

28-061-86
13/34
Váz. 36 Kčs

OLEG
MICHAJLOV
SUVOROV

Suvorov

OLEG
MICHAJLOV

NAŠE
VOJSKO

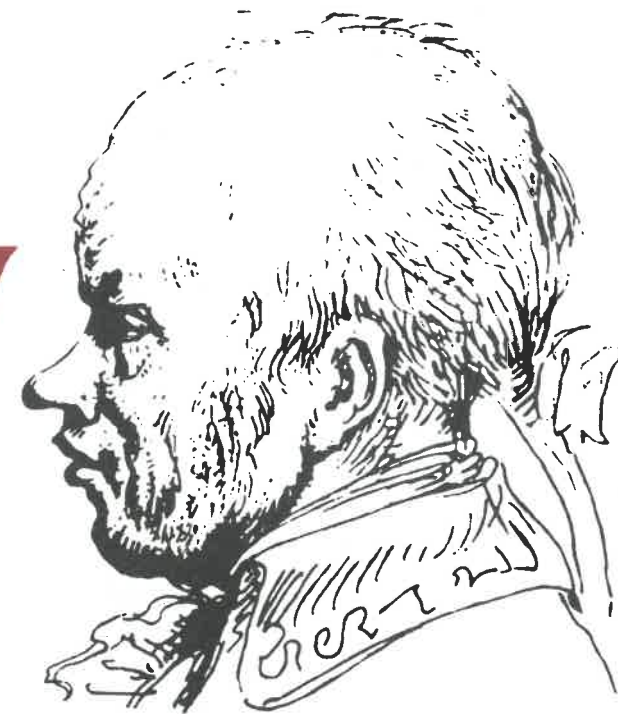

OLEG
MICHAJLOV

SuVorov

Věnováno spolužákům
a důstojníkům – vychovatelům
z vojenského učiliště A. V. Suvorova
v Kursku

NAŠE
VOJSKO

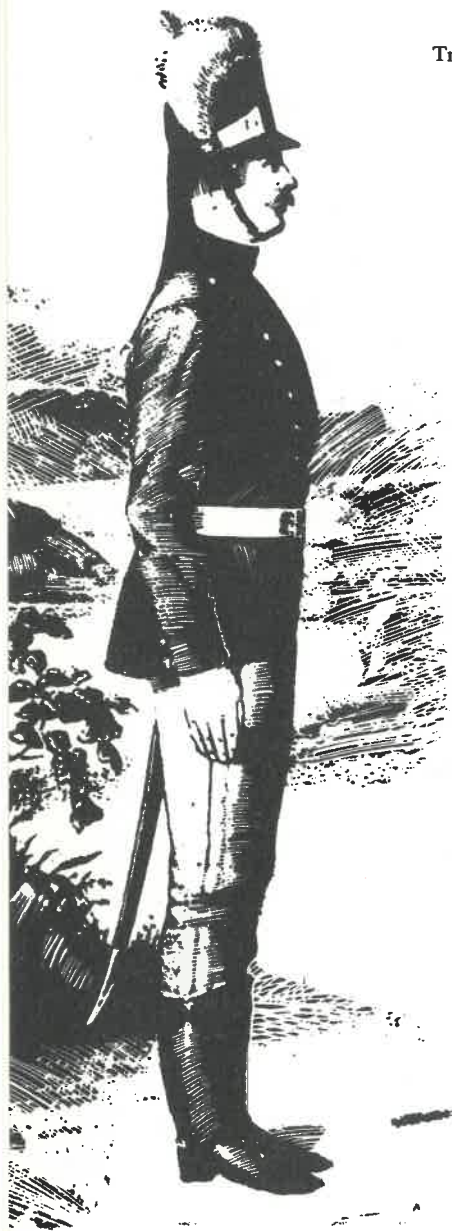
A. Cybopolov

Váš štětec zobrazí rysy
mé tváře – ty jsou vidět, ale
má vnitřní lidská podstata
zůstane skryta. Musím vám
tedy říct, že jsem proléval
potoky krve. Zachvívám se hrůzou.
Ale mám rád své bližní, za celý svůj
život jsem nikoho neudělal
nešťastným, nepodepsal jsem
ani jeden rozsudek smrti, mou
rukou nezahynul jediný hmyz.
Byl jsem malý i velký;
když mi štěstí přálo i když
mne opouštělo, doufal
jsem v Boha a byl
jsem pevný . . .

A. V. SUVOROV

Суворов

© Molodaja gvardija, 1980
Translation © Radka Hřibková, 1986

Mládí

„Ta ptáčata z hnízda Petrova . . .“

A. S. PUŠKIN

(1)

Léta tisícího sedmistého čtyřicátého druhého, dvacátého devátého dne měsíce dubna, pátého dne oslav své korunovace v Moskvě se dcera Petra Prvního Alžběta připravovala ke slavnostnímu odjezdu z Kremlu do Anninohu na Jauze. V sedm hodin ráno se urozené osobnosti vybrané k účasti na ceremonii shromáždily na Ivanovském náměstí v karetách, krytých kočárech s koňmi zapřaženými za sebou. Ostatní se už dříve vydali do zimního sídla Jejího Veličenstva a očekávali průvod tam. Byl mezi nimi i Vasilij Ivanovič Suvorov, který sloužil v horním kolegiu v hodnosti plukovníka civilní služby. Jeho dvanáctiletý syn Alexandr využíval toho, že přísný prokurátor byl po všechny tyto dny zaneprázdněn nekonečnými obřady, a už ráno utíkal z domu, nevšímaje si domluv maminky Jevdokije Fedosejevny.

Sotva se rozbřeslo, běžel do čeledníku, kde přikryt kožichem sladce spal jeho vrstevník Jefimka, syn topiče Ivana.

„Jefime, no tak, Jefime,“ netrpělivě jím třásl Alexandr, „cožpak jsi zapomněl na naši úmluvu, že se půjdeme podívat na carevnu?“

Rozespalý Jefimka vyskočil, nechápavě vykulil oči zpod narezlých řas a setřel si z pihovatého obličejce neviditelnou pavučinu. Z jedné dřevěné misky pojedli včerejší polévku z kvasu – a hajdy ven!

Když se v osm hodin ráno na znamení zvonu Ivana Velikého celá Moskva rozezněla vyzváněním, byli už na zvonici kostela Nikolaje Divotorce v Pokrovském a pomáhali známému zvoníkovi. Předtím tím si stačili prohlédnout čtvero vítězných bran, které byly postaveny na počest korunovace – na Tverské u Hliněného valu, v Čínské čtvrti vedle kostela Kazaňské Matky Boží, na Mjasnické a samozřejmě i tu nejbližší u jejich domu, na Jauze.

Na cestě od Kremlu k Jauzskému paláci se černaly třírohé klobouky preobraženského, semjonovského, izmajlovského a jízdního gardového pluku a také armádních pluků, které tu stály i se svými hudebníky připraveny ke slavnostní přehlídce. Vyhlídková místa a okna domů byla všude vyzdobena sukny, koberci, hedvábnými a vlněnými látkami. Za zelenými a modrými uniformami vojáků se pestřily jasně nastrojené davy Moskvánů, které očekávaly carský průvod.

Čiperný a hbitý Alexandr táhl za sebou nemotorného Jefimku. V nepředstavitelné tlačnici se prodrali až k palácové mříži Lefortova. Odtud, z břehu Jauzy bylo dobře vidět celý nádherný masív Moskvy s nesčíslnými zlatými báněmi ověšenými kříži, s jejími paláci a dvory, které tonuly v růžových a bílých květech višni a jabloni.

V jedenáct hodin oznámilo vyzvánění zvonů a salvy ze sto jednoho děla na hradbách, že průvod vyjel. Jeho cesta vedla přes Marosejku, Pokrovku a Německou ulici. Čím více se přibližoval carský průvod, tím zřetelněji znělo pozdravné volání, rychlá palba z malých pušek v plucích, hláhol trub a rachocení tympanů a bubnů.

Dav u Jauzského paláce se stále více tlačil, jeho netrpělivost vzrostla natolik, že prolomil zajišťovací oddíly a statní granátníci v čapkách ozdobených chocholy ho jen stěží zatlačili zpět na místa vyhrazená divákům. Maličký Alexandr ztratil Jefimku a ocítl se v sevření mohutných zad a ramen.

„Prolez si tady pod rukou, synku,“ dobrosrdečně zahučel černovousý písař s kalamářem u pasu a pustil ho dopředu.

Alexandr se protáhl a na konci cesty od nového mostu přes řeku Jauzu, plně podstavců s vázami a sochami, uviděl jezdce z carské gardy, nad nimiž vlál jejich prapor. Za nimi jeli na koních dva plukovníci.

„To je Beyer a ten tlustý, který jede blíž k nám, to je kníže Prozorovskij,“ vysvětloval čiperný písař, když ukazoval ceremoniáře.

Budoucí Suvorovův tchán Ivan Prozorovskij důstojně seděl na bohatě vystrojeném koni a třimal pozlacené žezlo s dvouhlavým orlem.

Za ceremoniáři se pomalu táhly řady krytých kočárů s urozeným panstvem: míhaly se pozlacené špice v obrovských kolech, objevili se mouřeníní, trpasličí, pážata na zadních stupátkách kočárů, před kočáry lokajové a běžci ve špičatých čepicích a skvostných livrejích, po stranách hajduci.

„Vrchní lovčí, řádný komoří, rytíř obou ruských řádů a gardový poručík Razumovskij . . . generál Saltykov . . . generál Ušakov . . .“ brumlal písař, s požitkem vyslovuje hodnosti a jména. „Kancelář kníže Čerkeský . . . polní maršál Trubeckoj . . . prezident vojenského kolegia kníže Dolgorukov . . .“

Za kočáry vedli sloužící čtyřadvacet koní z carevniny stáje, pokrytých bohatě zdobenými čabakami. Za ceremoniáři se objevili trubači, heroldi

a kníže Sergej Golicyn obklopený majory a seržanty rozhazoval z kožených váčků do davu zlaté a stříbrné pamětní mince.

„Chyťte, strýčku!“ křikl Alexandr na písaře, ale sám už šikovně zachytil blýskavé žluté kolečko. Na jedné straně byla zobrazena koruna zářící z oblak, na druhé byl nápis: „Alžběta carevna a vládkyně vši Rusi korunována v Moskvě roku 1742.“

Kolem už ve dvojicích procházelo dvaadesát dvorních lokajů, jeli na koních komoří, dvorní podkoní a za ním pod obrovskou korunou krytý kočár zářící zlatem, v němž bylo zapřaženo osm bílých koní. „Carevna! Matička naše Alžběta! Petrova dcera!“ rozléhalo se kolem.

Alexandr si stoupl na špičky a v obrovském okně, které proplouvalo docela blízko, uviděl uprostřed purpurového sametu vyšívaného zlatými květy velkou postavu carevny, oblečené do slavnostního širokého a dlouhého pláště, a pod korunou zářící diamanty kulatý obličej s velkýma očima. Už si osvojil schopnost rychle zachytit a zapamatovat si, ať už šlo o obsah stránky v knize nebo o člověka, s nímž se setkal. Do jeho paměti se navždy vryla tato ruská krasavice, jejíž vzhled kazil jen poněkud rozplácly nos. Alžběta proto nedovolila, aby ji malovali z profilu. Malířům se vůbec nařizovalo „malovat nos panovnice poněkud delší . . .“

Průvod uzavíraly kočáry dvorních dam, žen velmožů.

U vjezdu do paláce před triumfální branou Alžbětu uvítalo urozené panstvo, generalita a šlechta, které ji zde očekávaly. Carevna se spolu s hosty odebrala do zimního paláce, jenž svítil čerstvým okrem a bělobou šambrán a štítu. Když usedla ke stolu, vytryskly na náměstí před palácem fontány bílého a červeného vína, z truhlic byla snata víka, pod nimiž leželi pečení býci, selata, kýty, slepice a kachny.

Alexandr konečně našel v tlačnici svého Jefimku a hrnul se k pohoštění, ale v palácové bráně jim zastoupil cestu granátník.

„Pust, vojáku!“ hněvivě vykřikl maličký Alexandr. „Jsem syn prokurátora Suvorova a tohle je můj čeledín.“

„Podívejme na to hádě,“ překvapeně řekl granátník a uvolnil výrostkovi cestu, „tebe pustím, ale ve špinavém kabátě se sem nesmí.“ A vystrčil Jefimku zpět do davu.

. . . Když se začalo stmívat, rozzářilo se nebe nad palácem raketami a ohnivými sloupy a pod korunou mezi dvěma orly se rozsvítilo jméno ALŽBĚTA s ozdobnou iniciálou.

Rusko, kterému vládla carevny Anny připadala jako zlý sen, jásalo. Zesnulá panovnice se obklopila německými šlechtici z Kuronska a její favorit, mitavský koňák, hrubý a omezený vévoda Biron, doslova pronásledoval všechno ruské. Od roku 1730 začalo věznění, mučení a popravování ruských šlechticů, kteří byli podezřelí ze spiknutí proti vládě. Biron a cizinci stojící blízko trůnu obzvláště nedůvěřovali preobraženskému a semjonovskému gardovému pluku, které vytvořil Petr I. Biron a ctižádostivý Dán v ruských službách Münnich chtěli oslabit jejich roli, a vytvořili proto nový gardový pluk, izmajlovský, v němž téměř všichni důstojníci byli pobaltští Němci.

Nastoupení Alžběty Petrovny na trůn znamenalo konec německé nadvlády,

proto carevnu tak radostně vítala šlechta, kupci, úředníci i duchovní. Avšak mnohamiliónovému nevolnému rolnictvu, „sprostému lidu“, převrat z 25. listopadu 1741 nedával pražádné naděje na obrat k lepšímu.

Za týden panoval v domě Suvorovových v Pokrovském čilý ruch. Do jídelny snášeli med a pivo, nakládáné potraviny, zavařeniny a pečeně. Jindy skoupý hospodář tentokrát ničeho nelitoval. Jevdokije Fedosejevna oblečená do širokého sarafánu, který zakrýval její mohutné břicho, sama scházela do sklepů a spodních částí stavení a udělovala příkazy čeledi. Hbitý a trochu přidržený chasník, který podával kvas, krátce odpověděl na dotaz staré chůvy:

„Ale, babičko, je černý jak havran.“

Stařena chvíli naprázdno přežvykovala suchými ústy.

„Tak to je, Sidore, on . . .“

„Kdo?“ předstíral Sidor údiv.

„No přece on!“

„Jaký on?“

„Jako bys nevěděl . . .“ stařena se rychle pokřižovala a neochotně vysvětlila: „Přece čert!“

Proslulý carův mouřenín Abram Petrov Hannibal byl už od dětských let přítelem Vasilije Ivanoviče. Tento kmotřenec Petra Velikého přečkal strašnou dobu „bironovštiny“ na livonském statku své ženy Kristiny Reginy a teprve po pádu Annina oblíbence byl přijat do služby v ravelské posádce v hodnosti podplukovníka. Alžběta nezapomněla na „ptáče z hnízda Petrova“ a 12. ledna 1742 udělila Abramovi Hannibalovi přímo hodnost generálmajora.

Během oběda host vyprávěl o svátečních dnech v Ravelu, kde se už stal vrchním velitelem: „Ve slavný den korunovace Jejího carského Veličenstva jsem v poledne shromáždil pány z generality a od námořnictva, štáb a vyšší důstojníky od dělostřelectva, ze ženijního sboru a z městské posádky a také landráty vévodství Estonského a různé další osobnosti. Po hostině začal ples, který trval až do půlnoci . . . Před mým oknem byla předvedena iluminace: Její carské Veličenstvo se na kolenu modlí a nad ní z nebes vychází záře. Nad vším se skvěl nápis: ‚Živ je Bůh a živa je duše moje‘. Před Alžbětou na trůnu ležela koruna a žezlo s nápisem: ‚Bohem i rodem Petra Velikého vyvolena, shůry Alžběta Rusku souzena‘. A co ty, kamaráde, čím se teď zabýváš?“

Vedle mohutného černého generála s kudrnatými vlasy bez paruky vypadal modrooký, malý a nehezky Suvorov ještě ošklivěji.

„Panovnice mě ráčila jmenovat prokurátorem ve správě horního kolegia.“

„Poslyš, a kde máš svého prvorozeného?“

Suvorov mávl rukou:

„Je to takový podivín – hostí se straní a pořád by jen ležel v knížkách.“

„To je chvályhodné. A k čemu ho to táhne?“

„Nejvíce k historii a k vojenské vědě. Představ si, vidím, že má ‚Zápisky prince Evžena‘ o moderních válkách a obléhání pevností. Ptám se ho: ‚Co děláš?‘ ‚Čtu, tatínku.‘ ‚Ale příteli, na tuhle knížku jsi ještě malý.‘ ‚A pročpak,‘ říká. ‚Docela jí rozumím a moc se mi líbí.‘ ‚No dobře, chlapče,‘ povídám, ‚když je to tak, tak si čti.‘ A on na to: ‚Už ji čtu podruhé.‘“

„Tak? To je zajímavé.“

„Pořád chce, abych ho dal ke gardě. Ale bojím se, má slabé zdraví. Hodí se vůbec k vojenské službě?“

„Dovol, abych se na něj podíval . . .“

Dvanáctiletý Alexandr podle zvyklostí tehdejší doby políbil černou ruku generála. Zařízení světničky bylo chudé: v rohu dřevěná postel s tvrdým slávníkem a koženým polštářkem, nad postelí ikona s uschlými kočičkami a porcelánovým vajíčkem, u okna stůl, několik knih vázaných ve vepřové kůži, zeměpisné mapy a plány bitev.

Chlapec odpovídal na otázky směle a jasně, neostýchal se neobvyklého hosta s černou tváří, velkými rudými ústy a blýskavými bělmy a zuby. Hannibal Alexandra zběžně vyzkoušel z různých nauk, zejména ze ženijní (kterou dobře znal, neboť se jí učil ve zvláštní škole v Mekce), a byl nadšen. Rozhovor ukončil svým oblíbeným tématem – vzpomínkami na zesnulého cara, vojevůdce a reformátora ruské armády:

„Petr Alexejevič, blahé paměti, vlastnoručně napsal v doplňcích k řádu, aby se důstojníci otcovsky starali o vojáky, protože žádný národ na světě není tak poslušný, jako ruský . . .“

Hannibal se vrátil k otci a na jeho němou otázku odpověděl: „Petr Veliký by chlapce za jeho pili určitě políbil na čelo a určil by ho k vojenské službě . . .“

„Sám už se k tomu také přikláním,“ poyzdechl si otec: „Nezavoláme ho sem?“

„Ne, kamaráde,“ zadržel ho Hannibal, „nevolej ho; vede teď lepší rozhovor. S takovými hosty, jaké má, se, věř mi, dostane daleko . . .“

(2)

Na břehu Jauzy, proti „potěšné“ pevnosti Pressburg zbudoval Petr preobraženskou a semjonovskou osadu pro první gardové pluky. V roce 1689 byl v Preobraženské osadě srouben Shromažďovací dvůr (později zvaný Generální), místo, odkud byla řízena pravidelná ruská armáda. Petrův ukaz z 8. listopadu roku 1699 nařizoval: „ . . . kdo chce vstoupit do služby, necht se dostaví do Preobraženského do vojenské kanceláře . . .“ Ukaz byl podepsán vrchním písařem preobraženského pluku Ivanem Suvorovem.

Mladý car mnohokrát neoficiálně navštívil jeho dvůr v Preobraženském a vlastnoručně křtil jeho syna Vasilije. V roce 1722, sedm let po otcově smrti, se čtrnáctiletý Vasilij Ivanov Suvorov stal vojenským sluhou Petra I. A. V. Suvorov o tom píše: „Za tohoto panovníka nastoupil službu v hodnosti důstojnického sluhy a tlumočníka a po jeho smrti mu Kateřinou První byla udělena hodnost seržanta u dělostřelectva v gardě, brzy poté se stal praporčíkem v preobraženském pluku a tady to dotáhl až na kapitána . . .“

Psali o něm jen zběžně, jakoby s nechutí. Většina životopisců Alexandra Vasiljeviče Suvorova považovala jeho otce za bezvýznamnou osobnost. Podle jejich názoru takový člověk nemohl mít velký vliv na svého slavného syna.

Zdalo se, že generalissimus ruských vojsk mu vděčil jen za některé nepodstatné charakterové rysy – opatrnost a šetrnost, které se u V. I. Suvorova projevovaly jako lakota. Obrovský stín, který vrhala synova postava, zastínil a pohltil otce.

Vasilij Ivanovič Suvorov byl však zajímavou osobností a sehrál významnou roli v několika historických epizodách důležitých pro Rusko. Jako jedno z nejmladších „ptáčat z hnízda Petrova“ dosáhl ke konci svého života významného postavení – byl generálem, členem vojenského kolegia, rytířem řádu sv. Ondřeje, sv. Anny a Alexandra Něvského, senátorem.

Pocházel z celkem nevýznamného šlechtického rodu. Podle panující módy odvozoval svůj původ od cizinců. Suvorovové uváděli jako svého předka Suvora, který v roce 1622 odešel ze Švédska, avšak historická fakta zcela vyvracejí tuto legendu. Předkové Suvorovových jsou uváděni již v době vlády Ivana Hrozného, kdy Michail Ivanovič Suvorov sloužil jako čtvrtý vojevůdce pravého křídla vojsk v kazaňském tažení roku 1544 a jako třetí vojevůdce velkého pluku ve švédském tažení roku 1549.

Místo carova vojenského sluhu nebylo za Petra ponižující ani lokajské, znamenalo spíše povinnosti pobočnické. Dokonce lze říci, že tato služba byla školou, jíž prošli mnozí významní lidé. Ve stejné hodnosti začínal „polomajestátní vládce“ Menšikov a také Potěmkin a Rumjancev, zakladatelé historických rodů.

Koncem 20. let se Suvorov stal poručíkem a oženil se s pannou Jevdokijí, dcerou písaře Fedosije Manukova. Oba gardové pluky, preobraženský i semjonovský, v letech 1728–1730 stále ležely v Moskvě, ve svých osadách na Jauze. Mladý Petr II. chtěl udělat ze sídelního města místo trvalého pobytu gardy. Od otce, viceprezidenta votčínového kolegia, dostala Jevdokije věnem kamenný dům, který stál na začátku Arbatu, nedaleko kostela sv. Nikolaje. Zde se 13. listopadu 1729, čtyři roky po smrti Petra Velikého, narodil Alexandr Vasiljevič Suvorov.¹⁾

Kariéra jeho otce byla náhle zastavena, když v roce 1730 nastoupila na trůn Anna Kuronská. Jako člověk hluboce vlasteneckého cítění se Suvorov v době „bironovštiny“ snažil věnovat službě co nejméně pozornosti, přestože se neukryl na venkově, jak to učinili mnozí jiní. 16. února roku 1730 mu byla udělena hodnost podporučíka v preobraženském pluku a až 27. dubna 1737 hodnost poručíka. V roce 1738, kdy zastával funkci prokurátora polních vojsk, byl odvelen spolu s gardovým poručíkem Fjodorem Ušakovem do Tobolska, aby zde vedl vyšetřování knížete I. A. Dolgorukova, který upadl v nemilost carevny. Vyšetřování se podle tehdejších zvyků provádělo „právem útrpným“, tedy za pomoci mučení. Na Sibiři Suvorov pobyl něco přes rok.

1) Spor kolem data narození Suvorova trval po celé 19. století a zdánlivě byl ukončen vítězstvím těch, kdo tvrdili, že správný je rok 1730. Avšak argumenty jejich protivníků nebyly vyvráceny; navíc údaje shromážděné v naší době potvrzují větší pravděpodobnost roku 1729. Viz: Gutov, A. E. – K voprosu o vremeni rožděnija A. V. Suvorova. Suvorovskij sbornik. Statji i issledovanija. M., AN SSR, 1951, s. 183–190. Zjištění o místě narození velkého vojevůdce provedla E. V. Godlevskaja ve své zprávě „Suvorovskije mesta v Moskve“; tamtéž, s. 193.

V oné pro Rusko nedobré době Anniny vlády se Suvorov více zabýval hospodařením, rozmnožoval ve třech následujících letech své nemovitosti, takže synovi zanechal velké jmění. Podle tehdejších měřítek nebyl bohatý, ale dostatečně zámožný – vlastnil statky s třemi sty nevolníky „mužského pohlaví“ v Penzenském, Perejaslavsko-Zaleském a Suzdalském újezdu.

Alexandr Vasiljevič Suvorov trávil dětství na venkově a později v moskevském domě v Pokrovském (dům na Arbatu byl v roce 1740 prodán). Chlapec byl malé postavy, slabý, hubený, špatně rostlý a nehezký, zato však čiperný, živý a bystrý. Vyrůstal osaměle, neboť Suvorovovi v té době neměli další děti. Jako chlapec se účastnil rozhovorů otce s přáteli a známými, sám Vasilij Ivanovič mu vyprávěl o nedávné minulosti, o době Petra I. a válkách, které vedl.

Když se malý Saša naučil číst, objevil v otcově knihovně knihy s vojenskou a historickou tematikou, které ho velice zaujaly. Skoupý V. I. Suvorov samozřejmě nemohl mít dobrou knihovnu, knihy se do ní dostávaly náhodně, a navíc byl způsob podání obtížný pro dětského čtenáře. Malého knihomola to však vůbec neodradilo.

Víme již, že v mládí byl Vasilij Ivanovič Suvorov nejen Petrovým vojenským sluhou, ale i překladatelem. Výjimečné jazykové nadání Suvorova staršího ocenila mnohem později Kateřina II., která se o něm vyslovila jako o člověku „velmi vzdělaném“, jenž „mluvil nebo byl schopen mluvit sedmi či osmi mrtvými i živými jazyky“. Znamenité lingvistické schopnosti A. V. Suvorov pravděpodobně zdědil po otci. Brzy začal plynně číst francouzsky.

K jeho dětským hrdinům patřil Karel XII., mladičkový král, který se neohroženě pouštěl do nejriskantnějších vojenských dobrodružství. Jeho nerozváženost si výrostek uvědomil až později, když se pod vlivem otce soustředil na titánskou postavu Petra I. Po celý svůj život se Suvorov považoval za pokračovatele jeho díla, viděl v něm typ národního vůdce, ve zlých dobách Pavlova pronásledování všeho ruského tvrdil, že „nosil kokardu Petra Velikého a do své smrti ji nezradí.“

Již od chlapeckých let viděl Suvorov vzor v „hrdinech dávných časů“. Alexandr Makedonský, Julius Caesar, Hannibal, Condé, Turenne, princ Evžen Savojský, maršál de Saxe – vojevůdci, kteří přeměnili vojenské řemeslo v umění, se postupně vystřídali a rozněcovali chlapcovu obrazotvornost. Někdy odložil knihu, vsedl na rychlého koně a ujížděl na něm bez ohledu na nepohodu, déšť a vítr. Rád se koupal, hrál si s kůstkami, na mety, lezl po stromech. Od narození neduživý výrostek začal utužovat své zdraví, posiloval se tělesnými cvičeními. I v mrazech nosil lehký oděv, často se pak nachladil a churavěl. Otec byl zcela vážně znepokojen a sledoval v chování svého syna jen podivinství. Už tenkrát mu říkali *podivín*. Avšak Vasilij Ivanovič musel myslet na budoucnost svého syna.

Je známo, že Petr I. nařídil službu všem šlechticům, přičemž zakázal jmenovat důstojníky ty, „kdo od základů neznají vojenskou vědu“. Našel se prostředek, jak obejít duch zákona, aniž by byla porušena jeho litera. Urození šlechtici zapisovali své děti do gardy hned při jejich narození nebo jako nemluvnata v hodnosti kaprálů nebo seržantů (např. v 70. letech jen

v preobraženském pluku bylo na tisíc takových seržantů). Hodnosti „podle věku“ se získávaly i v armádě.

Starší Suvorov byl příliš praktický na to, aby nevyužil tohoto privilegia. Jako důstojník preobraženského pluku měl navíc i známosti a styky v gardě, a přesto neudělal to, co se tehdy považovalo za běžné. Příčinou nebyla jen slabá tělesná konstrukce malého Suvorova. Otec se pravděpodobně v době „bironovštiny“, kdy řádila obávaná Tajná kancelář, vůbec snažil zůstat ve stínu, nehrnout se do služby, ale také se jí nevyhýbat, a nikoho neobtěžovat prosbami.

Pro Suvorova staršího se vše změnilo až po nastoupení Alžběty na trůn.

(3)

23. října roku 1742 byl „výrostek Alexandr Vasiljev, syn Suvorovův“ zapsán do semjonovského pluku jako voják. Vasilij Ivanovič zvolil tento pluk nejspíš proto, že semjonovská osada, kde ležel, stála na břehu Jauzy, přímo proti domu Suvorovových.

Alexandr strávil chlapecký věk v poměrném dostatku, zaujat učením, čtením, usilovnou samostatnou prací, neboť otec, zaneprázdněný služebními povinnostmi, neměl kdy se mu věnovat a matka zemřela brzy po narození nejmladší dcery Anny. Když Suvorov dosáhl věku patnácti let, otec rozhodl, že chlapec zůstane doma, a 11. prosince roku 1744 se písemně zavázal kanceláři semjonovského pluku v Moskvě, že „voják 8. roty výše uvedeného pluku, Alexandr Suvorov, se během svého odloučení od pluku, tj. do prvního dne měsíce ledna roku tisícího sedmistého čtyřicátého čtvrtého, má na vlastní účet důkladně vzdělat v ukazem předepsaných vědách, a to v aritmetice, geometrii, trigonometrii, nauce o dělostřelectví a části ženíjně nauky a opevňování, jakož i v cizích jazycích a ve vojenském cvičení, a to, co se z každé vědy naučí, musí každého půl roku dát na vědomí plukovní kanceláři“. Tento dokument znovu potvrzuje, že vzdělání, které Suvorov získal v domácích podmínkách, nebylo sice všestranné, ale přinejmenším systematické.

Seznámil se s pracemi řeckého historika Plutarcha a zápisky římského vojevůdce Caesara, soustředil se na vážnou vojenskou literaturu. Přečetl „Traktát o vojenském umění“ od italského vojevůdce Raimonda Montecucolliho, učil se historii a zeměpisu podle Hübnera a Rollena a základům filozofie podle Wolffa a Leibnize. Dělostřelectví a opevňování se věnoval pod vedením otce, který možná na příkaz Petra I. přeložil Vaubanovy „Základy opevňování“. Tehdy také kromě francouzštiny ovládl i němčinu, přestože se v obou jazycích dopouštěl chyb.

Suvorovův životopisec A. Petruševskij správně podotýká, že „tyto chyby ostatně vyplývaly i z jeho ruského jazyka“. Podle názoru Petruševského se v nich odrážel živý temperament, netrpělivost a energičnost Suvorova, který se nerad zabýval maličkostmi a který měl podle vlastního vyjádření „rychlou letoru“. Tato „letora“ se u něj už v mládí spojovala se zbožností, přísným dodržováním pravoslavných obřadů, dokonalou znalostí bible a všeho, co souviselo s církví.

Mladý Suvorov se jistě co nejlépe naučil všemu, co se požadovalo od důstojníka, ještě před faktickým vstupem do pluku. Nemohl vynechat řády Petra I., v nichž byly zobecněny reformy a obrovské vojenské zkušenosti ruské armády z počátku 18. století. Suvorov starší, přesvědčený vlastenec a Petrův odchovanec, bezesporu udělal vše, co bylo v jeho silách, aby vstřípil synovi lásku k vlasti a úctu k velkému reformátorovi Ruska.

Petr zdědil z předchozího století dva složité problémy – turecký a švédský – a vyřešil jen jeden z nich tím, že upevnil své pozice na baltském pobřeží. Ve vítězstvích nad Švédy se zformovala pravidelná ruská armáda a stala se jednou z nejsilnějších v Evropě. Z prvních pokusů na Jauze a Pleščejevském jezeře zázračně rychle vyrostlo mohutné válečné a obchodní loďstvo. Podle Puškinových slov vstoupilo Rusko na evropskou scénu „jako loď spuštěná za zvuku seker a rachocení děl“.

Pravidelná armáda, kterou Petr vytvořil, byla převážně národní, doplňovala se odvody rolníků a opírala se o jednotný týl, zatímco v západní Evropě byli až do konce 18. století verbováni do armády žoldnéři, většinou cizinci.

V Petrově „Krátkém ponaučení“ z roku 1700 a zejména v jeho proslulém „Řádu“ z roku 1716 mladý Suvorov našel základy, které určily celý další vývoj vojenského umění v 18. století. Je charakteristické, že už v „Krátkém ponaučení“, obsahujícím cvičební řád pěchoty, zcela chybí pravidla „přehlídkového“ cvičení, které bylo zdůrazňováno v západních armádách. Postupy, které jsou v něm popsány, mají v každém vojákovi vypěstovat schopnost přesně a rychle provést přeskupení při střelbě, zaujmout palebné postavení, zručně střílet a konečně i hbitost a tvrdost v boji zblízka, kterého se v taktice cizích armád téměř neužívalo.

Při rozboru průběhu severní války se Švédy mohl mladý Suvorov sledovat, jaké skvělé výsledky přinesl výcvik Petrovy pěchoty pro boj zblízka. Například 28. září roku 1708 tak Petr rozdrtil u vesnice Lesná generála Lewenhaupta. Po několika dělostřeleckých salvách se ruská pěchota vrhla do boje na bodáky nejprve na levém křídle Švédů a poté na celé frontě. Protivník nevydržel bodákovou zteč a dal se na ústup. V tom okamžiku se preobraženský pluk probil do týlu, obsadil trén, a odřízl tak Švédům ústupovou cestu. 27. června roku 1709 v bitvě u Poltavy se boj na bodáky rozpoutal v druhé polovině bitvy, když obě armády, které stály proti sobě na rovině, téměř současně přešly do útoku. Švédská pěchota, považovaná za nejlepší v Evropě, byla zatlačena a zahánána na útěk.

Nový byl v té době také požadavek, aby „každý voják střílel zvlášť“, vyslovený v „Krátkém ponaučení“. Zatímco v západních armádách tvrdošíjně trvali na rychlopalbě, Petr věnoval pozornost především mířené palbě z tehdejších křesadlových pušek s hladkou hlavní, což výrazně zvyšovalo efektivnost střelby.

Petr vytvořil pravidelnou jízdu místo boje neschopné šlechtické domobrany a v roce 1702 sepsal „Stručný statut výcviku dragounských útvarů“.

Stejně jako v řádu určeném pěchotě byl i zde hlavní význam přikládán chladným zbraním. V letech 1706–1707 jízda dostala místo kordů palaše. Dragouny naučili sekát a ne bodat, jak to dělali Švédové. V poltavské bitvě

zároveň s bojem pěchoty zblízka udeřili dragouni prudce z boku, a nemálo tak přispěli k vítězství. Jízdní pluk Petr vyzbrojil i děly. Předešel v tom Evropu o padesát let.

Všechny prověřené bojové zkušenosti Petr shrnul ve „Vojenském řádu“ z roku 1716, podle kterého se učil mladý Suvorov a který byl oficiálně platným zákonem až do vydání „Předpisu pro velení velké bojující armádě“ z roku 1812. Petr, jak známo, považoval za základní lineární taktiku, která byla během 18. století přijata všemi evropskými armádami. Na bitevním poli se vojsko vyrovnávalo do dlouhých řad, které mu sice znemožňovaly manévrování, zato však umožňovaly využití co největšího množství zbraní. Ale Petr vnesl do lineární taktiky tolik významných změn, že už za jeho vlády ruská armáda předčila nejlépe organizované evropské armády.

Novátorské myšlenky Petrovy byly však zapomenuty za Anny Ivanovny. V těch letech byly jeho cvičební řády postupně vytlačeny „Vojenským výcvikem pěchoty“, tzv. pruským, a Münnichovým „Vojenským výcvikem jízdy“. Tyto řády uzákonily přehlídkový charakter výcviku vojsk, zavedly násilnou, „karabáčnickou“ disciplínu a zesílily kruté tělesné tresty. I když na trůn nastoupila Alžběta a byl vydán příkaz „provádět výcvik ve všem podle dřívějších nařízení, jak tomu bylo za života cara a vladaře Petra Velikého, a ne podle pruských...“, pokračovala obnova pokrokových tradic v armádě hlemýždím tempem. V plné míře se to podařilo uskutečnit až mnohem později, díky úsilí P. A. Rumjanceva a A. V. Suvorova.

Mladý Suvorov, který pokračoval ve studiu „na vlastní účet“, byl 25. dubna 1747 poprvé povýšen – jmenovali ho kaprálem. V prosinci téhož roku opustil Moskvu a vydal se do Petrohradu. Jeli s ním i dva nevolníci – Jefim Ivanov a Sidor Jakovlev.

Voják Suvorov

Iméno vojáka v sobě zahrnuje všechny lidi, kteří jsou ve vojsku, od nejvyššího generála až po posledního mušketýra, jezdce a pěšáka.

VOJENSKÝ ŘÁD PETRA I.

(1)

Osmnáctiletý kaprál se ubytoval u svého strýce – gardového poručíka preobraženského pluku Alexandra Ivanoviče Suvorova v jeho důstojnickém domě, který byl postaven na pozemku 10. roty preobraženského pluku. Zde Alexandr bydlel po celou dobu své vojenské služby.

Protože zbývalo ještě několik dní do data, kdy se měl ohlásit v pluku, nabídl se strýček, že mu ukáže město. V mladém sídelním městě všechno připomínalo Petra, vše vděčilo za svůj vznik neúnavné činnosti velkého reformátora Ruska. Suvorov byl zvyklý na Moskvu, na její rozmanitost a nesourodost, na nespočetné zlaté bání, volně rozložené paláce promíchané s vesnickými staveními, na ulice dlážděné břevny a deskami, na její obrovské rozměry a asiatskou pestrost. Petrohrad ho ohromil záplavou kamene, rozběhem architektonických linií, otevřenými náměstími a říčními prostory.

Z nábřeží se v oparu pochmurného prosincového dne otevřel překrásný pohled na chladnou Něvu a Petropavlovskou pevnost s obrovskou pozlacenou špicí, na slavnostní řadu budov Vasiljevského ostrova.

„Tamhle je Menšikovův palác,“ mávl Alexandr Ivanovič černým tříro-

hým kloboukem, který byl součástí uniformy. „Münnich v něm zřídil šlechtický sbor, podobný tomu, jaký mají v Berlíně. Teď se jmenuje Pozemní. A tamhleta řada domů, které jako by stály pod jednou střechou, to je Dvanáct kolegií. Až postaví poslední, budou se jejich průčelí táhnout bezmála verstu . . .“

„A co je tohle, strýčku?“ ukázal mladík na dvoupatrový dům s mnohaposchoďovou věží, který se roztáhl do šířky a byl korunován zlatým glóbusem. „Není to Kunstkamera?“

„Je. Jsou zde vystaveny zrůdy mláďat naložené v lihu, cizokrajná zvířata, lidské kosti, vzácné kameny a zbraně, nádobí a medaile. A také tělo nevídaného obra jménem Buržo, který tu žil až do své smrti.“

„Nemohli bychom zajít dovnitř?“

„Kunstkamera je teď zavřená. Nedávno, pátého prosince, budova hořela a mnoho cenných věcí při tom vzalo zasvě . . .“

Když přešli po dřevěném Zeleném mostě řeku Mju, uviděl mladý Suvorov carský palác strážný gardisty – Alžbětino sídlo. Palác byl vystaven z kamene a ze dřeva, byl poměrně nízký, zato však prostorný, s mnoha přístavbami a nádvorními domy. Preobraženci rázně vzdali čest svému poručíkovi.

„Do roku 1728 tento dům náležel bohatému admirálovi Apraksinovi,“ vysvětloval strýček Alexandrovi, „a byl nově přestavěn a rozšířen na příkaz zesnulé panovnice Anny Ivanovny . . .“

Od nové kamenné budovy Admirality se sedmdesátimetrovou pozlacenou špicí se ve třech paprscích rozbíhaly Něvský a Vozněnský prospekt a Goročová ulice. Na Něvském prospektu se mezi jednopatrovými paláci v holandském stylu stavěly nové ve stylu francouzském, některé dvoupatrové, s malým polokruhovým obloukem okna ve štítu nad stropem.

Semjonovská kasárna stála na okraji Petrohradu „vzadu za Fontankou, za měšťanskými usedlostmi“, jak bylo uvedeno v ukazu carevny Anny Ivanovny z 13. prosince roku 1739. Za poslední léta byla semjonovská osada už téměř dostavěna. Uprostřed stál dřevěný kostel Matky Boží a nedaleko něj se prostíral plukovní dvůr a cvičiště. Osada byla rozčleněna třídami a pravidelnými ulicemi, každá rota dostala svůj pozemek, na němž byly postaveny vcelku prostorné domy nebo skupiny domů pod jednou střechou. Mnozí z gardistů zde žili s rodinami, pořídili si vlastní domy a založili zahrady. V erárních domech byly světnice pro čtyři lidi.

Suvorov se oblékl do zelené vojenské uniformy s jedním kaprálským prýmekem a začal svou každodenní výkonnou službu ve 3. rotě semjonovského pluku. Nejvíce starostí mu dělal cop. Tvořily ho stuhy vyztužené drátem, které se pevně vplétaly do copu z vlastních vlasů ozdobeného mašlí. Na každém spánku visela lokna, rozčesaná a dobře zavinutá na třech papírcích. V plukovním a církevním prostředí, na stráž a při pobytu ve městě musely být vlasy napudrovány. Bylo těžké se hned přizpůsobit všem jemnostem toalety tehdejšího vojáka, která si v ničem nezapadala s dámskou.

Přišel rok 1748 a s ním slavnosti a nové carevniny pocty šlechtického vojsku. V předvečer Nového roku byli ukazem Alžběty Petrovny jmenováni do vyšších hodností mnozí důstojníci, mezi nimi i Alexandr Ivanovič Suvorov, který dostal hodnost kapitána. Byl to tuctový gardový důstojník, své

povinnosti v pluku neplnil příliš horlivě, více se věnoval péči o rodinu a výchově svého devítiletého syna Fjodora. Jako mnozí jiní gardisté neměl velké nadání pro vojenské řemeslo, a byl tedy málo užitečný svému synovci, který prahl po poznání. Ve volné chvíli u šachovnice snad mohl něco vyprávět o slavných taženích, která v letech 1742 a 1743 podnikl P. P. Lacy, Skot v ruských službách, nebo o epizodách nedávné války se Švédy, již se zúčastnil:

„Švédská armáda ztratila města Vilmanstrand a Fredrikshamm, opustila celé knížectví Finské a musela se dát na ústup. Válka je úplně zruinovala a ke spokojenosti Ruska byla zakončena mírem. A oběma ubohým generálům, vůdci švédského vojska generálu Lewenhauptovi a generálu Budenbrockovi, byly z rozhodnutí parlamentu za jejich neschopnost veřejně sfaty hlavy ve Stockholmu.“

Když usedla na trůn Alžběta a v roce 1743 byl uzavřen výhodný mír v Abo, v němž Rusko získalo část Finska a hranice se Švédskem se posunula na řeku Kymmene, nikdo jistě nemyslel na válku. Ačkoli byla Alžběta přímou následnicí trůnu, dcerou Petra Velikého, neměla jeho státnické schopnosti ani vojenské nadání. Stačilo však, že byla skutečně ruskou panovnicí, udělala přítrž bironovštině a podnikla první kroky k zrušení tělesného mučení při výsleších. Minula tíživá doba represálií a všeobecná amnestie vrátila rodinám Bironovy oběti.

Alžběta vyhlásila návrat k tradicím Petrovy doby, ale zároveň značně rozšířila privilegia šlechty, štědře rozdávala půdu a nevolníky, ukazem ze 14. března roku 1746 zavedla výsadní právo šlechty vlastnit půdu a nevolníky a poté uzákonila odporný obchod s lidmi.

V roce 1748 bylo carevně třicet devět let. Kormidlo státu svěřila kancléři A. P. Bestuževovi-Rjuminovi a bratrům Šuvalovovým, a sama se stejně jako v mládí věnovala především plesům, maškarádám, tanci – její šatník tvořilo přes třicet tisíc toalet.

Přepych a lesk paláce, který napodoboval Versailles, začal udivovat i cizince. Nákladnost obleků, klobouků, drahých kamenů neznala mezí. Mravy u dvora zjemněly, v palácových komnatách zavládla atmosféra galantnosti a milostného flirtu. Na Alžbětiných plesech a slavnostech byla zbožňována žena, tatam byla plachost prvních petrovských shromáždění. Za předchozí vlády byly často pořádány bankety, při nichž se hodně pilo. Ty teď vystřídaly přijímací dny, při nichž hrála „rozmanitá hudba italské kapely“ nebo „právě přibývší buffo s buffonkou a jiní Italové zpívali různé árie“ nebo tancovali „italští a ruští tanečníci a tanečnice“. Jedna radovánka střídala druhou, málokterého dne se nekonal přijímací den, ples nebo divadelní představení.

Bezstarostnost a veselí, které panovaly u dvora, se musely odrazit i na stavu ruské armády, a především v gardě.

Mladého Suvorova velice překvapilo, že kolem sebe nevidí onu tvrdou kázeň a náročnost, jakou vyžadoval Petr I. a o níž mu vyprávěl otec. Gardisté plnili své služební povinnosti krajně liknavě. Šlechtičtí vojáci svévolně opouštěli svá stanoviště, pořádali pitky a vyvolávali rvačky, na těžkou práci za sebe posílali své nevolníky. A protože v semjonovském pluku téměř polovinu vojáků tvořili šlechtici, staly se jejich statkářské způsoby a sklony důvodem ke

stanovení mnoha výsad a úlev, k nimž patřilo i povolení bydlet mimo území svého útvaru.

Jednoho obyčejného petrohradského dne, kdy člověk nepozná, zda je zima či podzim, vyvedl službu konající důstojník semjonovce na hlavní cvičiště, kde se měl konat řadový výcvik. Vojáci stáli ve čtverhranu, nespokojeně reptali a nadávali na psí počasí. Důstojník zavelel „Pozor!“ a rychle zamířil k plukovní světlici, odkud již vycházeli páni štábní důstojníci v čele s velitelem semjonovského pluku generálem Štěpánem Fjodorovičem Apraksinem v přepychovém kožichu, který si přehodil přes uniformu vyšítou zlatými vavříny. Důstojník smekl vojenský klobouk a hlásil, že pluk je připraven k provedení cvičení.

Velmož zádumčivě obrátil svou masivní tvář k uplakanému nebi, povzdechl si a nečekaně hlasitě zavelel:

„Nařizuji začít s cvičením tento týden . . .“ nabral dech, upravil si na bříše zlatou šerpu a rázně dokončil: „ . . . když tento týden bude slušné počasí.“ S námahou se obrátil a zamířil zpět do světlice. Na zápraží se zastavil: „A volného času využít pro práce v pluku . . .“

Osada ještě nebyla zcela dostavěna a hospodářství semjonovského pluku se teprve zabíhalo.

Když se vraceli do kasáren, kývl na Suvorova vytáhlý voják:

„Však to známe: Práce není zajíc, neuteče.“

„Z čeho máš, kamaráde, takovou radost?“ odpověděl Suvorov, „půjdeš podle rozkazu káčet les, je na tobě řada.“

„Co tě nemá, pane kaprále,“ ušklíbl se šlechtic Petr Kožin, „nepůjdu. Cožpak neznáš znění rozkazu? Tak pojď, ukážu ti to . . .“

„Vojáky z níže uvedených rot, jmenovitě . . . Prozorovského . . . Lichačova . . .“ Kožin dlouho přejížděl prstem po řádku a hledal své jméno, protože neuměl moc číst rusky. „Tady! . . . Petra Kožina z třetí roty . . . na hlídky ani na práce až do odvolání neposílat, protože tito dali místo sebe své lidi na pálení uhlí. Tyto lidi poslat dnešního dne odpoledne ve dvě hodiny na plukovní dvůr . . .“

„Kolik s sebou máš čeledi?“ zvědavě se zeptal Suvorov.

„Dvacet osm duší, když nepočítám ženské pohlaví,“ ochotně odpověděl Kožin. „Žijí na panský účet, tak ať si vydělají na chléb . . .“

Suvorov se na každém kroku přesvědčoval, že postavení šlechtických vojáků není vůbec těžké. Gardoví poddůstojníci měli stejná práva jako armádní důstojníci jak ve službě, tak i ve společnosti. Svěřovali jim důležité úkoly, zahraniční kolegium je posílalo do ciziny, jezdili i do ruského vnitrozemí. Šlechtici, dokonce i řadoví vojáci, byli zváni na dvorní plesy.

„Na maskární ples, který se s laskavým svolením Jeho carského Veličenstva bude konat příští pátek, nechť se dostaví všichni urození vojáci a všechna ruská šlechta s rodinami i cizinci, kromě nezletilých, v přiměřených maskách; masky zbožných poutníků, šašků a vesničanů jsou nepřipustné, je zakázáno zdobení šatů falešnými šperky a křišťály a nošení zbraně . . .“ Gardový major Nikita Fjodorovič Sokovnin významně přehlédl vyrovnané řady šlechtických vojáků.

„ . . . Toto oznámit všem hodnostem v rotách a ostatních oddílech, a kdo ze šlechticů se bude chtít zúčastnit maskárního plesu, nechť prostřednictvím svého velitele okamžitě nahlásí své jméno důstojníkům z plukovní kanceláře.“

Vytáhlý Kožin, který stál na pravém boku čtyř vedle Suvorova, dloubl kaprála loktem: „Půjdeš na maskární ples?“ Suvorov zavrtěl hlavou. „Jsi ty ale podivín. Proč prosím tě nechceš?“

Kožin měl vlastní koně a kočár. Představení ho museli dokonce omezovat v počtu koní zapřahovaných do kočáru.

„Nemám čas a ženy mne nezajímají . . .“

„A víš, že po plese budou kadeti hrát na rozkládací scéně novou ruskou tragédií ‚Chorev a Nart‘?“

Alexandr zapomněl, že stojí v řadě, a rychle se otočil ke Kožinovi:

„Tak dobře, kamaráde, půjdeme. Na tragédii se podívám moc rád . . .“

V určenou dobu už Suvorov seděl v jednoduché polomasce v přepychovém Kožinově kočáře. Kožin byl oblečen do fantastického východního šatu. Carský palác byl osvětlen různobarevnými miskami s tukem, zářil tisíci svěc v křišťálových girandolách, které se odrážely v benátských zrcadlech a pableskovaly v přepychových toaletách urozených dam.

Suvorov se poprvé ocitl uprostřed velkolepé nádhery palácových komnat, které byly potaženy rudým, purpurovým, višňovým a zeleným hedvábím vyšívaným stříbrem a rámovaným zlatým lemem. V sálech stály vyřezávané pozlacené židle a taburety z břízy, jasanu a tmavého dubu. V těžkých rámech se vyjímaly olejomalby portrétů a obrazy s mytologickými náměty.

Kožin se v proudu přepychově oblečených lidí cítil jako ryba ve vodě, ukláněl se známým maskám a zvýšenou pozornost věnoval mladým dámám. Stále se při tom tvářil, jako by někoho hledal. Dámy nosily ve výstřihu zvláštní mašli, na niž se psala milostná psaníčka a již se říkalo pošta lásky.

Když procházeli zimní zahradou, Kožin se najednou zastavil, hluboce se uklonil a nechal kolem sebe přejít veselou a hlučnou společnost. Před nastrojenými dámami, které měly většinou neforemné postavy a tvářily se škrobeně, svižně vykročoval důstojník preobraženského pluku bez masky. Jeho krásnou, oválnou, živou tvář s jemnou pleť, modrýma očima a malými, ostře řezanými ústy podtrhovala úzká, vypasovaná tmavě zelená uniforma. Pohyboval se zpřímá a ladně a s veselým úsměvem odpovídal na pozdravy. Suvorova to udivilo, ale následoval Kožinova příkladu a přitom mu šeptal:

„Tvář toho kapitána je mi povědomá . . .“

„Buď zticha,“ odpověděl mu Kožin s hlavou stále skloněnou, „to je naše nejmilostivější panovnice Alžběta Petrovna.“

Suvorov ještě nevěděl, že se panovnice ráda ukazuje na plesech v mužských šatech, které jí velmi sluší, a své oblíbené důstojníky nutí, aby nosili dámské toalety.

Kožin nováčka semjonovského pluku brzy opustil. Rozběhl se za koketní Čínankou, která držela v ruce vějíř s draky a na tváři měla „mušku“. Bylo to smluvené znamení, že je svolná ke schůzce. Malý modrooký kaprál se nudil v cizím davu vyšňořených lidí a nemohl se dočkat začátku divadelního představení. V duchu se zařekl, že na žádné dvorní slavnosti už nikdy nepůjde.

Stačilo mu, že musel pozorovat život u dvora, když stál na stráž. Brzy pocítil nechuť k „růžovým podpatkům“ – přejemnělým, požitkářským a lehkomyšlným dvořanům, kteří byli rychle a nezaslouženě povyšováni už od kolébky, když jim ještě „teklo mléko po bradě“.

5. září roku 1748 si Suvorov přečetl v Sankt-Petěrburgských zprávách, že carevny jmeniny „byly slaveny v Letním paláci obvyklým způsobem“. Po skončení církevního obřadu byli význační hodnostáři vyznamenáni řády a hodnostmi. Mezi vyznamenanými byli také synové Nikolaje a Andreje Šuvalovových, z nichž „jednomu je šest a druhému pět let“.

„Večer se konal dvorní ples a na prostranství před palácovými komnatami byla na počest Jejího carského Veličenstva předvedena velkolepá iluminace, znázorňující jakýsi monumentální podstavec v podobě nádherné budovy, který se rozsvítil po obou stranách hlavní perspektivy čili vchodu do paláce a z něhož splývaly alegorické ozdoby na slavné jméno Jejího carského Veličenstva . . .“

Nejvyšší vojenské úřady v té době sice zastávali Rusové, ale většinou to byli poměrně neschopní lidé. Patřil k nim dvaadvacetiletý polní maršál a Alžbětin favorit A. G. Razumovskij, kníže Trubeckoj, který se nezúčastnil jediné bitvy, protřelý dvořan hrabě A. B. Buturlin – „mírový maršál“, jak si sám říkal, favoritův bratr a ukrajinský hetman K. G. Razumovskij a konečně i generál S. F. Apraksin, jenž získal své postavení díky přátelství se Šuvalovem a Bestuževem.

„Blahodárnyj mír“, který opěvoval M. V. Lomonosov ve své ódě na Alžbětinu korunovaci, trval celých čtrnáct let.

Suvorov tak mohl v klidu ukončit své samostatné vojenské vzdělávání. Dostával od otce něco peněz, s nimiž pečlivě hospodařil. Všechny zbylé peníze utrácel za knihy, které mu kupoval v malém obchůdku šikovný Jefim Ivanov. Mezi ním a mladým pánem už samozřejmě nemohlo být ani řeči o dřívějším přátelství. Jak však byl Suvorov mile překvapen, když zastihl svého sluhu u knihy!

„Kdy ses naučil číst?“

„Přece v knižním obchodě. Pokaždé jsem se ptal na nějaké písmeno. Doma se nudím, tak jsem si začal říkat v knize . . .“

Na rozdíl od Jefima se druhý Suvorovův sluha, Sidor Jakovlev, choval k mladému pánovi drze, utíkal z domu a často se opřel. Pán ani nevěděl, kde na to bere.

Suvorov se ostatně o Sidora nestaral. Všechn svůj čas věnoval četbě a výkonu vojenské služby, na rozptýlení a zábavy mu moc nezbyvalo. Možná že jako kaprál semjonovského pluku navštěvoval i Pozemní šlechtický sbor, i když výuka v něm za Alžbětiny vlády za moc nestála a sotva mu mohla poskytnout něco nového.

Vstup do semjonovského pluku Suvorovovi umožnil, aby si prakticky osvojil základy vojenského života. Slovo „osvojit si“ tu ostatně není zcela namístě. Suvorov totiž nepřijal vojenský život jako systém malicherných a tíživých povinností, kterým je třeba se vyhýbat, nýbrž jako nutný, a proto zajímavý začátek dlouhé cesty, která mu umožní, aby se v budoucnu vyrovnal

svým nedostižným vzorům. Nezaújatému pozorovateli mohla taková houževnatost připadat jako podivinství. Nehezky a tělesně slabý kaprál, šlechtic bez společenských styků a bez ochránců, si uložil nelidsky těžký úkol. Pustil se do jeho plnění s vytrvalostí maniaka.

První bod programu zněl: nedělat ze sebe vojáka, ale skutečně se jím stát – poznat jeho psychologii, zvláštnosti, zvyky, způsob života, dokonale proniknout do jeho duše. Protože žil v chlapeckém věku bez matky, veden jen rukou uzavřeného a přísného otce, bez potíží se sžil s novou vojenskou rodinou. Při poznávání ruského vojáka zároveň poznával i ruský lid.

Nevolní rolníci, které odvedli do armády, sloužili těžce po celý život, i v dobách míru. Tísnil se v nemocnicích, kde se o ně špatně starali, kosily je epidemie, trpěli šikanováním a surovým zacházením důstojníků. Zatímco vojáka šlechtice, zejména gardistu, služba příliš nezatěžovala, bývalý rolník nesl na svých bedrech všechnu tíži vojenského života. Ale to je jen polovina pravdy. Je třeba dodat, že i při tak těžké službě ruský člověk zůstával sám sebou, neztrácel vzácné rysy svého národního charakteru. Lid vnesl do vojenského života jen jemu vlastní, neopakovatelné a zušlechťující prvky. A. Petruševskij o tom píše: „V ruském vojenském prostředí je mnoho zajímavého. Zdravý rozum, smysl pro humor, vyrovnaná a přirozená odvaha a udatnost bez póz a divadelních gest, podložená dobrosrdečností, schopnost bez reptání se spokojit s málem, překonávat obtíže a útrapy tak samozřejmě jako pouhé nepohodlí. Suvorov byl ruský člověk v pravém smyslu toho slova. Když se seznamoval s vojenským prostředím a snažil se je dokonale pochopit, muselo to v něm zanechat hluboké stopy. Navždy s ním srostl, vše z tohoto prostředí, co nacházelo ohlas v jeho vlastním charakteru, v něm vyrostlo a zesílilo, nebo si to osvojil a vštípil.“

Suvorov v sobě vypěstoval smysl pro vše, co bylo spjato s výkonnou službou v armádě, a stal se vzorným vojákem. Každý večer, dříve než odešel z kasáren, kontroloval, jak je po střelbě vyčištěna jeho puška, zda jsou dobře promazány spojovací šrouby. Stále ještě to byly křesadlové pušky s hladkou hlavní, které se užívaly již za Petra I. Byly jen o něco přesnější a měly větší dostřel, protože hlaveň byla pečlivěji vypracována a zlepšila se také kvalita střelného prachu. Umožňovaly mířenou palbu na vzdálenost pouhých šedesáti až osmdesáti kroků.

„Má žena je v pořádku,“ ohlásil službě a postavil pušku do pyramidy.

„Ty se, Suvorove, staráš jen o pušku a o cvičení,“ zasmušile pronesl službu konající Kožin, který si nedávno našel na rukáv kaprálský prýmek.

„A co zajímá tebe?“

Kožin se ušklíbl a místo odpovědi zazpíval:

*„Radost moje nezná mezí, ach útěcho milá,
královno mi nad vše drahá, holubičko bílá.
Smává krásko, jaké blaho tam, kde ty přebýváš.
Marně touží moje srdce, proč ho tolik týráš . . .“*

„Asi měl totiž schůzku, a místo toho na něj totiž vyšla služba!“ dovtipil se natvrdlý Alexandr Prozorovskij, kterému v pluku říkali Totiž, protože nadměrně užíval tohoto slova.

„Ano, kamarádi. Musím se tu celou noc trápit a snít o své holubičce.“

„Počkej,“ zarazil ho Suvorov, „mohl bych ti pomoci. Půjdeme k seržantovi a požádáme ho, aby mi dovolil sloužit místo tebe . . .“

Vytáhlý kaprál Suvorova popadl do náručí, nadzvedl ho, zakroužil s ním po kasárnách a přitom si propěvoval:

*„Až vás uzřít hoden budu, zvolám: Hvězdo ranní!
Tys to vskutku? K nohám tvým se rab a sluha sklání.
Obejmu ji pevnou paží, stisknu, poceluji,
podaruji milé prsten, pak ji pomiluji.
Vivat radost! Vivat srdce! Vivat milá má!
Mocná vládkyne vši krásy, šperk i královna!“*

Suvorov ochotně vykonával službu i hlídky, pečlivě prováděl cvičení, které nemělo žádný význam v bojových podmínkách, podřizoval se a potlačoval své kritické myšlenky. Vůbec lze předpokládat, že v prvním období své vojenské služby nikam nechodil, zdržoval se jen v kasárnách, stál na stráži nebo byl doma v preobraženské osadě, nanejvýš navštěvoval Pozemní sbor.

Přes svoji nevzhlednost dosáhl bezvadného držení těla, hbitě prováděl cviky s puškou a salutoval. Jednou stál na stráži v sadech Letního paláce, když se nablízku zrovna procházela Alžběta. Kaprál jí tak srdnatě vzdal čest, že se zastavila a ptala se ho na jméno. Když se dozvěděla, že je synem V. I. Suvorova, kmotřence jejího otce, vyjmula stříbrný rubl a podala mu ho.

„Nevezmu si to, Vaše Veličenstvo,“ uctivě řekl Suvorov. „Řád zakazuje vojákovi, aby přijímal peníze, když stojí na stráži.“

„Jsi chlapík! Víš, co je tvá povinnost,“ odpověděla Petrova dcera a poplácala maličkého kaprála po tváři. Rubl před ním položila na zem. „Vezmi si ho, až tě vystřídají.“

(2)

Mladý Suvorov se svým zaníceným vztahem ke službě brzy začal odlišovat od ostatních šlechticů semjonovského pluku. Není proto divu, že ho brzy začali pověřovat čestnými úkoly. V létě roku 1748 se v námořní pevnosti Ruska – Kronštadt – mělo konat slavnostní „vyprovázení“ lodi „Zachariáš a Alžběta“ a gardové pluky sem posílaly oddíl složený z pečlivě vybraných vojáků. Ze semjonovského pluku byl mezi čtyřmi kaprály jmenován i Suvorov. Soustředění a přípravy zabraly celý květen. Do Petrohradu se oddíl vrátil až po 20. červnu.

Jednoho červencového dne se Suvorov zabýval na cvičišti nováčky. Vtom si povšiml udýchaného Jefima Ivanova.

„Pane Alexandře Vasiljeviči!“ vydechl Jefim. „Sidor utekl, nevím kam, a sebral dva ruble, za které jsme chtěli koupit knihy!“

Byla to v tehdejší době záležitost krajně nepříjemná, i když nevolníci toužící po lepším životě často utíkali od svých pánů. V semjonovském pluku bylo vydáno zvláštní nařízení s přesným popisem uprchlíka. Sidor Jakovlev však beze stopy zmizel a nikdo o něm už víckrát neslyšel.

Koncem roku 1748 byl vybrán zvláštní gardový oddíl, který měl doprovázet carevnu Alžbětu na její cestě do Moskvy. Kaprál Alexandr Suvorov jel i tentokrát, přestože sloužil u 2. praporu a semjonovský pluk určil pro doprovodný oddíl 3. prapor. Tato služební cesta Suvorova obzvlášť potěšila. Znamenala nejen čestné vyznamenání, ale i příležitost k setkání s příbuznými, otcem a sestrami, a návrat do města jeho dětství.

Život semjonovců na novém místě se v ničem nelišil od života petrohradského. Vojáci se i nadále vzdělávali v plukovní škole ve vědách předepsaných řádem, každý den byly rozdělovány služby a určovány stráže pro „dům Jeho carského Veličenstva“ na Jauze. K běžné službě přibyl ještě týdenní pobyt v „Generálním moskevském pozemním hospitálu“.

Ruská vojenská nemocnice byla tenkrát postrachem vojáků. Lichvářští dodavatelé tyli z přidělů pro nemocné i neexistující a mrtvé pacienty. Nemocnice byly přeplněné, na stovku nemocných připadal jeden lékař, nemocniční sluhové se chovali hrubě. Mezi vojáky řádily infekční nemoci. Mladým a bezstarostným šlechticům z gardy se zanic nechtělo jít na celý týden do dusna a špíny, vidět kolem sebe samé utrpení a smrt. Nepomáhaly ani výhrůžky, že provinivší se poddůstojníci a kaprálové budou degradováni na vojáky a vojáci na „vozky“. Nemocní si stále stěžovali, že „přidělení kaprálové se o ně nejen nestarají, ale sami zde zřídka bývají“.

Kaprál Suvorov si nepochybně již tehdy předsevzal, že bude usilovně a pečlivě plnit i ty nejtěžší a nejméně příjemné povinnosti. Služba v nemocnici na něj vyšla 1. července roku 1749. Za týden byl podle předpisu vystřídán. Ale už 15. července byl znovu přidělen k nemocným vojákům a zůstal tam proti všem pravidlům celé dva týdny. 30. července ho vystřídali, do 12. srpna dostal dovolenou a pak ho znovu poslali do nemocnice. Poslední Suvorovova služba v nemocnici trvala celých osm týdnů. Celkem strávil v nemocnici asi čtyři měsíce.

Od raného mládí se u Suvorova projevovala jedna velmi cenná vlastnost – snaha vyzískat co nejvíce i z těch nejméně zajímavých úkolů. Co mohla dát devatenáctiletému kaprálovi dlouhá služba v moskevské nemocnici? Jeho pozdější ostře kritický vztah k vojenským nemocnicím a lazaretům – „chudobincům“ – má nepochybně svůj původ v jeho zkušenostech z mládí:

„Chraň se chudobince,“ tvrdil neustále, „německé léčebny jsou už zdálky zatuchlé, bezmocné a škodlivé; to není nic pro ruského vojáka; máte v artělech různé kořínky, bylinky, travičky. Život vojáka je cenný; chraň si zdraví; pročisti si žaludek, když není v pořádku, hlad je nejlepší lékař . . . V chudobinci dostaneš první den měkkou postel, druhý francouzskou šlichtu a třetího dne se objeví její stín, rakev, a potáhne tě za sebou. Jeden zemře a deset ostatních dýchá jeho mrtvolný pach . . .“

Suvorov samozřejmě nezavrhoval medicínu jako takovou, ale chtěl od základu změnit danou situaci a životní podmínky ruského vojáka. Později napsal: „Příčiny nemocí nehledejte v lazaretech mezi nemocnými, ale mezi zdravými v plucích, praporech, rotách a různých jiných jednotkách, zkoumejte jejich stravu, nápoje, způsob stavění kasáren a zemljanek, kdy jsou stavěny, zda jsou prostorné či stísněné, čistotu, kuchyňské nádobí, všimněte si, zda jsou vojáci dobře zaopatřeni a zda nejsou vysílení. Stav hlašte plukovnímu nebo jinému veliteli a v případě, že nedostatky nebudou odstraněny, službě v hlavní kanceláři.“

Kromě výkonu služby v nemocnici se Suvorov pravidelně účastnil výcviku, který měl z větší části přehlídkový nebo cvičně bojový charakter. Cvičné bitevní sestavy řídil na cvičišti sám velitel praporu Sokovnin, jehož hodnost gardového majora odpovídala hodnosti generálmajora armády. V dispozicích sestavených Sokovninem byla v souhlase s Münnichovým „pruským výcvikem“ zvláštní pozornost věnována sladěné palbě salvou, nikoli mířené palbě. Střílely vždy celé čety, na něž byla rota rozdělena. Následná změna tvaru byla složitá a těžkopádná.

Major vyvolával jednotlivé důstojníky, kteří dávali praporu povely podle plánu bitevních sestav.

„Pochodovat tři kroky bez střelby podle úderů do bubnu! Pak vystoupí velitelé čet na tři kroky, vydají povel, každý vystřelí tři náboje a v té chvíli ve všech oddílech současně bubny zabubnují na pochod!“

Při sledování výkonu jednotlivých oddílů si Sokovnin povšiml, jak přesně a čistě provádějí předepsané úkony vojáci 11. roty. Když však vyzval jejich velitele, aby cvičení předvedl, celý oddíl byl místo kýženého přeskupení uveden ve zmatek, tak ho popletly důstojníkovy povely.

„Neznáte dispozice!“ obořil se na zmateného poručíka Sokovnin. „Račte odevzdat kord a jít do vězení!“

Major pomalu procházel podél roztržitého útvaru semjonovců, až se zastavil před malým modrookým kaprálem, který stál nehnutě v pozoru a všechno na něm jen svítilo vyleštěnou mědí – knoflíky, rukojeť tesáku i erb na torně.

„Jak se jmenujete?“

„Kaprál 11. roty Alexandr Suvorov!“ zvučně a rázně odpověděl dotázaný. Smekl zároveň klobouk a držel ho ve spuštěné levé ruce.

Sokovnin již o tomto kaprálovi slyšel od velitele jeho roty, který říkal, že Suvorov se dobrovolně hlásí na těžké úkoly, nikdy za sebe neposílá do služby jiné vojáky, rád se učí bojovým cvičením a přitom je velmi náročný sám k sobě a většinu času tráví v kasárnách. Podle slov velitele roty si ho vojáci velice oblíbili, ale pokládají ho za podivína . . .

„Pane kaprále,“ rozkázal major, protahuje jednotlivá slova, „velte, jako byste byl důstojník!“

Suvorov si upravil hůlku přivázanou ke knoflíku – znak kaprálské hodnosti – a začal zřetelně a srozumitelně vydávat povely, až se oddíl znovu vyrovnal do předepsaného tvaru.

„Výborně, kamaráde, výborně!“ zvlídněl Sokovnin. „A uměl bys vyložit

dispozice pro přeskupení praporu do čtverhranu za pochodu a jakým způsobem se provádějí?“

„Granátníci z druhé a třetí čety se otočí vpravo čelem vzad, projdou řadami první roty a připojí se z pravého boku k druhému a čtvrtému oddílu, první a čtvrtá četa pochoduje na místa druhé a třetí čety a projde na pravé křídlo prvního a třetího oddílu,“ sypal ze sebe kaprál. „První oddíl nechá granátníky projít do čtverhranu, k tomu je třeba vydat povel: ‚Vpravo v bok!‘ a ‚Vlevo v bok!‘ a jakmile granátníci projdou, oddíl se semkne . . .“

„Stačí, příteli!“ zarazil ho Sokovnin. „Vidím, že znáš dispozice lépe než vyšší důstojníci. Zajdi za mnou po cvičení do plukovní kanceláře . . .“

V kanceláři ho major uvítal ještě přívětivěji: „Je potěšující, že jsou u nás v pluku poddůstojníci, kteří se necvičí jen v zábavách a v přípravě punčů . . . Řekni mi, příteli, odkud máš tolik znalostí a jak se ti podařilo naučit své vojáky tak dobře cvičit.“

„Přečetl jsem si tu dispozici několikrát za sebou, až jsem jí důkladně porozuměl. Škoda, že nám nedali plány přeskupení. Z pouhého popisu vojáci nemohli cvičení pochopit. Snažil jsem se ty plány udělat podle popisu sám.“

„Výborně!“ řekl překvapený major.

„Pokud jde o výcvik vojáků,“ pokračoval Suvorov, „přiměl jsem k cvičení nejen nováčky, ale i staré vojáky, aniž bych na ně byl příliš přísný a aniž bych je bil. Každého jsem přesvědčil, že se má snažit, aby co nejdříve zvládl cvičení a předčil svým uměním ostatní . . .“

Sokovnin něco zabručel, jeho údiv stále vzrůstal.

„Zacházel jsem s vojáky vlídně a přátelsky, pracoval jsem spolu s nimi, a tak jsem jim vštipil, že se mají snažit všechno pochopit vlastním rozumem. Aby co nejdříve dosáhli žádoucích výsledků, dohodli se mezi sebou, že nikdo nedostane oběd, dokud neudělá bez chyby hmat ručnicí. Vojáci byli spokojeni, nikdo si nemohl stěžovat, že je příliš vyčerpaný nebo zmrzačený, žádný neodešel, ani jeden nemusel do nemocnice . . .“

Svědomitý, houževnatý a iniciativní kaprál Suvorov brzy dosáhl povýšení. 22. prosince, za pouhý rok od příjezdu do semjonovského pluku, se stal podpraporčíkem. Za tři měsíce po návratu z Petrohradu získal zřejmě na návrh majora gardy novou hodnost: „Správce materiálu Ušakov a podpraporčík Suvorov budou stálými ordonančními důstojníky Jeho Excellence pana majora a rytíře Nikity Fjodoroviče Sokovnina . . .“

Život v pluku plynul jednotvárně, kázeň byla jako dřív malá. Přispívala k tomu i nejednotnost velení. Petr I. chtěl totiž zabránit všemožnému zneužívání moci, a zaváděl proto všude kolegiální zřízení, kterému se nevyhnuly ani pluky. Jejich osud byl v rukou „pánů z plukovních štábů“, tj. výboru štábních důstojníků pluku.

S provinilými šlechtici z gardy „páni štábní důstojníci“ zacházeli nadmíru shovívavě, stranili jim při sporech s vojáky selského původu, i když to třeba byli i poddůstojníci. Suvorov dobře znal seržanta Josifa Šestakovského, který učil v plukovní škole, kde vedle sebe seděli šlechtici s lidmi nešlechtického původu, vojáci s poddůstojníky, dospělí s výrostky. Šestakovskij se díky svým výjimečným schopnostem vyšvihl z řad vojáků nešlechtického původu

a několik let pobýval v kadetském sboru. V roce 1747 začal v hodnosti správce materiálu sám učit v plukovní škole.

Proháněl líné a nepořádné žáky, k nimž patřil i Petr Kožin. Jednou se Kožin se Šestakovským ocitli ve stejné společnosti. Kožin spolu se svým přítelem kaprálem Lichačovem napadl svého učitele. Rozrazil seržantovi hlavu lahví až ke kosti a Ivan Lichačov mu rval vlasy. Po tomto incidentu museli Šestakovského odvézt do nemocnice. Suvorov byl rozhořčen, když si přečetl Sokovninův rozkaz, který stanovil oběma šlechticům nespravedlivě mírný trest: „Za výše uvedené přestupky nechť jsou Kožin a Lichačov za přítomnosti všech poddůstojníků a žáků postaveni na čtyřadvacet hodin na plukovní dvůr a hlídání šesti vojáky s puškami a kromě toho ať zaplatí seržantu Šestakovskému za jeho zranění padesát rublů v bankovkách a vydrží ho po dobu nemoci na svůj účet . . .“

„Ne,“ bručel si Suvorov sám pro sebe, když se po večerce vracel do domu svého strýčka, „vždyť to není žádný čeledín, který trpně přijímá rány . . . Takové chování musí být z armády vymýceno, a nelítostně!“

Na plukovním dvoře se mihl jakýsi stín. Suvorov mu rychle zastoupil cestu a už držel hezkého, štíhlého a vysokého vojáčka, který se snažil tajně proklouznout do své světnice.

„Že se nestydíš! Děláš hanbu jménu ruského vojáka!“ obořil se na něj. „Budu to muset hlásit plukovní službě. Jak se jmenuješ?“

„Orlov, Grigorij,“ chlapcova tvář se zalila temným ruměncem.

„Kolik je ti let?“ pokračoval Suvorov.

„Patnáct, pane podpraporčíku.“

„Jak to že jsem tě nikdy neviděl v rotách?“

„Jsem přidělen k Pozemnímu sboru.“

„No dobrá,“ Suvorov už zcela ochladl. „Jdi ke své rotě, a ať nepadneš do rukou pánům důstojníkům.“

Podruhé se měli setkat až za celých dvanáct let.

8. června 1751 byl Suvorov jmenován seržantem. Jak správně poznamenává jeden badatel, „je třeba zdůraznit fakt poměrně rychlého Suvorova služebního postupu“. Mnozí jeho vrstevníci totiž zůstávali řadovými vojáky deset až patnáct let. Jako gardový seržant Suvorov podle vlastních slov vykonával „různé funkce a náročná poslání“. O jaká „poslání“ šlo, vysvětlují částečně dva dochované cestovní rozkazy: začátkem roku 1752 byl Suvorov poslán jako kurýr s depešemi do Drážďan a Vídně, zdržel se v cizině od března do října. Byl vybrán pro tuto služební cestu nejen díky své pověsti, ale i díky svým znalostem cizích jazyků. Téměř osmiměsíční pobyt v Drážďanech a Vídni mu umožnil, aby se zdokonalil v němčině a francouzštině a možná se zde naučil i italštině. Ne náhodou je v seznamu důstojníků suzdalského pluku z roku 1763 u jména Suvorova uvedeno, že ovládá všechny tyto tři jazyky.

Za pozdního říjnového večera se po dlouhém pobytu v Rakousku a Prusku objevil v domě svého strýčka.

„Otče náš, Alexandře Vasiljeviči!“ spráskl ruce zrzavý Jefim. „Jak jste zhubl a sešel – zbyl z vás jen nos!“

Zatímco Suvorov jedl, dotíral na něj Alexandr Ivanovič otázkami:

„Co nového u Němců? To jsi asi viděl divy?“

„Jaképak divy,“ odpověděl Suvorov a šťastnými očima objímal všechny členy rodiny Alexandra Ivanoviče, „představ si, že jsem počítal dni na prstech, tak mě to táhlo domů . . . V Prusku jsem potkal ruského vojáka. Bože, jak jsem se zaradoval – jako bratra jsem ho políbil. Všechny stavovské rozdíly mezi námi zmizely a já jsem ho tiskl na svou hrud. Kdyby se Sulla a Marius nečekaně potkali na nějakém vzdáleném místě, třeba na Aleutských ostrovech, hned by bylo po jejich nepřátelství. Patricij by objal plebejce a Řím by neviděl téct krvavou řeku . . .“

Následující rok 1753 podstatně změnil osud prokurátora Vasilije Ivanoviče Suvorova. Senát ho doporučil na místo generálního prokurátora Synodu a na základě toho byl carským nařízením z 29. března jmenován „brigadýrem“ a členem vojenského kolegia. Začal tak rychlý služební postup Suvorova otce, jímž Alžběta ocenila jeho věrnost Petrovým myšlenkám. 18. prosince téhož roku, v den svých narozenin, carevna mezi jinými významnými povýšila i Vasilije Suvorova na generálmajora vojenského kolegia.

Jeho synovi už bylo skoro pětadvacet let. Při obvyklém pobytu v Moskvě podal Apraksin Alžbětě návrh na převedení určitého počtu gardistů do armády v hodnosti důstojníků. Armádní generál a gardový podplukovník jí připomněl, že Petr I. přidělil gardistům třetinu míst v polních, tj. armádních plucích. Panovnice nařídila, aby byli do armády posláni nejlepší gardisté, seržanti v hodnosti poručíků, poddůstojníci v hodnosti podporučíků, kaprálové a řadoví vojáci v hodnosti praporčíků.

25. dubna 1754 byl Suvorov spolu s dalšími 175 gardisty povýšen na důstojníka, přičemž hodnost poručíka získalo jen 34 lidí. 10. května vojenské kolegium přidělilo Suvorova k ingermanlandskému pluku, jednomu z nejstarších a nejlepších pluků v ruské armádě, který se za Petra I. účastnil tažení spolu s gardou. Hned po jmenování dostal Suvorov z rozhodnutí vojenského kolegia roční dovolenou. Žil v té době jednak na otcových statcích, jednak v Moskvě spolu se sestrami.

Využil tohoto roku k prohloubení svého vzdělání – zdokonaloval se v jazycích, četl knihy o historii a vojenském umění.

(3)

V padesátých letech 18. století došlo v Rusku k velkému rozkvětu národní vědy, umění a literatury. „Imperátorský krok“, který získalo za Petra I., už nemohlo nic zastavit. V padesátých letech oživila svou činnost Ruská akademie věd, byla založena Moskevská univerzita, Ruské divadlo a Umělecká akademie v Petrohradě, první ruský časopis „Ježemesjačnyje sočiněnija“. Ve stejné době vznikl v Moskvě první soukromý „Typografický spolek“, začaly vycházet „Moskovskije vedomosti“. Byla to také doba, kdy slavný Lomonosov udělal významné objevy ve fyzice, chemii, astronomii, geologii. Jeho mnohostranná činnost odrážela rychlý rozvoj mohutného ruského národního státu a byla prostoupena velkým vlasteneckým patosem.

„Kde jinde by se mohlo lépe rozvíjet hvězdoprapectví a zeměměřičství než ve velké a mocné zemi, nad níž slunce vykonává celou polovinu své dráhy a v níž je možno v jednom okamžiku vidět vycházet i zacházet každou hvězdu. Kde jinde lze lépe zkoumat mnohost věcí a jevů než v polích, jejichž nepřehledné prostory jsou porostlé rozmanitými květinami, na kopcích a v útrokách hor, které se tyčí nad oblaka a jsou plny nejrůznějších pokladů, v řekách, tekoucích od žhavé Indie až k zemím věčného ledu, a v hlubinách mnoha nekonečných moří,“ psal Lomonosov v roce 1749. Takové myšlenky byly Suvorovovi blízké. Odpovídaly jeho vlastním snahám, jeho obdivu k velikosti a nevyčerpatelným možnostem Ruska, jeho úctě k vědě a vědění.

Lomonosova spojoval se Suvorovem i bezmezný obdiv k Petru I., pod jehož vedením, jak psal Lomonosov, „vyrostla ruská armáda a v dvacetileté válce se švédskou korunou a potom i v dalších taženích naplnila třeskem zbraní a vítězným pokřikem celý svět.“ Oba bojovali za rozvoj a upevnění národních tradic – Suvorov ve vojenském umění proti pruským pořádkům, Lomonosov v národní vědě proti nadvládě cizinců.

Za Alžbětiny vlády vznikla v Petrohradě při kadetském sboru první „Společnost přátel ruské slovesnosti“. Suvorov nejen sledoval tvorbu tehdejších významných spisovatelů – Lomonosova, Sumarokova, Trediakovského, ale podle svědectví básníků Cheraskova a Dmitrijeva také navštěvoval nově založenou společnost, a dokonce tam předčítal své vlastní literární výtvoř.

K důstojnické službě mohl v té době zaujmout vcelku formální vztah. Po návratu z roční dovolené se zdržel v pluku pouhých osm měsíců. Už 17. ledna roku 1756 byl na návrh vojenského kolegia jmenován vrchním správcem zásob (v hodnosti kapitána), aby „v Novgorodské gubernii dohlížel na novgorodský, staroruský a novoladožský sklad potravin a píce“. Ani v této funkci nesetřval dlouho. Intendanční služba mu samozřejmě nemohla vyhovovat, ale obohatila budoucího vojévůdce o užitečné zkušenosti. Když byl po mnoha letech poslán do Finska a musel tam dát do pořádku hospodářský úsek armády, prozradil v jednom dopise, že k takové službě se připravil, už když sloužil jako vrchní správce zásob.

28. října 1756 následovalo nové pověření, opět spojené se služebním postupem. Suvorov byl jmenován „generálporučíkem justiční služby“, což podle Petrovy „Tabulky hodností“ znamenalo osmou hodnostní třídu a odpovídalo hodnosti majora pěchoty. V nové hodnosti se však dlouho neohřál. Už čtvrtého prosince téhož roku byl na návrh vojenského kolegia jmenován majorem a přidělen k pěším plukům pod velením polního maršála Buturlina.

Za dva roky a sedm měsíců se tedy Suvorov z gardového seržanta stal majorem. Nelze proto tvrdit, že by příliš dlouho setrval v hodnostech, a jeho výrok, že „neskáká zamlada“, je pravdivý jen částečně. Ve srovnání se závratnou kariérou jeho šťastnějších vrstevníků takový postup samozřejmě vypadal více než skromně. M. F. Kamenskij se stal plukovníkem ve třiatřiceti letech a generálem v jedenatřiceti, N. V. Repnin byl ve čtyřiatřiceti plukovníkem a v osmadvaceti generálem a konečně nadaný P. A. Rumjancev se stal plukovníkem v devatenácti letech a generálem ve třiceti. Nesmíme však zapomínat, že všichni tito lidé patřili k dvorní elitě, byli výjimkou z pravidla.

V množství jiných vojáků ze střední šlechty se Suvorov odlišoval svým poměrně rychlým postupem na štábního důstojníka. Mohl tak dobře uplatnit nadání a znalosti, které získal v době vojenského mládí.

Skromný Suvorov začínal od nižších hodností a postupně se díky své pracovitosti přibližoval k vytčenému cíli. Chtěl se aktivně uplatnit v boji a brzy mu byla dána příležitost.

Přibližně od roku 1750, kdy byla stále reálnější možnost války s Pruskem a kdy se stalo zřejmým, že ve srovnání s rusko-tureckou a rusko-švédskou válkou bude boj s takovým protivníkem, jako byl Bedřich II., klást mnohem větší nároky na ruskou armádu, pomalu začaly probíhat změny v organizaci a výzbroji vojsk. V pěchotě byly vyčleněny zvláštní elitní pluky – granátnické, a v obyčejných plucích byly zformovány tři granátnické roty. Stejně změny byly prováděny i v jízdní armádě, kde vznikly jízdní granátnické pluky, a její součástí se rovněž staly zpola pravidelné pluky zvané husarské. K velkým změnám došlo díky P. I. Šuvalovovi v ruském dělostřelectvu. V roce 1756 armáda dostala proslulé „šuvalovovské“ houfnice a lehčí, pohyblivá rychlopalná děla – jednorožce. Šuvalovovské jednorožce, které se proslavily i v bojových podmínkách, byly součástí výzbroje za všech Suvorovových tažení. Už sám fakt, že dělostřelečtí poddůstojníci Danilov a Martynov vynalezli jednorožce, dokazuje, nakolik ruské vojenské umění tehdy předešlo Západ. Je známo, že po předvedení jednorožce ve Vídni udělal podle něj nákresy francouzský dělostřelec Gribeauval a fakticky tak převzal od Rusů řadu zdokonalení. Za patnáct let se zbraně podobného systému objevily ve Francii.

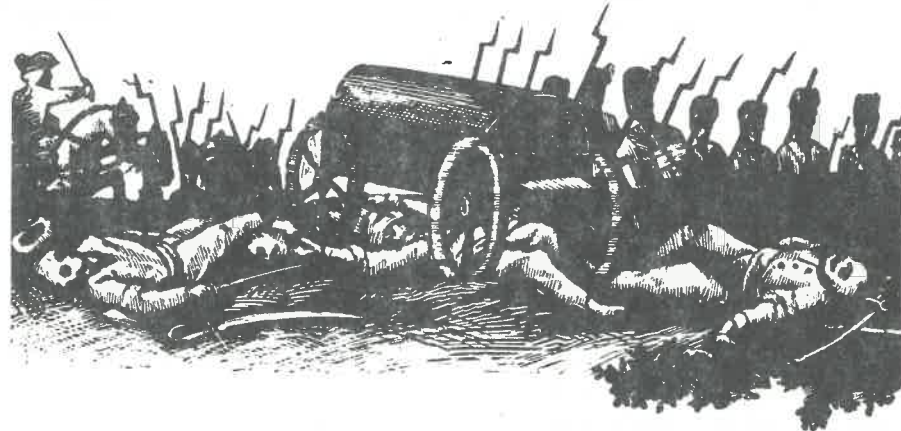
15. prosince roku 1755 byl zveřejněn nový řád pro pěchotu a jízdu, který se více blížil Münnichovu „pruskému výcviku“ než ustanovením Petra Velikého. Právě těmito řády se musel řídit Suvorov při novém zacvičování vojáků v posledních měsících služby v ingermanlandském pluku i později, když sloužil v pěchotě u Buturlina. Podle těchto nově vydaných řádů se měla řídit ruská armáda po celou sedmiletou válku. Tak velkou sílu měla zkonstatělost a setrvačnost. Nesmíme však zapomínat, že celý „výcvik“ podle Petra I. zůstával platným zákonem a zachoval si svůj význam v „Hlavním řádu polní služby“.

Suvorov dal přednost armádě před gardou a stal se z něj energický důstojník ruské armády. Opíral se o prosté vojáky, které dobře znal a které si z celého srdce zamiloval. Při uskutečňování svých myšlenek spoléhal na armádní důstojníky pocházející z nižší šlechty. „Vyšší šlechta si hledala útočiště v gardě, která v 18. století prováděla svou vlastní politiku. Mimo chodem spíš hlučnou než užitečnou,“ konstatuje V. Klučevskij. Úděl střední šlechty byl prostší. „Nestávali se z nich státníci,“ pokračuje historik, „ale bezesporu byli tvůrci naší vojenské historie 18. století. Jako důstojníci armádní pěchoty prošli slavnou cestou od Kunersdorfu do Rimniku a Novi. To oni spolu s ruskými vojáky vybojovali Münnichům, Rumjancevům a Suvorovům jejich drahocenné vavříny.“

Bitva u Kunersdorfu byla *první* velkou bitvou, již se účastnil důstojník armádní pěchoty Suvorov, který později dovedl ruskou armádu k vítězství u Rimniku a Novi.

Sedmiletá válka

*Memel a Frankfurt, Küstrin též,
Schweidnitz i königsburská věž,
Spréva, jež bystré vody tají,
z Berlína vojska rychlý šik,
ať svého hrdiny se ptají,
co zmůže ruský bojovník.*

M. V. LOMONOSOV

(1)

Prudký rozmach Pruska, které se stalo nezávislým až v 17. století a v roce 1701 bylo prohlášeno za království, růst jeho vojenské mašinérie, který neodpovídal vnitřním předpokladům, chtivost jeho panovníků – to vše narušilo už beztak vratkou mírovou rovnováhu v Evropě. Zatímco největší západní mocnosti se počátkem století zabývaly dělením takzvaného španělského dědictví, energičtí prusští králové si na malém území svého státu připravili výborně vycvičenou armádu, sestavenou z kdejaké sebranky.

Král Bedřich Vilém I. zanechal v roce 1740 svému synovi malý stát s pouhými 2,2 milióny obyvatel, ale i se šestasedmdesátitisícovou armádou. Tato armáda se svou početností vyrovnala armádě rakouské, avšak podle názoru současníků byla lépe organizována, vycvičena a vybavena. Od roku 1713 byla zavedena doživotní vojenská služba. Celá země se změnila v jeden vojenský tábor, v němž obyvatelstvo žilo jen pro armádu a pracovalo na ni.

Ctižádostivý a cynický Bedřich II. samovládě disponoval vším bohatstvím země. Stejně jako Karel XII. měl vojenské schopnosti a sklon k dobrodružnosti, otevřeně usiloval o uchvácení cizích území tím spíš, že jeho sousedy byli rakouští Habsburkové spějící k úpadku a jagellonské království rozdírané vnitřními rozpory. K habsburskému majetku patřilo Rakousko s Korutany a Tyrolskem, Čechy, Maďarsko, Lombardie a některá území v Nizozemí. Po smrti vladaře Karla VI. se ihned přihlásilo několik uchazečů o různé oblasti této spleené monarchie. Tehdy ještě málo známý Bedřich II. přivedl svá vojska do bohaté průmyslové provincie Slezska. V prosinci roku 1740 začala válka o „rakouské dědictví“.

Podle Cášského míru z roku 1748 zůstalo Slezsko Prusku, a to díky tomu nabylo významu evropské velmoci. Početnost obyvatelstva království se zvýšila o půldruhého miliónu lidí, početnost armády dosáhla sto šedesáti tisíc. V nebezpečné blízkosti ruských hranic s pohádkovou rychlostí vyrostl silný militaristický stát. V lednu roku 1756 Anglie uzavřela s Bedřichem smlouvu, v níž se smluvní strany zavazovaly, že „budou chránit mír v Německu a vystoupí se zbraní v ruce proti každé mocnosti, která ohrozí celistvost německého území“. Alžběta na to odpověděla rychlým obnovením rusko-rakouského spolku, kterému dala útočný charakter. Rusko se zavazovalo, že na pomoc Rakousku postaví osmdesátitisícovou armádu. V případě vítězství nad Bedřichem mělo být Rakoušanům vráceno Slezsko a Rusko mělo získat Východní Prusko. K rusko-rakouské koalici se připojila Francie, poté Švédsko a většina malých německých států.

Bedřich se rozhodl, že protivníky předejde, neboť vycítil, že nejsou na válku připraveni, a chtěl je zničit jednotlivě. V srpnu roku 1756 vtrhl v čele téměř stotisícové armády do Saska, vytlačil odtud Rakoušany, celé Sasko obsadil a dokonce najímal Sasy do své armády. 16. srpna Rusko vyhlásilo Prusku válku. Konference – rada nejvyšších hodnostářů za Alžbětinu vládu – uložila postavení armády Alexandru Borisoviči Buturlinovi, jednomu z nejvlivnějších Alžbětiných velmožů. Alžběta mu udělila titul hraběte, jmenovala ho polním maršálem, podplukovníkem preobraženského pluku, senátorem a rytířem mnoha ruských řádů. Do pěších pluků Buturlinových byl, jak víme, poslán sedmadvacetiletý major Suvorov.

„... S tvým otcem Vasilijem Ivanovičem jsme spolu byli vojenskými sluhy u našeho nezapomenutelného panovníka Petra Velikého. Já jsem byl jeho nejmilejší,“ vyprávěl Buturlin a úkosem se díval na tajemníka, který neodcházel z komnat. „Co chceš?“

Staříčkový velmož měl trochu v hlavě.

Tajemník, kterého vůbec nevzrušovala přítomnost Suvorova, položil na stůl papír:

„Vaše Jasnost udělala chybu v tomhle slově . . .“

Buturlin pohlédl na Suvorova, vzal husí brk, zamyslel se nad svým hlášením a vtom rozhodně odhodil pero:

„A vy . . . Vy ani neumíte seříznout pero! Račte si to opravit sám . . .“

Suvorov už o Buturlinovi slyšel, že je dobrosrdečný a chytrý, ale že stejně jako mnozí jiní velmoži nemá žádné vzdělání a není schopen velet ani dvěma

třem plukům, natož armádě. Později, když ho v roce 1760 jmenovali vrchním velitelem, byly jen kvůli němu scény budoucích bitev kresleny tužkou, protože polní maršál neměl ani ponětí o zeměpisných mapách. Jednou Buturlin odešel z místnosti a hrabě Zachar Černyšov, který si s ním chtěl zažertovat, obrátil mapu. Když se velitel vrátil, nenašel označené místo a při úvahách o budoucích operacích stále píchal prstem do moře. „Tady se utopíš,“ poznamenal s úsměvem Černyšov a odtáhl mu ruku stranou.

U Buturlina mohl Suvorov jen zpovzdálí sledovat postup ruské armády, v jejímž čele stál opatrný S. F. Apraksin, velitel semjonovců a od roku 1756 polní maršál. Major Suvorov, kterého 4. února 1757 přidělili ke kuzinskému pěšímu pluku, byl nejdříve dán k dispozici veliteli etapního stanoviště v Libavě a poté jako vrchní zásobovatel v Memelu zásoboval vojska, táhnoucí na Tylži. Podrobnosti o tažení roku 1757 se dozvídal z německých a ruských novin, z vyprávění raněných důstojníků, očitých svědků událostí, a od kurýrů, kteří přijížděli do Petrohradu.

Apraksinův postup byl krajně pomalý: až v druhé polovině června roku 1757 přešel Němen a hlemýždím tempem se vydal do hloubi Východního Pruska. Bedřich, informovaný svými zvědy o nerozhodnosti Rusů, rozkázal, aby Prusko chránila dvaadvacetitisícová Lewaldova armáda, a sám v prvních dnech dubna vtrhl do Čech, v krvavé bitvě porazil Rakušany a obsadil Prahu. Avšak 18. června Prusové utrpěli zdrcující porážku u Kolína. V srpnu roku 1757 bylo Pruské království obklíčeno kruhem spojeneckých armád, které měly kolem tři set tisíc vojáků. Bedřich teď zaměřil všechno své úsilí na západ, proti francouzsko-rakouským vojskům. Nebezpečí z východu mu podle jeho názoru nehrozilo. Opovrhoval Ruskem, opovrhoval jeho armádou a nadutě prohlašoval: „Je to horda divochů, ti se se mnou do boje nepustí . . .“

Krajně nespokojená Alžběta nutila Apraksina, aby zničil polního maršála Lewalda, který uzavíral cestu na Královec. 17. srpna se ruská armáda přeplavila přes řeku Pregolu a rozložila se na louce před vesnicí Gross Jägersdorf. Brzy ráno 19. srpna Lewald zaútočil na Apraksina. Urputný boj trval několik hodin, zejména pak ve středu ruských bojových sestav. Pluky, které již utrpěly velké ztráty, bojovaly neobyčejně vytrvale. O výsledku bitvy rozhodl bodákový útok dvaatřicetiletého generálmajora P. A. Rumjanceva. Když bylo prolomeno pravé křídlo druhé divize a dalo se na ústup, probil si Rumjancev se čtyřmi záložními pluky cestu lesem a nečekaně udeřil do boku protivníka. Mlha, požáry vesnic, silný vítr roznášející prach – to vše přispělo k zesílení paniky, která šla až tak daleko, že druhá linie Prusů zahájila palbu po první. Ruská jízda utvrdila vítězství. Cesta na Královec byla volná. Bedřich zaneprázdněný na západě nijak nemohl pomoci Východnímu Prusku.

Přes značné ztráty panovala v ruské armádě povznesená nálada. Avšak Apraksin nečinně stál několik dní u Allenburgu a náhle dal rozkaz k ústupu, odvolává se na nedostatek potravin a onemocnění ve vojsku. Říká se, že dostal od kancléře Bestuževa-Rjumina dopis se zprávou o nebezpečném onemocnění panovnice. Ústup za strašného podzimního nečasu způsobil více škod než vojenská porážka. Velká část zásob potravin a výzbroje musela být zničena, protože v patách jim šli Prusové. Ústup byl tak rychlý, že se spíš

podobal útěku. Teprve v prvních dnech října se vojska zastavila v Memelu, aby zde přezimovala. Vrchní zásobovatel Suvorov slyšel v Memelu jen samé rozhořčené řeči: „Co to má znamenat, kamarádi? Co to s námi dělají? Kam dali naši generálové rozum?“ otevřeně reptali vojáci, vyhladovělí, promrzlí a otrhaní za dobu ústupu. Důstojníci se vyjadřovali mnohem ostřeji: „Naši páni vojevůdci asi chtěli obrátit vniveč všechny utrpené ztráty a prolitou krev tolika synů vlasti, chtěli rozplést vydobytý věnec slávy a vítězství, uvalit na sebe hanbu a zneuctění a znemožnit celou armádu!“

Pobočník Apraksinova službu konajícího majora knížete Ivana Romanoviče Gorčakova, budoucího Suvorovova švagra, vyprávěl:

„Od Tylže do Memelu šla naše armáda velmi rychle a takovými místy, která ani za slunečného počasí nejsou příliš suchá a teď se pro samý déšť a nepohodu změnila v tu nejblátivější bažinu, ze které sotva vytáhneš nohy. Naši vrchní velitelé ze strachu před nepřítelem zmalomyslněli, stali se zbabělými a provedli spoustu směšných věcí. V noci si mne zavolal polní maršál, abych zkontroloval trén na cestách. Našel jsem ho v obrovské kubitce, bohatě vyzdobené a vyhřáté koši s dřevěným uhlím a lihem. Ležel na prachových poduškách v přítomnosti svého osobního lékaře. A víte, čím se náš vítěz za tak smutných okolností zabýval? Opravdu se stydím o tom mluvit. Ráčil poslouchat pohádky vyprávěné granátníkem, který seděl u malého stolku v hlavách postele a na plné hrdlo tlachal své hloupé historky! S obtížemi jsem se dostal k přepravě, kde se nahromadilo několik set povozů. Bylo tu rušno a všude kolem se ozývaly nadávky. Nedalo se projet, ani pouhým okem přehlédnout všechny povozy a spočítat je. Vrátil jsem se a všechno jsem hlásil polnímu maršálovi. A víte, co mi na to řekl? Prikázal mi, abych se vrátil na své místo, a granátníkovi poručil, aby dál vyprávěl pohádku! . . .“

Apraksinův postup, který znehodnotil plody vítězství u Gross Jägersdorfu, vyvolal rozhořčení u dvora a v Konferenci. Ačkoli Alžběta předtím vydala příkaz, aby mu na památku vítězství byla dána do rodového erbů dvě zkrížená děla, nyní ho zbavila velení a předvolala ho k výslechu do Petrohradu. Po cestě byl uvězněn, bylo s ním zahájeno vyšetřování, pro podezření ze zrady a při výslechu zemřel. Kancléř Bestužev-Rjumin byl zbaven své funkce a poslán do vyhnanství na venkov. Na jeho místo Alžběta jmenovala M. I. Voroncova. Velení ruských vojsk převzal Münnichův žák V. V. Fermor, od něhož Konference požadovala, aby co nejrychleji obsadil Východní Prusko.

Bedřich se zmítal v obklíčení spojeneckých armád a jenom nejednotnost jejich postupu mu pokaždé umožňovala vyhnout se konečné porážce. V jedné chvíli ho němečtí říšští úředníci dokonce zbavili trůnu. Apraksinův postup mu poskytl další oddech, kterého ihned využil. 5. listopadu 1757 u vesnice Rossbach s pomocí jízdy generála Seydlitze rozdrtil silnou francouzsko-rakouskou armádu a vtrhl do Slezska, kde Prusové utrpěli porážku. Promyšlenými manévry vyhrál 5. prosince bitvu nad Rakušany u Leuthenu, zajal přes dvacet tisíc zajatců, celé dělostřelectvo a trén. Slezsko bylo opět v jeho rukou.

V té době se z východu pomalu, ale jako strašný a nepřemožitelný kolos hrozivě valila k německým hranicím ruská armáda. V lednu roku 1758, aniž by narazila na větší odpor, ovládla Tylži, poté Královec a Východní Prusko. Podle

manifestu Alžběty Petrovny byla tato oblast připojena k Ruskému impériu. V březnu byly všechny důležité strategické body na Dolní Visle obsazeny ruskými vojsky, ale v důsledku rozporných dispozic Konference ztratil Fermor mnoho času při nesmyslném manévrování mezi Vislou a Vartou a teprve 4. srpna se dostal k mohutné pevnosti Küstrin.

V té době se Suvorov, kterého mezitím jmenovali velitelem Memelu, zabýval formováním praporů v Livonsku a Kuronsku. V Memelu slyšel o krvavé bitvě, ke které došlo 14. srpna 1758 u vesnice Zorndorf. Z berlínských novin, které došly první, se s rozhořčením dozvěděl, že ruská armáda se utkala se samotným králem a je prý na hlavu poražena, počet zabitých Rusů dosáhl dvaceti tisíc, zatímco Prusů mělo zahynout pouze pět set šedesát tři.

„Mějte rozum, drazí pánové,“ říkal Suvorov těm, kdo tomu uvěřili. „Cožpak naši neměli ruce a jen nastavovali krky a dali do sebe sekat, aniž by se bránili? Sami říkají, že bitva trvala celý den a že byla velice krutá. Proč by tedy jejich ztráty měly být tak nepoměrné? Ne, k události samozřejmě došlo, ale odehrála se jinak.“

Za několik dní projížděl Memelem kurýr – plukovník Rosen, který potvrdil, že bitva byla skutečně krvavá a dlouhá, ale že ji vyhráli Rusové.

Sotva Fermor oblehl Küstrin a po krutém ostřelování ho zapálil, přitáhl Bedřich na pomoc s dvaatřicetitisícovou armádou. Když to Fermor zjistil, přerušil blokádu a zaujal pozice na rozlehlém pahorkatém poli rozrytém dvěma stržemi. Za zády měl vesnici Zorndorf. Avšak v noci na 14. srpna Bedřich z dálky obešel pravé křídlo ruských vojsk a vpadl mu do týla. Ráno byl Fermor nucen obrátit čelo armády, takže druhá linie se změnila v první a pravé křídlo v levé. Nepřátelské baterie zahájily silnou palbu z výšin na sever od Zorndorfu. Prusové se rozestavili do šikmých bojových sestav a kolem jedenácté hodiny zahájili útok na pravé křídlo Rusů.

Bedřich zdokonalil lineární taktiku tím, že útočil na *jednom* křídle protivníka a obklíčil je svým silným křídlem. Zbytek vojska držel zpátky, ve stupňovité sestavě. Šikmý útok umožňoval vytvořit na potřebném místě převahu sil a hrozil nepřátelskému křídlu obklíčením.

Ruské pravé křídlo stálo nehnutě pod zhoubnou palbou pruského dělostřelectva a pod nápořem pěchoty. Bedřich vrhl do útoku celou jízdu. Ruská pěchota ji v intervalech propouštěla a potom uzavřela své řady. Pruské jízdy spolu s králem se jen stěží podařilo probít zpět. Po druhé hodině odpoledne Bedřich přenesl směr hlavního úderu na levé křídlo, ale i tam se setkal s hrdinským odporem. K sedmé hodině večer dezorganizovaná a vysílená pruská armáda přestala útočit. Obě vojska strávila noc se zbraněmi v rukou. Druhého dne se Bedřich neodvážil pokračovat v bitvě.

Rosen o tom vyprávěl v Buturlinově štábu: „Všichni radili, aby se ráno Fermor odhodlal k bitvě. Určitě bychom bývali krále rozdrtili, protože už neměl prach ani pro jeden náboj. Ale Fermor, místo aby vyzkoušel své síly, dal druhého dne rozkaz k ústupu k našemu trénu.“

Velkou chybou bylo i to, že se boje nezúčastnila celá armáda. Silný sbor pod velením hraběte Rumjanceva byl vzdálen několik mil a nestačil včas zasáhnout

do boje. Jeden z našich předních generálů, kníže Alexandr Michajlovič Golicyn, ustoupil z boje, bezhlavě odjel ke svému sboru a přesvědčil ho, že naše armáda je pobita a už se nemůže ubránit. Totéž opakovali i další uprchlíci – princ Karel Saský, rakouský baron Saint-André, generálporučík ubytovatel Herman a tajemník samotného Fermora Šiškin . . .

Jediným výsledkem této bitvy bylo to, že se naše vojska proslavila neslýchanou odvahou a neporazitelností. Sám král se zděsil, když viděl, jak se bije naše pěchota, a Prusové ve svých hlášeních psali, že je lehčí Rusy zabít, než je přimět k útěku, a že pouhé zasažení člověka ještě nestačí k jeho úplné likvidaci . . .“

V ruských vládnoucích kruzích se v té době vytvořila zvláštní situace. Zatímco Alžběta Petrovna a Konference si přály, aby jejich vojsko zvítězilo nad Bedřichem, procházel se v Zimním paláci vytáhlý a jízlivý Veliký kníže Petr Fjodorovič, obklopený bývalými pruskými kaprály a seržanty. Tento člověk, který se již velmi brzy měl stát ruským panovníkem, mluvil téměř výhradně německy, četl jen pruské noviny, nosil prsten s Bedřichovým portrétem a otevřeně mu přál, aby pobil Rusy. Slyšel-li o vítězstvích spojenců, jen se smál: „To všechno je lež, mé informace říkají něco jiného . . .“ Když se v Petrohradě objevil plukovník Rosen, jeho sluha začal v paláci vyprávět, že Rusové bitvu prohráli, a byl za to vsazen do vězení. Veliký kníže se o tom dozvěděl a rozkázal, aby ho k němu přivedli.

„Zachoval ses jako čestný muž,“ přivítal Petr Fjodorovič Rosenova sluhu, „vyprávěj mi o všem, i když beztak dobře vím, že Rusové nikdy nemohou porazit Prusy.“ Poté ukázal na holštýnské důstojníky, kteří kouřili své hliněné dýmky a halasili německy. „Podívej! Ti všichni jsou Prusové. Cožpak takoví lidé mohou být poraženi Rusy?“

Není divu, že taková situace opatrného Fermora znepokojovala, a žádal proto, aby ho zbavili vrchního velení. K přezimující armádě dorazil Suvorov, přivádějící sedmnáct vycvičených praporů. V říjnu roku 1758 byl za úspěšné splnění tohoto úkolu zřejmě na návrh Buturlina, který mu byl nakloněn, jmenován podplukovníkem. Když se oteplilo, začala se ruská vojska stahovat k Poznani.

8. května Konference jmenovala vrchním velitelem šedesátiletého generála Petra Semjonoviče Saltykova.

(2)

Poznaň a její okolí, tonoucí v červnové zeleni, byly plny vojenského lidu. V polích se všude bělaly stany. Suvorov projížděl ležením a pociťoval radostné vzrušení z okolního vření a shonu – z pobíhání pěšáků, ržání koní, hlalołu trubek a rachocení bubnů.

Když se vzdálil od ležení, povšiml si vojáků, kteří se hemžili v hluboké strži. Třírohé klobouky se tu mísily s koženými kašketami granátníků, které byly ozdobeny chocholy a napodobovaly staré šišáky. Vojáci vzbudili Suvorovův

zájem. Rychle rozhrnul keře a přistoupil až ke kraji strže. Vojáci bůhvídkud přitáhli zabitou krávu a teď na ní pracovali svými tesáky. Je třeba říci, že zásobování bylo velice nepravdělné a vojsko ostře pocíťovalo nedostatek potravin.

Nedaleko Suvorova zašramotilo křoví a náhle se ozval trochu třaslavý stařecký alt: „Zmizte, chlapi! Nebo to povím Fermorovi!“

Vojáci vyrazili ze strže přímo proti malému, šedivému a nevýraznému stařečkovi, oblečenému do bílého kaftanu polní policie bez ozdob, který klidně pošvihával bičikem. Od tábora se už zdvíhal prach, blížili se jezdci. První důstojník seskočil s koně a postavil se před podivným stařečkem do pozoru: „Vaše Blahorodí! Můžeme si nohy uběhat, jak vás hledáme! Takhle pěšky, bez doprovodu . . . Copak to se dělá!“ Mezi strnulými vojáky to zašumělo: „Saltykov . . .“ Generál od sebe bičikem odehnal pobočnicka a obrátil se k vojákům: „Tak co, chlapi, vystrašil jsem vás? . . . To nic, nezlobte se na starce.“ Přimhouřil svá malá očka. „Jak to říkají u nás v Rusku? Mědvěd je vinen, že sežral krávu . . .“ Saltykov se na chvíli odmlčel, prohlížel si vousaté i bezvousé tváře a potom dodal: „Ale vinna je i kráva, že se zaběhla!“ Vojáci se nesměle zasmáli. Ani ukrytý Suvorov nezadržel úsměv. „Spoléhám na vás, vojáčky, až se dáme do křížku s Prusy,“ zvažněl velitel.

Mohutný granátník s červenými tvářemi a furiantsky nakroucenými kníry, který stál k němu nejbližší, vydechl: „Otče náš, Petře Semjonoviči! Budeme se činit!“

„A teď si zase slezte ke svému proviantu,“ pokračoval Saltykov. S funěním vylezl na koně, kterého mu předvedli, a drobným klusem zamířil k ležení. Vojáci však zůstali stát na místě.

„Je to prostý a laskavý člověk . . .“ řekl konečně starý mušketýr. „Chlapík!“

Kvečeru celé ležení šumělo, když posuzovalo toto setkání. Suvorov o Saltykovovi veděl, že začal sloužit v gardě za Petra I. v roce 1714, potom ho car poslal do Francie, aby se tam naučil mořeplavectví, zúčastnil se polského tažení v roce 1734 a rusko-švédské války v letech 1741–1743. Než přišel do armády, velel plukům polní policie na jihu Ukrajiny. Žádné pochvalné a halasné zvěsti se o něm zatím nerozšířily.

Po svém příjezdu do Poznaně se Saltykov rozhodl nepromeškat více ani den a nazítří nařídil generální přehlídku celé armády. Vojska měla podle brigád slavnostně defilovat kolem generálovy okrouhlé kalmycké kibitky. Vpředu pochodovali brigádní zásobovači vedení ubytovateli. Nad nimi vlála jejich „poznávací znamení“ – různobarevné prapory. Dále vedli koně velícího generálmajora. Koně byli pokryti krásnými čabrákami se zlatě vyšitými iniciálami jmen a erby. Za nimi jel sám generál s celou svou suitou. Pluky jeho brigády pochodovaly s rozvinutými prapory za zvuků vojenské trubky a rachocení bubnů. Všichni důstojníci a praporečníci museli vzdát čest, když procházeli kolem Saltykova, který stál před svou kibitkou obklopen štábem.

Suvorov, dočasně přidělený k brigádě generálmajora M. M. Volkonského, jel na koni před praporem granátníků. Do klobouků vojáků a do kašketů granátníků byly vetknuty zelené snítky, které měly ohlašovat budoucí vítězství. Když Suvorov předjel před generála a předepsaným způsobem mu vzdal čest,

uslyšel Saltykovova slova: „To jsou oni, naši ruští vojáci! Chlapi plní síly – radost pohledět! Spoléhám na ně. Sláva jim! . . .“

Podle plánů spojenců se v červenci roku 1759 měla se Saltykovovou armádou spojit rakouská vojska polního maršála Dauna. Jejich příchod se však protahoval, a rozhodný Saltykov proto sám přešel brandenburskou hranici a vydal se k městu Krossenu, vstříc Daunovi. Pokusil se mu zkrřížit cestu generálporučík Wedel, ale jeho slabý sbor byl 12. července rozdrčen v krvavé bitvě u městečka Palzig. Prusové ztratili asi šest tisíc lidí na mrtvých, raněných nebo zajatých a ve zmatku ustoupili za Odru. 14. července dostal Bedřichův oblíbenec Wedel posilu, znovu se rozhodl zabránit postupu Rusů a s nevelkým oddílem obsadil Krossen. Saltykov odpověděl tím, že dal rozkaz knížeti Volkonskému, aby se s tobolským dragounským plukem a jeho dělostřelctvem samostatně vydal ke Krossenu. Tohoto výpadu se zúčastnil i podplukovník Suvorov.

Když pluk dorazil k městu, prustí husaři v počtu šesti eskadron se už rozestavili na louce za Odrou, zatímco ostatní zahájili z předměstí přestřelku s kozáky. Saltykov rozkázal, aby do Prusů byly vystřeleny čtyři náboje z nevelkého „jednorozce“. Tajná Šuvalovova zbraň byla ihned připravena. Suvorov, který byl v Saltykovově suitě, uviděl na boku děla vytlačeného jednorozce – erb hraběte P. I. Šuvalova – a zapečetěnou měděnou pánev, která zakrývala ústí hlavně. Palbu řídil zvláštní dělostřelecký důstojník s oddílem, kterému bylo pod trestem smrti zakázáno mluvit o šuvalovovských zbraních.

Na Prusy dopadl první dělostřelecký granát, a ti se teď dali na ústup vzhůru po Odře. Velitel, který sledoval boj z pahorku nedaleko od „jednorozce“, ihned poslal plukovníka Minstera, aby se dvěma děly zaútočil na město. Suvorov pobídl ostruhami koně a hnal se s první eskadronou dragounů. Stále zřetelněji se před nimi rýsovaly blyskavé přílby s jednohlavým pruským orlem, měděné dělo a červené uniformy husarů na předměstí. Prusy však zřejmě zastrašil už samotný pohled na hrozivě se blížící ruskou jízdu. Vrhli se z předměstí přes most k městu. Dragouni je pronásledovali. Před mostem došlo ke zdržení, protože Prusové, krytí palbou ze dvou děl, ho zpola rozebrali. V tu chvíli promluvil ruské dělostřelctvo. Nad Krossenským hradem byl vztyčen bílý prapor a v bráně se objevil trubač v doprovodu zástupců města. Krossen se vzdal Saltykovovi.

Suvorov zůstal v bojující armádě. Byl jmenován hlavním službu konajícím důstojníkem u hraběte V. V. Fermora, který velel 1. divizi. Jako štábní důstojník se zúčastnil jedné z klíčových bitev sedmileté války – takzvané frankfurtské bitvy neboli bitvy u Kunersdorfu.

Saltykov se spojil s osmnáctitisícovým sborem odvážného Skota v rakouských službách Laudona. Chtěl dobýt Frankfurt a bez průtahů se vydat na Berlín. Avšak 30. července jízdní rozvědky G. G. Tottlebena zjistila, že Bedřich soustředil značné síly u Fürstenwalde, na půl cesty mezi Berlínem a Frankfurtem nad Odrou, a vydal se vstříc Rusům. Ve skutečnosti se už nepřátelští husaři brodili přes Odru mnohem níže od ruské armády. Zdržení zpráv lze vysvětlit celkem jednoduše: generálmajor Tottleben byl už dávno

pruským špiónem, prozrazoval Bedřichovi tajné plány a dodával ruskému velení úmyslně lživé informace o početnosti a místech pobytu protivníka.

30. července večer se velitelé divizí se svými štáby shromáždili v Saltykovově kalmycké kubitce.

„Naše postavení je výhodné, pokud jde o vojenské umění a terén, ale v případě porážky je nebezpečné, protože máme odříznutu cestu k ústupu . . .“ Maličký Saltykov se zvedl z lavice a rozložil mapu. „Pohleďte sami: ruská armáda je obrácena čelem tam, odkud jsme očekávali nepřítele, celá fronta před ní je chráněna neprůchodnou bažinou . . . Ale Prusové udělali významný strategický tah, přelstili nás. Zdály obošli Frankfurt a ohroží nás napadením našeho nejslabšího levého křídla a proniknutím do našeho týlu! . . . Co teď?“

Všichni mlčeli, protože Saltykova už znali a věděli, že nejedná v rukavičkách. Jak laskavý byl k vojákům, tak hrubý a neústupný byl vůči generalitě.

„Už týden ležíme u Frankfurtu, máme dobré opevnění, tak lehce nás neporazí! . . . Zůstaneme na svých pozicích a budeme klidně vyčkávat příchodu Jeho Veličenstva krále pruského,“ rozhodně zakončil Saltykov.

Celého následujícího dne bylo využito k upevnění obranné síly armády. Byly vykopány zákopy s předními násypy jako na hradbách, určené k obraně dělostřeleckých baterií, a mezi nimi byly zřízeny kurtiny pro pěchotu.

31. července ráno jel Suvorov s Fermorovým hlášením k vrchnímu veliteli a měl tak možnost prohlédnout si ruské bojové sestavy. Vojska byla rozložena na třech kopcích, které se táhly čtyři kilometry ze severovýchodu na jihozápad, v úhlu k Odře, k níž směřovalo ruské pravé křídlo. Levé křídlo tvořilo pět nových, čerstvých pluků knížete Golicyna. Rozložily se na malém kopci Mühlberg, který se tiskl k hustému lesu a byl rozryt hlubokou roklí. Opevnily ho zákopem a zajistily několika bateriemi, jež byly vybaveny až osmdesáti děly.

Ve středu, na prostornějším sousedním kopci Gross Spitzberg, byla umístěna druhá divize Rumjancevova, skládající se ze sedmnácti pěších pluků. Zde byl také Saltykovův hlavní stan. Týl se táhl směrem k Frankfurtu. Tvořila jej velmi členitá a v nížinách bažinatá krajina. Na vysokém kopci Judenberg se rozložilo pravé křídlo představované první divizí Fermorovou. Vrch byl opevněn šancemi a zákopy vykopanými do tvaru hvězdy. Rakušany nebylo možno pro nedostatek místa včlenit do linie, a proto stáli za pravým křídlem. Lehce ozbrojené vojsko stálo před Judenbergem.

Na zpáteční cestě z Gross Spitzbergu Suvorov potkal četnu lehké jízdy, která se přebrodila přes rozblácenou říčku a vracela se na pozice 2. divize.

„Odkud jedete, kamarádi?“ zavolal na ně.

„Z vesnice Frauendorf,“ odpověděl důstojník.

„Jak to vypadá?“

„Prusové na nás tlačí, pane,“ ozval se hluboký hlas ze zadních řad. „Valí se . . . Už dneska je můžeme čekat . . .“

A skutečně, kolem druhé hodiny odpoledne bylo slyšet rychlou palbu od vesničky Kunersdorf, sotva viditelné z Judenbergu, a od Trettinské výšiny za řekou Hühner, která se Suvorovovi ztrácela z dohledu. Ruské baterie z Gross Spitzbergu zapálily „brandkugely“ vesnici, která již byla obsazena pruskou

jízdou. Palba od severu však náhle utichla. Ať napínal Suvorov svůj zrak z vysokého Judenbergu, jak chtěl, všude bylo pusto a ticho – vpravo se tyčily modré hradby Frankfurtského lesa, vpředu se táhla bažinatá nížina. Judenberg strnul v znepokojivém tichu a jen v týlu bylo slyšet cinkání uzd a tiché, neklidné pofrkávání koní – tam bylo možno tušit přítomnost ruské a rakouské jízdy.

V noci nikdo nespál. Kolem třetí hodiny se ozvalo: „Prusové jsou tu!“ V letním šeru před rozbřeskem bylo vidět kolony vycházející z lesa, které se vzápětí rychle přeskupovaly se zřejmým záměrem zaútočit na Rusy na celé frontě. Fermorova skupina vytvořila tři linie – v první bylo osm ruských pluků, ve druhé dva ruské a osm rakouských a ve třetí jízda – a očekávala svou chvíli. Avšak po manévrování před Judenbergem Prusové postupně odcházeli na severovýchod za Kunersdorf.

V šest hodin ráno se z levého křídla ozvalo několik výstřelů z děl. Teď už bylo naprosto jasné, že právě na toto nejslabší křídlo povede Bedřich svůj hlavní úder. V půl dvanácté zarachotily pruské baterie. Kolem dvou set zbraní pájlo z Trettinské výšiny a z kopce Klein Spitzberg za vypáleným Kunersdorfem.

Mühlberg se ihned zahalil do černého dýmu střelného prachu.

„Podívejte! Podívejte! Jdou!“ vykřikl kdosi z Fermorovy suity a ukazoval směrem ke Kunersdorfu.

V kotoučích dýmu a prachu útočila na Mühlberg Bedřichova armáda: modré uniformy s červenými, modrými, zelenými a bílými manžetami, vysoké měděné přilbice a třírohé klobouky. Pěchota vytvořila tři ideálně rovné řady a vystrčila ocelové štětiny bodáků.

„Ti jsou pane vycvičení!“ neudržel své nadšení důstojník, stojící vedle Suvorova. „Jak se jen vyrovnávají do řad! Jako by to byl jediný mechanismus!“

„Ne, pane,“ živě zareagoval Suvorov, „ti dlouho řadu neudrží. Tohle není žádná šachovnice jako na přehlídce!“

Ale všichni už stejně viděli, jak se vyrovnané řady změnilly v klikyháky.

Sousední pahorek se zachvěl, ozval se příšerný řev šuvalovovských „jednorožců“. I z Judenbergu bylo vidět, jak těžké ztráty způsobilo Prusům ruské dělostřelectvo. Přestože ztratili vyrovnanost, pokračovali v útoku na Mühlberg. Pěchota bez zastavení vypálila salvu, za pochodu nabila své pušky a už dosáhla úpatí Mühlbergu. Prusové se přiblížili a znovu vypálili na ruskou pěchotu. Od té chvíle palba z obou stran nepřestávala a z Judenbergu nebylo možno rozlišit nepřátelskou palbu od ruské. Jen výstřely tajných šuvalovovských houfnic se odlišovaly od ostatní dělostřelecké kanonády svým zvláštním zvukem a hustým černým dýmem.

Štáby a Fermorovi důstojníci se ve skupinkách shromáždili na vrcholu Judenbergu, dívali se na bitevní pole a jenom posuzovali situaci, protože sami nemohli nic dělat. I když průběh bitvy bylo vidět jak na dlani, divize byla tak vzdálena od Mühlbergu, že by nepřítele nezasáhly ani pušky, ba ani plukovní děla.

Pět nejslabších ruských pluků zadržovalo nápor celé Bedřichovy armády. První řada ruské pěchoty poklekla a vysunula pušky. Pruská fronta byla v ustavičném pohybu, hned se přibližovala až k Rusům, hned zase ustupovala.

Dým výstřelů za chvíli tak zhoustl, že protivníky už nebylo vůbec vidět. Zřejmě již došlo k boji muže proti muži.

Baterie z Gross Spitzbergu přenesly palbu na strž Kungrund. Z týlu přišla zpráva, že Mühlberg padl. Prusové zaplnili strž a probíjeli se nahoru po svahu Gross Spitzbergu. Děla, nyní už nepřátelská, zahájila vražednou podélnou palbu z Mühlbergu.

Ve Fermorově suítě pokládali bitvu za prohranou. „Saltykov si myslel, že bude úspěšnější než zkušený Fermor,“ šuškali si štábní důstojníci, „ale jak může takový obyčejný a bezvýznamný stařík být vrchním velitelem tak velké armády! . . . Jak může vést armádu proti králi, který svou odvahou, udatností, vychytralostí a znalostmi vojenského umění ohromil celou Evropu! . . .“

V pět hodin odpoledne se už vědělo, že Prusové zdolali všechny baterie na levém křídle a zajali několik tisíc zajatců. Rozneslo se, že Saltykova se prý zmocnilo takové zoufalství, že se úplně zapomněl, slezl s koně, poklekl a s rukama vztaženými k nebi v přítomnosti všech prosil se slzami v očích Všemohoucího, aby mu pomohl v nejvyšší nouzi a zachránil jeho lidi před nevyhnutelnou smrtí . . .

Spojka přinesla rozkaz, aby se část zálohy rakouského generálporučíka Kampitela a ruské jízdy přesunula do středu. Probíhalo pomalé přeskupování sil. „Račte odvézt veliteli odpověď, že jsme jeho rozkaz splnili . . .“ vypravil Fermor službu konajícího štábního důstojníka do hlavního stanu.

Suvorov se prodíral bažinatou nížinou kolem novotrojických, kyjevských a kazaňských dragounů a čugujevských kozáků, kteří zůstali v záloze. Když z týlu dojel ke Gross Spitzbergu, musel sesednout s koně, tak hustě zde byla rozestavena ruská pěchota, tak těsně vedle sebe stály baterie. Dělové koule a kulky, které sem dolétaly, se nemohly minout cíle.

Příkrý svah Gross Spitzbergu obrácený směrem k Mühlbergu byl v několika řadách obemknut střelci s křesadlovými puškami, kteří bez přestání pálili ze zákleku, umírali, byli vyměňováni novými, ale neustupovali. Jiní si v celých řadách lehali na zem, jako by byli zabiti, nechali přes sebe přejít Prusy a potom vyskakovali a stříleli na ně zezadu. Bedřichovi pešáci, kterým se podařilo dosáhnout strmého vrcholu, tu nacházeli smrt nebo byli shazováni dolů do Kungrundu . . .

Saltykov seděl na bubnu na holém vrcholku kopce, chladnokrevně pošvihával bičikem, poslouchal svištění prolétávajících kulek a vtipkoval s generálem Jakovem Alexandrovičem Brjusem.

„Vaše Blahorodí! Nepřátelské útoky slábnou. Rokle je skoro až do poloviny naplněna mrtvými,“ hlásil Saltykovovi urostlý generálporučík s ohnutým nosem a kulatým obličejem, oblečený do špinavé uniformy a bez paruky. Suvorov v něm hned nepoznal tehdy již slavného velitele 2. divize Rumjanceva. Saltykov se pomalu zvedl z bubnu.

„Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne. Připrav zálohu k útoku, Petře Alexandroviči . . .“

Golicynovy pluky rozdrčené početní převahou protivníka sehrály svou roli – vyčerpaly útočníky. Saltykov zatím metodicky posiloval střed, kam převáděl čerstvá vojska z Judenbergu. Útok nepřátelské jízdy přes Kungrund byl

zpočátku úspěšný, ale potom Rumjancev s částí ruské jízdy obrátil Bedřichovy kyrysníky na útěk. Velká část pruské pěchoty se nahromadila ve strži a teď ji hubila palba „jednorozců“ z Gross Spitzbergu.

Suvorov se vrátil na Judenberg a dychtivě sledoval průběh boje. Bitva vrcholila. Členitou a bažinatou nížinou klusala od Kunersdorfu ke Gross Spitzbergu proslulá Seydlitzova jízda, která byla oprávněně považována za nejlepší v Evropě. Teď se dostaly ke slovu všechny baterie na Judenbergu. Pruská jízda kličkovala mezi potoky, tatam byla vyrovnanost jejich bojových sestav. Nepodařilo se jí dosáhnout zákopů u Gross Spitzbergu, musela se dát na ústup. V té chvíli se za ní ve třech lavinách vyřítila ruská jízda a rakouští těžkooděnci. Seydlitz ve zmatku ustupoval ke Kunersdorfu. Bedřich se ještě snažil zachránit situaci tím, že povolal na Gross Spitzberg dragouny prince Württemberského a husary generála Puttkammera. Protivník už dosáhl vrcholku kopce, ale ruská pěchota generálporučíka Rumjanceva a Laudonovi Rakušané útočníky smetli s pomocí chladných zbraní. Dělostřelectvo jejich zkázu dovršilo. Kvečeru pěchota generála Petra Panina zahнала Prusy na Mühlberg, kde byly nahromaděné davy nepřátel rozstříleny bateriemi z Gross Spitzbergu. Pruská pěchota i jízda se na všech stranách daly na útěk. Kolem sedmé hodiny večer bylo pronásledování protivníka svěřeno Totlebenovi a Laudonovi, ale trvalo jen do setmění. Osmačtyřicetitisícová Bedřichova armáda přestala existovat.

. . . Ryšavý a nevhledný Fermor se konečně odtrhl od dalekohledu: „Blahopřejí, páni důstojníci! Vítězství, a naprosté!“

Suvorov mu rychle odpověděl: „Být hlavním velitelem, táhl bych teď na Berlín a válka by mohla skončit . . .“

Právě toho se Bedřich bál ze všeho nejvíc. Kurýra od Ferdinanda Brunšvického, který mu hlásil vítězství nad Francií u Mindenu, přivítal domýšlivými slovy: „Zůstaňte zde, abyste mohl vévodovi přivézt stejnou zprávu . . .“

V boji pod ním byli zabiti dva koně a prostřelili mu uniformu. Pruská jízda ho jen stěží zachránila před rusko-rakouskými husary. Podle vlastního přiznání králi po bitvě nezůstalo více než tři tisíce bojeschopných vojáků. Dvanáct tisíc jich bylo zabito, zraněno nebo zajato, ostatní se rozutíkali. V naprostém zoufalství si chtěl vzít život a psal do Berlína: „Vše je ztraceno, zachraňte dvůr a archívy.“

Dříve Rusy nenáviděl a přezíral, teď je nenáviděl a bál se jich. Od tohoto dne až do své poslední hodinky „starý Fric“ vyhledával každou příležitost k oslabení ruského státu, byl jeho neúnavným a zapřisáhlým nepřítelem.

. . . Generálové se se svými důstojníky sjížděli do hlavního stanu. Celá nížina před Gross Spitzbergem, jeho svahy a strže, rokle Kungrund a vrch Mühlberg byly posety mrtvolami. Spojenci ztratili v této krvavé bitvě kolem šestnácti tisíc lidí, přičemž největší oběti – třináct a půl tisíce lidí – přinesli Rusové. V Saltykovově stanu se už shromáždilo mnoho lidí. Byl zde velitel 3. divize, raněný Golicyn, který prokázal v boji výjimečnou odvahu, hrabě Rumjancev – jeden z hlavních hrdinů dne, generálové Vilbua, Panin, Berg, Volkonskij, Dolgorukov, rakouští velitelé, velitel 1. divize Fermor, který dorazil v doprovodu Suvorova.

Velící generál s parukou nakřivo diktoval depeši pro Alžbětu: „Napiš: Vaše carské Veličenstvo! Nedivte se našim velkým ztrátám . . . Pruský král neprodává vítězství lacino . . .“

Drtivá porážka Bedřicha II. u Kunersdorfu udělala velký dojem nejen v Petrohradě, ale i ve všech hlavních městech spojenců. Saltykov získal hodnost polního maršála a na jeho počest byla vyražena medaile s nápisem: „Vítězi nad Prusy“. Čekali od něho, že bude v úspěších pokračovat, ale síly byly vyčerpány. Nedostávalo se koní pro dělostřelectvo a trén, docházelo stříelivo, vojsku chyběly potraviny. Rozhodný Saltykov přesto navrhoval polnímu maršálu Daunovi společnou ofenzivu na hlavní město Pruska. Ale ani Daun ani vídeňská dvorní válečná rada nestáli o upevnění ruské moci. V důsledku toho panovala mezi ruskými veliteli krajní nespokojenost, vzrůstalo rozhořčení na Rakušany, kteří chtěli, aby Saltykovova armáda hrála roli pomocné síly. Potom zase Daun přemlouval Saltykova ke společnému postupu, ale ve prospěch Vídně.

„Košíle bližší než kabát,“ zabručel na rakouského polního maršála maličky Saltykov při jejich setkání.

„Was? Cože?“ překvapeně se zeptal Daun.

„Povídám: my jsme své už udělali, teď je řada na vás . . .“

Rozpory vedly k tomu, že Saltykov nakonec odvedl armádu k Dolní Visle a sám se věnoval své oblíbené zábavě – honu na zajíce se psy. Bedřich tyto události nazval „zázrakem Brandenburského domu“ – protentokrát bylo Prusko zachráněno. Válka, kterou v Petrohradě zpočátku považovali za krátkodobou, se protahovala. Bez ohledu na tíživou hospodářskou situaci v zemi si však Alžběta nepřála ani slyšet o míru, dokud nebude Prusko zcela poraženo.

Po bitvě u Kunersdorfu a s malou přestávkou až do poloviny roku 1761 Suvorov zůstal v 1. divizi Fermorově, „ve výkonu stálé služby u divize“. V době, kdy Fermor zastupoval vrchního velitele, podplukovník Suvorov kromě své funkce přebíral i povinnosti hlavního službu konajícího důstojníka armády. Těšil se zvláštní přízni svého nadřízeného a dokonce i ve stáří na něj vděčně vzpomínal: „Měl jsem dva otce – Suvorova a Fermora . . .“

Vasilij Ivanovič Suvorov byl v dubnu roku 1760 z rozhodnutí Konference poslán do ruské armády v zahraničí jako „velitel zásobovacího departmentu“, což podle vojenského řádu z roku 1716 odpovídalo hodnosti „hlavního guberniálního zásobovatele“. Tuto funkci mohl zastávat jen člověk „čestný a nepodplatitelný“ – tak později označila Suvorova staršího Kateřina II. Už 5. ledna roku 1758 získal V. I. Suvorov hodnost generálporučíka. Prodělal s armádou tažení v Polsku, Slezsku, Braniborsku a Pomořansku.

Jako hlavní polní intendant si získal všeobecnou úctu za neúnavnou činnost, kterou vyvíjel v zájmu plynulého zásobování armády potravinami. Psalo se o tom ve zprávách a hlášeníh. Například 18. července 1760 zaslala Konference Suvorovovi zvláštní reskript, v němž vyzdvihla jeho zásluhy a uložila mu další úkoly při zásobování armády: „Vaše hlášení z Poznaně,

odeslané 6. tm. pod číslem 20, nás velice uspokojilo. Protože se vám v Poznani přes veškeré obtíže podařilo udělat tak velké zásoby potravin, že armádě vystačí více než na měsíc, spoléháme na to, že i v Kališi stejně rychle a včas vytvoříte potřebné sklady, aby naši armádu nic nezdrželo při jejím postupu a operacích.“ V. I. Suvorov sice neměl výjimečné vojenské schopnosti, ale ve funkci hlavního intendantu se projevil jako čínorodý a schopný organizátor. Jeho zásluhy byly oceněny – 25. června 1760 se stal rytířem řádu sv. Alexandra Něvského a 16. srpna byl jmenován senátorem.

Na začátku tažení roku 1760 se ruská armáda skládala z předního sboru Zachara Černyšova, 1. divize Fermorovy, 2. divize von Braunovy, 3. divize Rumjancevovy, pravidelné jízdy generálporučíka Volkonského a generálmajora Jeropkina a lehké jízdy (husaři a kozáci) Totlebenovy. V důsledku rozporných direktiv Konference vojska přešlapovala na místě. Jedinou významnější akci celého tažení byl útok na Berlín.

Nemocný Saltykov, který byl nespokojen s vedením války a neustále vedl spory s Rakušany, tou dobou odešel do výslužby. Operaci řídil Fermor, jenž až do příchodu nového velitele, A. B. Buturlina, dočasně plnil jeho povinnosti. Velitelem oddílu určeného k pochodu na Berlín Konference jmenovala Totlebena, kryt ho měl lehký pohyblivý sbor Černyšovův. Instrukce nařizovala, aby od pruského hlavního města byla požadována „vysoká peněžní kontribuce“ a aby „byl zcela zlikvidován veškerý arzenál, slévárna na děla, všechny sklady a továrny na výrobu zbraní a sukna“. Na základě dohody se k Berlínu současně vydal i rakouský sbor.

Totleben posadil pěchotu na vozy a už 21. září se od jihu přiblížil k okolí Berlína, zatímco Černyšov obsadil Fürstenwalde na Sprévě. Hlavní město Pruska bylo téměř bezbranné a mohlo být bez většího úsilí okamžitě obsazeno. Ale Totleben se omezil jen na lehké ostřelování a v noci na 23. září provedl s nedostačujícími silami nezdařený útok na Cotbuskou a Galskou bránu. V téže době vešel ze severu bez překážek do Berlína Brandenburskou branou princ Württemberský. Totleben vzápětí odvedl svůj sbor dvacet kilometrů za město, odvoláváje se na to, že sbor je slabý. Suvorov nebyl v tomto předním oddíle. Nebyl zřejmě ani v Černyšovově lehkém sboru, který se v městečku Köpenick spojil s Totlebenovým oddílem, ani v předních vojích generálporučíka Panina, jenž spěchal na pomoc ruskému předvoji. Dorazil zřejmě do Köpenicku spolu s Fermorem v době kapitulace Berlína.

27. září se u Berlína soustředilo na dvacet tisíc Rusů a čtrnáct tisíc Rakušanů a Sasů. Černyšov rozhodl, že k útoku dojde příštího dne v sedm hodin ráno. „Nelze dost dobře vylíčit, jak netrpělivě a dychtivě očekávala vojska tento útok,“ hlásil Fermorovi. Dříve než nastalo deštivé ráno, dostal Černyšov nečekanou zprávu, že princ Württemberský „se o tom asi dozvěděl nebo chtěl zpochybnit svou odvahu“ a v noci odvedl svá vojska na severozápad k městečku Spandau. Hlavní město Pruska kapitulovalo.

Černyšov poslal důstojníka a trubače, aby převzali město, ale s údivem se dověděl, že Totleben, ačkoli se vůbec nezúčastnil příprav k útoku, už v noci získal souhlas berlínského velitele ke kapitulaci, a to za podmínek velice výhodných pro Prusy. Při obsazování Berlína Totleben nesplnil důležitý

Fermorův rozkaz, aby byl zničen arzenál a továrny na výrobu sukna. Jeho hanebné chování vyvolalo nespokojenost ve vojsku. Fermor ho jako vrchní velitel začal vyšetřovat, ale v Petrohradě se Tottlebenovi podařilo dokázat svou nevinu.

Rusové se zdrželi ve městě několik dní, udržující v něm pořádek, když sem však pronikla lehká vojska Charvátů z rakouské armády, začalo docházet k drancování, násilnostem a nesmyslnému ničení, takže Rusové museli obnovovat klid násilím. Přesto Bedřich vydal a po celé Evropě rozšířil pomlouvačný spisek s názvem „Popsání neslýchaného pustošení, kterého se dopustila vojska ruská, rakouská a saská v Markbrandenburgu, a násilností, které spáchala při napadení Berlína v říjnu roku 1760“.

... Po útoku na Berlín s sebou kozáci přivezli hezkého chlapce, kterého zřejmě ztratila matka, když ve městě nastala panika. Suvorov ho vzal k sobě a staral se o něj po celý pochod. Když se vojska utábořila k přezimování, poslal jeho matce dopis: „Milá maminko, váš malý synek je u mne v bezpečí. Jestliže ho tu budete chtít nechat, nebude v ničem trpět nedostatkem, budu se o něj starat jako o vlastního. Jestliže ho budete chtít vzít zpátky, můžete si ho vyzvednout zde, nebo mi napište, kam ho mám poslat.“ Osamělý Suvorov, který si ve svých třiceti letech ještě nestačil založit rodinu, pravděpodobně k chlapci silně přilnul. Matka ho samozřejmě chtěla zpátky ...

(3)

Tažení z roku 1761 mělo být podle plánů Konference posledním a mělo dovést k porážce Bedřicha II. Hlavní Buturlinovy síly se vydaly do Slezska a pomocná vojska do Pomořan, aby zde dobyla pevnost Kolberg. Velení svěřil Buturlin Rumjancevovi a sám táhl směrem na Vratislav, kde se chtěl spojit s Rakušany. Dříve než se vydal na pochod, došlo k události, která se měla stát už dávno: Tottleben byl odhalen a uvězněn, neboť se ukázalo, že byl Bedřichovým vyzvědačem. Tato událost ovlivnila i Suvorovovu budoucnost. Buturlin totiž jmenoval velitelem lehkých vojsk generálmajora Gustava Gustavoviče Berga, který sehrál důležitou roli v životě mladého důstojníka, neboť jako první ocenil jeho výjimečné vojenské schopnosti.

Otevírá se bezprostředně bojová a přitom zvláštní stránka v Suvorovově životopise, kterou bychom mohli nazvat *partyzánská*. Stále ještě jako důstojník Fermorovy divize se zúčastnil operací Bergova pohyblivého sboru.

S oddíly kozáků a husarů přepadal Bedřichovy pravidelné svazky, vždy jim zasadil úder a hned nato rychle ustoupil. Ačkoli se o této jeho bojové činnosti dochovalo jen málo zpráv, můžeme z nich usoudit, čeho může dosáhnout iniciativní a poměrně nezávislý velitel s oddílem lehkého pohyblivého vojska.

Rusové a Rakušané spojenými silami zatlačili Bedřicha do jeho opevněného tábora Bunzelwitzu, který byl zbudován přímo u stěn pevnosti Schweidnitz, ale Buturlin ani Laudon se nemohli rozhodnout k rozhodující bitvě. Báli se mohutného obranného opevnění Bunzelwitzu. V době obléhání tábora

docházelo k menším srážkám mezi předsunutými oddíly, v nichž se opět vyznamenal podplukovník Suvorov.

Jednoho dne v druhé polovině srpna se s malým oddílem kozáků přiblížil k Bedřichovu táboru a v nejbližší vesnici zaútočil na pruskou hlídku. Ukázalo se však, že za ní je na kopci umístěna silná piketa nepřátelských husarů. Ačkoli měl nepřítel téměř dvojnásobnou přesilu, vrhl se Suvorov s kozáky na kopec, byl odražen, znovu zaútočil, a potřetí husary srazil a držel vrch několik hodin, než přišly dva kozácké pluky poslané Bergem. S nimi Suvorov na úpatí kopce zaútočil na dva pluky nepřátelských husarů, a přestože dostaly posilu – dva pluky dragounů – zatlačil nepřítele do jeho ležení.

Dobytý kopec se tyčil nad krajem a umožňoval sledování protivníka. „Bylo odtud vidět celý tábor jako na dlani, zřídili jsme zde hlavní stanoviště lehkého sboru a spojili předsunutá opevnění vpravo k ruské a vlevo k rakouské armádě. Potom zde docházelo k neustálým šarvátkám,“ vyprávěl Suvorov. Během jedné takové přestřelky za plného trysku pronásledoval rozbité pluky pruských dragounů skoro až ke královu stanu.

Úspěchy lehké jízdy ještě více zdůrazňovaly nečinnost ostatní armády. Špatný příklad dával sám vrchní velitel, který si během celého tažení nedokázal odříci časté pitky. Staříčkový polní maršál celé noci proseděl s granátníky, nutil je, aby s ním pili a vyřvávali písně. Ti, kteří mu padli do oka, byli hned na místě jmenováni vyššími důstojníky, a když se vyspal, nařizoval jim, aby složili své nové hodnosti a stali se opět tím, čím byli dříve.

Vojenským akcím byl dán volný průchod. Buturlin spoléhal na to, že nedostatek potravin donutí Bedřicha, aby svá vojska stáhl z ležení. Z pruské armády jako vždy často utíkali dezertéři. Jeden seržant při výslechu u Berga vypověděl, že chléb a píce Prusům vystačí ještě na tři měsíce. Suvorov už dobře znal velitelovu nerozhodnost, a proto radil Bergovi, aby přeběhlík neposílal do hlavního stanu, ten tomu však nevěnoval pozornost. Dezertérovy informace samozřejmě nemohly mít rozhodující vliv, ale ještě více utvrdily Buturlina v tom, že Bunzelwitz není třeba dobývat. 29. srpna spojenci došli na válečné poradě k závěru, že vůbec upustí od útoku na tábor. Téhož dne se Buturlin vydal na pochod směrem na sever a Laudon, posílený Černyšovovým sborem, se obrátil na jihozápad.

Bedřicha tedy z ruské strany ohrožovala jen Rumjancevova vojska v Pomořanech, která obsadila pevnost Kolberg. Než král vytáhl proti Laudonovi, vyčlenil desetitisícový sbor lehké jízdy generála D. B. Platena, který měl na králův rozkaz ničit ruská spojení v Polsku a provádět záškodnické akce v Rumjancevově týlu v Pomořanech. Platen pronikl do Polska, na cestě od Poznaně k Vratislavi u Kostan a Hostýna zničil ruské sklady a transporty, pronikl do Poznaně a s částí svých vojsk se vydal přes Landsberg do Pomořan. Ruská lehká jízda se hnala za ním.

Před útokem Berg požádal Buturlina, aby u něj nechal Suvorova. V rozkazu o zahraniční armádě stálo: „Protože generálmajor Berg vyzdvihuje zvláštní schopnosti podplukovníka kazaňského pluku Suvorova, nechť se tento podřídí velení uvedeného sboru.“ V září byl Suvorov v Bergově předvoji a nejednou útočil na Platena. Poprvé se s ním srazil u městečka Staniszewo v Polsku.

Když ještě nosil uniformu vojáka, byl první v řadovém výcviku. Když se stal důstojníkem jezdecka, snažil se, aby si získal pověst neohroženého jízdního partyzána. U Kostan se Bergův oddíl uprostřed noci prodral lesem a z týlu zaútočil na Platenův tábor. Prusové utrpěli značné ztráty a museli místo opustit. Suvorov byl během celé akce v předních řadách útočníků. Platen se po levém břehu Varty vydal směrem na Kolberg. Suvorov mu chtěl zastoupit cestu do Pomořan. Se slabým kozáckým plukem „o stu koní“ se přeplavil přes přítok Varty Nec, za noc urazil přes čtyřicet verst a ocitl se u městečka Landsberg na pravém břehu Varty. Kozáci se pod jeho vedením vrhli do příkopu, vyloмили městskou bránu, vzali do zajetí dva pruské oddíly i s veliteli a potom podpálili velký most vedoucí přes Vartu.

Víme již, že Bedřich poslal Platena, aby ničil ruské komunikace. Suvorov působil v týlu samotného Platena. Berg nestačil přivést k Landsbergu hlavní síly, a umožnil tak Prusům další pohyb směrem ke Kolbergu. Suvorov v té době v čele tří husarských a sedmi kozáckých pluků dorážel na pruské křídlo. 15. září u východu z Friedberského lesa, na samé hranici Pomořan, ostřelován celým pruským dělostřelectvem, zaútočil na Platenovy boční oddíly, vyřadil z boje přes sto nepřátelských dragounů, zajal mnoho zajatců a hnal se za pruskou jízdou „až do přední linie nepřítele“, jak stojí v Deníku válečných akcí.

Další bojové epizody, v nichž se Suvorov vyznamenal, jsou neoddělitelné od událostí, které byly dovršeny pádem Kolbergu. Po celý srpen Rumjancev stahoval smyčku kolem této silné pevnosti. Vytlačil Prusy k jejich hlavnímu táboru, obsadil okolní kopce a začal k pevnosti prokopávat zákopy a ostřelovat posádku ze souše i z moře. Daná situace ho donutila, aby se vyhnul šablonám lineární taktiky. Prikázal proto, aby se vojska naučila bojovat v kolonách a vytvořila lehké prapory střelců, předchůdce myslivců.

S příchodem podzimu se cesty staly nesjízdnými a přísun munice a potravin byl stále obtížnější. Platen se nakonec přece jen probil do Pomořan a spojil se s vojsky prince Württemberského. Generálové usoudili na válečné radě, že za takových podmínek není možné pevnost dobýt. Ale Rumjancev tvrdohlavě pokračoval v obléhání. Konference chtěla bojovného vůdce povzbudit, a poslala mu proto reskript, kde se psalo: „... nekonáte službu proto, abyste splnil pouhou povinnost, ale snažte se, aby se vaše jméno a zásluhy staly nesmrtelnými...“

Příjezd Bergovy lehké jízdy do Pomořan umožnil kontrolu nad jednou z nejdůležitějších pruských komunikací: Štětín – Kolberg. V neustálých srážkách s nepřítelem, ve výpadech na opevnění a trén, v potyčkách s Platenem se zde jasně projevil talent partyzána Suvorova, který Prusy přepadal ze zálohy a působil jim citelné ztráty. 5. října roku 1761 se Suvorov zúčastnil rozbití pruského oddílu u vesnice Vestentin, kterému velel major Podcharlie, kde na uvedený oddíl podnikal různé výpady s lehkými vojsky. Útok na posádku Weissentinu (Vestentinu) byl tak prudký, že při něm byl zajat sám major Podcharlie a oddíl podplukovníka de Corbièra (později polního maršála), který mu šel na pomoc, se dal na útěk. Suvorov ho pronásledoval, dostihl jeho

zadní voje, s eskadronou žlutých (srbských) husarů ho hnal přes míli a získal zajatce.

Prusové si chtěli udržet důležitý komunikační uzel mezi Kolbergem a Štětínem – pevnost a město Treptow. Zničili proto mosty přes řeku Regu a na protějším břehu zanechali pohyblivý Platenův sbor. S Bergem se spojily kyrysnické pluky generálporučíka Volkonského. Zároveň se Prusům směřujícím od Kolbergu do Štětína postavila do cesty Fermorova divize. V oblasti Regenwaldu došlo ke srážce předních oddílů Berga a Volkonského s nepřátelským předvojem.

Suvorov se k večeru vydal k Fermorovi s prosbou, aby jim dal posilu, a starý velitel ji přislíbil. Při návratu zastihla Suvorova v lese poblíž Ahrenswaldu silná bouře. Jeho průvodce utekl. Suvorov zabloudil, prochodil celou noc a k ránu div nenarazil na Platenovy předsunuté hlídky. Nevyvedlo ho to však z míry, naopak, zjistil rozmístění Prusů a spočítal jejich síly. Když potom našel svůj oddíl, přichystal se k útoku, aniž by vyčkával Fermorovy posily.

Platenův předvoj pod de Corbièrovým velením postupoval po holé rovině, která se po nočním lijáku změnila v bažinu. Ruské předsunuté husarské pluky se pomíchaly. „Když jsem tam byl, čtyři eskadrony jízdních granátníků zaútočily na pěchotu palaši...“ vzpomínal Suvorov. Prusové začali granátníky ostřelovat kartáči, zformovali pěší prapory do čtverhranu, ale pěchota nápor nevydržela a složila zbraně. Corbière vrhl do boje jízdu. Suvorov ji se svými husary zahnal a pak se přímo před nosem samotného Platena zmocnil nepřátelských pícníků.

V hlášení z 11. října Rumjancev sděloval Alžbětě, že Berg „získal nad nepřátelským oddílem značnou převahu, a aniž by ztratil jediného muže, zajal na tisíc vojáků i s velitelem, podplukovníkem de Corbièrem...“ Platen, kterému byl v patách Berg, ustoupil k pevnosti Gollnow. Za ním se hnala Fermorova divize.

Na základě průzkumu Fermor usoudil, že nemůže na opevněného protivníka zaútočit, a omezil se proto jen na dvouhodinové ostřelování Gollnowa z jednorožců a houfnic. Platen přenesl svůj hlavní tábor do lesa, ve městě zanechal jen posádku a u mostu při výjezdu z Gollnowa umístil několik praporů s dělostřelectvem a jízdou. Suvorov v tom okamžiku zaútočil s granátnickým praporem na bránu, zlomil odpor protivníka a vtrhl do Gollnowa. Potom Rusové bodáky hnali pruský oddíl městem za protější bránu a dál přes most do nepřátelského tábora. Pod Suvorovem byl zasažen kůň, sám podplukovník také utrpěl zranění.

Rozhodné akce Bergova sboru ulehčily ruským vojákům operace na ose Kolberg – Štětín. 14. října kapitulovala silná posádka Treptowa. Byl to velký úspěch celého tažení roku 1761. Suvorov bojoval dál. 17. listopadu nastoupil na místo nemocného plukovníka de Medome, velitele tverského dragounského pluku.

V nové funkci se vyznamenal v potyčce s Prusy, k níž došlo 20. listopadu u vesnice Keltz. Při pronásledování nepřátelské kolony objevil ve vesnici posádku – tři prapory pěchoty a šest eskadron jízdy s dělostřelectvem. Protivník se za pomoci dělostřelecké palby snažil odpoutat od Rusů, ale do

pruské pěchoty se zleva vklínili Maďaři plukovníka Zoricse a zprava Suvorovovi dragouni, a ti pak přinutili jízdu k ústupu. Jeden kůň pod Suvorovem padl, druhý byl zraněn. Tverský pluk získal mnoho zajatců a ukořistil šestifuntové dělo.

V přestávkách mezi boji Suvorov zajížděl do Královce, hlavního města nové ruské provincie. V letech 1759–1760 byl gubernátorem Východního Pruska jeden z přátel Petra Fjodoroviče – baron Korf.

(4)

Maškarní plesy pořádané Nikolajem Andrejevičem Korfem trvaly do čtyř hodin ráno.

Zavalitý, pěstěný pán domu byl oblečen do své modré jezdecké uniformy, na níž se skvěly řády, přestože pro večírek byly předepsány masky. Jako obvykle si zatancoval několik menuetů a polek s hraběnkou Kaiserlingovou, kterou už dlouho zbožňoval, a poté odešel k hracím stolům. Ozývala se tam dokonalá němčina. Gubernátor i jeho poradci Bauman, Westfalen, Kalmann a Klingschet mluvili špatně rusky a raději užívali mateřského jazyka.

Celý královecký zámek, bývalé sídlo pruských vládců, se otřásal pod nohama tanečníků, hučel množstvím hlasů, naplnil se tóny houslí, fléten a fagotů.

Hosté v maskách a roztodivných kostýmech se postavili do dvou pestrých řad a pak začali provádět figury čtverylky a kotiliónu, vrtěli se a poskakovali. Z různobarevných kostýmů až přecházel zrak. Znárodněvaly nejen různé divoké a staré evropské národy, ale i všelijaké umělce a řemeslníky – mlynáře, kominíky, kováře, ba dokonce i věci, například skříně, domy, pyramidy . . .

Sešlo se tu mnoho kavalírů, ale dam a dívek bylo ještě více. Zapomněly na svou obvyklou upjatost a rozvážnost a samy zvaly ruské důstojníky k tanci. Ty, které nenašly partnera, vytvořily jakousi zeď za tanečnický. Davem se prodírali tři urostlí chlapíci, žertující na účet dam a dívek. Dva z nich byli oblečeni do stejných šatů z černého aksamitu, přepásaných růžovými taftovými stuhami, na hlavách jim seděly turbany bohatě vyšíváné korálky. Masky představovaly mouřenína nebo otroka. Aby byl dojem dokonalý, spoutali se dlouhým řetězem z plechu. Třetí, oblečený do nádherné tógy, představoval římského senátora.

„Že tyhle šaty otroka plně vystihují mé postavení válečného zajatce?“ řekl se strojeným smíchem německy jeden z otroků.

„Tak už dost, Vaše Jasnosti!“ odpověděl římský senátor, potýkaje se s tou hroznou němčinou. „Měl byste děkovat osudu, že se teď bavíte ve slavném ruském městě Königsbergu a nemusíte s vaším dobovačným králem pronásledovat rozmarnou štěstěnu po celé Evropě.“

„Podívej, Gríšo, že tamhle hrabě Petr Ivanovič hopsá s mladými!“ chytil římského senátora za loket druhý otrok.

„A jak mu to panečku jde, jak se nese!“ přitakal senátor.

Generálmajoru Paninovi, jednomu z hrdinů bitvy u Zorndorfu, nebylo ještě ani osmatřicet, ale mladým důstojníkům připadal jako stařec.

„Pane Schwerine,“ obrátil se opět k jednomu z otroků římský senátor, „pojďme blíž k orchestru, je odtud vidět celý sál . . .“

Královův křídelní pobočník hrabě Schwerin byl zajat v bitvě u Zorndorfu a pod dozorem dvou důstojníků přivezen do Královce, kde se mohl naprosto volně pohybovat. Dozor nad ním byl svěřen dvěma armádním poručíkům – Grigoriji Orlovovi a jeho bratranci Zinovjevovi.

Jak se prodírali mezi tanečnický, zavadil Orlov svými mohutnými rameny o hubeňoučké Španěla v polomasce. Obrátil se, aby se omluvil, ale místo toho ho objal kolem ramen: „To je přece můj přítel Bolotěnka! Buď zdrav, kamaráde!“ Byl to skutečně podporučík Andrej Bolotov, překladatel gubernátorovy kanceláře, knihomol a vědátor. Ihned opustil svou hezoučkou Němku, která uraženě odvrátila svou porcelánovou tvářičku, a prudce Orlova objal. Hleděl na něho se zalíbením, kochal se pohledem na jeho tvář, jejíž mužnou krásu ještě zdůrazňoval šat římského velmože. Potom nadšeně zvolal:

„Žádné šaty ti, Grigoriji, neslušely tak jako tyhle! Určitě se staneš velkým bojarem a pánem . . .“

Díky své kráse, eleganci a především laskavému chování si Grigorij Orlov získal sympatie všech ruských důstojníků v Královci. Stejně city vzbuzovali u současníků i jeho čtyři bratři – Ivan, Alexej, Fjodor a Vladimír. Byli to bohatři jako z pohádky, vzbuzovali náklonnost svým vzhledem, veselostí, srdečností a neobyčejnou silou. Dědeček bratří Orlovových, střelec, kterému pro jeho odvahu říkali „Orel“, byl Petrem I. odsouzen k trestu smrti. Když na něho při popravě přišla řada, klidně skopl ze špalku hlavu člověka, kterého popravili před ním. Jeho chování cara tak ohromilo, že mu daroval život. Grigorij začal sloužit v patnácti letech u gardy jako řadový voják semjonovského pluku a v roce 1757 se stal armdádním důstojníkem. Ačkoliv byl třikrát raněn v bitvě u Zorndorfu, už několik dní vévodil na plese v Královci, protože byl vášnivým tanečníkem. Se zjevným uspokojením vyslechl pochvalu svého zevnějšku a pokýval hlavou: „Ach, Bolotěnko . . . Kolo štěstěny je hladké, zkus se ho chytit . . . Ale pánové, tady rušíme a sami také jen tak zbůhdarma postáváme. Měli bychom se také trochu proskočit . . .“

Bedřich už vyměnil hraběte Schwerina, veselý Orlov odjel do Petrohradu, Berlín se sklonil před ruskou silou – ale v Královci zůstávalo všechno při starém. Korf byl zamilován do Kaiserlingové a nevynechal jedinou příležitost, aby ji nějak nepotěšil. Objednal si z Berlína spoustu komediantů, kteří dávali pravidelná představení. Bolotov si na ně hned sehnal volné vstupenky. Ze všech stran se do Královce sjížděli nejlepší artisté, byla pořádána různá představení, provozovala se hudba a tanec. Pruští králové jistě nežili tak vesele, jako místodržící Alžběty Petrovny v nové ruské provincii.

Koncem roku 1760 obletěla město nečekaná zvěst. Korfa odvolávali do funkce petrohradského policejního ředitele a na jeho dřívější místo panovnice jmenovala hlavního polního intendanta ruské armády v zahraničí, generálo-

ručíka Vasilije Ivanoviče Suvorova. Hašteřivý a umíněný Korf sice lidem nebyl moc po chuti, ale měli strach, aby to nebylo ještě horší.

Nový gubernátor nezačal svou vládu okázalým plesem, ale slavnostním svěcením vody. Uprostřed města bylo na řece Pregole upraveno místo na památku Kristova pokřtění v Jordánu, na březích řeky a ostrova se seřadila podle praporů všechna vojska pobývající v Královci. Vojáci byli oblečeni do slavnostních uniforem, nad nimi vlály prapory. Vedle místa prosekaného v ledu bylo postaveno několik děl.

Do ulic se vyrojily davy obyvatel města, které přilákala pestrobarevná podívaná. Břehy řeky a jejích kanálů, všechna okna, a dokonce i střechy byly obsypány zvědavci.

Velkolepé procesí se vydalo na cestu od bývalého evangelického kostela, z jehož vysoké špice odstranili kohouta, místo něj vztyčili kříž a změnili tak kostel v pravoslavný. Vpředu kráčel archimandrita ve skvostné říze a drahocenné čapce. Ačkoli byla cesta dlouhá, doprovázel procesí už od kostela nový gubernátor – nehezký, malý, modrooký generál v obyčejné uniformě, na níž byl připjat jediný řád Alexandra Něvského. Když byl kříž ponořen do vody, ozvala se děla postavená na břehu a ve Friedrichsburské pevnosti a celé vojsko vystřelilo rychle za sebou tři salvy z malých pušek. Na závěr slavnosti byl uspořádán oběd, při němž gubernátor překvapil Bolotova i všechny ostatní úředníky svým prostým a skromným chováním i odmítáním jakékoli okázalosti.

Po příjezdu nového gubernátora se mnohé změnilo. Dříve přicházeli úředníci do kanceláře v devět hodin ráno. Vasilij Ivanovič byl tak pracovitý, že se oblékal už ve dvě hodiny v noci a od té doby s ním bylo možno jednat. Vyžadoval proto i od kancelářských úředníků větší píli. Zpočátku sice reptali, ale nakonec museli přicházet do kanceláře ve čtyři hodiny ráno.

Za Korfa se úředníci přímo z kanceláře vyhnuli na oběd do jeho komnat, kde na ně už čekal bohatě prostřený stůl. Suvorov neměl takové příjmy jako baron, sám jedl velice střídmě, a proto obědy pro podřízené nezaváděl. Každý si teď musel zajistit stravování z vlastní kapsy.

Nad Bolotovovou hlavou se mezitím začala stahovat mračna. Do Královce přišel rozkaz polního maršála Buturlina, aby se všichni důstojníci bez výjimky vrátili ke svým plukům. Bolotov byl povinen vrátit se k archangelogorodskému pluku, odkud ho odvolal Korf. Díky náhodě však nakonec zůstal v Královci.

Vasilij Ivanovič Suvorov si totiž poškodil kříž Alexandra Něvského a bylo třeba udělat nový. Uprostřed kříže však byla miniaturní emailová ikonka a v celém Královci se nenašel mistr, který by ji namaloval. Nezbývalo než poslat ikonku do Berlína a k tomu bylo třeba udělat přesnou kopii. Malíř, který ji měl zhotovit, žádal za práci nejméně pět rublů, což skoupého generála rozladilo. Ukazoval ikonku v kanceláři a spílal malíři. Jeden úředník mu se smíchem odpověděl: „Proč byste za to platil pět rublů, Vaše Excellence! Račte se obrátit na Bolotova, ten vám to hned namaluje . . .“

Sotva generál Bolotova spatřil, odvedl ho k okénku do své malé pracovny a ukázal mu svůj řádový kříž: „Říkali mi, že umíš malovat. Dokázal bys přesně obkreslit na pergamen tuhle ikonku?“

Bolotov si ji prohlédl a odpověděl: „Zdá se, že to není žádný zázrak. Snad to zvládnou.“

Nebyla to opravdu žádná náročná práce, takže kopie byla už ráno hotova. Bolotov zastihl generála v soudní síni.

„Tak co, příteli? Snad není ikonka už namalována?“

„Je, Vaše Excellence.“

„No dobrá, tak se na to podíváme,“ řekl Suvorov a rozbalil papír. „Ale! Je to pěkné!“ zvolal. „Moc pěkné. To jsem opravdu nečekal! Jen se podívejte, pánové. Nikdo by to neudělal lépe a pečlivěji.“

Bolotov se chtěl s poklonou vzdálit, ale Suvorov ho zadržel:

„Počkej, příteli, neodcházej. Pojď se mnou, popovídáme si . . .“

V gubernátorově pokoji byl prostřen jen malý stolek, neboť Suvorov obědval skoro vždy sám. Generál přikázal, aby přinesli ještě jeden příbor, a zatímco nosili na stůl jídla, řekl:

„Neměl bys počkat s odjezdem, až bude sucho? Cesty jsou teď špatné, zrovna dneska jsme dostali zprávu, že Visla a Nogoť se tak rozvodnily, že voda zaplavila spoustu vesnic. Není to žádná legrace, a k armádě se dostaneš vždycky . . . Třeba se situace změní a udržíme tě tu i déle. Zatím choď jako dříve do kanceláře a pomáhej nám svými překlady, a mimochodem, můžeš pokračovat i ve své vědecké práci. Studuješ prý filozofii a to je moc záslužná práce. Posad se ke stolu, naobědváme se a pak si popovídáme o vědě a trochu se seznámíme.“

Když se Suvorov dozvěděl, že Bolotov se všemu naučil sám, z vlastního zájmu, chválil ho za to. Pozorně vyslechl Bolotovovy výklady o nové filozofii a požádal ho, aby mu vysvětlil její principy. Radil mu, aby se nevzdával studia na univerzitě.

Po více než dvouhodinovém rozhovoru se Bolotov přesvědčil, že Suvorov má hluboké znalosti a zajímá se o vědu.

Nový gubernátor byl ve všem důstojnější a rozvážnější než Korf a také mnohem více znal. Do všeho se pouštěl s rozmyslem a nedal se nikým vodit za nos. Jeho služební horlivost byla tak velká, že mu nic neušlo. Pečlivě dával do pořádku všechno, co mu přikazovaly jeho povinnosti, a navíc ještě neustále přemýšlel, jak zvýšit a vylepšit příjmy, které poskytovalo Východní Prusko a které zatím představovaly pouhé dva milióny tolarů. Dokonale poznal tamější správu a povšiml si každé nedbalosti, jíž se dopustili hodnostáři.

Bolotova si oblíbil a jeho jediného poctil svou důvěrou, protože všichni ostatní úředníci byli Němci. Často se s ním zavíral do pracovny, usadil ho k malému stolku a několik hodin mu diktoval různé projekty nebo ho žádal o překlady a výpisky z důležitých listin. Gubernátor svým úsilím nejen zmírnil mnohé ztráty, ale také zvýšil příjmy z této provincie téměř o milión.

Když přišlo jaro, přijely k Suvorovovi z Ruska jeho dvě dcery – Anna a Marie. Obě už byly na vdávání, chovaly se skromně, ale krásou příliš neoplývaly. Od té doby začal generálporučík pořádat plesy. Byly však úplně jiné než Korfovy velkolepé zábavy. Suvorovovými hosty byli většinou důstojníci a úředníci v ruských službách se svými rodinami. Večírky byly skromné. Na jednom z těchto plesů koncem roku 1761 Bolotov uviděl jediného gubernátorova syna, který sem přijel od bojující armády.

Přestože byl Alexandr Vasiljevič zatím pouze podplukovníkem, v Královci se o něm už mluvilo. Bolotov slyšel, že je to odvážný partyzán a člověk zvláštního charakteru, v mnohém ohledu úplný podivín. Když poprvé spatřil hubeného a malého modrookého důstojníka v jezdecké uniformě, hned mu padla do oka jeho podoba s otcem. Historiky Suvorova mladšího dlouho poslouchat nevydržel, ale jako první tanečník a švihák se musel polovinu večera věnovat Marii Suvorovové. Od její sestry Anny se skoro nehnul pětáctiletý královecký generálporučík zásobování Ivan Romanovič Gorčakov, nejbližší Bolotovův vesnický soused. Později byla Anna za knížete Gorčakova provdána.

Suvorovův syn netančil ani nehrál karty, v podobné společnosti se zřejmě cítil nespokojen. Vyprávěl o čemsi v kroužku mladých důstojníků, kteří přímo hltali jeho slova. Bolotov odtančil s Marií všechny alemandy a menuety a potom pospíchal za jejím bratrem. Přistoupil i sám gubernátor, na jehož tváři bylo vidět, jak je na syna hrdý. Podplukovníkovi Suvorovovi bylo dvaatřicet, ale vypadal starší, protože byl velmi hubený, měl ošlehanou tvář a drsnou pleť, předčasně se mu dělaly vrásky, řídké vlasy měl pečlivě zapleteny do copu a nakadeřeny. Mluvil rychle a se zaujetím, většinou v krátkých, přerývaných větách: „Na podzim, v době dešťů jsme se vydali na pochod kolem Regenwaldu. Pravidelná jízda prosila Berga, aby se šlo okružní, rovnou cestou. Nechal si u sebe asi tři eskadrony husarů a dva pluky kozáků. Když jsme vyšli z lesa, uviděli jsme několik kroků před sebou celý pruský sbor. Postřelovali jsme je z levého boku. Usoudili jsme, že asi verstu před námi je neobsazená mělká a bahnitá přeprava. Snažili jsme se k ní dostat. V patách se nám hnali pruští dragouni s palaši. Za nimi husaři. Když jsme se my i náš protivník dostali k přepravě, pomíchali jsme se a uvázli ve vodě, ponořeni skoro až k lukům sedel. Naším se podařilo dostat na suché místo dřív. Za námi se hnalo hned několik pruských eskadron. Generál rozkázal, abychom je odrazili . . .“

Suvorov pohlédl rozzářenýma modrýma očima na posluchače, utkvěl pohledem na Bolotovovi a mávl maličkou pěstí.

„Nejbližší eskadrona, kterou jsem měl po ruce, byla slabá. Pustil jsem ji. Zahnala Prušáky zpátky do bláta. Vlevo od nás si našli sušší brod. První ho přešel jejich dragounský pluk . . . Nesměli jsme ztrácet čas. Rozkázal jsem jedné naší srbské eskadróně, aby střemhlav zaútočila. Vedení svým kapitánem Žandrem se tam vrhli se šavlemi. Prušáci vypálili salvu z karabin. Nikdo z našich nepadl. Ale pět nepřátelských eskadron bylo zahnáno na útěk, posekáno a podupáno. Běželi brodem zpátky. Podpořilo je asi deset praporek pěchoty. Celá jejich pěchota – nádherná podívaná! – vzdálená na půl výstřelu po nás páčila z druhého břehu. Neměli jsme skoro žádné ztráty, zato nepřátel jsme pobili hodně a ještě jsme získali spoustu zajatců.“

Mládež ocenila vyprávění energického podplukovníka nadšenými výkřiky. Vasilij Ivanovič důležitě poznamenal: „Jeho Jasnost polní maršál Buturlin ráčil v hlášení naší nejmilostivější panovnici napsat o mém synovi, že vynikal nad ostatní . . . Ach, Alexandře, jak se raduje otcovo srdce, když slyším, že sis získal přízeň svých velitelů a že tě chválí . . .“

Zimním tažením roku 1761 válka s Pruskem pro Rusko skončila. 16.

prosince padl Kolberg, a 25. prosince zesnula Alžběta Petrovna. Prusko Bedřicha II., které bylo na pokraji naprostého vojenského krachu, bylo zachráněno. Petr III. psal po svém nastoupení na ruský trůn pruskému králi: „Vidím ve vás jednoho z největších hrdinů na celém světě.“ Na základě hanebné dohody podepsané 24. dubna 1762 byly Bedřichovi vráceny všechny země obsazené ruskými vojsky.

Historik S. M. Solovjev k tomu poznamenává: „ . . . to, co provedl Petr III., se Rusů hluboce dotklo, protože to odporovalo obecnému přesvědčení, vypadalo to jako výsměch krvi prolité v boji, výsměch obětem, které přinesl lid v národním zájmu, pro věc spravedlivou a nutnou. Mír uzavřený s Pruskem nikdo nepovažoval za mír čestný. Všem bylo jasné, že ruské zájmy jsou tu obětovány zájmům cizím a nepřátelským. Nejvíce se lid dotklo to, že se tak Rusko dostávalo pod cizí vliv, cizí jho, a k tomu nedošlo ani v smutných dobách před dvaceti lety, neboť tehdy byli lidé, kteří drželi ve svých rukou otěže vlády, jako například Ostermann, Münnich, Biron, ruskými poddanými a nedovolili vyslancům cizích států, aby si vedli tak, jak si nyní vedl pruský komoří Holz. Lidé prožili dvacet let, uvědomující si sílu národa, samostatnost a moc Ruska, které mělo velký a rozhodující vliv na evropské záležitosti, a teď se dožili takové hanby! Cizí vyslanec řídí ruskou politiku! To nebylo možné od dob tatarských baskaků, ale i tenkrát to bylo lehčí, neboť nedobrovolné otroctví není tak zahanbující jako dobrovolné.“

Do Královce došla zpráva o skonu Alžběty v noci na 2. ledna 1762 a způsobila mezi Rusy zmatek. Všichni hořkovali nad smrtí Petrovy dcery, a když si pak navzájem blahopřáli k novému panovníkovi, nedělali to s radostí, ale spíše s pocitem zármutku. Vojsko a místní obyvatelstvo ještě nestačily složit přísahu, když přišel carův příkaz, v němž se gubernátorovi V. I. Suvorovovi nařizovalo, aby ihned předal velení a vládu nad provincií generálporučíku Paninovi a sám aby se vrátil do Petrohradu. Tato rychlá a nečekaná změna, která bez vši pochybnosti znamenala, že nový panovník není horlivému a spravedlivému gubernátorovi nakloněn, byla nejen překvapující, ale i krajně nepříjemná pro ruské obyvatele Královce.

„Možná, že se k panovníkovi dostaly nějaké stížnosti Němců, nebo s ním pruský král nebyl spokojen tak jako s Korfem a napsal o tom Petru Fjodoroviči . . .“ dohadovali se úředníci.

Sám Suvorov starší přijal carovu nemilost s klidem, a aniž by dal najevo jakýkoli pocit křivdy, předal vládu P. I. Paninovi. Starého generála vyprovázeli se slzami v očích. Všichni si na něho už zvykli a měli ho tak rádi pro jeho mírné a laskavé jednání, že ho litovali jako blízkého člověka. Při rozloučení všechny přátelsky políbil a vydal se do Petrohradu.

Na příkaz Petra III. byl Vasilij Ivanovič poslán jako gubernátor do vzdáleného sibiřského městečka Tobolska, což v podstatě znamenalo lehčí formu vyhnanství. Ale do Tobolska Suvorov nakonec neodjel. Zůstal v Petrohradě a aktivně se účastnil červnového převratu roku 1762, který dosadil na ruský trůn Kateřinu II.

Petr III. celou svou politikou podryval samy základy národní a státní svébytnosti, a to ho přivádělo stále více na kraj propasti. V létě roku 1762 byla situace v Rusku téměř kritická, neboť příjmy nestačily krýt výdaje. V tulské a galičské provincii, v Bělevském, Volokolamském, Jepifanském, Kaširském, Klinském, Tverském a dalších újezdech docházelo k rolnickým povstáním, z jihu přicházely zvěsti o „chystaném útoku krymského chána na ruské hranice“. Ale kvůli pomatenému panovníkovi byli všichni zaměstnaní nastávající válkou s Dánskem, která měla být vedena o vzdálené Holštýnsko, dědictví Petra III.

Potomkům se může zdát, že rozporné činy Petra III. a jeho ukazy urážející národ byly až nepravděpodobně nesmyslné, neboť odporovaly samotnému pudu sebezáchovy. Brzy poté, co se chopil vlády Petr III., Rusové nejen v hlavním městě, ale i v provinciích ztratili veškerou důvěru k vládě. Lidem byly předkládány k víře neuvěřitelné nesmysly a lži a všichni je opakovali. Důvodů k převratu bylo příliš mnoho a čekalo se jen na vhodný okamžik. Na svržení Petra Fjodoroviče stačily čtyři desítky gardových důstojníků, které podnítili bratři Orlovové a kteří byli ochotni „prolít krev za panovnici“. Podle obrazného vyjádření pruského krále Petr III. „dovolil, aby ho svrhli z trůnu, jako dítě, které posílají spát“. Události 28. a 29. června roku 1762 se v paměti Suvorova staršího slily v pestrou mozaiku: izmajlovci, semjonovci, preobraženci, jedni v úplné uniformě a se zbraněmi, jiní polooblečení obsadili střed ulice a jako hrubá a neuspořádaná masa se valí po Něvské třídě; v doprovodu gardové jízdy se za slavnostního vyzvánění zvonů objevuje Kateřina v černých zaprášených šatech. Sedí v rozhrkaném dvoumístném kočáře. Vojáci se sami od sebe převlékají do „starých“ tmavě zelených petrovských uniforem, odhazují nenáviděné přilby a pestrobarevné úzké uniformy pruského typu. Zmatený obličej petrohradského policejního ředitele Korfa, oblíbence Petra III., k němuž v panice přiběhl strýc svrženého cara princ Georg Ludwig, krutý, bezohledný a omezený člověk: „Was ist das?“ „Ich weiss nicht.“ Skupina granátníků pronikla do Korfova domu, ukořistila tam spoustu cenných věcí a i samotnému Korfovi dala co proto. Jen silná stráž zachránila jeho i prince před odplatou . . .

V den převratu dostal V. I. Suvorov od Kateřiny velmi čestnou hodnost majora v osobní gardě preobraženského pluku. Bylo mu svěřeno odzbrojení a rozpuštění holštýnských vojsk Petra III. v „Ranienbomu“, tj. v Oranienbaumu. Suvorov s oddílem husarů zatkl vojáky bývalého panovníka a uvěznil je v pevnosti. Už druhého dne po uvěznění Petra Fjodoroviče, 30. června, hlásil Kateřině admirál Talyzin z Kronštadu: „Na základě dopisu generálporučíka Suvorova, který jsme dnes obdrželi a jenž obsahuje ctěný příkaz Vašeho carského Veličenstva k převozu holštýnských generálů, jakož i štábních, vyšších a nižších důstojníků i řadových vojáků v počtu několika set lidí z Ranienbomu na lodích, bylo nařízeno, aby lodě i konvoj vypluly.“ Rodilé Holštýnce Suvorov posílal do Kielu, Livonce a Malorusy do jejich vlasti,

Rusové dostávali nové doklady a po přísaze v oranienbaumském kostele byli přijímáni do služby v dřívějších hodnostech. Suvorov při tom dokázal ušetřit tři tisíce rublů z přidělených sedmi tisíc. Kateřina mu tyto peníze darovala.

Nová panovnice podle všeho V. I. Suvorovovi velice důvěřovala, svěřovala mu ty nejchoulostivější úkoly, které nestrpěly odkladu a nesměly být zveřejněny. Zatčený Petr Fjodorovič, který byl se silným doprovodem poslán do Ropši, posíl Kateřinu, aby mu dala nějaký majetek a vrátila několik blízkých přátel. Přestože se později v zahraničí tvrdilo, že zacházela s Petrem krutě, poslala dopis faktickému veliteli bývalého „holštýnského hlavního města“: „Pane gubernátore Suvorove. Po obdržení tohoto listu rače najít v Oranienbaumu nebo mezi zajatci doktora Liderse, mouřenína Narcise a vrchního komorníka Timlera a pošlete je sem; přikážete jim také, aby s sebou vzali housle bývalého panovníka a jeho mopslíka. Vypravte je sem co nejrychleji s kočárem a koňmi celníků.“

Kateřina byla nejistá, protože získala moc díky palácovému převratu. Mezi gardovými důstojníky to vřelo. Mladé hlavy byly zpity tak snadným svržením cara a povýšením včera ještě neznámých Orlovových. Byla zosnována řada malých spiknutí, včetně proslulého pokusu poručíka Miroviče dosadit na trůn Ivana Antonoviče, „cara uvrženého do klatby“. V carevnické blízkosti tehdy stál „spravedlivý soudce“ (podle Kateřinina výroku), jeden z představitelů Tajné kanceláře – senátor Suvorov, který ji chránil před spiklenci.

Všechny příkazy plnil tak horlivě a s takovou strohostí, že to mladé panovnici až nahánělo strach. Ne náhodou psala: „Suvorov je mi velice oddán a nedá se podplatit. Když v Tajné kanceláři dojde k nějaké závažné události, snadno se orientuje. Ráda bych se svěřila do jeho rukou, ale je třeba držet na uzdě jeho přísnost, aby nepřekročila meze, které jsem si určila.“

Kateřina chtěla rychle dosáhnout toho, co nestačil její teď už mrtvý manžel – slavnostní korunovace v Moskvě. Na rozdíl od Petra III., který pohrdal ruskými tradicemi a zvyky, si byla dobře vědoma důležitosti tohoto kroku. Ale komu svěřit Petrohrad? Z pětadvaceti senátorů muselo dvacet odjet na korunovaci do Moskvy (včetně Suvorova staršího). Garda rovněž odjížděla do Moskvy a stráž v Petrohradě byla svěřena astrachaňskému pluku. Není třeba zdůrazňovat, že mladá panovnice měla eminentní zájem na tom, aby se velitelem tohoto pluku stal spolehlivý člověk. Volba padla na A. V. Suvorova. V srpnu roku 1762 ho poslal generálporučík Panin do Petrohradu s depešemi.

Suvorov pospíchal do hlavního města s pocitem radostného očekávání. Nemohl zůstat lhostejný ke slovům Kateřinina manifestu ze 7. července, v němž byl Petr III. obviněn, že zničil všechno, „co Veliký Monarcha a Otec své vlasti, blahé a nezapomenutelné paměti Panovník a Imperátor Petr Veliký, Náš nejmilostivější Děd, v Rusku ustanovil a čeho dosáhl svou neúnavnou prací za dobu Svěho třicetiletého panování . . .“ Bylo zřejmé, že pruským pořádkům je v Rusku konec. Projevovalo se to i v maličkostech. Když byl Suvorov ještě u Panina v Královci, přečetl si v „Sankt-Petěrburgských zprávách“ nařízení policejní kanceláře, které povolovalo vstup do parků hlavního města „lidem všech stavů obého pohlaví, čistě a slušně oblečeným. Lidé v láptích a pruských šatech vpuštění nebudou . . .“

Když při příjezdu do Petrohradu spatřil tmavou srpnovou zeleň městských parků, zlaté špice vysokých věží a zvoníc, a potom vrchní patro právě dostaveného Zimního paláce, které bylo ozdobeno množstvím soch a tyčilo se nad střechami okolních domů, zmocnilo se ho vzrušení.

„Už se tě nemůžeme dočkat . . .“ přivítal ho otec a oznámil mu, že ho chce vidět sama carevna.

Před přijetím u Kateřiny se otec se synem vypravili na přijímací den k jejímu všemocnému favoritovi Grigoriji Grigorjeviči Orlovovi. Nejvyšší hodnostáři považovali za čest, mohli-li pobýt na večírku u bývalého armádního poručíka. Když oba Suvorovové vešli do slavnostně vyzdobeného modrobílého sálu, hosté právě poslouchali vznešeného básníka s upřímnou, rusky kulatou tváří. Byl vysoký a silný, oblečený do staromódního kaftanu z doby Petra I. a čímsi nepostřehnutelným sám připomínal velkého panovníka. Přednášel ódu oslavující nastoupení Kateřiny II. na ruský trůn:

*A vy, jimž Rusko odedávna
tak vzácnou volnost dopřává
i výsady a všechna práva,
jež jiná velmoc nedává,
přátelskou ruku podáváje
sousedu, který v naše kraje
nabídnout službu přichází . . .*

„To je státní rada, vědec a básník Michajlo Lomonosov,“ pošeptal Vasilij Ivanovič synovi, ale ten už sám pochopil, kdo čte ty vzrušující verše namířené proti cizáckému násilí, které tak dokonale odpovídaly jeho vlastním myšlenkám.

*Proto snad vládcí v této zemi
i kněží jsou vám nakloněni,
by padl řád náš odvěký?
A místo byste čestně s námi
ve službě síly měřili,
měli nás za poslušné kmány,
jimiž jsme nikdy nebyli?
Dnes obratnost, ne naše země,
vám dovoluje ruské plémě
hanobit a zlou zradu snout,
jak z kořenů vyrvat starý řád,
jak základy trůnu podryvat
a národ ve jho uvrhnout . . .*

Lomonosov udělal krok dopředu, zvedl ruku nad hlavu a jeho hlas zesílel a zjasněl:

*Rozlehlost našich držav změřte,
čtěte si v knihách velkých děl
a citům vlastním směle věřte:*

*Nám neuškodí nepřítel!
Ve vlasti jejich i ve světě
si hrdiny naše spočtete
od rolníků po vladaře,
ty vítěze bitev nesčetných
v armádě, v soudech a na mořích
i u svatého oltáře . . .*

Z křesla se zvedl mladý obr v kamizole kammerjunkera, přistoupil k básníkovi a objal ho. Suvorov si Orlova zvědavě prohlížel. Pamatoval si ho ještě jako mladého gardistu semjonovského pluku. „Výborně, Michajlo Vasiljeviči! Naše panovnice vsuktu vynakládá všechny síly na to, aby vrátila vlast na cestu, kterou před ní vytýčil Petr Veliký.“

Lomonosov Orlovovi odpověděl: „Je to jediná správná cesta, které si žádá čest ruského národa. Naše vlast se může spolehnout na vlastní syny, ať už jde o vojenskou udatnost, či o sílu vědomostí . . .“

Kateřina přijala podplukovníka Suvorova, ještě než odjela na korunovaci.

V novém Zimním paláci Suvorov uviděl usměvavou ženu středně velké postavy, obklopenou zástupem velmožů. Rozmlouvala s maličkým Saltykovem, který si pro tuto příležitost oblékl slavnostní uniformu polního maršála.

„Petře Semjonoviči,“ řikala tichým, hlubokým hlasem, v němž byl sotva patrný cizí přízvuk, „stále se tě chci zeptat, jak se ti mohlo podařit zničit tak slavného protivníka, jako je král pruský?“

„To jsem nebyl já, matičko,“ odpovídal skromný Saltykov. „To všechno naši vojáči . . .“

Grigorij Orlov představil carevně Suvorova. „Blahopřeji plukovníkovi astrachaňského pluku,“ řekla a darovala mu svůj portrét.

Suvorov zaujal k tomuto setkání postoj charakteristický pro člověka jeho doby, šlechtyce a vojáka i pro jeho exaltovanou povahu.

Když přišel domů, napsal na portrét: „Toto první setkání mi otevřelo cestu ke slávě . . .“

Za sedmileté války se Suvorov mnohému naučil. Přesvědčil se o tom, že tradiční vojenská teorie je nedostačující. Vojska se za pochodu pohybovala těžce, byla přetížena obrovským trénem, bála se odtrhnout od hlavních komunikací a vyhledávala spíš výhodné pozice, na nichž by bylo možno bez překážek rozvinout lineární bojové sestavy, než setkání s nepřítelem. Pouze v partyzánské „nepravidelné“ válce Berga s Platenem mladý Suvorov poznal jinou praxi ve vedení rychlého a pružného boje. Sedmiletá válka mu umožnila, aby dokonale poznal ruského vojáka, jeho bezpříkladnou vytrvalost, schopnost trpělivě snášet útrapy, jeho odolnost a chrabrost.

Suzdalské zřízení

Voják má rád jen krátké a účelné učení . . .

*Těžko na cvičišti – lehký v boji,
lehký na cvičišti – těžký v boji . . .*

A. V. SUVOROV

(1)

Lehký kočár, který zastavil u plukovní světnice, přivítal pobočník nižšího štábu podporučík Andrej Šipulin. Z kočáru vystoupil kapitán v obyčejné uniformě pěšáka. Měl na sobě kaftan, na prsou rozepjatý, protože bylo teplo, červenou kamizolu a bílé kalhoty. Odpověděl na pozdrav Šipulina a zeptal se: „Kde bych našel Jeho Blahorodí pana plukovníka Suvorova?“

„Dovolte, abych vás doprovodil, pane kapitáne.“ Podporučíkovi svítil na prsou stříbrný důstojnický odznak s pozlaceným erbem suzdalců: bílý sokol s knížecí korunkou na zlatém štítu. Stejně, ale měděné erby byly na patronaškách mušketýrů a na vysokých soukenných čapkách se zeleným dýnkem, které nosili granátníci.

Ačkoli dopolední cvičení již skončilo, kapitán kolem sebe neviděl zahálající vojáky. Každý něco dělal. Jedni pod dozorem kapitána vysazovali na

nezastavěném pozemku stromy, druzí pracovali na kamenných základech jakési budovy, jiní vláčeli k cestě směrem na Starou Ladogu břevna a desky.

„Tady pan plukovník nařídil založit ovocný sad . . .“ vysvětloval podporučík. „Tohle bude škola pro děti vojáků, teď je v hliněném domku . . . A tamhle,“ ukázal na vyrovnané hranice kulatiny, „dělají základy pro plukovní kostel sv. Petra a Pavla.“

„Jak vidím, vojáci suzdalského pluku nesedí se založenými rukama,“ řekl překvapený kapitán. „Náš velitel nám vštěpuje, že zahálka je kořenem všeho zla,“ vysvětloval Šipulin, „a proto když skončí cvičení, zvelebují vojáci své plukovní hnízdo. Pracuje s námi i sám pan plukovník.“

„A kde je teď?“

„Učí děti vojáků . . . Sám sestavil modlitební knížku a krátký katechismus. Napsal také učebnici aritmetiky. Máme zvláštního plukovníka,“ v Šipulinových slovech i v tónu, jakým byla pronesena, bylo znát, že je na velitele pyšný. „Vojáci ho oddaně milují, důstojníci také. A ti páni důstojníci, kterým nebylo po chuti jeho učení, odešli k jiným plukům . . .“

„Smím se zeptat, co je to za učení?“

„Plukovní zřízení – dodatek k cvičebnímu řádu pěchoty z roku 1763. Je k dispozici všem velitelům, od velitele roty až ke kaprálovi. Pan plukovník nás připravuje na boj stálým opakováním cviků, ale tak, aby vojáci nepadali únavou. Často podnikáme dlouhé pochody bez předchozí přípravy, abychom si zvykli. Poznáváme, jak se dobývají pevnosti. Při jednom pochodu nám stále opakoval: ‚Voják musí myslet na válku i v době míru . . .‘ Cestou jsme narazili na klášter. Velitel vydal rozkaz a celý pluk podle všech pravidel prováдел šturm. Vojáci vylezli po zdech nahoru, povzbuzující se útočným pokřikem ‚Hurá!‘, a celá akce skončila dobytím kláštera. Plukovník se omluvil vyděšenému opatovi a vysvětlil mu, že jenom učí vojáky. Ten však stejně napsal stížnost carevně . . .“

„A co bylo dál?“

„Její carské Veličenstvo si našeho velitele moc váží. Prý se celé příhodě jen zasmála a odpověděla: ‚Nechte ho na pokoji, já ho znám . . .‘ Na podzim vykonala v Petrohradě přehlídku našeho pluku a byla velice spokojena. Dovolila důstojníkům, aby jí políbili ruku, a každý voják dostal rubl . . .“

Zaujatí rozhovorem nepozorovaně došli až k hliněnému domku, v němž byla zřízena škola pro děti vojáků. Za ním stál ještě jeden stejný domek, v kterém se učili vojáci z řad šlechty.

„Počkejte!“ upovídaný podporučík se náhle celý napřímil, zpřísnil a zatvářil se odměřeně. „To je určitě Jeho Blahorodí!“

Suvorov stál před domkem, jehož okna byla potažena papírem napuštěným tukem, a hlasitě káral dva podporučíky, pomáhaje si při tom prudkými gesty. „Negramotný šlechtic má oproti jiným vojákům jen tu výhodu, že ho netrestají za přestupky holí, ale ‚fuktělem‘ (pozn. = přetažení po zádech šavlí naplocho nebo tesákem). Jste lenoši, chcete se vyhnout povinností! Dokud se ne naučíte pořádně psát a číst rusky, nedostanete žádnou hodnost! . . .“

Kapitána ohromila Suvorovova rychlá řeč i živost jeho pohybů. Nepřestává je poučovat líné žáky, stačil cosi říci duchovnímu otci pluku, dát příkazy

ryšavému čeledínovi a zároveň mával rukou na podporučíka a kapitána. Zdálo se, že Suvorov má potřebu dělat tisíc věcí najednou. Myšlenky se rychle střídaly, bez obtíží přenášel pozornost z jednoho předmětu na druhý.

„Kdo jste?“ přistoupil ke kapitánovi.

„Kapitán Alexej Nabokov. Mám sloužit ve vašem pluku.“

„Moment!“ Suvorov sklonil hlavu na stranu a pozorně si důstojníka prohlížel. „Nejsi ty náhodou bratr Andreje Ivanoviče Nabokova?“ „Tak jest, pane plukovníku!“

Nabokov dobře věděl, že se Andrej Ivanovič, sloužící ve vojenském kolegiu, přátelí se Suvorovem. Věděl však také něco jiného – že plukovník nemá rád pochlebování, protekci, všechna ta doporučení příbuzných a známých. Proto nespěchal s předáním bratrova dopisu.

„Líbíš se mi! Růstem, postavou i tváří vypadáš jako opravdový Rus.“ Suvorov kapitána oběhl kolem dokola. „Seznam se s mým ‚Zřízením‘, prostuduj si ho, pak dostaneš rotu. A zatím nám Jefim připraví večeři,“ tleskl do dlaní a obrátil se k ryšavému čeledínovi. „Ty jsi přece nejen můj klíčník, pokladník a komorník, ale i výborný kuchař,“ zamrkal na něho.

Když se mladý důstojník seznámil s „Plukovním zřízením“, byl nadšen výchovným systémem, který Suvorov uplatňoval v suzdalském pluku. Hlavní důraz byl kladen na řadový výcvik. Voják musí „zvládnout výcvik, protože jen tak může zvítězit nad nepřítelem. Je tedy nutné, aby ho ovládal dokonale.“ Suvorov požadoval, aby „především páni vyšší důstojníci dobře znali cvičení a uměli je předvést, aby nenechali své podřízené zahálet a přiměli je k podrobnému prostudování a nacvičení předepsaných cviků v době k tomu určené, ale tak, aby vojáci nepocitovali vyčerpání a cvičení se jim stalo formou zábavy“.

Suvorov chtěl vychovat z nováčků zdatné a nebojácné vojáky, a proto nařizoval velitelům: „Při pořadových cvičeních a ostatním výcviku zacházejte s vojáky laskavě, nespěchtejte na ně, všechno jim důkladně vysvětlíte a hlavně jim jeden cvik za druhým ukažte.“ Tento postup od jednoduchého k složitějšímu byl zárukou úspěchu.

Je samozřejmé, že toto významné a novátorské „Plukovní“ neboli „Suzdalské zřízení“ nevzniklo naráz. V roce 1764 ruská vojska dostala „Instrukci pro pěší pluk“ A. I. Bibikova, která se do určité míry vracela k poměrům za Petra I. I když nedosahovala úrovně „Suzdalského zřízení“, byla na svou dobu pokroková, zejména v té části, která se zabývala výchovou a výcvikem nováčků. V armádě se však přesto všeobecně dosahovalo kázně především tělesnými tresty. Všichni se snažili co nejdříve udělat z nováčka vojáka a tento spěch pak vedl k užívání hole a prutů jako nejspolehlivějších prostředků výchovy. Ne náhodou složil lid tolik písní o krutém zacházení s rekruty, o těžkém životě vojáka, o nelidskosti výcviku:

*Učení se nebojíme,
že je těžké, dobře víme.
Těžší je však ještě víc,
že neznáme vůbec nic:*

*zleva, zprava, napořád
bit je voják, nezná řád,
pravítkem i tesákem,
nebud', chlapče, hlupákem . . .*

Suvorov byl zastáncem přísné kázně. Poslušnost vojáků pro něho znamenala nezbytný základ pořádku, tím spíš, že doba byla krutá, do armády přicházeli především nevolníci, jejich výběr nebyl vždy nejlepší, ve válce se považovalo za zákonné „plenění“. V případě nutnosti užíval i bití. „Spolehlivost armády je závislá na poslušnosti, která musí být přísně dodržována,“ učil suzdalce. „Voják musí splnit každý rozkaz svého velitele, nesmí nejen diskutovat nebo odmítnout, ale ani posuzovat . . .“

Přestože Suvorov vyžadoval naprostou poslušnost, nesnažil se jí dosáhnout násilím. Říkal, že „přiměřený trest spojený s jasným a krátkým vysvětlením přestupku má na ctižádostivého vojáka větší účinek než kruté bití, které ho přivádí jen k zoufalství“. Za nejdůležitější pokládal *mravní výchovu* řadových vojáků.

„Každý měl svou ctižádost,“ vzpomínal později na léta suzdalského výcviku. Ve vojácích, kteří ještě včera byli nevolníky, se snažil probudit pocit vlastní důstojnosti, vypěstovat samostatnost, iniciativu, přesvědčení, že jsou schopni splnit úkoly ukládané velitelem. Voják vycvičený Suvorovem věřil ve své síly, nepropadal panice, když se v boji setkal s neočekávanou situací, byl smělý a statečný. Zatímco pruský systém výcviku, který se rozšířil po sedmileté válce, *potlačoval* osobnost vojáka, měnil jej v neživou součástku celého vojenského mechanismu, protikladný Suvorovův systém se *opíral* o osobnost vojáka, každého vedl k hluboce uvědomělému vztahu k vojenským povinnostem. Suvorov využíval soutěžení a povzbuzování snaživých a svědomitých vojáků, otevíral jim perspektivu služebního postupu, který sliboval slávu a pocty. Vždy se snažil působit na cit národní hrdosti, lásky k vlasti. S mravní výchovou byla nerozlučně spjata výchova náboženská.

„Kdo se bojí Boha, nebojí se nepřítele,“ často říkal svým vojákům. V roce 1771 napsal z Polska svému nadřízenému Weimarnovi: „Německý a francouzský sedlák dobře zná náboženství, víru i modlitby. Z Rusů to zná sotva jejich vesnický pop, proto jsme u mne tyto mužiky ve vojenské uniformě učili některým modlitbám. Tak poznávali, že Bůh řídí všechny jejich skutky, a snažili se být čestní.“ Vojáci museli číst modlitby nahlas a učit se je nazpaměť, byli povinni dodržovat všechny náboženské obřady, jež byly začleněny do systému výcviku. Suvorov si nesmírně vážil starých dobrých obyčejů, rád zdůrazňoval všechno to, co se už zdálo být minulostí, zejména patriarchální prostotu. V jeho přítomnosti se nesmělo říkat nic nepřístojného ani dvojsmyslného.

Mravní výchova vedla vojáky k přesnému plnění povinností, které byly podrobně popsány v „Plukovním zřízení“, až po zdánlivě bezvýznamné detaily vojenského života. Pro Suvorova však všechno velké začínalo právě maličkostmi. Přestože se mu nelíbilo přetěžování výstroje pěšáka zbytečností, trval na bezpodmínečném a svědomitém dodržování všech předpisů. Ve „Zřízení“ je popsáno, jak má být oblečen, obut, učešán a napudrován granátník a mušketyr. Píše se zde mimo jiné i o úpravě hlavy, o loknách a copech, o knírech granátníků. Jsou vyjmenovány předměty, které musí mít voják u sebe, aby mohl udržovat v pořádku uniformu, výstroj a pušku. Počítá se tu se vším, včetně toho, jak a kde smí voják pít alkohol: „Řadovým vojákům se

nezakazuje pít víno a podobné nápoje, ale nesmí se to dít v hostinci, kde dochází k hádkám a rvačkám, do kterých se voják často zamíchá. V krajním případě se tam dostane do styku s mrzkými lidmi, pochyť od nich špatné jednání, způsoby i řeči a začne se jim podobat. Proto když si voják v hostinci koupí pivo nebo víno, ať okamžitě vyjde ven a vypije řečený nápoj spolu s ostatními nebo sám v táboře či ve svém bytě . . .“ I v tomto doporučení najdeme péči o mravní výchovu – víno samo o sobě neznamená zlo, důležité je předejít špatným následkům a výtržnostem.

. . . Za několik dní po Nabokovově příjezdu k pluku vyhlásili bubeníci noční poplach. Během pěti minut byly na vozy naloženy stany, pluk si vzal zásoby na čtyřicet hodin, vojáci naplnili polní láhve vodkou a vydali se na pochod. Rychle ušli asi čtyřicet verst a ocitli se u vesničky Vyndin Ostrov na břehu Volchova, kde stál krásný kurgan, korunovaný hustými stoletými borovicemi. Po obědě a krátkém odpočinku nechal Suvorov nastoupit podle rot mušketýry a granátníky a vyšší důstojníky shromáždil na kurganu.

„Hrabě de Saxe říkával: ‚Pro obyčejné mozky je válka řemeslo, pro geniální – věda. A co je nejdůležitější?‘“ Suvorov popoběhl k příkrému svahu a nahlas, aby ho slyšel celý pluk, pronesl: „Taktický výcvik! Voják musí být schopen reagovat na každý pohyb nepřítele, uhádnout každý jeho úmysl.“ Odmlčel se a pak s pomocí živé gestikulace dodal: „Pro vítězství jsou nejdůležitější nohy, ruce jsou jen jeho nástrojem!“

Na povel poddůstojníků vojáci prováděli ta nejjednodušší přeskupení. Suvorov neměl rád zbytečné složitosti při řadovém výcviku, protože věděl, že v boji jsou vojákům málo platné, nazýval je posměšně „zázraky“. Necenil si příliš ani výcviku s puškou, který byl v tehdejší armádě považován za nejdůležitější. Mnohé pluky byly vybaveny puškami s rovnou střední částí pažby, aby stály svisle, když je vojáci drželi na ramenou. Při střelbě to bylo velmi nepohodlné. Pažby byly vydlabány a naplněny několika skly a střípky, aby při cvičení bylo slyšet každý hmat. Funkční vlastnosti zbraně padly za obět vnější kráse pušky a efektnímu provádění cviků, které pak pozbývaly smyslu a v boji byly dokonce škodlivé.

Suvorov si ověřil, jak se kolony rozvinují do řad, uzavírají je a zase otevírají, a pak rozkázal, aby začalo jeho nejoblíbenější cvičení – průlom.

„Teď ukažte, páni důstojníci, jak vaši vojáci ovládají ruské bodáky! . . .“

Nabokov ještě nedostal svou rotu, a zůstal proto spolu s pobočníkem nižšího štábu Šipulinem na kurganu. Sledoval nezvyklé cvičení – bodákový útok, který po sedmileté válce téměř upadl v zapomnění a o němž se vůbec nezmiňoval poslední výcvikový řád pro pěchotu z roku 1763.

Při pohledu na rovné a široké pole poznamenal: „To je ideální místo pro cvičení a je odtud výborný rozhled.“

„To je oblíbené místo našeho plukovního velitele,“ ozval se Šipulin, „my tomuhle kurganu říkáme Suvorovův kopec . . .“

Zelené řady suzdalců s naježenými bodáky se k sobě rychle přibližovaly. Nabokov měl dojem, že je svědkem skutečného boje zblízka. Obě strany s důstojníky na pravém křídle se nezdramitelně blížily srážce. Až v posledním okamžiku vojáci zvedli bodáky, udělali půlobrat a protáhli se mezerami, které

vznikly v „protivníkových“ řadách. Několik mušketýrů se opozdilo a hned byli poškrábáni bodáky. Suvorov seběhl s kurganu.

„Druhá rota bude zítra cvičení opakovat, stále dokola! Pátá rota byla vynikající!“ Prudce objal hubeného podporučíka; „Tví vojáci jsou chlapíci, Železnove! Ty nejsi Železnov, kamaráde, ale Železný. Opravdu Železný!“

Nabokov se v Petrohradě setkal s podporučíkovým otcem Ivanem Petrovičem Železnovem, vlivným správcem Kateřinininy kanceláře, a očekával, že jeho syn bude spíš zchoulostivělý a zhýčkaný člověk. Ale cvičný útok kapitána přesvědčil, že je to rozhodný a odvážný důstojník pěchoty.

Suvorov běžel kolem řady, lehce napadaje na jednu nohu: „Výborně, suzdalci! S vámi určitě zvítězím!“

Při přípravách na budoucí bitvy učil své vojáky, aby nečekali na nebezpečí, ale šli mu sami směle vstříc. Tomuto cíli sloužily cvičné útočné operace, především útok chladnými zbraněmi. Na Suvorova silně zapůsobily operace ruské pěchoty za sedmileté války, v paměti mu utkvěl zejména boj zblízka v bitvě u Kunersdorfu.

Bodákový útok vyžadoval velké vypětí vůle. Ze západoevropských armád byla pro útok chladnými zbraněmi nejlépe vycvičena armáda francouzská, Němci dávali přednost střelbě, snažíce se, aby byla co nejrychlejší. Protože skoro všichni obdivovali Bedřicha II. a jeho systém, začali opovrhovat bodáky. Průští žoldnéři bez vlasti se samozřejmě nehodili pro bodákový útok. V sedmileté válce Suvorov také pochopil, že palba z tehdejších pušek, které zasahovaly jen na vzdálenost šedesáti až osmdesáti kroků, je neúčinná a domníval se, že nemá smysl přenášet pruský vzor na ruskou půdu. Jeho filozofické názory na válečné umění vycházely z hlubokého poznání zvláštností ruského vojáka.

A. Petruševskij k tomu poznamenal: „Při všeobecně nedostačujícím výcviku a neúčinnosti palby zejména ruská armáda dávala vždy přednost bodákům. Tento přirozený sklon byl však jen instinktivní, nerozvinutý. Suvorov toho mistrovsky využil. Za sedmileté války si povšiml neobyčejné vytrvalosti ruské armády, jejíž rozvinutí slibovalo bohatou úrodu. Předsevzal si, že zpracuje tento cenný materiál, zdokonalí ho a přemění tak pasivní odolnost v aktivní vytrvalost a houževnatost . . .“

Navzdory Evropě přikládal tento dosud neznámý plukovník prvořadý význam bodáku a udělal z něj hlavní prostředek vojenského výchovného systému. Své zkušenosti z let 1763–1768, kdy působil v suzdalském pluku, uplatnil později v celé ruské armádě.

Z prostého „Plukovního zřízení“ vzniklo po letech jeho vynikající dílo – „Umění vítězit“.

(2)

V roce 1762 byl Suvorov jmenován velitelem astrachaňského pěšího pluku, strávil v něm však pouhých sedm měsíců. 6. dubna 1763 byl na rozkaz carevny přeložen k suzdalskému pluku.

Tento pluk patřil k nejstarším a nejvýznamnějším plukům v ruské armádě. Podplukovník Renzel ho vytvořil z vojáků, kteří se v bitvě u Fraustadtu 2. února 1706 probili ze švédského obklíčení. Za Petra I. dosáhl Renzelův pluk pod svým rudým praporem mnohých vítězství na bitevním poli: v bitvě u Poltavy pronásledoval ustupující Švédy, u Perevoločny zajal spolu s Menšikovovým oddílem zbytky rozprášené armády Karla XII., zúčastnil se obléhání Rigy v roce 1710, dobývání Dünamünde (dnešního Ust-Dvinska) a později i neúspěšného prutského tažení. V Münnichově armádě suzdalci úspěšně bojovali na Krymu v letech 1735–1736, dobývali a bránili Očakov v letech 1737–1739, pod velením Lacyho bojovali po celou vítěznou válku se Švédy v letech 1740–1743. Za sedmileté války prošel suzdalský pluk doslova všemi bitvami. Bez nadsázky lze říci, že jeho historie odrážela historii celé ruské armády.

Suvorov během krátké doby změnil pluk ve vzorný vojenský oddíl, v novátorskou školu vojenské výchovy. Suzdalci prokázali svou vynikající bojovou přípravu na manévrech, které se na rozkaz Kateřiny konaly v létě roku 1765. Tehdy se poprvé v historii ruské armády v době táborového soustředění prověřovala také bojová připravenost vojsk.

Sedmiletá válka odhalila jak vynikající bojové schopnosti ruského vojáka, tak i válečné nedostatky v organizaci a řízení ozbrojených sil, především špatné manévrovací schopnosti a malou pohyblivost. Od prvních dní své vlády Kateřina věnovala pozornost neduživým dětem Petra I. – armádě a loďstvu, které se postupně probouzely z dlouhého spánku. Plavila se s loďstvem do Kronštadtu a za Červenou Hůrku, účastnila se námořních manévřů a bombardování zvláště k tomuto účelu postaveného městečka na ostrově Garivalla. Energicky upevňovala a modernizovala armádu. Nejdůležitější novinkou bylo zřízení zvláštního mysliveckého sboru. Nejdříve to byly jen malé oddíly střelců lehké pěchoty, které působily v semknutém i rozvinutém tvaru. Ukázalo se také, že je třeba formovat lehké jízdní pluky z původního ruského a ukrajinského obyvatelstva, a ne jen z okrajových národnostních menšin – Srbů, Moldavanů, Maďarů a Gruzinců, jak tomu bylo dříve.

Na soustředění v roce 1765 byly vojskům uloženy zcela konkrétní úkoly: „Necvičit vojáky jen ve střelbě, ale využívat nových ustanovení zavedených Jejím carským Veličenstvem; umožnit generálům, aby uplatnili své zkušenosti a znalosti, kterých nabyli; dát příležitost horlivým důstojníkům, aby mohli prokázat své schopnosti, a učít je tomu, co neznají, a všichni ať se vzpomínkou na své dřívější hrdinské činy dokáží, nakolik je to možné v době hlubokého míru a klidu, jak ochotně a horlivě by položili svůj život za čest a slávu své mocné panovnice a při obraně své Vlasti.“

Hlavní tábor byl na příkaz vojenského kolegia zřízen třicet verst od Petrohradu vedle Krásného Sela. Skládal se ze tří divizí. První velel A. B. Buturlin, druhé A. M. Golicyn a třetí P. I. Panin. Kromě toho byl zformován „zvláštní lehký sbor“ ze suzdalského a sanktpetěrburgského pluku karabiníků, gruzínského husarského pluku, sto padesáti myslivců, dvou děl a dvou set kozáků. Ze suzdalského pluku byl vyčleněn jeden prapor, který spolu s gardovým jízdním plukem střežil Kateřinin hlavní stan na úpatí

Dudurovské hory. Gardové pluky byly včleněny do první divize. Izmajlovskému velel Suvorovův otec.

Vasilij Ivanovič Suvorov dosáhl v té době svého nejvyššího postavení: 12. července 1762 ho panovnice jmenovala členem Vojenské komise u carského dvora, 9. března 1763 získal hodnost generála a po dalších třech letech byl vyznamenán řádem sv. Anny. 11. července 1763 se Suvorovův otec stal podplukovníkem izmajlovského gardového pluku, jehož plukovníkem byla, jak známo, sama Kateřina.

Shromážděná vojska vešla do tábora 15. června roku 1765. Po rychlém pochodu přivedl svůj pluk z Nové Ladogy i Alexandr Suvorov. Několik dní bylo věnováno střelbě. 19. června v pět hodin odpoledne oznámil výstřel ze signálního děla začátek slavnostní přehlídky. Pluky nastoupily před svými stany do dvou řad.

Plukovník Suvorov stál v řadě slavnostně oblečených suzdalců. Jejich oblek se skládal z klobouků s mašlí a vlněnými štrápci, uniformy s červenými manžetami a šerpami z červeného „stamedu“ a se žluto-bílým nárameníkem na levém rameni. Z pravého křídla se ozvalo mohutné „Hurá!“. Rostlo a přelávalo se jako hukot mořského příboje, jako blížící se bouře. Jako by jediná obrovská hrud vydechla toto strašné slovo, v němž zaznívala ozvěna nedávných vítězství u Gross Jägersdorfu, Kunersdorfu a Kolbergu.

Blížila se nádherná kavalkáda. Vpředu jel velitel přehlídky hrabě Buturlin s blýskajícím se obnaženým kordem. Starý maršál seděl na koni neobratně a ztěžka, což jen zdůrazňovalo, jak svižně se drží v sedle jízdní gardista jedoucí za ním. Zpod třírohého klobouku mu místo obligátní paruky splývaly na ramena černé lokny. Byla to sama panovnice. Vedle ní jel na klidném koni chlapec s bystrými očima a ohrnutým nosem v zářícím zlatém kyrysu, tmavě modrém kaftanu a pozlacené přilbě s chocholem. Tento chlapec v uniformě plukovníka jízdní gardy byl velký kníže Pavel Petrovič. Za nimi jel krásný pobočník a novopečení hrabě Grigorij Orlov. Ve skvostně oděné carské družině Suvorov spatřil i svého otce v uniformě izmajlovského pluku. Po celou cestu doprovázely průvod salvy ze čtyřiačtyřiceti děl a rychlá palba z pušek.

Byly zformovány dvě armády – carevnina a Paninova. 20. června se Paninova divize ve dvou kolonách slavnostně přesunula do svého malého tábora u řeky Pudosti, nedaleko vesnice Pusko. Druhého dne provedla Kateřina s lehkým sborem průzkum postavení nepřítele. Izmajlovskému pluku nařídila, aby obsadil vesnici Techninu. Nesměl však vyslat hlídky, aby předčasně neznepokojil protivníkovy stráže. Potom se Kateřina vydala se svým sborem k protějšímu křídlu. Panin se samozřejmě nesnažil nad Kateřinou zvítězit. Když se přiblížili její kozáci a husaři, podnikl proti nim několik výpadů, ale své hlídky stáhl. Útočným akcím předního voje velel plukovník Suvorov.

Je zajímavé, že neznámý autor, který v polooficiální brožuře popsal krasnoselské manévry, uvádí jen jména některých generálů a vůbec se nezmiňuje o štábních důstojnících. Výjimku udělal pouze u Suvorova. Tento fakt dokazuje, že suzdalský pluk již tehdy vynikal nad ostatní bojovou připraveností, manévrovacími schopnostmi i rychlostí.

I když šlo jen o hru, měly tyto první manévry v historii ruské armády velký politický význam. Podmínky boje dobře napodobovaly válečnou situaci. Byly v něm útoky, obchvaty a dokonce i hlavní bitva. K té došlo 25. června. 1. července se vojska rozešla do svých vlastních táborů. Suzdalský pluk došel do Ladogy opět rychlým pochodovým tempem, a přesto nezanechal cestou jediného nemocného.

Život pluku se vrátil do zaběhaných kolejí, znovu byl naplněn učením a náročným výcvikem. Nejméně ze všech šetřil Suvorov sebe. Později o tom napsal Weimarnovi: „Důstojníci vědí, že jsem se neštítel žádné práce . . . Suvorov byl major, pobočník, ba i svobodník. Všechno jsem viděl, každého jsem mohl něčemu naučit.“ Pořádal v Ladoze častá pochodová cvičení, zvykal pluk na táboření pod širým nebem, brodil se s ním přes řeky a potoky, přelézal široké strže, prováděl za pochodu bojová cvičení. Ve dne i v noci, v létě i v zimě, v horku, dešti i mrazu vodil neúnavný plukovník své vojáky na cvičení, učil je pochodovat se zbraní, útočit, prováděl taktický výcvik. Někdy nespal i několik dní, jedl tu nejprostší vojenskou stravu, po celých čtyřiašedeset hodin neslezl s koně.

Na pohled vypadal jako ztělesnění síly, energie a odolnosti. Nikdo ani netušil, jak těžce získal tyto své návyky. Stále ještě zápasil se svou vrozenou neduživostí a slabostí organismu. Byl to dlouhý a namáhavý proces, ale nakonec duch zvítězil nad tělem. Suvorovovi se často zdálo, že se blíží jeho konec, že slabý organismus nevydrží nadměrnou zátěž, kterou na něj klade. „Stále mne bolí hlava, mám bolesti na prsou,“ stěžoval si své známé L. I. Kulněvové, matce hrdiny Vlastenecké války roku 1812. „Jsem už jen kost a kůže, všechno mne dráždí, podobám se oslovi, který nemá stání. Připomínám kostru nebo stín vznášející se prostorem, vypadám jako koráb pohlcovaný vlnami. Vidím, že přichází má smrt a pomalu mne stravuje. Já ji však nenávidím a nedopustím, abych skončil tak hanebně. Vzdám se jí jen na bojišti.“ Za skoupými řádky tohoto dopisu, prvního, který se dochoval a který je datován rokem 1764, tušíme skutečné drama cílevědomého a hrdinného člověka.

V Petrohradě se už zatím šířily pověsti o „potrhlem plukovníkovi“, o jeho podivném chování a kouscích. Za jeho chováním se však skrýval do detailů promyšlený a jasný systém. Když se důkladně seznámil se způsobem boje pěchoty, usoudil, že je třeba vyloučit salvu, která vždy předcházela útoku. Řídil se zásadou „při útoku se ničím nezdržuj“. To však neznamená, že velitel suzdalců zcela zavrhl střelbu. Poukazoval jenom na neefektivnost, ba škodlivost nezamířené palby. Při výcviku uplatňoval především „mířenou“ palbu a sám se věnoval rotám, v nichž bylo nejvíc nováčků.

Suvorov přešel kolem vyrovnaného tvaru, uchopil zbraň vojáka, který stál na kraji pravého křídla, a vysvětloval:

„K výstroji řadového střelce patří: kord s bandalírem, křesadlová puška s měděným nabíjákem, pouzdem na ucpávky, řehtačkou, klíčem k zámku a řemenem, prachovnice, patronaška s plechovkou a bandalírem, torna a polní láhev na vodu.“

Staří vojáci i nováčci pozorně poslouchali svého plukovního velitele.

„Křesadlová puška se nabíjí zepředu ústím hlavně nábojem s papírovou nábojnicí, které se říká kartuz . . . Slepíš patronu . . . Před nabíjením skousni kartuz na té straně, kde je prach . . . Pak nasypeš trochu prachu z patrony na pánvičku. Zbylý prach vlož do ústí hlavně, uzavři kulkou a zatlač nabíjákem.“ Vrátil pušku dobromyslně vyhlížejícímu obrovi: „Zkus to zopakovat.“

Ve vojákových obrovských tlapách vypadala puška jako hračka. O to překvapivější byla hbitost, s níž nabil zbraň. Vynikal zejména při střelbě do nepohyblivých terčů, nikdy nechybil, zatímco ostatní se často nestrefili ani jednou.

Po výcviku Suvorov obvykle shromáždil vojáky ke krátké besedě. Suzdalcí obklopili jeho kozáckého koníka tak těsně, že nemohl ani pohnout tlamou.

„V boji musíte rychle nabíjet, ale se střelením nespíchejte!“ řekl přísně. „Kulka si sama najde viníka, pane plukovníku,“ chtěl se zastat svých mušketýrů Nabokov. Suvorov se k němu prudce otočil a odsekl: „To mohlo platit jen v naší dřívější nepravidelné armádě, když jsme ještě bojovali jako Tataři, houf proti houfu! Zadní řady nemohly pro nedostatek místa mířit, a tak jen střílely do vzduchu!“

Vyhledal pohledem šikovného vojáka: „Jak se jmenuješ, kamaráde?“ „Klimov, Vaše Blahorodí.“

„Dobře střílíš. Doufám, že takhle ovládáš i bodák . . .“

„Boj na bodáky zvládl dokonale,“ ozval se Nabokov.

„Jsi chlapík! Takové pracky a jak rychle a šikovně jimi nabil pušku . . .“

„Copak puška, to nic není, Vaše Blahorodí,“ odpověděl Suvorovovi růžolící vojáček s ohrnutým nosem, „naš Klimov zabije veš na p...i a ani si nezamaže ruce!“

Vojáci se otřásali smíchem. Suvorov počkal, až se přestanou smát, a potom řekl: „Kapitáne Nabokove, jak to, že takový chlapík ještě není kaprálem? Blahopřeji, pane kaprále!“ Potom pomalu vyjel z houfu.

Pětileté působení v suzdalském pluku za mírových podmínek umožnilo Suvorovovi, že mohl všechnu svou energii a cílevědomost vložit do reformátorské činnosti. Řadoví vojáci v něm neviděli jen přísného a náročného velitele, ale i člověka, který se neúnavně stará o „spokojenost a blaho“ vojáka, o jeho „duševní i fyzický stav“, což bylo podle slov Petra I. „základem vojenského výcviku“. Získával si autoritu svým bezvadným chováním, schopností snášet všechny útrapy vojenského života, šetrností i naprostou poctivostí.

Za Petrových následníků plukovní velitelé často využívali vojáků pro své vlastní potřeby, neostýchali se brát peníze z erární pokladny. Jejich služné se rovnalo sedmi až osmi stům rublů, celkové příjmy však dosahovaly patnácti až dvaceti tisíc. Kateřina II. jednou odpověděla úředníkovi, který se přimlouval za chudého důstojníka: „Sám si může za to, že je chudý. Vždyť přece dlouho velel pluku.“ Okrádání bylo tehdy povoleno a poctivost byla pokládána div ne za hloupost. Suvorov zdědil svou šetrnost po otci, všechno, co ušetřil, do poslední kopějky vynakládal na další zvelebování plukovního hospodářství.

Když v roce 1766 navštívil Novou Ladogu gubernátor Sivers, našel zde všechno ve vzorném pořádku – školy, kostel, konírny i sad, založený na neúrodné písčité půdě. V jedné škole byla dokonce zřízena jakási provizorní

scéna. Na počest gubernátorova příjezdu nastudovali ladožští kadeti divadelní hru a předvedli ji na této scéně.

Suvorov byl inteligentní a ctižádostivý, měl vynikající volní vlastnosti, dosáhl všestranného vzdělání a byl plně zaujat službou. Na základě odkazu Petra I. připravoval své vojáky především na válku: „Musíte se stále učit, jak se máte chovat v boji.“ Na suzdalce už v brzké době čekala zkouška ohněm. V roce 1768 začala válka proti polským konfederátům a proti Turkům.

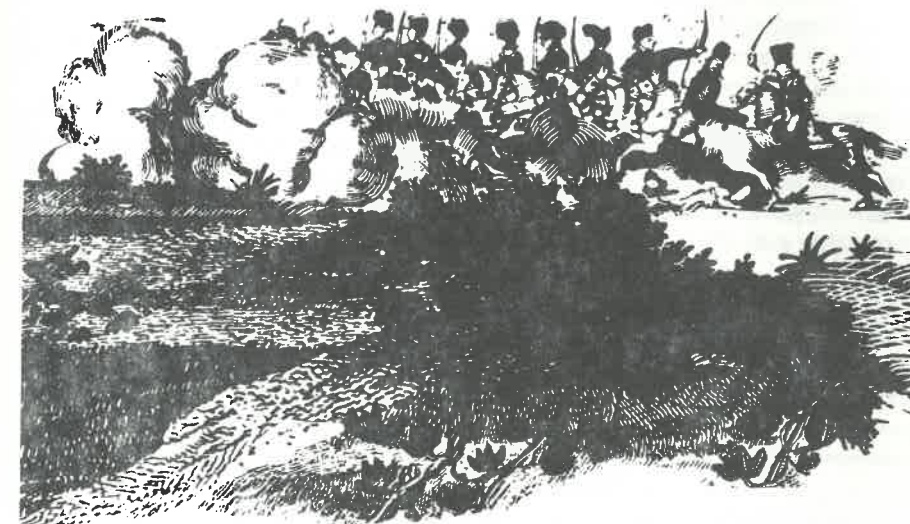
22. září téhož roku byl Suvorov jmenován velitelem brigády. Chtěl se dostat tam, kde „bude válka těžší a zajímavější“, tedy na tureckou frontu. Jak vyplývá z jeho dopisu A. I. Nabokovovi, který napsal 15. prosince 1768, byl kvůli tomu ochoten opustit i svůj pluk. 9. ledna následujícího roku se na Andreje Ivanoviče obrací znovu. Otec, který byl až dosud jeho mocným ochráncem, mu už pomoci nemohl. Právě v roce 1768 odešel do výslužby, ale byl mu ponechán nezkrácený důchod. Odstěhoval se do Moskvy a koupil tam dům v Hliněné čtvrti nedaleko Nikitské brány.

Bez ohledu na jeho přání povolali Suvorova do Polska. V listopadu roku 1768 dostal rozkaz, aby okamžitě přijel do Smolenska. Novopečený velitel brigády se vydal na pochod s takovým spěchem, že ani nestačil vydat příkazy ohledně plukovního majetku, který zůstal v Nové Ladoze. Musel je pak posílat z cesty. Za toho nejhoršího podzimního nečasů měl pluk urazit osm set šedesát devět verst bažinatou zemí, kde nebylo cest. Nebyl by to však Suvorov, aby všech těchto nepříznivých podmínek nevyužil ve svůj prospěch.

Jeho dosavadní pochody zatím nepřesahovaly vzdálenost sto padesáti verst, nejdelší byl pochod z Nové Ladogy do Krásného Sela a zpět. Teď se mu naskytla příležitost prověřit připravenost vojáků za výjimečné situace. Posadil pluk na vozy a přivezl ho do Smolenska přesně za měsíc. Během třiceti denních pochodů onemocnělo jen šest lidí a jeden člověk se ztratil.

Rusko vstupovalo do období nových válek, které měly s konečnou platností vyřešit otázku jeho postavení jako evropské a asijské velmoci. Suvorov, tehdy ještě pouhý velitel brigády, měl v těchto taženích sehrát významnou roli.

Od Smolenska do Vilna

(1)

U velikonočního stolu zplnomocněného ministra Kateřiny II. při varšavském dvoru knížete Nikolaje Vasiljeviče Repnina se sešlo přes sto dvacet lidí.

Pán domu byl potomkem jednoho z nejvýznamnějších ruských rodů, který odvozoval svůj původ od velkého knížete Vladimíra, vnukem Petrova polního maršála Anikity Ivanoviče Repnina a synovcem Kateřinina velmože Nikity Panina.

Repnin byl mystik a stoupenec zednářství, věřil v čísla. Všechno na stole mělo nějaký symbolický význam. Čtyři divočáci prošpikovaní selaty, šunkou a salámy symbolizovali čtvero ročních období, dvanáct zubrů nadívaných zvěřinou připomínalo počet měsíců, tři sta šedesát pět rumových bochánků a stejné množství velikonočních mazanců, mazurek, žmudských pirohů a placek ozdobených ovocem označovalo počet dní v roce. Hostitel nezapomněl ani na vína. Na stole stály čtyři obrovské poháry, dvanáct menších a padesát dva soudků naplněných italským, kyperským a španělským vínem, tři sta šedesát pět lahví bylo naplněno vínem maďarským. Služebnictvo dostalo osm tisíc sedm set šedesát mázů medu, jejichž počet symbolizoval počet hodin v roce.

Uprostřed jednotvárně zelených uniforem generálů a důstojníků zářily jako květy na louce růžové, modré, bílé a rudé toalety dam. Jejich bohaté účesy byly ozdobeny hedvábnými stuhami, pavími péry, důmyslnými stavbami chignonů, brilianty a perlami. Vypadalo to, jako by v paláci knížete, pořádatel před odjezdem do Ruska oběd na rozloučenou, rozkvetla malá Paříž. Jen oko vnímavého pozorovatele mohlo v této oslňující změti nákladných účesů, krásných tváří a přepychových toalet najít modrookou krasavici, která seděla vedle Repnina. Byla to jeho milenka Isabella Czartoryská.

Kromě ní a asi deseti polských dívek byli všichni lidé sedící u velikonočního stolu ruskými poddanými, a hovor proto plynul volně, všichni mluvili bez zábran. Důstojníci rozmlouvali o nedávných vítězstvích nad konfederáty, o Zalizňakově a Hontově povstání na pravobřežní Ukrajině, o nerozhodnosti slabošského krále Stanisława.

Rzecz pospolita, Polsko a Litva se v 16. století sjednotily v jeden stát a rozšířily svůj vliv na rozsáhlé území na východ od Dněpru a Západní Dviny. V 18. století se však situace změnila. Podle slov jednoho sovětského historika „byl politický život v Polsku ve 20. – 60. letech 18. století obrazem naprosté anarchie. Nekonečné intriky magnátů a šlechty, bezvládní, boje o trůn, vláda neschopná učinit v sejmu sebemenší rozhodnutí, nepoččetně, špatně organizovaná a vyzbrojená armáda bez disciplíny – to vše přivedlo Rzecz pospolitou do stavu naprostého rozkladu. Na její politický vývoj měly stále větší vliv cizí mocnosti, které nechtěly připustit růst její moci, nebo v ní viděly výhodný trumf ve složité diplomatické hře . . .“

V roce 1764 byl polským králem zvolen Stanisław Poniatowski, který býval favoritem princezny Kateřiny. Nechyběla mu sice ctižádostivost, ale v zásadě byl mírný, bojácný a nerozhodný. Hned jak se chopil vlády, narazil na potíže, které nebyl schopen zvládnout. Šlo o postavení takzvaných disidentů, tj. nekatolíků vyznávajících převážně pravoslaví. Byli to Ukrajinci a Bělorusové utiskovaní katolickou církví, kteří hledali pomoc v Rusku. Kateřina II. i Bedřich II. využili jejich stížností a žádali, aby byli zrovnoprávněni s katolíky. Repnin nabídl polskému sejmu deset tisíc ruských pěšáků, kteří měli jinověrcům zabezpečit svobodu vyznání a další občanská práva. Protože však šlechta kladla odpor, dal v noci zatknout čtyři její vlivné vůdce a poslal je s ozbrojeným doprovodem do Ruska. Nespokojení poslanci tak byli umlčeni a zákon o disidentech byl přijat.

Šlechtické Polsko bylo pobouřeno. 29. února 1768 kamenecký biskup Michał Krasiński, advokát Josef Pulawski a jeho tři synové vytvořili v městečku Bar Kameneckí konfederaci, tj. spolek vystupující proti rozhodnutím sejmu. Prohlásili, že zbavují Stanisława trůnu, a poslali své lidi do Turecka, Saska a Francie pro pomoc. Řady konfederátů se rychle rozrůstaly, i když v hnutí byla zastoupena výhradně šlechta. Jejich abstraktní hesla byla cizí nevolným rolníkům. V Dějinách Polska sestavených sovětskými vědci se o tom píše: „Program barské konfederace svědčí o zcela reakčním, katolickošlechtickém charakteru tohoto hnutí, které bylo zaměřeno jak proti jakýmkoli reformám v Rzeczy pospolité, tak proti carskému Rusku.“

Po založení konfederace poslala Kateřina II. do Polska další vojska, jimž

velel generálporučík Weimarn. Při srážkách s jeho armádou utrpěli konfederáti řadu porážek. Jejich fanatismus se obrátil proti pravoslavnému obyvatelstvu. Podporování katolickým duchovenstvem pronásledovali Ukrajince, kteří vystoupili z unie, vysmívali se pravoslavným kněžím, zapřahali je do pluhů, házeli po nich kamením, bili je trnovými důtkami, sypali jim do holínek žhavé uhlíky, zatloukali je do klád. Tou dobou však již dozrávalo jiné povstání – povstání utiskovaných ukrajinských rolníků proti polské šlechtě. Do jeho čela se postavil Záporožec Maxim Zalizňak, který skoncoval s vojenským životem a činil pokání v klášteře, a kozácký setník Ivan Honta.

Kateřina II. se bála lidového povstání víc než hnutí polské šlechty, a musela proto projevovat stavovskou solidaritu. Poslala do Polska velitele brigády M. N. Krečetnikova, ten nastražil na vůdce hajdamáků past a zajal je. Zalizňaka poslali do vyhnanství na Sibiř a Honta byl vydán polským královským vojákům, kteří ho podrobili krutému mučení. Když mu ze zad odřezávali dvanáct pruhů kůže, prohlásil: „Říkali mi, že to bude bolet, ale vůbec to nebolí, jako by mě jen štípaly blechy!“ Potom byl rozčtvrcen.

Válka s konfederáty zatím pokračovala. Bylo třeba okamžitě obsadit polské pevnosti Zamość a Kamenec-Podolsk, hraničící s osmanskou Portou. Jen za těchto podmínek mohla úspěšně pokračovat právě zahájená válka s Tureckem. Turci se nesměli dostat do Polska, kde by se mohli spojit se vzbouřenými konfederáty. Repninovy hosty znepokojovalo chování krále Stanisława. Na tajný návrh Repninův, aby postoupil pevnosti Rusku, reagoval tím, že shromáždil své ministry a oznámil jim úmysl Rusů.

„Sděлил jsem králi, že obsazení Zamošče je nevyhnutelné, má-li být zajištěna bezpečnost Varšavy v případě, že z Krymu zaútočí Tataři, a že pevnosti dobudu třeba násilím. Máte-li zájem na tom, aby se válka neodehrávala u vás, ale na tureckém území, řekl jsem Stanisławovi, dejte nám i Kamenec . . .“ hůňavě cedil francouzská slova malý, snědý a elegantní Repnin. Jeho generálskou uniformu zdobil řád Alexandra Něvského na purpurové stuze – vyznamenání za úspěchy, kterých dosáhl v Polsku.

„A co na to Jeho Veličenstvo?“ zeptal se německy generálporučík Weimarn. Zelený kaftan vyšívaný zlatými vavříny na něm visel, jako by patřil někomu jinému.

„Jeho Veličenstvo?“ ušklíbl se pohrdavě Repnin. „Chtěl, abychom za to stáhli naše vojska a přestali se zabývat disidenty . . .“

„Kdyby se carevna vzdala svých práv, utrpěla by tím její důstojnost,“ vážně pronesl Weimarn a napíchl si na vidličku pořádný kus selete.

„Je naší povinností, abychom bezvýhradně plnili všechny její rozkazy,“ nevzrušeně podotkl Repnin a maličko se usmál, prohlížeje si proti světlu nazlátlé tokajské, které se zajiskřilo v křišťálové sklenice. „Proč se ostatně ruská vláda tak stará o své souverce v Polsku, když to není šlechta?“

„Té je zato až příliš mnoho mezi našimi nepřáteli, barskými povstalci,“ úlisně poznamenal Repninův tajemník a budoucí významný diplomat Bulgakov.

Repnin mladíka odměnil okouzlejícím úsměvem.

„Král mě už dvakrát upozorňoval, že mi hrozí smrt z rukou mstitelů,“

protahoval slova třicetiletý kníže a úkosem se přitom díval na Isabellu, jejíž tvář měla neproniknutelný výraz. „Zapomínáte, Vaše Veličenstvo, řekl jsem mu, že můj dům ve Varšavě střeží dva tisíce mušketýrů . . .“

Czartoryská po něm šlehla hněvivým pohledem.

„Stoupenců Josefa Pulawského a Krasínského přibývá, Vaše Jasnosti,“ připomněl Repninovi pedantický Weimarn, „Halič je zachváčena požárem vzpoury. K jeho uhašení bychom potřebovali dvakrát tolik vojáků, než máme.“

Repnin zbledl a postavil pohár na stůl tak prudce, že víno vyspěchlo na ubrus: „To je výsledek naší pomalosti! Každou hodinu vybuchují nové vzpoury a my je nemůžeme předvídat! Nemůžeme přece mít vojska po celém Polsku . . .“ Z rozčilení začal mluvit rusky: „Jsem šťasten, že panovnice vyslechla mé prosby a zbavila mě těch galejí. Jen ať si teď trochu užije kníže Michailo Nikitič Volkonskij.“ Pomalu se zase začínal ovládat. „Ivane Ivanoviči, kdy dorazí Nummersův záložní sbor?“

Hanse von Weimarna, Livonce v ruských službách, přejmenovali v Petrohradě na Ivana Ivanoviče.

Repninův hněvivý výbuch Weimarna trochu zaskočil, a proto odpověděl až po chvíli: „Přední oddíl vedený velitelem brigády Suvorovem je očekáván za měsíc, dva. Jeho velitel se velmi vyznamenal ve válce o Friderika . . .“

„Chcete říct s Bedřichem Velikým . . .“ znovu vzplanul vznětlivý kníže. Strávil totiž několik let u berlínského dvora, obdivoval se pruskému králi i jeho vojenskému systému a dokonce si s Bedřichem velice přátelsky dopisoval.

„Samožřejmě! Kdo by mohl upírat slávu tak velkému vojevůdci!“ nečekaně prudce odpověděl Weimarn.

„Počkejte,“ svažtil Repnin snědé čelo. „Suvorov? Syn našeho generála a velitel suzdalského pluku?“

„Ano. A také schopný partyzán, i když podivín.“

„Neuznává prý žádný systém a za mák si neváží ani samotného Bedřicha . . .“ Kníže usrkl z poháru. „Slyšel jsem, že je to vyslovený naturalista, a my tu už bez toho máme samé nesváry, kterých nepřátelé šikovně využívají.“

„Děláme s těmi Poláky moc velké ciráty,“ řekl německy jakýsi major sedící na druhém konci stolu. Jako jediný z přítomných důstojníků byl oblečen do modrého husarského dolmanu, zdobeného černými šňůrami a knoflíky. Vlasy dorůstající na spáncích neměl napudrovány, jeho ústa rámovaly dlouhé, splhlé kníry.

Kníže věděl, že major srbských husarů von Drewitz (který dobyl Bar a poslal do Ruska tisíc dvě stě zajatců) je odvážný, ale sverepý a chladnokrevný žoldák, že ho zajímají jen peníze a že bezostyšně pohrdá všemi Slovany, a proto ho ani nenapadne, aby se učil ruštinu. Repnin jen svažtil tvář a štítivě si utřel konečky prstů do batistového šátku. Zato Isabella hlučně vstala a odešla od stolu.

Ačkoli kníže vášnivě miloval krasavici Czartoryskou, rozenou hraběnku Flemingovou, nikdy svému citu neobětoval zájmy Ruska. Teď rozhněvanou Isabellu jen provázel pohledem. Tato vášnivá vlastenka, které Poláci říkali „matka vlasti“, vychovala ze svého a Repninova syna, Adama Czartoryského, zaníceného patriota, jenž se později stal inspirátorem povstání z roku 1794.

Po Isabellině odchodu zavládlo u obrovského stolu ticho. Po chvíli řekl Repnin směrem k Drewitzovi: „Nu což, možná potřebujeme proti polským partyzánům právě takového naturalistu, jako je Suvorov . . .“

Domýšlivý velmož zatím nemohl tušit, jak složité vztahy se již v brzké době vytvoří mezi ním a oním bezvýznamným velitelem brigády, že se stane jeho příbuzným, až se ožení s kněžnou Prozorovskou, ohromí ho svými hrdinskými činy a nakonec jeho, který se už v osmadvaceti letech stal generálem, předhoní ve služebním postupu i v počtu vyznamenání. Excentrický Suvorov, naprostý Repninův opak, povede se svým urozeným příbuzným skutečnou válku, bude ho za jeho pedantismus, nerozhodnost a obdiv ke všemu pruskému zasypávat jedovatými přezdívkami a kousavými epigramy. Na druhé straně bude Repnin až do konce svého života upírat Suvorovovi vynikající vojenské schopnosti, bude tvrdit, že jeho vítězství jsou jen dílem šťastné náhody.

(2)

Divize generálporučíka I. P. Nummense čekala ve Smolensku na rozkaz ke vstupu do Polska. 15. května 1769 Nummers jmenoval Suvorova velitelem brigády sestavené ze suzdalského, smolenského a nižegorodského pluku. Suvorov hned zahájil výcvik vojáků a důstojníků, kteří neznali jeho „Plukovní zřízení“. Učil je boji na bodáky, pořádal noční pochody a další akce. Začátkem srpna se začaly šířit zprávy, že se k Varšavě blíží velký oddíl konfederátů, a Weimarn proto požádal Nummense o posilu. Ten hned poslal do Polska Suvorova se suzdalským plukem a dvěma eskadronami dragounů. Velitel brigády posadil své po zuby ozbrojené pěšáky a část dragounů na vozy, které zabral místnímu obyvatelstvu, rozdělil je na dvě kolony a za dvanáct dní a nocí překonal cestu dlouhou přes šest set verst, aniž ztratil jediného člověka. Cestou rozprášíl srocení konfederátů u Pinska. K Weimarnovi dorazil v noci z 20. na 21. srpna. Generálporučík ho ještě té noci přijal.

Varšava byla plná poplašných zpráv. Král Stanislaw kličkoval mezi Rusy a konfederáty, šlechta svolávala tajná shromáždění a organizovala přepady osamělých vojáků. Znepokojený Weimarn si nevěděl rady. Přivítal Suvorova slovy: „Hlásili mi, že varšavský maršálek Kotlubowski přivedl k hlavnímu městu osm tisíc povstalců. Blíží se k Varšavě po souši i po vodě, přes Vislu, jako by se chystali k útoku . . .“

„Hned si sám zjistím situaci, Vaše Excellence,“ uklidňoval ho Suvorov. „Varšava je spolehlivě chráněna – v Praze je umístěn strážní oddíl ze dvou rot mých suzdalců, vyslanec dvůr hlídají další dvě roty.“

21. srpna ve čtyři hodiny ráno Suvorov zahájil průzkum se dvěma rotami suzdalského pluku vyzbrojenými děly, eskadronou dragounů a setninou kozáků. Vzal s sebou také svého synovce Nikolaje Suvorova, který sloužil u pluku v hodnosti poručíka.

Sedm verst na sever od Varšavy našli kozáci brod a poté se malý oddíl nehlučně přeplavil přes Vislu. Velitel brigády vyslal dopředu kozáckou hlídku

a bez zastavení ušel sedmdesát verst, aby cestou shromáždil informace o protivníkovi. Prozkoumal tak rozsáhlé území mezi Varšavou a Západním Bugem. Místní obyvatelstvo bylo vystrašené, městečka byla rozbořena. Nikolaj Suvorov vjel do dvora, ale náhle v hrůze zastavil svého koně: „Strýčku! Podívej, co se tu děje!“ Před vyrabovanou krčmou se válely na zemi v kalužích zaschlé temně rudé krve zohavené mrtvoly.

Suvorov ze sebe s odporem vypravil: „Krvelačný dravec! To je Drewitzovo dílo!“

Drewitz nelidsky krutě účtoval se zajatými konfederáty, kteří porušili písemný závazek, že se nezapojí do povstání.

Po celou zpáteční cestu jel Suvorov mlčky. Odpočívat mohl jen čtyřadvacet hodin. V oblasti Brestu se objevily velké skupiny konfederátů vedené Kazimírem Pulawským a jeho triadvacetiletým bratrem Františkem Xaveriem. „Starosta žezulenický, plukovník, rytíř řádu Svatého Kříže, železný muž, vrchní správce a velitel korunních vojsk konfederátů“, jak si pyšně říkal Kazimír, a plukovník vojvodství Podolského František Xaverius byli praví siláci, výborní jezdci, mistrovsky ovládali zbraně a v boji si počínali velmi obratně a vynalézavě. Není divu, že je konfederáti zbožňovali. V květnu roku 1769 pět tisíc partyzánů vedených Pulawským přepadlo Lvov a podpálilo několik ulic ve městě, ale slabá posádka je brzy vypudila. V srpnu v čele osmi tisíc partyzánů obsadili Zamość, když se však přiblížil kargopolský pluk karabiníků, kterému velel von Rönn, odtáhli k Lublinu. Rusové je neúnavně pronásledovali. Po příchodu do Litvy Pulawští bouřili šlechtu a získávali nové přívržence. Suvorov zamířil se sedmi sty vojáky k Brestu. Každý den zrychloval pochod a za posledních pětatřicet hodin urazil sedmdesát pět verst.

Na místě se přesvědčil, že pověsti o Pulawských nelžou, a rozhodl se proto, že se s malým oddílem – rotou dragounů, rotou granátníků, myslivci a dvěma jednorožci – vydá do Kobrinu a tam se spojí s Rönem. V Brestu, který považoval za důležitý opěrný bod, zanechal zbytek svého vojska.

Za jedinou noc překonal jeho malý oddíl vzdálenost třiceti šesti verst. 1. září za svítání narazil na Rönovu hlídku padesáti karabiníků a třiceti kozáků, již velel rotmistr kargopolského pluku hrabě Casteli. Suvorov se ze všeho nejdříve informoval o nepříteli. Živý černovlasý Casteli, oblečený do modrého kaftanu karabiníků s červenými klopami a manžetami a malinově modrým kargopolským náramníkem, byl ještě celý vzrušený nedávnou potyčkou se zadními voji Pulawských.

„Dali jsme jim do těla, jen zajatců jsme dostali přes dvacet . . .“

„A kde je pan plukovník von Rönn?“

„Jde s hlavním oddílem jinou cestou.“

Velitel brigády se nespokojeně zamračil: „Jak to, že se tak dlouho motá kolem vzbouřenců!“ Obrátil se v sedle: „Poručíku Sacharove! Půjdeš se svými granátníky vpředu. A dej si, kamaráde, pozor na les, bažiny a hatě, nebo za chvíli ztratíme Pulawské z očí.“

„To se nestane,“ odpověděl poručík, „jsme přece suzdalci!“

Suvorovův oddíl se přeskupil a spolu s kargopolskou hlídkou vjel do poměrně hustého lesa. Za naprostého ticha urazili asi deset verst. Kolem

poledního se před Rusy nečekaně objevily hlavní síly Pulawských, rozestavené na těsné planině chráněné bažinou. Suvorov odhadl, že proti třem stům jeho vojáků stojí nejméně dva až dva a půl tisíce konfederátů, převážně jezdců. Bleskově se rozhodl: „Pan ubytovatel Vasiljev zahájí přesně mířenou palbu z jednorožců. Sacharov s granátníky bez prodlení přejde hať, seřadí se – a na bodáky! Dragouni a karabiníci zaútočí palaši. Kozáci zůstanou na místě a budou zajišťovat tyl . . .“

Z obou stran zahřměla dělostřelecká kanonáda. Poláci měli na křídle baterii tří měděných třífundových děl. Granátníci stržení Sacharovem se vrhli na tři přechody z břevna a hatí. Přestože protivník mířil přesně a Rusům se brzy poškodila hlomozna, granátníky nemohlo nic zadržet. Suvorov viděl, jak Sacharov přebrodil se svými granátníky bažinu a seřadil rotu zády k hustému lesu, kterým nemohla projet jízda. Po stranách se vyrojili myslivci poručíka Borisova a zahájili mířenou palbu.

Velitel brigády pobídl svého kozáckého koníka a vyrazil kupředu.

„Kamarádi, za mnou! Bůh nás ochraňuj!“

Polská děla zesílila palbu. Suvorov se tryskem přehnal přes hať a vedl dragouny směrem k baterii. Casteli s granátníky zaútočil na polskou jízdu. Konfederáti se báli, že přijdou o svá děla, a proto je raději stáhli. Díky velké početní převaze mohli vrhat do boje stále nové síly. Suvorov se už musel bránit. V jednom okamžiku ruský tyl zakolísal, kozáci zneklidněli a službu konající major brigády vykřikl: „Jsme odříznuti!“ Suvorov ho na místě zatkl. Boj pokračoval.

Na granátníky se valila jedna čerstvá eskadrona konfederátů za druhou, ale přesně mířená palba z pušek a hlavně kartáčové salvy je odrážely. Po čtyřech neúspěšných útocích řady povstalců zakolísaly. Suvorov dal povel k frontálnímu útoku.

Granátníci – neslýchaná věc! – se vrhli bodáky na jízdu a zahnali ji na útěk. Casteliho karabiníci a dragouni hnali Poláky hořící vesnicí. Obrovský seržant ze suzdalského pluku přímo před očima Suvorova skolil bodákem tři jezdce. Velitel brigády v něm poznal Klimova, který se brzy po vstupu do Polska stal seržantem.

Suvorov zajal deset jezdců a asi tři versty sám pronásledoval konfederáty. Zahnal je do pole, kde se snažili přeskupit, ale když se objevili Rusové, dali se znovu na útěk. Zbytky rozprášeného oddílu narazily 2. září na Rönny vojáky a v panice opustily děla i trén. Casteli je pronásledoval. Zamířil pistolí na Kazimíra Pulawského, ale František Xaverius vlastním tělem zakryl svého bratra a dostal zásah zblízka. Druhého dne zemřel v zajetí, oplakáván Poláky a zahrnut úctou Rusů.

Konfederáti byli na hlavu poraženi a Rusové při tom utrpěli jen zanedbatelné ztráty – pět mrtvých a deset raněných. Suvorov doporučil Weimarnovi vojáky, kteří se vyznamenali v boji: hraběte Casteliho, poručíka Sacharova, ubytovatele Vasiljeva a také seržanta Klimova. V ukazu vojenského kolegia z 21. října 1769 bylo Klimovovo hrdinství obzvlášť oceněno: „ . . . udatného seržanta suzdalského pluku Klimova při nejbližší příležitosti přednostně jmenujte praporčíkem vašeho sboru.“

U Orechowa se Suvorov dlouho nezdržel. Hned v noci po bitvě odešel do Włodawy, kde chtěl zřejmě dohonit zbytky rozprášených konfederátů. Ve Włodawě poskytl svým vojákům zasloužený dvoudenní odpočinek. Vždyť vojáci před tím pod vedením svého velitele urazili bez delšího odpočinku sto osmdesát verst a porazili pěti- až šestinásobně silnějšího nepřítele.

„Bezmezná odvaha, rychlost a rozhodnost pana velitele brigády Suvorova“ neunikly pozornosti vojenského kolegia. Vítězství, kterého dosáhl, ovlivnilo situaci v celém kraji. „Po porážce Pulawských je celá provincie u Orechowa vyčištěna,“ sděloval Suvorov Weimarnovi. Vrchní velitel ruských vojsk v Polsku mu navrhl, aby přijel do Lublinu. Suvorov se tam objevil už 17. září.

(3)

Lubliňská oblast nabyla v těchto dnech prvořadého významu. Díky záplavě lesů a bažin, nedostatku cest, blízkosti k rakouským hranicím, mnoha opevněným hradům a klášterům, které umožňovaly spolehlivou obranu, byla doslova stvořena pro partyzánské akce. Konfederáti odtud mohli ohrožovat tyl ruské armády operující v osmanské Portě. Dobře vyzbrojené a pohyblivé oddíly tvořila výhradně jízda, která dobře znala tato místa, a mohla proto snadno projíždět bažinami a pralesy. Tajní spojenci je informovali o každém pohybu Rusů. Na partyzánskou taktiku nepřítele bylo třeba odpovědět zvláštními opatřeními, která spočívala zejména ve velké pohyblivosti a rychlosti. To Suvorov dobře věděl.

Za své hlavní stanoviště si vybral Lublin, staré město, ležící v přibližně stejné vzdálenosti od Varšavy, Brestu a Krakova, z něhož mohl sledovat Litvu, Velké Polsko a ty oblasti Rakouska, kde se formovaly svazky konfederátů. Soustředil zde dělostřelectvo, zřídil sklady potravin a výzbroje a umístil své hlavní zálohy. Růst jeho oddílu mu umožnil rozšíření sítě stanovišť, která mu dodávala zprávy o soustřeďování a vzniku nových nepřátelských oddílů. Díky tomu se mohl jako blesk z čistého nebe objevovat ve vzdálených městech a městečkách. Tyto nečekané přepady často zabránily krveprolití – Polákům byly jen zabaveny zbraně a byli posíláni do svých domovů.

Malé posádky na vzdálených stanovištích, vycvičené samotným Suvorovem, neztrácely hlavu ani v těch nejobtížnějších situacích, naopak, při střetnutí s mnohem silnějším nepřítelem samy často projevovaly iniciativu. Mladí orlové za léta ladožského výcviku vyrostli a mohli už lézat samostatně. Když nepokoje zachvátily oblast středního toku Visly, zřídil Suvorov stanoviště v městečku Pulawy, majetku Czartoryských, a svěřil je Nabokovovi. Nájezdy jízdních skupin donutily odvážného kapitána, aby neustále vysílal oddíly za Vislu.

15. ledna 1770 se Nabokov spolu s poručíkem Šipulinem, podporučíkem Železnovem, osmnácti suzdalci a tuctem dragounů a kozáků přeplavil přes Vislu, aby provedl pravidelný průzkum. Cestou potkali žida, který jim řekl, že deset verst odtud, v městečku Kozienice, se objevila skupina konfederátů. Oddíl zrychlil pochod a k večeru se přiblížil k městečku. Zde se oddíl rozdělil – Šipulin s deseti pěšáky a čtyřmi kozáky zamířil ke krčmě, která stála na kraji

města, Nabokov se Železnovem měli zatím obejít Kozienice a udeřit na nepřítele z týlu.

Polská hlídka si pozdě povšimla Šipulinových vojáků, vystřelila a skryla se. Vrhla se za nimi hrstka vojáků. Sotva doběhli na náměstí, hned zaútočili bodáky. Konfederáti se stáhli z náměstí, ale dvakrát zaútočili na Šipulinův oddíl z boku přes postranní ulice. V té době vešel do Kozienic z druhé strany Nabokov se Železnovem. To rozhodlo o výsledku odvážného podniku. Sto padesát jezdců konfederace uprchlo z Kozienic. Ruský oddíl přenocoval v městečku a na zpáteční cestě do Pulaw rozprášil šedesát jezdců a zajal bohatě zásobený trén.

Suvorov, pyšný na své odchovance, napsal o statečných průzkumnících z pulawské posádky v hlášení Weimarnovi: „Prováděli průzkum. A že jsou tak smělí, za to mohu já. V Ladoze i ve Smolensku, v zimě v létě jsem je učil odvážné útočné taktice . . .“ Byl se svými suzdalci spokojen, a snažil se je proto uchránit hněvu předpojatého Weimarna, který vinil velitele brigády i jeho důstojníky ze zbytečných ztrát.

Po Suvorovově příjezdu do Polska začalo mezi ním a Weimarnem záhy docházet k nedorozumění a roztržkám. Weimarn byl sice schopný diplomat a organizátor, ale jako člověk byl hloupě samolibý a nadmíru pedantický. Ačkoli bojoval za ruské zájmy, neměl Rusko rád. Jeho malicherná starostlivost byla někdy až směšná: vyčítal Suvorovovi, že příliš utrácí za léky, poukazoval na to, že mu schází čtrnáct(!) zlatých ze sumy určené na nákup soli, a vůbec všemožně omezoval velitele lubliňského oddílu. Na druhé straně zjevně nadřoval německým velitelům Drewitzovi a Rönnovi, kterým poskytoval různé výhody a úlevy.

Víme, že už před odjezdem do Polska Suvorov prosil svého přítele A. I. Nabokova, aby mu pomohl na tureckou frontu. Se stejnou prosbou se později obracel i na jiné lidi. Vojenské kolegium si však nepřálo, aby opustil polské bojiště, kde byla složitá a nepřehledná situace. 1. ledna 1770 byla Suvorovovi za bojové úspěchy udělena hodnost generálmajora. V témže roce byli povýšeni mnozí z jeho suzdalských odchovanců, mezi jinými i Parfentjev, Železnov, Šipulin a Nabokov, Sacharova vyznamenali křížem sv. Jiří 4. stupně. 5. ledna kolegium jmenovalo velitelem suzdalského pluku plukovníka V. V. Stackelberga, energického důstojníka, který však neměl žádné zvláštní nadání. Suvorov až dosud plnil povinnosti plukovního velitele i velitele brigády.

Měl teď k dispozici prapor a oddíl myslivců suzdalského pluku, rotu kazaňského a dvě rotu našeburského pluku, pět eskadron 3. kyrysnického, jednu eskadronu karabiníků ze sankt-petěrburgského pluku, po dvou z voroněžského a vladimírského dragounského pluku, sto sedmdesát kozáků, čtyři jednorozce, osm měděných a stejný počet litinových děl. Celkem bylo v Suvorovově brigádě tři až tři a půl tisíce vojáků.

Začátkem dubna vyšlo najevo, že konfederáti chystají útok na stanoviště v Sandoměři. Suvorov se vydal po stopě nepřítele s oddílem dvou set pěšáků a sta jezdců vybavených dvěma jednorozci. Srazil se s ním 8. dubna v hustém lese nedaleko městečka Klimontów a vesnice Nawodzice. Polská jízda, již velel

plukovník Mościcki, byla připravena k boji. Tvořilo ji asi tisíc jezdců, které krylo osm děl.

Rusové se rychle přeskupili. Vpravo postavili dragouny, karabiníky a kozáky, vlevo pěšáky a na křídla myslivce. Suvorov zaútočil na několika místech najednou. Na jeho rozkaz obsadil poručík Šipulin se dvěma tucty myslivců Klimontów, aby tak Polákům odřízl ústupovou cestu. O něco později následoval útok ze středu. Sacharov se vrhl s bodáky na baterii a „v momentě ji vyřadil“. Dragouni, karabiníci, kozáci a myslivci, kteří dostali koně, zaútočili na konfederáty zprava, vklínili se do jejich řad a „úplně je rozbili“. Poláci byli po tomto útoku vytlačeni do pole, ale ustoupili v naprostém pořádku přes dvě strže a rozbahněný potok. Suvorov byl nadšen jejich odvahou i vytrvalostí.

Zuřivý boj trval tři hodiny, až nakonec Parfenjev s kozáky a myslivci na koních přešel do rozhodujícího útoku a vyřadil poslední zbylé polské dělo. Poté se konfederáti dali podle slov Suvorova „na bezhlavý útek“. Při ústupu ztratili své nejlepší důstojníky. Sám plukovník Mościcki byl v potyčce s karabiníky raněn šavlí do hlavy. Před zajetím ho zachránil korouhevník, ale sám za své hrdinství zaplatil životem. Tři sta Poláků bylo zabito, do zajetí jich padlo deset. Rusové ukořistili polský prapor a celý trén.

„Hnali jsme je po měkké půdě přes míli. Rozbili jsme je napadrt, škoda, že u toho nebyli Tarnowski a Pulawski,“ škodolibě poznamenal Suvorov v hlášení Weimarnovi. Vůdce konfederátů se však brzy dozvěděli o všech podrobnostech krvavé bitvy. Vítězství, kterého Suvorov dosáhl u Nawodzice nad Mościckým, jim zchladilo hlavy, takže po dva následující měsíce nic nenarušovalo jednotvárnost lublinského „pobytu“. Došlo však k nepříjemnému incidentu, který Suvorovovi na dlouhou dobu pokazil náladu.

V jihovýchodním cípu lublinské oblasti, v městečku Sokal, bylo zřízeno stanoviště, kterému byla svěřena ochrana komunikací ruské armády operující proti Turkům. Velitel stanoviště, poručík Semjon Vedenjapin, nebyl u Suvorova dobře zapsán. Stačí říci, že se nechal přeložit do Polska z tureckého bojiště, zatímco všichni nejlepší důstojníci se tehdy snažili dostat k břehům Dunaje. Navíc Vedenjapin podle slov Suvorova napáchal v městečku „mnoho křivd“, což znamenalo, že se dopouštěl násilí na pokojném obyvatelstvu.

Když se Vedenjapin dozvěděl, že se v jeho oblasti objevili konfederáti, odjel s oddílem sedmdesáti jezdců do vesnice Staré Soli a tam se ubytoval u jednoho polského šlechtice, který ho podrobně informoval o nepříteli. „Jako výraz vděčnosti,“ jak se pohrdlivě vyjádřil Suvorov, poručík sebral pohostinnému pánovi domu hřebce a pokračoval v cestě. Druhého dne se oddíl utábořil v městečku Frampol. Vedenjapin neučinil žádná bezpečnostní opatření, zato se hned pustil do udělování trestů – nařídil, aby za jakýsi prohřešek zbili jednoho kozáka a potom s knutou vyslychal židy.

Na svou neopatrnost brzy doplatil. Ruský oddíl zpozorovali konfederáti vedení lomžinským plukovníkem Petrem Nowickým. Jeho oddíl čítající tři sta jezdců se na rozkaz Kazimíra Pulawského probíjel do Litvy.

Sotva Vedenjapin získal informace od kozácké hlídky, vzal několik dragounů a jel s nimi vstříc Nowickému, ačkoli vůbec nevěděl, jak početný je jeho oddíl. Když se však k Polákům přiblížili, dostal strach, dal vypálit salvu a prchal zpět do městečka s konfederáty v patách.

Poláci pronikli do Sokalu, slezli s koní, obklíčili Rusy a začali je zuřivě ostřelovat. V tříhodinové boji padlo třicet šest lidí z Vedenjapinova oddílu, mezi nimi i hrdina bitvy u Orechowa, hrabě Casteli. Poručík rozkázal, aby složili zbraně a vzdali se Nowickému. Ale mladý poručík suzdalského pluku Laptěv a dalších patnáct vojáků se odmítlo vzdát. Volíce raději smrt než hanbu, zaútočili bodáky. Laptěv a osm vojáků bylo na místě zabito, ostatní padli do zajetí.

Suvorov zuřil: „Ruský důstojník s tak velkým oddílem se dal porazit! A proč? Jen proto, že neměl špetku soudnosti, dopustil se chyby, byl neopatrný. Vždycky musíte nejdřív provést co nejpřesnější průzkum! Malé skupiny nesmějí opouštět stanoviště dále než na vzdálenost čtyřiařicetihodinového pochodu! Když zaútočíte, nesmíte se ani na chvíli zdržovat na místě! Hned jeďte zpátky na stanoviště, a raději jinou cestou . . . Vedenjapin i jeho dragouni se nechali zaskočit. Ten hlupák nedokázal se sedmdesáti lidmi rozdrtit tři sta polských povstalců! Vtloukal jsem vám přece do hlavy, že je na ně možno útočit i se silami čtyř- až pětinasobně menšími, jenomže chytře a šikovně!“

Potom Suvorov opakoval svou oblíbenou myšlenku o rozhodujícím významu chladných zbraní v boji: „Ještě hloupější je, že se Vedenjapin nechal obklíčit, a pak se začal bránit rychlou palbou. Až dosud všechny oddíly mé brigády útočily palaši a bodáky, stříleli myslivci. Jenže Vedenjapin neměl dost odvahy k takovému útoku . . .“

Velitel lublinského oddílu byl vůbec nespokojen se svým postavením i s charakterem války. Místo skutečného boje jen střežil komunikace hlavní armády, která drtila Turky, doprovázel kurýry a podnikal bleskové výpady proti malým skupinám konfederátů.

Celý kraj byl už úplně zničen válkou a rekvírováním z obou stran. Pokojné obyvatelstvo bylo zdecimováno ruskými vojsky stejně jako polskými šlechtici. Kvůli neustálým stížnostem musel Suvorov zahájit boj s marodéry, především z řad kozáků. V jeho rozkazu stálo: „Budou-li i nadále přicházet stížnosti, budou viníci nemilosrdně zbiti holí.“

Při rozhánění a zneškodňování skupin konfederátů zacházel Suvorov se zajatci na svou dobu nezvykle humánně. Požadoval, aby ve vztahu k nim byl dodržován „pořádek a lidskost“, aby jim dávali dosyta najíst, „třeba i nad přidělenou porci“, často konfederáty propouštěl na čestné slovo a raněné předával klášterům.

„Za pobytu v Polsku mé srdce vždy rozpoznalo dobro a má funkce mi v tom nikdy nebránila . . .“ vzpomínal později.

Neustále sledoval tureckou frontu. Zatímco v roce 1769 nepřátelé Ruska jásal, v roce 1770 bylo dosaženo řady skvělých vítězství, která ohromila celou Evropu. Larga a Kagul, pokoření Bender a obsazení pevností na Dunaji, povstání Řeků a porážka tureckého loďstva v Česenském zálivu – to vše do základů otřásalo státní organizací osmanské Porty. Velitel brigády byl v myšlenkách stále tam, vedle Rumjanceva a Dolgorukova, a trpce záviděl všem, kterým se podařilo dosáhnout přeložení z Polska do hlavní armády. V srpnu doprovázel na tureckou frontu velitele brigády Krečetnikova, který projížděl Lublinem.

Urostlý a pomalý Michail Nikitič Krečetnikov sotva stačil cupitajícimu generálovi. Postrannímu pozorovateli se ostatně mohlo zdát, že generálem je spíš zavalitý a elegantní Michail Nikitič než ten hubený a malý člověk, který si v chladném počasí oblékl přímo přes košili zelený tříčtvrteční kabát s dlouhými šosy, zvaný „sertuk“, zakrývající lýtka, s vysokým stojatým límcem a oblými červenými manžetami.

„Máte štěstí, že můžete jet k Petru Alexandroviči Rumjancevovi!“ trhaně řekl Suvorov. „Proslavíte se svými činy a budete moci hodit za hlavu ty hrozné starosti. Máte před sebou skvělou příležitost vyniknout!“

„Dokázal jste, Vaše Excellence, že schopný velitel se může uplatnit i v Polsku,“ odpověděl mu Krečetnikov, zadýchaný nezvykle rychlou chůzí.

„O Polsku mi ani nemluvte!“ přerušil ho Suvorov, kráčejíci stále rychleji. „Co bych za to dal, kdyby mne pustili do pole! Už v to ani nedoufám. Může mi pomoci jen šťastná náhoda.“ Povšiml si, že Krečetnikov chce něco namítnout, a proto rozhořčeně dodal: „Věřte mi, prosím, že si nic nevymýšlím. Musím s hrstkou lidí bojovat jako hajdamák po lesích. A Drewitz si zatím bezstarostně užívá v Krakově, zanedbává službu a pořádá velkolepé slavnosti.“ Generál se zachmuřil a mezi očima se mu udělala ostrá vráska.

„Ale náš vrchní velitel v Polsku na něho nedá dopustit,“ poznamenal Krečetnikov, lapaje po dechu.

„Nemá rád Rusko!“ vybuchl Suvorov, který teď už skoro běžel. „Stejně jako náš vrchní velitel. Její carské Veličenstvo má dost věrných poddaných, kteří se svými schopnostmi proslavili dřív než Drewitz. A pan Weimarn takovým žoldákům nadřazuje!“

„O Weimarnovi se v Sankt-Petěrburgu vypráví zajímavá historka,“ přidal do kroku Krečetnikov.

Ve skrytu duše už dávno Weimarna nesnášel, ale dokud mu byl podřízen, dával si pozor. Teď se cítil nezávislý a rád by uplatnil historku, která kolovala u dvora.

„Povídej, Michaille Nikitiči.“ Suvorov nevnímal, jak Krečetnikov trpí a ještě přidal do kroku.

„Prosím, Vaše Excellence,“ přerývaně řekl velitel brigády. Ztěžka oddechoval a utíral si zpcený obličej šátkem. „Za mého pobytu v hlavním městě si náš generál jednou všiml, že se mu z ložnice ztratila krabička . . . s cennými věcmi a penězi . . . Uf! Podezřívá svého tajemníka . . . Nejdřív mu začal přátelsky domlouvat: ‚Milý Heidemanne, přiznej se, že víš, kdo ji ukradl.‘ Tajemník přísahal, že on by se nikdy krádeže nedopustil . . . Uf! Weimarn ho tedy třikrát přetáhl holí, ale přiznání z něj nedostal.“

„Vida udatného generála Weimarna!“ neudržel se Suvorov, lehce stoupající do kopce.

„Zoufalý tajemník si před očima Weimarna rozpáral břicho perořízkem . . .“ pokračoval vyčerpaný Krečetnikov. „Druhý den se krabička našla ve stodole . . . Ukradl ji jeden úředník z kanceláře . . .“ Krečetnikov nabral dech a znova se rozběhl za Suvorovem. „Heidemann podal stížnost carevně . . . ale Weimarn ho donutil, aby ji odvolal . . . slíbil mu za to tisíc rublů . . . Ale i to šikovně zaonačil: dal mu jen šest set . . . Carevně ohlásili . . . že generálporučík

poskytl svému tajemníkovi plné zadostiučinění . . . za urážku, kterou mu způsobil . . . Uf!“ Na velitele brigády byl smutný pohled – zelený kaftan se na jeho silném těle pařil.

„Weimarn je pěkně mazaný!“ prudce se zastavil Suvorov. „Je to hanba pro Rusko. Vždyť už máme za sebou takové barbarské časy. Strašně mě to trápí. Bože dej, ať se brzy setkáme tam, kam teď směřujete vy!“

Suvorova nespokojeného svým postavením a povinnostmi nečekaně postihlo nové neštěstí. Začátkem listopadu mu začaly docházet poplašné zprávy, že se k Sandoměři přiblížil velký oddíl hraběte Josefa Międzyńského. Vydal se sám na výzvědy a div neutonul při přechodu Visly. Vojáci ho sice vytáhli, ale uhodil se o ponton tak silně do prsou, že se nadále nemohl účastnit „vlastních akcí“, neudržel se ani v sedle. Vrátil se do svého hlavního stanu a posílil stanoviště kapitána Ditmarna v Sandoměři oddílem podporučíka suzdalského pluku Arcybaševa.

15. listopadu Międzyński s třemi sty pěšáků, téměř půldruhým tisícem jezdců a šesti děly přitáhl k Sandoměři. Útok začal ve dne. Poláci spustili palbu z pušek a potom se vrhli směrem ke Krakovské bráně, odkud chtěli proniknout do města průlomem v hradbách. Praporčík Klimov je odrazil. Hlavní úder vedli konfederáti z druhé strany, proti Opatovské bráně, kam byla poslána jejich elitní vojska, jimž velel plukovník Szyc. Ale Arcybašev mu byl rovnocenným protivníkem. Mířená palba z pušek a děla donutila Poláky k ústupu. Dobývání Sandoměře trvalo jedenadvacet hodin. Posádka městečka čítající všehovšudy dvě stě lidí odrážela jeden útok za druhým. Sám Międzyński přijel „na heslo“ k bráně a přemlouval kapitána Ditmarna, aby se vzdal přesile. Poláci měli mnoho mrtvých a raněných. Ráno 16. listopadu „všichni naráz ustoupili“. Prostřednictvím svého správce – velitele pluku, Międzyński pozval Ditmarna s celou suitou na návštěvu. Přijal ho přátelsky na znamení úcty k udatnosti Rusů a už se ani nezmínil o předání města. Setkání, připomínající staré rytířské časy, skončilo tím, že Ditmarn zásobil Międzyńského potravinami, protože Poláci už čtyřadvacet hodin nevzali do úst.

Suvorov po zásluze ocenil obránce Sandoměře. Řekl, že „jeho (Ditmarnův – pozn. aut.) plán obrany se vyrovná plánům nejslavnějších vojevůdců“.

Blížil se konec neklidného roku 1770. Suvorov si vysloužil za vítězství u Orechowa hodnost generálmajora, za úspěšné operace v lublinské oblasti byl vyznamenán řádem sv. Anny (tento řád byl zaveden v roce 1735 na počest dcery Petra I.). Suvorov ho měl nejraději. Když se později stal významným vojevůdcem, bral si často do boje jen anenský kříž.

Přišel rok 1771, v němž Suvorov dosáhl svých největších vítězství v Polsku.

(4)

Na charakter rusko-tureckých a rusko-polských vztahů mělo velký vliv diplomatické úsilí francouzského dvora a jeho prvního ministra, vévody Choiseula. Francie nezakrytě pomáhala osmanské Portě a konfederátům.

V Cařihradě odléval Turkům děla Choiseulův vyslanec baron François de Tott, na území Polska byl poslán s velkou peněžní sumou zkušený důstojník de Toles, do Epireše (Prešov) v Uhrách, kde zasedala nejvyšší rada konfederátů, vypravil Choiseul ctižádostivého plukovníka Dumourieze.

Ten ovšem našel v Epireši místo zkušených státníků a vojáků „velmože s asiatskými mravy“, kteří neustále pořádali pitky, hráli karty a měli pletky se ženami. Síly konfederátů navíc představovaly pouhých patnáct až šestnáct tisíc jezdců, kterým velela desítka neustále mezi sebou znepřátelených maršálků. Pro polského šlechtice hrdého na svůj původ bylo odjakživa ponižující sloužit v pěchotě, proto konfederáti pěchotu vůbec neměli. Byli pyšní na své uniformy, zbraně a koně, vychloubali se odvahou Poláků, neustále vzpomínali na Žolkiewské a Chodkiewiczze, přirovnávali své maršálky k Alexandru Makedonskému a Juliu Caesarovi, hodovali, zpívali a tancovali.

Dumouriez musel využít pomoci ženy, vlivné hraběnky Mniškové, aby přiměl hluché a domýšlivé konfederáty k dohodě. Povolal do Polska francouzské důstojníky všech druhů zbraní, začal formovat pěchotu z rakouských a pruských dezertérů, navrhol, aby bylo ozbrojeno dvacet pět tisíc rolníků, což však polská šlechta nepřipustila. Vyšel tak najevo jednoznačně třídní, šlechtický charakter hnutí konfederátů.

Dumouriez doufal, že začátkem roku 1771 shromáždí šedesátitisícové vojsko. Jeho důmyslný a dobrodružný plán počítal s tím, že v Polsku „budou založeny požáry“ na několika místech najednou a Rusové se dostanou do úzkých. Třiadvacetiletý velkopolský maršálek Zaremba a vysehradský maršálek Sawa Caliński měli s desetitisícovým oddílem vést útok směrem na Varšavu. Kazimíru Pulawskému bylo uloženo, aby zneškodňoval ruské sklady v Polsku, kníže Michal Kazimír Ogiński, velký hetman litevský a neúspěšný uchazeč o polský trůn, byl požádán, aby se s osmitisícovým oddílem pravidelného vojska vydal do Smolenska. Sám Dumouriez chtěl s dvaceti tisíci pěšáků a osmi tisíci jezdci obsadit Krakov, odtud vyrazit na Sandoměř a poté rozvinout útok směrem na Varšavu nebo Podol podle toho, kde budou konfederáti úspěšnější. Ve druhém případě by ohrozil Rumjancevův tyl a Rumjancev by musel vyklidit Moldávii.

Konfederáti přijali Dumouriezův plán 31. března 1771. Byl do značné míry vyfantazírovaný, protože Dumouriez přecenil možnosti polské šlechty. Druhou překážkou, která se mu postavila do cesty, byla skutečnost, že „zcela neočekávaně našel protivníka ve velkém Suvorovovi“, jak napsal ruský historik D. Maslovskij. „Za nezvykle těžkých podmínek své působnosti Dumouriez narazil na velkého mistra, který také našel nové způsoby partyzánského boje. Hned při první srážce se v podstatě rozumná Dumouriezova opatření roztříštila o geniální dispozice Suvorovovy, o jeho vzorně sestavený a přesně dodržovaný plán obrany lublinské oblasti.“

Suvorov z Lublinu pozorně sledoval první Dumouriezovy kroky, ale celý rozsah připravované operace zatím nemohl předpokládat. Když začátkem února zjistil, že se v okolí Sandoměře objevil generál Międzyński, vytáhl s lehkým oddílem proti němu a po dvou srážkách konfederáty rozprášíl. Zbytek skupiny uprchl do hor k starému městečku Lanckoroně, které bylo

opevněno hradem, palisádami a rohatkami. Suvorov okamžitě pochopil, jaký význam má tento opěrný bod pro Dumourieze, a rozhodl se ho dobýt.

Posádku Lanckorony tvořilo tři sta lidí. Suvorov měl k dispozici osm set vojáků, zteče se však účastnila necelá polovina z nich. 9. února v jednu hodinu v noci pěchota přešla vnější opevnění městečka, které leželo na svahu kopce, zahнала jízdu konfederátů a vrhla se směrem k hradu. Myslivci rozsekali a rozházeli rohatky, a získali tak dvě děla. Přední oddíl granátníků mezitím prorazil bránu a vrhl se na poslední dělo. Vtom však byl těžce raněn do hlavy kartáčovým nábojem praporčík suzdalského pluku Podlatčikov, který granátníky vedl. Ve stejném okamžiku utrpěl smrtelné zranění velitel první kolony, statečný major Ditmarn, a poručíkovi Arcybaševovi kulka projela levou rukou. Kolona ustoupila.

Suvorov byl až dosud zvyklý na snadná vítězství nad polskými partyzány, proto zřejmě neočekával tak zuřivý odpor. Obránci Lanckorony nepřestávali střílet a kosili ruské vojáky i důstojníky. Zasáhla druhá kolona, ale také její velitel poručík Sacharov byl těžce raněn a Nikolaji Suvorovovi kulka pronikla pravou rukou. Poté byl raněn i poručík suzdalského pluku Mordvinov, který přispěchal se zálohami. Ani Suvorov se kulce nevyhnul, padl pod ním kůň. Téměř všichni důstojníci byli vyřazeni z boje a Rusové museli znovu ustoupit.

Při analýze svého neúspěchu v Lanckoroně ješitný Suvorov nejdříve ze všeho vinil suzdalce, „kteří teď už zdaleka nejsou takoví, jako byli za mne“. Po delší úvaze však pochopil, že kamennou pevnost nelze dobýt přímým útokem bez předchozí přípravy. Byl nucen přiznat, že ruští vojáci ještě nemají dostatečné zkušenosti.

U Lanckorony dostal generálmajor znepokojivou zprávu, že spojené skupiny Pulawského a Caliňského mají v úmyslu obsadit Lublin, v němž zůstal Stackelberg.

18. února v noci Suvorov dostihl Caliňského v městečku Rachow. Caliński se zde utábořil se čtyřmi tisíci dragounů, nejlepších jezdců konfederátů. Ruská jízda předhlonila pěchotu, rychle zlikvidovala polskou hlídku a obsadila městečko. Poláci zalehli v domech a stodolách. Suzdalci se s nimi dali do boje. Suvorov na chvíli osaměl a ocitl se u brány, v níž se zavřelo padesát dragounů. Podařilo se mu je přesvědčit, aby se vzdali, ale několik projíždějících kozáků po nich začalo pálit z pistolí. Poláci rovněž odpověděli střelbou. Generál dal tedy bránu obklíčit a pohrozil dragounům, že ji zapálí. Teprve potom se vzdali.

Rusové zajali asi sto konfederátů a ukořistili celý jejich trén. Sawovi Caliňskému se podařilo uprchnout, ale už 13. dubna ho zajal major Saleman. Při potyčce byl však Caliński těžce raněn a zemřel ve věku jedenatřiceti let v náručí své matky, která ho doprovázela při všech jeho pochodech. Sawova smrt těžce otrásla hnutím konfederátů, neboť polská šlechta v něm ztratila schopného a energického vůdce.

Zatímco Suvorov v Rachowě odzbrojoval Sawovy dragouny, Kazimír Pulawski neúspěšně dobýval ruské stanoviště v Krašniku. Po devítihodinovém boji oddíl vedený kapitánem suzdalského pluku Pankratjevem a poručíkem Železnovem způsobil Pulawskému těžké ztráty a zahnal ho na útěk. Suvorov dal pěšákům koně a spěchal na pomoc Pankratjevovi, který si už zatím

s protivníkem poradil sám, přestože ten byl desetkrát silnější. Porážce konfederátů u Rachowa a Krašniku přikládal generálmajor velký význam, jak vyplývá z jeho sdělení Weimarnovi: „Měli velmi nebezpečný záměr – chtěli dobýt Krašnik a Pulawy a potom vtrhnout do Lublinu a Litvy.“

Odvaha a rozhodnost, které projevili v těchto dvou válečných epizodách, vrátila suzdalcům Suvorovovu úctu: „Pěchota se velmi ochotně podřizovala rozkazům a za to jsem se s ní smířil.“

V Lublinské oblasti i v celém Polsku nastal klid. Ale bylo to jen ticho před bouří. 18. dubna v noci velké oddíly konfederátů zaútočily na Rusy jižně od Krakova, a Rusové museli ustoupit na druhou stranu Visly. Dumouriez obsadil Krakov, nepodařilo se mu zmocnit se jen hradu, a hned začal budovat opěrné body v okolí města. První úspěch konfederátům popletl hlavu. Znovu začalo docházet k roztržkám a pitkám, přibýlo i olupování místního obyvatelstva. V té době se u Krakova objevil Suvorov. Dorazil sem rychlými pochody, za čtyřicet hodin překonal čtyřicet verst. Zde se k němu připojil dvoutisícový oddíl Drewitzův. Oddíl tak tvořilo tři a půl tisíce pěšáků, dragounů, karabiníků a kozáků.

Dumouriez byl vyrušen při poklidné večeři v Zatoru. Zatímco francouzský plukovník spěšně shromažďoval vojska a jel vstříc Suvorovovi vesnicemi, v nichž klidně spali konfederáti, Rusové oblehli opevněný klášter Tynec, který byl změněn v pevnost. Přestože pěchota zverbovaná z rakouských dezertérů bez přestání střílela, pronikli vojáci kazaňského pluku vedení podplukovníkem Ebschelwitzem do reduty a ukořistili dvě děla. Suvorovovi se však nepodařilo dosáhnout úplného vítězství. Na klášter už vystřelil i jednorohzec, když se ve směru od Lanckorony objevilo „několik velkých houfů povstalecké jízdy“. To se blížil Dumouriez. Rusové polskou jízdu odrazili a začali konfederáty pronásledovat. Suvorov se rozhodl, že vyřídí Dumouriezův oddíl jediným úderem.

10. května k sedmé hodině ráno už byl ruský generál s předními oddíly kozáků u Lanckorony. Na protilehlém kopci za hlubokým úvalem stálo připraveno k boji Dumouriezovo vojsko. V poslední chvíli se k němu odmítl připojit Kazimír Pulawski s tím, že se nehodlá podřizovat cizinci a bude bojovat sám.

Dumouriez si byl od počátku vědom výhod svého postavení. Konfederáti se rozložili na příkrém hřebeni, přičemž levé křídlo obsazené krakovským maršálkem Walewským bylo spolehlivě chráněno třiceti dalekonosnými děly z Lanckorony, a střed a pravé křídlo vytvořené z jízdy piňského maršálka Orzeszka a knížete Kajetána Sapiehy chránil příkrý svah, na němž se ve dvou smrkových lesících skryli francouzští myslivci.

Suvorov přehlédl postavení konfederátů a učinil rozhodnutí, které nikdo, tím méně Dumouriez, neočekával. Protože velmi dobře znal polské šlechtice, jejich vznětlivost, odvahu a nestálost (okamžitou změnu odvahy v zoufalství), rozhodl se, že jim s pomocí kozácké lávy (pozn. = rozevřená útočná sestava jezdeckva) zasadí smělý úder, který nebyl nebezpečný u disciplinovaného pravidelného vojska, ale mohl způsobit paniku v řadách konfederátů.

Francouzský vojevůdce Suvorovův záměr nepředpokládal. Když s údivem

zpozoroval, jak se dvě stě vousatých jezdců ve vysokých černých čepicích s vypouklým červeným dýnkem, v zelených a rudých kaftanech, s píkami v rukách a s obnaženými šavlemi s křikem vrhlo dolů z výšiny obsazené Rusy, obával se jen toho, aby Suvorov neodvolal útok. Prikázal svým myslivcům, aby ruskou jízdu nechali volně projet, a pak oznámil Polákům, že vítězství je jejich. Sotva se kozáci objeví na hřebeni, zasadí jim úder, ještě než se stačí přeskupit. Poláci byli nadšeni plánem svého velitele.

Dumouriezovy výpočty však selhaly. Když se kozáci vyšplhali na kopec, okamžitě vytvořili lávu a tryskem uháněli ke středu a pravému křídlu konfederátů. Za nimi vylezla na kopec Drewitzova těžká jízda. Pěchota vytlačila francouzské myslivce z prostředního lesíka. Orzeszkovi Litevci a Sapiehovi dragouni se dali na útěk. Marně se je pokoušel zastavit Dumouriez, bezvýsledně se je snažil zadržet údery šavlí Sapieha. Celá fronta byla prolomena. Raněný generál Miączyński spadl s koně a byl zajat, statečný Orzeszko byl proklát píkou, Kajetána Sapiehu zabili vlastní zešilejší vojáci. Jen oddíl Walewského a Dumouriezovi Francouzi v pořádku ustoupili.

V lanckoronské bitvě, která trvala pouhou půlhodinu, byl celé konfederaci zasazen smrtelný úder. Poláci ztratili pět set mužů, dva maršálkové padli do zajetí, ale především vypadl ze hry zklamaný Dumouriez. Jak ironicky poznamenává Suvorov „odpokolkoval se jako správný Francouz a baletním krokem odplul do Białe na hranicích“. Po rozdrčení Dumouriezova pohyblivého oddílu se Poláci museli vrátit k čistě pařtyzánskému způsobu boje.

Zbýval jen Kazimír Pulawski směřující do Litvy. Suvorov dohonil starostu žezulenického na úsvitu 22. května jihovýchodně od Lublinu u pevnosti Zamość. Pulawski chtěl dobýt pevnost z chodu, ale dostal se jen na předměstí. Suvorov mu nedovolil, aby se vzpamatoval, poslal tam pěší kolonu s myslivci, kteří měli připravit cestu pro jízdu. Konfederáti zapálili předměstí, ale pěchota již otevřela cestu karabiníkům, kteří se vklínili do levého křídla Poláků. Pulawski se dal na ústup po dlouhém mostě přes bažinu. Most za sebou rozbořil. Rusové se sice zdrželi jeho opravou, ale stále šli Pulawskému v patách. Suvorov věděl, že při ústupu k Lublinu padne Pulawski do sítě ruských stanovišť, a proto tlačil polský zadní voj stále více na severozápad, až ho nakonec v krátké potyčce rozdrtil.

Potom prikázal, aby k němu přivedli zajatého velitele zadního voje. Tlustý rotmistr s vyvalenými očima a smutně splihlými dlouhými kníry, oblečený do červeného kaftanu a tmavě modrých kalhot se stříbrným závěsníkem, bázně hleděl na proslulého generála. Generál vypadal divně, jako by nevedel pravidelné armádě, ale hajdamácké družině. Na lesní louce byl přímo na trávě rozložen chrpově modrý široký plášť, na němž se usadil Suvorov nabírající rychle z kotlíku dřevěnou lžící horkou kaši. Byl bos, na sobě měl jen nátlínik a kalhoty z režného plátna.

„Rozumí pán francouzsky?“ ujistil se špatnou polštinou podivný generál a podal kotlík olysalému ryšavému sluhovi.

„Pán je polský šlechtic!“ odpověděl rotmistr s pýchou, která ostře kontrastovala s rozrušeným výrazem jeho obličeje. „A pro polského šlechtice znamená francouzština totéž co polština . . .“

„Jak daleko je pan maršálek Pulawski?“ Suvorov upřel na zajatce pronikavý pohled svých modrých očí. Rotmistr zafuněl, několikrát zakroužil hlavou a pak zabručel: „Své jsme už udělali . . .“ Potom najednou rozhodně řekl: „Velmi daleko – u Lanckorony!“

Suvorov vyskočil.

„Zatímco jsme ustupovali k Lublinu, obešel s hlavními silami vojsko velkomožného pána, odvedl oddíl do ruského týlu a po stejné cestě odtáhl za Krakov.“ Rotmistr zmlkl a pokukoval po Suvorovovi.

„Podívejme na Pulawského . . .“ pomalu pronesl Suvorov. „To je ale chytrák . . .“ Na jeho pohyblivém vrásčitém obličejí byl výraz nevole, který však vzápětí zaměnila lítost a poté nadšení. „Chlapík! Bravo Pulawski!“ Generál teď už tleskal do dlaní. „Přelstil mě, a panečku jak šikovně.“

Obrátil se ke štábnímu stanu. „Poručíku Borisove! Vystav panu rotmistroví propustku do Lanckorony a zaříd, ať mu přivedou toho nejlepšího koně z naší kořisti . . .“

Rotmistr zatím nic nechápal a jen vyvaloval oči.

„Jefime!“ volal generál na sluhu a netrpělivě podupával nohou. „Přines mi sem moji porcelánovou tabatěrku . . . Tady, pane rotmistře, odevzdáš ji do vlastních rukou maršálka Pulawského . . . Oblíbil jsem si ji . . . Ale jeho umění má větší cenu . . .“

Když rotmistr opouštěl ruské ležení, konečky jeho knírů jako by se samy od sebe narovnaly a teď bojovně trčely vzhůru. Je ovšem také možné, že si kníry nepozorovaně nakroutil, když lezl na koně.

(5)

Poté co naprosto zkrachovaly Dumouriezovy plány, mohli konfederáti spoléhat jen na velkého hetmana litevského – Ogiňského. Ogiňski byl všestranně nadaný. Byl talentovaným skladatelem, hudebníkem a spisovatelem, ale také inženýrem, velitelem a vojevůdcem. Jako hetman, tedy vrchní velitel ozbrojených sil, měl velký vliv, disponoval vlastním vojskem. Ogiňski dlouho váhal. Nezapojil se do války ani tehdy, když to mohlo Rusy nejvíce ohrozit – zároveň s Dumouriezem. S tří až čtyřtisícovým vojskem čekal na svou chvíli. Kaspar Saldern, jmenovaný v roce 1771 ruským vyslancem ve Varšavě, a generálporučík Weimarn s obavami sledovali jeho činnost. Kontrola nad ním byla svěřena praporu plukovníka Albyčeva.

Nejvyšší rada konfederace poslala do Litvy podliasského maršálka Kossakowského, aby hetmana přiměl k otevřenému ozbrojenému vystoupení. Tato akce urychlila spád událostí. Všude, kde se objevil Kossakowski, to začínalo tiše vřít, zdálo se, že na severovýchodě Polska se schyluje k bouři.

Stanislaw Poniatowski a Saldern se všemožně snažili odradit Ogiňského od otevřeného vystoupení, ale štvavá politika Versailles, silný tlak stoupců konfederace a ruský požadavek, aby jednoznačně odpověděl „za kým nebo proti komu stojí jeho vojska“, nakonec Ogiňského donutily k rozhodnutí.

30. dubna v noci zákeřně přepadl Albyčevův prapor. Plukovník zahynul a jeho vojáci byli zajati. Ogiňski vydal manifest o svém připojení ke konfederaci a vyrazil do Pinska.

Za hetmanem se táhly malé oddíly povstalců. Pozval si Kossakowského a vyčkával příchodu vojsk z Kuronska. Rusové, kteří byli nedaleko, se na něj neodvážili zaútočit a omezili se jen na pozorování. Ve Varšavě propukla panika. Saldern s Weimarnem urychleně sestavili podrobný plán válečných akcí. Podle tohoto plánu byla hlavní úloha přisouzena Drewitzovi, který měl v Novém Minsku shromáždit silný oddíl. Suvorovi nezbývalo nic jiného, než nečinně sledovat vývoj událostí. Ale nebylo lehké ho odsunout na vedlejší kolej. Když mu Weimarn poslal písemný rozkaz, byl iniciativní generál už na cestě a postupoval přes Kock, Biału a Brest vstříc Ogiňskému.

Po několika rychlých celodenních pochodech dostal 12. září v noci zprávy, že se silné tří až čtyřtisícové hetmanovo vojsko rozložilo v městečku Staloviče, ležícím přibližně na půl cesty mezi Brestem a Minskem. Generál začal hned připravovat k boji svých osm set dvacet dva vojáků.

Rusové se v tichosti přiblížili k Stalovičům. Mračna zakrývající nebe dělala tmou ještě hustší. Vojska šla ve směru světla, které blikotalo ve věži kláštera. Velký hetman litevský se v té době bavil s Francouzskou.

Nedaleko městečka zajaly ruské hlídky polskou stráž, složenou ze čtyř hulánů. Ti je pak vedli dál. Mezi druhou a třetí hodinou ráno Suvorov přitáhl ke Stalovičům a seřadil oddíl do dvou řad. V první byla pěchota, jejímuž pravému křídlu velel major Fergin a levému, kde byli umístěni suzdalci, major Kiselev. Střed tvořila děla a záložní rota, určená k jejich ochraně. Velitelem středu byl kapitán našeburského pluku Isaak Hannibal, syn slavného Petrova spolubojovníka. Druhou linii tvořila jízda v čele s majorem Ryljejevem. Křídla zajišťovali kozáci.

Útok začal ještě před svítáním „od zad městečka“ a dlouho probíhal tak tiše, že nepřítel nic netušil. Ale na předměstí Rusům nečekaně přehradila cestu velká bažinatá nížina, kterou bylo možno přejít jen po úzké hrázi, široké dvě stě kroků. Kiselev přeskupil oddíl do kolony, vstoupil na hráz a vtom si ho povšiml jeden strážný. Byl vyhlášen poplach. Poláci rychle vybíhali z domů, ozvaly se výstřely. Střelba nemohla Rusům moc uškodit, protože byla stále ještě tma, úsvit se teprve blížil.

Zarachotila děla a ozvaly se výstřely myslivců, ale vzápětí bylo všechno přehlušeno burácivým „Hurá!“, s nímž se suzdalci vrhli na městečko. Konfederáty zachvátila hrůza. Jedni stříleli nazdařbůh z oken, jiní se pokoušeli klást odpor na ulicích, ale suzdalci vedení Kiselevem šli jako stěna a probíjeli si cestu bodáky. Vzniklým průchodem se za nimi hrnula Ryljejevova jízda. V té době přešla hráz Ferginova kolona a vešla do městečka z druhé strany.

Ogiňského zachránilo jen to, že vyskočil na koně a ujel do polí. Snažil se shromáždit rozprášené vojsko, které ztratilo velitele i děla a bloudilo ve tmě, ale nepodařilo se mu zformovat ani rotu. Dvě stě janičářů z jeho osobní stráže zůstalo v městečku, kde byli ubodáni suzdalskými granátníky, kterým veleli poručíci Borisov a Maslov.

V celém tom chaosu, pobíhání a křiku už bylo těžké rozeznat nepřítele od

vlastních vojáků. Suvorov dorazil do Stalovičů za svítání. Okřikl jakéhosi vojáka, který se dobýval do domu, protože se domníval, že je to zloděj. Ten však odpověděl polsky a vystřelil na generála z pušky, ale netrefil se. Byl to jeden z gardistů Ogiňského.

K ránu byly Staloviče v rukou Rusů. Ale bitva ještě neskončila. Část vojska Ogiňského přenocovala mimo městečko, na okolních kopcích. Teď se v poli seřadilo tři sta pěšáků. Připojilo se k nim asi pět set jezdců, kteří uprchli ze Stalovičů. Už se rozednilo. Nepříteli nesměla být dána příležitost, aby se vzpamatoval. Suvorov proto po krátkém ostřelování Poláků poslal do útoku zbylých sedmdesát kyrysníků a karabiníků, jimž velel odvážný Ryljejev. Vrhli se na jízdu konfederátů tak prudce a rozhodně, že je zahnali na útek. Zároveň major Kiselev rozprášil litevskou pěchotu. Zdálo se, že už bylo dosaženo naprostého vítězství, ale Ryljejevův oddíl, který pronásledoval protivníka, narazil na dva pluky hulánů, čítající asi tisíc mužů. Velel jim bojovný generál Bielak. Tři Ryljejevovy eskadrony byly vmžiku odříznuty a obklíčeny. Ryljejevovi se jen s velkým úsilím podařilo za pomoci kozáků probít se nepřátelskými řadami.

V jedenáct hodin v noci všechno skončilo. Ogiňski uprchl do Královce. Jeho pokladna, majetek i hetmanská bulava padly do rukou Rusů. Bylo zabito čtyři sta Poláků a tři sta zajato. Rusové ztratili jen osm vojáků, zranění byli tři důstojníci a třicet pět vojáků. Bylo to neuvěřitelné vítězství: osm set Suvorovových vojáků rozdrtilo třítisícové vojsko. Pod dojmem události napsal Suvorov Krečetnikovovi: „Nebudu se zlobit, když po mé zprávě zapochybujete, neboť sám tomu nemohu uvěřit. Ale je to pravda.“ Nevěřil zpočátku ani Weimarn, kterého se hluboce dotkla Suvorovova svévole. Ogiňski si stěžoval, že ho neporazili „podle pravidel“. Historikům se činy ruského vojevůdce zdají být bez kazu. Když Suvorov vysvětloval, proč byl přesvědčen o kladném výsledku tohoto odvážného podniku, řekl: „Měl jsem odvážné důstojníky, kteří se naučili často bojovat zblízka.“ Stejně jako v mnohých jiných bojích s konfederáty zaujímal rozhodující pozice suzdalci, vycvičení k boji na bodáky.

Bitva u Stalovičů proslavila Suvorova i v Evropě. Povšiml si ho sám Bedřich II. a radil Polákům, aby si na něho dali pozor. Hnutí konfederátů sláblo. Weimarn se pokoušel upírat Suvorovovi jeho zásluhy. Malicherně ho plísnil v dopisech, chtěl ho očernit před vojenským kolegiem. Ale zamlčet vítězství nebylo možné. Před pouhými několika měsíci, 19. srpna 1771, byl generálmajor vyznamenán řádem sv. Jiří 3. stupně. 20. prosince následoval další rozkaz. Za „drtivou porážku litevského hetmana hraběte Ogiňského“ dostal Suvorov řád sv. Alexandra Něvského.

Neméně důležité pro něj byly změny, k nimž došlo ve vedení ruských vojsk v Polsku. Na Weimarnovo místo nastoupil účastník sedmileté války a autor „Instrukce pro pěší pluk“ Alexandr Iljič Bibikov. Od samého začátku se mezi nimi vytvořily přátelské vztahy. Bibikov spoléhal na Suvorovovy zkušenosti a v nařízení o rozdělení vojska psal: „Jak rozdělit vojska a jak jimi disponovat ponechávám na vůli Vaší Excellence, neboť jsem si jist, že díky vašim schopnostem, znalostem země i služební horlivosti ráčíte rozhodnout správně.“

Konec roku 1771 proběhl v lublinské oblasti klidně, jen u Krakova čas od času docházelo k ojedinělým incidentům. Na rozkaz Bibikova sem byli posláni suzdalci v čele se Stackelbergem, který se s výjimkou osobní statečnosti zcela odlišoval od Suvorova. Služba v krakovském hradě byla konána naprosto liknavě, Stackelberg ji vůbec nekontroloval. Toho využili konfederáti, kteří už v září roku 1771 získali za Dumourieze francouzského generála barona de Viosménila.

Viosménil se poučil na osudu svého předchůdce a nespřádal žádné velké plány, snažil se jen co nejdéle udržet odumírající hnutí konfederátů. Domníval se, že „v zoufalé situaci, v níž se ocitla konfederace, je třeba velkého hrdinského činu, který by ji povzbudil a znovu jí vdechl odvahu“. Koncem roku 1771 se o to na příkaz Kazimíra Pulawského pokusilo několik odvážných polských šlechticů, kteří unesli z Varšavy polského krále. Ale jeden ze spiklenců v poslední chvíli přešel na stranu panovníka a pomohl Poniatowskému k návratu do hlavního města.

De Viosménil se odhodlal k jiné odvážné akci – chtěl dobýt krakovský hrad. Konfederáti věděli o lehkovážnosti jeho velitele a nedbalé službě strážných a navíc využili i pomoci krásné Polky, která okouzila Stackelberga. Dal prý dokonce kvůli této dámě odvolat strážného z důležitosti stanoviště, když si mu stěžovala, že noční volání vojáka ji ruší ze spaní. V noci z 21. na 22. ledna roku 1772 z pevnosti konfederátů zvané Tynec vyrazil oddíl šesti set lidí, kterému velel francouzský velitel brigády Choisy. V Krakově se v té době konal maškarní ples.

Konfederáti nasedli do loděk a za pomoci bidel se přeplavili přes Vislu. Před tím hustě sněžilo a Poláci, kteří si oblékli přes uniformy bílé šaty římskokatolických kněží, mohli bez překážek najít otvory pod hradbami, v nichž místní obyvatelé závčas vylámali mříže. Choisy podle plánu rozdělil oddíl na tři části. Jemu samotnému se nepodařilo projít stokou, protože byla ucpána kamením. Opustil proto špinavý kanál a ustoupil k Tynci, zanechávaje své lidi napospas osudu. Štěstí však přálo jeho synovci Antoinovi a francouzskému kapitánu Salignackovi. Podařilo se jim prolézt otvory do hradu. Poté se konfederáti vrhli na stráž v bráně, zajali přední hlídku a zavalili zevnitř bránu, ponechávajíc volnou jen malou branku.

Když se v pevnosti ozvaly první výstřely, bavit se Stackelberg na plese oblečen za Poláka. Několik Poláků vběhlo do sálu a žádalo, aby odevzdal kord. Jen stěží se zachránil, shromáždil oddíly umístěné ve městě a vrhl se s nimi k hradu.

Suzdalští granátníci se snažili proniknout do citadely a vyvrátit bránu, ale byli sráženi z věží a oken a museli ustoupit. Major Somov rozdal vojákům potřebné nářadí a za půl hodiny znovu přitáhl k bráně. Kapitán Arcybašev vyběhl na val u branky. Vzápětí byl Somov těžce raněn do levého ramene a Arcybašev do ruky. V této neblahé noci bylo zabito a zraněno čtyřicet jedna suzdalců, šedesát jich padlo do zajetí. Takovou daň museli zaplatit za nedbalou službu.

24. ledna ráno přijel do Krakova Suvorov a s ním malý ruský oddíl a pět polských jízdních pluků hraběte Xaveria Branického. Generála se velice

dotklo to, co se stalo s jeho suzdalci, a proto jim řekl všechno, co si promyslel během rychlého pochodu z Lublinu do Krakova: „Pro vojáka je užitečné jen to, co nezbytně potřebuje, zbytečný přepych rodí svévoli!“ Suvorov pospíchal k důstojníkům, kteří ho očekávali na náměstí. Vedle vysokého Stackelberga uviděl kapitána Šipulina.

„Cožpak i tys začal popíjet kávu v polských dvorech a hrát s Poláky šachy, Andreji?“ Šipulin sklopil oči a mlčel. Suvorov upřel pichlavý pohled na důstojníka v polské čapce, který stál v zadní řadě.

„A to se podívejme!“ protáhl vysokým hlasem. „Už vás tlačí do hlavy i carský klobouk. Třeba je vám také těsný v podpaží kaftan?“

Suzdalci stáli se skloněnými hlavami. Suvorov jim ještě dlouho důtklivě vytýkal jejich chování, to, že bydlí v civilních domech a zanedbávají službu.

„Máte měšec? Připravil pán kávu? A nic jiného vás nezajímá!“ Suvorov si ulevil a pomalu se uklidňoval, protože cítil, že i on má svůj díl viny na tom, co se stalo. Stackelberg mu přece hlásil, že u Tynce na rakouské hranici je nebezpečně živo. A neříkal snad totéž i polský dodavatel v Lublinu?

„Páni důstojníci mohou odejít,“ řekl tiše Suvorov. „A vy, Vaše Blahorodí, zůstaňte.“

Chvilí mlčel a díval se zdola na urostlého světlavého Stackelberga. „Pan Weimarn vás rozmazlil, Vaše Blahorodí,“ s přemáháním ze sebe vypravil Suvorov. „A polští kněží a ženské vám popletli hlavu,“ zvýšil hlas. „Jste moc měkký!“

Generál ukázal na důstojníky, kteří v hloučcích postávali opodál. „Co si na nich vezmu? Jaký pán, takový krám! Ne, Vaše Blahorodí, nejdřív napravte svou chybu a pak – před soud s vámi!“

Stackelberg zbrunátněl.

„A teď mne račte následovat. Prohlédneme si hrad, kterého se díky vaší nedbalosti zmocnil nepřítel.“

Krakovský hrad stál na kopci tyčícím se nad městem. Na úpatí kopce protékala Visla. Za hradební zdi třicet stop vysokou a sedm širokou (pozn. 1 stopa = 0,3 m) bylo vidět věže katedrály a hřeben polorozbořeného královského paláce. Bez obléhacích děl nebylo možné hrad dobývat. Suvorov dal vytáhnout do vrchních pater nejvyšších domů ve městě několik polních děl a zahájil odtud palbu. Ženíjní inženýr začal hloubit směrem k pevnosti dvě podkopové chodby.

Posádka mohla doufat jen v pomoc zvenčí a ve zdařilé výpady. 2. února obránci nečekaně přepadli dvě ruská stanoviště. První stanoviště útok odrazilo. Ale kapitán suzdalského pluku Licharev, který měl se šedesáti mušketýry na starost druhé stanoviště, podlehl ještě před příchodem nepřítelů hanebně a trestuhodně zbabělosti. Několikrát na konfederáty vystřelil, pak řekl vojákům, aby si každý pomohl, jak umí, a opustil stanoviště. Rota bez velitele ve zmatku utekla. Polákům se navíc podařilo zapálit předměstí.

Bylo kolem poledního, když Suvorova probudily přestřelky a křik. Vyhoupil se na koně a uháněl směrem k výstřelům. Cestou potkal prchající suzdalce, zastavil je a sám je vedl do boje na bodáky. Přispěchala také rota suzdalských mušketýrů, jíž velel kapitán Mjačkov a poručík Parfentjev. Nepřítel se dal na ústup.

Podle slov přeběhlíků byla situace konfederátů v hradu stále horší, pořádek udržovali jen Francouzi. Ale Suvorov obléhající pevnost byl sám obklíčen povstalci, kteří se potulovali v okolí. Očekávalo se, že Pulawski vyše půldruhuatisícový oddíl a de Viosménil přijde do Tynce s tisícem vojáků. To Suvorova nutilo, aby dobyl pevnost co nejdříve.

Před nastávajícím útokem rozdělil vojsko do čtyř kolon. Hlavní z nich měla pod vedením podplukovníka Heissmanna petardami vyhodit do vzduchu bránu, proniknout na zvonici a zmocnit se děl. Kolony podplukovníků Jelagina a Ebschelwitze byly pomocné. První měla provést útok ze strany Zverince od malé brány, druhá od městské hradební zdi po žebřících. V záloze zůstal major Gagrin.

18. února ve tři hodiny v noci Rusové zahájili útok, podporováni silnou palbou z děl a pušek. Heissmannova kolona se brzy octla před hlavní branou, která byla zevnitř podepřena břevny a zasypána zemí. Vybuchla petarda podložená pod bránu, ale vzniklý otvor nestačil k průchodu. Obránci bránili v jeho rozšíření. Kapitán Šipulin se s částí suzdalců snažil probít do prostřední věže. Podplukovník odvážně ztéká malou bránu, až nakonec prorazil dvoje dveře a několik suzdalských granátů vzápětí proniklo do hradu. Ale Poláci proražené otvory ubránili, kosíce střelbou a bodáky každého, kdo se v nich objevil.

Suvorov rozkázal, aby byly přineseny žebříky. Ebschelwitzova kolona neohroženě ztékala hrad. Vojáci lezli přímo do střelen, kde stála děla. Mezi prvními vylezl po žebříku přistaveném k valu poručík Nikolaj Suvorov. Ale opěšalá Choisyho jízda střelbou, kamením a šavlemi srážela Rusy z hradeb. Po dvouhodinové zteči bylo vyraženo z boje mnoho důstojníků, včetně podplukovníků Ebschelwitze a Heissmanna, který utrpěl smrtelné zranění. Šipulina odvezli s prostřelenou nohou. Rusové už ztratili dvě stě padesát lidí.

K šesté hodině ráno dal Suvorov troubit k ústupu. Lanckorona a Krakov ukázaly, že ruská armáda ještě není dostatečně vycvičena pro dobývání pevností. Generálmajor psal Bibikovovi: „Neúspěšná zteč prokázala sice naši velkou odvahu, ale také naši neznalost těchto věcí.“ Nezbyvalo, než zesílit blokádu hradu a vyčkávat, až budou dopravena těžká děla. Obránci trpěli hladem, jedli vrány a koňské maso, chtěli se raději vzdát. Kazimír Pulawski a podliasský maršálek Šimon Kossakowski jim chtěli pomoci, ale všechny jejich pokusy selhaly. Suvorov dobře věděl, že kapitulace Krakovského hradu by zmařila poslední naděje konfederátů, proto sám navrhoval posádce, aby se za velice výhodných podmínek vzdala.

8. dubna přivedli do tábora parlamentáře se zavazanými očima. Suvorov francouzského velitele brigády Haliberta přátelsky přijal, posadil ho vedle sebe a nadiktoval mu hlavní podmínky kapitulace. Příštího dne se Halibert objevil znovu, dal se pohostit chutnou snídaní, ale když se hovor stočil na kapitulaci, začal si klást podmínky. Suvorov proto trval na tvrdších požadavcích, než tomu bylo dříve. Upozornil Francouze, že přijde-li dalšího dne opět bez zplnomocnění k předání hradu, budou podmínky ještě tvrdší. Choisy pochopil svou chybu, a rychle se všim souhlasil. Na základě dvanácti bodů uzavřené dohody byl obráncům ponechán jejich majetek, Francouzi byli

prohlášení za obyčejné, nikoliv válečné zajatce, civilnímu obyvatelstvu byla dána svoboda. Nemocným a raněným měla být poskytnuta rychlá lékařská pomoc.

Noc před převzetím hradu strávili Rusové s puškami v rukou. 15. dubna časně ráno začaly z hradu vycházet skupiny polské posádky o stu lidí. Suvorov očekával kapitulaci na náměstí, obklopen svými důstojníky. Když mu Choisy s vybranou poklonou chtěl odevzdat svůj kord, generál jej zadržel s tím, že nemůže zbavit kordu muže tak statečného. „Sloužíte francouzskému králi. A ten je ve spolku s mou monarchií,“ řekl Suvorov a poté velitele brigády objal a políbil.

Kordy byly vráceny i ostatním francouzským důstojníkům. Generálmajor je všechny pozval na snídani. Se zajatými konfederáty mělo být rovněž zacházeno „velmi laskavě“.

Potom si Suvorov dal zavolat provinivšího se kapitána Lichareva. „Měl bych tě, kamaráde, předat soudu,“ přivítal ho. „Protože jsi však neměl špatné úmysly, jsi mladý a ještě nezkušený v boji, napoprvé ti odpouštím!“ Zlostný, ale zároveň smířlivý ruský vojevůdce brzy zapomínal na prohřešky, zejména jednalo-li se o schopné důstojníky. Licharevovi odpustil a přimlouval se i za Stackelberga. Večer v den předání Krakovského hradu napsal Bibikovovi do Varšavy: „Zalit slzami radostí co nejponíženiěji blahopřeji Vaší Excelenci k této události. Odpusťte, prosím, nešťastnému Stackelbergovi.“

Po pádu Krakovského hradu už ruským vojskům zbývalo obsadit jen poslední opěrná stanoviště konfederátů – Tynec, Lanckoronu a Čenstochovou, ale k tomu už nedošlo, protože Rakousko a Prusko se obávaly, že Rusko ovládne celou Rzecz pospolitou, a provedly proto ozbrojený zásah do polských záležitostí. Vídeň i Berlín využily skutečnosti, že Rusko bylo ve válce s Tureckem. Chtěly, aby byl uzavřen mír a aby se Rusko vzdalo Moldávie a Valašska, které byly osvobozeny ruskými zbraněmi. Náhradou jim byla nabízena část polského území. Rakousko zároveň poslalo vojsko do Krakovského vojvodství. Přes protesty Rusů Rakušané protrhli jejich linii a obsadili Tynec. Do severní oblasti Polska vstoupilo dvacet tisíc Prusů.

Suvorova sužovalo posláním, které mu svěřil Bibikov – nesměl pustit Rakušany do nitra Polska a přitom s nimi měl udržovat naprosto přátelské vztahy. Chtěl-li ochránit ruské zájmy, musel chytračit a kličkovat. S trpkou otevřeností si stěžoval Bibikovovi:

„Jsem mírný člověk, neumím odporovat . . . Odvolejte mne, potřeboval bych si odpočinout v Lublinu. Opravdu nelžu, od Hromnic jsem si nezul boty. Jakýpak já jsem, pane, politik? Pošli sem, prosím, někoho jiného, čert aby se s nimi domluvil.“

V září roku 1772 se Rakousko, Prusko a Rusko dohodly o rozdělení Polska. Na základě smlouvy poslala Kateřina do východních oblastí Polska dva nové ruské sbory. Jeden z nich se utábořil v Litvě. K tomuto sboru, jemuž velel I. K. Elmpt, byl přidělen i Suvorov. Po třech letech neustálých pochodů konečně dostal měsíc dovolené ve Vilnu. Zase chodil na večírky a na plesy.

Vždy se cítil nespůj, když odevzдал u vchodu plášť a klobouk a ocítl se mezi vyšňořenými kavalíry a dámami. Zrcadlo v oválném bronzovém rámu odráželo

malou, přihřblou postavičku a větrem ošlehanou tvář s ostře vystupující podélnou vráskou mezi očima. „Jsem to ale krasavec! Úplný Narcis!“ zabručel si pro sebe Suvorov. Zdvihl obočí a ve vybledlých modrých očích se zablýsklo.

Odvrátil se a proběhl kolem zrcadla do sálu. Nemohl vystát zrcadla, protože nebyl spokojen se svým zevnějškem.

K ženám byl téměř lhostejný, ale nevyhýbal se jim, v jejich společnosti dokázal být hovorný, vtipný, uměl se blýsknout. Teď právě rozmlouval s malou a čipernou mladou polskou dámou. Lichotila jí pozornost proslulého Suvorova. Smála se jeho rychlé francouzštině a tvářila se, že nevěří v ruský původ generálův.

„Pán je určitě Polák?“ vyzvíдалa s úsměvem.

„Nikoliv,“ nevypadl ze hry Suvorov.

„Tak tedy Kuronec!“ dorážela smělá dívka.

„Nejsem Kuronec.“

„Tak tedy aspoň Malorus? To je jedna krev.“

„Zase jste neuhádla. Jsem Moskal, Rus,“ řekl Suvorov.

Když se k ránu vrátil z plesu domů, napsal svému bývalému veliteli a starému příteli Bibikovovi o polských ženách: „To ony vládnou touto zemí, jako ostatně vždy a všude. Nebyl jsem dost pevný, abych odolal jejich půvabům . . .“

V Litvě se Suvorov zdržel jen krátce. „Teď jsem už úplně klidný,“ sděloval Bibikovovi z Vilna, poté co v říjnu dostal rozkaz, aby se vydal ke švédským hranicím. „Podřizuji se svému osudu, který mě přibližuje k vlasti a odvádí ze země, v níž jsem chtěl konat jen dobro, alespoň jsem se o to snažil. Kázalo mi tak moje srdce a mé povinnosti mi v tom nikdy nebránily.“

Právě v těchto letech byl dovršen proces zrodu velkého vojevůdce, v nich se stal právě tím Suvorovem, kterého uchovala paměť potomků. Dotvořil se jeho osobitý a neopakovatelný charakter, vykryštovala jeho mluva, plná obhroublého humoru, lidové štavnatosti a břitké aforističnosti, vytvořil se tvrdý až asketický životní styl blízký životnímu stylu vojáka. Jeho vítězství u Orechowa, Lanckorony a Stalovičů se stala vzorem novátorské taktiky, kterou později v knize „Umění vítězit“ vyjádřil po svém stručně, pouhými třemi slovy: „Odhad, rychlost, nápor.“

V roce 1772 Suvorov napsal: „Mé činy se nikdy neřídily samolibostí, která je většinou jen chvilkovým vzplanutím, když šlo o obecný prospěch, zapomínal jsem na sebe. Práci mi ulehčovala drsná výchova, v jednání s lidmi z vyšší společnosti od přírody bezúhonná mravy a vrozená velkorysost. Cítil jsem se nezávislý, neumdléval jsem.“

Končil rok 1772. Suvorov strávil nějaký čas na švédských hranicích, kde prověřoval ruská opevnění a bojovou připravenost vojsk. Po návratu do Petrohradu konečně dosáhl dlouho očekávaného přidělení k První armádě P. A. Rumjanceva.

Turtukaj a Kozludža

*Sláva Bohu, sláva vám,
Turtukaj pad'. Suvorov tam.*

A. V. SUVOROV

(1)

Válečné akce, které Turecko zahájilo proti Rusku na jaře roku 1769, se pro osmanskou Portu brzy změnil v řadu těžkých porážek. 17. června 1770 pětatřicetitisícová Rumjancevova armáda porazila sedmitisícové tatarsko-turecké vojsko na břehu Prutu nedaleko osady Rjabaja Mogila. 7. července ruský polní maršál v osmihodinovém boji podruhé porazil Turky a Tatary na řece Larze asi sedmdesát kilometrů od Rjaboj Mogily. A konečně 21. července Rumjancev rozdrtil na řece Kagulu u vesnice Vulkanesti stopadesátitisícovou armádu velkého vezíra Halliláh-paši. Po tomto vítězství se Rusové zmocnili všech území podél Černého moře a na levém břehu Dunaje, mezi Dněstrem a Seretem, i pevností Izmail, Kilija, Akkerman a Bräila.

Vítězství na pevnině byla doprovázena vítězstvími na moři. 26. července v noci bylo zničeno loďstvo v Česmenském zálivu. „A nad zrádnými hlubinami hora lodí vyplouvala,“ napsal o této bitvě Puškin. Turci ztratili patnáct korábů, šest fregat, padesát malých lodí a deset tisíc lidí. V Petrohradě byla vyražena medaile s vyobrazením hořící turecké flotily a se stručným nápisem „BYLA“.

Turci začali vyjednávat, ale po nekonečných sporech byla jednání koncem února roku 1773 přerušena. Kateřina přikázala Rumjancevovi, aby přenesl válečné operace za Dunaj. Toto rozhodnutí způsobilo veliteli První armády značné komplikace, neboť pětatřicetitisícová ruská armáda byla roztroušena po celém rozlehlém území. Musel stáhnout vojska do velkých skupin, které by byly schopny za všech podmínek koordinovat své akce. Pravé křídlo umístěné

ve Valašsku tvořil 2. sbor generálporučíka I. P. Saltykova, syna proslulého polního maršála, levé v Besarábii 3. sbor barona K. K. Ungern-Sternberga a na dolním Dunaji oddíl v armádě oblíbeného generála Weismana. V Jalomické oblasti s centrem městečku Slobodzeja byl umístěn záložní sbor G. A. Potěmkina. Sám Rumjancev se s hlavními silami rozložil v Jassech. Začátkem května roku 1773 se u něho ohlásil Suvorov, kterého hned přidělili k Saltykovovu sboru.

Už 6. května se Suvorov vydal do městečka Negojesti, které se rozkládalo proti mohutné pevnosti Turtukaj, vzdálené asi čtyřicet verst od Bukurešti. Suvorov s sebou vzal Saltykovův rozkaz k provedení výpadu na Turtukaj, který měl odpoutat pozornost protivníka od dolního Dunaje a ulehčit Weismenovi a Potěmkinovi útočné operace. Byl mu svěřen jen malý úsek a druhořadý úkol, oddíl, jemuž velel, neměl ani celé dva tisíce lidí. Jádrem oddílu tvořilo sedm set šedesát vojáků z astrachaňského pluku, který Suvorov dobře znal z Petrohradu.

Dunaj byl v těchto místech široký přinejmenším tisíc kroků a svíraly ho poměrně strmé břehy. Suvorov se ubytoval v negoještšském klášteře. Od jeho pravé strany vtékala do Dunaje říčka Aržiž či Argis zarostlá rákosím. Na ní se už stavěly lodě potřebné k přepravě, ale jejich doprava k ruskému ležení byla obtížná, neboť ústí Aržiže měla neustále na mušce silná turecká baterie a děla speciálně vybavené lodi. Loďky se mušely převážet tajně na civilních povozech.

9. května v noci Suvorov div nezahynul vinou nedbalé strážní hlídky. Bylo svatého Ivana a donští kozáci, kterých bylo v Suvorovově oddíle asi pět set, si pořádně přihnuli. Unavený generálmajor spal zabalený do pláště na zemi ve stanu. V tom ho ve tmě probudil bojový pokřik. „Alláh! Alláh!“ To vyrazila ze zálohy turecká jízda – čtyři sta sipáhiů s obnaženými jatagany. Část jezdců se vrhla na ruské ležení a třicet sipáhiů vyjelo přímo proti Suvorovovi, který vyběhl ze stanu. Jeden z nich zdvihl jatagan, ale generál ránu odrazil. Vtom už přispěchali kozáci esaula Zacharije Senjutkina, jenž se v roce 1771 dobrovolně připojil k podunajské armádě a bojoval velmi statečně. Té noci se esaul vrátil ze sousedního Potěmkinova oddílu a spal na kupce sena vedle Suvorovova stanu. Kozáci Turky zastavili a karabiníci plukovníka Meščerského na ně zaútočili z čela i z boku, až je zahnali za Dunaj. Když potyčka skončila, Suvorov před celým oddílem objal Senjutkina: „Děkuji ti, udatný bohatýře! Zachránil jsi mne před jistou smrtí.“

Na bitevním poli zůstalo ležet osmdesát pět mrtvých Turků. Z výpovědí několika zajatců se Suvorov dozvěděl, že v Turtukaji jsou soustředěny čtyři tisíce Turků. Co teď? Neměl k dispozici zkušené suzdalce, ale vojáky, kteří neprošli jeho vojenskou školou. Navíc měla při výpadu hlavní roli sehrát pěchota, a tu představovalo pouhých pět set lidí. Bylo to velké riziko, protože nezdařená operace by ohrozila Suvorovovu pověst na novém působišti. Po delší úvaze se vojevůdce rozhodl, že na Turky zaútočí hned po odražení jejich výpadu. Pro jistotu požádal Potěmkina, aby jeho jízda provedla diverzní akci v týlu turtukajské posádky.

Turecký oddíl byl rozložen ve třech opevněných táborech. První tábor

obehnaný hliněným valem se tiskl k severnímu okraji městečka Turtukaje. Byly zde umístěny i dvě baterie. Na hřebtu hory byl zřízen druhý tábor, rovněž vybavený baterií. A konečně vpravo od městečka se podél toku Dunaje táhl třetí tábor vybavený děly, která chránila přístaviště pro loďky. Suvorov sestavil podrobný plán přepravy přes Dunaj, postupného útoku na všechna tři ležení a návratu na levý břeh obsazený Rusy. Hlavní článek instrukce začínal slovy: „Útok bude proveden v noci se silou a statečností u ruských vojáků obvyklou . . .“

Takto vypadala Suvorovova rázná a energická řeč plná silných slov: „koule stále dopadají, granáty spalují,“ „co nejrychleji udeřit na horu, jeden čtverhran výše, druhý v půli hory, zálohy jako obvykle“, „šetřit ženy, děti, civilní obyvatelstvo, i kdyby to byli Turci, ale neozbrojení“, „podrobnosti závisejí na okolnostech, rozumu, důvtipu, udatnosti a rozhodnosti pánů důstojníků“.

Vpodvečer 9. května Suvorov spolu s plukovníkem Meščerským, který velel levému křídlu, objel břeh Dunaje, sám umístil baterii a určil postavení tří čtverhranů plukovníka Baturina, podplukovníka Maurinova a zálohy majora Rehbocka. Předpoklad o účinnosti nečekaného útoku byl správný. Turci spoléhali na to, že v noci po jejich výpadu na ruské ležení bude klid, a stáhli proto dokonce i strážní loď. Loďky ukryté v rákosí Aržiže tak mohly být přeplaveny do Dunaje. Když je Turci zpozorovali, bylo už pozdě. Zahájili po nich palbu z děl, ta však v hluboké tmě nezpůsobila žádné ztráty. Pěchota vstoupila na nepřátelský břeh, rychle se seřadila do dvou kolon a dala se do pohybu vzhůru po řece.

Baturinův oddíl, v němž byl i Suvorov, zaútočil na prostřední tábor Turků. Hlavní baterie bránila v rozvinutí útoku. Kolona ozbrojená bodáky do ní pronikla. Suvorov se ocitl vedle nabitého tureckého děla, které náhle explodovalo a roztrhalo se na malé kusy. Raněný Suvorov upadl, ale nebyl čas čekat, až se bolest utiší. S námahou se zvedl a jako první vylezl na nepřátelskou redutu. Vrhel se na něho vousatý janičář se zdviženou šavlí. Suvorov mu přiložil na prsa pušku, předal zajatce vojákům a hnal se kupředu. Podplukovník Maurinov se zatím zmocnil druhé baterie v tomto táboře a rota astrachaňců ukořistila pobřežní děla a obsadila menší tábor.

Zbýval ještě třetí tábor na druhé straně Turtukaje a vlastní město, v němž zalehli uprchlí Turci. Generál poslal na tábor Rehbockovu zálohu a do Turtukaje se nahrnula pěchota. Vojáci rozpálení bojem se bili statečně. Turci na všech stranách utíkali, a když přispěchali karabiníci a kozáci, bylo o jejich porážce rozhodnuto.

V prvním boji bylo ukořistěno šest praporů, devatenáct velkých lodí, z nichž mnohé byly naloženy zbožím, a šestnáct děl. Čtyři lehká turecká děla byla dopravena do Negojesti, dvanáct těžkých děl bylo potopeno v Dunaji. Padlo velké množství nepřátel, avšak Suvorovem uvedený počet tisíc pět set je poněkud přehnaný. Zatímco ruské vojsko odpočívalo, byl vydán rozkaz k vypálení Turtukaje. Ve středu města hořel obrovský pašův dům, potom oheň pronikl ke skladišti střelného prachu v pevnosti a do vzdálenosti šedesáti verst se rozlehl strašný výbuch.

Suvorov usedl na buben a napsal tužkou dvě stručné zprávy. Veliteli sboru Saltykovovi psal: „Vaše Jasnosti! Zvítězili jsme. Sláva Bohu, sláva vám.“ A veliteli podunajské armády Rumjancevovi: „Sláva Bohu, sláva vám; Turtukaj padl, Suvorov tam.“ Potom vojska na jeho rozkaz opustila pusté a vypálené město. Suvorov převezl na levý břeh Dunaje všechny Bulhary, kteří žili ve městě. Bylo to sto osmdesát sedm rodin.

Suvorovův úspěch zazářil na pozadí obecné nečinnosti Rumjancevovy armády a vynesl mu řád sv. Jiří 2. stupně. Saltykov však nehnul ani prstem, aby tohoto vítězství využil. A tak se za necelý týden u Turtukaje objevil nový turecký tábor, a denně pak přibývalo pěchoty i jízdy z Ruščuku. K 20. květnu se na pravé straně Dunaje znovu soustředilo několik tisíc Turků. Suvorov žádal o posilu, ale Saltykov mu odmítl dát pěchotu a poslal jen dělostřelecký oddíl se dvěma jednorozci.

Vztahy mezi Suvorovem a jeho nadřízeným se den ode dne zhoršovaly. Generálmajor pokládal svého vrstevníka Saltykova za neschopného vojevůdce a kariéristu, který nahrabal hodnosti a vyznamenání díky stykům své rodiny. Jak si vážil slavného vítěze bitvy u Kunersdorfu, tak posměšně a pohrdavě se vyjadřoval o jeho synovi, kterému za zády neřekl jinak než „Iváněk“, který nezná „ani praxi, ani taktiku“. Horlivci donášeli jeho kousavé výroky Saltykovovi, člověku zlému a mstivému. To vše se odráželo i ve služebních vztazích. Suvorov bezmocně sledoval, jak Turci znovu opevňují Turtukaj, psal Saltykovovi, že Rusové se musí opevnit na pravém břehu Dunaje. V té době Alexandra Vasiljeviče nečekaně zachvátila zimnice. Jeho organismus, zesláblý nečinností, nudou a vnitřní trýzní, se nedokázal bránit. Žádal, aby ho poslali na léčení do Bukurešti. Ale 5. června dostal od Rumjanceva rozkaz, aby podruhé zaútočil na Turtukaj.

Suvorov zmitaný záchvaty zimnice nadiktoval Meščerskému instrukce. 7. června večer se oddíl posílený praporem apšeronského pluku a rotou granátníků připravil k přechodu Dunaje. Kníže Meščerskij a plukovník Baturin si však povšimli, že Turci jsou na protějším břehu připraveni útok odrazit, a neodvážili se proto zahájit operaci. Suvorov v jejich rozhodnutí viděl osobní urážku. Ačkoli se vysílený generálmajor sotva udržel na nohou, odjel do Bukurešti a odtud napsal Saltykovovi: „Jaká hanba! To už ani nejsou oni, všichni jsou ustrašení.“ Ze zoufalství dokonce žádal, aby byl zastoupen co nejpřísnějším velitelem a „dvěma odvážnými štábními důstojníky z pěchoty“. Trpce si stěžoval: „Bože můj, když na to pomyslím, krev se mi v žilách vaří.“

Nerohodnost Rumjanceva, který se bál postoupit dále za Dunaj, zatím stále více dráždila Kateřinu. Vzhledem k nerovnosti sil bylo třeba spoléhat především na vojenské umění, ale ruský polní maršál měl k dispozici jen samé neschopné generály – všechny ty Saltykovy, Glitze, Esseny, Stupišiny a Ungerny. Výjimkou byl jen Otto Adolf (rusky Otton Ivanovič) Weisman von Weissenstein. Účastnil se bitev u Gross Jägersdorfu a Zorndorfu, kde byl dvakrát raněn, války proti konfederátům, vyznamenal se v bojích u Kagulu a Largy, při dobývání pevnosti Isaccey a v několika úspěšných výpadech za Dunaj. V roce 1773 byly s jeho jménem spjaty hlavní úspěchy ruské armády. Pro jeho rychlost a schopnost nečekaně se objevovat na různých místech mu v armádě říkali Achilles.

Weisman s šestitisícovým oddílem překročil Dunaj a rozdrtil dvakrát silnější tatarsko-turecký sbor. Potom zaútočil na Osmana-pašu, držitele dvou bunčůků, jehož desetitisícový oddíl střežil přepravu u Gurobalu, a zničil jeho vojsko. Tím se Rumjancevovi otevřela cesta za Dunaj. Před ním leželo Bulharsko, jehož obyvatelé úpěli pod tureckým jhem. 23. května vydal maršál zvláštní manifest, v němž se obracel k národům osmanské Porty a slavnostně ujišťoval, že „surovost a drancování nikdy nebyly a nebudou vlastní ruským vojákům, zbraň zmaru a pomsty zvedáme jen proti nepřátelům, kteří nám kladou odpor, a prokážeme dobrodiní každému, kdo se uteče pod ochranu ruských zbraní a podřídí se jim.“ Bulhaři a Valaši nadšeně vítali ruské bratry. V podunajské armádě byla vytvořena zvláštní lehká vojska – arnautové, složená z obyvatel Moldavska a Valašska.

Rumjancev překročil u Gurobalu Dunaj a poslal přední voje v ústřety Turkům, kteří si zbudovali tábor nedaleko mohutné pevnosti Silistrie. Tady Weisman 13. června odrazil útok turecké jízdy, a kdyby mu včas poslali posilu, byl by se možná zmocnil i Silistrie. Ať už tomu bylo jak chtělo, hlavní armáda se teď mohla bez překážek přesunout k pevnosti a oblehnout ji. Aniž by věděl o úspěších hlavních sil, rozhodl se Suvorov v těchto dnech k novému útoku na Turtukaj.

Čtyřtisícovému tureckému oddílu, s nímž se měl Suvorov pustit do boje, velel známý bej Mekky, Fazlulláh Mahomed. Původem to byl Čerkes, kterého v šestnácti letech prodali egyptskému vládci mamelukovi Alímu. Ten si ho oblíbil, zahrnul ho svou přízní a nakonec ho přijal za vlastního. Alí-bej přerušil styky s Portou, razil vlastní mince a po vypuknutí války s Ruskem vystoupil proti Turkům a podmanil si Arábii a Sýrii. Tehdy také navázal styky s Alexandrem Orlovem, který byl v té době v Livornu. Když válka vrcholila, Turci podplatili Alí-bejova schovance Mahomeda. Mahomed strhl na svou stranu armádu a táhl s ní do Egypta. Alí uprchl do Sýrie a shromáždil tam nová vojska. Na jaře roku 1772 se společně s Rusy účastnil dobývání Bejrútu a v létě porážky třicetitisícového vojska damašského paši Hassana. Když se bej prahnoucí po pomstě zmocnil Tripolisu, Antiochie, Jeruzaléma a Jaffy, vytáhl se svými vojsky na Káhiru proti Mahomedovi. Zde se však jeho zrádní vojáci vzdali nepříteli a zaprodali svého pána. Alí-bej byl v zajetí otráven svým adoptivním synem.

Bojovník Fazlulláh Mahomed dal několik verst od vypáleného Turtukaje zbudovat tři tábory. První rozlehlý tábor byl opevněn vysokým valem a obehnan příkopem, napravo od něj, na kopci chráněném dvěma hlubokými stržemi, byl umístěn spolehlivě strážný bejův hlavní stan a u řeky směrem k Ruščuku byl vybudován největší tábor, kterému však chybělo dostatečné opevnění.

Před útokem měl Suvorov dva tisíce pět set vojáků, z toho tisíc tři sta pěšáků a sedm set jezdců, zbytek představovali kozáci a arnautové. Nezapomněl, jak těžko bylo praporům při prvním vpádu, když se po přepravě vyrovnávaly do čtverhranů, přelézaly výmoly a strže a zdolávaly příkrý svah hory. Už při dobývání hornaté Lanckorony Suvorov využil výhod pochodových kolon. Prapory pěchoty se přitom stávaly jakýmsi beranidlem s velkou údernou silou.

Vpředu šly roty granátníků, tvořící špici bojové sestavy, po stranách myslivci. Ještě to neznamenal vyloučení lineární taktiky jako takové, neboť když pěchota dosáhla hřebenu, rozvinula se do čtverhranů. Ale nové prvky značně pozměnily obvyklé utváření bojových sestav.

S temperamentem sobě vlastním sestavil Suvorov plán postupu, v němž byl určen úkol každé kolony a stanoven společný cíl: „Postupovat stále vpřed, nejdříve dobýt hřeben, nezastavovat se, hlava na ocas nečeká, ten to vždycky stihne, až přijde jeho čas, jak dokazují naše dřívější zkušenosti. Velitelé útvarů, kolon a jednotek nepodávají o ničem hlášení, jednají samostatně, rychle a s rozvahou.“

Rozhodl se provést útok v bouřlivé noci na 17. června. Ruskou přepravu kryla baterie šesti děl. Chráněn její palbou, dosáhl první oddíl pravého břehu, seřadil se v šestistupech do kolony a vyhnal Turky z nejbližšího tábora. Hrdinou dne se stal odvážný a iniciativní major astrachaňského pěšího pluku Boris Rehbock. Vyrázil směrem k druhému táboru, kryt palbou přešel dvě hluboké strže a vrhl se na val, kde ho přivítaly chladné zbraně. Nerovný boj trval čtyři hodiny, byli v něm zraněni skoro všichni ruští důstojníci. Dva čtverhrany vedené Baturinem, které stály na kopci, nepřispěchaly Rehbockovi včas na pomoc, a div tak nezmařily celou operaci.

Suvorov byl natolik vysílen zimnicí, že sotva chodil a mluvil. Při chůzi ho podpírali dva vojáci a pobočník předával jeho rozkazy. Když se s druhým sledem dostal na pravý břeh, Rehbock už zdolal čtyřnásobně silnějšího nepřítele. Generál dal Rehbockovi posilu a přeskupil oddíl tak, že uvnitř obsazeného vnitřního opevnění vznikl velký čtverhran. Nadlidskou silou vůle přemáhal svou nemoc a pohyboval se teď už bez cizí pomoci.

V jednu hodinu odpoledne Turci z posledního, spodního tábora přešli do zbesilého protiútku. Vedl je sám Fazlulláh Mahomed, odvážný třicetiletý krasavec, pyšníci se nádherným oděvem a postrojem svého rychlého koně. Z druhé strany Dunaje dorazili karabiníci podplukovníka Šemjakina a probili se na kopec, Senjutkinovi kozáci se hnali ke spodnímu tureckému táboru. Fazlulláh se marně snažil zachránit situaci. V čele hloučku elitních jezdců dojel k vnitřnímu opevnění, ale zde byl zraněn a dobit Suvorovovou spojkou, seržantem Gorškovem.

Generál už natolik přemohl svou nemoc, že dokázal vylézt na koně. Vypustil ze šancí pěchotu a bitevní pole se vmžiku zaplnilo prchajícími Turky. Ztratili v bitvě asi osm set lidí, nepočítaje v to ty, kteří byli posekáni a prokláti při pronásledování. Rusové získali čtrnáct měděných děl, mnoho lodí a tábor s bohatými zásobami. Suvorovovy ztráty byly malé: šest zabitých, asi sto raněných, z toho deset důstojníků. Když Turci utekli k Ruščuku, ohlásil generál vítězství Saltykovovi a se stejnou zprávou poslal Rehbocka k Rumjancevovi.

Maršál měl z tohoto vítězství dvojnásobnou radost, protože jeho situace nebyla nijak záviděníhodná. Po oblehnutí Silistrie se rozhodl zmocnit se jejího vnějšího opevnění. Neúnavný Weisman 18. června obsadil jeho nejdůležitější část – náhorní redutu. Rumjancev chtěl využít úspěchu, ovládnout Silistrii a jít dál směrem na Šumlu. Druhého dne však dostal zprávu, že velký vezír poslal na

pomoc Silistrii pětadvacetitisícový sbor Numan-paši, který se už blížil k městečku Küçük-Kajnardži. Rumjancev přikázal Weismanovi, aby opustil náhorní redutu, a začal stahovat vojska s úmyslem vrátit se na Dunaj. Když se Weisman dostavil do hlavního stanu, velitel mu uložil, aby kryl ústup hlavní armády a útočil na turecký sbor. „Ale nepřítel má dvacet tisíc vojáků a já jen pět, Vaše Jasnosti . . .“ „Vy sám vydáte za patnáct tisíc!“ odpověděl Rumjancev.

22. června Weisman přepadl tábor Numan-paši u Küçük-Kajnardži. Rusové úspěšně odráželi útoky Turků a způsobili jim těžké ztráty střelbou i chladnými zbraněmi. Když se na Rusy vrhli janičáři, stál Weisman před jedním čtverhranem. Nevyvedlo ho to z míry a rozkázal vojákům, aby se připravili k bodákovému protiútoku. V té chvíli jeden Turek pronikl do jejich řad a vystřelil na generála z pistole. Kulka projela levou rukou, hrudí a poté zasáhla srdce. Než upadl, stačil zašeptat: „Nikomu o tom neříkejte . . .“ Mrtvé tělo zakryli pláštěm, ale vojáci se o jeho smrti stejně dozvěděli. Zuřivě pobíjeli Turky, aby se pomstili za svého milovaného generála. Sbor Numan-paši byl na hlavu poražen.

Weisman měl stejně jako Suvorov vynikající vojenské schopnosti, železnou vůli a správný odhad. Bezmezná odvaha se u něho spojovala s chladnokrevností a ušlechtilostí, která se projevovala zejména v jeho neustálé péči o podřízené. V kapse jeho uniformy našli seznam vojáků, kteří se vyznamenali v předchozích bitvách. Weisman byl skutečným idolem vojáků. Žádný z Rumjancevových generálů nebyl oblíben tak jako on. Suvorov si ho nesmírně vážil. Když mu oznámili jeho smrt, smutně řekl: „Weisman už není mezi námi, zůstal jsem sám . . .“

Porážka Numan-paši umožnila podunajské armádě klidný návrat na levý břeh. Na pravém břehu Dunaje teď Rusům zůstal jen jeden opěrný bod – Hırşova. Turci na něj samozřejmě vyvíjeli silný tlak. Na Weismanovo místo mohl nastoupit jen Suvorov. Rumjancev mu také brzy svěřil „horké“ stanoviště v Hırşové. „Znám váš způsob myšlení i vaše vědomosti, a ponechávám proto na vaší vůli vše, co tam bude podle vašeho mínění třeba přistavět a změnit pro větší užitek věci. Svými činy jste se dostatečně proslavil, vaše neutuchající služební horlivost je zárukou úspěchu.“

Suvorov zanechal negoještský tábor ve vzorném pořádku. Dokonce i generálporučík Kamenski, který Suvorova neměl v lásce a dělal kvůli němu výčitky Saltykovovi, byl překvapen stavem loďstva a opevnění, nemluvě o bojové připravenosti vojsk. Suvorovovi se však nepodařilo okamžitě odjet k Rumjancevovi. Když slézal po vnějším žebříku negoještského kláštera, který byl po dešti kluzký, spadl na záda a silně se pohmožil. Teprve po dvoutýdenním léčení v Bukurešti se mohl vydat k hlavní armádě.

Po příjezdu do Hırşové dal postavit několik nových šancí, vyhloubit vlčí jámy a opevnit starý kamenný hrad na břehu Dunaje. Koncem srpna měl jeho oddíl kolem tří tisíc lidí, včetně vyborgského a 1. moskevského pěšího pluku, brigády generálmajora A. S. Miloradoviče a maďarských husarů. Suvorov navrhoval, že se spojí se sousedním oddílem Ungernovým, a aniž by vyčkával příchodu Turků, zaútočí na jejich tábor v Karasu, ale opatrný Rumjancev jeho plán neschválil.

Byla tak ztracena vhodná příležitost a nepřítel byl den ze dne silnější. 3. září ráno turecká jízda zahнала kozácké hlídky. Suvorov celou noc nespal. Ponechal v záloze Miloradovičovu brigádu a Maďary, ve dvou redutách umístil vyborgský pluk a ve vnitřním opevnění 1. moskevský. Zde zůstal i on sám.

Kolem poledního se asi šest tisíc jezdců a čtyři tisíce pěšáků přiblížily na dostřel děl k přední redutě. Pěchota byla seřazena podle evropského způsobu do tří řad s jízdou na křídlech a v zadních vojích. Suvorov vyšel za dřevěné zátarasy a s úsměvem hleděl na pravidelné šiky Turků, kteří byli vycvičeni francouzskými instruktory.

„Podívejte,“ obrátil se k důstojníkům, kteří ho doprovázeli. „Mohamedáni se chtějí bít v šiku. Za to draze zaplatí.“

Suvorov chtěl protivníka vylákat, a proto přikázal, aby vojsko „všemožně dávalo najevo naši slabost“, ale v pevnosti to nevydrželi a začali střílet. Turci ustoupili, Suvorov vyslal dopředu kozáky, ti vyprovokovali přestřelku, a potom předstírali útek. Turci se přiblížili, rozvinuli řady proti vnitřnímu opevnění, ponechali stranou obě reduty a hrad a umístili na pahorku baterii devíti děl, která okamžitě zahájila palbu. Z vnitřního opevnění se zamaskovanými střílnami nikdo neodpovídal. Dalkiličové – elitní lehká pěchota – se rozběhli na všechny strany a vedeni svými důstojníky – bajraktary – se vyšplhali na kopec. Útok byl tak rychlý, že sám Suvorov jentak stačil uskočit za opevnění. Turci začaly bít do prsou kartáče a kulky.

První fáze boje skončila. Dobře zorganizovaná obrana splnila svůj úkol – nepřítel byl zaskočen. Sotva turecká pěchota začala ustupovat ke své baterii, udeřila na její střed a pravé křídlo záloha plukovníka Mačabelova vyrovnaná do dvou čtverhranů a 1. moskevský pluk zaútočil z vnitřního opevnění na levé křídlo nepřítele. Turci byli nahnáni do strží a úžlabin, ale snažili se udržet. Teprve když zaútočil sevský pluk s husary, opustili baterii a dali se na útek. Husaři s kozáky je hnali třicet verst. Během pronásledování jim způsobili těžké ztráty. Nepřítel celkem ztratil přes tisíc sto lidí.

Na rozkaz Rumjanceva byla v celé armádě sloužena děkovaná mše. Suvorov od něj dostal dopis: „Za vítězství, v němž si cením schopností a odvahy velitele i hrdinství pluků, které vám byly svěřeny, vyslovte mým jménem pochvalu a dík vojákům všech hodností, kteří se podíleli na tomto úspěchu.“ Vítězství u Hırşové bylo posledním vítězstvím ruských zbraní v roce 1773. Pozdě na podzim chtěl Rumjancev podniknout velké tažení za Dunaj. Potěmkin už obléhal Silistrii, Saltykov se přiblížil k Ruščuku a Ungern táhl na Varnu. Ale nejednotnost a pomalost jejich postupu nakonec maršála donutila, aby stáhl vojska do zimních ležení ve Valašsku, Moldavsku a Besarábii.

V té době už Suvorov nebyl v bojující armádě. Požádal o krátkou dovolenou v Moskvě, kde ho již netrpělivě očekával jeho starý a nemocný otec, který svého syna neviděl celé čtyři roky.

Vasilij Ivanovič Suvorov už dávno provdal obě své dcery a bál se, aby jeho rod nevymřel po meči. Sám se oženil brzy a teď mu dělal starosti syn, kterému už bylo téměř čtyřiačtyřicet let. Vychoval svého syna v duchu přísné křesťanské morálky. Proto mu teď sám našel nevěstu, dceru penzionovaného armádního generála, knížete Ivana Andrejeviče Prozorovského, a využívaje svých rodičovských práv, povolal syna domů.

(2)

Byla to krasavice ruského typu, plná, statná, s ruměnými tvářemi, ale ne příliš chytrá. Dostalo se jí staromódní výchovy, která kromě čtení a psaní neposkytovala dívkám žádné jiné znalosti. Byla mladá, zhýčkaná a navíc se pohybovala v nejvyšších kruzích moskevské společnosti. Její matka pocházela z rodu Golicynů, jejími příbuznými byli Kurakinové, Tatiščevové, Paninové. Jednu z jejích tet provdali za hraběte P. A. Rumjanceva, druhá si vzala knížete M. V. Repnina. Byla lehkomyšlným dítětem své doby, ani za svobodna se nevyhýbala druhému pohlaví, jak později tvrdil Suvorov, a platilo to o to víc, že v době vdavek jí bylo už čtyřicet. Těžko si lze představit manželský pár, který by se k sobě hodil méně než kněžna Varvara Ivanovna a Suvorov.

Protože byla schopna ocenit svého budoucího chotě jen podle zevnějšku, nemohl se jí jistě líbit malý, shrbený a pokulhávající Suvorov s živým, vrásčitým obličejem, vysoko vyklenutým obočím a nepravidelným nosem, s řídkými vlasy, které předčasně zešedivěly. Ve všem se od sebe lišili. On byl inteligentní a sečtělý, patřil k nejvdělanějším lidem své doby, ona se učila jen podle časoslovu. Suvorov byl šetrný, někdy až skoupý, nesnášel rozmařilost, jeho žena neznala cenu peněz, byla po otci marnotratná a nic si nedokázala odepřít. Alexandr Vasiljevič byl hluboce zbožný, přísně a vážně plnil své manželské povinnosti, Varvara Ivanovna byla lehkomyšlná, ráda koketovala s muži a zavdávala tak často popud k hádkám. Navíc byli oba prchlíví a výbušní.

Nesoulad byl tedy zřejmý už na začátku. Suvorov to však nepostřehl a jeho nevěsta o tom nepřemýšlela. Co mohlo vést kněžnu Prozorovskou k tomu, že souhlasila s nabídkou čtyřicetiletého generála? Byla tu především jedna okolnost – Varvara Ivanovna nebyla bohatá. Její otec Ivan Andrejevič Prozorovskij žil nákladně a bezstarostně, často pořádal hostiny, až nakonec rozházela všechnu rodinnou majetek. Nevěsta dostala věnem pouhých pět set tisíc rublů a zůstává otázkou, zda je zaplatili zchudlí Prozorovští nebo bohatí Golicynové. Otec Suvorova však už tehdy vlastnil asi dva tisíce nevolníků „mužského pohlaví“, peníze a ostatní majetek nepočítaje. Navíc měl syn i jiné cenné „věno“ – Orechowo, Lanckoronu, Staloviče, Turtukaj, Híršovou. Urozená šlechta si vážila vojenské služby a dovedla ocenit i zásluhy energického generála.

Až do doby vlády Petra I. se snoubenci před svatbou nesměli setkat. K velké radosti mladých vydal Petr nařízení, které stanovilo, aby se svatba konala nejdříve za šest týdnů od prvního setkání ženicha s nevěstou, přičemž oba museli dát veřejně souhlas k uzavření sňatku. Suvorov až do otcovy smrti zůstal příkladným synem, nevyčítal otci jeho volbu, stejně jako Varvara Ivanovna nic nevyčítala svému otci.

Suvorov se po celý svůj život rychle rozhodoval. Stejně to bylo i s jeho ženitbou: 18. prosince 1773 požádal o ruku, 22. prosince se slavilo zasnoubení a 16. ledna 1774 se konala svatba. Mezi příbuznými Varvary Ivanovny vyvolal jejich sňatek spoustu řečí a pomluv. Naduté moskevské panstvo, které se scházelo v přepychově zařízeném domě Alexandry Ivanovny Kurakinové,

sestry Nikity a Petra Paninových, nedaleko kostela Archanděla Gabriela a v obrovské vile Petra Alexejeviče Tatiščeva u Rudé brány, považovalo Suvorova za kariéristu, který si sedl do teplého a zamířil příliš vysoko, připomínali jeho podivínství a už předem Varvaru Ivanovnu litovali. Zpráva rozhořčila i další kněžniny příbuzné, zvláště nespokojený byl žlučovitý Repnin a hrabě Petr Panin.

Suvorov považoval manželství za svatou povinnost každého člověka: „Mne zplodil otec a já také musím mít potomka, abych poděkoval otci za své zplodění.“ „Bohu se nelíbí, když se lidé nerozmnožují,“ říkal. Vojevůdce nesnášel prostopášnost a dvojsmyslné řeči, silných slov užíval jen v podmínkách boje, když bylo třeba povzbudit vojáky. Taková mravní čistota, ba cudnost sama o sobě musela připadat rozmařilým velmožům u dvora Kateřiny Druhé jako podivínství.

Uveďme příklad. U generálmajora sloužil jako štábní důstojník mladý Dolgovo-Saburov, který nastoupil do služby v hodnosti seržanta už v suzdalském pluku. Při odjezdu do Moskvy vzal Suvorov s sebou do Ruska i svého pobočníka. Měl doprovázet trén. Dolgovo-Saburov hlásil svému veliteli z Kyjeva, že trén je v pořádku, a vložil do obálky také dopis pro důstojníka Grigorije Alexandroviče – jeho příjmení se ani nedochovalo. V dopise bylo mnoho žertovného a nepřistojného. Protože si generál už dříve povšiml nebezpečných sklonů mladého Saburova, dovolil si jeho dopis přečíst.

Suvorov pečoval o mravnost svých důstojníků stejně jako o jejich výcvik, a proto mladého pobočníka otcovky vyplácnil: „Bůh ti odpusť! Od koho ses to naučil? Máš to asi od Grigorije Alexandroviče, ale on si svou lehkomyšlností ničí vlastní štěstí! Buď zbožný, ctnostný, stálý, velkorysý a spravedlivý, upřímný, trpělivý i pevný – čas všechno odplaví – nestýkej se s lehkomyšlnými lidmi. Náš Spasitel se nad tebou smiluje.“ Suvorov psal dopis v době, kdy měl plnou hlavu vlastní ženitby, ale ani tehdy nezapomínal na své „dětí“. Byl do morku kostí vojákem a smysl života viděl ve svých četných povinnostech.

V roce 1776 generál napsal: „Povinnosti vyplývající z carské služby jsou tak rozsáhlé, že všechny osobní záležitosti musí jít stranou; zavazuje k tomu přísaha, smysl pro čest a mravnost.“ Manželství mu připadalo jako přítěž v jeho zamilované práci, tím spíš že ženy až dosud v jeho životě zaujímaly zcela bezvýznamné místo. Byl upřímný jako dítě, zdrsněl ve válkách, pochodech, při vojenském způsobu života, byl výbušný, tvrdohlavý, nezapomínal na křivdy. Cítil se proto osamělý. Jeho mravní zásady, charakter a bezpochyby i zevnějšek mu nedovolovaly navazovat styky s jinými ženami. Varvara Ivanovna byla první a poslední ženou, která se mu líbila. Přilnul k ní a svým způsobem ji dokonce miloval. Věta, která se po několika letech vloudila do jeho soukromého dopisu příteli a zástupci u Potěmkina Petru Ivanoviči Turčaninovi, není náhodná: „Smilujte se nad ubohou Varvarou Ivanovnou, je mi dražší než život.“

Svatba se konala v kostele sv. Fjodora Studity, v němž byl kdysi Suvorov pokřtěn. Den po svatbě psali mladí manželé ve svatebním pokoji oznámení urozeným příbuzným do Petrohradu a do armády.

Suvorov rychle napsal svým rozmáchlým písmem zprávu maršálovi knížeti

Alexandru Michajloviči Golicynovi: „Z vůle boží bylo mé manželství šťastně uzavřeno. Mám tu čest poroučet se při této příležitosti do milosti Vaší Jasnosti . . .“

Také Varvara Ivanovna připsala několik řádků. Sklonila hlavu na stranu, samou horlivostí si skousla špičku jazyka a pomalu malovala písmena labutím perem: „také Já, milostiví Pane strýčku, připajují výras své ponižené ucty a mám tu čest doporučit vaší milosti alexandra vasiljeviče a taky sebe, a zůstávám, milostiví pane strýčku, odaná a věrná neteř varvara Suvorovová.“

Do poloviny února roku 1774 Suvorov zůstal v Moskvě, prožíval líbáanky v otcově domě na Velké Nikitské ulici. Potom odjel na bitevní pole v Turecku. Jeho mladá žena zůstala v Moskvě. Zpočátku žili v souladu a podle všeho spolu byli spokojeni. V dopisu Rumjancevovi nazval Suvorov svůj snátek „nečeká-ným štěstím“. Nemohl tušit, že bude se svou ženou stejně nešťastný, jako byl Rumjancev s její tetou.

(3)

Začátkem roku 1774, posledního roku války s osmanskou Portou, zemřel sultán Mustafa, nepřítel Ruska, který nechtěl ani slyšet o nezávislosti krymských Tatarů. Na jeho místo nastoupil jeho bratr Abdul Hamid. Ten svěřil vládu v zemi velkému vezírovi Musunu Zadeovi, starému a moudrému politikovi, který udržoval písemný styk s Rumjancevem. Turecko toužilo po míru. Nutně ho potřebovalo i Rusko vyčerpané dlouhou válkou, polskými událostmi, strašným morem, který zpusťošil Moskvu, a konečně i rolnickým povstáním na východě, jež zachvacovalo stále nové oblasti. Kateřina poskytla Rumjancevovi rozsáhlou plnou moc – naprostou volnost při útočných operacích, právo vést jednání a uzavřít mír. Nejpádnejší argumentem pro uzavření míru se mohlo stát jen další přesvědčivé vítězství nad Turky.

Carevna odvolala Potěmkina do Petrohradu a na jeho místo velitele záložního sboru jmenovala Suvorova. 17. března 1774 mu byla udělena hodnost generálporučíka. V těsném sousedství byl umístěn sbor šestatřicetiletého Michaila Fjodoroviče Kamenského, který nesnášel ani Suvorova, ani jeho „partyzánské“ metody boje.

Maličký, hubený, ale silný a živý Kamenskij byl obdařen vrozenou inteligencí a bystrostí, které se u něj spojovaly s vynikajícím vzděláním. Byl obeznámen s vyšší matematikou, znal několik jazyků, miloval literaturu (později vydal Bogdanovičovu „Dušičku“), podle vyjádření Suvorova „ovládal taktiku“ a vyznačoval se i osobní odvahou a statečností. Vyznamenal se při dobývání Chotiny a Bender, i když spíše jako vynikající bojovník než talentovaný vojevůdce. Jeho celoživotním ideálem byl Bedřich II., u něhož se v roce 1765 učil.

V boji byl odvážný, v životě se z něj stával tyran. Všechny kladné vlastnosti Kamenského byly zastíněny odpudivými rysy jeho charakteru. Neuměl se vůbec ovládat, byl popudlivý, vznětlivý, zlostný, nadměrně samolibý a bezuz-

dně smyslný. V rusko-turecké válce v letech 1787–1791 se jeho krutost stala až chorobnou. Podezřelý zajatce dával svlékat donaha, polévat vodou a tak je nechal stát na mrazu. Když ho jednou rozčílilo bučení krávy, rozkázal, aby jí usekli hlavu. Jindy vypálil dobytou vesnici, vyhnal z ní obyvatelstvo a nechal je zmraznout. Ke služebnictvu a vojákům se choval hůř než zvíře – při manévrech provinilce kousal tak silně, že jim vytrhával z těla kusy masa. Zběsile se choval i v rodině. Svému synu Sergejovi, který už tehdy sloužil v armádě, uštědřil jednou dvacet ran býkovcem. V roce 1809 ho zabil sekerou patnáctiletý nevolník, bratr jeho milenky.

Rumjancevův generální plán předpokládal, že v roce 1774 budou válečné operace přeneseny za Dunaj, dojde k útoku na Balkán, a tak bude zlomen odpor Porty. Saltykovův sbor měl obléhat pevnost Ruščuk, Rumjancev měl s dvanáctitisícovým oddílem obsadit Silistriu a Repnin měl zůstat na levém břehu Dunaje a zajišťovat zde jejich postup. Kamenskij a Suvorov dostali za úkol zaútočit na Bazardžik a Šumlu, a odpoutat tak vojska velkému vezíra od Ruščuku a Silistrie. V případě sporu měl rozhodující slovo Kamenskij. Stal se generálporučíkem o rok dříve než Suvorov, a proto mu náleželo právo „služebně staršího“. Protože však Suvorov nebyl na Kamenském závislý ve všem, byly jejich vztahy napjaté. Alexandr Vasiljevič se nechtěl Kamenskému podřídit, byl umíněný, ba až nepřipustně svévolný. Na druhé straně inteligentní a bystrý Kamenskij tajně uznával Suvorovy přednosti, možná mu i záviděl. Tyto dvě horké hlavy zkrátka nemohly žít vedle sebe.

V posledních dnech května se oddíly Kamenského a Suvorova různými cestami vydaly k Bazardžiku. Suvorov vyrazil o dva dny později, než bylo stanoveno plánem. Antipatie zvítězily nad povinností. Zřejmě se vůbec nehodlal spojit s Kamenským, šel dokonce úplně jinou cestou, než měl. V důsledku toho s ním Kamenskij ztratil spojení, stěžoval si Rumjancevovi a obdržel od něj potvrzení svého práva služebně staršího: „Vaše moc spočívá v tom, že máte právo dávat rozkazy panu generálporučíku Suvorovovi.“ Suvorov však dobře znal svou cenu, věděl, že za sebe může ručit. Když se setkal s nespravedlností, dovolil si nepodřídit se rozkazu. Stejně tomu bylo i před porážkou Ogiňského v Stalovičích.

2. června Kamenskij po úspěšné operaci obsadil Bazardžik a odtud odešel do vesnice Jušenly. Zde se s ním Suvorov 9. června v jednu hodinu odpoledne konečně spojil. Nebyl čas zjišťovat viníka. Suvorov si hned zavolal svého oblíbeného majora Vasilije Arcybaševa, který v té době zaměnil zelenou uniformu suzdalské pěchoty za modrý husarský doloman srbského pluku, a poslal ho na výzvědy. Podle slov očitého svědka došlo k této akci bez vědomí Kamenského. Na západ od vesnice Jušenly se v délce devíti verst táhl hustý Deliormanský les. Bylo časně červnové ráno. Arcybašev jel se žlutými husary a kozáky po úzké neudržované cestě. Proti němu jela nic netušící turecká hlídka v čele s hlavním ubytovatelem. Hlídce jel v patách silný oddíl sipáhů a albánské pěchoty. Ve stejný den, kdy Kamenskij obsadil Jušenly, dorazil k městečku Kozludži čtyřicetitisícový sbor Hadžiho Abdula Rezaka a zbudoval si zde tábor. Rusy tedy odděloval od Turků jen Deliormanský les.

Abdul Rezak byl významným diplomatem, později se stal ministrem

zahraničních věcí Porty. V roce 1772 zastupoval Turecko na kongresu v Bukurešti a udělal pro zastavení války vše, co bylo v jeho silách. Ruský vyslanec Obrezkov ho velice chválil a sděloval do Petrohradu, že sice celý svůj život prožil mezi Turky, ale „s tak řádným a počestným člověkem se nesešel“. To však Abdul Rezakovi nebránilo, aby žil na účet ruské vlády. Když ho začali podezřívat ze zrady, vyměnil pero diplomata za kord a byl poslán na průzkum k Hırşové. Pěťadvacetitisícovému oddílu jeho pečoty velel sverepý Janičaraga, jízdě pět pašů v hodnosti dvou bunčuků.

Během krátké potyčky Rusové zajali hlavního ubytovatele a několik důstojníků, ale potom turecký předvoj hrstku Arcybaševových lidí zatlačil. Suvorov mu hned přispěchal na pomoc. Cesta byla tak úzká, že na ní mohli jet jen čtyři jezdci vedle sebe. Mnohem početnější turecký oddíl ruskou jízdu zahnal. Suvorova odřízli od jeho vojáků. Za zády slyšel, jak na sebe vzrušeně pokřikují sipáhíové, kteří jej pronásledovali.

Uměl už natolik dobře turecky, že porozuměl smyslu jejich vět. Domlouvali se, že nebudou na generála střílet a dostanou ho živého. Sipáhíové ho už doháněli a snažili se ho chytit za kabát, ale jeho kozácký koník prudce uskočil a Turci byli zas o několik sáhů pozadu. Potom je zastavily tři čtverhrany seřazené na mýtině. Velel jim podplukovník Ivan Fersen, Ivan Rek, dávný bojový přítel Suvorovův, a Christophor von Treiden. Ani pečota však nebyla s to dlouho odrážet zuřivé útoky Albánců. V prosluněném lese se mihly rudé fezy a turbany. Albánci na místě uřezávali hlavy zajatcům a postupovali kupředu. Už se jim skoro podařilo vytlačit Rusy z lesa.

V kritickém okamžiku se z kraje lesa ozvaly kartáče a děla. Pak přispěchal suzdalský a sevský pěší pluk velitele brigády Mačabelova a vzápětí za nimi jízda vedená generálmajorem von Lewisem, kterou vyslal Kamenskij. Když se rozptýlil dým výstřelů, Suvorov uviděl, jak osmitisícový oddíl Albánců ustupuje do hloubi lesa. Lewisovi kyrysníci a karabiníci je pronásledovali. Úzká cesta byla poseta tureckými povozy, voly, těly padlých. Utrpení vojáků, kteří od večera nic nejedli ani nepili, znásobovalo nesnesitelné vedro. Turci několikrát přešli do protiútoků. Zvláště zběsile se na Rusy vrhali jalynkalydzové – „obnažené šavle“. Tak se říkalo vojskům ozbrojeným jen kinžály a jatagany.

Vojáci v boji ušli devět verst, mnozí cestou padli vedrem a vysílením. Pak začalo silně pršet a déšť osvěžil zmučené ruské vojáky. Pro Turky oblečené do dlouhých širokých oděvů se však stal překážkou. Rusové se trochu vzpamatovali a vyšli na velkou hrbolatou louku porostlou křovím, za níž stály na kopcích hlavní síly Turků. O něco dál se tyčily minarety Kozludži.

Zarochotily nepřátelské baterie. Pod jejich palbou sešikoval Suvorov své vojsko. V první řadě stáli myslivci a granátníci, v záloze byl velitel brigády Mačabelov se suzdalským a sevským plukem, na křídle se postavila jízda. Rusové měli celkem osm tisíc lidí.

Husaři a kozáci pronásledující Albánci vyšplhali na kopce, ale tam je odrazila turecká jízda, která prudce útočila na hlavní síly Suvorova. Podporovali ji janičáři zalehlí v křoví. S jataganem v jedné a s puškou v druhé ruce se jako beze smyslů vrhali na Fersenův a Treidenův čtverhran na levém křídle a umírali na bodácích. Suvorov stáhl Rekův čtverhran z pravého křídla

a postavil ho mezi dezorganizovaný prapor Fersenův a Treidenův, na levé křídlo poslal i většinu jízdy a Mačabelovu zálohu. Zvláštním oddílem suzdalců přikázal, aby vyčistily křoví, v němž se ukrývali nepřátelští střelci.

Mačabelův čtverhran odrazil Turky jako první, vyrazil kupředu a za ním ostatní vojsko. Suvorov se objevoval na různých místech bojiště, postupně stahoval vojáky, a ti se pak šplhali na pahorek vzdálený asi tři versty od tureckého tábora u Kozludži. Před táborem přehradila Rusům cestu hluboká strž. Teprve teď se objevilo dělostřelectvo. Suvorov rozkázal, aby zahájilo palbu proti tureckému ležení, a sám vedl husary na kopec obsazený nepřítelem. Pěší čtverhrany prováděly obchvat.

Abdul Rezakova vojska zachvátila panika. Prchající Turci odsekávali postraňky u děl, ti méně šťastní stříleli na jezdce, aby získali koně. Jeden janičář dokonce vystřelil na vlastního velitele. Nepředstavitelný chaos způsobily koule ruských děl, které v tom okamžiku začaly dopadat na tábor. Vítězná bitva se už pomalu chýlila ke konci, ale turecká baterie znovu zahájila silnou palbu s kopce, který dobýval Suvorov. Generál v té bitevní vřavě zachytil známou tvář svého bývalého pobočníka ze suzdalského pluku, majora Parfentjeva. „Iljušo!“ zvolal na něho, vykláněje se ze sedla. „Seber tři suzdalské roty, chlapče, a okamžitě udeřte na baterii!“

Ruská pečota už zatím vtrhla do tábora a ničila všechno, co jí stálo v cestě. Turci ztratili v Kozludži dvacet devět děl, která jim dal ulít francouzský baron Tott, sto sedm praporů a asi tisíc lidí. Suvorovova vojska se utábořila na dobytých výšinách. Když se začalo stmívat, uviděl generál kolonu vycházející z lesa. Byla to opožděná posila Kamenského – vojáci černigovského pluku vedení brigádním velitelem I. A. Zaborovským.

Porážka u Kozludži zbavila velkého vezíra Musuna Zadeho poslední opory. S pouhým tisícem janičářů se stáhl k Šumle. 10. června, den po boji, Kamenskij svolal válečnou radu. Suvorov trval na tom, že má být okamžitě podniknut útok. Opatrný generálporučík Alexandr Alexandrovič Prozorovskij, příbuzný jeho ženy, však váhal. „Teď má vojsko totiž málo potravin, cesty jsou špatné, ani totiž nevíme, kde jsou mohamedáni . . .“ „Zatracený Totiž,“ procedil skrz zuby Suvorov.

K velké radosti Kamenského souhlasil s Prozorovským generálmajor Reiser a Ozerov. „Naše včerejší vítězství,“ řekl Kamenskij s kyselým úsměvem, „při němž se tak vyznamenal generálporučík Suvorov, nám umožňuje, abychom si odpočinuli a očekávali přísun proviantu. Potom se můžeme přesunout mezi Šumlu a Silistrii. Odřízneme Silistrii od vnitrozemí, a až se náš vrchní velitel přeplaví přes Dunaj, budeme mu pomáhat.“

Po obrovském vypětí, které si od něho vyžádal boj, byl Suvorov celý rozlámaný, necítil se zdrav. Neměl dost sil, aby porazil generály ve slovní potyčce. Při setkání s brigádním velitelem Zaborovským si trpce stěžoval na Kamenského: „To že je taktik? Nedovolil mi přesunout bojiště přes Šumlu za Balkán!“

Ivanu Alexandroviči Zaborovskému se zanedlouho podařilo uskutečnit Suvorovův sen. Jako jediný ruský vojevůdce se dostal daleko za Balkán. Po podepsání küçük-kajnardžinské mírové dohody získal hodnost generálmajora,

řád sv. Jiří 3. třídy a zlatou pušku vykládanou diamanty s nápisem: „Za slavné a úspěšné tažení za Balkán“. Průběh celé války však nezměnila jeho izolovaná akce, nýbrž Suvorovo vítězství nad Abdulem Rezakem, které nahalo Turkům strach a vedlo k urychlenému uzavření míru.

Po střetnutí s Kamenským Suvorov předstíral nemoc a o své vůli odjel do Bukurešti. Rumjancev ho přijal chladně a žádal, aby mu vysvětlil svůj náhlý odjezd od bojující armády. Byl nespokojen s jeho svévolností, ale ještě více ho dopálila nerozhodnost Kamenského. 13. června mu napsal: „Na jedné straně mám radost z vítězství nad nepřítelem u Kozludži, na druhé straně však s lítostí přijímám zprávu, která přišla současně, že jste se po drtivé porážce nepřítele na společné poradě rozhodli . . . nevyužít tohoto vítězství . . . V takové situaci nejsou drahé dny, ale minuty, co bylo ztraceno, to už nelze vrátit.“

Suvorov si od Rumjanceva vyžádal dovolenou v Rusku, ale ještě dlouho (téměř půldruhého měsíce) zůstal v Moldávii. Zde ho zastihl Kateřinin rozkaz, aby přijel do Moskvy.

Panovnice se obávala rolnického povstání, které vzplanulo na východě, a už podruhé tam chtěla úspěšného generála poslat.

Skutečnost, že proti Pugačovovi poslali právě Suvorova, schopného generála, který si získal ostruhy v nedávných bitvách, dokazuje, jak velký význam přikládala Kateřina II. a její vláda událostem na Jajiku a Volze. Rolnické hnutí namířené proti statkářům do základů otráslu stavbou celé monarchie. Suvorov byl typický člověk své doby, opravdový „sluha carův a otec vojáků“. Cit národní hrdosti a bezmezná úcta ke korunovaným vládcům se v něm spojovaly v jedno. Armáda pro něj byla silou, která chrání nejen nezávislost Ruska, ale i stávající státní zřízení. Nesmíme také zapomínat, že Suvorov byl příslušníkem ruské šlechty a už z tohoto důvodu nemohl pochopit podstatu lidového rolnického povstání namířené proti nelidskosti nevolnického systému. V tom se jasně projevovala třídní omezenost jeho světového názoru. V povstání vedeném Pugačovem alias Petrem III. neviděl nic jiného než „zločinnou vzpouru“.

(4)

Suvorov přijel do Moskvy 23. srpna roku 1774. Město bylo ochromeno strachem. Ze Simbirsk, Saratova, Kazaně, Tambova a dalších měst se sem sjížděli statkáři s rodinami, ale i zde se třásl strachem o svůj majetek.

Suvorov navštívil ženu a bez meškání se ohlásil u moskevského gubernátora knížete M. N. Volkonského. Moskva jako by se připravovala na obléhání. Náměstí před palácem bylo plné děl. V knížecím předpokoji se shlukli utečenci a děsili jeden druhého nejrůznějšími povídkami. Špatně oblečený šlechtic ze Šacka ujišťoval: „Ten zločinec měl zase jednou neuvěřitelné štěstí. Rozprášil se svou bandou vojenské oddíly, které s ním měly uzavřít příměří, a navíc shromáždil velkou armádu svých pošetilých a zaslepených přívrženců. Teď loupí a ničí všechno, co mu přijde pod ruku. Všude věší lidi a vyvražďuje

šlechtice a pány, vyraboval a zničil dokonce i samotnou Kazaň a teď táhne na Moskvu . . .“

Když se v předpokoji objevil energický generál, na jehož uniformě se skvěly řády sv. Jiří 2. a 3. stupně, řád sv. Alexandra Něvského a sv. Anny, hovor utichl a statkáři se uctivě rozestoupili.

Michail Nikitič Volkonskij Suvorovovi oznámil rozhodnutí vojenského kolegia, které ho přidělilo „k oddílu armádního generála P. I. Panina“. Ještě téhož dne se vydal k Paninovi. Setkal se s ním 24. srpna ve vesnici Ucholově, která ležela na půl cesty mezi Perejaslavlem-Rjazaňským a Šackem. Nemocného generála překvapila rychlost jeho příjezdu. Suvorov od něho dostal „otevřený list“, zplnomocnění, které potvrzovalo, že mu podléhají všechny vojenské a civilní úřady v povstaleckých guberniích, a hned převzal velení nad předsunutými oddíly.

Zdálo se, že Kateřinou jmenovaný A. I. Bibikov už povstání zcela potlačil. Po jeho smrti však Pugačov shromáždil novou armádu na Urale. Provedl rychlý výpad na Ural a přilehlé oblasti, v polovině července došel k Volze a dobyl Kazaň. Do jeho rukou nepadla jen kazaňská pevnost. Zde ho dostihl podplukovník I. I. Michelson a rozdrtil jeho hlavní síly. Pugačov se stáhl z města a se zbytky svých vojsk zaútočil na Michelsona, byl však na hlavu poražen.

18. července přitáhl Pugačov se svým vojskem na západ, k Volze, a přešel na její pravý břeh kousek nad Kazaní. 20. července soustředil své síly, obsadil město Kurmyš a vydal se na jih, k Penze. Pugačovův přechod na pravý břeh směrem k centrálním guberniím, obilnici Ruska, zapůsobil tísnivým dojmem nejen v Moskvě, ale i v Petrohradě. Generálmajor Pavel Potěmkin, bratranec Kateřinina favorita, 11. srpna zmateně hlásil panovnici: „ . . . zločinec byl poražen a utekl . . . a znovu nabral síly. V Kokšajsku přešel Volhu s 50 lidmi, v Cylvisku jich měl 150, v Alstyru 500, v Saransku asi 1200, dostal tu i děla a střelný prach, a v Penze a v Saratově se k němu přidalo přes 1000 lidí, posílil dělostřelectvo a nabral zásoby. Tak se ze štvance stal mocným člověkem a nahání lidem strach.“

Začala poslední, snad nejdramatičtější fáze povstání. Nevolníci se jako jeden muž přidávali na stranu Pugačova, vypalovali statky, zabíjeli statkáře, kupce i úředníky. Rusko zachvátila občanská válka.

Suvorov seděl v otevřeném poštovním voze zabalený do vojenského pláště. Spěchal se svým doprovodem k vojskům. Za Saratovem obklíčila jeho kočár skupina rolníků, mezi nimiž byli i kazaští Kirgizové. „Kdo jste?“ zeptal se jejich vůdce v placaté čepici se štítkem a namířil na generála pistoli.

„Lidé velkého cara Petra Fjodoroviče . . .“ rychle odpověděl Suvorov.

Vůdce nedůvěřivě pohlédl na vojáky doprovázející Suvorova a jeho pohled se zastavil na bodácích, které povstalci většinou nenosili.

„Máme důležité státnické poslání,“ rozhodně řekl Suvorov.

Mnohem později se ve svém životopise kajícím přiznával: „ . . . nestydím se přiznat, že jsem se někdy vydával za zločince.“

I když generálporučík velice pospíchal, k rozhodujícím událostem přesto došlo bez jeho účasti. 25. srpna Ivan Ivanovič Michelson porazil Pugačovova

vojska u Černého Jaru, sto verst od Caricynu. Zasadil tak povstání poslední, smrtelný úder. Zbývalo jen polapit oslabeného Pugačova, s nímž zůstalo pouhých sto padesát jajických kozáků.

V Dmitrijevském, na Volze, Suvorov narazil na malý oddíl a zjistil, že se Pugačov zdržuje v nedaleké osadě za Volhou. Zpočátku se chtěl přeplavit na druhý břeh a zaútočit na něho se svým malým oddílem, ale v Dmitrijevském nebylo dost koní. Generál tedy naložil své lidi na loď a odplul do Caricynu, kde se asi 3. září konečně spojil s Michelsonem.

9. září už byl generálporučík na říčce Jeruslance, během dalšího dne ušel osmdesát verst a dosáhl přítoku Jeruslanu Targuni. Protože zde bylo klidno, zabral Suvorov padesát volů pro vojenskou kuchyni a odjel do stepi. Obrovské neobydlené a nezalesněné území mezi Volhou a Jajikem se táhlo stovky verst. Zásoby potravin se tenčily. Generál si vzpomněl na zkušenost ze sedmileté války a přikázal vojákům, aby usušili maso nad ohněm. Ve dne se orientovali podle slunce, v noci podle hvězd. Jen zřídka narazili na kazašské Kirgizy, kteří před nimi prchali na koních. Cestou Suvorov potkal několik malých oddílů, které vyjely z Caricynu před ním, a připojil je k sobě.

11. září se Suvorov dostal k řece Malý Uzeň, kde žili ve svých osadách raskolnici. Generálporučík tušil, že Pugačov je nablízku. Rozděлил oddíl na čtyři části a oznámil Paninovi: „Jestli ho nenajdeme ani tam, půjdu neúnavně po jeho stopě třeba až do města Jajicka . . .“

Suvorov podnikal rychlé pochody stepí a u Velkého Uzeně Pugačova málem dostal. Předešel ho však kozácký setník Charčev. Když se o tom generálporučík dozvěděl od raskolníků, vybral si vojáky s nejlepšími koňmi a 16. září s nimi dorazil do Jajicka. Za devět dní ujel šest set verst. Pugačov už byl předán jajickému veliteli plukovníku Simonovovi.

Rolnického cara svlékli z jeho šarlatového taftového kabátku, hedvábné zelené košile a modrých kalhot, vzali mu šavli se stříbrným jilcem, ruče a nohy mu sputali okovy a pro zahřátí mu dali ošklivý a špinavý ovčí kožich. Gardový kapitán Mavrin v přítomnosti Suvorova, Simonova, majora Borodina, donského plukovníka Tavinského a setníka Charčeva, který si oblékl Pugačovovy šaty, zahájil první výslech zajatce.

Podle slov očitého svědka měl Pugačov kulatý obličej, černé rozčuchané vlasy a rovně zastřižené vousy. Byl střední postavy, oči měl „velké, černé, potažené nažloutlou mázdrou, jako by měl zákal“. I v okovech se tvářil sebevědomě, mluvil rychle a posměšně. Zato jeho oblíbenec, poďobaný Perfiljev, zachmuřeně řekl: „Radši bych se viděl zaživa pohřbený v zemi než v rukou carevny . . .“

Někdy v té době se Suvorov seznámil s gardovým poručíkem G. R. Děržavinem, který sloužil u malého oddílu v Povolží. Po jednom skvělém Děržavinově výpadu mu Suvorov poslal zvláštní přípis, v němž mimo jiné stálo: „O horlivosti Vašeho Blahorodí ve službách Jeho carského Veličenstva jsem už mnohé slyšel . . . Očekávám, že mne Vaše Blahorodí bude co nejčastěji uvědomovat o svém pobytu, hrdinských činech a úspěších.“ Tak bylo navázáno přátelství mezi velkým vojevůdcem a slavným ruským básníkem, který Suvorova oslavil ve svých básních.

1. října ráno Pugačova přivezli do Simbirsku a předali armádnímu generálovi Petru Ivanoviči Paninovi. „Benderský vítěz“ přijal Suvorova v přijímací galerii, kde se už shromáždilo několik generálů – kníže Golicyn, Pavel Potěmkin, Ogarev, Čorba, a řada vyšších a štábních důstojníků. Panin měl na sobě široký šedivý atlasový župan a velký francouzský biret s růžovými stuhami. Jeho nadutý masitý obličej zářil radostí.

Přivedli Pugačova. Na Paninovu otázku, jak se mohl odvážit pozvednout proti němu zbraň, směle odpověděl: „Co se dá dělat, Vaše Jasnosti, když už jsem bojoval proti carevně . . .“ Taková neslýchaná drzost Panina rozzuřila. Vrhł se na Pugačova pěstmi.

10. ledna 1775 byl Pugačov popraven v Moskvě. Jeho smrt však neznamenal konec povstání. Rozlehlý kraj od Kazaně k Orenburgu byl zpustošen, lidé trpěli bezvládním, hladem, nemocemi. Suvorovovi bylo svěřeno velení nad všemi vojsky v Orenburgu, Penze, Kazani a v dalších místech. Celkem mu podléhalo asi osmdesát tisíc lidí. Město Jajick ani řeka Jajik už neexistovaly. Kateřina chtěla vyhladit památku na Pugačova, a dala proto město přejmenovat na Uralsk a řeku na Ural.

Suvorov si vyžádal dovolenou u ženy v Moskvě. Po návratu ho zavalily úřední starosti se svěřenými guberniemi. Lidé si tu dobře pamatovali na krvavou trestnou výpravu hraběte Panina, který dal ve všech odbojných vesnicích postavit „po jedné šibenici, jednom kolě a jednom háku, na který se věší za žebro“. Až do odvolání nesměly být odstraněny. Na rozdíl od svého nelítostného představeného se Suvorov snažil především přesvědčovat. Ani během své cesty po povstaleckých guberniích „sám nikdy netrestal ani nedovoloval trestat, leda původce bezpráví, působil lidskostí a laskavostí“. Když se stal prakticky neomezeným vládcem několika gubernií, v krátké době „bez krveprolití“ uklidnil nepokoje v Baškírii a na jaře roku 1775 objel ležení svých vojsk v Samaře, Orenburgu a Ufě.

Léto mu přineslo velkou radost a zároveň i těžký zármutek. 1. srpna se Varvaře Ivanovně narodila dcera, které dali na počest tety Natálie Ivanovny Safonovové jméno Nataša; a 15. července zemřel Vasilij Ivanovič Suvorov. V posledních letech žil v podmoskevské vesnici Rožděstvenno, kterou koupil od Barjatinských.

Naproti otcovu hrobu na vnější straně kostela Narození Panny Marie dal Suvorov postavit pomník. Byl to velký kámen bez nápisu, jen s rodovým erbem nahoře – „štít je podélně rozdělen na dvě poloviny, v bílém poli je pancíř, v rudém se kříží kord se šípem nad šlechtickou korunkou a nad ní je pravá ruka v brnění třímající šavli“.

V létě roku 1775 se moskevská šlechta chystala k oslavám míru, který nastal po skončení války s Tureckem a Polskem. Šlechtické Rusko se radovalo z vojenských vítězství nad Vysokou portou a konfederáty i z porážky rolnického povstání, které otrásl samotnými základy impéria. Od doby Alžbětiny vlády bývalé hlavní město nezažilo tak nádhernou slavnost. Kateřina přijela do Moskvy v doprovodu dvora, vyslanců, vojevůdců a gardy. Suvorov se

zúčastnil slavnostní bohoslužby v Uspenském chrámu a poté byl pozván na oběd do Hranovitého paláce. Prostý lid byl pohoštěn na náměstích pečenými býky a révovým „zeleným vínem“.

Kateřina štědře odměňovala slavné ruské vojevůdce. Vrchnímu veliteli loďstva ve Středozemním moři Alexeji Grigorjeviči Orlovovi, který v Česmenském zálivu porazil Turky a dostal za to řád sv. Jiří 1. stupně, udělila titul Česmenský. Kníže Vasilij Michajlovič Dolgorukov, velitel Druhé armády, který bojoval proti Krymskému chanátu, rozdrtil turecko-tatarská vojska a dobyl Krymský poloostrov, kromě zlatého řádu sv. Jiří připojil ke svému jménu titul Krymský.

Zvláštního vyznamenání se dostalo veliteli První armády, hraběti Petru Alexandroviči Rumjancevovi. Ke konci války nebyl sice příliš úspěšným vojevůdcem, ale významně se zasloužil o vítězství nad Turky u Rjabé Mogily, Largy a Kagulu, a také o uzavření pro Rusko výhodného küçük-kajnardžinského míru. Už v roce 1770 ho Kateřina jmenovala polním maršálem a rytířem řádu sv. Jiří 1. stupně. Z rozhodnutí Senátu z 10. července roku 1775 byl Rumjancev odměněn takto:

„... čestné uznání, v němž bude zaznamenána jeho činnost v poslední válce a při uzavření míru, dále pak jeho ostatní vítězství a jeho nový titul Zadunajský; za dobré vedení vojska velitelské žezlo neboli bulava zdobená diamanty; za odvážná tažení kord vykládaný diamanty; za vítězství vavřínový věnec; za uzavření míru olivová snítka; jako výraz carské blahovůle kříž a hvězda řádu svatého apoštola Ondřeje posázená diamanty; na počest polního maršála a jako příklad pro potomky medaile s jeho portrétem; pro jeho potěšení vesnice s pěti tisíci duší v Bělorusku; na stavbu domu sto tisíc rublů z Kabinetu; na jeho stůl stříbrný servis; na výzdobu domu obrazy...“

Suvorov získal zlatý kord posázený diamanty. Při oslavách byl představen carevně.

Plná, ale přes svých šestačtyřicet let stále ještě mladě vyhlížející Kateřina, oblečená do slavnostního pláště a s malou korunkou na hlavě, byla obklopena velkou suitou, v níž byli i zahraniční ministři. Vedle ní Suvorov uviděl hnědookého careviče Petra s vysoko ohrnutým nosem, oblečeného do uniformy admirála, jeho hezkou mladou ženu, bratry Černyšovovy – Zachara Grigorjeviče, prezidenta vojenského kolegia, a Ivana Grigorjeviče, prezidenta námořního kolegia, dále dva Paniny – vlivného Nikitu Ivanoviče, „ministra zahraničních věcí“, jak mu odnedávna říkali, a Petra Ivanoviče, svého nadřízeného.

„Blahopřeji vítězi nad Pugačovem,“ zahučel svým hlubokým hlasem pětatřicetiletý obr Grigorij Potěmkin, oblečený do uniformy armádního generála, na níž se skvěly ruské i cizí řády.

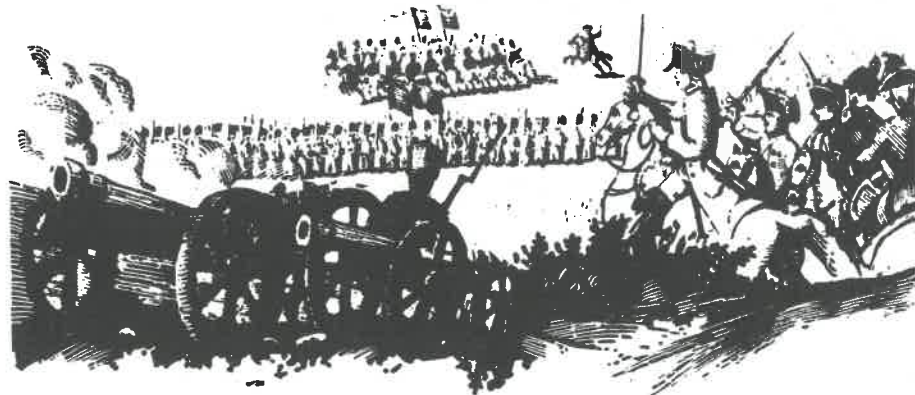
Kateřině bylo známo, že dvorní šlechta začala Suvorovovi závidět, že ho pokládají za šťastlivce zhýčkaného úspěchem. Favoritův příbuzný Pavel Potěmkin carevně psal: „Nejhorší ze všeho je, že při mém prvním setkání s generálporučíkem Suvorovem mu Jeho Jasnost hrabě Panin ráčil přede všemi vyslovit poděkování jménem Vašeho Veličenstva a celého impéria, jako by Suvorov polapil zločince Pugačova...“ Carevna už věděla, jaký význam má

Suvorov, a proto ji tyto pomluvy znepokojovaly. Když Suvorov odešel, s úsměvem hlasitě pronesla: „Grigoriji Alexandroviči! Tvůj synovec má pravdu. Suvorov na tom neměl žádný podíl, přijel až po boji. Pugačov mu vděčí za své polapení asi tak jako mému pokojovému psíku Thomasovi.“

Nad Ruskem vycházela nová hvězda – Potěmkin. Čas od času bledla, jindy oslepujivě zazářila, ale až do roku 1791, kdy favorit zemřel, nezašla.

Na jihu Ruska

*Moudrá velkorysost je někdy užitečnější
než rychlý meč v ruce vojáka . . .*

A. V. SUVOROV

(1)

Küçük-kajnardžinská dohoda z roku 1774 stvrzující „věčný mír“ mezi Tureckem a Ruskem byla prvním krokem k připojení Krymu. Už Petr I. prohlásil, že Krym musí být připojen k Rusku. Na základě smlouvy Porta vrátila území dobytá Petrem. Kromě toho se všichni Tataři na sever od Černého moře, včetně Krymského chanátu, stali nezávislími na Turecku, avšak sultánovi „jako nejvyššímu kalifovi“ byla ponechána moc náboženská. Potvrzoval nově dosazované vládce Krymu, jeho profil byl výražen na mincích, modlili se za něho v mešitách.

Rusko získalo „klíče od Krymu“ – Kerč a pevnost Jenikale, které zajišťovaly volný výjezd z Azovského moře, a na Černém moři pevnost Kinburn ležící nedaleko ústí Dněpru. Jihozápadní hranici teď tvořil Jižní Bug, na východě se hranice posunula na břeh Kubáně, Rusko získalo právo opevnit Azov. Ruským obchodním lodím bylo dovoleno plavit se po Černém moři za stejných podmínek jako lodi francouzské a anglické. Kromě toho Turecko zaplatilo Rusku kontribuci ve výši 4,5 miliónu rublů.

I po sultánově ratifikaci küçük-kajnardžinské smlouvy však na Krymu docházelo k incidentům. Dalo se to ostatně předpokládat. Dvojnáčnost nového statutu Krymského chanátu jen rozněcovala boje mezi přívrženci Turecka a zastánci sblížení s Ruskem ve vládnoucí feudální špičce. Istanbul-

ským emisarům se bez námahy podařilo poštvat vlivné mirzy proti vládnoucímu chánovi, omezenému Sáhíb-Girejovi, který slepě napodoboval všechno evropské. Začátkem roku 1775 ho prohlásili za svrženého.

V červenci se nedaleko Alušty vylodil turecký výsadek, s nímž přijel nový krymský chán Devlet-Girej, potvrzený Tureckem. Ruská vojska zabránila Turkům v postupu. Polní maršál Rumjancev povolal z Abcházie Sáhíbova a Devletova bratra Šagin-Gireje, kalgu, tj. velitele vojsk nogajské hordy. Ruská vláda si přála, aby sjednotil pod svou vládou všechny krymské a kubáňské Tatary.

V říjnu roku 1776 byly k hranicím Krymu a Kubáně staženy velké svazky. V Alexandrovské očekával rozkazy sbor generálporučíka A. A. Prozorovského, v pevnosti sv. Dimitrije (dnešní Rostov na Donu) a v okolí Azova ležel sbor brigádního velitele I. F. Brinka a přímo na Krymu v Jenikale byl umístěn oddíl generálmajora N. V. Borzova. 1. listopadu se vojska pomalu začala přesunovat na Krym a za Kubán. Bylo třeba najít zkušeného vojevůdce, který by upevnil ruskou moc na Krymu, aniž by došlo k otevřené válce s Tureckem. Potěmkin jmenoval Suvorova, který velel nejprve petrohradské a potom moskevské divizi, ležící táborem v Kolomně. 17. prosince roku 1776 Suvorov hned za pluky moskevské divize dorazil na Krym. Jeho nadřízeným byl Alexandr Alexandrovič Prozorovskij, kterému přezdívali „generál Totiž“. Nerozhodný Prozorovskij nedávno prodělal operaci, a byl proto rád, že ve složité situaci nevyhlášené války může přenést odpovědnost na Suvorova. 17. ledna 1777 se Suvorov dočasně stal velitelem dvacetitisícového sboru. Od Prozorovského dostal podrobné instrukce, v nichž mimo jiné stálo: „Vaše umění a statečnost jsou všeobecně známy, ani já o nich nepochybuji, ale postupujte laskavě podle výše uvedeného plánu: až zaženete nepřítele, daleko ho nepronásledujte . . .“ Opatrný Prozorovskij se zřejmě obával Suvorovy iniciativy.

Události se zatím vyvíjely ve prospěch Ruska. Šagin-Girej podporovaný Brinkovým sborem byl zvolen za chána Tatary z obou břehů Kubáně. Obsadil město Ačujev na břehu Azovského moře, 30. ledna se zmocnil pevnosti Temrjuk a vydal se směrem k Tamani. Turecký velitel podplacený Brinkem bez odporu vyklidil Tamaň a podle dohody měl v doprovodu ruských vojsk odejít přes Krym do Očakova. Počátkem února roku 1777 byl tedy v ruce Šagin-Gireje celý Tamaňský poloostrov a nic mu nebránilo, aby přes Jenikale, kde ho očekával generálmajor Borzov, vstoupil na Krym.

Když se Devlet-Girej dozvěděl, že se Šagin-Girej stal kubáňským chánem, shromáždil v Bachčisaraji své stoupence a zeptal se jich, zda se krymští Tataři chtějí podrobit vládě jeho bratra. Protože ho ujišťovali o své oddanosti, přikázal mirzům, aby zahájili válku proti Rusku. Suvorov však pouhým manévrováním rozehnal hordy Tatarů a 10. března mohl ohlásit Prozorovskému, že nepřátelská vojska v Bachčisaraji byla rozprášena. Téhož dne se Šagin-Girej objevil v Jenikale a mirzové ho brzy uznali krymským chánem. Devlet 3. dubna odplul na obchodní lodi do Cařihradu.

Na Krymu nastal klid a s ním přišla i nucená nečinnost, která Suvorova velice tížila. Dopalovaly ho i malicherné výtky Prozorovského. Jejich vztahy se den

ze dne zhoršovaly. Navíc Rumjancev světil „generálovi Totiž“ vyšetřování jedné velice choulostivé záležitosti, která se týkala Suvorova.

Suvorovovi životopisci naznačují, že se v prosinci roku 1776 dostal do ostrého konfliktu s generálem Vojinem Ivanovičem Naščokinem, jedním z nejvýstřednějších lidí kateřinské doby, který sice nevynikal odvahou na bitevním poli, zato ve společnosti se choval vyzývavě. Kdykoliv Suvorov po jejich střetnutí potkal tohoto vznětlivého generála ve společnosti, utíkal před ním a ukazuje na něho prstem, říkal: „Bojím se ho, je to strašný rváč!“

Ješitného generálporučíka se bezpochyby dotklo, že vyšetřování tohoto případu bylo svěčeno právě Prozorovskému.

Suvorov se nudil, trápila ho zimnice, a proto nakonec v červnu roku 1777 požádal o krátkou dovolenou. Odjel k rodině do Poltavy. Probouzela se v něm stále silnější otcovská láska k malé Nataše, „Suvoročce“, jak jí něžně říkal. V dopise z 3. října 1777 hrdě sděluje z Poltavy armádnímu generálovi V. I. Chrapovickému: „... dcerka se mi podobá – běhá v zimě po blátě a mluví ještě po svém.“ Nechtělo se mu vracet se do služby, která se mu zprotivila. Když mu vypršela dovolená, napsal Prozorovskému, že je nemocný a jede se „nadýchat čerstvého vzduchu“ do Opošně, malého městečka u Poltavy. Zároveň se obrátil na všemocného Potěmkina s prosbou, aby ho poslali jinam: „Mé štěstí je ve vašich rukou!“ Gubernátor novorossijský, azovský a astračanský jeho prosbě vyhověl a přikázal Rumjancevovi, aby generálporučíka přeložil.

29. listopadu Rumjancev Suvorovovi napsal: „Vaše Excellence, po obdržení mého dopisu jeďte okamžitě převzít velení nad sborem na Kubáni...“

Zatímco Suvorov churavěl a snažil se vyhnout službě, situace na Krymu se vyhrotila. Šagin-Girej se stal stejně krutým politikem jako jeho bratr. Spoléhaje na ruské bodáky, choval se krajně nadutě, bez ohledu na národní zvyky a tradice zaváděl „evropské“ reformy, na něž lid nebyl připraven. Začal jezdit v kočáře, jíst u stolu, sedět v měkkých křeslech, držel si francouzské kuchaře. Všechny jeho rozmary byly nákladné, ale jeho měšec zel prázdnotou. Zvýšení daní vyvolalo nespokojenost a prodej části příjmů ruským kupcům vzbudil rozhořčení. Pro prostý lid byl náboženským odpadlíkem, pro velmože zrádce. Šagin-Girejovi protivníci se neštítili žádných prostředků, rozšířili dokonce pověsti, že pod jménem Ivan Pavlovič přijal křesťanství. Vzplanulo povstání, do jehož čela se postavil jeho bratr Selim, a chán musel uprchnout do ruského tábora. Rozzuření vzbouřenci uloupili všechny poklady ze Šaginova paláce a znásilnili ženy z jeho harému.

Nerozhodnost Prozorovského vedla k tomu, že se povstání prudce rozhořelo a začalo ohrožovat ruské oddíly na Krymu. Přestože byli Tataři v rozhodující bitvě v říjnu roku 1777 na hlavu poraženi a dva tisíce jich přišlo o život nebo bylo zraněno, bouře nepřestávaly, dokonce se rozšířily z Krymu na Kubáň.

5. ledna roku 1778 Suvorov převzal kubáňský sbor. Nejdřív ze všeho si zajistil nezávislost na Prozorovském, jemuž podléhal jeho předchůdce generálmajor Brink. V hlášení vrchnímu veliteli armád na Krymu a na Kubáni Rumjancevovi vysvětloval svou žádost „značnou vzdáleností tohoto místa od Krymského poloostrova“ a také tím, že Prozorovskij „dostatečně nezná zdejší

kraj“. To, že nedostal žádnou odpověď, považoval za maršálův mlčenlivý souhlas a nadále už neposílal na Krym žádná hlášení. Když si takto uvolnil ruce, pustil se do upevňování ruské moci na Kubáni a ve velmi krátké době, za pouhé tři měsíce, dosáhl překvapivých výsledků.

Když se velitelé pevností a stanic dozvěděli, že jejich nový nadřízený provádí inspekci kubáňské linie, začali se čile připravovat na jeho přijetí. Suvorov však nesnášel okázalost, a proto se obvykle objevoval nečekaně. V polních podmínkách, které se podobaly bojovým, se oblékal prostě, nenosil řády ani hodnostní označení.

V noci usedl do saní a jel do první stanice, která byla po cestě. Její velitel, zkušený kapitán, Suvorova nikdy neviděl. Na otázku: „Kdo jste?“ dostal odpověď: „Generálporučík mne poslal, abych mu přichystal koně.“ Ačkoliv bylo již velmi pozdě, přijal kapitán hosta přátelsky, zavedl ho do svého pokoje, dal mu večeři a nabídl i vodku.

Při rozhovoru kapitán žertoval a hodnotil všechny generály – Prozorovského, Borzova, Brinka. Suvorova chválil za jeho pozornost k vojákům a péči o ně. Potom se s ním generálporučík přátelsky rozloučil a pokračoval v cestě. Ráno dostal kapitán lístek: „Suvorov projížděl vaši vesnicí, děkuje za večeři a prosí, abyste mu zachoval své přátelství.“

Suvorov sdělil Rumjancevovi, že považuje „za svou prvořadou povinnost na vlastní oči se seznámit se situací v této zemi a se všemi stanovišti, která v ní byla zbudována.“ Objel po břehu moře jižní část kraje od Těmrjuku až k Tamani a potom se vydal vzhůru po Kubáni do Kopylu, kde měl svůj hlavní stan. Seznamoval se s neznámou zemí. Výsledkem byl podrobný topografický popis kraje, doplněný etnografickými poznatky a údaji.

Jeho pozornosti neunikli ani tzv. někrasovci – potomci kozáků, kteří uprchli na Kubáň s Ignatijem Někrasou po porážce Bulavinova povstání v roce 1708. Některé z nich přijal krymský chán, a později vstoupili do jeho gardy nebo se dokonce stali osobními strážci tureckého sultána. Většina „mírumilovných“ někrasovců byla přesídlena Turky na dolní Dunaj, ale podle slov Suvorova „nejméně tři tisíce mužského pohlaví“ jich opustilo obydlí, když se přiblížila ruská vojska, a potulovali se v horách za Kubáni. Suvorov je vyhledal a při rozmluvě s nimi zjistil, že „mimochodem projevují přání žít pokojně a vrátit se na naši stranu“.

Dělal mu starosti také velký počet úmrtí ve vojsku, způsobené nejrůznějšími nemocemi, a proto rozdělil pluky a evakuoval řadu nemocných. Kubáňští Nogajci trpěli loupežnými a krvavými nájezdy Čerkesů, kteří odváděli do zajetí pokojné obyvatele, loupili jejich majetek i dobytek a byli zvyklí „bojovat na smrt“. Suvorov přikázal, aby „na tomto břehu Kubáně bylo zničeno všechno rákosí, kterým se horalé tajně kradou, když překročí Kubáň“. Chtěl zlepšit vztahy s nogajskými vůdci, jezdil k hordám, orodoval za chány a mirzy u představených, šikovně podplácel ze zvláštních peněžních fondů, jež si vyžádal od Rumjanceva na dárky pro úředníky chanátu, kteří „si zvykli na ohavnosti“. Hlavní však bylo upevnění nových hranic Ruska.

Kubáňská pohraniční linie, která vznikla po uzavření küčük-kajnardžinské dohody, byla ve skutečnosti hranicí s Tureckem. Kromě zesílení stávajících

vojenských stanovišť Suvorov navrhl, aby byl prodloužen řetěz opevnění vzhůru po Kubáni, a spojil se tak s Mozdockou linií, postavenou už v roce 1763, která sloužila k ochraně ruských osad před nájezdy horalů z Kabardinie a Čečny.

Přes velké mrazy začal Suvorov začátkem ledna stavět pevnosti a malá polní opevnění. Sám si předem ověřoval terén, navrhoval půdorys každé stavby a účastnil se inženýrských prací. Jeho stavby předčily běžná polní opevnění té doby. Byly vybaveny bankety a střílnami, z nichž bylo možno dobře ostřelovat okolní terén zbařený všech přirozených překážek, hatěmi a pytlí s hlínou, za nimiž našli spolehlivý úkryt střelci a dělostřelecká obsluha. Navíc byly před každou pevností postaveny umělé překážky. Suvorov tvrdil, že „při obvyklé odvaze Rusů schopný velitel dokáže díky důkladnosti takového opevnění odrazit útok i té nejpravděpodobnější armády, natož rozptýlené nájezdy barbarů.“ Podle jeho odhadu měl být celý obranný systém dokončen v květnu.

Stavební práce probíhaly ve velice těžkých podmínkách. Suvorov na to později vzpomínal v dopise správci Potěmkinovy kanceláře P. I. Turčaninovi, napsaném typicky obrazným a aforistickým stylem: „Zryl jsem Kubáň od Černého moře až ke Kaspickému, pod širým nebem, dokázal jsem přeměnit síť četných pevností v jediný velký opěrný bod. Podobaly se pevnostem mozdockým a byly stavěny stejným způsobem. Ze dvou mých pracovních armád čítajících sedm set lidí, které stavěly pevnosti přímo před nosem ozbrojených barbarů, za nestálého počasí a v nesmírně těžkých podmínkách, nikdo nezemřel a zahynul jen jeden člověk – ale ten nebyl ozbrojen.“ Už 19. května mohl Suvorov hlásit Rumjancevovi, že „pevnosti a polní opevnění na Kubáni byly postaveny . . . nad očekávání zdařile. Pro Čerkesy a jejich zbraně jsou tak nedobytné, že je dokonale zkrotí.“

Díky Suvorovovi byl celý kraj v dubnu roku 1778 prozkoumán, zabezpečen spolehlivou linií opevnění a přiveden do stavu naprostého klidu. Čerkesové přestali podnikat nájezdy, Nogajci se vrátili k pokojné práci. Zato na Krymu šlo všechno od desíti k pěti. Vinu na tom měl neschopný Prozorovskij, který nakonec dostal dvouletou dovolenou. Rumjancev mohl uvažovat pouze o jednom kandidátovi na jeho místo. 23. března jmenoval velitelem krymského sboru Suvorova, přičemž mu bylo i nadále ponecháno velení nad kubáňskými vojsky.

Vojevůdce neměl zrovna jednoduchou povahu. Když se mu někdo znelíbil, nejenže na to nikdy nedokázal zapomenout, ale dával svou nepřízeň najevo na každém kroku, bez ohledu na pravidla slušného chování. Protože byl ješitný a neuměl odpouštět zlo, kterého se na něm dopustili, chtěl dát za vyučenou svému bývalému nadřízenému.

26. dubna se objevil v Bachčisaraji, aniž by to Prozorovskému, od něhož měl převzít sbor, předem oznámil. Generál „Totiž“ ho očekával ve svém táboře a už několikrát se vyptával, zda Suvorov nepřišel. Vyslal do Bachčisaraje službu konajícího generálmajora Leontjeva a ten cestou potkal jakoby náhodou Suvorovova kapitána Korobjina. Kapitán mu oznámil, že jeho velitel je churavý a nemůže nikoho přijmout. Když přijel spolu s Leontjevem do tábora, sdělil totéž i Prozorovskému. Ten ho požádal, aby zjistil, zda ho

Suvorov bude moci přijmout příštího dne a v kolik hodin by mohl přijet, ale nedočkal se odpovědi. Přesto poslal do Bachčisaraje svého pobočníka, který se zakrátko vrátil s málo potěšující zprávou: „nemocný“ Suvorov večer s ruským rezidentem u bachčisarajského dvora Andrejem Dmitrijevičem Konstantinovem a příštího dne se chce vypravit k Šagin-Girejovi. Teprve teď generál „Totiž“ pochopil, že se nový velitel záměrně vyhýbá setkání. Poslal tedy Suvorovovi po generálu Leontjevovi „listiny nutné k předání velení“, naposledy si postěžoval Rumjancevovi a v noci odjel z Krymu.

Po převzetí sboru Suvorov stejně jako na Kubáni objel všechna opevnění postavená za Prozorovského a prohlédl si je. Shledal, že jsou v „bezvadném“ stavu, ale přesto rozhodl, že by jim „neuškodilo, kdyby byly pevnější“. Na Krymu byl klid, ale v Achiarské, později Sevastopolské rejdě se stále zdržovaly turecké lodě. Aby mohl pohodlně pozorovat Turky a lépe koordinovat činnost jednotlivých oddílů, rozdělil Suvorov celý Krymský poloostrov na čtyři územní okruhy a vyčlenil velkou vnější zálohu – brigádu generálmajora Ivana Vachtangoviče Bagrationa, která se rozložila na sever od Perekopu. I na Krymu s úspěchem využil svých zkušeností z války s konfederáty. Ve snaze zabránit Turkům ve vylodění zřídil po celém břehu linii opěrných bodů, zavedl signalizaci mezi pozemními vojsky a loďstvem, nařídil, aby se vojáci naučili rozeznávat vlastní lodě od tureckých.

Bylo třeba urovnat vztahy s tatarským obyvatelstvem a se samotným krymským chánem. V tom Suvorovovi velice pomohl Konstantinov. Byl to dávný přítel Suvorovův, křtil jeho dceru Natašu. Konstantinov dobře znal zvyky a tradice Tatarů, uměl s nimi vyjít, tajně se podílel na pronajímání půdy. Jeho prostřednictvím se generál sblížil s krymským chánem.

Šagin-Girejův palác v Bachčisaraji střežili věrní bešlejové – stálá garda organizovaná podle evropského způsobu. Doprovázen Konstantinovem vstoupil Suvorov do vnitřních komnat paláce a tam poprvé uviděl třicetiletého chána. Byl to vychrtlý, vysoký člověk se sympatickým obličejem, oblečený do soukenného šatu muftiů, ale bez vousů, které měli podle zvyku nosit chánové a duchovní. Z jeho bystrých černých očí vyzařovala inteligence, mluvil vybraně a nenuceně.

Šagin-Girej, potomek Čingischánův, byl zajímavý člověk. Vzdělání se mu dostalo v Benátkách, perfektně ovládal italštinu, řečtinu, arabštinu a ruštinu, psal verše v tatarštině a arabštině. Když v roce 1771 navštívil Petrohrad, dokázal svou přívětivostí a šarmem okouzlit i samotnou Kateřinu. Z Petrohradu se vrátil jako stoupenec evropských reforem. Urovnal vztahy mezi Řeky a Armény žijícími na Krymu spolu s muslimy, dal propustit ruské zajatce a začal razit vlastní stříbrné a měděné mince.

Šagin-Girej pozval Suvorova na kávu. Hosté usedli po evropském způsobu do křesel, jen francouzský sluha podával chánovi kávu vkleče. Suvorov pozoroval chána a jeho suitu a přemýšlel o časech, kdy jejich krátké kabáty, šaryvary a čepice naháněly hrůzu jeho předkům.

Po kávě chánovi přinesli hliněnou tureckou dýmku s velmi dlouhou troubelí, po chvíli mu podali druhou, a pak ještě třetí. Šagin-Girej každou z nich vykouřil na několik zátahů. U šachovnice se Suvorov s chánem dohodl na

prvních krocích, které měly být učiněny pro urovnání vztahů mezi Tatary a Rusy. Při rozloučení oba cítili uspokojení.

Jako zkušený správní úředník vydal Suworov 16. května zvláštní instrukci pro vojska, v níž žádal, aby byly „udržovány zcela přátelské vztahy mezi Rusy a obyvateli různých národností a podporován vzájemný soulad“. Zdůrazňoval, že „s podmaněnými národy se má zacházet lidsky“.

Téhož dne Suworov vydal své významné nařízení pro vojska kubáňského sboru, jež zahrnovalo všechny stránky vojenského života, výcviku, hospodaření i životního stylu. S pedantickou přesností uvádí opatření, která je třeba učinit pro ochranu zdraví vojáků, na nic nezapomíná, žádá na lékařích a jejich pomocnících, aby „neustále pečovali o zdraví vojáků, prováděli prohlídky, starali se o jejich zaopatření, jídlo a pití. Pokud jde o pití, tam kde není dobrá voda, pít převařenou a ustátou, zesláblým ji dávat se suchary nebo s octem; k jídlu dobře propečený chléb, nezkažené suchary, teplou kaši, kotel musí být dobře vymytý louhem.

Jídlo nesmí být staré a vychladlé, musí být dostatečně uvařené, kotle se musí po použití vymýt a do sucha vytřít. Obuv a uniforma nesmějí být těsné, do bot se musí vejít ještě onuce.

Prádlo uchovávat v čistotě, často je prát. Nedopustit, aby vojáci byli vysilováni, ale učit je pracovitosti a nedovolit jim zahálku . . .“

Suworov už strávil mnoho let ve službě a dopodrobna znal problémy řadového vojáka ruské armády. Jeho popularita vyplývala z naprostého přesvědčení podřízených, že jejich generál se o ně stará víc než o sebe.

V nařízení ze 16. května věnuje Suworov největší pozornost otázkám výcviku vojsk. Vychází při tom z místních podmínek – kubáňská opevněná linie se táhla přes čtyřicet verst – a bere v úvahu charakter protivníka, který podnikal většinou nečekané nájezdy. Z těchto důvodů „generál Vpřed“ požadoval především spolehlivou pasivní obranu. Suworovo pojetí válečného umění tedy nebylo jednostranné. Potvrzují to ostatně i další články nařízení, například ty, které jsou věnovány výcviku ve střelbě. Suworovovi kritici často vhodně i nevhodně připomínají jeho okřídlenou větu: „Kulka je husa, bodák chlapík“, neberou v úvahu špatnou kvalitu tehdejších křesadlových pušek, které umožňovaly jen malou rychlost střelby a nebyly dostatečně účinné. A především opomíjejí nebo nechtějí vidět fakt, že Suworov kladl velký důraz především na mířenou střelbu, ba dokonce tvrdil, že „střelba pěchoty je počátkem vítězství“. V duchu Rumjancevových reforem věnoval generál-poručík zvláštní pozornost myslivcům, elitním střelcům, nebo jak bychom řekli dnes, odstřelovačům. Protože „nejpřesněji mířili na protivníka a hlavně na velitele a jezdce“, získali zvláštní privilegia: „Tito mohou střílet podle vlastního uvážení, bez rozkazu.“

Ačkoli stále užívaná lineární taktika už byla zastaralá, staly se vojenské jednotky v Suworovově pojetí pružným, pohyblivým a živým organismem: „Velké čtverhrany byly zátěží, nejpružnější je plukovní čtverhran, ale vhodné jsou i čtverhrany z praporů, při křížové palbě zasahují protivníka skrz naskrz ze všech stran a činí tak směle, tvrdě a rychle, pohyblivé těžké dělostřelectvo jde určenou cestou v bateriích a kryje je, jízda seká a bodá rozbité a rozptýlené

zezadu nebo je tlačí na čtverhrany, což zaručuje větší úspěch . . . Střelba pěchoty je počátkem vítězství, bodáky skolí ty, kdož pronikli do čtverhranů, šavle a kopí pak dovrší vítězství a pronásledování . . . Pochodovat bez noclehů a stále zasazovat smrtelné údery. Noční porážka nepřítele je důkazem schopností velitele, který nebojuje proto, aby se proslavil, ale aby dosáhl trvalého vítězství. Plody vítězství může sklízet až později.“

Z těchto řádků, které přímo srší energií, rozmachem a útočností, je zřejmé, že Suworov tehdy už neměl na mysli jen nevelké krymské a kubáňské bojiště. Neuvažuje jen o možném vylovení nebo horských partyzánech, ale o mocných silách pravidelné armády nepřítele.

Vztahy s osmanskou Portou se v té době zhoršovaly, protože Porta se nechtěla smířit se ztrátou území a odmítala s konečnou platností potvrdit küçük-kajnardžinskou dohodu. Bez jakéhokoliv vysvětlení začalo Turecko stahovat vojska k Jižnímu Bugu a na Černé moře poslalo tři válečné eskadry. Rumjancev proto nařídil Suworovovi, že nesmí dopustit, aby se Turci vyloдили, ale jen s využitím mírových prostředků. Zbraní směl použít jen v krajním případě. Maršál si nebyl zcela jist, zda se Suworov vypořádá s úkolem, při jehož plnění musela odvaha ustoupit opatrnému taktizování. Potěmkinovi zdůvodňoval své obavy takto: „Pan Suworov je nesdílný a nepoddajný, jen aby se nedostali do sporu a potom nepoprali.“ Ale brzy si mohl ověřit, že Suworov je vytrvalý a vynalézavý, že má diplomatické schopnosti.

V Achiarském zálivu už dlouhou dobu kotvily turecké lodě. 7. června se dva donští kozáci po výměně stráží vraceli do svého tábora. Vtom na ně zavolali tři Turci, předstírající, že hledají tlumočnicka. Kozáci odpověděli, že žádný z nich není tlumočnick, a potom zahnuhli z cesty. Náhle však postřehli, že jim Turci míří do zad puškami. Pobídli proto koně, ale bylo už pozdě. Ozvaly se výstřely a jeden kozák se vzápětí svalil s koně. Turci ho začali šacovat. Druhý kozák tryskem ujížděl ke svým.

Po tomto incidentu Suworov požádal tureckého vrchního soudce Hadžiho Mehmeda, aby vypátral a potrestal vrahy, a přizval Šagin-Gireje k malé demonstraci ruské síly, při které s ním před očima Turků objel kus pobřeží. Poměrně úzké ústí Achiarského zálivu mu pomohlo najít správné řešení. Nezbývalo než čekat na odpověď.

Podle očekávání Hadži Mehmed poslal dopis, v němž Suworova ujišťoval o svém přátelství, ale viníky potrestat nehodlal. Suworov proto vyhledal vhodná místa pro navršení násypu a v noci na 15. června přikázal šesti praporům „s dostatečným množstvím dělostřelectva a jízdy a se zálohou“, aby tajně zahájily podkopové práce na obou stranách zálivu. Za svítání byly práce přerušeny.

Ráno zavolala strážní hlídka Hadžiho Mehmeda na palubu. V pozadí flotily u výjezdu do moře uviděl velké hliněné násypy a vyčuhující dělostřelecké baterie, neviděl však žádné lidi. Znepokojilo ho to a žádal vysvětlení, proč byla tato opevnění postavena. Než přišla odpověď, zachmuřeně se procházel po palubě a střídavě hleděl na splhlé plachty své flotily a násypy, které mu hrozily uvězněním. Potom mu doručili Suworovův dopis: „Po obdržení vašeho dopisu jsem nucen vyjádřit svůj údiv nad nečekanou otázkou, nenarušujeme-li

obapolné přátelství . . . V žádném případě nemáme v úmyslu narušovat vzájemné vztahy, naopak, veškeré naše úsilí směřuje k tomu, aby byly odvráceny všechny nepřátelské záměry a aby přátelské vztahy, stvrzené slavnostním slibem velkých světovládců, byly nadále plně respektovány. Z toho tedy můžete, můj příteli, soudit o mé naprosté upřímnosti. Vaše pochybnosti jsou jen výplodem vaší fantazie.“

Hadži Mehmed zbledl hněvem a roztrhal dopis. Pak rozkázal:

„Vyplout na moře!“

„Ale nevané vítr, ago . . .“

„Signalizujte celému loďstvu: Vyplouváme s vesly.“

Loďky pomalu táhly fregaty z přístavu, ale i na moři očekávalo flotilu naprosté bezvětrí. Suvorov nařídil, aby byl Turkům zamezen přístup k pitné vodě, a přivedl tak Hadžiho Mehmeda do bezvýhodné situace. Flotila stála u krymského pobřeží dva týdny a pak jí nezbývalo nic jiného, než odplout do Sinopu. Pokus Turků upevnit své pozice v Achiarském zálivu skončil neslavně. Kateřina věnovala generálporučíkovi „za vytlačení turecké flotily z Achiarského přístavu“ zlatou tabatěrku zdobenou brilianty. Suvorov prospěl budoucím generacím ještě něčím jiným. Jako první pochopil význam Achiarského zálivu, a vytvořil tak předpoklady pro vybudování Sevastopolské pevnosti.

Přes všechny Suvorovovy úspěchy Kateřina stále neměla jistotu, zda je Krym připojen k Rusku s konečnou platností. Potěmkin se chtěl přiblížit k vytouženému cíli nebo alespoň vyzískat co nejvíce pro případ neúspěchu, a rozhodl se proto přesídlit křesťany žijící na poloostrově, především Armény a Řeky. Byli to většinou řemeslníci, sadaři a zemědělci, lidé pracovití a majetní, kteří platili vysoké daně chánovi a mirzům. Jaké výhody mohlo přinést toto opatření? Především možnost ovládnout nespolehlivého krymského chána, neboť ztráta značné části důchodů zvyšovala Šagin-Girejovu závislost na Rusku. Byl tím však sledován ještě jeden vedlejší, ale neméně důležitý záměr.

Když totiž Potěmkin získal neomezenou moc nad jižními oblastmi Ruska, od Astrachaně až k polským hranicím, považoval za nejdůležitější úkol osídlit nově získanou Novorossijskou, Azovskou a Taganrožskou gubernii, které tenkrát byly jen neobydlenou pustinou. Jsou známy „Potěmkinovy vesnice“, nádherné dekorace, které dal gubernátor postavit v Novém Rusku podél cesty, po níž v roce 1787 projížděla Kateřina. Ale kromě nich postavil i mnoho skutečných měst a osad.

Energie úředníka Potěmkina byla nevyčerpatelná. Vybudoval na jihu nové pevnosti a uprostřed nich přístav pro ruské loďstvo v ústí Dněpru – Cherson. I v Předkavkazí dal postavit řetěz opevnění – Stavropol, Alexandrov, Georgijevsk, Jekatěrinodar. Potřeboval lidi, velké množství přesídlenců, kteří by zabydleli nové prostory. Využil každé příležitosti k získání nových usedlíků. Suvorovovi nařídil, aby navázal kontakt s někrasovci a přesídlil část Záporožců do kubánských nížin, kde později vytvořili Černomořské kozácké vojsko, a nakonec vzbudili jeho zájem i krymští Armény a Řekové. Celou neobyčejně složitou záležitost jejich odchodu z chanátu svěřil Suvorovovi.

Tataři ani chán, který jinak udržoval s generálporučíkem přátelské vztahy,

nemohli trpně přihlížet tomu, co se dělo. Tvrdá opatření bylo třeba maskovat důmyslnými sofismaty a diplomatickými vytáčkami. Od května roku 1778 během půldruhého měsíce Suvorov udělal hodně pro vyřešení celé záležitosti, nejdůležitější však bylo, že se mu podařilo získat podporu krymských církevních hodnostářů v čele s metropolitou Ignácem. Přípravy k přesídlení probíhaly v naprosté tajnosti, dokonce i sám Rumjancev se o všem dozvěděl až 17. června ze Suvorovova hlášení: „Doufejme, že již za měsíc budou křesťané připraveni k odchodu . . .“

Přímý nadřízený Suvorovův tedy po celou tu dobu o ničem nevěděl, byl postaven až před hotovou věc. Rumjancev byl člověk ctižádostivý a schopný, byl si dobře vědom své ceny, a proto ho ještě dlouho potom stravovala nenávist a podráždění vůči Potěmkinovi, protože se právem domníval, že ho vyřadili ze hry. Přestože chápal, jak velký politický význam má pro Rusko přesídlení krymských křesťanů, nemohl spolknout urážku. Potěmkin byl pro něho nedostupný, ale byl tu Suvorov, který ho už dlouho dráždil tím, že ho nejednou obešel a obracel se přímo na favorita. Začal tedy Suvorovovi dělat potíže, stejně jako je jemu dělali výše postavení generálové za sedmileté války.

O přesídlení se dozvěděl i Šagin-Girej. Zuřil, protože tak vycházela najevo jeho naprostá závislost na ruské vládě a navíc ho zbavovali důležitého zdroje příjmů. Nechtěl ani slyšet o náhradě, okamžitě přerušil své vztahy se Suvorovem a Konstantinovem, opustil své sídelní město Bachčisaraj, vyhrožoval, že si pojede stěžovat do Petrohradu a rozšiřoval pomluvy, že ruská vojska se chystají k vyvražďování Tatarů. Suvorov odrážel výpady Šagin-Gireje, který „byl zaslepen hněvem“, držel v pohotovosti vojska určená k ochraně přesídlenců, zabýval se složitými intendantními výpočty. K evakuaci bylo třeba zajistit šest tisíc povozů tažených voly, od Arménů a Řeků musel být vykoupen jejich „nemovitý rodinný“ majetek, bylo pro ně třeba vyhledat vhodnou půdu na nových místech. Kromě toho mohly nastat i nepředvídané komplikace, k nimž patřilo i vymáhání celních poplatků ve výši pěti set rublů od nájemců za volnou přepravu majetku.

Od poloviny července začal Suvorov pravidelně informovat Rumjanceva o průběhu evakuace. Jeho hlášení jsou napsána v klidném tónu, neodráží se v nich už ono duševní napětí, které Suvorov pociťoval v době, kdy mu Rumjancev dával najevo svou nevoli, kdy se mu nedostávalo peněz a chán mu působil potíže. N. A. Polevoj charakterizoval roli Rumjanceva v událostech spjatých s přesídlením krymských křesťanů takto:

„Kdybychom neměli nezvratné důkazy, asi bychom neuvěřili tomu, že hrdina bitvy u Kagulu se tehdy snížil k malicherným intrikám proti Suvorovovi. Protože neznal tajné rozkazy, které Suvorov obdržel, stavěl se do cesty jeho údajně svévolným opatřením, psal chánovi, všemožně zdržoval přesídlení krymských křesťanů, vyžadoval naprosto přesné účty a dokonce podporoval i nactiurhače, kteří rozšiřovali pomluvy, že Suvorov odírá Krym, dává volný průběh svévolnému chování vojáků, bere od chána úplatky.“

Protože Suvorov byl až chorobně náchylný k zveličování, nabývalo toto nepřátelství v jeho očích fantastických rozměrů. Každá Rumjancevova nespravedlivá výtka ho skličovala a vyvolávala v něm potřebu ospravedlnit se.

Činil tak v dlouhých dopisech Potěmkinovi nebo alespoň správci jeho kanceláře, „zkušenému“ Petru Ivanoviči Turčaninovi. Tyto dopisy jsou plny obav a zoufalství: „Obávám se o křesťany hlavně kvůli Pe/tru Al/exandroviči/. Chán k němu poslal svého důvěrníka s dopisy. Jen aby mne v S/ankt/Petěrburgu nějak nepomluvil. Nejsem ničím viněn ani před Bohem, ani před panovníci.“ „Stále se bojím polního maršála . . . Bože chraň, aby mne kvůli mým domnělým neúspěchům nenechal spadnout z višně (pozn. slovní hříčka: P. A. Rumjancev byl tehdy na svém statku ve Višenkách) a neseděl ze mne kůži . . .“ V dopisech se to hemží žádostmi o přeložení: „Potřebuji změnit vzduch, pak vám budu užitečný . . .“ „Přesaďte mne do jiného podnebí, dejte mi práci, nebo tu zajdu smutkem a úzkostí . . .“

Ke vši smůle Suvorova, jeho tříletou dceru Natašu i těhotnou ženu sklátila horečnatá zimnice. Nikdy na tom ještě nebyl tak zle.

Přesídlování křesťanů z Krymu bylo konečně uskutečněno. 18. září Suvorov hlásil Rumjancevovi, že do Azovské gubernie odjelo 31 098 lidí „obého pohlaví“. Ruská vláda totiž přidělila přesídlencům země v oblasti Azovského moře. Řekové se z větší části usídlili mezi řekami Berdou a Kalmiusem a postavili města Mariupol (dnešní Ždanov) a Melitopol. Arméni se usadili na Donu u pevnosti sv. Dimitrije s centrem Nachičevani (dnešním předměstím Rostova na Donu). Suvorovovi spadl kámen ze srdce, i když si nadále dělal starosti o osud těchto lidí. V roce 1779 připomínal Turčaninovi, že „situace bývalých krymských křesťanů přesídlených do Azovské gubernie není zrovna nejlepší“, a prosil ho, aby „svou laskavou a humánní péčí zajistil blahobyt velkému počtu spoluobyvatel Ruska, který tyto národy představují“.

Vysídlení Arménů a Řeků z Krymu ještě nebylo dokončeno, když znovu došlo k ohrožení zvnějšku. Začátkem září roku 1778 se na Černém moři objevila velká turecká flotila o stu „vlajek“ a obklíčila část poloostrova poblíž Kafy, tj. Feodosije. Suvorov nařídil knížeti Bagrationovi, aby přivedl na Krym záložní sbor, a začal manévrovat na břehu podle toho, jak se pohybovaly turecké lodě.

Mor, který v té době zachvátil Portu, mu posloužil jako pádný argument k tomu, že lodě nesměl opustit ani jediný člověk. Turci žádali, aby se směli projít po břehu, ale z důvodů karantény jim nebylo vyhověno. Několik úředníků chtělo „pobýt na kafsském tržišti“, ani to jim nedovolili. „Laskavě odmítnuti“ byli i tehdy, když si chtěli nabrat na lodě pitnou vodu. Aniž by něčeho dosáhli, museli dát Turci dělovými výstřely signál flotile a se zvednutými plachtami odpluli do Cařihradu. Neúspěšný podnik je stál sedm tisíc námořníků a sedm lodí. Velitelskou loď s osmdesáti děly museli cestou spálit.

Nepokoje na Krymu pomalu utichaly, zato na Kubáni začalo být horko. Suvorov tam poslal generálmajora V. V. Reisera, ale ten se projevil jako neschopný a omezený velitel. Ačkoliv Suvorov výslovně zakázal jakékoli útočné akce, podnikl Reiser výpravu za Kubáň, vypálil tam vesnici, a popudil tím horaly. Suvorov vytkl Reiserovi jeho prohřešek a nařídil, aby byl celý případ prošetřen a viníci předáni soudu. Reiser se však dopustil další chyby. Urazil seraskera kubáňských Nogajců Arslan-Gireje a za měsíc propásl nájezd horalů na plnní opevnění.

Suvorov ho odvolal na Krym, aby mu vysvětlil své jednání, ale když přijel, nepustil ho ke slovu a hned se do něho dal: „Že se nestydíte, Vaše Excellence, Vikentiji Vikentjeviči! Děláte hanbu ruským zbraním. Nedokázal jste se vypořádat ani s hrstkou lupičů z druhého břehu.“

Suvorov pobíhal po pokoji, rozhazoval rukama a prudce vyrážel: „Za mého pobytu na Kubáni byli obyvatelé druhého břehu poslušní. Vedl jsem je k tomu a nejjasnější serasker mi v tom všestranně pomáhal. Je nežádoucí, abychom je ponižovali pustošením z naší strany!“ Reiser se pokusil namítnout: „Mají nahnáno, a proto začínají dělat potíže.“ Suvorov se před ním prudce zastavil, zamával mu ukazovákem před obličejem a pečlivě vyslovuje jednotlivé slabiky, jako by chtěl neschopnému generálovi jednou pro vždy vtlouct do hlavy svou myšlenku, pronesl: „Mou-drá vel-ko-ry-sost je něk-dy u-ži-teč-něj-ší než ry-chlý meč v ru-kou vo-já-ka!“

„Ale, Vaše Excellence . . .“

Suvorov podupával nohou do taktu svých slov: „Od té doby, co jste převzal velení nad kubáňským sborem, není konce incidentům. A co je toho příčinou? Vaše nedbalost! Kvůli ní byla vojska oslabena a – hanba povídat – mohou si teď na ně troufnout i barbari, kteří nemají ani ponětí o vojenské organizaci!“ „V noci člověk všechno neuhlídá . . .“

Generálporučík znovu vybuchl: „Představitel generality musí bdít, když ostatní spí. Nesmí se poddávat příjemnému nicnedělání! Vy sám musíte všechno neustále kontrolovat, dávat do pořádku, zařizovat a předvídat!“

Do sousední místnosti vešel generálmajor M. I. Kutuzov, který chtěl podat hlášení. Začal se vyptávat Suvorovova ordonančního důstojníka, co způsobilo takový rozruch.

„Nesmím tam nikoho pustit!“ zašeptal hlasitě seržant. „Jeho Excellence Alexandr Vasiljič má v prádle toho Němce . . .“

Konec roku 1778 proběhl za neustálých organizačních starostí na Krymu i na Kubáni. V lednu roku 1779 nařídil Rumjancev Suvorovovi, aby zkontroloval astrachaňsko-kizlijarsko-mozdockou hranici. Suvorov krátce pobyl u rodiny v Poltavě a potom za necelý měsíc a půl v obyčejném voze a po těžko sjízdných zimních cestách objel celou pohraniční linii, která se táhla 1200 verst. Pak si prohlédl i kubáňská opevnění. Podařilo se mu dosáhnout toho, že na Reiserovo místo byl jmenován velitel brigády K. Ch. Hinzl.

Suvorov zaneprázdněný úředními záležitostmi ani nevěděl, k jakým změnám mezitím došlo ve vysoké politice.

(2)

Za přispění Potěmkinova Kateřina přistoupila na sblížení s Rakouskem. Na jaře roku 1779 skončila válka mezi Rakouskem a Pruskem o bavorské dědictví, které se v historii říká „bramborová“, protože v ní během celých dvou let nedošlo k jediné bitvě, obě vojska jen manévrovala a pustošila pole. Kateřina se stala prostřednicí mezi bojujícími stranami a přiměla je k uzavření

míru. Byl to velký diplomatický úspěch Ruska. Rakousko si tím uvolnilo ruce a mohlo soustředit svůj zájem na oslabení osmanské Porty. K tomu ovšem potřebovalo spolehlivého spojence. Kateřinin návrh z počátku roku 1779, aby společně postupovali proti Turkům, byl proto nádšeně přijat u dvora císaře Josefa II.

Turecko vyčerpalo všechny možnosti demonstrace své vojenské síly na Černém moři a na Dunaji, navíc bylo vysíleno nedávným neslavným tažením, a tak přišli načas ke slovu zastánci mírového soužití s Ruskem. 10. března 1779 byla v Cařihradu podepsána dohoda, která zachovávala všechny podmínky küçük-kajnardžinského míru. Když Porta uznala Šagin-Gireje za zákonného a nezávislého vládce Krymského chanátu, zavázala se Kateřinina vláda, že stáhne z poloostrova svá vojska a vyklidí kubáňskou obrannou linii.

Pro Suvorova i Rumjanceva to bylo naprosto neočekávané. Museli zničit skoro všechno, co se podařilo s takovým úsilím vybudovat – pevnosti, polní opevnění, opěrné body. Na Krymu zůstal jen šestitisícový oddíl pěchoty – posádka Kerči a Jenikale.

Suvorov využil evakuace k řádnému vojenskému cvičení. Proběhlo jako vždy bezvadně. Poslední jednotky krymského sboru přešly perekopské pohraniční pásmo 10. června. Nezanedbaly za sebou jediného nemocného, nezabraly jediný civilní povoz.

Suvorovovy žádosti o přeložení, jimiž přímo zasypával prostřednictvím Turčaninova Potěmkina, byly korunovány úspěchem až začátkem července roku 1779. Gubernátor tentokrát sám oznámil generálporučíkovi jeho jmenování velitelem pohraniční novorossijské divize, která bezprostředně podléhala Potěmkinovi. Suvorov nepřestává ve svých dopisech favorita vychvalovat, přimlouvá se u něho za mnohé své podřízené, kteří se něčím vyznamenali. Zdá se, že je se svým údělem naprosto spokojen. Ale pod „maskou stoicismu“, jak se sám vyjádřil, ho šířila žárlivost podvedeného manžela.

Manželství Suvorovových totiž dostalo trhlinu. V zájmu spravedlnosti musíme říci, že Varvaře Ivanovně nebylo po celá ta léta lehké. Žila buď v Opošně u Poltavy, nebo doprovázela svého neklidného generálporučíka. Věčné cestování po špatně udržovaných cestách jí přišlo draho. Otřesy způsobily, že v letech 1776–1777 dvakrát potratila. V nezdravém krymském podnebí dostala zimnici a po osm měsíců byla upoutána na lůžko. Suvorov byl zavalen prací a svou ženu někdy neviděl i celého půl roku. Hezká mladá žena, která navíc neměla pevně zakořeněné mravní zásady, podlehla pokušení. V roce 1777 navázala milostný vztah s majorem petrohradského dragounského pluku Nikolajem Suvorovem.

Byl to vnuk Ivana Ivanoviče Suvorova, nevlastního bratra Vasilije Ivanoviče, tedy vzdálený synovec Suvorovův. Suvorov mu byl dlouhou dobu nakloněn. Nikolaj u něj sloužil v suzdalském pluku a projevil velkou odvahu u Lanckorony a při dobývání Krakova. V roce 1778 se zdržoval na Krymu jako Šagin-Girejův administrativní úředník. Ochotní lidé Suvorova brzy informovali o všech podrobnostech utajených vztahů Varvary Ivanovny s Nikolajem Suvorovem.

Bezúhonný a přímočarý Suvorov, jenž o sobě tvrdil, že „nezná jiných svazků kromě manželských“, byl otřesen věrolomností hned dvou blízkých lidí. Za pouhých několik hodin onoho červnového dne roku 1779 jako by zhubl a sešel.

„Člověk, kterého jsem zahrnoval svou přízní, se projevil jako odporný svůdce, a ona jako nevěstka!“ Suvorov se teď vyhýbal dokonce i jménu své ženy. „Jonathan Veliký vždy odkládal pomstu na vhodnou dobu.“

Suvorov připomíná Fieldingův román „Život pana Jonathana Wilda Velikého“, který v roce 1772 přeložil do ruštiny Ivan Sytenský. „Ale co by mi pak zbývalo? Umlčet bezmocný hlas a nasadit si masku stoika? Ne, tentokrát pomsta odkladu nestrpí!“

Po krátkém a bouřlivém výstupu se Suvorovovi rozešli. Varvara Ivanovna odjela s Nataškou do Moskvy a ubytovala se v domě na Velké Nikitské. Ještě před jejím příjezdem došly do Moskvy Suvorovovy dopisy příbuzným. Jedním z adresátů byl také vysloužilý kapitán Ivan Dmitrijevič Kaniščev. Rozjitzřený generálporučík v nich sděloval podrobnosti ženiny nevěry, která pro něho byla stejnou zradou jako zrada v boji. Ve svém zoufalství Varvaře ještě přitěžoval. Nešlo mu ani tak o to, aby ji očernil v očích nějakého Kaniščeva nebo jejich moskevských tetiček, sám sebe chtěl přesvědčit o její věrolomnosti a zkaženosti.

„Nemysli, že je to jen N/ikolaj/ S/uvorov/, někdy je jí dobrý každý. Je velice lstivá, ale viděli N/ikolaje/ S/uvorova/, jak za ní chodí v noci v bílém plášti. Nepouštějte ho do mého domu, ale jemu podobných ať si tam chodí kolik chce. Jedna věc mne trápí. Bude se s ním vídat v kostele, při různých zábavách, v cizích domech, ať si mí sloužící hlídají sebelépe. Nejlepší ze všeho by bylo rozdělit věno, až přijede do mého domu v Moskvě.“

Pověruje Kaniščeva různými choulostivými úkoly a žádá jej: „Chtěl bych vědět, jak se má bývalá . . . chovala za svobodna. Napište mi o tom, třeba prostřednictvím někoho cizího, jak chceš, je mi to jedno.“

„I když budou velice opatrní při doručování dopisů, které jí bude Nikolaj Suvorov psát, a také jejich jazyk bude smluvený, snažte se je všemožně zadržet . . .“

Suvorova stravovala žárlivost, chtěl se dát rozvést. Kaniščevovi se sice vyzpovídal, ale nebyl schopen sám říci o všem, co se stalo, svým příbuzným a zástupcům – švagrovi I. P. Gorčakovovi, tajemníkovi konzistoře Dejevovi, hlavnímu správci svého majetku Těrentiji Ivanoviči Čerkasovovi: „Těrentiji Ivanoviči o všem řekni, já sám se zatím stydím.“

V září roku 1779 Suvorov podal Slovanské duchovní konzistoři žádost o rozvod. Vinil svou ženu z toho, že „pohrdla křesťanskými zákony a hněvem božím, oddala se neřestnému životu a veřejně se spustila s mým vzdáleným synovcem. V/ roce //1/778, když jsem nebyl doma, ho tajně vpouštěla do ložnice, a když v tomto roce přijela do Poltavy, tento synovec u ní neoprávněně bydlel asi dvacet čtyři dní, kteréžto její chování mohou potvrdit a prokázat očití svědkové.“

Jeho obvyklá rozhodnost se projevila i v rodinném sporu. Kromě žádosti konzistoři napsal dopis všemocnému Potěmkinovi, v němž ho prosí o přimluvu u carevny. Chce, aby ho „navždy zbavila pout bývalého . . . svazku, na nějž by

rád co nejrychleji zapomněl.“ Zároveň chtěl odebrat Varvaře Ivanovně svou dceru a dát ji na vychování do dívčího šlechtického ústavu ve Smolném. Jeho přání se splnilo. 31. prosince roku 1779 přijel do Moskvy kapitán suzdalského pluku Petr Korickij, na příkaz carevny odebral matce malou Natašu a odvezl ji do Petrohradu. Protože Suvorov svou dceru vášnivě miloval, nechtěl se zavázat představené ústavu madame de Lafond, že nevezme Natašu domů dříve, než ukončí své vzdělání. Proto ji v ústavu umístili odděleně od ostatních dívek.

Na přímluvu Potěmkina byl Suvorov koncem roku 1779 povolán do Petrohradu. 24. prosince ho přijala Kateřina. Na hlavě měla malou korunku, byla oblečena do pestrého jezdeckého šatu řádu Alexandra Něvského. V carevčině životě hrál velkou roli svět milostných vztahů, a proto ráda „pořádala“ soukromý život svých poddaných. O Suvorovově přání zrušit manželský svazek byla už důkladně informována.

Opatrný, ba podezíravý generálporučík se v rozhovorech a dopisech adresovaných velmožům, včetně Potěmkina, šikovně vykrucoval, dělal ze sebe vtipného šaška. Když se Kateřina na Suvorova jednou vyptávala, řekl jí Potěmkin, že je to výborný voják a partyzán, ale strašně divný člověk. Při rozhovoru s ním byla carevna překvapena jeho rozsáhlými znalostmi i pádnými argumenty. V politice byl zběhlejší a prozíravější než diplomat, který se jí dlouhá léta zabýval. Mluvil o evropských bojištích, o osudech Polska a Vysoké porty. Kateřina s ním dlouho rozmlouvala a v závěru audience mu darovala brilantovou hvězdu řádu sv. Alexandra Něvského, kterou odepjala ze svých šatů.

Je víc než pravděpodobné, že sama carevna zasáhla do Suvorovova sporu se ženou a přiměla ho ke smíru. K setkání s Varvarou Ivanovnou došlo v lednu roku 1780 v Moskvě. Zde také generálporučík obdržel tajný rozkaz, v němž mu Potěmkin nařizoval, aby se bez meškání odebral do Astrachaně a připravil vojenskou výpravu za Kaspické moře.

Za nejbližší cíl tažení Potěmkin označil perské město a přístav v Kaspickém moři Rjaš – Rešt. Jeho obsazení bylo důležité pro dosažení hlavního cíle – možnosti vést přes území Ruska obchodní cestu z bohaté východní Indie. Obchodní styky byly v té době narušeny válkou mezi Anglií a Francií, kvůli níž obchodním lodím nebylo možno zajistit bezpečnou cestu. Obě evropské mocnosti se kromě toho musely zabývat naléhavými vnitřními záležitostmi. Ve Francii se schylovalo k revoluci, Anglie bojovala se severoamerickými provinciemi, které se od ní odtrhly. Potěmkin i Kateřina se domnívali, že by za těchto podmínek bylo možné nejen znovu získat země na jižním pobřeží Kaspického moře, které dobyl Petr I. a které potom Anna Ivanovna postoupila Nadir-Šachovi, ale zároveň i využít výhod, které poskytoval východoindický obchod.

Suvorov přijel do Astrachaně spolu se ženou v polovině února roku 1780. Hned se začal zabývat hledáním vhodné cesty z Kizljaru do Rjaše a stavem kaspické flotily, jež mu byla podřízena. Bydlel zde jednak ve městě ve Spasském klášteře, jednak v bohatém statku zvaném „Želva“ ve vesnici Načalovo, jejímž majitelem byl Nikita Afanasjevič Beketov, jeden z mnoha šťastných lidí, kteří se v 18. století dostali na výsluní.

Beketov, strýc známého básníka I. I. Dmitrijeva, sám také psal verše a podle hodnověrného svědectví Fjodora Volkova byl i výborným hercem. Při Alžbětině návštěvě pozemního kadetského sboru hrál v Sumarokovově tragédii „Sinav a Truvor“ jednu z ženských rolí. Jeho mládí a něžný půvab Alžbětu okouzlili. Avšak jeho vzestup netrval dlouho, kariéra se mu nevydařila. V sedmileté válce byl velitelem 4. granátnického pluku. V bitvě u Zorndorfu způsobil zkázu svého pluku a sám padl do zajetí. V letech 1763–1773 byl Beketov astrachaňským gubernátorem. Jeho vesnice Načalovo ležela dvanáct verst od Astrachaně, stál v ní výstavný panský dům a dřevěný kostel sv. Jiří, obklopený vinohrady. Vinná réva ze „Želvy“ se podávala dokonce i u carského stolu. Suvorov se tu procházel po vesnici a obdarovával rolnické děti perníky a ořechy.

Osud mu však chystal novou ránu. Začátkem března se mu Varvara přiznala, že ji přepadl jakýsi „hanebník“ ozbrojený dvěma pistolemi a zmocnil se jí. Suvorov se obrátil na svého ochránce Turčaninova a rozhořčeně ho žádal, aby potrestal viníka. Jeho jméno dnes neznáme. Tentokrát generál Varvaru Ivanovnu z ničeho nevinil, naopak – snažil se pro ni najít ospravedlnění. Byla to přece výjimečná situace, vyhrožoval jí násilím. Na povrch se dere jeho dojemná lidskost i cit, který choval ke své ženě:

„Smilujte se nad ubohou Varvarou Ivanovnou, která je mi dražší než vlastní život, jinak vás pánbůh potrestá! Její postavení mne nepřestává zarmucovat. Braňte její čest. Satirik by řekl, že to mohl být milostný román, ale hrdost řídí její skutky, přetvářka skrývá hříchy. To jsou plody její nemoudré výchovy. Nenaučili ji rozeznávat ctnost od neřesti, jak by tedy mohla rozpoznat pravdu? Ne, určitě to bylo násilí hodné trestu podle všech vojenských pravidel. Bude-li někdo namítat, že ‚potom už šla sama . . .‘, odpovím, že strach z odhalení, pocit hanby, nebezpečí smrti jsou u slabé ženy nejvíce omluvitelné. Potrestejte toho vyvrhele s příkladnou přísností podle církevních i světských zákonů, dbejte, aby lid nebyl pohoršen, zachraňte čest věrného služebníka naší Matky, jenž už skoro celých čtyřicet let slouží vlasti.“

Ujišťuje svého petrohradského přítele, že Varvara Ivanovna se učí zbožnosti, postí se a modlí pod dozorem „důstojného pastýře“. Koho si vybral za tohoto pastýře? Nebyl to nikdo jiný než zhýralý mistr flirtu, majitel „Želvy“ Beketov!

Žádné osudové zvraty však ve skutečnosti nemohly Suvorova, toto dospělé dítě, odnaučit tomu, aby bezmezně důvěřoval lidem a spoléhal na ně jako na sebe sama. Stačilo mu Varjino pokání, aby znovu uvěřil v možnost obnovení jejich vztahu.

Před velikonočními, v pašijovém týdnu mezi 11. a 18. dubnem, poslal v noci ze „Želvy“ pro kapitulního protojereje, otce Vasilije Panfilova, a představenou kláštera Zvěstování Panny Marie Margaritu. Když ráno přijeli, sám je spolu se ženou přivítal. On měl na sobě obyčejnou vojenskou uniformu, ona sarafán. Všichni se hned odebrali do kostela sv. Jiří. Otec Vasilij, oblečený do slavnostního roucha, otevřel královské dveře. Všichni přítomní poklekli a dali se do pláče. Potom se Suvorov zvedl, přistoupil k oltáři, třikrát se poklonil až k zemi, políbil oltářní ikonu a pak klesl u nohou protojereje:

„Odpusť mně i mojí ženě, zbav mne trýznivých výčitek svědomí!“

Protojerej ho odvedl od oltáře a poručil mu, aby poklekl. Klečící Varvaru Ivanovnu pozvedl a odvedl ji k drahocenné ikoně Rudněvské Matky Boží, kterou Beketov dostal darem od Kateřiny II. Když ji políbila, manželé se jeden druhému hluboce poklonili, otec Vasilij přečetl modlitbu, která jim dávala rozhrěšení, odsloužil bohoslužbu a podal kajícím svátost oltární: „A druh druhá obejměme, odpusťme vše po vzkříšení . . .“

Přestože se Suvorov musel věnovat urovnávání rodinných vztahů, ani na chvíli nezapomínal na svěřený úkol. Energicky se připravoval na tažení za Kaspické moře, dal opravit lodě, očekával příjezd dělostřelectva a posily, žádal, aby mu poslali dobrého tlumočnicka, který by ovládal asijské jazyky. V květnu převzal velení nad kazaňskou divizí, jež se ovšem skládala z pouhých dvou pluků. Navázal styky s vládcem Rjašče a Giljanské provincie chánem Gedaetem a přiměl ho, aby přijal ruské poddanství. Začátek byl tedy slibný. Časem však začaly Suvorova trápit pochybnosti. Cítil, že Potěmkin ztrácí zájem na kaspické výpravě a podporuje ho stále méně. Anglické zájmy v Indii se v té době vyvíjely příznivě, a bylo proto třeba zapomenout na plány spojenců spojené s ovládnutím východoindického obchodu.

Suvorov byl tedy zase na začátku. Dosáhl pouze iluzorní moci, pohádal se s místními představiteli, přes dva roky byl pohřben v astrachaňském zapadákově. Potěmkin zřejmě ochladl nejen ke svým plánům v Persii, ale dočasně i k samotnému Suvorovovi. Jeho zoufalé prosby o přeložení ponechával bez odpovědi. V červenci roku 1781 jmenoval velitelem kaspické flotily třicetiletého Dalmatince kapitána druhé třídy M. I. Vojnoviče. Ten se však domníval, že nepodléhá Suvorovovi, nýbrž Admiralitě, která byla zřízena v Chersonu, a samotnému Potěmkinovi, jenž mu plně důvěřoval.

Aniž by informoval Suvorova, vypravil se Vojnovič 29. června se svou flotilou na moře a zamířil ke břehům Persie. Zpočátku byla jeho odvážná výprava úspěšná. Vojnovič dokonce získal souhlas astrabadského chána Aga-Mahomeda k postavení opevněné ruské faktorie (výkupní a zásobovací středisko) na jihozápadním pobřeží Kaspického moře. Potom však byl Vojnovič spolu s dalšími důstojníky zajat a opevnění bylo rozbořeno. Nepřipravený a dobrodružný Vojnovičův pokus opevnit se na perském břehu s konečnou platností utvrdil Potěmkin v tom, že kaspické tažení nemá smysl.

Suvorov se dostal do nezáviděníhodného postavení. Ve skutečnosti nevedl ani flotile, ani pozemním vojskům, protože žádný ze dvou pluků kazaňské divize nedorazil do Astrachaně. Cítil se jako vyhnanec, nedostatek činnosti ho přiváděl do stavu nesnesitelného podráždění. V Astrachani se šířily jalové pomluvy o generálově potrhlosti, epizoda jeho církevního usmíření se ženou, která rychle vešla ve známost, jen přilila oleje do ohně. Přecitlivělý vojevůdce všechno ještě zveličoval, všude viděl nepřátele, kteří ho chtějí pomluvit a ponížit. Svá podezření a pocity křivdy svěřoval papíru. Posílá Turčaninovi dopisy plné nářků: „Cítím se tu teď osamělý. Původní rozkaz, který se vám už od začátku nezdál, pozbyl smyslu. Jak nemám už dlouho pochybovat o nestálé přízni svého ochránce? Měl jsem jen jeho a i o něj jsem bezdůvodně přišel. Co mám dělat? . . . mám žít osaměle ve svém tichém přístavu a promarnit tak zbytek svých dní?“

Suvorov odhodil husí brk a přečetl napsané. A co když ho Potěmkin už navždy zavrhl? To by bylo zlé. Zatlačí ho do pozadí lidé ode dvora – růžové podpatky – a kariéristé, kteří nahrabali hodnosti. Generál začal pobíhat po pokoji a zlostně si bručel pod nos: „Ten byl povýšen za dovoz praporů, tamten, že přivezl loutky, tenhle, že dobře provedl ubytování, a ten zas kvůli svému otci ještě jako nemluvně . . .“

Dole bouchly dveře. Bylo slyšet podrážděný hlas ženy. Suvorov seběhl po schodech.

„To jsi ty, Varjo? Co že se tak brzo vracíš z kostela?“

Růžolící šedooké Varvaře se chtělo plakat hanbou. Nejenže ji žena gubernátora Žukova ani jednou nenavštívila, ale sotva ji pozdraví. Suvorov mávl rukou.

„Tak ji taky nezdrav! To mě chce dopálit vice-re!“

Nepochyboval o tom, že gubernátor Žukov, nebo jak mu říkal „vice-re“, mu uchystal novou urážku. Ale musel s ním vycházet, protože Žukov se oženil s Potěmkinovou neteří Annou Vasiljevnu Engelgardtovou.

„Myslí jen na zábavu. Pořád by jen tancovali a hráli whist . . . Vice-re a jeho šašek Pierri – to jsou mí úhlavní nepřátelé.“

„Zítřka je svatého Michala,“ připomněla Varvara Ivanovna. „Pierri nás pozval na oběd.“

Velitel astrachaňského pluku Pierri nebyl Suvorovovi podřízen a bezostyšně podlézal Žukovovi. Sváteční návštěvy u vážených obyvatel města působily Suvorovovi hotová muka, ale nemohl je odmítnout, protože by se o tom mohl dozvědět nejjasnější kníže . . .

Suvorov byl zvyklý obědvat brzy, v osm nebo v devět hodin. Dlouho seděli s Varjou u přijímacím pokoji a čekali, až je Pierri pozve ke stolu. Holandské hodiny v dubové skřínce odbily dvě hodiny, potom tři, ale ke stolu je nikdo nepozval. Náhle dal Pierri znamení rukou a sám úslužně přiskočil ke dveřím. Hned začal hrát vojenský orchestr ukrytý za zástěnou. Když přijel Suvorov, orchestr nehrál.

„Není to někdo z generality?“ zneklidněl Suvorov.

„Ale prosím tě, kde by se tu vzal generál . . .“ odpověděla žena.

Suvorov přiskočil k oknu.

„A hleďme! Vicerejův kočár! Tajného radu přijímají jako armádního generála!“

Obrátil se k sloužícím a hlasem staženým zlostí jim přikázal:

„Na co čekáte? Okamžitě noste na stůl!“

Když Žukov s Pierrim vešli do jídelny, Suvorov už seděl u stolu, ochutnával jídla a jedno za druhým odstrkával. Při jejich příchodu se chytil za břicho:

„To jídlo je staré, studené a špatně uvařené. Už to nevydržím, zavolejte doktora! Je mi z těch výparů zle.“

Dovolil doktorovi, aby mu nahmatal puls, uklonil se Žukovovi, ztěžka zavzdychal a odebral se domů. Když usedli do saní, smutně řekl ženě: „Bylo by lepší, kdybych nechodil mezi lidi. Ale cožpak se mohu stát Timonem misantropem, když mám kolem sebe neustále deset, patnáct tisíc vojáků?“

Nesnášenlivý a uzavřený generál často prováděl různé uličnické kousky,

a astrachaňští obyvatelé ho proto považovali za pošetilého a směšného blázna, který byl navíc zbaven kormidla. Rozšiřovali o něm klepy, připomínali i to, co o něm vyprávěli jeho nepřátelé na Krymu. Po městě šel z ruky do ruky pamflet, v němž byl Suvorov vykreslen jako Fecht-Alí-chán. Podle názoru Suvorova byli autory tohoto pamfletu stálí návštěvníci večírků u Žukova – bývalý gubernátor Astrachaně generálmajor I. V. Jakobi, státní rada M. S. Štěpanov a místní obyvatel, velkoobchodník Navruz-Alí-Imangulov. Suvorov byl do hloubi duše uražen, pobíhal po pokojích a vyléval si srdce před blízkými lidmi – Varjou, Mítou, poručíkem Gorichvostovem, svým kmotřencem a pokladníkem kanceláře:

„Jsem opravdu ten generál, který má dobýt Persii? Jen se chlubím, že už čtyřicet let bezúhonně sloužím. Žádal jsem od chánů krásné ženy? Stydím se o tom i mluvit. Neznám jiného svazku, než je svazek manželský, proto tak bráním svoji čest. Žádal jsem snad nejlepší perské koně? Vždyť jezdím na soumarech. Nebo nádherné šaty? Nemám na ně ani truhlu. Drahokamy? Mám spoustu briliantů z těch nejjasnějších ruček na světě. Indický brokát? Ani jsem nevěděl, že ho mají . . .“

Generálporučík byl stále více přesvědčen, že jeho žalostné postavení je výsledkem Potěmkinovy msty. „Kníže Grigorij Alexandrovič nařídil gubernátorovi, aby mne zničil,“ stěžuje si Turčaninovi. Svou zpověď ukončuje zoufalým vykřičníkem: „Můj Bože! Jak dlouho mne ještě budou trápit tou svou tyranii?“ Není třeba zdůrazňovat, jak byl Suvorov šťasten, když obdržel od vojenského kolegia rozkaz, aby se „dostavil ke kazaňské divizi“. Ostatně ani v Kazani nepobyl dlouho. Už v srpnu se divize přesunula k Mozdoku a Suvorov měl v osadě Kizikirmju na Dněpru převzít vojska generálmajora de Balmena. Potěmkin zase potřeboval Suvorova na Krymu a na Kubáni, tam, kde se nedávno tak skvěle uplatnil.

Generálporučík už dlouho sledoval vývoj událostí na pobřeží Černého moře. Nehledě na dohodu z roku 1779 a na oficiální uznání Šagin-Gireje, nepřestávalo proti němu Turecko tajně podněcovat krymské Tatary, zakubáňské horaly a Nogajce. Na podzim roku 1781 začal proti Šagin-Girejovi štvát nogajské mirzy a své stoupence na Krymu jeho starší bratr Batyr-Girej, který se usídlil v Tamani. Byl to zuřivý zastánce starých zvyků a fanatický muslim. Začátkem roku 1782 se k nespokojencům připojil krymský muftí. Ve svých kázáních Šagina veřejně obviňoval, že se zřekl koránu a přidal se k jinověrcům.

Suvorov dobře znal Šagin-Girejovu krutost. Jak předpokládal, byla chánova odvetná opatření tak tvrdá, že Tatary ještě více rozzuřila. Dal pověsit muftího a dva urozené mirzy. Z minaretů museli ohlásit, že stejný osud stihne každého buřiče. Jeho příbuzný Mehmed-Girej zorganizoval povstání, jehož účastníky byli mnozí bývalí stoupenci Devlet-Girejovi, kteří už dříve odešli za Kubáň a do Turecka. Povstalci obsadili hlavní město Krymského chanátu Bachčisaraj. Šagin se v doprovodu své věrné gardy – bešlejů – utekl pod ochranu ruských vojsk do Kerče. Batyr-Girej odplul po moři do Kafy a se souhlasem tureckého sultána byl prohlášen za vládce všech tatarských hord. Ruská vojska se soustředila v Nikopoli, dvacet pět kilometrů od Perekopu, který obsadil tatarský oddíl.

Suvorov se vydal z Kazaně do Chersonu k Potěmkinovi. Jel spolu s poručíkem Gorichvostovem v obyčejné bryčce. Kolem se prostíraly nedávno ještě pusté stepi, které teď byly rozparcelovány a osidlovány obyvateli z ruského vnitrozemí, rolníky, kteří náleželi státu i statkářům. Lákalo je sem desetileté osvobození od daní. Generálporučík projížděl vesnicemi krymských Arménů a Řeků, Záporožců, Srbů, německých kolonistů. Množství kurýrních vozů, vojenských hlídek a oddílů svědčilo o tom, že Cherson je už blízko.

Mezi dvěma sty čtyřiceti městy, která založila Kateřina II., patřil Cherson k nejdůležitějším. Mnohá z těchto měst byla ve skutečnosti pouze vesnicemi, jiná měla jepičí život – zanikla, sotva spatřila světlo světa. Ostatní se postupně rozrůstala, sílila a brzy začala určovat ráz nových gubernií Ruska. Přístavní město na Dněpru bylo pojmenováno podle řeckého boha a leželo v bezprostřední blízkosti turecké pevnosti Očakov. Ohrožovalo osmanskou Portu, zabezpečovalo Rusku moc na moři. Bylo zde zřízeno námořní kolegium, kterému podléhalo námořní loďstvo v Černém, Azovském a Kaspickém moři. Stavěly se tu největší loděnice v zemi. Potěmkin udělal z Chersonu hlavní město Tauridy.

V roce 1782 byl ovšem sám výraz „hlavní město“ těžko upotřebitelný pro označení osady, v níž většina obyvatel bydlela v dírách vytesaných do skály, vystlaných rákosou a vymazaných hlínou. V ulicích Chersonu viděl Suvorov kolem sebe jednotvárné řady chýší, které měly místo oken dřevěné rámy potažené papírem napuštěným tukem. V přístavu Dněperského limanu se rýsovaly stěžně lodí a fregat, opodál bylo vidět skluzy pro stavbu lodí. Loděnice chránila pevnost postavená na břehu Dněpru. Na sever od ní stavěli předměstí pro důstojníky a vojáky. U kostela v centru města stál dřevěný palác gubernátora – Potěmkinovo sídlo. Na prostorném dvoře se potloukali znužení kurýři a ordonanční důstojníci, kteří už ztratili naději, že si na ně někdo vzpomene, u vchodu stál připraven přepychový kočár, do něhož bylo zapřaženo šest koní. Generálporučík přikázal Gorichvostovovi, aby se postaral o ubytování. V předpokoji se Suvorov jen stěží protlačil davem dvořanů, generálů a úředníků, kteří se neodvážili ani přiblížit ke dveřím Potěmkinovy pracovny a trpělivě vyčkávali, až všemocný favorit vyjde.

Službu konající důstojník ihned ohlásil Suvorovův příchod. Generálporučík byl pozván dál.

Nahlédl do rozlehlých komnat a úplně vzaду spatřil Potěmkina. Jednooký obr seděl u stolku plného lahví s kvasem, s prsty zařatými do dlouhých černých vlasů, na sobě měl svůj proslulý starý a umaštěný župan. Jeho osmahlý obličej měl jako vždy zádumčivý výraz. Občas si vzal z velké mísy na stole další pirožek naplněný mladou cibulkou a mechanicky z něj ukusoval. Jeho jediné oko hledělo na papír, který mu podal olysalý člověk s vysedlými lícními kostmi – úředník pro zvláštní záležitosti Popov, jenž se později stal Kateřininým tajemníkem.

Potěmkin podrážděně zvedl hlavu, jako by zapomněl, že si Suvorova pozval, ale vtom už se mu obličej rozjasnil. Zamával papírem:

„Á, generálporučík. Jdeš právě včas. Pojď dál.“

„Pane, nejjasnější kníže, neruším vás?“ Suvorov se uklonil a rychle přešel sál.

„Posaď se a poslouchej. Právě jsem sepsal, jak by měly vypadat uniformy a zbraně naší armády. Myslím, že nebudeš mít námitky.“

Suvorov naklonil hlavu na stranu a rychle odpověděl:

„Jak bych mohl, dobrodinče náš, Grigoriji Alexandroviči! Cožpak bych mohl odporovat svému velkorysému veliteli?“

Generál usedl na safiánový taburet naproti Potěmkinovi.

„Čti, Vasiliji!“ podal kníže papír Popovovi. Ten začal číst vysokým křečovitě staženým hlasem:

„V dřívějších dobách v Evropě každý, kdo byl způsobilý, musel jít na vojnu a podle pravidel tehdejšího boje musel umět bojovat chladnými zbraněmi. Každý byl zatížen železným brněním, jehož kvalita závisela na výši majetku . . .“

„Čti výrazněji,“ stočil Potěmkin své oko na Popova.

„Později, když byly podnikány dlouhé pochody a vojáci se řadili do eskader, začali nosit lehčí oděv – plné brnění se změnilo v poloviční a nakonec z celé gotické zbroje zůstala jen přední část a prilba na klobouku, v pěchotě pak štít, a to i u důstojníků . . .“

„Co tak pospícháš, písáři . . . Dej to sem“. Potěmkin naráz vypil džbánec kvasu, přidržel si papír daleko před okem a chraptivým hlasem hlasitě četl:

„Když byla v Rusku vytvářena pravidelná armáda, přicházeli do ní pedantičtí cizí důstojníci, jak bylo zvykem tehdejší doby. Naši ještě nic nevěděli o významu vojenského šatu a všechno jim připadalo posvátné a tajemné . . .“

Na Suvorovově tváři se zračil upřímný zájem.

„. . . Domnívali se, že pravidelnou armádu dělají copy, klobouky, patky, manžety, výcvik s puškou. Protože se zabývali takovými hloupostmi, neznají dosud dobře ty nejdůležitější věci a cviky, a pokud jde o udržování pušky, je její čištění a leštění důležitější než spolehlivost, ani střilet pořádně neumějí. Zkrátka oděv a výzbroj našich vojáků jsou takové, že si k jejich trápení ani nelze vymyslet horší, jsou to přece rolníci, kteří přicházejí do armády ve věku třiceti let, a teprve zde se setkávají s úzkými holínkami, spoustou bandalírů, těsným spodním prádlem a dalšími věcmi, které škodí jejich zdraví . . .“

„Je tomu skutečně tak!“ nevydržel to Suvorov a vyskočil z taburetu. „Správně, kníže! Ať žije Potěmkin! Sláva mu!“

„Nepřerušuj mne, Vaše Excellence, buď tak hodný,“ v Potěmkinově hlase se ozval slavnostní tón, i když jeho tvář zůstávala chladná. Odložil papír a povstal. Vedle malého Suvorova vypadal ještě mohutnější a vyšší. Přejížděl po pokoji a s důrazem přednášel jednotlivé věty ze svých „Poznámeček“, podle všeho ty, které měl nejraději:

„Copak se sluší vojákům, aby si kadeřili vlasy, pudrovali je a zaplétali do copů? Vždyť nemají lokaje. A k čemu jsou ty jejich kadeře? Každý musí uznat,

že je prospěšnější hlavu umýt a učesat, než ji zatížit pudrem, tukem, moukou, vlásenkami a copy . . .“

Zastavil se před Suvorovem a objal ho kolem ramen. „Voják musí být se svou toaletou hotov naráz, sotva ráno vstane.“

„Správně!“ přitakal generálporučík. „Rychlost je pro vojáka nejdůležitější. Zdraví! Dobrá nálada! Odvaha! Cvičení!“

Začal předvádět výpady pomyslným bodákem. Popov blýskal svými chytrými tatarskými očičkami a s obavami hleděl hned na Suvorova, hned zas na nejjasnějšího knížete. Ten však se zřejmým uspokojením sledoval, jakým dojmem zapůsobily jeho „Poznámký“ na slavného generála. Nikdo z nich nezpozoroval, že se do pokoje tiše vkradl švihák v nakadeřené paruce a bohatě vyšívané kamizole, jejíž rukávy byly lemovány těmi nejjemnějšími krajkami. Vysekl poklonu a úslužně řekl francouzsky: „Stůl je prostřen, Vaše Jasnosti . . .“ A ještě úslužněji dodal:

„Co se to tu děje, nejjasnější kníže? Nemám přivést stráž, aby si zacvičila s puškou?“

Potěmkin jako by čekal na tento návrh.

„Zavolej je, Masseur, a to hned. A vyřiď, ať přinesou mýdlo a umyvadlo s horkou vodou.“

Masseur, Potěmkinův chirurg a šašek, pokrčil rameny a zmizel za dveřmi. Kníže zamrkal na Suvorova: „Jen ať si ten Francouz zkusí poradit s účesem vojáka!“

Umyvadlo postavili na taburet. Dva chlapíci, nosy jak bambule, v úzkých lakovaných holínkách, krátkých přiléhavých kalhotách z losí kůže, červených kamizolách a třírohých kloboucích stáli v pozoru před Potěmkinem.

„Tak, děťátka, sundejte si klobouky, doktor vám hned umyje hlavu,“ řekl jim kníže.

„Já?“ Masseur štítivě spráskl ruce v krajkových voláncích. Na Potěmkinově čele naběhla žíla, tvář mu potemněla. „Co si o sobě myslíš . . . doktůrku! Ruský voják je ti odporný?“

Ale Masseur už ustupoval, klaněl se všemocnému favoritovi a brebentil: „Odpusťte, Vaše Jasnosti . . . Samozřejmě, Vaše Jasnosti . . . Hned, Vaše Jasnosti . . .“

Vojáci sejmuli klobouky a pod nimi se objevily bílé, napudrované vlasy zapletené do copů. Masseur si vmžiku vyhrnul rukávy, přitiskl hlavu prvního vojáka k umyvadlu a neuvěřitelně hbitě mu namydil hlavu. Za deset minut byl všemu konec. Světlovlasí, zčervenalí ruští chlapci byli k nepoznání a rozpačitě přešlapovali před Potěmkinem. Kníže se obrátil k Popovovi: „A teď sem přines modely obleků, které jsem dal zhotovit . . .“

Nová uniforma se skládala z krátkého kabátu ze zeleného sukna s červeným ležatým límcem, klopami a manžetami, „šaryvarů“ z červeného sukna, žlutě lemovaných, čepice s černým plstěným dýnkem, širokým štítkem a žlutým chocholem z vlny a z bílého širokého pláště. Na léto byl připraven kabátec s jednou řadou knoflíků z vlámského plátna a kalhoty ze stejného materiálu.

Pokulhávající Suvorov obešel vojáky a promnul v prstech plátno kabátu. „Co tomu říkáš, Alexandře Vasiljeviči?“ přimhouřil oči Potěmkin.

„Bože můj, je to skvělé! Měli bychom tak obléknout celou armádu . . .“

„Požádáme nejmilostivější carevnu.“

Potěmkin se pokřižoval pevně sevřenými špičkami prstů a prudce se otočil na svých křivých a svalnatých nohách. „A teď k obědu.“

V předpokojí se to zahemžilo a rozezvučelo jako v úle, dav pochlebníků ihned obklopil Potěmkinu. Všichni znali štědrost nejjasnějšího knížete, a každý se proto snažil vystihnout příhodný okamžik pro přednesení své žádosti. Manželé přistrkovali ke knížeti své krásné ženy, jako by se právě ony měly stát pádným argumentem, ženy se nízce ukláněly a odhalovaly ňadra ve výstříhu, aby se knížeti zalíbily a aby si je zapamatoval. Suvorov zlehka našlapoval v patách knížete, vyhýbaje se přítomným, jako by se bál, že se umaže, a bručel si pod nos:

„Všude samý hřích . . . Přestupují sedmé přikázání . . .“

Stůl byl prostřen neobvykle bohatě. Volžský jeseter, ústřice ze Středomořího moře, provensálské olivy, holandský sýr, spousta ovoce a zeleniny – švestky, jablka, hrušky všeho druhu . . . Skromný generálporučík ani neznal názvy mnohých pokrmů. Těžké zelené karafy, bachraté láhve a stříbrné konvice byly naplněny francouzskými koňaky, anýzovými, fenyklovými, pelyňkovými, puškorcovými a pomerančovými likéry, různými druhy malva-zu, piva a medoviny, včetně silných polských, vínem z révy, jahod, bylin, hrozinek, moselským i citrónovým. Hosté usedli podle hodnoty ke střední části stolu. Potěmkin se obrátil ke generálovi v rohaté paruce, rámuující olivovou tvář, na níž ostře kontrastovala bělma očí:

„Dnes jsi pánem domu ty, Ivane Abramoviči, já jsem jenom host . . .“

Suvorov dobře znal Ivana Abramoviče Hannibala, který se v roce 1770 vyznamenal v bitvě u Navarinu. Jeho otec, generál Abram Petrovič Hannibal, byl blízkým přítelem zesnulého Vasilije Ivanoviče Suvorova. Jeho dva bratři, Isaak a Jakub, statečně bojovali v Polsku pod vedením Suvorova.

Sám kníže odešel k postranním stolům a usedl mezi dvěma mladičkými ženami s tvářemi panenek, které byly k nerozeznání. Za jeho mohutnými zády se hned zavrtěl Masseur s muškou na tváři a s nvyýma očima, a ještě jakýsi člověk v hedvábné košili, kterému Potěmkin říkal Seňka bandurista.

Generálporučík neklidně poposedával na židli, připadal si tu jako ztracený. Po jeho pravé ruce seděl člověk s odulou tváří a vlhkými ústy. Když mu naléval anýzovku, důvěrně mu dýchl do tváře:

„Podívejte, kníže se už zajímá i o vlastní neteře . . .“

Suvorov se od něj odtáhl, ale soused odulého z druhé strany naivně vydechl: „Cože? Hned dvě neteře najednou?“

„V Petrohradě má ještě jednu, úplně stejnou,“ hlasitě zašeptal odulý, polichocený svou informovaností.

Suvorov se zhnuseně odvrátil.

Jakýsi tlustý stařík si parukou otíral pleš a vysvětloval: „ . . . na šestivěderní soudek vezmi dvanáct zolotníků, vlož do kotlíku a zalij dobrým francouzským koňakem tak, aby byl kotlík plný . . .“

Generálporučík se už zoufale nudil. Sloužící přinesli celé pečené sele, růžové pláty medvědího masa, zajíce prošpikované slaninou. Potěmkin jedl hodně

a ještě více pil, ale dlouho to na něm nebylo znát, jen si uvolnil župan na zarostlé hrudi.

Když si Suvorov po krátké úvaze položil na talíř kousek jesetera, Potěmkin na něj přes celý stůl zavolal:

„Alexandře Vasiljeviči, proč nejíš maso?“

„Je svatopetrský post,“ pevně odpověděl Suvorov, „a maso se ještě nesmí jíst.“ U stolu náhle nastalo ticho. Potěmkin si zachmuřeně prohlížel kančí zadek na svém talíři. Potom se strojeně usmál a řekl:

„Vaše Excelence zřejmě hodlá docválat do ráje na jeseterovi.“

Zert nejjasnějšího knížete vyvolal výbuch nadšení. Suvorovův soused s odulou tváří se smál na celé kolo, Masseur se zalykal svým pisklavým smíchem, tlustý stařík si otíral parukou slzy, které mu smích vehnal do očí.

Suvorov už měl na jazyku břitkou odpověď, ale včas se zarazil. Tady nejsi na bojišti, radši jez a mlč.

Polichocený Potěmkin se smál spolu s ostatními, potom se však znovu zachmuřil. Odstrčil talíř s pečením a zařval svým strašným basem: „Přineste mi mé zamilované jídlo!“

Sluha mu okamžitě podal černý chléb s česnekem. Masa se už ani nedotkl a brzy se vzdalil doprovázen dámami. U stolů se zase rozproudil hovor. Masseur hleděl svými nvyýma očima na Suvorova a cosi šeptal Seňkovi banduristovi. Ten souhlasně přikývl a přistoupil ke generálporučíkovi.

„To chcete, Vaše Excelence, opravdu jet do ráje na jeseterovi?“

Suvorov se pomalu zvedl ze židle a ledovým hlasem pohrdavě odpověděl: „Vězte, že Suvorov někdy klade otázky, ale nikdy neodpovídá.“

Potom hned odešel ze sálu. Venku ho už netrpělivě očekával Mífa. Když šli tmavými ulicemi na předměstí, kde chtěli přenocovat, dohonila je dlouhá řada kočárů a krytých saní. Jezdci svítili pochodněmi na cestu. Z kočárů se vykláněly hezoučké nakadeřené hlavinky, ozýval se vrkavý smích a francouzský hovor. Potěmkin jel se svými hosty do svého oblíbeného hostince na okraji Chersonu. Do rána tam pak vyhrávala hudba, vzlétaly barevné rakety, zářily iniciály jmen carevny a careviče.

Suvorov vstal jako obvykle v pět hodin ráno, když služebnictvo ještě tvrdě spalo. Mífa ho polil ledovou vodou z vědra a po hubené snídani Suvorov usedl k tureckému slovníku. Ale už v devět hodin mu pobočník přinesl Potěmkinovu pozvánku.

Suvorov byl překvapen změnou, která se s knížetem udála. Stál před ním zcela jiný člověk. Soustředěný, činorodý, energický.

„Její carské Veličenstvo souhlasí s tím, abychom uzavřeli dohodu s Rakušany. Takže jestli se sultán dopustí nějaké věrolomnosti, bude bit ze dvou stran. Krym svou polohou narušuje linii našich hranic. Proto také vždycky přijde ke slovu, když nás začnou ohrožovat Turci z Bugu nebo od Kubáně. Z toho je zřejmé, proč se Turci nemohou smířit s nynějším chánem. Nedovolí jim, aby se přes Krym dostali k nám, tak říkajíc do srdce naší monarchie. Zkusme si představit, že Krym je náš, že jsme se konečně zbavili té bradavice na nose, a pohraniční linie bude hned bezvadná. Na Bugu s námi Turci sousedí přímo, takže se s námi musí domlouvat sami, bez prostředníka. Uvidíme každý jejich

pohyb jako na dlani. Na kubánské straně je kromě mnoha pevností obsazených vojáků vždy připraveno početné donské vojsko. Zajistíme tak bezpečnost obyvatelů Novorossijské gubernie a volnou plavbu po Černém moři. Žádný závistivec se nemůže naši nejmilostivější carevně postavit do cesty.“

Potěmkin přistoupil k velké mapě impéria.

„Na Krymu bude působit hrabě de Balmen. Na západě postavíme dva sbory – Saltykovův proti Chotině a Repninův v Umani. Na Těreku bude generálporučík Pavel Potěmkin. Vy, Vaše Excellence, se odeberete k břehům Kubáně, protože dobře znáte tamější poměry. Mějte svůj sbor stále připraven, abyste byl schopen uhájit naše hranice a přimět nogajské hordy k novému poddanství, a budou-li klást odpor, musíte být připraven je odrazit. Informujte nás o kubánských Tatarech a Čerkesech z druhé strany hranic.“

(4)

Suvorov přijel na Kubán začátkem října roku 1782 a během několika dní shromáždil potřebné údaje pro Potěmkinu. Pomohla mu v tom znalost kraje, kterou získal před čtyřmi roky. Podle jeho hlášení ze 7. října bylo v jedisanské a žambujluské hordě na osm tisíc rodin „rozvratníků“, jak se říkalo Batyr-Girejovým stoupencům. V třetí hordě, jedičkuské, panoval klid.

Úspěšné působení tureckých agitátorů mělo i své vnitřní příčiny. Zima roku 1781/82 byla na Kubáni nesmírně krutá. Nedostatek potravin donutil Nogajce, aby se vydali k Donu a k Manyči, ale tam jim zastoupil cestu ataman Ilovajskij, protože kozáci trpěli nedostatkem. A zakubáňští Čerkesové podle slov Suvorova „s Nogajci neudrží žádné styky, neustále však podnikají loupežné nájezdy a často proniknou až k ruským hranicím“. 8. října se generál přestěhoval do pevnosti sv. Dimitrije. Strávil zde celý podzim a zimu roku 1782/83 spolu se ženou a Natašou, kterou odvolal ze Smolného.

Vývoj situace na Krymu ho přivedl k závěru, že se mu rozhodující události tentokrát vyhnou. Potěmkinův synovec hrabě A. N. Samojlov se setkal se Šagin-Girejem, který byl vyhnán z Krymu, a podle gubernátorových instrukcí ho přesvědčil, aby dobrovolně postoupil Krym Rusku. Zatím však upevnil svou moc na poloostrově Batyr-Girej. Pokusil se navázat kontakt s Rusy, ale když se dozvěděl, že v Nikopoli se shromažďuje de Balmenův sbor, začal formovat oddíly ze svých přívrženců. V září přijel do Nikopole Šagin-Girej. Nejprve mu bylo třeba znovu vrátit majestát chána, aby jeho postoupení poloostrova nabylo zákonného charakteru.

De Balmen vyslal oddíl hraběte Samojlova na perekopskou hranici. Dva prapory myslivců a 3. granátnický pluk dobyly Or-Kanu, a otevřely tak Šagin-Girejovi cestu na Krym. Ruská vojska táhla na Karas Bazár. Pokusil se jim zastoupit cestu velký, několikatisícový oddíl Alim-Girejův, ale už při prvním Samojlovově útoku se Tataři rozprchli. Kombinovanému granátnickému praporu brzy padl do rukou i vůdce vzbouřenců Batyr-Girej, který chtěl prchnout na Kubán. Šagin-Girej byl znovu prohlášen za krymského chána.

Uplynuly pouhé tři měsíce od té doby, co se Šagin-Girej usídlil v Bachčisara-ji, a už proti sobě stačil popudit obyvatelstvo svými tvrdými a neopodstatněnými opatřeními. Kateřina II. ve zvláštním rozkaze uložila Potěmkinovi, aby „slovy co nejdůrazněji oznámil chánovi“, že má zastavit popravu a předat „do rukou našeho vojenského velení své bratry a synovce a rovněž ostatní, kdož byli uvězněni“. Carevnin zásah zachránil život Batyr-Girejovi, Arslan-Girejovi a Alim-Girejovi, ale Mehmed-Girej byl ukamenován a mnozí povstalci umučeni.

Šagin-Girej prohlásil, že nehodlá být chánem tak zrádného národa, jako jsou obyvatelé Krymu.

Na rozkaz Potěmkinu odjel Suvorov na jaře roku 1783 znovu do Chersonu, kde se konala válečná rada. Shromáždění byli seznámeni s Kateřininým manifestem z 8. dubna, v němž carevna prohlašovala, že ruší dřívější závazky týkající se nezávislosti Krymu, neboť Tataři neustále rozněčují nepokoje, které nejednou přivedly Rusko na pokraj války s Portou, a vyhlašovala připojení Krymu, Tamaně a Kubánského kraje k impériu. Datem 8. dubna je označen rovněž Kateřinin reskript o opatřeních, jimiž měly být zajištěny hranice nových oblastí a „síla odražena silou“ v případě nepřátelského zásahu Turků.

Porta se skutečně okamžitě pustila do válečných příprav. V Očakově byla opravována opevnění, přicházela nová vojska. Potěmkin dal proto opevnit Kinburn. Turecké demonstrace však už nemohly na dané situaci nic změnit – Krymský poloostrov, který panovnice přejmenovala na Tauridu, náležel Rusku. Uzavřela se tím další stránka historie, již začal psát Petr Veliký. Rusko upevnilo svou moc na Krymu, který pro ně byl podle slov B. Engelse „životně důležitý“.

Suvorov obsadil vojskem pohraniční reduty a pevnosti od Tamaně až k Azovu a pustil se do příprav na slavnostní přísahu, kterou měly složit nogajské hordy. V Tamani odpovídal za průběh obřadu generálmajor V. I. Jelagin, v Kopylu generálmajor F. P. Filisov a v Jejsku sám Suvorov. V písemném rozkazu velitele oddílu generálporučík žádal, aby se vojsko „neustále učilo jednat s Tatary jako se svými rodnými bratry“. Dárky pro chány a přátelské chování mu pomohly získat přízeň několika urozených Nogajců, včetně sultána žambujluské hordy Musa-beje a jednoho z vládců jedičkuské hordy Džan-Mambet-mirzy. Přísaha se měla konat 28. června, ve výroční den nastoupení Kateřiny II. na trůn.

V určenou dobu se step pod Jejskem zaplnila kibitkami šesti tisíc kočovníků. Ruská vojska nastoupila s vlajíci prapory do čtverhranu. Suvorov, ověšený všemi svými řády, přivítal tatarské náčelníky a ctihodného starce Musa-beje. Když skončila bohoslužba v plukovním kostele, byl v přítomnosti nogajských náčelníků přečten manifest o připojení Krymského chanátu, Tamaně a Kubánského kraje k Rusku. Podle muslimského obyčeje stařešinové přísahali na korán a mnohým z nich byly na místě uděleny hodnosti vyšších a štábních důstojníků ruské armády. Potom náčelníci odjeli ke svým hordám a nařídili Nogajcům, aby složili přísahu.

Začala hostina. Na hosty čekalo sto pečených býků, osm set beranů a pět set věder vodky. Náčelníci obědvali spolu se Suvorovem a jeho štábem, podávali si

dokola velký pohár, jeden přípitek střídal druhý, křičelo se „Hurá!“ a „Alláh!“, hřměla děla a střílelo se z pušek. Rusové se brzy pomíchali s Nogajci, objevily se hudební nástroje – tatarská flétna zvaná kura a turecké housle, zazněly přerývané melodie východních písní plných smutku. Po hostině byly uspořádány jezdecké závody, při nichž soupeřili o ceny kozáci s Nogajci. Večer se konala nová hostina, která se protáhla hluboko do noci. Jak poznamenává Suvorovův životopisec, „jedli a pili do nemoty a mnozí Nogajci zaplatili za nestřídnost životem“. I druhého dne se konaly slavnosti, tentokrát na počest jmenin následníka trůnu. Až 30. června ráno se hosté přátelsky rozloučili a odjeli do stepí. „Za připojení různých kubáňských národů k Všeruskému impériu“ byl Suvorov 28. července 1783 vyznamenán řádem sv. Vladimíra 1. stupně, který byl zaveden teprve před rokem.

Suvorov se nedal zmýlit klidem, který zavládl na Kubáni. „Vida lehkomyšlnost těchto nogajských národů“, předvídal generálporučík nové bouře a nepokoje. Šagin-Girej, jenž se v té době usídlil v Tamani, přes svůj slib, že odjede do Ruska, prováděl dvojakou politiku a rozséval „všelijaké býlí v hordách“. Potěmkin Suvorovovi neustále připomínal, že vůči kubáňským Tatarům je třeba postupovat opatrně. Žádal, aby byla prokazována patřičná úcta jejich náboženství a ti, kdo by je urazili, aby byli přísně potrestáni jako „odpůrci církve“. Sliboval, že zproští Nogajce povinností vojenské služby a sníží jim daně.

V zájmu oslabení tureckého vlivu na Nogajce se Potěmkin se Suvorovem rozhodli, že se pokusí o jejich přesídlení na druhý břeh Volhy nebo „do jejich staré vlasti“, tj. do uralských stepí. Zdálo se, že jsou pro to příznivé podmínky. V hlášení ze 6. července Suvorov navrhl Potěmkinovi vhodný termín – druhou polovinu srpna, aby si Nogajci na novém území stačili na podzim udělat zásoby sena. Dnes bohužel nelze s jistotou říci, proč je Suvorov začal přesídlovat už v červenci. Navíc byl jeho rozkaz vydán ve chvíli, kdy mu Potěmkin poslal přípis, aby s přesídlováním ještě počkal. Přípis však přišel pozdě.

Koncem července se u Jejské pevnosti sešly tři až čtyři tisíce nogajských kazaňů (t.j. rodin) a vydaly se k Donu. Když ušli pouhých sto verst od Jejska, vzbouřili se na několika místech Nogajci z žambujluské hordy. Někteří se stočili na jih a nečekaně přepadli stanoviště butyrského pluku. Rozpoutala se bitva. Když Rusové dostali posilu, odtáhli rozprášení Nogajci k řece Jeje a dál na Kubáň, pronásledováni dragouny a kozáky. Mnozí z nich zahynuli v rákosí nebo utonuli v řece. Jiní Nogajci z žambujluské hordy přepadli u řeky Kačalnik vojenský oddíl, který je doprovázel. Zabili mnoho příslušníků svého kmene, kteří zůstali věrni Rusku. Zraněn byl i Musa-bej. Mnoho rodin uprchlo za Kubáň.

30. července Nogajci osvobodili dávného nepřítele Rusů, žambujluského sultána Tavu, a ten se pak postavil do čela povstání. Shromáždil velké množství ozbrojených Tatarů, k nimž se připojili i Čerkesové, a 23. srpna oblehl Jejskou pevnost. Step, v níž přede dvěma měsíci Rusové pokojně hodovali s Nogajci, se změnila v krvavé bojiště. V pevnosti se v té době zdržovala Suvorovova žena a malá Nataša, sám generálporučík byl v Kopylu. Nepočtená posádka po tři dny odrážela zuřivé útoky. Sultán Tava se obával příchodu ruských vojsk, a proto 25. srpna odtáhl se svými špatně vyzbrojenými bojovníky za Kubáň.

Nečekaný zvrat událostí rozladil Potěmkin. Svaloval všechnu vinu na Suvorova a vyčítal mu, že „když tamější národy viděly, že se s nimi nejedná podle slavnostního slibu, ztratily veškerou důvěru v naši zemi.“ Čerkesové využili toho, že v roce 1779 byla zničena opevnění na břehu Kubáně, a přepadli ruská stanoviště a pokojné Nogajce. Za Kubáni se shromáždili vzbouřenci vedení sultánem Tavou. Podle názoru Potěmkin nezbývalo za dané situace nic jiného, než se dostat na levý břeh Kubáně a jednou pro vždy „skoncovat s jejich opovázlivostí“.

Tajná noční výprava na pravém břehu Kubáně začala u osady Jeski-Kopyl. Vojska šla bažinatou a místy lesnatou krajinou, v níž nebylo cest. Za deset dní a nocí ušli sotva sto třicet verst, ale neprozradili se. Kozácké hlídky rozestavené na druhém břehu Kubáně ani Nogajci nic nezpозorovali. 30. září Suvorov vydal oddílů rozkaz, v němž uváděl, jak bude proveden přechod přes řeku, a rozpracovával plán dalšího postupu. Velice obtížný přechod byl ukončen ve dvě hodiny v noci. Na nogajských stanovištích ani netušili, jaké nebezpečí se k nim blíží. Dokončení operace si nevyžádalo žádného zvláštního umění.

Po krátké seči na obou březích řeky Laby bylo zajato mnoho nepřátel. Nogajští mirzové poslali Suvorovovi bílé prapory na znamení své poslušnosti. Je třeba říci, že Potěmkin zdaleka nebyl s výpravou spokojen a požadoval novou trestnou výpravu. Generálporučík však věděl lépe než favorit, jak nebezpečná by byla taková politika, a vyhýbal se proto trestným opatřením. Na Potěmkinův rozkaz odpověděl v hlášení z 27. listopadu, že „dlouhodobá operace na konci podzimu by vojskům jen uškodila“, a žádal, aby celá akce byla odložena na začátek příštího léta nebo dokonce až přejdou horka.

Domníval se, že je mnohem důležitější uklidnit hordy, které byly pobouřeny nedávnými událostmi, než podnikat další výpravy. Po návratu z Kubáně navštívil auly ležící v blízkosti Jejska, usmířil si náčelníka a stařešiny a obzvlášť přátelsky se choval k Musa-bejovi. Tento téměř stoletý, ale ještě silný mirza, někdejší nepřítel Rusů a později jejich spojenec, měl podle slov vojenského historika dobré srdce, „vždy pomáhal chudým, byl věrný svým přátelům, měl rád pořádek, žil v čistém a upraveném prostředí, byl výborný jezdec a veselý společník, rád se dobře najedl a napil, a navíc choval k Suvorovovi coby téměř otcovské.“ Generálporučík mu jeho náklonnost oplácel a při každé příležitosti ho ujišťoval o svém přátelství. Když se dozvěděl, že si Musa hledá novou ženu, dopomohl mu k mladé a krásné Čerkesce.

Kubáň se postupně uklidňovala. Suvorov vedl své vojáky vždy ke skromnosti a připravoval je na těžké válečné podmínky. Sám byl nenáročný, a proto ani u druhých nesnášel parádění, které se neshodovalo s vojenskými předpisy. Neměl rád ani pochvalné a doporučující listy. Jednou se chystal k prohlídce stanovišť a byl už přichystán na cestu, když do jeho stanu vstoupil mladý dvořan z Petrohradu s dopisy v rukou. Na sobě měl elegantní atlasový kaftan, hedvábnou kamizolu, hedvábné punčochy a střevíce s červenými podpatky a zlatými přezkami. Šířil kolem sebe vůni. Hlavu měl napudrovanou, vlasy upravené kadeřníkem byly v týle staženy sítkou. Švihák zašoupal nohama a s pohyby tanečnicka menuetu podal generálovi dopisy od svých příbuzných. Staří Bykovovi prosili Suvorova, aby mladíka, který se právě vrátil z Paříže,

přijal pod svou ochranu, vytloukl mu z hlavy ty francouzské nesmysly a udělal z něj člověka užitečného vlasti.

„Tak to jsi ty, Míšo?“ řekl generál po přečtení dopisů. „A nepoznáváš mne? Znal jsem tě ještě takhle maličkého, nosil jsem tě na rukou a tvého otce jsem měl moc rád. Bože, jaký z tebe vyrostl chlap! Polibme se, Míšo.“ Suvorov ho políbil, trochu podstoupil a ještě jednou si ho od hlavy k patě prohlédl. „Jestlipak, Míšo, víš, co stojí tady v těch dopisech?“

„Vím, mon général,“ odpověděl „Pařížan“, „mám u vás pár týdnů zůstat a něčemu se přiučit.“

Suvorov se zdál být spokojen. „Správně, velice správně. Uděláme si spolu bon voyage – pěkný výlet. A to hned. Chceš? Ale myslíš, že to zvládneš?“

Mladík ho vášnivě přesvědčoval, aby ho vzal s sebou. „Dobrá, tak se jdi převléknout.“

„Ne, mon général! Jsem připraven jet tak, jak jsem.“

Suvorov se obrátil k pobočnickovi: „Zařídte, aby nováčkovi okamžitě připravili toho nejrychlejšího koně!“

Po horách a roklích urazili bez odpočinku čtyřicet verst. Mladík byl vyčerpán únavou a žízni a k tomu ještě musel po celou cestu poslouchat generálovo povídání o historii míst, jimiž projížděli, a o krásách přírody.

„Podívej, Míšo! Tady kdysi dávno bylo opevnění Benátčanů a tamhle si postavili pevnost Tataři . . . Vidíš, Míšo, skrívánek vzlétl k nebi, nebi a jak sladce zpívá! Tamhle letí hejno křepelek a tam zas druhé, to jsou špačci. Kolik je jen v kubáňských vodách husí a labutí! Všechno je tu tak příjemné a pokojné . . . Hotový ráj, Míšo!“

Jenomže Míšu v dané chvíli nezajímaly ani staré časy, ani pozemský ráj. O bídné kozácké sedlo si už docela roztrhal punčochy na lýtkách a celé nohy měl rozedřené do krve.

Po návratu se Suvorov rozedraného a špinavého „Pařížana“ zeptal: „A jestlipak, Míšo, znáš ženijní vědu? Umíš kreslit plány?“

Unavený Míša se mlčky díval na generála a nebyl schopen vypravit ze sebe jedině slovo.

„Podej mi můj kožený kuffík.“ Suvorov vytáhl rýsovací, list papíru a tabulky a nařídil Bykovovi, aby nakreslil plán polního opevnění: „Přední strana má padesát aršínů, vstupní úhly čtyřicet stupňů a pět aršínů . . .“

Míša nic nechápal.

„Bože, Míšo, čemu tě to v té Paříži učili? Takhle si nepostavíš ani plot u zahrady nebo u domu. To je zlé. Ale však my si s tím už nějak poradíme.“

Suvorov Michailovi vysvětlil princip opevnění, potom si chvíli odpočinuli a najedli se vojenské kaše maštěné vepřovým sádlem, k níž přikusovali suchary. Suvorov dal přinést láhev starého rýnského vína, naplnil jím maličkou sklenku a podal ji Michailovi:

„Vypij to, Míšo! Je to zdravé, když se pije s mírou a v pravý čas, ale přemíra pití škodí.“

Při rozloučení generál mladíkovi poradil: „Jsi chlapík, pravý ruský bohatýr! Tvůj otec byl udatný voják. Shoď ze sebe, Míšo, tu daremnou parádu. Jsi voják. Obleč si naši uniformu a ty francouzské hadříky si dej vyprat.“

Suvorov potom naježdil přes šest set verst. Michail si zatím odpočinul po nezvyklé cestě a přišel k němu v jezdecké uniformě. Vlasy měl ostříhány na ruský způsob „podle rendlíku“ a podobal se bohatýrovi z pohádek. Suvorov na něj pohlédl se slzami v očích a pochválil ho: „Jsi hrdina, Míšo. Přesně jako kdysi tvůj otec.“

Vojevůdce dobře věděl, že tato příhoda bude mít blahodárný vliv nejen na Michaila Bykova, z něhož se brzy stal vzorný voják, ale že dá za vyučenou i všem povalečům ode dvora a doma odchovaným „Pařížanům“.

Konec roku 1783 a začátek roku 1784 Suvorov strávil na jihu Donské oblasti v Ust'-Aksajském ležení a v únoru odjel do pevnosti sv. Dimitrije. Už předtím dostal od Potěmkina pokyn, aby znovu navázal kontakt se Šagin-Girejem a přiměl ho k odjezdu do Ruska. O osudu krymského chána však bylo rozhodnuto až v posledních měsících roku 1784, když už Suvorov odjel z tohoto kraje. Generálporučík Ingelstrom tajně propašoval do Tamaně prapor pěchoty a velký oddíl jízdy. Šagin-Girej musel dát souhlas k odjezdu do Voroněže. Potom žil v Kaluze, stýskalo se mu, a proto žádal Kateřinu II., aby mu povolila odjezd do Turecka. Tam ho přijali na oko se vsí úctou, odvezli na ostrov Rhodos a na rozkaz sultána zákeřně zavraždili.

V Istanbulu zatím dosáhla ruská diplomacie nového vítězství. Ruskému vyslanci v Turecku J. I. Bulgakovovi se 28. prosince 1783 podařilo přimět Turky k podepsání oficiální listiny, v níž Porta uznávala ruské poddanství Kubáně a Tamaňského poloostrova a zříkala se veškerých nároků na Krym. Složitý problém byl tedy ve své poslední fázi vyřešen bez vojenského zásahu. Za změněné situace nebylo třeba nadále držet na Kubáni zvláštní vojska. Od března roku 1784 celá hranice táhnoucí se od Kaspického k Azovskému moři podléhala veliteli kavkazského sboru P. Potěmkinovi.

Suvorov svěřil svá vojska generálporučíkovi P. S. Leontjevovi a odjel do Moskvy, kde byl jmenován velitelem vladimířské divize. Před jejím převzetím se však nečekaně objevil v Petrohradě. V té době došlo k definitivnímu rozchodu Suvorova s Varvarou Ivanovnou. Nové podezření ho přimělo, aby se obrátil s prosebnou žádostí na Synod. Tentokrát vinil svou ženu, že udržuje styky s majorem I. E. Syrochněvem. Při rozchodu s nevěrnou Varvarou Ivanovnou určil Suvorov na její výživu nejprve tisíc dvě stě rublů, později tuto sumu zvýšil na tři tisíce. Žárlivě dohlížel, aby nikdo z příbuzných neprojevoval jeho bývalé ženě soucit.

Varvara Ivanovna se usadila v Moskvě a tam se jí 4. srpna roku 1784 narodil syn Arkadij. Všechny její pokusy o smír ztroskotaly, její dopisy zůstávaly bez odpovědi, dokonce i dceři Nataše, která se vrátila do ústavu ve Smolném, bylo zakázáno, aby matce psala.

Je třeba říci, že Suvorovovy puritánské názory na manželství a rodinné vztahy ostře kontrastovaly s uvolněnými mravy, které panovaly u carského dvora. Byla to opravdu „zkažená doba“ a první žena mocnářství, Kateřina II., v tom šla všem příkladem. Mnozí manželé, kterým ženy nasadily parohy, raději přehlíželi jejich zálety, jen aby nevzbudili hněv carevny a jejích favoritů. Suvorov se zachoval jako charakterní člověk s pevnou vůlí, když se rozhodl k ostrému a otevřenému rozchodu se ženou, přestože je sama Kateřina II.

nejednou smířovala. Jeho čin tak nepřímou odsuzoval i chování samotné panovnice.

Někdejší Varja pro Suvorova přestala existovat, rozhořčení se časem změnilo v naprosté a trvalé zapomnění. Aby mu jí nic nepřipomínalo, dal jí generál dokonce novou, ne zrovna lichotivou přezdívku a nikdy záměrně nevyslovil její jméno. Nechtěl se vracet k rodinnému krbu, přál si zemřít v osamění. Svě předsevzetí dodržel, zemřel, aniž by se se svou nevěrnou ženou smířil. Suvorov příliš přísně posuzoval manželské povinnosti a byl naprosto nekompromisní k těm, kteří je porušovali. Jemu osobně nebylo možno nic vytknout. Dokud žena nosila jeho jméno, byl jí věrný.

V Petrohradě generálporučík navštívil ve Smolném svou vroucně milovanou dceru, zašel do Zimního paláce, a jak prikazovala soudobá etiketa, požádal prostřednictvím věhlasného komorníka Zachara Konstantinoviče Zotova o audienci u carevny u příležitosti svého nedávného vyznamenání řádem sv. Vladimíra. Kateřina ho přijala brzy ráno, jak bylo jejím zvykem, a když byl rozhovor u konce, pozvala ho:

„Přijďte dnes ke mně na oběd.“

Suvorov při každé příležitosti dával najevo svou antipatii ke světu dvořanů. Když potkal v palácových komnatách topiče, začal se mu uctivě klanět.

„Je to ten nejposlednější sluha, Vaše Excellence,“ opatrně ho upozornil službu konající důstojník.

„Opravdu, pane?“ rychle zadrmlil Suvorov, „to víte, moc se u dvora nevyznám. Musím si získat nějaké příznivce pro případ potřeby.“

Zastavil se a přimhouřil jedno oko: „Dneska je to topič, zítra komorník, pozítří . . . bůhví kdo!“

Od začátku bylo jasné, že nová funkce Suvorova brzy omrzí. Řídil divizi ze svého panství v Undolu, ležícího nedaleko Vladimíru. Koupil je v roce 1776, zřejmě za peníze, které získal jako dědictví po otci. Generálporučík se začal nudit. Prahla po činnosti. Úřednické povinnosti a starosti se mu zajídaly. V Undolu se z něho stal spíš statkář než velitel. Byl to však podivný statkář.

Jeho den začínal ještě před rozbřeskem. Vyskočil z postele, polil se vodou, pobíhal po pokojích v dlouhé noční košili a cvičil se v jazycích, pronášeje nahlas turecká, polská nebo italská slova a věty. Pak si oblékl plátěnou kazajku, v zimě lehký soukenný plášť, a sám budil rolníky do práce. Po snídání pročítal korespondenci a psal „příkazy“ pro správce a starosty. V té době si odsloužil svá léta jeho věrný Jefim a dostal čestnou penzi – místo starosty na jednom statku. Nový Suvorovův komorník, Proška Dubasov, šikovný, chápavý a mazaný chlapík, přinesl náruč pošty. Generálporučík ze všeho nejdříve sáhl po časopisech a knihách: Byly to Moskevské zprávy s Ekonomickým časopisem, Petrohradské německé zprávy, Journal encyclopédique, par une société des gens, à Liège – Encyklopedický časopis vydávaný společností přátel literatury v Liège. Tento časopis, který vycházel v letech 1756–1793, si Suvorov obzvlášť oblíbil. Ale největší radost mu udělala Fontenellova kniha „O mnohosti světů“, kterou přeložil z francouzštiny Kantěmir. Synod jí prohlásil za závadnou. Už v roce 1756 dostala carevna seznam lidí, jimž byla zabavena. Generál se po ní už dlouho pídil.

„Potěšil jsi mne, Matvějiči! Opravdu potěšil. Opatřil jsi mi Fontenella!“ Suchý a příhrblý Suvorov s vpadlými tvářemi, řídkými šedými vlasy a loknou spadající do čela začal s mladickým elánem poskakovat po místnosti. Matvějič, Suvorovův mladší pobočník, byl pověřen vedením moskevského domu u Nikitské brány. Zásoboval svého pána vším potřebným, od kolínského vody až po hudební nástroje a knihy. Jen v roce 1785 utratil velitel divize za objednané knihy a časopisy přes šedesát rublů. V jeho době to byla úctyhodná suma.

Zařízení Suvorovova pokoje představovalo směsici přepychu a prostoty – na dveřích visely bohatě zřasené závěsy s krajkovými obrubami, na stěnách byly zavěšeny obrazy v pozlacených rámech a ikony v drahém obložení, vedle nich stály obyčejné nenatřené židle a stejný stůl.

Potom se Suvorov věnoval dopisům, které mu Proška podal na podnosu. Četl hlášení správců a starostů a chvílemi si něco bručel pod nos, jako by odpovídal vzdálenému adresátovi: „Piš stručně, Matvějiči, ale výstižně a srozumitelně, a odpusť si ty zbytečné komplimenty . . . Raději piš jasněji a vlastní rukou. Neutrácej peníze za poštu. Neplať za odnášení dopisů, choď na poštu sám.“

Kývl na Prošku: „A kde je tabák od Matvějiče?“ S tváří znalce si nabral dvě špetky tabáku, postupně si ucpal palcem levou a pravou nosní díрку, šňupl si a s požitkem kýchl. Náhle se však zamračil a vybuchl: „Z tohohle tabáku mě jen bolí hlava! Porad se se znalci a pak teprve kupuj. Musíš se dívat dovnitř, a ne na nálepku. A ať tam není pozlacená ošlí hlava!“ Odhodil balíček. Proška ho zvedl, ale nepodařilo se mu skrýt úsměv na mazané tváři. Dobře znal svého pána a nedělal si nic z jeho hněvu. Potom se dostavil úředník z kanceláře a zapisoval Suvorovovy příkazy.

Starostovi vesnice Rožděstvenno:

„Při neúrodě ať rolníci pracují společně, bez výděлку, a ať se poctivě a bez průtahů rozdělí podle rodin pod dozorem duchovního otce.“

Rolník Michail Ivanov má jen jednu krávu!!! Starosta a celá obec by zasloužili pokutu za to, že dopustili, aby se toho Michail Ivanov dožil, ale protentokrát vám to poprvé a naposledy odpouštím. Kupte Ivanovovi druhou krávu z mých obročních peněz.

Rožděstvennští nebudou platit žádné peněžité dávky, nedoplatky zrušte a viníkům odpusťte . . .

Nezletilé děti, kterým ještě není 13 let, nikdy nenajímejte na práci místo jejich matek.“

Starostovi Undolu:

„Pořádně hlídejte otce, kteří se nestarají o své děti; nedovolte, aby nosili kojence po světnicích, obzvlášť když mají neštovice, zbytečně pak umírají.“

Rodinám s mnoha dětmi dejte podporu . . . Kuchaři Sidorovi a jeho ženě vydejte obvyklý přiděl potravin, jejich dětem do 5 let poloviční a od 5 let plný, jako dospělým. Rodiče obdrží při narození dítěte vždy jeden rubl.“

Správcí novgorodské votčiny Balkovi:

„Mnozí chlapani mých čeledínů tak vyrostli, že je třeba je oženit. Nejsou tu žádné dívky, a kdybych je měl kupovat, bylo by to mnohem dražší než u vás. Proto vás prosím, abyste pro ně koupil čtyři dívky od 14 do 18 let buď rolnické,

nebo z čeledi, jak to vyjde. Použijte na to mých obročních peněz ve výši 150 až 200 rublů. Tváře si moc nevsímejte, hlavně, aby byly zdravé.“

Proška ohlásil rolníky, kteří přišli se žádostí. Dva bradatí muzici, ti nejzámožnější z vesnice, se poklonili až k zemi a podali generálovi list papíru. Občina ho žádala, aby zrušil nařízení týkající se kupování rekrutů mimo obec. Suvorov obvykle své rolníky na vojnu neposílal, dával hledat dobrovolníky odjinud. Polovinu ceny platil on, druhou rolníci. Jeden rekrut stál až 200 rublů v papírových penězích a občina se domnívala, že tato smlouva je pro ni nevýhodná. Navrhovala, že náhradou odvedou podruha.

Suvorov to tvrdě odmítl:

„Okamžitě kupte rekruta a i napříště je budete kupovat. Žádného podruha na vojnu neposílejte.“ Na chvíli se zamyslel a pak dodal: „Neměli jste mu dovolit, aby se bůhví kde toulal. Hned o masopustu toho podruha ožeňte a obec mu zařídí hospodářství.“

Když vyřídil všechny záležitosti, odešel Suvorov do zvláštního „ptačího pokoje“. Tady, v největším pokoji undolského domu, byla zřízena jakási zimní zahrada. Na podzim vysazovali do velkých květináčů borovičky, smrčky a břízky, chytali sýkorky, hýly, mladé stehlíky a vpouštěli je do tohoto umělého hájku. Na jaře o velikonocích je sám Suvorov pouštěl na svobodu. „Ptačí pokoj“ byl udržován v naprosté čistotě, hospodář se tu procházel, odpočíval tu a obědval.

Bylo sedm hodin ráno – doba oběda. U stolu nejdřív podávali kmínku, k níž generál přikusoval ředkvičku. K obědu každý dostal sklenku kyperského vína a oblíbené anglické pivo. Suvorov nebyl vybíravý, pokud šlo o víno, kterého moc nevypil, ale při výběru piva a čaje byl náročný. Vyžadoval od Matvějiče, aby na těchto nápojích nešetřil.

Důsledně dodržoval všechny postní dny, jedl v té době syrové kyselé zelí, které zapíjel kvasem, osolenou ředkev politou konopným olejem, nadívanou štiku na židovský způsob, různě upravené hříbky, pirohy plněné houbami. V ostatních dnech rád jedl hovězí dušené v kameninovém hrnku, šči, kalmyckou polévku, bišbarmak, pelmeně, vařenou štiku „namodro“ a různé kaše. Zejména ovesnou a pohankovou kaši jedl někdy ve velkém množství a tehdy mu Proška říkal:

„Dovolte, Alexandře Vasiljeviči!“ A natahoval ruku po talíři.

„Chci ještě jíst, Proško.“

„Nesmíte.“

„A proč bych nesměl, Proško?“

„Protože to zakázala Jeho Excelence generál Suvorov.“

„Generála musím poslechnout,“ odstrčil Suvorov talíř.

V zimě po obědě bruslil a jezdil na saních na sněhovém kopci, který byl zvláště pro tento účel navršen před domem. Ke svým sousedům jezdil zřídka, častěji je přijímal doma. Rád poobědval ve společnosti, rád se pobavil. Ze všeho nejraději měl tanec, nebo jak říkal „hopsání“.

Na svátky se dlouho předem připravoval, objednával z Moskvy ančovičky, květák, kagor a jiná sladká vína pro dámy. Pro zábavu měl přichystány skříňky s pohyblivými obrázky, karetní hry, hrací strojky a stolky, dámu, domino, vykládací karty. To všechno mu posílal z Moskvy Matvějič.

Suvorov se velmi zajímal o hudbu. V Undolu si pořídil pěvecký sbor a orchestr, posílal nástroje k opravě do Petrohradu, jednou za takovou opravu zaplatil celých dvě stě rublů. Zpěváky učil placený učitel, znalec italského zpěvu z preobraženského pluku. Generál vyhledával nejrůznější notové zápisy – Pleyelovy symfonie, Vaňhalova kvinteta, kvarteta a serenády, Kramářova tria, nové čtverylky, polonézy, menuety i církevní skladby. Církevní hudba ho po celý život přitahovala nejvíce.

Pořídil si také domácí divadlo, sám nacvičoval hry s čeledí a poučoval ji: „Divadlo je užitečné cvičení a nevinná zábava.“

„Vaska je dobrý jako komik, ale tragéda uděláme raději z Nikity. Musí se ale naučit správné dikci podle čárek, teček, dvojteček, otazníků a vykřičníků. U veršů to bude snadnější.“

„Je třeba dodržovat kadenci verše, jako u hudebního taktu, jinak vaše řeč nebude zřetelná ani lahodná a nikdo z ní nebude mít potěšení.“

V létě generál pobíhal po vesnici v kazajce z rezného plátna, rozmlouval se sedláky, zpíval a kázal v kostele a vlastnoručně zvonil na zvonici. Všemohně pečoval o úpravu svého panství, sám vyznačoval kolíky cesty v březových a lipových alejích, jejich stromy se zachovaly dodnes. Staral se i o své další votčiny, nedovolil správcům a starostům, aby zneužívali své moci. Požadovaný obrok byl ve srovnání s jinými statky malý – pouhé tři ruble za jednu osobu. Rolníci přitom mohli volně užívat jezer, řek, luk i lesů, kromě hájených. Byl soucitný k chudákům a nemajetným, pokud nebyla příčinou jejich neštěstí zahálka. Až dojemně pozorný byl k rolnickým dětem.

Obyvatelé Undolu dlouho vzpomínali, jak jejich statkář – generál rozdával dětem bonbóny a perníky, jak žádal na rodičích, aby o děti vzorně pečovali: „Dbejte hlavně o děti čeledi, oblékejte je teple a pohodlně, dávejte jim zdravou stravu v dostatečném množství, dohlížejte, aby se učily být čestnými a mravnými . . .“

V době Vlastenecké války v roce 1812 všichni Undolci utekli do lesa, protože se báli útoku předních vojáků francouzských vojsk. „Všichni jsme vzpomínali na našeho Suvorova,“ řekl tenkrát jeden stařec, „nedočkal se Francouzů.“

Ale žádné hospodářské starosti nemohly generálporučíkovi odvést od jeho zamilované práce. Báł se, že ho zapomenou na venkově, a říkal: „Pro vojáka je hanba umřít v posteli.“ „Příjemná zahálka“ ho stále více tížila, a proto stále zahrnoval Potěmkina svými prosbami:

„Letošní rok jsem strávil na venkově spolu s částí vojska, očekáváte zvláštní rozkaz Vaší Jasnosti . . . Mám tu sice vesnice, ale pošlete mne milostivě, kam budete chtít, Vaše Jasnosti, nejjasnější kníže, třeba na Kamčatku . . .“

„Sloužím, ctěný pane, už přes 40 let a táhne mi šedesátka. Mám jedině přání – skončit službu se zbraní v ruce. Dlouho mne nechali trčet v nižších hodnostech, a tak jsem zhrubl ve svém chování, ale zachoval si čistotu srdce, nepoznal jsem však rád a způsoby vznešeného světa. Celý život jsem prožil v poli a dnes už je pozdě, abych si zvykal na lepší společnost.“

Věda mne naučila ctnostem: lžu jako Epaminondas, běhám jako Caesar, jsem vytrvalý jako Turenne a pravdivý jako Aristides. Protože neumím lživě kličkovat a podkuřovat svým vrstevníkům, často mne pokládají za nehodného. Dané slovo jsem nikdy nezradil, ani tehdy ne, když šlo o mé nepřátele, byl jsem šťasten, protože jsem držel štěstí ve svých rukou.

Uklidněte mysl člověka, který se na vás ničím neprovinil, z čehož se chci zpovídat před soudnou stolicí boží, a svěřte mi zvláštní úkol . . . Vysvoboďte mne z té nečinnosti, ale nemyslete si, že jsem třeba jen málo nespokojen, nedovedu jen žít v radovánkách . . .“

Tento pozoruhodný dopis kromě jiného potvrzuje i vyrovnanost Suvorovy osobnosti. Co by u jiného vypadalo jako vychloubání, u něho vyznívá možná neskromně, ale naprosto věrohodně. Suvorov byl nejen obdařen skvělým vojenským nadáním, ale byl si ho zároveň i vědom.

Ve svém životopise píše o své tehdejší činnosti velice stručně: „V roce 1784 mne přidělili k vladimirské divizi, v roce 1785 jsem se stal velitelem sanktpetěrburgské divize. 22. září roku 1786 mi byla na základě služebního postupu udělena hodnost generála a byl jsem poslán k jekatěrinoslavské armádě.“ Nové jmenování odpovídalo Suvorovovým představám a svědčilo o Potěmkinově zájmu.

Koncem roku 1786 Suvorov velel 3. divizi jekatěrinoslavské armády, v březnu následujícího roku mu Potěmkin svěřil část vojsk určených k ochraně polských hranic a zároveň mu podléhal i chersonský sbor. Prezident vojenského kolegia a polní maršál Potěmkin tedy jmenoval Suvorova velitelem všech vojsk na rozsáhlém území po obou stranách Dněpru, od polské hranice na jihozápadě až k Tauridě na jihovýchodě.

Kateřina II. se spolu s rakouským císařem Josefem II. chystala ke společné prohlídce jižních oblastí Ruska. Chtěla se seznámit s jekatěrinoslavským místodržitelstvím a Krymem, s Černomořskou flotilou a s jižní armádou, která chránila nově připojené oblasti na pobřeží Černého moře. Zároveň chtěla svému spojenci předvést moc ruského impéria. Bylo také nutno rozptýlit pomluvy, které o Potěmkinovi rozšiřovaly dvorní kruhy. Tvrdilo se, že nově získané oblasti nepřinášejí Rusku žádný užitek, že na jejich osídlování jsou zbytečně vynakládány prostředky, že jižní flotila a lehká jízda jsou jen fiktivní záležitosti, existují jen na papíře, v gubernátorových hlášeních, že jeho reformy uniformy a výzbroje armády jsou nesmyslné atd. Potěmkin zkrátka Suvorova nezbytně potřeboval. Podle jeho názoru nikdo jiný z carevnických generálů nebyl schopen během krátké doby připravit a předvést Kateřině II. a Josefovi II. nově oblečená, dobře vyzbrojená a vycvičená vojska.

Suvorov i Potěmkin byli zajedno v názorech na zacházení s vojáky a na způsob výcviku. Potěmkinovy požadavky se naprosto shodovaly se Suvorovými oblíbenými výroky:

„A konečně žádám, aby lidé byli učeni trpělivě, aby jim bylo jasné vysvětleno, jak dosáhnout lepšího provedení cviků. Poddůstojníci a kaprálové nesmějí trestat bitím, mohou nanejvýš povzbuzovat lenivé holí, co nejvíce vyznamenávat pilné a vzorné vojáky, neboť jen tak v nich vzbudí zdravou ctižádost a s ní i odvahu.“

Takové donucovací prostředky, jako je stavění do pozoru a bití při výcviku s puškou, odstranit, ale dosáhnout upraveného vzhledu a nenuceného držení těla. Dodržovat hygienu, která je tak nezbytná pro ochranu zdraví, udržovat v čistotě zbraně, oděv a obuv. Dávat lidem dobrou stravu a často čistit kotle. Plukovní velitelé na sebe mohou touto péčí upozornit, protože především to budu hodnotit, a ne zbytečnou parádu, která ničí tělo.“

Suvorovova 3. divize a několik pluků lehké jízdy bylo ubytováno v táborech u Kremenčugu, který byl tehdy hlavním městem Novorossijského kraje. Kateřina zde měla cestou z Kyjeva strávit několik dní. Předpokládalo se, že se delší dobu zdrží v Chersonu.

(5)

Carevna odjela z Petrohradu začátkem ledna roku 1787. Její početná suita cestovala ve čtrnácti krytých kočárech a sto dvaceti saních. V noci byly podél cesty ve vzdálenosti sta kroků zapáleny velké ohně, průvod vítaly davy lidí. Obyvatelé měst museli natřít střechy, zdi domů i ploty. V mnoha městech stály vítězné brány. Zdánlivý blahobyt a přepych měl demonstrovat spokojenost obyvatelstva. Špatně oblečené lidi, žebráky a hladové vyháněli, aby svým vzhledem nekazili celkový dojem, a přitom jich v Rusku tehdy bylo velmi mnoho, protože byl neúrodný rok.

29. ledna Kateřina II. přijela do Kyjeva, kde ji už očekával Potěmkin. Byl s ní její tehdejší favorit Mamontov, viceprezident námořního kolegia Černyšov, kancléř Bezborodko, nejvyšší komoří Šuvalov, známý šprýmar a veselá kopa, nejvyšší dvorní podkoní Naryškin a cizí vyslanci – rakouský hrabě Koblenz, Angličan Fritz-Herbert a francouzský hrabě Ségur. Kromě rakouského císaře přijelo do Kyjeva mnoho urozených cizinců, kteří usilovali o Kateřininu přízeň nebo chtěli získat místo u dvora – princ de Ligne, princ Nassau-Siegen, Lameth, Španěl Miranda. Život poklidného města rozvířily plesy, ohňostroje, zábavy všeho druhu. Suvorov se jich účastnil, tancoval čtverylky a allemandy, bavil se s dvořany.

O jeho potrhlem chování se vyprávěly legendy, přibývalo anekdot a svědectví současníků. Asi přeháněly, ale v každém případě postihovaly jeho svéráznou povahu i charakter vztahů s Kateřinou II., Potěmkinem a Rumjancevem. Sám vojevůdce se tyto pověsti nesnažil vyvrátit. Když jednou v Kyjevě potkal neznámého cizince, zastavil se, upřel na něj pohled a začal se vpytovat:

„Odkud pocházíte?“

„Z Francie,“ odpověděl dotázaný, překvapený neobvyklou otázkou i tónem, jakým byla pronesena.

„Vaše povolání?“ pokračoval Suvorov.

„Voják.“

„Hodnost?“

„Plukovník.“

„A jméno?“

„Alexandr Lameth.“

„Dobrá,“ pokývl hlavou Suvorov a měl se k odchodu.

Lametha se dotkla jeho nenucenost. Zastoupil mu cestu, upřeně se na něj zadíval a začal se stejně kategoricky ptát: „A odkud jste vy?“

„Z Ruska,“ bez rozpaků odpověděl Suvorov.

„Vaše povolání?“

„Voják.“

„Hodnost?“

„Generál.“

„Jméno?“

„Suvorov.“

„Dobrá,“ uzavřel Lameth.

Suvorov se rozesmál, objal budoucího účastníka Francouzské revoluce a nabídl mu přátelství.

Hrabě Ségur, který se zájmem sledoval Suvorovovy kousky, o něm prohlásil, že je to geniální vojevůdce a potrhlý filozof.

„Je to člověk, který chce všechny přesvědčit, že je hlupák, ale nikdo mu nevěří,“ s trpkým úsměvem říkal Rumjancev, odsunutý do pozadí.

Když si Kateřina ověřila situaci na Dněpru, pokračovala v cestě na velké, přepychově zařízené galérie „Desně“. Doprovázelo ji přes osmdesát vyzlacených lodí ověšených praporky. Suvorov odjel z Kyjeva do Kremenčugu už dříve. Musel připravit přehlídku. Za pouhé dva měsíce se mu podařilo vycvičit divizi. Necvičil ji však pro přehlídky, ale pro válečné operace. Jak píše A. Petruševskij, „Kateřina byla skutečnou panovnicí, viděla už za svůj život mnohé armády, její oko bylo vycvičené a její znalosti o vojenském výcviku a ženy překvapovaly.“

30. dubna carevnina flotila doplula do Kremenčugu. Pro Kateřinu zde byl zbudován nový palác, obklopený rozlehlým sadem. Když si odpočinula, pozval ji Potěmkin k prohlídce vojska. Kateřina i její suita byly ohromeny vzhledem vojáků. Stáli s těly vypjatými a vypadali ve své nové uniformě docela pohledně. Loknám a copům bylo odzvoněno, vojáci byli ostříháni nakrátko, „podle rendlíku“, místo klobouků měli lehké kaškety s chocholem, šosaté červené kaftany zaměnily krátké kabátce, široké soukenné kalhoty umožňovaly volný pohyb. Výstroj jízdy byla dvakrát lehčí, pěchota dostala nové pohodlné a odlehčené torny. Vojáci dokonce složili píseň na počest nových pořádků:

*Vojáček se raduje, že mu vlasy ostříhali,
sláva, sláva, vlasy ostříhali.
Dej Bůh zdraví tomu, kdo na tohle přišel,
sláva, sláva, kdo na tohle přišel.
Nechceme už pudr, špendlík, sponku, sádlo,
sláva, sláva, nic z toho už nechcem.
K čertu s tímhle pudrem, proklínáme sádlo,
a všichni svorně díme: Sláva, sláva!*

Začalo přehlídkové cvičení. Vojska naprosto přesně prováděla manévry předepsané řádem – pochod, ústup, obchvat, rozvíjela řady, seskupovala se do

kolon, rozestupovala do čtverhranů. Blížil se hlavní cíl cvičení – soustředěný útok. Na rozkaz Suvorova se vojska rozdělila do dvou pochodových kolon, rozvinula se proti sobě do řad a začala se přibližovat. Dělostřelecké baterie na obou stranách zahájily palbu, zapraskaly výstřely z pušek. Když se k sobě přiblížili na sto kroků, pěšáci uchopili pušky a dali se do běhu, jízda přešla v cval.

Vojáci se pohybovali rychle a bez zastávek, až narazili na protivníka. Suvorov ani v suzdalském pluku nedovoloval, aby vojáci uhýbali nebo zdvojovali řady a propouštěli útočníky, jak to bylo zavedeno v evropských armádách. Až v posledním okamžiku každý pěšák zvedl pušku a otočil se vpravo vpříc, aby mohl projít. Při srážce tak nedocházelo ke zdržení. Zkušené oko zaznamenalo jen lehké zavlnění.

Množství lidí, jezdců i pěšáků, se za ohlušujícího pokřiku „Hurá!“ srazilo v kotoučích černého dýmu. Cvičný útok byl tak názorný a věrný, že diváci, včetně Kateřiny, na chvíli strnuli. Ale úzkost vystřídalo nadšení, když z dýmu vystoupily znovu vyrovnané řady vojska, jenomže teď se od sebe vzdalovaly.

„Nikdy jsem neviděl lepší vojáky!“ nadšeně zvolal jeden z cizích generálů.

Ke Kateřině obklopené početnou suitou přijel Suvorov. Byl celý zaprášený, na hlavě měl lehký kašket, na sobě jen krátký vojenský kabát a na něm všechny své řady. Svižně seskočil s koně a dvakrát se uklonil.

„Jak vás mám odměnit?“ zeptala se spokojená panovnice. Suvorov udělal směšnou grimasu. Nebyl si vědom žádné záskúhy, za niž by ho měli odměňovat.

„Nechci nic, matičko,“ řekl nakonec, „dávej těm, kdo o to prosí. Přichází za tebou asi hodně prosebníků. Jen se podívej, co je tu trubců.“

„Ale já chci odměnit vás, generále,“ trvala na svém Kateřina.

Suvorov se k ní naklonil: „Když je to tak, matičko,“ zašeptal nahlas, „zachraň mne a nařid, ať zaplatí mému domácímu. Nedá mi pokoj, a já nemám z čeho zaplatit.“

„A je to hodně peněz?“ usmála se Kateřina.

„Hodně, matičko, tři a půl ruble,“ vážně odpověděl generál.

Kateřina přikázala, aby jí podali měšec, a dala mu žádanou sumu. Suvorov si peníze schoval, uklonil se a zabručel si pro sebe: „Tak jsem se z toho přece jen dostal. Ještě že za mne matička zaplatí, jinak by se mnou byl ámen . . .“

Z Kremenčugu odplula nádherná flotila do Chersonu. Potěmkin se postaral o to, aby se Kateřina nenudila. Znal její rozmary, měl bohatou fantazii a nevyčerpatelné zdroje peněz. Na březích jako mávnutím kouzelného proutku vyrostly nádherné dekorace – velkolepé paláce a vily, vítězné brány, květinové girlandy. Krajina byla oživena pasoucími se stády, které sem sehnali. Po řece se v loďkách projížděl svátečně oblečený lid a zpíval. Když Kateřina přistála, přicházely k ní deputace Ukrajinců, Řeků, Tatarů, Arménů, Srbů. Do noci zářily nádherné iluminace, vybuchovaly ohňostroje, na něž padly statisíce raket. Potěmkin se překonával, ale cíle bylo dosaženo – Kateřina II. byla spokojena.

Suvorov doprovázel panovnici do Chersonu. Tam k němu jednou přistoupil rakouský důstojník bez hodnostního označení a dal se s ním do řeči o vojenských i politických otázkách. Generál živě reagoval, obviňoval Anglii,

Francii a Prusko, že svými intrikami způsobily roztržku mezi tureckým sultánem – slaboduchým Abdul-Hamidem – a Ruskem. Při rozloučení se důstojník Suvorova zeptal:

„Znáte mne?“

Suvorov se usmál a tvářil se, že nepoznal Josefa II.

„Neodvažuji se říci, že znám.“ A potom šeptem dodal: „Říká se, že jste římský císař!“

„Nejsem tak nedůvěřivý jako vy,“ odpověděl Josef. „Jsem přesvědčen, že mám tu čest s ruským maršálem.“

Suvorov v té době hodně přemýšlel o válce s Tureckem, která byla podle jeho názoru nevyhnutelná. V roce 1787 mu bylo už padesát osm let. Vypadal sešle. Vlasy měl šedivé a řídké, tvář vráscitou, postavu shrbenou a malou. Zato byl zdravý, silný, hbitý a neúnavný, výborně jezdil na koni, dobře snášel všechny útrapy, nedostatek spánku, hlad, žízeň i bolest. Z jeho modrých očí vyzařovala moudrost. Závistivci tvrdili, že Suvorov je prý už tak starý a zesláblý, že bude muset odejít do výslužby. Jednou se projížděl na loďce s Kateřinou. Loďka se teprve blížila ke břehu, ale on z ní už hbitě vyskočil.

„Jste chlapík, Alexandře Vasiljeviči,“ zvolala carevna.

„Jakýpak chlapík, matičko,“ namítl Suvorov. „Vždyť se o mně říká, že jsem invalida.“

„Invalida by sotva předvedl takové salto mortale,“ zasmála se Kateřina. „Jen počkej, matičko. Však mi si ještě pořádně protáhneme tělo v Turecku,“ odpověděl Suvorov.

Brzy poté Kateřina s Josefem opustili Cherson. Projeli kolem slavnostní brány s nápisem „Cesta do Byzancie“ a vydali se na jih. Jeli přes Perekop do Bachčisaraje a odtud do Sevastopolu, kde jim Potěmkin předvedl svou Černomořskou flotilu. Suvorov zůstal v Chersonu a dal se do budování tábora u Blakitné. Byla zde ubytována vojska, která měla přivítat Kateřinu II. Když se carevna vrátila z Krymu, Suvorov doprovázel ji i Potěmkinu až k Poltavě, kde byly uspořádány velké manévry. Z vysokého kopce, kterému se říkalo Švédská mohyla, Kateřina sledovala, jak pluky lehké jízdy a myslivecký sbor generálmajora M. I. Goleniščeva-Kutuzova předvádějí některé epizody bitvy u Poltavy.

Panovnice byla velice spokojena se situací na jihu Ruska. Potěmkinovi udělila titul Tauridský a Suvorovovi na rozloučenou darovala nádhernou tabatěrku s iniciálami svého jména. Generál o tom napsal jednomu ze svých venkovských správců: „Dostal jsem tabatěrku za 7000 rublů za to, že jsem se bavil.“ V červenci Potěmkin odvezl Suvorova na jeden ze svých ukrajinských statků.

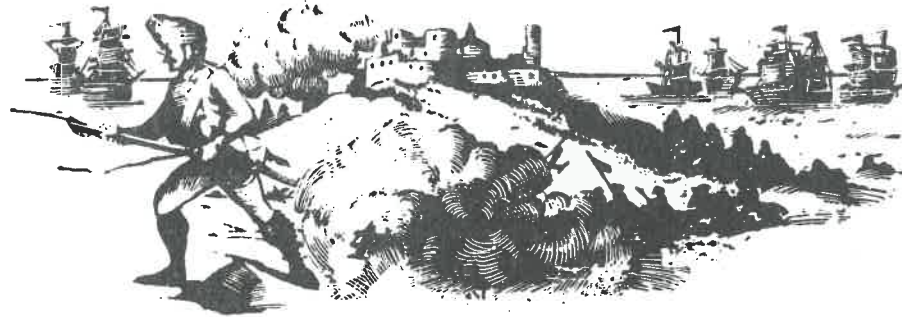
Suvorovovy dopisy nejjasnějšímu knížeti jsou plny lichotek, které předčí i zvyklosti přejemnělého 18. století: „Vaše Jasnost je vždy hotova prokazovat lidem dobro. Pozvedáváte z prachu a povznášíte žebráky a ubožáky, vždy oblažíte toho, kdo usiluje o vaši přízeň, o čemž svědčí vaše velká štědrost, která vám zajistí nehynoucí slávu.“ „Vaše milost je větší než moje síla, dovolte, abych zbytek svého života zasvětil proslavení vaší nekonečné dobroty . . .“

Nemůžeme však proto velkého vojevůdce odsuzovat. Potřeboval v tehdejší době mocného ochránce, aby vysoce postavení závistivci a nepřátelé nezahubili jeho talent dříve, než dosáhne dostatečně nezávislého postavení. Potěmkin ostatně přiřkl Suvorovovi důležitou roli ve svých ctižádostivých plánech. Doufal, že už brzy využije jeho „rychlého meče“.

Netrvalo to skutečně dlouho.

Kinburn a Očakov

*U Kinburnu na kose
mnoho divů dělo še . . .*

VOJENSKÁ PÍSEŇ

(1)

Kinburn je zkomolenina tureckého slova „kylburun“, což znamená „špičatý nos“. Křivá, dlouhá a tenká Kinburnská kosa se táhne daleko do moře a uzavírá Dněperský limán. Za jasného počasí jsou z ní vidět minarety Očakova, který leží tři míle odtud na strmém protějším břehu, a stěže tureckých fregat a felúk.

Pevnost na Kinburnské kose byla slabá. Měla tenké zdi a mělké příkopy, z písčité půdy brzy vystupovala voda. Její strategický význam však byl mimořádný, neboť nedovolovala nepřátelským lodím vplout do Dněpru, chránila nedávno založený Nikolajev a Cherson, bránila v cestě na Krym a výhrůžně se tyčila proti Očakovu, který Kateřina II. nazvala „jižním Kronštadtem“. Proto chtěli Turci zasadit Rusům první úder právě na tomto místě.

12. srpna roku 1787 osmanská Porta podporovaná Anglií a Pruskem oficiálně vyhlásila Rusku válku. Proti Turkům byly postaveny dvě armády. Ukrajinská armáda, které velel Rumjancev, dostala druhořadý úkol – střežit hranice s Polskem a udržovat spojení s rakouskými spojenci, kteří zatím otáleli a nepouštěli se do žádných vojenských akcí. Rozhodující role v celém tažení byla přičtena jekatěrinoslavské armádě v čele s polním maršálem Potěmkinem. Po dobytí Očakova měla překročit Dněpr, vyčistit oblast až k Prutu, spojit se s Rakušany a proniknout k Dunaji. Potěmkin se v určenou dobu vydal

k Bugu. Krajní levé křídlo obsadil Suvorovovým oddílem a svěřil mu „dozor nad Kinburnem a Chersonem“.

Od začátku srpna Suvorov neustále jezdil z Chersonu do Hlubokého přístavu a odtud do Kinburnu, stavěl opevnění a pozoroval pohyb turecké flotily. Dříve než ostatní pochopil, jak nebezpečný by mohl být turecký útok na Cherson, a v klidu se připravoval na vylodění nepřítele.

S Potěmkinem to bylo jiné. V dobách míru byl vynikajícím úředníkem a státníkem, ale za války si připadal bezmocný, a dokud se nerozhodl k činu, potácel se mezi stavy chorobné čilosti a skleslosti. Znepokojoval ho osud Krymu, a proto poslal v ústřety Turkům Vojnovičovu sevastopolskou eskadru. Tato výprava však ztroskotala. 8. září strašná bouře rozehnala lodi u mysu Kaliakra. Jedna fregata beze stopy zmizela, druhá byla zpola zatopená, bez stěžňů a kormidla zanesena do Cařihradu a zajata. Ostatní lodě byly značně poškozeny, ale vrátily se do Sevastopolu.

Potěmkin se tedy po nějakou dobu nemohl na loďstvo spoléhat. Zmocnilo se ho zoufalství. Navrhoval Kateřině, aby vojska byla stažena z Krymu, žádal, aby velení převzal Rumjancev, a ponížene mu psal: „S mojí kariérou je konec . . . Div jsem nepřišel o rozum . . . Bože, nevím, co mám dělat, pronásledují mne nemoci, ztratil jsem nadobro hlavu.“ Jen přesvědčivé vítězství nad Turky mohlo zvrátit chod událostí. A takového vítězství dosáhl Suvorov.

Při srážkách u Kinburnu utrpěl nepřítel značné ztráty. Obranu pevnosti zajišťoval Suvorovův spolubojovník, jeden z hrdinů od Kozludži, generálmajor Ivan Rek. Přesně za měsíc po vyhlášení války, 13. září, vyplulo z Očakova pět tureckých dělových člunů a několik řadových korábů, které začaly ostřelovat kinburnské opevnění. Ruské dělostřelectvo mířilo tak dobře, že vyhodilo do povětří nepřátelský koráb se čtyřiapadesáti děly i s celou posádkou v počtu pěti set lidí. „Když turecký koráb vybuchl, vyletěl z něj do oblak pyšný paša, poklonil se Kinburnu a střemhlav se zřítíl dolů,“ napsal o tom Suvorov Popovovi, omlouvaje se za svůj krutý žert. V noci se Turci pokusili o vylodění, ale kozáci a Rekova pěchota je zahnali. Neúspěch však nepřítele neodradil. 14. září ráno začaly Kinburn znovu ostřelovat dvě nepřátelské flotily a čtyři galéry. Suvorov, který těsně před tím přijel do pevnosti, sám řídil odrazení útoku.

Nedaleko Kinburnu nečinně kotvilo několik lodí z druhé, chersonské eskadry, které velel málo iniciativní viceadmirál Mordvinov. Posádky lodí, povzbuzené přítomností Suvorova, chtěly bojovat. Jedné z galér, „Desně“, té, na níž se před nedávnem plavila po Dněpru Kateřina II., velel pětadvacetiletý Malťan Giuliano Lombardo. Lombardo věděl, že se Turci bojí bandér – speciálně vybavených lodí, sloužících k zapalování nepřátelských korábů. Změnil proto svou galéru v bandéru a v podpalubí ukryl sto padesát granátníků. „Desna“ se odvážně vrhla na turecké koráby a za dvě a půl hodiny je donutila k ústupu. Na galéře byl zraněn jediný člověk – sám odvážný Lombardo. Kulka mu utrhla kus ucha.

Suvorov o této události napsal Potěmkinovi: „Kavalír Lombardo zaútočil na celou tureckou flotilu, včetně řadových korábů. Bojoval proti nim děly a puškami . . . Náš hrdina způsobil barbarské flotile značné ztráty a teď kotví

u kinburnských hradeb.“ Mordvinov ovšem viděl v Lombardově činu projev neposlušnosti a nekázně, dal ho vsadit do vězení a postavit před soud. Jen Suvorovův zásah zachránil odvážného mladšího poručíka před nespravedlivým trestem a vynesl mu dokonce hodnost poručíka. Rozzuření Turci vypsalí na Lombardovu hlavu velkou odměnu.

Během dvou dalších týdnů se v Očakově horečně připravovali na vylodění. Elitním oddílům janičářů veleli francouzští instruktoři. 30. září v poledne začal nepřítel potřetí ostřelovat Kinburn. Ostřelování trvalo dlouho do noci a značně poškodilo pevnost. Ráno 1. října se v limanu asi dvanáct verst od pevnosti objevilo pět tureckých lodí, jejichž výsadek tvořili záporožští přeběhlíci. Byl to však jen krycí manévr. Hlavní část nepřátelských vojsk se chystala k vylodění na Kinburnské kose.

Byl svátek Panny Marie Pomocné, a proto se Suvorov odebral do polního kostelíka na mši. Když začaly přicházet zprávy o vylodění Turků, mše právě probíhala. Suvorov s úsměvem odpověděl poslům:

„Nechte je všechny vylézt!“

Janičáři rychle vyskakovali z lodí a hned se zakopávali. Kvůli spodní vodě byly jejich zákopy mělké. Táhly se napříč kosou od Černého moře až k Očakovskému limanu. Turci navršili násypy z pytlů naplněných pískem, do mořského dna zatloukli piloty určené k ochraně lodí a mezi opevněními postavili přenosné rohatky.

V kostele zatím pokračovala bohoslužba, jako by se nic nedělo. Někteří důstojníci si rozčileně šeptali: „Snad se našemu generálovi nezatemnil mozek? Jak může dovolit tak silnému nepříteli, aby se klidně opevnil a připravil k útoku!“ Ale vojevůdce měl své dalekosáhlé plány. Nechtěl nepřátelský výsadek jen odrazit, chtěl ho zničit. Měl však k dispozici pouze tři neúplné pěší pluky – orelský, šlisselburský a kozlovský, dvě eskadrony lehké jízdy a tři donské kozácké pluky. Proti ruskému oddílu čítajícímu tisíc sedm set pěšáků a jezdců stálo přes pět tisíc Turků. Suvorov si byl dobře vědom toho, že jeho síly jsou nedostačující, a proto včas poslal pro posily – prapor muromského pluku a dva pluky lehké jízdy, které ležely dvanáct verst od pevnosti. Třicet šest verst odtud byl utábořen petrohradský dragounský pluk. Také ten dostal rozkaz, aby se vydal ke Kinburnu.

Bohoslužba skončila. Byla přečtena modlitba „za vítězství nad nepřítelem a vytrvalost“. V poledne i Turci provedli před očima Rusů obvyklé omývání a odříkali namaz. K třetí hodině odpoledne se ke Kinburnu přiblížily přední voje nepřítel. Vojáci nesli žebříky, po kterých chtěli ztéci pevnost. Výsadek vedl odvážný Ejub-aga.

Na znamení Suvorova naráz vystřelila všechna děla obrácená k západnímu břehu kosi. Dva kozácké pluky a dvě eskadrony lehké jízdy objely pevnost, vyrazily vstříc nepřátelskému předvoji a zakously se do něj. Mezi prvními padl Ejub-aga. Zároveň se Rekova pěchota stočila doprava a zahнала janičáře do jejich zákopů. Deset zákopů bylo hned zabráno, ale v místech, kde se kosa zužovala, se pohyb zpomalil. Dělostřelecké granáty, koule, kartáče i „brandkugely“ ze šesti set děl nepřátelské flotily kosily celé řady Rusů. Byl těžce zraněn a odvezen z bojiště generálmajor Rek, zahynul velitel předního

praporu orelského pluku major Bulgakov, zranění utrpěli všichni důstojníci, kromě Suvorovova pobočníka Tiščenka. A z nepřátelských lodí stále vystupovali noví vojáci. Rusové zakolísali.

Velící generál vrhl do útoku eskadrony lehké jízdy. Turci je však přivítali chladnými zbraněmi a po kruté seči je s pokřikem „Alláh!“ zahnali na útek. Rusům došly dělostřelecké náboje. Několik děl bylo opuštěno a Suvorov se musel dívat, jak je Turci s vítězným křikem odvázejí. Padesát dervišů zběsile pobíhalo mezi muslimskými bojovníky, povzbuzovali je a sami se odvážně vrhali do boje. Žádný z těchto fanatiků nepřežil osudný 1. říjen.

Turecké dělostřelectvo nepřestávalo pálit. Koule utrhla tlamu Suvorovovu koni. Když generál zpozoroval, že šlisselburský pluk ustupuje, vytasil kord a zakřičel na vojáky:

„Za mnou, chlapci!“

Nedaleko odtud drželi dva janičáři za opraté ukradené koně. Jejich výsadek neměl vlastní jízdu. Suvorov na ně zavolal v domnění, že jsou to kozáci. Vzápětí se na něho vrhlo třicet Turků.

„Kamarádi! Zachraňte generála!“ ozvalo se ze zadu. Vojáci mu spěchali na pomoc. První dojel k Suvorovovi granátník ze šlisselburského pluku Štěpán Novikov. Jednoho janičáře propíchl a druhého zastřelil. Seržant Rylovnikov v čele předvoje donutil Turky, aby podruhé vyklidili zákopy. Bylo už kolem šesté. Galéra „Desna“ opět opustila nečinně kotvící Mordvinovovy lodě a statečně bojovala. Odvážný Lombardo se tlačil na sedmnáct tureckých lodí, aby odvedl palbu turecké eskadry od ruského oddílu. V témž okamžiku kinburnská děla potopila dva nepřátelské dělové čluny a zapálila dvě korvety.

Ostatní turecké lodě bez přestání zuřivě pálily. Kartáč zasáhl Suvorova, který běžel v čele vojáků. Byl zraněn do levého boku a zasypán pískem. Ztratil vědomí. Vojáci ho odnesli, ale když se trochu vzpamatoval, znovu se vrátil na bojiště. Janičáři tlačili Rusy zpátky do pevnosti a donutili je, aby svrhli do vody ještě jedno třífundtové dělo s poškozenou lafetou a koly. Zdálo se, že bitva je definitivně prohrána. Ale velící generál považoval tyto dva nezdařené útoky za pouhé fáze velké bitvy.

Přikázal, aby se shromáždili všichni, kdo se zdržovali v pevnosti a ve vozové řadě. Sešly se tři pěší roty. Zároveň dorazil prapor muromského pluku a brigáda lehké jízdy složená z mariupolského a pavlogradského pluku – celkem čtyři sta „nejjudatnějších pěšáků“ a devět set dvanáct jezdců. Když Suvorov zahájil třetí útok, slunce už zapadalo.

Mariupolští a pavlogradští vojáci udeřili na střed nepřítel, kozáci na levé křídlo od pobřeží Černého moře. Turci i Rusové se na úzké a dlouhé kose tak pomíchali, že nepřátelská eskadra musela přestat střílet. Velitel Očakova Jusuf-paša přikázal, aby večer flotila odrazila od břehů Kinburnu. Chtěl tak janičáře zbavit možnosti ústupu. Děsil ho sultánův rozkaz, že buď padne Kinburn, nebo Jusufova hlava. Turci přitlačení k moři zuřivě bojovali o svůj život.

Suvorov byl nadšen jejich hrdinstvím:

„To jsou pane chlapci! S takovými jsem ještě nebojoval, doslova se vrhají na bodáky. Jaké skvělé vojsko!“

Teď už ruské kartáče neomylně kosily husté řady nepřítele, jízda se drala kupředu po hromadách mrtvol. Za hodinu Turci vyklidili všech patnáct zákopů. Část nepřátelského výsadku stála po pás ve vodě. Bylo slyšet volání: „Aman! Milost!“

V tu chvíli byl generál zasažen kulkou do levé paže a začal silně krváčet. Ale lékař po ruce nebyl. Esaul donského pluku Dmitrij Kutějnikov a granátník Ogněv odvedli Suvorova k moři, vymyli mu ránu mořskou vodou a Ogněv ji ovázal svým šátkem. Potom si Suvorov obrátil košili naruby, aby se čistý pravý rukáv dostal na zraněnou ruku, a zvolal:

„Bůh vám žehnej, pomohlo to, pomohlo. Všechny Turky naženu do moře!“

Vsedl na koně a tryskem se hnál k bojujícím vojskům. Ogněv mu jel v patách, protože generál každou chvíli omdlával. Rusové, znavení devítihodinovou bitvou, nakonec zvítězili. Z pětitisícového elitního tureckého oddílu v Očakově se vrátilo pouze sedm set lidí. Celá Kinburnská kosa a přilehlá mělčina byly posety mrtvými těly. Cařihrad byl ořesen zprávou o porážce. Jedenáct tureckých velitelů bylo sřato a pro výstrahu všem živým vystavili jejich hlavy v serailu.

2. října slavil Suvorov před očima Turků vítězství. Na kose se konala přehlídka, byla sloužena mše a děkovaná bohoslužba. Vojáci darovali svému veliteli nádherné evangelium vážící třicet osm funtů, na které se složili, a obrovský stříbrný kříž. Na památku slavné Kinburnské bitvy složili dokonce nainní a dojemnou píseň:

*Ještě není po boji,
nemůžem žít v pokoji.
U Kinburnu na kose
mnoho divů dělo se.*

*Koráby turecké zdáli
blíží se, už kosu mají.
A když první říjen přišel,
strašný Turek na břeh vyšel.*

*Náš Suvorov generál
tehdy nespál, nedřímál.
Vojsko k boji přichystal,
aby Turka potrestal.*

*Turci šavle vytasili,
nic se smrti nebáli.
Suvorov jich drzost vida,
bez meškání rozkaz vydal:
„Vzhůru, chlapi, na bodáky,
ukážme svou smělost taky!“*

*Jen jsme rozkaz dostali,
Turci do vln padali.
Některé jsme zajali,
jiné k čertu poslali.*

*S takovýmhle velitelem
ještě mnohé divy svedem.
A že smělost v úctě máme,
slávu jemu provoláme.*

V Petrohradu vyvolalo kinburnské vítězství bouři upřímného nadšení.

V šest hodin ráno Kateřina II. obvykle přijímala A. V. Chrapovického a A. A. Bezborodka, kteří měli na starosti „její osobní záležitosti a přijímání žádostí podávaných Jejímu Veličenstvu.“

Zatímco Chrapovickij referoval carevně o bezvýznamných literárních novinkách – konečném přepisování čtvrtého aktu její vlastní divadelní hry „Rozvrácená rodina“ a překladu zajímavé komedie pana Sheridanana „Škola pomluv“ z angličtiny do němčiny, Kateřina přemýšlela o svých záležitostech. Blížila se šedesátka a carevna již nedokázala rozdělit svůj čas mezi osobní záliby a státnické záležitosti, jak tomu bývalo dříve. V domácím čepci, který rámoval její kulatý, vrásčitý obličej, vypadala jako hodná babička vážené měšťanské rodiny.

Přes všechny své nedostatky se Kateřina II. vyznala v lidech a dokázala ocenit jejich schopnosti a zásluhy. Potvrzují to takoví lidé jako bratři Volkovové, Rumjancev, Suvorov, Bezborodko, Děržavin, Chrapovickij. Nedala se zmýlit ani při hodnocení svých favoritů. Avšak poslední milostný román s mladým Mamontovem svědčil o tom, že stárnoucí panovnice ztrácí soudnost. S nebyvalou naivitou věřila v upřímnost citů člověka, který byl více než o třicet let mladší než ona.

„Chtěla jste se seznámit se zeměpisnou polohou Ruska, Vaše Veličenstvo.“ Otylý Chrapovickij začal číst připravené poznámky: „Rusko zaujímá celkem 165 stupňů zeměpisné délky, počítáme-li od ostrova Jezel a Dago na 40. stupni severní zeměpisné délky k Čukotskému výběžku na 205. stupni severní zeměpisné délky, a 32 stupňů zeměpisné šířky od Těreku k Severnímu ledovému oceánu . . .“

Kateřina se postupně vymaňovala z trýznivých myšlenek. „Jak to, Alexandře Vasiljeviči? Vždyť z toho vyplývá, že připojení Běloruska a Tauridy nijak nerozšířilo území našeho impéria,“ řekla udiveně.

„Rozloha Ruska je tak veliká, že se v ní nové země ztrácejí,“ opatrně přitakal Chrapovickij.

„A jaké řeky teď tvoří naše hranice s Tureckem?“

„Bug a Siňucha, Vaše Veličenstvo.“

„Co se píše o událostech v Turecku?“

Chrapovickij začal číst ohlasy z čerstvých berlínských novin.

Velkorysé plány, které si Kateřina II. spolu s bratry Orlovovými a Potěmkinem předsevzala, se neuskutečnily. Carevna stále ještě snila o Helénskému království pro svého vnuka Konstantina, ale ruská vojska v Turecku mohla dosáhnout jen menších úspěchů. I ty však připadaly skleslému Potěmkinovi nedosažitelné. V nebezpečné blízkosti Petrohradu se připravovalo na válku švédské loďstvo, neboť troufalí sousedé dosud nepřestali pomýšlet na navrácení ztraceného baltského pobřeží. V Rzeczci pospolitě to stále vřelo, státní pokladna byla vyčerpána nekonečnými válkami.

Kateřina s povzdechem požádala Chrapovického, aby pokračoval ve čtení

své zprávy. Sklonila se k malému krbu a jako vždy v něm sama zatopila, aby si uvařila ranní kávu.

„Mohu přejít ke korespondenci?“

„Ano, Alexandře Vasiljeviči. Začneme našim dopisem nejjasnějšímu knížeti Grigoriji Alexandroviči. Přepsal jsi to?“

Chrapovickij byl obdařen pronikavým rozumem a naprosto fenomenální pamětí. Jen díky těmto schopnostem se mohl udržet na svém náročném místě. Rád si totiž přihnul a ráno se pak musel polévat ledovou vodou nebo si pouštět žilou dvě sklenice krve, aby mohl předstoupit před panovnicki a referovat jí.

Než dopis našel, odříkával jeho text zpaměti:

„Grigoriji Alexandroviči! Neumdlévej a šetři si síly. Bůh tě neopustí a také car je tvým přítelem a ochráncem. Vím z tvých dopisů i slov, jak ponižující je naše obranné postavení. Ani mně nedělá radost. Hleď, aby se brzy změnilo v útočné, a ulehčí se tobě i všem ostatním . . . Nepropadej zoufalství, vzmuž se, posiluj rozum i srdce. Byla by to neodpustitelná slabost, kdybys složil své úřady a odešel do ústraní, jak mi o tom píšeš . . . Krymu a Chersonu by určitě prospělo, kdyby byl zachráněn Kinburn. Ale impérium zůstane impériem i bez Kinburnu. Jednou bereme, podruhé ztrácíme. Nevím proč, ale mám dojem, že Suvorov jim na oplátku vezme Očakov . . .“

Kateřina souhlasně přikyvovala hlavou a kladla přitom třísky pod kávovou konvici. Káva už byla hotova, když do místnosti bez zaklepání vešel jeden z těch, kteří měli ke Kateřině nejbliže, její osobní komorník Zachar Zotov.

„Přijel kurýr s hlášením od knížete Grigorije Alexandroviče.“

Carevna nedočkavě vstala z křesla:

„Ať hned vejde.“

Vzápětí se ve dveřích objevil urostlý růžolící důstojník s mohutným knírem pšeničné barvy, v čepici s úzkým pozlaceným štítkem a s chocholem z bílého husího peří, v kabátci s červeným límcem, klopami a manžetami, přes který měl přehozen bílý závěsník z losí kůže, v bílých širokých kalhotách a obrovských holínkách nahoře rozšířených.

„Kapitán lehkého jízdního pluku armády Její Jasnosti Nikolaj Kazarinov s hlášením!“

„Potěmkine, zlatičko! Jaké krasavce si umíš vybrat pro svá poselství!“ Kateřina se zalíbením hleděla na důstojníka.

„Dejte mi to, kapitáne!“

Poodešla k pulpitu a za chůze otevírala balíček: „Chvála bohu! V noci z 30. září na 1. října byli Turci odraženi od Kinburnu!“

Dokud četla, Chrapovickij se Zotovem pozorovali výraz její tváře.

„Suvorov byl dvakrát raněn, ale neopustil bojiště. Tomu říkám odvaha!“ Kateřina odložila hlášení a pozorně se zahleděla na důstojníka. „Jakže se jmenujete? Kazarinov? Postaráme se vám o odměnu.“ A dala mu políbit ruku.

Potom řekla od toaletního stolku Chrapovickému:

„Ten tvůj jmenovec, Alexandr Vasiljevič, nás přinutil, abychom před ním poklekli. Škoda, že je stařík raněn.“

Tentokrát byl Suvorov štědře odměněn. Na naléhání Potěmkina mu Kateřina poslala hvězdu a stuhu nejvyššího ruského řádu sv. Ondřeje, který

neměli ani někteří služebně starší generálové. Nejjasnější kníže mu napsal ve svém blahopřejném dopise: „Učinil jsem vše, co bylo v mých silách.“ Byli vyznamenáni i mnozí další bojovníci od Kinburnu. Dostali svatojiřské kříže, zlaté a stříbrné medaile, povýšení, peněžité odměny. Jedním ze šesti rytířů řádu sv. Jiří 4. třídy se stal Lombardo, který byl navíc jmenován kapitánporučíkem. Suvorovův zachránce Štěpán Novikov obdržel jednu z devatenácti stříbrných medailí, zhotovených zvláště pro tuto příležitost. Později, u příležitosti 125. výročí Kinburnské bitvy, byl zapsán do seznamu 1. roty bývalého šlisselburského pluku. Generálmajorovi Ivanu Rekov, který byl vyznamenán řádem sv. Jiří 3. stupně, Kateřina vlastnoručně uložila stuhu a kříž do pouzdra.

Při nejbližším přijímacím dni však bylo vítězství u Kinburnu zastíněno událostí, která měla v očích dvora mnohem větší význam – favoritovo postavení bylo otřeseno. Krásný a elegantní Mamontov se sice styděl za svou roli milence stárnoucí panovnice, ale ještě více se bál o své postavení. Zrovna získal další statek za 350 tisíc rublů, které mu darovala carevna, když se dozvěděl, že petrohradský gubernátor Brjus prodává bohatou usedlost. K rozhovoru došlo u whistu, na který Kateřina kromě Brjusa a Mamontova pozvala také Kazarinova, jenž teď už sloužil v gardě.

„Tak nekoupíte?“ opakoval Brjus.

Mamontov se prosebně zadíval na Kateřinu. Ta se však tvářila, že jeho němou prosbu nechápe. Když se u dvora objevil Kazarinov, rozhodla se, že dá svému „Šašovi“ za vyučenou.

„Když nechcete, najdu si jiného kupce,“ řekl se strnulým úsměvem Brjus.

„Prosím,“ povzdechl si Mamontov. „A kdo to má být?“

Brjus si významně skousl ret: „Kazarinov.“

Mamontov zbledl jako stěna a klouzal pohledem z Kateřiny na zcela klidného kapitána, aby poznal, zda je to jen hra, nebo pravda. „Ale Kazarinov je přece chudý,“ zamumlal konečně. „Kde vezme tolik peněz?“

Kateřina míchala sadu atlasových karet a přitom pomalu a zřetelně říkala: „Cožpak je na světě jen jediný Kazarinov?“ Dívala se favoritovi přímo do očí a protahovala slova: „Možná koupí on, možná někdo jiný.“

Mamontov se nadzvedl v křesle, ale vzápětí bezvládně sklesl na opěradlo – ztratil vědomí. Dvorní lékaři Rogersohn a Messing ho vzkřísili a odvedli ze sálu.

Kateřina se nepřestala ovládat. „Pánové, Sofie Ivanovna de Lafond, představená známého výchovného ústavu pro šlechtické dívky, mi předala dopis našeho kinburnského hrdiny Suvorova adresovaný jeho dceři Nataše. Prosím gardového kapitána Kazarinova, aby jej přečetl.“

V ztichlém sále Ermitáže zazněla prostá a dojemná slova:

„Milovaná Natašo! Udělalas mi radost svým dopisem . . . Ještě větší radost budu mít, až si oblékneš bílé šaty a budeme žít spolu. Buď počestná a ctnostná, cti matičku Sofii Ivanovnu, nebo tě vytáhá za uši a nechá tě o chlebu a vodě. Přeji ti příjemné prožití svátků . . . Všechny naše pranice jsou větší, než když vy se taháte za vlasy. Když začal opravdový tanec, nemohl jsem tancovat – v boku jsem měl dělový kartáč, v levé ruce dírku od kulky a mému koničkovi ustřelili tlamu. Po osmi hodinách mne odvezli z bojiště domů. Teď už jsem se

sebral, za šest dní jsem najezdil asi pět set verst, ale v noci jsem nejedl. Na Černém moři, v limanu, je moc krásně. Všude se ozývají labutě, kachny a kulíci, v polích zpívají skřiváci a běhají lištičky, ve vodě rejdí hejna malých a velkých jeseterů. Sbohem, má milá. Snad už víš, že mi naše milostivá carevna darovala stuhu sv. Ondřeje za víru a věrnost . . .“

(3)

„Má milá Suvoročko, buď zdráva! . . . U nás je teď slyšet dropy, běhají tu zajáci, špačkové vyvádějí mladé. Vybral jsem jedno z hnízda, nakrmili jsme je, a pak zase letělo domů. V hájích zrají vlašské ořechy. Nepiš mi moc často. I když nemám kdy, vždy tvé dopisy čtu. Modli se, abychom se mohli brzo setkat. Píšu ti orlím perem. Jednoho orla mám doma, žere mi z ruky. Pamatuješ na předchozí dopis? Potom jsem už ani jednou netancoval. Jezdíme na koničkách a hrajeme si s takovými velkými železnými kuželkami, člověk je sotva uzvedne, a s olověnými kuličkami – když někoho trefí do oka, prorazí mu lebku. Poslal bych ti polní kvítí, je moc hezké, ale cestou by uschlo. Sbohem, má holubičko, Bůh tě ochraňuj. Tvůj otec Alexandr Suvorov.“

Generál odložil pero. Ruský tábor u Kinburnu tiše podřimoval, i nad Očakovem skrytým v noční mlze zavládl klid. Suvorov si jen stěží vyšetřil trochu času, aby mohl napsat své milované Suvoročce. Ale stále na ni myslel. Vítězství, štědré odměny, sláva ani nesčetné starosti ho nedokázaly odvést od myšlenek na Natašu, jediného člověka, kterého bezmezně miloval. Syna Arkadije dlouho neuznával za vlastního. Po rozchodu se ženou všechn svůj cit soustřeďoval na dceru. Trpěl jejich odloučením, netrpělivě počítal měsíce a dny zbývající do nového shledání: „Je mi moc smutno. Ani nevím, kdy jsem od tebe naposled dostal dopis . . . Víš, že tě mám rád. Letěl bych se na tebe podívat do Smolného, ale nemám křídla, a tak na tebe musím čekat ještě 16 měsíců . . .“

Přesně za měsíc psal: „Snad Bůh dá a těch 15 měsíců rychle uteče. Zase budeš doma a mně bude veselo. Za rok budu počítat dni na prstech.“

Suvorovovy dopisy dceři ani dnes nelze číst bez dojetí. Psal je u zdí Očakova, na bitevním poli u Rimniku, na finských hranicích, v Polsku, Kobrinu – až do své smrti. Jaká nekonečná něha, jaký čistý cit se skrýval v srdci starého vojáka!

Konec roku 1787 a začátek roku 1788 strávil Suvorov v Kinburnu. Uzdravoval se pomalu. Bok ho ještě po čtyřech měsících tak bolel, že neudržel v pravé ruce opratě. Přesto sám objel celou svěšenou oblast a nezapomínal ani na výcvik. Učil pěchotu rychlému nabíjení a mířené střelbě, jako vždy věnoval pozornost především útoku bodnými a sečnými zbraněmi. Jeho duševní stav byl vynikající. Prahl po tom, aby mohl dále rozvinout úspěch, kterého bylo dosaženo u Kinburnu.

V lednu roku 1788 Rakousko konečně vyhlásilo Turecku válku. Obrovská armáda Josefa II. se však rozdělila na malé oddíly, které obsadily území od

Dněstru k Jaderskému moři. Rakušané si tak chtěli zabezpečit ochranu celých východních hranic. Levé křídlo rakouské armády, kterému velel saský princ Friedrich Josia Koburg, se pokoušelo dobýt pevnost Chotin. Potěmkin stahoval hlavní síly k Očakovu. Turci se proto rozhodli nejdříve zaútočit na Rakušany, a potom teprve na Rusy, ale přesto předem posílili posádku v Očakově. Suvorov z Kinburnu nespokojeně sledoval pomalý průběh celé operace a v duchu se přel s Potěmkinem.

V zimě roku 1788 přijel ke generálovi Alexej Gorčakov, osmnáctiletý seržant preobraženského gardového pluku, nejstarší syn jeho sestry Anny.

Neoholený Suvorov oblečený do hrubého vojenského kabátu synovce objal a políbil. Pak ho trochu odstrčil, aby si mohl prohlédnout jeho chlapeckou tvář. Přimhouřil oči a rychle řekl:

„Ach bože! Popichal jsem tě svými štětinami, Aljošo? To nic. Jak se má sestřička Anna? Je pořád taková krasavice? Ale pleť asi nemá tak jemnou jako já,“ přešel si dlaní po zdrsnělé tváři, zarostlé šedivými vousy.

„Děkuji, strýčku,“ v rozpacích odpověděl Gorčakov.

„Určitě z tebe bude generál. Ale generál první kategorie. Víš, chlapče, že existují generálové dvou kategorií?“

„Jak to?“

„Jedni se vyznamenávají na bojišti, a ti druzí na parketu, před kanceláři, při leštění klik. Ale uniformu mají stejnou,“ dotkl se svého kabátu.

„Nebojím se překážek,“ dotčeně odpověděl mladík.

„To je dobře. Udělám z tebe nejdřív kozáka, potom vojáka, kaprála, seržanta a později důstojníka v pěším a jezdeckém pluku i u myslivců.“

„Mám dobrou přípravu z preobraženského pluku,“ pokusil se namítnout Gorčakov.

Suvorov jako by na tuto námitku čekal:

„Cvičit se musí pořád! V každé době, za každého počasí, i v zimě. Jízda na blátě, v močálech, stržích, příkopech, na kopcích i v nížinách, ba i na svazích, a nakonec – sekat! A pěchota – na bodáky!“

Ukázal na kaprály a seržanty z pěchoty, kteří šli kolem:

„Z těch nejlepších se teď stávají poddůstojníci, ale bez úlev, které jim poskytuje nařízení o šlechtě. Rusko je veliké! Slouží u nás moc cizinců. Musíme je nahradit našimi, ruskými vojáky.“

„Ale v preobraženském pluku skoro žádní cizinci nebyli, strýčku.“

„O gardě mi ani nemluv! Kdysi jsem v ní také dlouho a poctivě sloužil, ale za nic to nestálo. V gardě jsou špatní plukovníci. Tři roky otravují důstojníky svými dvorskými manýrami, dělají z vojáků padavky, učí je, jak se vetřít do přízně nadřazených sladkými a falešnými řečičkami. Jsou to požitkáři, a žádní spartané, vštepují vojákům neúctu ke slávě. Přetvářka vystřídala skromnost, uctivost i zkušenosti. Když přijdou do armády, jsou z nich salónní generálové. Dokázali by vést leda tak moskevské kluby!“

Když uplynula zkušební lhůta, zavolal si spokojený Suvorov synovce k sobě.

„Podívej, Aljošo. Nejjasnější kníže mi poslal svůj plášť. Mám ho prý nosit místo županu. Padne mi jak ulitý,“ otočil se na jedné noze a ukazoval synovci kabát dlouhý až na paty, který si oblékl přes bílou spodní košili. „Už ses u mne

dost dlouho učil. Teď musíš přičichnout k prachu. Pojedeš k hlavní armádě a ohlásíš se u náčelníka kanceláře.“

A mezi tím už rychle psal orlím perem: „Posílám k vám svého chlapce. Buďte tak laskav a představte ho nejjasnějšímu knížeti. Nařídte mu, ať se Jeho Jasnosti pokloní až k zemi, a jestli mu to kníže dovolí, ať mu políbí ruku. Dokud nás nezkažil Jean Jacques Rousseau, líbali jsme jen lem panského šatu.“

Suvorov Gorčakova posílal pryč, protože byl přesvědčen, že Turci se tady u Kinburnu v nejbližší době do žádných bojových operací nepustí. Konec zimy a skoro celé jaro roku 1788 skutečně uběhlo poměrně klidně. Až 20. května znovu začalo být rušno na Kinburnské kose. K Očakovu se přiblížila silná turecká flotila, vedená udatným kapitánem pašou Hassanem, který chtěl zničit ruské lodě v limanu. Jeho pokus 7. června ztroskotal. V té době byl na rozkaz Potěmkina dosazen na místo neschopného Mordvinova admirál Nassau-Siegen, původem Francouz. Jeho pomocníkem se stal hrdina války za nezávislost Spojených států severoamerických Paul Jones.

Námořní bitva ze 7. června přivedla Suvorova na nápad využít polohy Kinburnské kosy. Na konci kosy, ve vzdálenosti tří až čtyř verst od své pevnosti, dal zbudovat dvě zamaskované baterie, z nichž každá byla vybavena čtyřicet dvěma děly, a pec na odlévání koulí. Za pouhých deset dní paša Hassan podruhé zaútočil na ruskou flotilu.

Rusové dostali jako posilu dvaadvacet nových veslic z Kremenčugu. Admirálové Nassau a Jones vyrazili proti Turkům. Úporný boj byl dokonán zkázou nepřátelského řadového korábu. Ostatní lodě, kromě opozdivší se velitelské, rychle pluly zpět pod ochranou pevnostních baterií. Ruské veslice obklíčily velitelskou loď a zapálily ji. Stačil se zachránit jen paša.

Porážka přiměla pašu Hassana k tomu, že se rozhodl odvést svou poškozenou eskadru od Očakova. Teď přišly ke slovu zamaskované baterie. Sotva eskadra připlula před jejich hlavně, spustily prudkou mířenou palbu. Hassan-paša až dostal strach, zda neztratil kurs a nemá co činit s děly z Kinburnu. Na nebi vyplul úplněk. Turecké lodě proplouvaly tak blízko, že skoro každý náboj zasáhl svůj cíl. Zakrátko bylo zničeno sedm tureckých korábů. Mnohé lodi narazily na mělčinu a stal se z nich výborný nehybný terč. Ruská flotila je ihned obklíčila a po čtyřhodinové bitvě dovršila jejich zkázu. Turci ztratili šest tisíc lidí a tisíc sedm set šedesát jich bylo zajato.

Potěmkin, který rád přeháněl, dostal přímo záchvat nadšení a už se těšil na klíče od bran Očakova, který však zatím Rusové ani neoblehli. Jeho naděje byly zklamány, neboť Očakov se nehodlal vzdát. Uběhl červen roku 1788. Potěmkin se konečně přiblížil s hlavními silami k pevnosti, zničil turecké lodě, které zůstaly v limanu, a zahájil vleklou blokádu. Pravému křídlu ruských vojsk velel armádní generál Ivan Ivanovič Meller, středu kníže Repnin a levému křídlu Suvorov, který byl povolán z Kinburnu.

(4)

Potěmkin ani u Očakova nehodlal změnit své zvyky. Obklopil se davem patolízalů, dvorních krasavic, elegantních cizokrajných kavalírů a pořádal

nákladné hostiny. Než se nejjasnější kníže vydal na pochod, odeslal k Očakovu dvě řady vozů naložené stříbrným nádobím, kuchyňským náčiním a nejrůznějšími potravinami. První jel přes Moskvu a druhý přes Mogilev, aby měl kníže jistotu, že alespoň jeden z nich dorazí do cíle včas. Do rána v jeho hlavním stanu vyhrávala hudba . . .

Princ de Ligne, princ Nassau-Siegen a Portugalec de Pompelon jeden po druhém povstávali u stolu a pronášeli přípitky na počest knížete, který seděl u velké šachovnice. Hrál se svým synovcem Engelhardtem. Nepostradatelný Masseur pozoroval rozehranou partii, sršel vtípem a zle se vysmíval své rodné Francii.

„Po takové záplavě slov o vaší staré vlasti bych chtěl také něco slyšet o té nové,“ posměšně řekl Potěmkinův synovec. Masseur to nevyvedlo z míry.

„Obdivuhodná země! Ctížádostivé mozky ji neustále zavlékají do riskantních podniků, které ji ničí. Ptáte se, proč to dělají? Proč chtějí zničit sami sebe, ztratit tolik krve a znepřátelit si třeba celou Evropu? Aby rozptýlili knížete, který sedí mezi námi a nudí se, aby si kníže mohl přidat ještě jednu svatojiřskou stuhu k těm třiceti nebo čtyřiceti, které ho kráslí dnes a které mu nestačí.“

Šachy letěly na zem. Potěmkin zařval jako tur, popadl těžkou šachovnicí pobitou bronzem a mrštil jí po prchajícím chirurgovi. U stolů všichni ztichli. Nejjasnější kníže svěsil rozčuchanou černovlasou hlavu a dlouho mlčel. Pak tiše promluvil k Engelhardtovi:

„Můžeš mi ukázat člověka, který by byl šťastnější než já? Všechna má přání, všechny mé rozmary docházejí naplnění. Chtěl jsem získat vysoké služební postavení – mé přání se splnilo. Lákaly mne hodnosti – teď je mám všechny. Rád jsem hrál karty – dneska mohu prohrát kolik chci. Zbožňoval jsem zábavy – teď je mohu pořádát se vším leskem. Chtěl jsem získat půdu – mám jí co hrdlo ráčí. Rád jsem stavěl domy – a nastavěl jsem si paláce. Miloval jsem drahokamy – žádný smrtelník nemá tolik krásných a vzácných kamenů jako já. Jsem zkrátka zahrnut . . .“ při těchto slovech Potěmkin chytil obrovskou fajánsovou vázu s ovocem, která stála na vedlejším stole a mrštil jí o zem.

„Zbývá vám ještě skvělé válečné bojiště, Vaše Jasnosti,“ řekl de Ligne.

Potěmkin se na něho zamračenež zadíval. Měl pocit, že se mu princ vysmívá. Vždyť včera před očima celé suity ze strachu zalezl do sklepa, sotva zarachotila děla.

„Pochybujete o mé odvaze?“ zeptal se chvějícím se hlasem. „Tak ji tedy hned vyzkoušíme. Půjdeme do zákopů! Všichni! Kdo zůstane, bude litovat,“ a vyběhl ze stanu do červencového rána.

Neuspořádaný zástup generálů, dvořanů, šašků a pobočníků se strkal ven za ním. Už se úplně rozednilo. Za hradbami Očakova se ozýval táhlý zpěv muezzinů. Potěmkin se obrovskými kroky blížil k levému křídlu ruských pozic, jeho suita v malebných a přepychových úborech mu sotva stačila. Když se kníže objevil v zákopu, granátníci z fanagorijského pluku začali vyskakovat a stavět se do pozoru.

„Přede mnou nemusíte vstávat! Hlavně abyste si nelehali před tureckými kulkami,“ řekl jim Potěmkin a rychle šel dál.

V turecké pevnosti už zaznamenali podezřelý pohyb v ruském táboře i pestrou skupinku lidí. Začali po ní pálit z několika děl.

Potěmkin kráčet s hlavou vztyčenou. Žertoval s vojáky, vyptával se jich, jak jsou na tom s potravinami a koňskými postroji, zjišťoval, zda všichni mají holínky. Vedle něho s ohlušujícím rachotem vybuchl jeden náboj, ale jeho úlomky našťestí nikoho nezranily. Zato když vybuchl druhý, ozvalo se zasténání – několik lidí z Potěmkinovy suity bylo zraněno. Vojáci mezitím stačili informovat Suvorova. Běžel k Potěmkinovi v doprovodu urostlého plukovníka. „Propána, ráčil nás navštívit sám nejjasnější kníže!“

Přiměl Potěmkina, aby odešel na bezpečnější místo. Bylo odtud vidět pevnost ve tvaru nepravidelného čtyřúhelníku s nízkou baštou a příkopem bez vody. Přístupové cesty k Očakovu byly skryty v hustých sadech, v nichž zalehli turečtí střelci.

„Prokletá pevnost . . .“ zabručel nejjasnější kníže.

„Ale dovoluji si poznamenat, že není nedobytná,“ řekl rychle Suvorov. „Zákopy! Podzemní chodby! Měli bychom z lodí prolomit otvory v pobřežní hradbě. A v případě úspěchu – útok!“

Potěmkin zavrtěl hlavou: „Dávám ti volnou ruku ve všem, co nám může být prospěšné, ale pokud jde o Očakov, mohl by nám nezdařený pokus uškodit . . . Učiním vše, abychom ho dostali lacino. A potom se můj Alexandr Vasiljevič s elitním oddílem vydá k Izmailu,“ objal maličkého Suvorova.

Suvorov Potěmkina vyprovodil a bez ohledu na přítomnost několika jeho oblíbenců řekl svým důstojníkům:

„To koukání nám pevnost dobýt nepomůže. Kdyby mne poslechli, Očakov už by byl dávno náš.“

Nesmírně si vážil přízně všemocného favorita, ale byl tak podrážděn nesmyslným obléháním, že ztratil pud sebezáchovy. Potěmkin se ještě zatepla dozvídal o všech Suvorovových kouscích i jízlivostech, ale zafal zuby a mlčel. Brzy poté však došlo k události, která zcela změnila jejich vztahy.

Bylo 27. července, dvě hodiny odpoledne. Suvorov právě poobědval a byl trochu rozpalený dvěma skleničkami obyčejné chlebové kořalky, když mu oznámili, že Turci podnikli výpad. Na padesát jezdců a asi dva tisíce pěšáků se proplížilo houštinami podél Očakovského limanu a přepadlo hlídku bugských kozáků. Ta okamžitě vyhlásila poplach.

„Zformovat čtyři čtverhrany ze dvou granátnických praporů!“ rozkázal Suvorov a sám vedl jeden z nich do útoku.

Byl tak zdařilý, že se Turci museli stáhnout k prostoru před pevnostním příkopem – plochému hliněnému násypu. Nepřítel se skryl v příkopu a vytrvale odrážel útočníky, dokud plukovník Zolotuchin nedal 2. praporu rozkaz k bodákovému útoku. Turci prchali. Při jejich pronásledování Rusové pronikli až do sadů kolem Očakova. Suvorov právě ztíkal jedno opevnění, když mu vzkázali, že ho hledá Potěmkinův posel přinášející rozkaz k okamžitému ústupu. Turci zesílili tlak. Kromě toho vypustili z pevnosti velkou smečku psů a pošťvali ji na ruské vojáky.

Velící generál dostal od Potěmkina druhý rozkaz, ale neodpověděl na něj. Při třetím se rozhodně odmítl podřídit.

Když se bitva už chýlila ke konci, přeběhl z ruského tábora k nepříteli mladý pokřtěný Turek, který byl dlouho sluhou jednoho důstojníka. Dobře znal

Suvorova a upozornil na něho turecké střelce. Nejdříve pod ním padl kůň, potom ho kulka zasáhla do krku. V té chvíli se vojáci tlačení Turky dali na ústup. Přemáhaje nesnesitelnou bolest, vrhl se Suvorov na zem a zakřičel:

„Bohatýři! Mne srazili, ale vás neporazili. Zakousněte se do nich! Stůjte!“

Vojáci z fanagorijského pluku se zastavili, přeskupili se a znovu se vrhli na nepřítele. Ti, kdo stáli nejbliže, chtěli svého velitele zvednout, ale ten sám povstal se slovy:

„Vrátili jste mi život!“

Cítil však, že zranění je nebezpečné, a proto předal velení generálporučíku Bibikovovi, stiskl ránu rukou a odjel do tábora.

Potěmkin sledoval boj zpozzdálí a zuřil. De Ligne navrhoval, aby okamžitě zaútočili na pevnost, která zůstala skoro bez ochrany. Jasně viděl, jak se většina znaků tureckých oddílů – koňských a buvolích ocasů na zlatých žerdích – přesunula k jejich pravému křídlu a odhalila levé. Bledý, plačící Potěmkin šeptal:

„Suvorov chce všechno shrábnout pro sebe.“

Po táboře se rozneslo, že generál umírá na své zranění. Když se však do jeho stanu přihnul Masseur, byl sice celý zakrvácený, ale hrál šachy se svým pobočníkem Kurisem.

„Nechte se přece obvázat!“ volal Masseur.

Suvorov hrál dál a přitom stále dokola opakoval jméno svého oblíbeného vojevůdce:

„Turenne! Turenne!“

„A co má být, generále,“ opáčil rozzlobený Masseur, „když byl Turenne raněn, dal se obvázat.“

Suvorov na chirurga mlčky pohlédl a sklesl na postel. Masseur mu udělal obvaz. V té chvíli se objevil službu konající generál Rachmanov s ostrým dopisem od Potěmkina. Bylo vidět, že kníže byl při jeho psaní velice rozrušen, protože slova byla téměř nečitelná: „Vojáci nejsou tak laciní, abychom mohli zbytečně mrhat jejich životy. Navíc mne překvapuje, že v mé přítomnosti a bez mého svolení podnikáte akce. Zbytečně jsme ztratili tolik drahocenných lidí, kolik by jich stačilo na celý Očakov.“

„Co mám vyřídit nejjasnějšímu knížeti?“

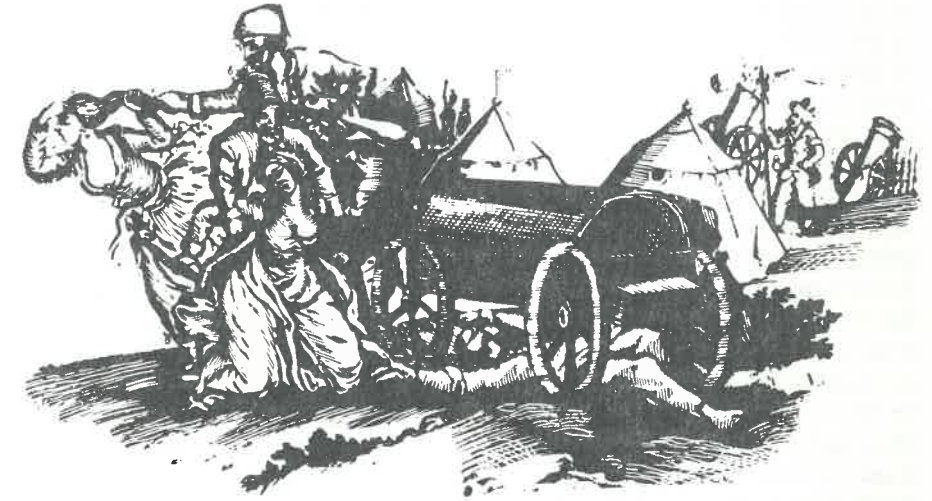
Suvorov odpověděl s tváří staženou bolestí: „Já na kameni sedím a na Očakov hledím.“

Věděl, že mu Rachmanov nepřeje nic dobrého a že si nedá ujít příležitost a vyřídí vzkaz přesně. Suvorov podnikl akci, která mohla být úspěšná, jen kdyby ho podpořily všechny ostatní síly. Chtěl tak přinutit Potěmkina k rozhodnému kroku, a přepočítal se. Rusové draze zaplatili za neúspěch – ztratili čtyři sta lidí. Podle jiných pramenů byly ztráty dokonce dvojnásobné. Jen Repninův zásah, který odpoutal část Turků, umožnil Rusům ústup.

Třetího nebo čtvrtého dne odvezli raněného Suvorova v kritickém stavu do Kinburnu. Neustále upadal do bezvědomí, ztěžka dýchal a k tomu dostal ještě žloutenku. Konzilium konstatovalo, že Masseur v té rychlosti ránu špatně obvázal. Našli v ní několik kousků látky, které způsobily hnisání.

Vojevůdce ležel ve svém pokojíku v malém dřevěném domku, když se na

Fokšany a Rimnik

*Dnes jsme měli štěstí, zítra ho budeme mít zas,
Bože, snad je někdy třeba i umění.*

A. V. SUVOROV

(1)

Když začátkem roku 1789 přijel Suworov do Petrohradu, byl přijat carevnou.

„Zneuctili mne, matičko,“ prohlásil s lítostí.

„Jak to?“ zeptala se Kateřina II.

„Nikde mne neumístili s ostatními generály a nesvěřili mi ani jedno kaprálství.“

Carevna si byla vědoma Suworovova významu, ale zároveň se nechtěla dotknout Potěmkinovy samolibosti, a proto poslala „zneuctěného generála“ do Rumjancevovy armády. 25. dubna obdržel Suworov rozkaz, aby odjel do Moldávie, a ještě téhož dne opustil Petrohrad. Osud tomu chtěl, aby se znovu dostal pod velení Potěmkina.

Carevna se rozhodla soustředit velení obou armád v jedné ruce, „aby se dílo dařilo“. Kromě toho se domnívala, že Rumjancev už dávno není takový, jaký byl v první válce s Turky. Potěmkin přikázal knížeti N. V. Repninovi, aby

jeho hlavu sesypalo další neštěstí, které ho div nepřipravilo o život. Kinburnská pevnost se z ničeho nic otřásla strašným výbuchem. Přemáhaje slabost, doplazil se Suworov ke dveřím. Vzápětí se strašným rachotem prorazil strop dělostřelecký granát, vybuchl, vyvrátil část stěny a rozmetal postel. Střepiny zasáhly generála do obličeje, do prsou, do ruky a do nohy. Z úst se mu vyřinul proud krve. Vyběhl ze síně, ale schody byly také rozbité. Bílý den se změnil v noc. Nad Kinburnem viselo husté mračno dýmu ze střelného prachu.

Celá pevnost byla na nohou. Vylétla do povětří vojenská laboratoř, v níž se vyráběly dělostřelecké náboje a granáty. Napočítali přes osmdesát mrtvých. Sudy se střelným prachem našťestí nebyly poškozeny, jinak by vzala za své celá pevnost. Suworova vynesli do polí a obvázali ho. Zacelená rána se otevřela.

K tělesným mukám se přidala i duševní – Potěmkin mu dával najevo svou nelibost. Zoufalý Suworov psal nejjasnějšímu knížeti: „Netušil jsem, že by hněv Vaší Milosti mohl zajít až tak daleko. Vždy jsem se ho snažil ve své prostoduchosti zmírnit . . . ale nevinnost přece není třeba omlouvat. Znáte lidi, víte, že každý má své vlastní názory, i na služební záležitosti. Se mnou je to stejné, a už je pozdě, abych své názory změnil. Nejjasnější kníže! Nechte mne v klidu dožít mé poslední dny, krk nemám jen poškrábán, tuším, že je to průstřel, a ke všemu šikmý, tělo mám celé polámané, moc dní mi už nezbyvá. Buďte lidský, jsem přeci křesťan. Jestli nemůžete překonat svůj hněv, pošlete mne pryč, proč byste měl trpět mou přítomností. Určitě se pro mne najde někde jinde služba, v níž bych mohl uplatnit své schopnosti a která by odpovídala mé hodnotě. Ale na Vaši Milost nezapomenu nikde. Jsem připraven zpovídat se ze svých hříchů před soudnou stolicí boží.“

Uběhlo léto, přišel podzim a s ním chladné počasí. Vojáci mrzli v zemljankách. Nemoci je kosily po stovkách. Armáda reptala. Rumjancev jízlivě nazýval Potěmkinovo obléhání Očakova „obléháním Tróje“. Pevnost padla až 6. prosince roku 1788, po krvavé a nelítostné seči, která trvala pouze hodinu a čtvrt a změnila Očakov v hromadný hrob. Potěmkin přijel do Petrohradu jako slavný vítěz. Kateřina mu poslala řád sv. Jiří 1. stupně a připojila své verše:

*Ach, padli, padli v litém boji
jezdec i pěšák, kůň i prám,
a s nimi, zřete, věrní moji,
Očakov – jejich síly chrám.*

Pochvalné uznání, pamětní medaile, žezlo obsypané brilianty, řád sv. Alexandra Něvského připjatý k démantu v hodnotě sto tisíc rublů, kord vykládaný brilianty, sto tisíc rublů na dostavbu Tauridského paláce – taková byla odměna pro nejjasnějšího knížete. Při stanovení její výše sehrála mnohem větší roli carevna přízeň než Potěmkinovy zásluhy, jejichž skutečnou hodnotu Kateřina dobře znala. Když si totiž v perlustrovaném Nassauově dopise Ségurovi přečetla, že „Očakov mohl padnout už v dubnu . . . ale příležitosti nebylo využito“, řekla, že „je to pravda“.

Suworov byl odstaven a Potěmkin ho ani nezanesl do seznamu generálů své armády. Hrozila mu nečinnost. Ale on nemohl žít bez armády, která se stala hlavním smyslem jeho života.

jej kryl silami 2. armády na levém břehu Prutu, a sám se rozhodl s bývalou jekatěrinoslavskou armádou postupovat přes Olviopol k Benderám. Protože se však tento manévr uskutečňoval pomalu, Turci se toho snažili využít. Třicetitisícový sbor pod velením Osman-paši zaútočil na Fokšany, aby nejdříve zlikvidoval Rakušany, a potom udeřil na Rusy. Velitel levého křídla spojenců Friedrich Josia Koburg požádal Suvorova o pomoc. Jeho desetitisícová divize zaujímala výhodné postavení u Birladu, mezi Prutem a Seretem. Na výzvu Rakušanů Suvorov vyrazil hned 16. července v šest hodin večer. Divize postupovala s krátkými přestávkami večer, v noci a celý následující den. Princ Koburg uvěřil v tak rychlý příchod Rusů teprve tehdy, když je na vlastní oči uviděl u Adjude. Ráno požádal ruského vojevůdce o schůzku, aby společně vypracovali plán dalšího postupu. Ten však odpověděl vyhýbavě. Druhého posla nepřijali s tím, že se generál modlí. Třetí dostal odpověď, že Suvorov spí. Koburg tím byl vyveden z míry, protože nevěděl, na čem je. Tak uběhl celý den. Za tu dobu byly postaveny tři mosty přes řeku Tortuș a ruská vojska si dostatečně odpočinula. 18. července pozdě večer dostal Koburg lístek, který měl charakter rozkazu: „Vojska vyrazí ve dvě hodiny v noci ve třech kolonách; ve středu budou Rusové. Na nepřítele je třeba zaútočit všemi silami, bez zbytečného dílčího průzkumu, na pravé i levé straně tak, abychom se za úsvitu dostali k řece Putně, překročili ji a pokračovali v útoku. Turci prý mají na úseku před námi padesát tisíc mužů a dalších padesát tisíc mají v záloze. Škoda, že nejsou všichni pohromadě, bylo by lepší skoncovat s nimi naráz.“

Později Suvorov tvrdil, že v daném okamžiku nemohl Koburgovi nic vysvětlovat. Říkal, že jinak by „všechn čas promarnili řešením diplomatických, taktických a jiných spleťtých otázek. Tlačili by mne ke zdi a nepřítel by zatím náš spor vyřešil za nás, bez ohledu na naši taktiku“. Přímocharý, udatný, ale méně schopný vojevůdce Friedrich Josia Koburg, princ saský, byl postaven před hotovou věc. Nezbyvalo mu, než se podřídít, i když byl služebně starší než Suvorov, a měl proto větší nárok na vrchní velení.

Ve tři hodiny ráno vojska překročila Tortuș a ve dvou proudech postupovala k Fokšanům. Pravý tvořil osmnáctitisícový sbor Rakušanů, levý sedmitisícový sbor ruský s předvojem vytvořeným z rakouské jízdy, které velel statečný maďarský baron Endre Karacsay. Dva dny a dvě noci trval pochod do Mártinesti. Suvorov byl stále vpředu. Při rekognoskaci se dal tak unést pozorováním, že div nepadl Turkům do rukou.

U řeky Putny se spojenci střetli s třítisícovým oddílem elitní jízdy v čele se samotným Osman-pašou. Za tureckým pašou nesli znaky jeho moci – dva bunčuky s pozlacenými hroty a koňskými ocasy. Podle počtu těchto znaků se v turecké armádě rozlišovaly vojenské hodnosti pašů.

Rozpoutal se nelítostný boj. Turci se třikrát pokusili zaútočit, ale byli zatlačeni k Putně. Nastala noc a hladina řeky se zvedla po dlouhotrvajícím dešti. Dokončení pontonového mostu navíc znesnadňovaly útoky turecké jízdy. Karacsay nepřítele odrazil a ráno 21. července vojska překročila řeku a připravila se k boji. Rakušané stáli vpravo v devíti čtverhranech jako na šachovnici, Rusové vlevo v šesti čtverhranech, jízda zůstala vzadu. Jenom Karacsay se svými husary se vklínil mezi Rakušany a Rusy. Spojenci, udržující

odstup „jako při řádném cvičení“, směřovali k Fokšanům, vzdáleným ještě dvanáct verst.

Začaly a postupně sílily útoky turecké jízdy. Turci zaútočili nejprve na čelo spojeneckých vojsk, a potom se zuřivě vrhli na křídla. Ruské prapory pod velením zkušeného generála V. Ch. Derfeldena chladnokrevně přivítaly přívál turecké pěchoty nepřetržitou palbou. Jen jednotliví jezdcí pronikali do čtverhranů a tady hned padali zasažení bodáky. „A tak jsme za hodinu ušli po tělech Turků dvě versty,“ poznamenává Suvorov. Cestou narazili na hustý borový les. Bylo rozhodnuto, že ho obejdou – Rakušané z pravé a Rusové z levé strany. Turci, kteří se v něm ukryli, prchali do bezpečí fokšanských zákopů.

Když Rusové obešli les, ocitli se v terénu zarostlém hustým trnitým křovím. Šlo se jim těžko, lidé i koně byli celí rozdrásaní, ale turecké útoky značně zeslábly. Když do Fokšan zbývaly už jen tři versty, poslal Suvorov dopředu lehkou jízdu a ta vyprovokovala přestřelku za plné jízdy. Turci však vzápětí zahájili silnou dělostřeleckou palbu. Dělostřelectvo spojenců odvetnou palbou vyřadilo turecké baterie. Jízdu vystřídala pěchota. Derfeldenovi granátníci a myslivci přešli do útoku, přiblížili se až k zákopům a vystřelili. Pěchota ozbrojená bodáky pronikla do tureckých řad a obsadila celý zákop.

Nedaleko stál opevněný klášter sv. Samuila. Zalehlo v něm několik stovek janičářů, kteří byli odhodláni bránit se do poslední kapky krve. Rusové klášter ze dvou stran obklíčili a dělostřelectvo ho začalo zuřivě ostřelovat. Za hodinu byla prorážena a rozšířena brána i fortna. Útočníci prolézali vzniklými průlomy. Najednou se rozlehl dva silné výbuchy – to vyletěl do povětří velký turecký sklad střelného prachu. Obě strany utrpěly ztráty. Střepiny zranily šest štábních a tři vyšší důstojníky ze spojenecké armády. Prince Koburga div nerozmáčkla řítící se stěna. Rozlícení vojáci nemilosrdně pobíjeli Turky.

Nepřátelé prchali k Rimniku a Buzău, zanechávajice za sebou opuštěný trén. Lehké oddíly spojenecké armády Turky pronásledovaly a zdvojnásobily přítom jejich ztráty. Vítězná armáda získala celé fokšanské ležení, dvanáct děl a šestnáct praporů. Turci ztratili přes půl druhého tisíce lidí. „Nenalézám dost pochvalných slov pro celé spojenecké vojsko, od velitelů až po řadové vojáky, kterými bych ocenil jejich odvahu, smělost a rozhodnost,“ sděloval Suvorov. Rakušané, jindy zvyklí vyčkávat, bojovali pod vedením velkého vojevůdce skutečně skvěle.

Desetihodinový boj všechny vyčerpал, ale vojáci, zpítí vítězstvím, jako by únavu ani nevnímali. Urostlý krasavec v bílé rakouské uniformě a třírohém klobouku objal maličkého Suvorova. Koburg dobře věděl, komu vděčí za svůj skvělý úspěch. Nadaný Karacsay nespouštěl z ruského vojevůdce oči plně obdivu. Od tohoto dne až do konce života se stal jeho nedostižným vzorem. Ve čtyři hodiny odpoledne rozprostřeli vojáci své pláště přímo v poli nedaleko Fokšan u kláštera sv. Jana a usedli ke slavnostnímu obědu . . .

Turci znali Suvorova už dlouho, ale teprve teď, když se ho začali bát, mu dali přezdívku. Krátce před bitvou u Fokšan šlápl na jehlu, ta mu zajela do chodidla a zlomila se v něm. Suvorov od té doby kulhal, a Turci mu proto říkali „Topal-paša“ – chromý paša.

Když se generál vrátil s divizí do Birladu, hned napsal dopis knížeti Repninovi, v němž ho zapřísahal, aby využil výsledku fokšanské bitvy a vytáhl proti armádě velkovezíra, která stála na Dolním Dunaji mezi Isacceou a Izmailem.

„Využit vítězství! Táhnout na Tabak! Je nejvyšší čas, abychom se rozhodli. To je můj názor, nejmilostivější kníže. Jestliže učiníme potřebná opatření k útoku, ručím za úspěch. Co se stane, budeme-li se připravovat k obraně? Přijde vezír! Proč bodat tupým koncem místo ostrého?“

Nadutý Repnin vždy považoval vítězství ve válce za pouhý výsledek dobře provedených kabinetních opatření, upíral Suvorovovi jeho vojenské schopnosti, jeho systém označil za „naturalismus“, který je vlastní jen prvobytným lidem a divochům. Když se dozvěděl o fokšanském vítězství, bez meškání poslal blahopřání princí Koburgovi, kterému připisoval všechny zásluhy, a vyvolal tak spravedlivé rozhořčení Potěmkina. „Copak tomu tak bylo?“ vytýkal Repninovi nejjasnější kníže. „A vůbec není třeba je tak vychalovat, jsou i bez toho dost nafoukaní.“ „Ten naturalista je dítětem štěstěny,“ zatvrzele opakoval Repnin rozšířené mínění o Suvorovovi.

„Bručoun jeden stará! Osel, který za mák nerozumí armádě, mi bude vykládat, že štěstí je slepé!“ rozčiloval se Suvorov, odpovídaje tak nejen Repninovi, ale i mnohým dalším závistivcům. „Dělají ze mne slepý nástroj štěstěny, ale ve skutečnosti chtějí snížit mé schopnosti.“

Za fokšanské vítězství byl vojevůdce odměněn brilantovým křížem a hvězdou k řádu sv. Ondřeje, který dostal za Kinburn. Josef II. mu poslal nádhernou tabatěrku zdobenou diamanty. Koburg od rakouského císaře obdržel řád Marie Terezie. Výsledek vítězné bitvy byl však mizivý, protože vítězství nebylo využito a Turci se z porážky brzy vzpamatovali.

Potěmkin i nadále pomalu postupoval se svým vojskem od Olviopolu k Dněstru. Získal nepodložené zprávy, že velký vezír táhne do Moldávie, a přikázal proto Repninovi, aby zahájil útočné akce. 7. září roku 1789 Rusové narazili na řece Salce na sbor seraskera Hassan-paši. Repnin obsadil nepřátelský tábor a uvěznil tak Turky v Izmailu. Díky zdařilému dělostřeleckému ostřelování začalo nejdřív hořet předměstí, potom i město, a nakonec byl proražen vlnou do hradební zdi. Vojska připravená k útoku od rána až do večera čekala se zbraněmi v rukou, ale rozkaz k útoku nepřicházel. Repnin zmalomyslně, protože se bál ztrát, a dal proto troubit na ústup. Zklamaní Rusové ustoupili.

Ukázalo se, že manévr Hassan-paši měl jenom odvést pozornost. Suvorovovy předpovědi se splnily. Nesmělé pokusy „bodat tupým koncem místo ostrého“ způsobily, že velký vezír sám přitáhl se svým stotisícovým vojskem. Cestou na Fokšany chtěl rozdrtit slabý rakouský sbor a potom udeřit na křídlo a týl hlavní ruské armády.

Suvorov z Birladu pozorně sledoval pohyb Turků. Na základě rozporných zpráv nemohl určit, zda vezír potáhne na Fokšany nebo na Galati, a proto pro začátek umístil sedmitisícový oddíl v městečku Pupesení. Sem za ním 6. září přispěchal první posel prince Koburga. Ruský vojevůdce se rozhodl vyčkávat. Za necelých čtyřadvacet hodin dorazil druhý rakouský kurýr – hrabě Trautmannsdorff.

Požádal o okamžité přijetí, ale generál se zrovna modlil v kostele. Službu konající major Kuris Rakušanovi vysvětlil, že bude muset počkat na konec bohoslužby.

Po přečtení Koburgova dopisu odpověděl Suvorov hraběti rusky: „Dobrá. Večer vyrazíme.“

Poslal hlášení Potěmkinovi a v noci na 8. září se vydal na cestu. Potěmkin ihned informoval Kateřinu a dodal, že Suvorov sotva stačí dojet včas ke Koburgovi, který už „skoro volá o pomoc“. Princ se skutečně polekal, když před sebou spatřil celou vezírovu armádu, a poslal k Suvorovovi jednoho posla za druhým. Cesta byla hodinu od hodiny horší, most přes řeku Seret, který vybudovali rakouští inženýři, poškodila rozvodněná řeka. Suvorova roztrásla zimnice a navíc se bál, aby ho Turci nepředěšili. Ale Koburgovy zprávy ho časem uklidnily, protože bylo zřejmé, že velký vezír nespěchá.

Brzy ráno 10. září se ruská lehká jízda objevila u Fokšan, kde ji přivítali Rakušané: „Díky Bohu! Rusové! Jsme zachráněni!“ Suvorovův oddíl se připojil k levému křídlu Rakušanů, kteří stáli na řece Milcové. Spojenecká vojska měla všehovšudy dvacet pět tisíc mužů. Když generálovi postavili stan a vystlali ho senem, začal promýšlet plán dalšího postupu.

Zakrátko přijel princ Koburg. Suvorov mu vyšel naproti, objal ho a políbil. Princ mu začal děkovat, že přijel včas, a nazýval ho „zachráncem“, ale ruský vojevůdce ho bez okolků přerušil a odvedl do stanu. Uvelebil se na seně a začal vysvětlovat svůj plán. Žádal okamžitý útok.

„Ale síly jsou příliš nerovné!“ řekl zmatený Koburg. „Turci mají čtyřnásobnou přesilu! Útok je riskantní.“

„Při takové nerovnosti sil je zárukou úspěchu jen rychlý útok,“ namítl s úsměvem generál. „Množství zvětší i zmatek. Není jich přece tolik, aby nám zastínili slunce.“

Koburg trval na svém, uváděl stále nové argumenty, tvrdil, že Rusové jsou vyčerpáni těžkým pochodem a nepřítel že má výhodné postavení. Suvorov mu odporoval a nakonec podrážděně řekl, že tedy zaútočí na Turky sám a rozdrtí je. Použil této pohružky jako krajního prostředku. Jak správně uvádí A. Petruševskij, „stál před ním představitel tehdejšího upadajícího vojenského umění, které se naprosto neshodovalo se Suvorovými zásadami. Dílo, které Suvorov budoval na základě znalosti lidské psychiky a zajišťoval celým výchovným systémem, bylo jinými chápáno jako pouhé naplňování často nesmyslných příkazů a rozkazů, tj. drezírování.“ Suvorov tal Koburga do živého a ten ustoupil.

Když ruský vojevůdce dosáhl svého, začal rozpracovávat podrobný plán bitvy. V doprovodu službu konajícího plukovníka Zolotuchina, majora Kurise a několika kozáků se vydal na průzkum terénu k řece Římně. Aby si mohl krajinu lépe prohlédnout, vylezl na vysoký strom. Dobře odtud viděl obrovskou tureckou armádu, rozloženou mezi říčkami Římna a Řimnicul. Nejbliže k ruským vojskům ležel tábor dvanáctitisícového tureckého předvoje u městečka Tîrgul Cuculi. Druhý tábor byl u crangumeilorského lesa nedaleko vesnice Bohsi, třetí u vesnice Mărtinești. Sám vezír se ubytoval ještě jižněji, ve vesnici Odoia.

Suvorov rozhodl, že se 11. září v noci tajně přiblíží k Turkům a zaútočí na ně zároveň na obou křídlech. Rusové měli dobýt tábor u Tîrgul Cuculi, Rakušané měli postupovat ke crangumeilorskému lesu. Generál odjel ke Koburgovi, oznámil mu, co viděl, a teprve potom si dopřál krátký odpočinek. Nezamhouřil oka od té doby, co vyšli z Pupesení.

Měsíc té noci nesvítíl, zato byla obloha plná hvězd. Když vojáci vyšli z Fokšan, uviděli nesčetné ohně v tureckém ležení. Vojska ve dvou kolonách – Rusové vpravo a Rakušané vlevo – přebrodila říčku Milcovu a po dvanácti verstách nehlubokou Rîmnu. Šli za naprostého ticha, nebyly vydávány žádné signály a bylo přísně zakázáno rozdělovat oheň. Za úsvitu se spojenci vyrovnali do stejných útvarů jako u Fokšan. První linii ruské pěchoty velel generálmajor Pozňakov, druhé brigádní velitel Westfalen, jízdu vedl brigádní velitel Burnašov. Funkce spojky mezi ruskou a rakouskou armádou byla znovu svěřena husarskému oddílu generálmajora Karacsaye.

Vyšlo slunce. Rusové se přes husté stepní býlí a kukuřičné pole přibližovali k městečku Tîrgul Cuculi. Když si Turci konečně povšimli vyrovnaných čtverhranů vojáků v černých kašketech, jejichž štítky oslnivě zářily na slunci, v zelených kabátcích a kalhotách z vlámského plátna, vypukla v jejich ležení panika. Začali rychle balit stany a odcházeli směrem k Bukurešti. Ostatní vsedli na koně a v hustých rojích zaútočili na obě křídla pěchoty.

K jednomu čtverhranu přicválal Turek s bílým praporem a zakřičel:

„Kdo jste? Převlečení Rakušané?“

„Rusové,“ odpověděli mu z řad.

„Rusové tu být nemohou, jsou ještě v Birladu!“

„Tak pojď blíž!“

Ale Turek už ujížděl zpátky, aby oznámil, co viděl.

Velký vezír právě pil kávu v Odoji. Když se dozvěděl, že Suvorov už dorazil a dal se dokonce i do boje, vypadl mu šálek z ruky. Večer totiž uvěřil svému vyzvědači, že Rusové jsou stále v Pupesení. Nešťastného vyzvědače, jehož zprávy byly díky rychlému pochodu Suvorova zastaralé, dal pověsit a poslal k Tîrgul Cuculi pětitisícový oddíl vedený Osman-pašou, který byl nedávno poražen u Fokšan. Aby urychlili přesun, posadili Turci ke každému sipáhímu – jezdci z domobrany – jednoho janičáře.

Při dalším postupu narazily čtverhrany před Tîrgul Cuculi na hluboký úval. První linie se opozdila, protože ji zastavila silná dělostřelecká palba. V jejich řadách se objevil Suvorov. Na jeden z jeho žertů odpověděli granátníci z fanagorijského pluku bouří smíchu. Rakouský důstojník, který stál opodál, byl udiven tím, že vůbec nemají strach: „Stojí jako hradba a všechno před nimi musí padnout.“

Pěchota konečně přešla úval, jízda ho objela a zaútočila na Turky zprava. Kozáci a arnautové vtrhli do tábora. Turečtí jezdci a pěšáci se ještě pokusili rozbít pravé ruské křídlo. Ale čtverhran kladl tuhý odpor a druhý, vedený samotným vrchním velitelem, udeřil na křídlo útočníka a pročešával je palbou z děl i pušek. Lehká vojska, která mezitím obsadila tábor, podpořila jejich útok. Turci ustoupili za tîrgulcuculský les. Suvorov je nepronásledoval, protože se musel věnovat důležitějším záležitostem.

Turci dostali posilu z hlavního tábora – sipáhie s janičáry a Maury. Sesedli s koní a hned se zuřivě vrhli na granátníky v druhé linii. Ruský vojevůdce proto okamžitě přeskupil smolenský a rostovský čtverhran tak, aby mohly uvítat Turky křížovou palbou, a vyčlenil část jízdy z třetí linie. Nepřetržitě útoky trvaly přes hodinu. Někteří Turci se chvílemi dokonce probili jatagany a kinžaly do čtverhranů, ale bodáky je sražely k zemi.

Rakušané se dali do pohybu o něco později než Rusové a přiblížili se k druhému tureckému táboru před crangumeilorským lesem. Spojenci vytvořili jakýsi pravý úhel. Na špicí úhlu zůstali jen husaři Endre Karacsaye. Když to vezír zpozoroval, rozhodl se izolovat Rusy od Rakušanů. Od vesnice Bohsi vyslal dvacet tisíc jezdců, aby ve dvou proudech zaútočili na styčné křídlo Suvorova a Koburga. Pod hrozným úderem zakolísalo pravé křídlo Rakušanů. Karacsay se sedmkrát pokusil o útok, ale pokaždé byl odražen. Ruský vojevůdce jej podpořil dvěma prapory. Teprve k polednímu se zcela vysílení Turci stáhli ke crangumeilorskému lesu, kde už bylo soustředěno patnáct tisíc janičářů. Jako na rozkaz boj na chvíli ustal. Suvorov využil toho, že nablízku byly studny a dopřál svým vojákům půlhodinový odpočinek.

Prohlédl si terén. Všechna opevnění mezi Tîrgul Cuculi a crangumeilorským lesem už ztratila pro nepřítele význam. Hlavní turecké síly byly soustředěny na západním okraji crangumeilorského lesa proti Rakušanům. Dlouhý, nedokončený nepřátelský zákop byl z obou stran chráněn bažinatými stržemi, kterými protékaly říčky. Mezi levou stranou a strží byl sice pás vhodný k postupu, ale chránily ho silné baterie, které Turci vyvezli na ploché návrší vesnice Bohsi.

Suvorov měl v úmyslu dobýt nejprve Bohsi a potom zaútočit na crangumeilorské seskupení. V jednu hodinu odpoledne se vojska dala do pohybu – Rusové útočili na levé turecké křídlo a Rakušané na střed a na pravé křídlo. Velký vezír se bál ostudné porážky, a proto shromáždil čtyřicet tisíc jezdců, a ačkoli byl churav, sám jel vpředu v lehkém vozíku. Obrovská síla Turků napadla Rakušany a sevřela jejich levé křídlo. Koburg dbal Suvorovovy rady a odrážel útoky kartáčovou palbou a bodáky. Ale na bílé rakouské čtverhrany se hrnuly stále nové hordy jezdců. Koburg posílal k vrchnímu veliteli jednoho pobočníka za druhým, aby si vyžádali pomoc.

„Řekni, ať se drží,“ odpovídal Suvorov, „není se čeho bát, všechno vidím.“

Ruský vojevůdce zatím svému spojenci nemohl nijak pomoci. Pod silnou dělostřeleckou palbou vedl své čtverhrany na Bohsi, odrážeje výpady jízdy. Ruské dělostřelectvo zasáhlo do boje tak úspěšně, že dvakrát donutilo Turky, aby stáhli děla z pozic. Nakonec je museli odvézt pryč. Bohsi padla. Suvorov se však nezastavil a za pochodu přeskupil svá vojska. Rozvinul čtverhran první linie, do vzniklých mezer umístil jízdu, kozáky a arnauty poslal na křídla a z levého boku k nim připojil rakouské husary. Za nepřetržitě dělostřelecké palby se začal sblížovat s rakouským sborem, až s ním ruský oddíl vytvořil jednotnou, poněkud prohnutou linii.

Suvorov poslal službu konajícího plukovníka Zolotuchina ke Koburgovi s návrhem, aby zaútočili společně. Princ se vším souhlasil. „Křídla jízdy, pěšáci i císařská vojska pálii do lesa a do zákopu tak úporně, že turecká děla umkla . . . Dal jsem rozkaz k útoku,“ popisoval Suvorov rozhodující okamžik

bitvy ve svém hlášení. „Tato dlouhá a hrozivá linie, bez ustání metajíc smrtonosné střely ze svých křídel a čtverhranů, se přiblížila k jejich opěrným bodům asi na čtyři sta sáhů a rychle zaútočila. Těžko vylíčit tu krásnou podívanou, když naše jízda překročila jejich příkop s nízkým náspem . . .“

Jízda vmžiku pronikla mezi překvapené janičáře. Když se Turci vzpamatovali, vrhli se na jízdu s jatagany a kinžály v rukou, rozzuření svou zoufalou situací, ale vtom už zaburácelo ohlušující „Hurá!“ To přispěchala ruská pěchota a zaútočila bodáky. Suvorov setrval celý den na nejnebezpečnějších místech boje a povzbuzoval vojáky: „Chlapci! Nedívejte se nepříteli do očí, ale na prsa. Tam vražejte svoje bodáky!“

Ve čtyři hodiny odpoledne bylo už vítězství nad stotisícovou tureckou armádou zajištěno. Vezír zapomněl na svou zimnici, vsedl na koně a s koránem v ruce se marně pokoušel zadržet prchající Turky. Přikázal dokonce, aby na ně stříleli z děl, ale nic nepomáhalo. Turci utíkali k Märtinesti, kde byl jejich největší tábor. Když spojenci obešli crangumeilorský les – Suvorov s Karacsayem zprava a Koburg zleva – otevřelo se před nimi údolí táhnoucí se asi sedm verst směrem k řece Rímnicul. Viděli před sebou obraz úprku, chaosu a zkázy. Pěšáci nestačili ustupovat a spojenecká jízda je nemilosrdně pronásledovala. Armáda velkého vezíra tu ztratila více vojáků než v celé bitvě.

Řeka Rímnicul byla u Märtinesti chráněna zákopy, ale nikdo je už nebránil. Jediný most byl ucpan vozy. Turci se v panice vrhali do vody a mnozí z nich utonuli. Teprve soumrak zachránil uprchlíky před úplnou zkázou. Vezírovi se podařilo dostat přes Rímnicul, ale svou hanbu nepřezil. Brzy na to zemřel v jedné rumelské vesničce. Celý jeho trén, sto praporů, osmdesát děl, a dokonce i jeho vlastní stan bohatě vyšívaný zlatem padl do rukou vítězů.

Spojenci vyčerpaní dlouhým pochodem a těžkou bitvou se chystali k přenocování u Märtinesti, vzdálení od sebe asi půl versty. Koburg s celou suitou svých důstojníků navštívil Suvorova.

„Dovolte, můj velký učiteli, abych vám vyjádřil svou vděčnost za vaše neocenitelné přispění, kterému vděčíme za vítězství i bohatou kořist, již nám poskytlo . . .“ řekl princ Suvorovovi. Po bitvě u Rimniku začali Rakušané říkat Suvorovovi „generál Vpřed“.

Ruský vojevůdce rovněž vysoce ocenil odvahu Rakušanů a znovu přede všemi vyzdvihl zásluhy generála Karacsaye. Nazval ho hrdinou a prohlásil, že má lví podíl na vítězství. Tím si navždy získal jeho srdce. Svému třetímu synovi, který se narodil 7. srpna 1790 v Pešti, dal na počest Suvorova jméno Alexandr a požádal vojevůdce, aby se stal jeho kmotrem.

Druhého dne byla přímo na rimnickém poli sloužena děkovná bohoslužba. Ruští vojáci se seřadili do jednoho velkého čtverhranu a ozdobili se zelenými snítkami. Potom armádní generál pronesl k vojskům řeč. V Petrohradě byl na počest vítězství u Rimniku vypálen ohňostroj, rozhlaholily se zvony, byly pronášeny zdravice, Kateřina II. i její přívrženci nadšeně uznávali Suvorovy zásluhy. Rakouský císař udělil ruskému vojevůdci titul hraběte Svaté říše římské. I Kateřina Suvorova královsky odměnila. Dostal od ní titul hraběte Rimnického, briliantový kříž a hvězdu řádu sv. Ondřeje, kord vykládaný brilianty s nápisem: „Vítězi nad vezírem“, briliantovou epoletu a drahocenný

prsten. Ale celá ta záplava drahokamů mu neudělala takovou radost jako toužebně očekávaný řád sv. Jiří 1. stupně. Je třeba se zmínit i o roli, kterou tehdy sehrál Potěmkin. Po bitvě u Rimniku mu Kateřina psala: „Přestože už byl naložen celý vůz briliantů, posílám na tvou žádost i velký kříž řádu sv. Jiří, je toho hoden . . .“

„Hraběnko a císařská hraběnko,“ psal Suvorov dceři. „Mám mozkovou horečku . . . Jistě jsi slyšela, má milá, že jsem dostal od naší matičky carevny reskript na slavnostní čtvrtce, jako by psala samotnému Alexandru Makedonskému, hvězdu a kříž sv. Ondřeje v ceně padesáti tisíc rublů, a navíc, holubičko moje, řád sv. Jiří 1. stupně. Až tam to dotáhl tvůj tatínek, protože má dobré srdce. Div jsem neuměl radostí.“

Bitva u Rimniku byla jedním z vrcholů Suvorovova vojenského umění. Podle slov maršála Sovětského svazu V. Sokolovského se „v této bitvě nejvíce projevil charakteristické rysy Suvorovova mistrovství – všestranné zhodnocení situace, rychlost a nečekanost postupu a bezvýhradné podřízení vojska“.

Suvorovovy činy uváděly mnohé v údiv – zatímco dvě obrovské spojenecké armády, Potěmkinova a Laudonova, se zabývaly druhořadými úkoly, pětadvacetitisícový oddíl zasadil rozhodující úder hlavním tureckým silám. Válka by pravděpodobně mohla skončit ještě téhož roku, kdyby po vítězství u Rimniku následovaly rozhodné útočné operace za Dněprem.

Vítězství u Rimniku však přesto přineslo řadu dalších úspěchů. Ruská vojska vyčistila celý prostor až k Dunaji, obsadila Kišiněv, Jaušany, Polanku a Akkerman. 14. září padla námořní pevnost Hadžibej, na jejímž místě za několik let vznikla Oděsa. Potěmkinova armáda obklíčila Bendery. Jejich posádka o síle šestnácti tisíc vojáků a tří set děl se bez odporu vzdala. Oslabení turecké armády a hrůza, kterou vyvolala porážka na řece Rímnicul, pomohly Laudonovi vyhnat Turky z Banátu a umožnily mu, aby koncem září dobyl Bělehrad. Princ Koburg obsadil Valašsko a vstoupil do Bukurešti. Suvorov se vrátil do Birladu. Byl před ním rok nudné nečinnosti.

Izmail

*Radujte se, ruští reci,
echo slávy, obleť svět,
o vítězství pějте, pěvci:
poražen je Mohamed!*

DĚRŽAVIN

(1)

V únoru roku 1790 zemřel císař Josef II., energický spojenec zastávající názor, že ve válce s Tureckem je třeba pokračovat. Na rakouský trůn nastoupil mírný Leopold a ten brzy navázal kontakt s Pruskem, jež uzavřelo proti Rusku tajný spolek s Anglií. Mnoho sil odčerpávala válka se Švédskem, která začala v červenci roku 1789. Dva velké sbory bylo třeba držet na hranicích s Polskem. To vše ubíralo sílu ruské armádě určené k operacím na turecké frontě. Zbyly z ní jen dvě divize v počtu pětadvaceti tisíc mužů.

Za svého zimního pobytu v Birladu Suvorov tajně navázal spojení s pašou, který velel posádce v blízké Bräile. Generál už natolik ovládal turečtinu, že mohl číst korán a dopisovat si se svým sousedem. Přesvědčil pašu, aby se dobrovolně vzdal pevnosti a jen naoko předstíral lehký odpor. Suvorov spoléhal na to, že Koburg zároveň obsadí Orsov a Giurgiu a potom že se spojenecká vojska společně vydají na druhý břeh Dunaje. Potěmkin se však nedokázal rozhodnout a Suvorovovy dopisy ponechával bez odpovědi. Na svých padesát let byl hodně sešlý díky přesycení všemi myslitelnými rozkošemi i trýzni neukojitelné touhy po moci. Koburg nakonec zahájil útok sám, dobyl Orsov, a dokonce i Giurgiu, ale jeho úsilí zmařil jediný zdařilý turecký výpad. Potěmkin, sídlící v Jassách, se zlomyslně radoval a snil o brzkém ukončení války, aniž by pro to hnul prstem.

Suvorov zahálel v Birladu. Nejjasnějším knížeti raději nechtěl jít na oči, ale několikrát navštívil zavrženého Rumjanceva, který žil osaměle nedaleko Jass. Generál mu posílal opisy všech svých hlášení Potěmkinovi, jako by Rumjancev stále velel armádě. Prokazoval tak vítěznému maršálovi zaslouženou úctu, přestože ten ho v nedávné minulosti tak utiskoval. V době nucené zahálky se Suvorov hodně věnoval výcviku, objížděl a kontroloval vojska. Žil jako vždy velmi skromně a věnoval se mnohostranné činnosti a zálibám.

Ve dnech míru a odpočinku se v něm probouzela potřeba hlubokých a duchaplných diskusí, slovního zápolení, rozhovorů o filozofii a literatuře. Zbožňoval básníky, nesmírně si vážil svého přátelství s Děržavinem a Kostrovem, sám se také pokoušel veršovat. Podle jeho názoru mohla jen schopnost psát verše zastínit nedostatky jinak neomluvitelné. Svou osamělost překonával díky rozsáhlé korespondenci s lidmi, jejichž mínění si vážil, a pilné četbě knih starých i současných autorů. Už v osmdesátých letech se seznámil s německým studentem bohosloví Wernetem, který přišel hledat štěstí do Ruska, a přemluvil ho, aby se stal jeho tajemníkem a předčítatelem: „V ničem u mne nebudeš trpět nouzí, poskytnu ti nezávislost a bezpečí, které tak potřebuje každý filozof.“

V Birladu musel Wernet, jemuž Suvorov říkal po svém Filip Ivanovič, dlouhé hodiny předčítat různé noviny, časopisy, válečné paměti, statistiky a cestopisy. Suvorova přitom vždy zajímala více filozofická než faktická stránka věci.

Předčítání se často účastnili známí důstojníci a u oběda pak bylo přečtené komentováno. Rozhovor se pomalu měnil ve slovní souboj nebo v jakousi zkoušku, při níž důstojníci museli odpovídat na otázky z obecné a zejména vojenské historie. Protože bylo přísně zakázáno slovo „nevím“, mnozí čestní a méně vzdělaní vojáci těmito besedami trpěli a považovali je za jednu z nejtěžších služebních povinností.

Jednou byl pozván na oběd holandský vojenský inženýr major de Voland, schopný, přímý a vzdělaný člověk. Suvorov seděl na lavičce v moldavském domku oblečen do krátkého vojenského kabátu z hrubého sukna, na němž byl připjat jen svatojiřský kříž na černo-oranžové stuze.

Na stole se vyjímala fantastická směsice talířů a příborů různé velikosti, neboť generál neměl vlastní nádobí. Hosté usedli v přesně stanoveném pořádku podle svých hodností. Jen mladý důstojník, který se teprve nedávno dostal k bojující armádě, se chtěl vmáchnout mezi starší. Suvorov na něj zakřičel: „Disciplína! Subordinace! Žebříček vojenských hodností je vysoký, jeho příčky široké! Kdo se po něm vyšplhal výš, ten si také výš sedne!“

„Ten mladík píše básně, Vaše Excellence. Je krátkozraký a chtěl si jen zblízka prohlédnout hrdinu své poémy,“ diplomaticky zasáhl Wernet.

Generál se hned celý změnil: „Proč jsi o tom neřekl dříve, Filipe Ivanoviči? Myslel jsem, že je to nějaký maminčin mazánek, a ona je to zatím licence poétique. Jak nesloužit, když nám bardi a trubadúři slibují nesmrtnost!“

Rozveselil se, požádal vylekaného mladíka, aby mu přinesl svou poému, a s chutí se pustil do jednoduchých pokrmů, které připravil jeho kuchař Michail.

Při obědě se mluvilo o římském císaři Marku Auréliovi, jehož knihu „Hovory k sobě“, před nedávnem předčítal ve francouzštině Wernet.

„Filipe Ivanoviči, s jakými vladaři by ses chtěl setkat na onom světě?“ zeptal se zničehonic Suvorov.

„Jak jste na to přišel?“ opáčil překvapený Wernet. „Mezi panovníkem a bezvýznamným učitelem je přece nějaký rozdíl . . .“

„To máš pravdu, ale odpověz upřímně.“

Wernet chvíli přemýšlel a potom s německou důkladností odpověděl: „Chtěl bych se setkat s Titem, s Antoniem, Markem Auréliem, Trajánem, Jindřichem IV., Ludvíkem XII. a s vévodou lotrinským Leopoldem. Ti všichni byli šťastni, když mohli někomu prokázat dobrodiní.“

„Bravo, příteli! Vybral sis vznešenou společnost. Přidej k nim ještě Petra I. Nauč se rychle ruštinu, aby ses mohl seznámit s tímto novodobým Prométhem, panovníkem, který v sobě spojoval vlastnosti mnoha skvělých vládců!“

Přelétl pohledem své důstojníky. „Tak co, pánové? Kdo z vás mi něco poví o Jindřichu IV.?“ Udatní bojovníci svésili hlavy.

„Tento panovník,“ nesměle spustil nováček, který před obědem porušil subordinaci, „byl vůdcem francouzských hugenotů a králem navarrským. Proslul svou veselostí a vlídností. Astrolog Nostradamus mu předpověděl podle hvězd velkou budoucnost . . .“

Generál se celý rozzářil, vyskočil od stolu, přiběhl k důstojníkovi a začal mu nabízet ředkev, což byl projev jeho zvláštní přízně. Potom zkoušel dál. Tentokrát se obrátil na Volanda, který po celou dobu oběda pokojně seděl u stolu:

„Co je to odhad?“

„Nevím, Vaše Jasnosti,“ klidně odpověděl dotázaný, dívaje se mu upřeně do očí.

Suvorov zkrivil tvář: „Ta zatracená neznalost!“ Odběhl od stolu a rychle drmolil: „Narážky, dohady, lhaní, přetvařování, krasořečnění, pokrytectví, poklonkování, hloupost, polovičatost, předstíraná skromnost. Hanba mluvit, taková neznalost napáchá spoustu škod!“

Generál znovu přistoupil k Holanďanovi: „Tak co je to odhad?“

„Nevím, Vaše Jasnosti!“

Rozčilený Suvorov přikázal, aby otevřeli okna i dveře a přinesli kadidlo, a vypudili tak z místnosti to nakažlivé „nicnevědění“. Ale nepomáhalo to. Voland za žádnou cenu nechtěl říci „vím“ o věcech, o nichž nic nevěděl. I on už stál, tvář mu hořela, prudce gestikuloval a cosi na generála křičel. Suvorov celý bez sebe vypálil: „Pán na voze, kmán na koze.“

Holanďan se prudce otočil, bez ohledu na svou důstojnost hbitě vyskočil na okenní rám – a byl ten tam. Nikdo ještě ani nestačil otevřít ústa, když za ním hupsnul z okna i Suvorov.

Uběhlo několik stísněných okamžiků. Vtom však už důstojníci slyšeli hlas svého generála: „Odhad! To je rychlé přehlédnutí všech předmětů za účelem přibližného určení jejich počtu a velikosti. Ve válce si vylez na strom, jako já u Rimniku. Když jsem spatřil nepřátelský tábor a jeho umístění, mohl jsem si gratulovat k vítězství.“

Ve dveřích se objevil Suvorov přátelsky objímající umíněného Volanda. Obrátil se k sedícím důstojníkům: „Teď chápu, proč Filipova španělská flotila, o níž se tvrdilo, že je neporazitelná, nemohla odolat tak tvrdohlavému národu, jako jsou Holanďané! Věděl to i Petr Veliký a uměl to ocenit.“

(2)

Ve druhé polovině roku 1790 se značně zlepšilo mezinárodní i vojenské postavení Ruska. 3. srpna byl uzavřen mír se švédským králem Gustavem. Velení nad sevastopolskou flotilou na Černém moři konečně převzal F. F. Ušakov a neschopný Vojnovič se vrátil na Kaspické moře. V rozhodující bitvě mezi Hadžibejem a Tendrou, k níž došlo 28. srpna, Ušakov rozdrtil tureckou flotilu kapitána paši. Sahrál na moři stejnou roli jako Suvorov na souši. Jeho úspěšná taktika spočívala v tom, že nechal lodě dojet až na dostřel pušky nebo pistole a potom zahájil kartáčovou palbu. Vítězství u Tendry vyčistilo moře od nepřátelského loďstva, které bránilo ruským lodím v přístupu k Dunaji, odkud chtěla armáda spojenými silami dobýt pevnosti Tulceu, Galati, Brailu a Izmail. Potěmkin byl zas jednou na koni. „Sláva Bohu, naši dali Turkům tak zabrat, že toho už mají dost,“ psal. „Děkuji Fjodoru Fjodoroviči. Kdyby tam byl ten zbabělec Vojnovič, tak by se určitě podělal v Tarchanové zátocy nebo v přístavu.“

Rusům teď už nemohlo uškodit ani vystoupení Rakouska z války. Suvorovovo rozloučení s Koburgem bylo dojemné. Princ zcela podlehl kouzlu osobnosti ruského vojevůdce. Ve svém dopise na rozloučenou Suvorovovi naprosto upřímně napsal: „Nic mne tak nezarmucuje na mém odjezdu jako vědomí, že vás musím opustit, můj ctěný a vzácný příteli. Poznal jsem vaši vznešenou duši. Přátelství nás k sobě připoutalo za velice vážných okolností a při každé příležitosti jsem se vám musel obdivovat jako člověku, který je toho hoden. Posuďte sám, můj nedostižný učiteli, jak je zarmoucené moje srdce, má-li se rozloučit s mužem, který si tak zaslouží mou nekonečnou úctu a náklonnost. Jedině vy můžete zmírnit mé utrpení, zachováte-li mi svou přízeň, kterou jste mne až dosud zahrnoval. Ujišťuji vás se vši upřímností, že bez vašeho přátelství nemohu být šťasten . . . Navždy zůstanete tím nejdražším přítelem, kterého mi seslalo nebe, a nikdo nebude mít právo na takovou úctu, s níž zůstávám . . .“

Velký ruský vojevůdce také našel v Koburgovi čestného spojence, jemuž mohl plně důvěřovat. O vítězství u Rimniku napsal: „Nejdůležitějším faktorem našich úspěchů bylo naše vzájemné přátelství, naprostá otevřenost a upřímnost vztahů mezi mnou a princem Koburským. Až do konce se náš vztah nezměnil. Nemohu zapomenout na tu vrozenou čestnost, jež se vyskytuje tak zřídka a možná je i zcela ojedinělá. Neustále jsem ji u něho pociťoval, aniž by na ni padl třeba jen stín nedůvěry. Naše malá armáda žila spořádaně a bratrsky, netrpěli jsme neupřímností, nárážky, tajnůstkářství . . .“

Poté, co Rakousko vystoupilo z války, bylo v Sistové zahájeno jednání mezi

Turky a představiteli evropských mocností, které byly nepřátelsky naladěny vůči Rusku. Potěmkin teď musel omezit svou působnost na malé turecké území u Černého moře, neboť Rakousko se po dohodě s Portou zavázalo, že nepustí Rusy do Valašska. Prvních úspěchů bylo dosaženo poměrně rychle. Flotila veslic, již velel de Ribas, vypudila z Dunaje turecké lodě. Generálporučík I. V. Gudovič dobyl 18. října Kiliu. Zatímco Ribas bojoval o Tulceu a Isacceu, přiblížil se již 4. října Pavel Potěmkin k Izmailu. Ale Izmail byl něco jiného než Kilija, Tulcea a Isaccea, byla to pevnost „bez slabin“, jak říkal Suvorov.

Nedobytná pevnost byla přestavěna a opevněna podle projektů francouzských inženýrů. Představovala pravouhlý tojůhelník, který se zařezával do krajiny v délce deseti verst a přeponou byl obrácen k Dunaji. Odvěsny tvořil hlavní násep dlouhý šest verst a vysoký tři až čtyři sáhy (pozn. 1 sáh = 1,8 m), před ním kromě toho vedl hluboký a široký příkop. Izmail chránilo asi dvě stě padesát děl různého kalibru a pětatřicetitisícová posádka. Serasker Aidos Mehmed se zapřísáhl, že raději zemře, než by pevnost nechal padnout.

Rusové stahovali k Izmailu vojska. Na pomoc Pavlu Potěmkinovi přitáhl generálmajor Samojlov. Oddíly se rozložily do půlkruhu čtyři versty od města. Energický de Ribas připlul se svou flotilou, zmocnil se velkého ostrova Ciatal na Dunaji, který ležel proti pevnosti, a začal na něm rozmisťovat baterie. Když 24. listopadu dorazily jednotky generálporučíka Gudoviče, dosáhl celkový počet ruských vojsk téměř třiceti tisíc mužů, ale polovinu z nich představovali špatně ozbrojení kozáci. Obléhačí dělostřelectvo Rusové vůbec neměli a polní bylo vybaveno jen po jednom palebném průměru střeliva. Zásoby potravin také nestačily, vojáci byli unavení a otrhaní. Svou roli sehrála i nejednotnost velení. „Je tam moc generálů ve stejné hodnosti a z toho vzejde vždycky jen sněm neschopný dojít k rozhodnutí,“ přiznal o něco později nejjasnější kníže Suvorovovi.

Čas ubíhal a sebevědomí silné izmailské posádky vzrůstalo. Po mírném ostřelování bylo seraskeru Mehmedovi navrženo, aby se pevnosti vzdal, ale ten se Rusům vysmál. Byl chladný a sychravý pozdní podzim. S ním přišly nemoci a beznaděj. Válečná rada rozhodla, že se vzdají útoku a vrátí se do zimních ležení.

S tím však nemohl souhlasit ani nerozhodný G. A. Potěmkin. Jeho trpělivost byla vyčerpána, neboť Kateřina II. žádala, aby co nejdříve dovedl válku k vítěznému konci. 25. listopadu přicválal k Suvorovovi do Galati rychlý posel s rozkazem: „Nezbývá než s pomocí boží podniknout útok na město. Račte tam pospíšet, Vaše Jasnosti, a převzít velení nade všemi útvary . . . Část města obrácenou k Dunaji považuji za nejslabší. Měli bychom se tam dostat, někde vybudovat tábor a teprve odtud vést útok, abychom se měli, nedej bože, kam obrátit v případě, že budeme odraženi. Bůh vám pomáhej! Informujte mne co nejčastěji.“

Nejjasnějším knížetem zmítaly pochybnosti. Sám zřejmě nevěřil v dobytí Izmailu. Když se dozvěděl, že vojska už opouštějí pevnost, znovu začal váhat. Suvorov obdržel další bleskovou depeši: „Ponechávám na Vaší Jasnosti, aby podle svého nejlepšího uvážení rozhodla, zda budeme Izmail dobývat, nebo toho necháme.“

Zato Suvorov ani na okamžik nezaváhal. Přípravy netrvaly dlouho. Poslal k Izmailu svůj oblíbený fanagorijský pluk, kterému velel zkušený Zolotuchin, tisíc arnautů a sto padesát dobrovolníků z apšeronského pluku. Kromě toho dal zhotovit a dopravit k pevnosti třicet žebříků a tisíc hatí.

Nejdřív vyrazil v doprovodu čtyřiceti husarů, ale zdálo se mu, že se konvoj pohybuje pomalu. Nechal proto svůj oddíl za zády a odcválal k Izmailu. Po cestě poslal rozkaz Pavlu Potěmkinovi, aby vojska vrátil.

2. prosince časně ráno přijeli k ruským předsunutým postavením dva jezdci, kteří urazili cestu dlouhou téměř sto verst. Byl to Suvorov a jeho kozák Ivan, jenž vezl v uzlíku celou generálovu výbavu.

Suvorovovo jméno zapůsobilo na všechny jako magické zaklínadlo. Zpráva o jeho příjezdu obletěla armádu i flotilu.

„Vous seul, cher héros, valez 100 000 h! Vy sám, drahý hrdino, vydáte za sto tisíc!“ zvolal Ribas. Teď už všichni mluvili jen o útoku. Suvorov mohl z tábora plným právem napsat nejjasnějšímu knížeti: „Generalita i vojska pahnou po boji.“

Velký vojevůdce si ovšem dobře uvědomoval, jak těžká bude nadcházející bitva. Ve své druhé depeši svalil Potěmkin na Suvorova prakticky veškerou odpovědnost za průběh bitvy. Měl rozdrtit celou armádu, která se uzavřela v nepřipustné pevnosti. Generál riskoval celou svou čtyřicetiletou slávu, ba co víc, i sám život, protože hanbu porážky by asi neunesl. Měl jediné východisko – dobýt Izmail za každou cenu. Ale ani on sám nemohl předvídat, jaký bude výsledek útoku. „Nemohu nic slíbit, záleží na boží prozřetelnosti, zda na nás uvrhne svůj hněv či milost,“ psal Potěmkinovi do Bender.

Všichni se dali do práce. Ribas urychleně budoval nové baterie a připravoval vojska k vylodění. Byl stále ve styku s velitelem, sděloval mu zprávy o Turcích a o výsledcích ostřelování. Na křídlech ruských pozemních vojsk byly postaveny dvě baterie o čtyřiceti dělech, které měly odpoutat nepřítele. Dříve než začala příprava vojáků na útok a než bylo každému vymezeno jeho místo, bylo třeba se o ně postarat. Od Galati byli povoláni markytáni s potravinami.

V dostatečné vzdálenosti od Izmailu dal Suvorov vybudovat něco jako pevnostní val s příkopem. Přicházely sem jednotky a v noci se učily přelézat příkop, ztěkát val a útočit bodáky. Turky představovaly hatě na valu. Suvorov osobně řídil každé cvičení a vždy je zakončil pohovorem. Připomínal dřívější vítězství a neskrýval obtíže nadcházejícího boje.

„Valy Izmailu jsou vysoké, příkopy hluboké, a přesto ho musíme dobýt!“ generál kráčel podél útvaru jekatěrinoslavského pluku a pozorně se díval do tváří vojáků i důstojníků. Zastavil se na pravém křídle: „Leontij Někljudov?“

„Tak jest, Vaše Jasnosti!“ okamžitě odpověděl major.

„Tys byl přece ještě nedávno husarem?“

„Už mám dost šarvátek. Zavolala si mne královna polí.“

„Pamatuji si tě. U Kozludži jsi srazil čtyři sipáhie.“

„Ano, Vaše Jasnosti. Ale ten pátý mi chystal smrt – vrazil mi pistoli do prsou. Ach, Alexandře Vasiljeviči! Zachránilo mne snad jen mateřské pozhennání a modlitba – pistole selhala. Ale moje šavle neselhala nikdy!“

„Jsi bohatýr! Nezapomněl jsem také, jak odvážně ses bil na Krymu.“

Suvorov už nemluvil jen k Někljudovovi, ale k celému praporu. „Pamatují si, jak ses v balaklavském přístavu před očima tureckých námořníků vrhl i s koněm do vody a obeplul jejich velký koráb,“ objal důstojníka a hlasitě uzavřel: „Ruský husar se nebojí ani mořských hlubin, ani vysokých hradeb!“ Potemnělý útvar jekatěrinoslavských vojáků souhlasně zamručel. „Vezměte si z tohoto důstojníka příklad! Snažte se mu vyrovnat!“ Každé Suvorovovo slovo nalézalo živnou půdu v srdcích vojáků.

Před útokem zkusil generál ještě poslední prostředek. 7. prosince poslal seraskerovi Potěmkinův dopis, v kterém ho nejjasnější kníže vyzýval, aby se vyhnul zbytečnému krveprolití a dobrovolně se vzdal pevnosti. Suvorov připojil své poselství, které mělo rovněž oficiální charakter, a vysvětlující poznámku: „Seraskerovi, stařešinům i celé obci. Přišel jsem sem se svými vojsky. Dávám vám čtyřadvacet hodin na rozmyšlenou – po tu dobu jsem ochoten jednat. První výstřel znamená konec mé dobré vůle a útok – smrt. Ponechávám to na vašem uvážení.“

Když jeden z pašů přejímal zásilku, řekl ruskému důstojníkovi: „Spíše se zastaví vody Dunaje a nebeská klenba klesne k zemi, než se vzdá Izmail.“

Sám serasker odpověděl až druhého dne večer s obvyklou tureckou lstivostí: žádal, aby mu místo čtyřadvaceti hodin byla dána lhůta deseti dní, neboť prý musí vypravit posla k vezírovi. Ale tentokrát neměli Turci co činit s Potěmkinem, Gudovičem nebo princem Koburgem. Suvorov vzkázal, že neuvidí-li druhého dne bílý prapor, bude následovat útok, při němž nikoho nešetří.

Ve čtrnácté hlavě vojenského řádu Petra Velikého stojí: „Generál nepodniká nic důležitého o své vlastní vůli, dokud nezasedala válečná rada celé generality, při níž mohou se stejným právem radit všichni generálové.“ V souhlase s tímto článkem shromáždil Suvorov 9. prosince ráno ve svém prostém stanu generálporučíky Potěmkina a Samojlova, generálmajory Goleniščeva-Kutuzova, Tiščeva, Meknoba, Bezborodka, Lacyho, Ribase, Lvova, Arseňjeva, velitele brigád Westfalena, Orlova a Platova.

„Rusové stáli dvakrát před Izmailem a dvakrát ustoupili,“ zahájil generál tichým hlasem. „Nyní, když před ním stojí potřetí, nemají jiné východisko, než dobýt pevnost, nebo zemřít. Obtíže jsou zajisté velké, pevnost je silná, její posádku tvoří celá armáda, ale ruské síle se nic nesmí postavit do cesty! My Rusové jsme také silní, rozhodní, a co je hlavní – až dosud jsme před ničím neustoupili. Domýšliví Turci se ukryli za hradbami a teď se domnívají, že námi mohou pohrdat. Právě proto jim musíme dokázat, že ruský voják je dožene všude. Ustup by znamenal velký úpadek bojového ducha ve vojsku, dozvěděla by se o něm celá Evropa a Turci i jejich přátelé by byli ještě domýšlivější. Jestliže se před námi skloní Izmail, neodváží se Rusům nikdo postavit do cesty! . . .“

„Jsem odhodlán dobýt tuto pevnost, nebo zahynout u jejích stěn,“ uzavřel stejně tichým hlasem. Ukázal na čistý list papíru, kam měli všichni zapsat své mínění. „Poradte se s Bohem a vlastním svědomím a vyjádřete každý svůj názor.“ Potom rychle odešel.

První se zvedl a přistoupil ke stolu neobyčejně vysoký černovlasý kozácký velitel brigády s dobráckou snědou tváří. Jako nejmladší napsal přede všemi na

papír: „útočit“. Byl to Matvej Platov, který sloužil u armády od svých třinácti let a upozornil na sebe svou odvahou v mnohých bitvách, mezi jinými i při dobývání Očakova.

Vojenská rada rozhodla jednomyslně: „Bez odkladu zahájit útok.“

Suvorov vypracoval podrobné dispoziční. Vojska měla zaútočit na pevnost současně ve třech skupinách – od západu tři kolony pod velením Pavla Potěmkina, od východu dvě kolony Alexandra Samojlova a od jihu výsadek flotily Josifa de Ribase. Velitelé byli povinni vzájemně koordinovat svůj postup, po zahájení útoku se nesměli zastavit. Bylo jim také uloženo, aby šetřili křesťany, bezbranné obyvatelstvo, ženy a děti. Před údernými kolonami šli dělníci s krumpáči, lopatami a sekerami.

10. prosince při východu slunce zahřměla kanonáda ze šesti set námořních děl z ostrova Ciatal a z baterií umístěných na křídlech. Turci zpočátku zuřivě odpovídali, ale potom jejich výstřely začaly utíchat a s příchodem noci je už nebylo slyšet. Z pevnosti se ozýval tlumený hluk. V noci přeběhlo k Turkům několik kozáků, kteří je upozornili na blížící se útok. Ani v ruském táboře té noci skoro nikdo nespál. Bděl i Suvorov. Chodil po táboře a rozmlouval s vojáky a důstojníky.

11. prosince ve tři hodiny v noci vzlétla signální raketa a vojska zaujaly výchozí postavení před útokem. V půl šesté ráno vyrazily kolony za naprostého ticha hustou mléčnou mlhou směrem k pevnosti. V téže době vypluly i de Ribasovy lodě. Sotva se kolony Pavla Potěmkina a Alexandra Samojlova přiblížily k pevnosti na vzdálenost tří set kroků, celý val jako by náhle vzplanul – Turci zahájili strašnou palbu.

*Z Vesuvu plamen vyšlehuje,
sloup mocných ohňů svítí v tmách,
nachová zář po nebi pluje,
dým černý stoupá na postrach.
Pobledl Pont a hrom tu bije,
o překot rachot z jícnu vyje,
nad zemí srší jisker květ,
bublají proudy žhavé lávy –
takový obraz ruské slávy
u Izmailu spatřil svět!*

Nejdříve se dostala k pevnosti z pravého křídla kolona generálmajora Lacyho. Vojáci zmatení silnou tureckou palbou se přitiskli k zemi a odhazovali žebříky. Major Někljudov, který byl se svými střelci v předních řadách kolony, přiběhl k Lacymu: „Dovoňte, abych šel první, Vaše Excellence.“

„S boží pomocí do toho,“ odpověděl generál.

„Chlapci!“ zakřičel Někljudov. „Kupředu za mnou! Dívejte se na mne, kde budu já, tam buďte i vy. Podělíme se o čest a slávu, nebo složíme své hlavy!“

Vrhl se do hlubokého příkopu a bez pomoci žebříku vylezl na val. S hrstkou vojáků obsadil nepřátelskou baterii na hradbách. Paží mu pod ramenem prolétla kulka. Dvě kulky ho zasáhly do levé nohy. Jeden Turek ho bodl

kinžálem do kolena. Střelci se drápali z příkopu hlubokého devět sáhů za svým majorem, ale jen málokterí se dostali až nahoru. Někljudov zbrocený krví pokračoval v boji na hradbách. Potom byl zasažen do prsou. Upadl, ale tehdy se už celá kolona myslivců dostala k ukořistěné baterii a na hradbách zaburácelo vítězné „Hurá!“. Polomrtvého Někljudova odnesli na puškách do tábora. Byl to on, kdo první vystoupil na val majestátního Izmailu.

Sousední první kolona generálmajora Lvova se zdržela před silně opevněnými kamennými redutami Tabie. Fanagorijci a apšeronci přešli přes palisádu a obsadili dunajské baterie. Z reduty se vyhrnuli Turci a zaútočili na ně šavlemi. Fanagorijci je bodáky odrazili, obešli redutu a hnali se k Brosské bráně.

Byl raněn Lvov a na jeho místo nastoupil plukovník kníže Lobanov-Rostovskij, ale vzápětí i on utrpěl zranění. Poté se ujal vedení plukovník Zolotuchin.

Zároveň s prvními dvěma kolonami dosáhla pevnostního příkopu i šestá kolona na levém křídle. Vedl ji „ctěný a chrabý generálmajor a rytíř“ Goleniščev-Kutuzov, který podle vyjádření Suvorova „svou odvahou šel příkladem svým podřízeným“. Oddíl si za strašného ostřelování vynutil přechod přes příkop, byl zabit velitel brigády Ribaupierre. Vojáci vyšplhali po žebřících na val, ale tam je přivítala turecká přesila. Kutuzov nepřítele dvakrát zatlačil a dvakrát musel ustoupit až k samému valu. Kolona se zastavila.

Vrchní velitel bedlivě sledoval průběh bitvy z kurganu a rozesílal ordonanční důstojníky s instrukcemi. V předjitřní mlze bylo možno uhádnout, na čí stranu se kloní vítězství, jen podle střídavých výkřiků „Alláh!“ a „Hurá!“. Kutuzov oznámil svému veliteli, že nemůže postupovat dále.

„Vyřiďte Kutuzovovi, že ho jmenuji velitelem Izmailu a že jsem už poslal do Petrohradu zprávu o dobytí pevnosti!“ odpověděl Suvorov. Po boji k tomu dodal: „Dobře známe jeden druhého. Ani jeden z nás by nepřežil neúspěch . . .“

Kutuzov povolal ze zálohy chersonský pluk, zaútočil na nahromaděné Turky, odrazil je a s konečnou platností obsadil hradby. Na jednom místě Rusové zakolísali. V tu chvíli se mezi nimi objevil duchovní polockého pluku a se zdviženým křížem je vedl kupředu.

Suvorov, který bedlivě sledoval tento nejdůležitější úsek, pochvalně poznamenal ve svém hlášení: „Vojska na této straně stála neochvějně a šířila vítězství po kurtinách k dalším baštám.“ Je známo jeho ocenění Kutuzovovy působnosti v bitvě o Izmail: „Kutuzov bojoval na levém křídle, ale byl mojí pravou rukou.“

Do velkých potíží se dostala čtvrtá a pátá kolona, v níž byli špatně ozbrojení a nedostatečně vycvičení kozáci. Když se část čtvrté kolony v čele s donským kozákem, velitelem brigády a rytířem řádu sv. Jiří Vasilijem Orlovem vyšplhala na val, otevřela se náhle sousední Benderská brána, Turci slezli do příkopu a udeřili na kozáky z boku. Píky jim nebyly k ničemu, protože janičáři je snadno přesekávali a mnoho kozáků tak zahynulo pod tureckými šavlemi. Pátá kolona, v níž byl generálmajor Bezborodko, přešla příkop naplněný vodou a začala ztíkat val, potom však zakolísala a okamžitě byla sražena zpět do příkopu. Bezborodko byl těžce raněn do ruky a musel předat velení

odvážnému Matveji Platovovi. Suvorov zpozoroval nebezpečí a hned poslal čtvrté koloně na pomoc zálohu. Kutuzov také poslal prapor pěchoty. „Za mnou, kamarádi!“ zvolal Platov a jako první vyběhl na val. Obě kolony se nakonec na valu udržely.

Nejdolnější kamenná bašta připadla na třetí kolonu generálmajora Meknoba. Žebříky dlouhé šest a půl sáhu museli svazovat po dvou a stavět je nad sebe, a to vše za neustálého ostřelování. Ztráty byly obrovské. Bojoval i sám šedivý serasker se svými nejlepšími janičáři. Generál Meknob byl těžce raněn do nohy, v livonském mysliveckém sboru byli vyřazeni z boje všichni velitelé praporů. Hlavní baštu pomohla nakonec dobýt záloha.

Z Dunaje útočily jen lehké lodě, protože velké nebylo možno dobře vést pro hustou mlhu. K úspěšnému vyloštění přispěla první kolona, která mezitím obsadila baterie u Dunaje. Oddíl vedený generálmajorem Arsenjevem bleskurychle provedl výsadek z dvaceti lodí. Stejně jako na ostatních úsecích i zde byli vpředu důstojníci a bili se jako řadoví vojáci. Neohroženě velel kozácké flotile plukovník Anton Golovatyj, pocházející ze Záporožské Seče, který byl atamanem černomořského vojska. Turci byli odraženi od řeky a Ribas se okamžitě spojil s Kutuzovem a Zolotuchinem.

K osmé hodině ráno Rusové obsadili všechna vnější opevnění Izmailu. „Den už matně osvětloval všechny předměty,“ vzpomíná Suvorov. Turci se chystali k obraně na ulicích a v domech. Vrchní velitel vydal rozkaz k útoku, aby se nepřítel nestačil vzpamatovat. Kozáci Pavla Potěmkina otevřeli Brosskou bránu, do níž se okamžitě vřítily tři eskadrony karabiníků. Zolotuchin otevřel Chotinskou bránu a vpustil jí granátníky a polní dělostřelectvo. Benderskou branou vjeli do pevnosti voroněžští husaři. Lítý boj pokračoval. Z domů vylétaly kulky, každý „chan“ – zájezdní hostinec – se změnil v malou pevnost. Rusové měli stále větší ztráty. Na některých úsecích byli Turci v takové přesile, že se jim podařilo přejít do protiútoků a začali dokonce obklíčovat řídnoucí ruské útvary. Kaplan-Girej, vítěz nad Rakušany u Giurgie, shromáždil několik tisíc Turků a Tatarů, způsobil zmatek mezi černomořskými kozáky, ukořistil dvě jejich děla a byl by je úplně zničil, kdyby sem rychle nepřispěchaly tři prapory. Kaplan-Girej se zmítal v obklíčení, na všechny návrhy, aby se vzdal dobrovolně, odpovídal údery šavlí a nakonec zahynul na bodácích.

Za šest a půl hodiny už měli Rusové „dokonalou převahu“ nad nepřítelem, jenom v redutě Tabii, červené mešitě a dvou kamenných „chanech“, zůstali poslední obránci Izmailu. Sám Aidos Mehmed se ukryl se dvěma tisíci janičáři v jednom z kamenných „chanů“. Plukovník Zolotuchin se s fanagorijským praporem dvakrát pokusil „chan“ dobýt, ale nepodařilo se mu to. Nakonec prorazily bránu dělostřelecké náboje, granátníci vtrhli dovnitř a vyřadili bodáky většinu Turků. Aidos Mehmed zahynul po šestnácti zásazích bodákem. Mezi šestadvaceti tisíci mrtvých Turků a Tatarů byli i čtyři pašové v hodnosti dvou bunčuků a šest tatarských sultánů – čistokrevných princů. Suvorov uvádí, že bylo zabito nebo zraněno čtyři tisíce dvě stě šedesát Rusů, ale ve skutečnosti byly ztráty zřejmě vyšší. Pozdější údaje mluví o čtyřech tisících mrtvých a šesti tisících raněných. Ze šesti set padesáti důstojníků zůstalo jen dvě stě padesát schopných boje.

Při dobývání Izmailu se projevila neobyčejná odvaha a hrdinství ruských vojáků. Jejich čin zvěčnili ve svých zvukných verších mnozí básníci. Děřžavin napsal svou „Lyrickou píseň o Rusku po dobytí Izmailu“:

*Sláva těch nikdy nevyvane,
kdo život za vlast položí,
tak na věčnosti jasně plane,
jak měsíční svit na moři.
Po mnoha letech lidé noví
naslouchat budou hrdinovi,
jenž neznal zradu ani strach.
Z mohyly jeho jiskra vzplane,
až básník v písni neslýchané
zas život vdechne v jeho prach.*

„Nenalézám dost pochvalných slov, abych jimi ocenil odvahu, vytrvalost a udatnost vojáků všech hodností a všech vojsk, kteří se podíleli na tomto úspěchu. Nikde se nemohla více projevit duchapřítomnost, pohotovost a rozhodnost štábních a vyšších důstojníků, kázeň, organizovanost a statečnost vojáků. To mohlo dokázat jen chrabré a neporazitelné ruské vojsko,“ napsal Suvorov ve svém hlášení. Rusové získali bohatou kořist: 265 děl, 345 praporů, tři tisíce pudů prachu a asi deset tisíc koní. Vojáci se podělili o zboží v hodnotě miliónu rublů, strhali ze žerdí spoustu praporů a opásali se jimi.

Suvorov jako obvykle svůj podíl nepřijal. I když mu vojáci přivedli bohatě vstrojeného koně, odmítl ho se slovy: „Donský kůň mne sem přivezl, na něm také odjedu.“

V pevnosti byla zřízena nemocnice, do níž přenášeli ze studených stanů raněné. Byl mezi nimi i Někljudov, který už od rána silně krvácel. Při návštěvě nemocnice Suvorov zraněného hrdinu objal a před celou suitou zvolal: „Udatný Někljudov! Neohrožený Někljudov! Sláva mu!“

Hned po dobytí Izmailu Suvorov poslal krátké hlášení Potěmkinovi: „Neznám pevnější pevnosti a odvážnějších obránců, než jsem poznal v Izmailu, jenž se po krvavé zteči sklonil před majestátním trůnem Jeho carského Veličenstva.“

Turecko a jeho evropské přívržence pád Izmailu ohromil. Jednání v Sistové bylo přerušeno a diplomaté se urychleně rozjeli. Cesta na Balkán byla volná. V Cařihradu se začalo mluvit o opevnění hlavního města a zavedení všeobecné vojenské hotovosti.

Do historie vojenského umění byly vepsány nové stránky. Jak píše sovětský vojenský historik G. Meščerjakov, „měl Suvorovův postup u Izmailu, trvajícím všeho všudy několik dní, zásadní význam pro rozvoj válečného umění. Jeho útok na Izmail způsobil doslova převrat v metodách boje proti pevnostem, jež byly až dosud dobývány dlouhým obléháním nebo útokem spojeným se zákopnickými pracemi, které vyžadovaly spoustu času a obrovskou námahu. Suvorov po dělostřelecké přípravě dobyl pevnost přímým útokem. Tento převrat mohl uskutečnit jen díky tomu, že už dávno před tím vypracoval teorii

V. I. Suvorov. Matheyova rytina.

A. V. Suvorov v dětských letech.
Pastel neznámého malíře
z 1. pol. 18. st.

Alžběta Petrovna.

Uniforma seržantů
preobraženského
pluku a vojáků
semjonovského
a izmailovského
pluku v letech
1742–1762.

Uniforma žlutých
husarů v letech
1760–1761.

A. V. Suvorov
pronásleduje
Platenův oddíl.

Kostel v Nové Ladoze.

P. S. Saltykov. Podle
portrétu od neznámého malíře.

A. I. Bibikov.
Dobová rytina neznámého
mistra.

P. A. Rumjancev.
Portrét od D. G. Levického.

Baron Weisman
von Weissenstein.
Podle dobové rytiny.

Hvězda a kříž řádu
sv. Alexandra
Něvského.

Donský kozák v roce 1774.

Bitva u Kozludži.

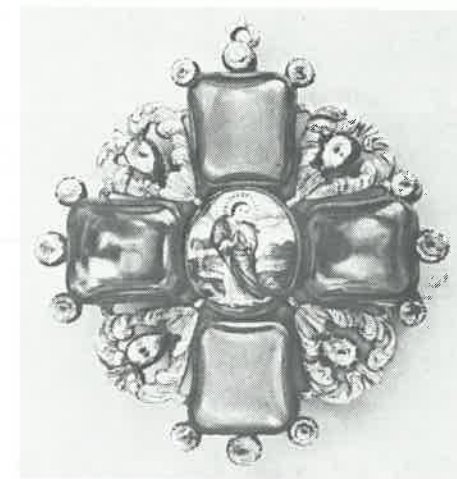
Portrét J. I. Pugačova namalovaný přes vyobrazení Kateřiny II. Neznámý malíř. 1773.

V. I. Suvorovová. Portrét od neznámého malíře.

A. V. Suvorov. Neznámý malíř. 1780.

Kříž řádu sv. Anny.

Letní uniforma mušketýrů
v letech 1763–1786.

G. A. Potëmkin.
Portrét od Lampiho.

Bitva i Kinburnu.
Schubertova kresba.

Závěrečná fáze bitvy
u Kinburnu. Dobová
rytina I. M. Willa.

Action zwischen den Russen u. Türken
Landing auf der Höhe von Kinburn
Die Russen truppen das die Landing
auf der Höhe von Kinburn (1) Aus
dem Feuer (2) worauf die Russen
ihre Qualität zu geben sich (3) im
Angriff (4) um seinen Generalen die
1016. im Süden u. Westen

Den 12. Sept. 1787 wagte sich der größte Theil der Besatzung von Oczakow
den Osmanen gelang es auch 5000 Mann aus Land zu ziehen, und auch zu
den wolle bis unter die Cannonen von Kinburn zur Reparatur zu bringen. Da aber die
Landing auf die (2) türkische Schiffe, welche auch einige kleine Schiffe
in die Flanke setzten (4) einige Tausend nieder gehauen u die übrigen
stürzen zwang, bis zu einem (5) Dem die Kosaken Nase u Ohren abschlugen
u erorden (7) Ruicker Layer u Schiffe, die Russen hätten auch einen Verlust
1016. im Süden u. Westen

Suvoročka
ve věku 7-8 let.
Olejomalba neznámého malíře.

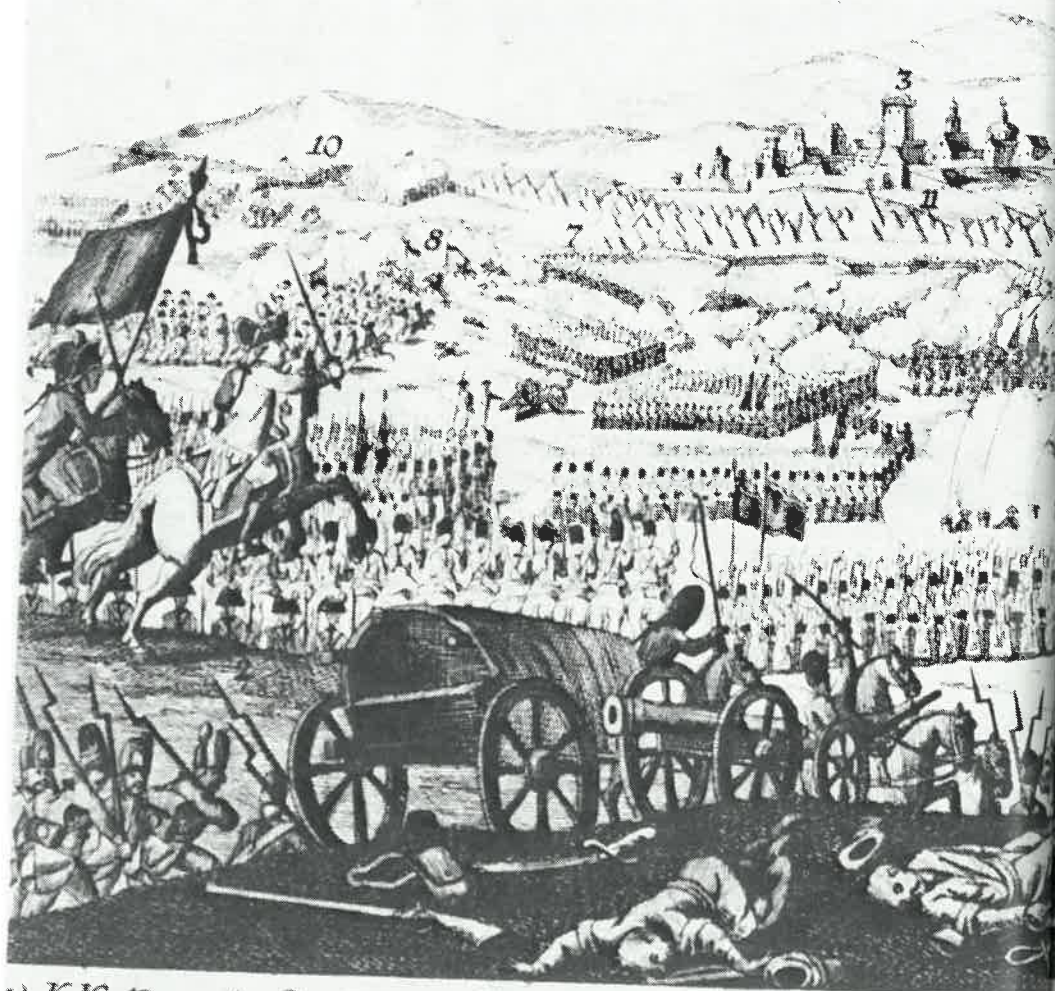
Pomník A. V. Suvorova v Očakově.
Autor B. V. Eduards. 1906.

Dobývání Očakova.
Casanovův obraz.

Siege aupres de Tokran vers les 3000. Turcs per les Tru-
siones le 31. Jul: 1789. Devine per Ingenieur Imperiale

de Prince Koburg et la Division des Imperiales Ruf-

1) K.K. Komandirende General Prinz v. Koburg 2) Russischer General
6.) Kanonieren brechen durch u. sprengen den Pulverturme (7.) Russen stürmen
10) Derwisch Mehmet Bascha von 3. Reg. Schwaben sucht sich nach Buzo (11) Osman Bascha
in Toden belegt sich auf 1500 Mann gefangen genommen 96. unzer Verlust best
gegriffen sind von Verwundeten zählen wir 70 darunter den Unterleutenant
in 16. Jahr erobert nach der Schlacht ist dieselbe auf dem Schlachtfeld im feindlichen Lager
schmet durch einen Kanonier. Insonder

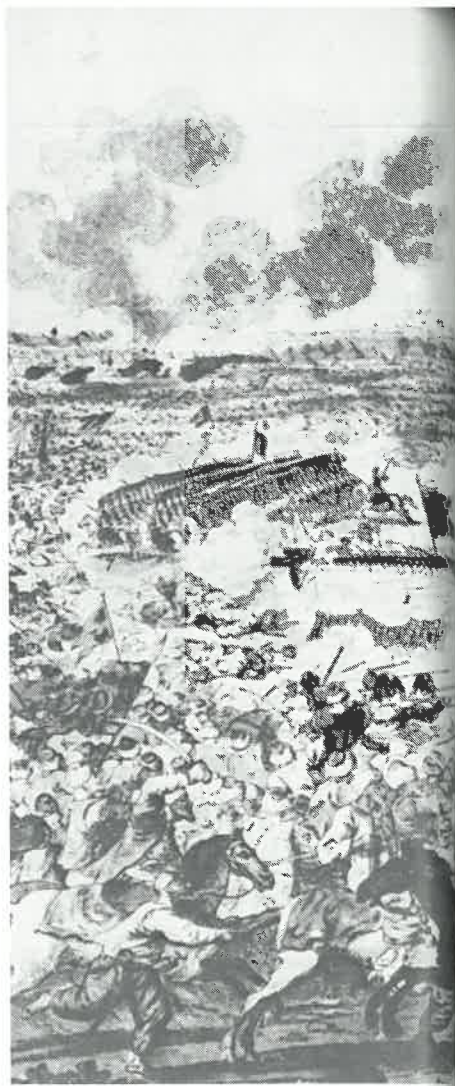
Suworow (3) die Stadt Tokran (4) türkische Lager (5) Kloster Samuel
hanzte Lager (8) u. werfen die Spahis nieder (9) Feldbatterie u. Standort der Schlac
nach Rimnik (12) die Janitscharen fliehen nach Brailow des feindl. Verlust
25 Mann worunter der Oberste Graf v. Auersberg u. Major Orallij
13 todt. 14 verwundete Pferde an Siegereichen hat die vereinigt. Armee 10 Kan
peroyen u. hat davor sich gelagert.

Bitva u Fokšan.
Rytina I. M. Willa.

Kříž a vyšívaná
hvězda řádu
sv. Ondřeje.

Bitva
u Rymniku.

De Ribas.
Podle portrétu od Lampiho.

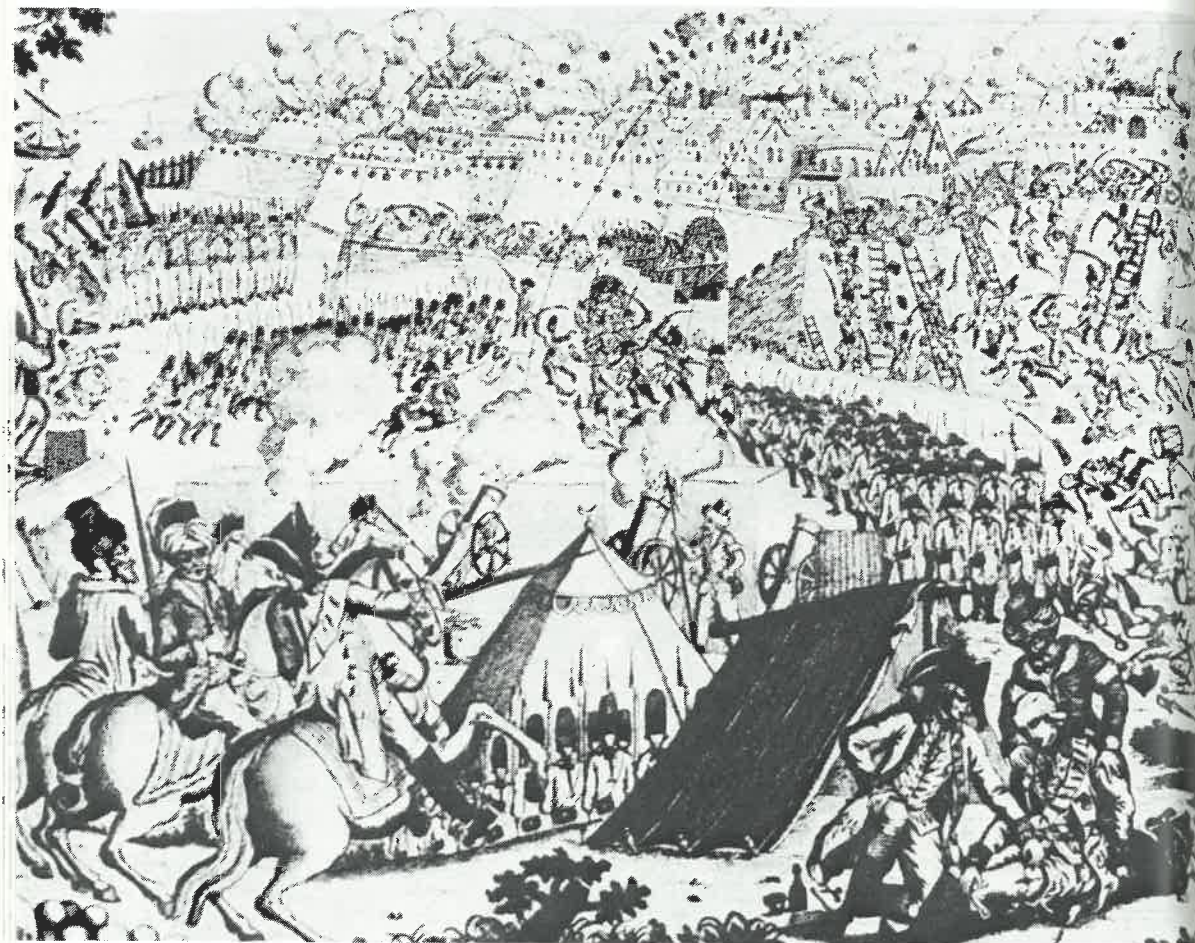

L. J. Někljudov.
Frolova rytina podle
Tropinova portrétu.

M. Platov.

Dobývání
Izmailu.
Dobová rytina
I. M. Willa.

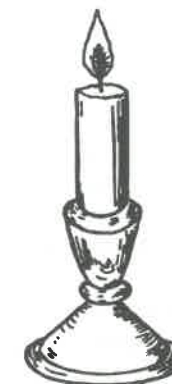
Hvězda,
kříž, stuha
a iniciála
na rubu
kříže řádu
sv. Jiří.

Его Высочайшего Величества Генералу Маюму Кавалеру
и Кавалеру Таврии Маюму Гвардии Полковнику
+ Флигель-Адютанту и Почетному Советнику
Александръ Суворовъ

Raport kaprála Suvorova.

«Высокій рангъ».

«Малый рангъ».

«Отъ высоты подсвѣчника не прибываетъ свѣту, тако чванному ранги не приносятъ разума».

„Tak jako s výškou svícny nepřibude světla,
tak nadutci s hodnostmi nepřibude rozumu.“

Suvorovův aforismus z Umění vítězit.

nové metody dobývání velké moderní pevnosti, v níž byla hlavní pozornost věnována dělostřelectvu a pěchotě, a prakticky si ji ověřil.“

Suvorov se zdržel v Izmailu ještě asi deset dní a potom odjel na svém donském koníkovu do Galati. Potěmkin ho zval do Jass jako vítěze a sliboval mu hory doly. Generál ve svých odpovědích nešetřil lichotkami, ujišťoval knížete, že vojáci by za něho dali život a on sám že by se „chtěl dotknout jeho paže a v duchu objímá jeho kolena.“ Nic nenasvědčovalo tomu, že mezi nimi brzy dojde ke konečné roztržce. Suvorov jel do Jass s jasným vědomím toho, co dokázala vojska pod jeho velením, a právem se domníval, že si zaslouží maršálskou hůl. Zасыpávali ho blahopřejnými dopisy, opěvovali ho básníci, upíraly se k němu zraky všech. Nemohl už proto být jako dřív pouhým vykonavatelem Potěmkinovy vůle, cítil, že knížete v očích Rusů přerostl.

(3)

Potěmkin chtěl vítěze od Izmailu uvítat se všemi poctami, a přikázal proto, aby byly na cestách rozestaveny hlídky. Když mu oznámili, že Suvorov vyjel z poslední stanice, uložil plukovníku Baurovi, aby hlídal v pokoji u okna a uvědomil ho, až zahlédne příjíždějícího vojevůdce.

Suvorov se však vždy řídil svým vlastním rozumem. Přijel do Jass tajně, přenocoval u známého moldavského policejního náčelníka a zakázal, aby se o jeho příjezdu mluvílo. Druhého dne vsedl do moldavského „berlinu“, připomínajícího biskupský kočár, na kozlík se vyhoupl moldavský kočí v širokém plášti a s dlouhým bičem a na zadní stupátko vylezl náčelníkův lokaj v županu se širokými rukávy. Když se tento maškarní kočár přiblížil k Potěmkinovu dvoru, nikoho ani nenapadlo, že v něm sedí Suvorov.

Vtom však „berlin“ zahrnul do dvora. Baur poznal generála, běžel za knížetem a ten rychle vyšel ze svých komnat. Nestal ještě ani sejit se schodů, když k němu několika skoky vyběhl Suvorov. Padli si do náručí a několikrát se políbili. Potěmkinova suita stála uctivě opodál.

„Čím mohu odměnit vaši zásluhu, hrabě Alexandře Vasiljeviči?“ zeptal se Potěmkin rozradostněným setkáním. „Ničím, Vaše Jasnosti,“ podrážděně odsekl Suvorov, dívaje se vzhůru na Potěmkina. „Nejsem kupec a nepřijel jsem, abych smlouval. Kromě Boha a nejmilostivější panovnice mne nikdo odměnit nemůže!“

Potěmkinovi ztuhl úsměv na rtech. Beze slova se otočil a zamířil do pokoje. Suvorov ho následoval, aby mu podal hlášení. Potom oba přecházeli po pokoji, neschopni vypravit ze sebe slova, nakonec se jeden druhému uklonili a rozešli se. Suvorov se vrátil ke svému Moldavanovi. Bylo to jeho poslední setkání s Potěmkinem.

Velký vojevůdce naivně a důvěřivě doufal ve spravedlnost Kateřiny II., „matičky carevny“, která „všechno vidí“. Ale jeho naděje byly liché. Znovu upadl v nemilost, protože si udělal zlého a stále ještě mocného nepřítele. Ve srovnání s dosaženým vítězstvím byla odměna směšně nízká. Na návrh

Potěmkin byla na jeho počest zhotovena pamětní medaile a stal se podplukovníkem preobraženského pluku. Byla to sice čestná hodnost, ale spíš pro vysloužilé generály. Vedle jiných starých a zasloužilých generálů byl totiž už jedenáctým gardovým podplukovníkem. Pamětní medaili navrhovala sama carevna. Suvorovova podoba svědčí o nejednoznačném vztahu, který k němu Kateřina zaujímal. Znalec Suvorovových portrétů po podrobném prozkoumání medaile konstatoval, že se zde „spojují rysy Herkula s naturalistickým zobrazením Suvorovovy stařecké tváře“.

„Utrpěl jsem sedm ran. Dvě ve válce a pět u dvora,“ říkal vojevůdce.

V lednu roku 1791 přijel do Petrohradu. Válku s Tureckem za něho už dobojovali jiní.

Příčinou Potěmkinovy pomstychtivosti nebyla jen zlost na Suvorova. Knížetě byl podrážděn, neboť cítil, že jeho vliv upadá, že panovníci začal ovládat nový favorit, třiatřicetiletý Platon Zubov. Nedal se zmýlit dary, jimiž ho Kateřina zahrnovala. I když cítil, že ztrácí půdu pod nohama, před svými přáteli se tvářil sebevědomě. Než odjel do hlavního města, řekl jim: „Není mi dobře, musím si dát v Petrohradě vytrhnout zub.“

Na počest vítězství u Izmailu se měl 28. dubna 1791 konat v Tauridském paláci slavnostní ples. Vítěz na něm nebyl. Kateřina nechtěla mít Suvorova na očích a poslala ho proto dva dny před oslavami do Finska, které měl projet až ke švédským hranicím a zjistit tamější situaci. Znamenalo to, že upadl v nemilost a posílají ho do vyhnanství. Vojevůdce se už třetí měsíc trápil v Petrohradě, cítil se smrtelně uražen, ztrácel chuť do života: „Už tu dlouho nebudu, blíží se konec. Jsem zraněn, je mi šedesát, všechna šťáva ve mně vysychá jako v citrónu.“

Budoucnost mu uchystala nová vítězství, ale Izmail ho poznamenal na celý život. Vykonal čin, který nemá obdoby a dodnes vzbuzuje obdiv vojenských odborníků. Nemohl se proto vyrovnat s krivdou, která na něm byla spáchána: „Na izmailskou potupu nikdy nezapomenu.“

Ve Finsku

*Hlavní je pohyb
a srdce na správném místě.*

SUVOROV V DOPISE TURČANINOVVI Z FINSKA

(1)

Již druhého dne po obdržení Kateřinina příkazu k odjezdu do Finska jí Suvorov psal z Vyborgu: „Očekávám Vaše rozkazy.“ Se zápalom se pustil do práce, která sice neodpovídala jeho představám, ale přinášela alespoň Rusku užitek a jeho zachraňovala před ochromující nečinností. Zatímco Potěmkin sklízel slávu za vítězství u Izmailu a zahrnut neuvěřitelným přepychem užíval života v Petrohradě, jedenašedesátiletý vojevůdce žil v divokém a zapadlém kraji, kde musel snášet útrapy, s jakými se člověk jeho postavení nesetkal ani za války.

„Někdy bdím celých čtyřadvacet hodin a projíždím na koni zdejšími ubohými vesnicemi,“ sděloval státnímu tajemníkovi pro vojenské záležitosti Turčaninovi. Suvorov tak objel řadu pevností a vzdálených stanovišť – Vilmanstrand, Fredriksham, Vyborg, Kymmenebord, Davydov, zkontroloval opevnění, kasárna, dělostřelectvo, sklady, nemocnice a sestavil podrobný plán ženijních opatření pro případ války se Švédskem. Svůj úkol splnil za pouhé čtyři týdny a potom se vydal do Petrohradu, aby tam předložil zprávu. 25. června mu Kateřina uložila nový úkol. „Na základě Vámi provedené prohlídky naší hranice se švédským Finskem, kterou jste vykonal na náš rozkaz, Vám ukládáme, abyste vedl stavbu opevnění, jejichž návrh jste předložil . . .“

Byl to nový, i když poněkud zastřený projev nemilosti. Předního vojevůdce, který o sobě tvrdil, že „není žádný inženýr, ale polní voják“, „žádný Vauban, ale Rimmický“, posílali do zapadlého severozápadního cípu země, aby tam prováděl stavební práce! A dělo se tak v době, kdy se rozhodovalo o výsledku války s Tureckem a kdy se Anglie, Prusko a Polsko vyzbrojovaly k nové válce.

Suvorov přímo hltal novinové zprávy, žádal spolehlivé osoby, aby mu včas předplácely německé, rakouské, francouzské a polské deníky, z Vilmanstrandu psal například podplukovníkovi Sacken-Ostenovi: „Barone Fabiane Vilimoviči! Odebíral jsem z německých novin hamburské, vídeňské a „Erlangen“, z francouzských „Barien“, „Courier de Londres“, z polských varšavské, z ruských sanktpetěrburgské nebo moskevské, malý francouzský časopis Encyclopédiques Debouillon a německý hamburský politický časopis. Protože rok už pomalu končí a je třeba udělat objednávku na další, prosím Vás, Vaše Blahorodí, abyste se ujal tohoto úkolu, a můžete-li, objednal navíc „Nouvelles extraordinaires“.“

Od dobytí Izmailu až do roku 1794 se velký vojevůdce nezúčastnil žádné z bouřlivých událostí. Neúnavně sledoval politické dění v Evropě, ale sám mohl jen přemýšlet o důsledcích rozvíjejícího se historického dramatu. Trápilo ho, že se stal „příživujícím se inženýrem“, chtěl bojovat, žádal, aby ho poslali do Turecka nebo alespoň do Polska . . .

Všechny jeho prosby a „naléhavé žádosti“ zůstaly bez odpovědi, nebo byly tvrdě zamítnuty. Jaký paradox: velký vojevůdce, kterého zavrhovali u dvora a jehož zásluhy nedokázala vláda Kateřiny II. ocenit, značnou část svého života trávil v ponižujících funkcích v Polsku, na Krymu, na Kubáni, v Astrachani, Undolu a nyní ve Finsku.

„Hlavní je pohyb a srdce na správném místě,“ stěžuje si Turčaninovi v dopise z 12. června 1792. Za devět dní píše: „Po celý svůj život jsem dělal něco užitečného, a teď se ze mne k mé hanbě stal povaleč!“ A ještě v červnu: „Po padesáti letech praxe ze mne udělali příživníka. Nohsledové snížili mou cenu na léta odkroucená ve službě, protože mi nemohou upřít, že jsem služebně i věkem starší než oni, ale dobře vědí, že se jim nemohu rovnat předky, kteří by se proslavili lokajskou službou u dvora. Ve skutečnosti tím urážejí moji hodnost – nechávají mne hasit vápno a pálit cihly, a v Sankt-Petěrburgu po mně za to háže blátem stádo hovad a lumpů. Ale všechny jejich rafinované a dvojsmyslné narážky tady pozbývají smyslu. Jsem od tebe příliš vzdálen, ó matko vlasti! Učiň, ať je můj konec příjemný, postačí mi k tomu jedna eskadrona.“

Suvorov si byl vědom, že i Turčaninov je slabý zastánce. Tento syn tureckého důstojníka, zajatého Münnichem při útoku na Očakov, a protřelý dvořan uměl podle slov Suvorova „plout s každým větrem“, nezáleželo mu na tom, komu slouží. Starý vojevůdce zaspává dopisy muže své neteře D. I. Chvostova, pětatřicetiletého podplukovníka černigovského pěšího pluku a začínajícího básníka. Ten si sice upřímně váží svého slavného příbuzného a projevuje velkou snahu, ale zároveň je i bezradný, jak vyplývá z jeho dopisů, v nichž generálovi sděluje bez rozmyslu ty nejnesmyslnější a nejrozpornější pověsti. Jeho zmatené listy Suvorovovi často pořádně hnuly žlučí.

K tomu všemu přibýly i obavy o osud jediné dcery. 15. února 1791 Nataša ukončila studium ve Smolném a dočasně bydlela u své sestřence Agraferny Ivanovny Chvostovové. Ale již 3. března z ní carevna udělala dvorní dámu s ročním platem šest set rublů a vzala ji k sobě. Suvorov byl zděšen. Dával Suvoročce naléhavé rady, sestavil pro ni celý kodex zásad ve snaze uchránit ji před chybným krokem: „Nechť tě ochraňuje bohyně nevinnosti. Tvé postavení se mění. Pamatuji, že vzbudíš pohoršení, nebudeš-li dostatečně ovládat své chování. Dej si na to pozor. Nauč se přirozené uctivosti, vyhýbej se lidem, kteří stavějí na odívání svou duchaplnost – jsou to většinou lidi zkažených mravů. Buď přísná k mužům, mluv s nimi co nejméně, a když oni začnou mluvit s tebou, odpovídej na jejich lichotky skromným mlčením. Doufej v Prozřetelnost! Věř mi, bude tvůj osud řídit správným směrem . . .“ Právem se obával o Natašinu mravnost, neboť dobře znal zkaženost Potěmkina. Ale nebyl to jen on! Nelíbili se mu ani mnozí jiní, včetně první dvorní dámy baronky Maltitzové, která si získala špatnou pověst.

Suvorov nebyl jediný otec, který se obával o svou dceru. Ne náhodou jeden z nejvzdělanějších lidí tehdejšího Ruska, zplnomocněný ministr u dvora ve Velké Británii S. R. Voroncov, prohlásil, že by si přál, aby se jeho dcera stala dvorní dámou jen za vlády Pavla I. „Za dřívější vlády,“ vysvětloval, „bych s tím nesouhlasil a zvolil bych pro svou dceru raději jakékoli jiné místo než službu u dvora, kde se Potěmkinovy neteře každou chvíli zbavovaly těhotenství a přitom se nepřestaly nazývat demoiselles d'honneur.“

Suvorov byl zcela zaslepen otcovskou láskou ke své „růžičce“ a ve svých dopisech neustále přesvědčoval Chvostova, Natašinu vychovatele Korického i samotnou dceru o „nebezpečné nakažlivosti marnosti světské, která rozvrací mravy a hubí počestnost“. Nechtěl připustit, že Natašina mravopočestnost je před dotěrností mužů spolehlivě chráněna samotnou přírodou. Suvoročka nebyla obdařena krásou ani zteplou postavou a kromě toho se ve společnosti chovala plaše, byla málomluvná a uzavřená. Proto ani Kateřina II. se svou novou dvorní dámou skoro nikdy nehovořila. Jedna z dvorních dam se dala slyšet, že Natálie Alexandrovna „má velmi dobré srdce, ale je pěkně hloupá“. Zkrátka ani ti největší nactiutrhačové nemohli najít v jejím chování nic odsouzeníhodného.

Když se generál v červnu 1791 objevil v hlavním městě, rozhodl se, že Natašu dostane ode dvora pod záminkou, že ji chce mít u sebe. Kateřina mu to se zjevnou nelibostí dovolila. Tímto činem vojevůdce vyjádřil své pohrdání vyšší společností. Potom Suvorov povolal z vologdské vesnice svou sestru Marii Vasiljevnu Olešovovou a ubytoval ji spolu s dcerou ve svém domě v Italské ulici. Tehdy se také rozhodl, že Natašu provdá. Byla tenkrát už velmi bohatou nevěstou – Suvorov jí v závěti odkázal všechny své statky, osm set třicet čtyři nevolníků mužského pohlaví, „jakož i všechnu hotovost, kolik jí po sečení bude“.

Suvoročka neměla nouzi o ženichy zvučných jmen. Generál se samozřejmě sám věnoval výběru budoucího zetě, zvažoval všechna „pro“ a „proti“, váhal a zavrhoval. Prvním kandidátem byl syn prezidenta vojenského kolegia hraběte N. I. Saltykova – Dmitrij. Mohlo to vypadat, že tento svazek sliboval

ctížádostivému Suvorovovi nemalé výhody. Ale generál tentokrát nebral v úvahu služební záležitosti, spíš se obával, že mu příbuzenské vztahy se Saltykovem budou naopak svazovat ruce. Navíc se mu ženich zdál příliš mladý a nehezky, „napolo slepý“. Takže tento uchazeč o Natašinu ruku byl rychle zamítnut.

Dalšího nápadníka – gruzínského careviče Miriana – brzy zastínil mladý kníže Sergej Nikolajevič Dolgorukov, který se objevil ve Finsku údajně „ze zájmu o vojenské umění“. Suvorovovi se zpočátku zalíbil: „není bohatý – žádný hýřil, je mladý a dosáhl vysokého postavení, tvář má poďobanou od neštovic a mravy bezúhonné“. Ale Chvostov se svého příbuzného obezřetně snažil odradit od unáhleného kroku, připomínal mu, že Dolgorukov je příbuzný hraběte Saltykova. Hlavně tento argument na Suvorova silně zapůsobil, začal váhat a časem Dolgorukova jako nápadníka své dcery vyloučil.

Dokud nebyly dceřiny záležitosti uspořádány, bál se podnikat něco riskantního, požádat třeba o penzionování nebo přeložení do zahraničí: „Nataša vládne mým osudem, musím ji co nejdříve provdat – až do té doby bude mé srdce zranitelné.“

Ze vzdáleného Finska viděl ukřivděný generál mnohé události zkreseně. 28. června 1791 kníže Repnin porazil sedmdesátitisícovou tureckou armádu u Mäciny a donutil protivníka, aby požádal o příměří. Suvorovovi však připadalo Repninovo vítězství pochybné. Domníval se, že Turků bylo pouhých patnáct tisíc a ostatní že byli jen „přízraky“. Chvostovovi poslal svůj epigram na Repnina, který vydával za „překlad z angličtiny“:

*K Mäcině génius všech porážek, co byly,
když zbylých patnáct tisíc navál k útoku,
hrdina tasil zbraň, dal troubit ze vsí síly
– před ním sám vezír hnál sto tisíc přízraků.*

„Mačinský je blázen. Ve srovnání s Rimnikem je to něco jako žába proti býkovi,“ rozčiloval se Suvorov, připomínaje bajku o býkovi a žábě.

Trpěl tím, že válku s Tureckem dovedli do vítězného konce jiní. 21. června Gudovičova vojska dobyla pevnost Anapu na černomořském pobřeží Kavkazu. 31. července F. F. Ušakov rozdrtil turecké loďstvo vedené kapitánem pašou Said-Alím u mysu Kaliakrie. Turci se chtěli rychle dohodnout s Replinem na předběžných podmínkách míru. Potěmkin nestačil přijet včas k podepsání smlouvy a potom ostře vytýkal Replinovi, že příliš spěchal a ustupoval. Celou záležitost chtěl podrobně projednat v Jassách s tím, že ji pořádně rozmázne, ale už to nestihl. Zaskočila ho nemoc, která na sebe upozornila už v Petrohradě. V předtuše blízké smrti se chtěl uchýlit do „svého Nikolajeva“. 5. října 1791 opustil Jassy, ale když ujel pouhých osmatřicet verst, poznal, že cestu nevydrží. Dal se vynést z kočáru na rozprostřený plášť a tam, ve stepi nedaleko cesty, skonal.

„Velký člověk – i člověk velký. Veliký rozumem i postavou,“ komentoval jeho smrt Suvorov. „Nepodobal se onomu urostlému francouzskému vyslanci v Londýně, o němž kancléř Bacon řekl, že podkroví bývá obyčejně špatně zařízení.“

Výstižně vyjádřil rozpornost Potěmkinovy povahy ve svém epigramu – parodii na slavnostní Děržavinovy „Sbory“, napsané k oslavám v Petrohradě v roce 1791:

*Jednou rukou vmžiku dá ti dámou mat,
druhou zatím bude o osud zemí hrát.
Přítele i soka zadupává v prach,
druhou nohou přitom kráčí po hvězdách.*

S Potěmkinovou smrtí Suvorovovi nebylo nepřátel. „Stádo hovad“ – dvorní klika – nevynechala jedinou příležitost, aby ho nepohaněla a nerozšiřovala o něm pomluvy. „Spíše se zavděčíš pánovi než sluhovi,“ říkal generál, který doslova válčil s lidmi ode dvora. „Služba u dvora předpokládá tři vlastnosti – odvahu, přizpůsobivost a věrolomnost,“ napsal Chvostovovi.

Z Petrohradu ho popichovali, ve Finsku měl naspěch. Úkol, který mu uložila Kateřina II., byl velice složitý, vyžadoval velké zkušenosti, schopnost proniknout do tajů spleťtých rozpočtů a účetnictví. V důsledku nezdravého podnebí, nedbalosti velitelů a špatných podmínek se finská divize dostala do zoufalého stavu. Není proto divu, že v divizi přímo bujelo dezertérství.

Suvorov začal od píky – ze všeho nejdřív se pustil do zlepšování životních podmínek vojáků. Jeho rozkazy byly strohé a jednoznačné: „Za nedostatečnou péči o zdraví vojáků bude velitel přísně potrestán.“ Sestavil a zveřejnil ve vojsku podrobné zásady hygieny, závazné pro všechny podřízené:

„– Když se zpotíte, nesedejte si hned k jídlu a hlavně si nelehejte, nejdřív se musíte projít a uschnout.

– Jakmile je kaše dovařena, hned se pustit do jídla, lenochům nedat.

– Na zimnici, průjem a horkost – hlad, na kurděje – tabák.

– Kdo si čistí žaludek dávidly a projímadly, ať celý den nejí.

– Projímadlem vojáků je rebarbora a také šfovík.

– Hlavu chránit před rosou čepicí, za chladné noci si obléknout plášť.

– Ochrana před nepříznivým podnebím: zelí, křen, tabák, letní byliny, jahody jen zralé, střídmě a jen ten, komu neuškodí.

– Všichni zdravotníci, od důstojníků po řadové vojáky, mají právo mi denně hlásit velitele všech hodností, kteří nedbají o zdraví vojáků a neuposlechli jejich rad. V takovém případě je za jejich nedbalost stihne můj trest.“

Vojáci pocházející z jiných gubernií v bažinatém a studeném kraji trpěli v zimě kurdějemi, na jaře a na podzim zimnicí, v létě průjmy. Nemocniční personál byl naprosto nevzdělaný, nedostávalo se kvalifikovaných lékařů. V divizi ročně umíralo až tisíc lidí, za Suvorovova předchůdce jednou zemřelo během jediného dne pět set lidí. Velitelé a dodavatelé se obohacovali na mrtvých, které i nadále vedli v seznamech jako živé. Po určitou dobu bylo zdrávo pouze dvacet šest tisíc Suvorovových lidí z celkového počtu čtyřiačtyřiceti tisíc. Ale vojevůdce znal všechny možné způsoby zneužívání moci ještě z dob, kdy sloužil jako kaprál v semjonovském pluku.

V dopise se svěřuje Chvostovovi se všemi podrobnostmi smutné nemocniční kroniky: „Hodili jsme do jámy řadového vojáka Alexeje, a vzápětí nahý klepá na dveře ložnice. ‚Vždyť ty jsi přece umřel?‘ ‚Ne, jsem živý . . .‘ Chybovat je

přece lidské,“ smutně ironizuje Suvorov. Jiní velitelé shrabovali do svých kapes peníze určené na dvouměsíční stravu pro vojáky v naději, že za tu dobu pomřou. A když se nemocní náhodou uzdravili, posílali je na žebrotu.

„Nemocnice jsou samý zlořád, ale já jsem to nemohl strpět,“ vysvětloval generál viceprezidentovi vojenského kolegia N. I. Saltykovovi. Suvorov zrušil malé nemocnice, těžce nemocné poslal do výslužby a ostatní převezl do plukovních lazaretů.

Největší úsilí věnoval stavebním pracím. Sám vybíral místa pro nová opevnění, pečoval o vhodné spojení se sousedními pevnostmi a vyhovující podmínky pro manévrování záloh. Zkoumal místní zdroje surovin a paliv, vymýšlel nejlacinější způsoby jejich přepravy. Jen ve vojenské kazajce bez hodnostního označení jezdil v zimě na sánkách a v létě v „taratajce“ (dvoukolový vozík) z Vyborgu do Vilmanstrandu, z Vilmanstrandu do Davydova, z Davydova do Rochensalmu. Když tak jednou jel na čuchonském selském voze, nestačil na úzké cestě, typické pro tento kraj, uhnout protijedoucímu kurýrovi a ten ho bolestně přetáhl karabáčem. Pobočník Kuris, který ležel vedle generála, vyskočil a chtěl vykřiknout, že je to velitel, ale Suvorov mu zacpal ústa: „No tak, uklidni se. Kurýr je přece moc důležitá osoba!“

Po příjezdu do Vyborgu Kuris zjistil, že to byl kuchař generálmajora I. I. Hermana, velitele Rochensalmu, který jel svému pánovi shánět potraviny.

„No a co?“ s úsměvem odpověděl Kurisovi Suvorov, „Nikdo z nás nemá právo na satisfakci, protože jsme oba jeli inkognito.“

Plán, který předložil v Petrohradě, splnil za půldruhého roku. Byla opravena a zpevněna opevnění ve Fredrikshamu, Vilmanstrandu, Davydovu a Neuschlottu, vybudovány nové pevnůstky Likkola, Utti, Ozernyj. U Rochensalmu byla na několika místech postavena silná opevnění pro ruské skárové loďstvo, jež bylo Suvorovovi také podřízeno. V srpnu roku 1792 byly s předstihem dokončeny práce v Rochensalmu. Vojevůdce měl radost i z Neuschlottu. Skrýváje své uspokojení, řekl: „Je to pořádná pevnost, radost pohledět: hluboké příkopy, vysoké valy – žába by je nepřeskočila a jedna četa nedobyla.“

Nejlepší vojáky navrhoval na vyznamenání a vůbec nezapomínal na svou hlavní zásadu – povzbuzovat snaživé podřízené. Když přijel do Davydova, aby tam popohnal práce, povšiml si jednoho horlivého důstojníka. Dříve než ostatní přiváděl své vojáky na stavbu, po celou vymezenou dobu šla jeho oddílů práce od ruky, všechno bylo v naprostém pořádku, nedocházelo k žádným chybám. Když jeho svěřenci odešli večer do kasáren, zůstal podporučík ještě na místě, kontroloval odvedenou práci a přijímal od inženýra úkoly na další den. Při úplňku si dlouho prohlížel nově postavené opevnění a dělal si nákres na papíře. Potom obrátil tvář k měsíci a hluboce se zamyslel. V tu chvíli k němu Suvorov tiše přistoupil a znenadání mu položil otázku:

„Pane důstojníku! Je daleko na měsíc?“

Podporučík to vůbec nepřekvapilo a klidně odpověděl:

„Nepočítal jsem to, ale myslím, že to nebude víc než tři vojenské pochody. Ale jen s jednou podmínkou, Vaše Jasnosti – pod vašim velením!“

„To myslíte vážně, pane poručíku?“

„Předně, jsem jen podporučík, a pak – vždyť 11. prosince roku 1790 jste měl lunu na dosah,“ nedal se zaskočit důstojník.

Narážka na to, že dosáhl nedosažitelného – dobyl Izmail, o němž Turci říkali, že dříve luna spadne na zemi, než se Izmail vzdá, starému generálovi zjevně zalichotila.

„Pane kapitáne,“ uklonil se v pase vojevůdce, „buďte tak laskav a pojdte se mnou povečeřet, a zítra vás pozvu na oběd.“

„Práce je zdravější než nečinnost,“ říkal Suvorov a prováděl s finskou divizí oboustranné manévry, které se dříve zdály neuskutečnitelné v tak členité krajině. Zvykal vojáky na denní pochody, učil je útoku i obraně, důstojníkům vštěpoval, jak nejlépe rozmístit vojska, jak vyvrát na nepřítele a hlavně je učil iniciativě. Při manévrech se stalo, že velitel nešikovně přivedl svou kolonu před ukrytou baterii, a kolona se tak dostala mezi dva ohně. Záloha stála klidně a vůbec ji nenapadlo, aby šla na pomoc. Když Suvorov zpozoroval tuto chybu, rozjel se k velícímu podplukovníkovi:

„Na co čekáte, pane? Vaše kolona je v nebezpečí, a vy ji necháte na holičkách!“

„Už dávno bych byl splnil svoji povinnost, Vaše Jasnosti, ale čekám na rozkaz generála Hermana,“ odpověděl podplukovník.

„Jakého generála?“ rychle se ujistil Suvorov.

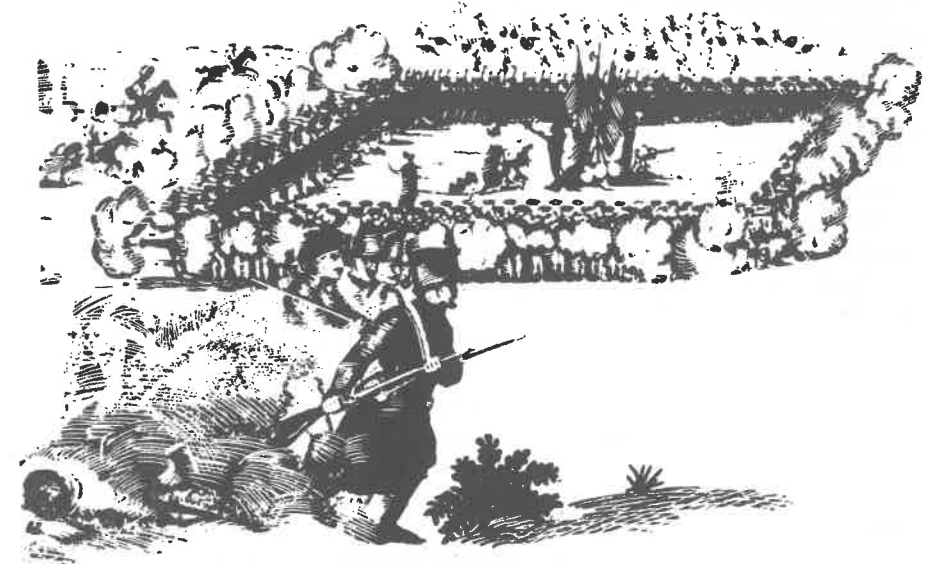
„Je přece tamhle, několik sáhů od nás!“

„Ten? Vždyť je mrtvý, už dávno padl!“ zvolal Suvorov a ukázal na Hermana. „Podívej, támhle pobíhá jeho kůň! Pospěšte si,“ a odcválal pryč.

Volný čas trávil Suvorov vesele, nepoddával se misantropii. Psal Chvostovi, že jednou se známými „celé tři hodiny tančil čtverylku“. Ve Fredrikshamu generál bydlel ve vrchním patře nejlepšího domu ve městě. Patřil vdově po lékaři Grinovi, chytré a šikovné ženě, která dobře mluvila rusky a uměla vyhovět svému podivínskému podnájemníkovi. Také Suvorov k ní byl velice pozorný, mluvil s ní finsky, říkal jí maminko a přicházel si k ní pobesedovat u šálku čaje.

Končil rok 1792. Když se Turecko začalo znovu vyzbrojovat a opevňovat v oblastech hraničících s Ruskem, Kateřina II. se nemohla obejít bez Suvorova. 10. listopadu od ní dostal reskript, kterým mu byla svěřena vojska „v Jekatěrinoslavské gubernii, Tauridě a nově získané oblasti.“

Opět na jihu Ruska

Ve víru myšlenek.

*Mazepa byl v Malorusku, teutonský velmistr
král pruský v Livonsku. Nároky Švédů
na Livonsko, Estonsko, Finsko, Ingermanlandii.
Turci si činí právo na mnohá dobytá území.
Poláci ztratili svou svobodu.*

SUVOROVŮV RUKOPISNÝ ZÁZNAM

(1)

„Sama zpráva, že jste na hranicích, mi ulehčila práci a na Portu udělala obrovský dojem,“ sděloval Suvorovovi ruský zástupce v Cařihradu, „samo vaše jméno zhatí všechny záměry, které vnukají Portě naši nepřátelé, aby ji proti nám poštvali.“ Vítězný generál i bez toho dobře věděl, jak silně musel zapůsobit na Turky jeho příjezd do jižního Ruska. Ale to, s čím se setkal už v Chersonu, by zkrušilo i toho nejzkušenějšího velitele. Kdysi tak bojeschopná a dokonale vycvičená vojska byla teď v úděsném stavu.

Do Chersonu, který se za ta léta rozrostl, vjel za jasného prosincového dne. Na tržišti uviděl velice podivný výjev. Udatní granátníci, mušketýři a myslivci

prodávali sušené ryby, čerstvé jesetery a candáty. Jedni měli na sobě vojenské kaftany, druzí selské kabáty opásané šerpami, někteří byli v holínkách, ale většina z nich měla na nohou láptě. Dobromyslně se častovali nadávkami a přetahovali si zákazníky – měšťany, úředníky, kupecké paničky.

Suvorov v tu ránu vyskočil z kibitky.

„Z jakého jste pluku?“ zakřičel na ně.

„Přece z rjažského, Vaše Blahorodí,“ pokojně odpověděl krajní voják.

„Kdo je váš velitel?“

„Jeho Vysokoblahorodí plukovník Markov!“

Suvorov doběhl doprostřed náměstí:

„Utvořit čtverhran!“

Zmatení vojáci se pokoušeli splnit rozkaz. Vybíhali ze svých krámků a stánků, odhazovali své zboží a utíkali na náměstí.

„Budu vás učit sám a podle svého! Po suvorovsku!“ generál zvedl obočí a vpíjel se pohledem do tváří vojáků.

„Cvičit se bude každý den kromě nedělí a svátků. Subordinace a cvik! Bez toho to nejde – jinak z vás bude jen nepotřebné stádo budižkničemů. Učení je světlo – nevědomost tma. Práce chválí mistra. Bez ní nejsou koláče. Za učeného člověka dostaneme tři nevzdělance. Ale to je pro nás málo! Jen nám hezky dejte pět, deset! Všechny pobijeme, srazíme a zajmeme!“

Celý udýchaný doběhl k Suvorovovi maličký a zavalitý Markov v uniformě plukovníka.

Generál mu dal okamžitě odebrat kord a poslal ho do vězení:

„Proč babě meč nechat – nemá koho sekat!“

Nařídil, aby byly vojákům rozdány jeho instrukce. Každý musel do puntíku znát všechno, co v nich stálo, pamatovat si to a také to plnit. Když se načas stal velitelem rjažského pluku, vyžadoval od vojáků služební horlivost, energičnost, pořádek, museli stavět hliněná opevnění podle všech pravidel vojenské vědy a jednotlivé roty se v nich postupně učily obraně. Jindy shromáždil celý pluk a učil ho, jak je dobývat. Během krátké doby dal rjažský pluk do naprostého pořádku.

Ale Suvorov měl na starosti sedmdesát sedm tisíc lidí, všude panoval strašný nepořádek, a on nemohl každému pluku věnovat tolik pozornosti jako rjažskému. Fyzicky by to nezvládl. Rozmáhalo se dezertérství, kozácké pluky na Krymu se bouřily, očekávalo se, že se v ruských oblastech u Černého moře co nevidět objeví agenti francouzské revoluce, bylo třeba radikálně změnit hrozný zdravotní stav armády.

V samotném Chersonu byla nemocnice umístěna v nevhodné, vlhké budově. Nemocní se tísnili v malých pokojících a kromě toho v ní zůstalo i pět set invalidů, které neposlali do výslužby, ačkoli to vojenské kolegium výslovně nařídilo. V jelizavetgradské nemocnici to bylo stejné – obrovská úmrtnost, k níž docházelo hlavně proto, že „stěny byly tenké a mokré, všude táhlo, nebylo dost místa“. Stejně jako ve Finsku se tu o nemocné špatně starali, mrtví se dlouho vykazovali jako živí a vojáci poslaní do nemocnice byli i nadále vedeni v pluku. Suvorov uvádí krátký rozhovor s jedním ze svých ordonančních důstojníků:

„Zybine, proč utíkáte k rotě? Cožpak se u mne máte špatně? No tak, s pravdou ven.“

„Přišel jsem si tam ročně na tisíc rublů.“

„A kde jste je vzal?“

„Od mrtvých vojáků. Někdy to dělalo i dva tisíce.“

Generál začal energicky ozdravovat život vojáků, ale musel přitom brát ohledy na Petrohrad. Přísná opatření, která zavedl ve Finsku, se totiž nesetkala se souhlasem členů vojenského kolegia. Suvorov dal izolovat nemocné od zdravých a rozdělil je na čtyři kategorie, nechal vysušit vlhká kasárna a v létě přemístil vojáky ze stanů do salašů a stodol, jeden pluk převedl z nezdravého kraje u Karas Bazáru do Eupatorie, vyžádal si léky, zakázal konzumaci ryb ze stojaté vody, nechal v plucích vyškolit felčary a jejich pomocníky pro každou rotu. Jeho opatření, napsaná prostým a pro vojáka srozumitelným jazykem, obsahují nejdůležitější preventivní zásady:

„Zdraví.

Nejlepší péče o ně spočívá v dodržování přirozených zásad.

Nápoj – kvas; uskladňovat ho v dvojité nádobě, aby nebyl nedozrálý ani zkysaný; pijete-li vodu – tedy jen převařenou nebo s nějakými přísadami. Jídlo: kotle vymyté louhem, potraviny čerstvé, chléb dobře propečený, jídlo dovařené, ne převařené, vystydlé nebo ohříváné, pouze teplé; kdo nestačí přijít včas, toho nechat bez jídla. Vzduch – za teplého počasí odpočívat ve stínu, bez šatů, v noci se uchylovat do stanů, je-li chladná noc – odnikud nesmí táhnout. Felčari musí mít dostatečnou zásobu léčivých bylin. Jejich podrobný popis najdou i nemocnice v poznámkách zkušeného štábního lékaře Bělopolského.“

Mnozí petrohradští nepřátelé tvrdili spolu s hrabětem Bezborodkem, že tam Suvorov všechny zničí a uhoní, stejně jako ve Finsku. V reskriptu Kateřiny II. bylo novému veliteli vojsk působících na jihu Ruska povoleno jen omezené využívání vojáků na stavební práce. Celý Suvorovův pracovní a výchovný systém tedy nejen nebyl pochopen, ale zavrhovali ho jako nežádoucí. Vykořenit všechny zlořády bylo nesmírně těžké – v plucích se i nadále rozmáhala okradání, vojákům byly vydávány zkažené potraviny, ve skladu v Karas Bazáru měli jen plesnivý chléb, s příchodem letních veder se začaly rozmáhat epidemie. Generál si připadal bezmocný.

Ale navzdory všem a všemu uváděl do života rozsáhlý plán stavebních prací, který zahrnoval opravy zchátralých opevnění a stavbu nových pevností. Pod jeho vedením plukovník Kňazev a podplukovník de Volland vytvořili projekt Fanagorijské pevnosti, tři návrhy opevnění Kinburnské kosy i samotného Kinburnu, pevnůstky Hadžideru v Dněperském limanu, Hadžibeje (Oděsy) a Sevastopolské pevnosti. Velitelé pluků a rot obdrželi zvláštní instrukci s názvem „Práce“:

„Inženýři ukládají přiměřené úkoly na ráno a na večer. Nikdo je nesmí spojovat. Co nejpřísněji se zakazuje posílat kohokoli na práci v horkých dnech, neuposlechnutí bude tvrdě potrestáno, pracovat jen když je chladný den, pro zdar díla začínat práce raději před svítáním a večerní úkol dokončit třeba v noci, je-li to nutné. Když je práce udělána, jít hned na snídani nebo na večeři, k nimž je podávána horká kaše, stejně jako po cvičení . . . vojáci musí udržovat

v čistotě a pořádku své prádlo, oděv i obuv, mýt si obličej, ruce a ústa, chodit do lázně a hlavně se koupat.“

Generál jezdil po celém rozlehlém kraji, který byl svěřen do jeho péče, prověřoval zdravotní stav vojsk, organizoval výcvik a cvičení.

(2)

Jednoho letního dne roku 1793 Suvorov přijel z Chersonu v obyčejné poštovní bryčce do tábora ležícího nedaleko Dněpru, aby zde provedl inspekci jízdních pluků – perejaslavského mysliveckého, starodubského a černigovského karabinického a lehkého jízdního pluku poltavského. Poslednímu z nich velel Vasilij Denisovič Davydov, otec budoucího slavného partyzána, husara a básníka. Denis už v deseti letech mluvil a snil jen o Suvorovovi.

Ještě před svítáním vojska opustila tábor. Asi za hodinu za nimi vyjeli v lehkém kočáru dva synové Vasilije Davydova. Do polí se vyhrnuly davy zvědavců. Všichni chtěli vidět velkého vojevůdce. Mezi eskadronami se chvílemi mihl v oblacích prachu jakýsi jezdec v bílé košili a tehdy lidé volali:

„Podívejte, tamhle jede! To je on, náš tatíček, hrabě Alexandr Vasiljevič!“

Při výcviku jízdy Suvorov polovinu jezdců sebral koně a dal jim pušky nabitě slepými náboji. Střelci byli rozestaveni v takové vzdálenosti, aby mezi nimi mohl projet kůň. Pěšáci začínali střílet ve chvíli, kdy jezdci projížděli jejich řadou. Koně si tak zvykli na výstřely, které se jim ozývaly těsně u tlamy, a jakmile proti sobě uviděli řady vojáků s puškami, ržáli a vyráželi kupředu.

Kolem desáté hodiny odpoledne manévry skončily a u stanu, do něhož se právě vrátil Denis Davydov s bratrem, to zašumělo a ozvaly se výkřiky:

„Jede! Jede!“

Suvorov cválal na světlehnědém kalmyckém koni v čele čtyř plukovníků, plukovního štábu, pobočníků a ordonančních důstojníků. Na sobě měl přiléhavou plátěnou uniformu, holínky podobné vysokým jezdeckým botám a malou lehkou přilbu. Vojevůdcův oblíbený pobočník Tiščenko zakřičel:

„Hrabě! Proč tak pospícháte! Podívejte, tamhle jsou děti Vasilije Denisoviče!“

„Kde? Kde jsou?“ zeptal se Suvorov, zamířil ke stanu a tam se zastavil. Pozdravil chlapce, požehnal jim a oběma podal ruku k políbení. Potom se obrátil k Denisovi a řekl:

„Máš rád vojáky, příteli?“

„Mám rád hraběte Suvorova! V něm je všechno – vojáci, vítězství i sláva,“ nadšeně odpověděl chlapec.

„Ach bože, ten je ale odvážný!“ zaradoval se vojevůdce. „Bude z něho voják. Ještě než zemřu, vybojuje tři bitvy! A ten druhý,“ ukázal na bratra, „ten se bude věnovat civilní službě.“

Po těchto slovech generál obrátil koně, švihl ho nahajkou a odcválal ke svému stanu. Večer Davydov poslal rodinu do své vesnice Gruševky. Suvorov pociťoval náklonnost k veliteli poltavského pluku, a proto se k němu dal na příští den pozvat na oběd.

V osm hodin ráno bylo vše přichystáno. Do salónu postavili velký kulatý stůl s různými studenými postními jídly, velkou sklenicí a karafou vodky. V jídelně prostřeli stůl pro dvaadvacet lidí. Nebyly na něm žádné ozdoby, protože to generál nesnášel. Nepostavili tam ani polévkové mísy, neboť jídla se měla podávat postupně přímo z kuchyně, sotva je stáhnou s ohně. V oddělené světnici za jídelnou byla připravena lázeň, několik džberů se studenou vodou, čistá prostěradla, Suvorovo spodní prádlo a oděv, přivezený z tábora.

Cvičení toho dne skončilo v sedm hodin ráno. Otec Davydov opustil svůj pochodující pluk a rychle hnal svého čerkeského koně do tábora, aby ho tam vyměnil, co nejrychleji dorazil do Gruševky a ještě před Suvorovovým příjezdem se přesvědčil, že je všechno v pořádku. Byl už v polovině cesty, když z jednoho pahorku uviděl asi dvě versty před sebou, ale trochu stranou, dva jezdce. Jeden jel vpředu, druhý se značně opozdil. Oba se hnali tryskem ke Gruševce. Byl to Suvorov s jedním ze svých ordonančních důstojníků.

Davydov pobídl koně, ale stejně už nestačil přijet dřív než tenhle třiašedesátiletý, věčně mladý stařík. Suvorov už seskočil s koně, stál na zápraží a vychvaloval svého koně čeledi, která se tam seběhla:

„Je to skvělý kůň! Takového jsem ještě neměl. Ten už něco vydrží!“

Davydov zavedl generála do připraveného pokoje a sám se také šel umýt. Oba byli tak zaprášeni, že nebylo možno rozeznat rysy jejich obličejů.

Začali se sjíždět ostatní hosté pozvaní na oběd. Suvorovův službu konající generál F. I. Levašov, Tiščenko, velitelé pluků, které se zúčastnily manévru, úředníci ze štábu sboru. Všichni hosté byli v plné parádě, plukovníci měli na sobě šerpy. Všichni se scházeli v salónu, kde je vítal Davydov, jeho žena a jakási starší dáma, která s ní přijela z Moskvy. Suvorovovi se už na první pohled nelíbila a při obědě se pak stala terčem jeho posměšků.

Všichni čekali, až velitel vejde do přijímacího pokoje. Asi po hodině se otevřely dveře a z nich vyšel Suvorov v rozepjaté tmavomodré uniformě generála lehké jízdy s červenými klopami a límcem, bohatě vyšíváné stříbrem a s třemi hvězdami. Na bílé letní vestě se vyjímala stuha řádu sv. Jiří 1. třídy. Jeho oděv doplňovala letní bílá košile a holínky podobné jezdeckým botám, které mu sahaly do půli kolen.

Řekl několik přívětivých slov Davydovově ženě, znovu pohladil jeho děti a pak se s chladnou tváří obrátil k oné obstarožní dámě:

„A na tuhle se ani ptát nemusím. To je určitě nějaká panička!“

S kamennou tváří přistoupil ke stolu zaplněnému předkrmy, nalil si stopku vodky, naráz ji vypil a pustil se do jídla s takovou chutí, že na něho byla radost pohledět. Za nějakou dobu ho pozvali k obědu. Podávalo se horké šči, jak to měl Suvorov rád. Často je jedl přímo z hrnce, který stál ještě na ohni. Po celou polovinu oběda se za hlubokého ticha věnoval pouze jídlu a pití. Obě činil pilně a důkladně. A potom i při těch nejzajímavějších rozhovorech k velké radosti Davydovových dětí číhal na každý pohled obstarožní dámy, a sotva se od něho odvrátila, okamžitě zavtipkoval na její účet. Když dáma uslyšela jeho hlas a otočila se k němu, sklopil jako rozpustilý školák oči do talíře nebo upřeně hleděl na láhev či sklenici, jako by ho nezajímalo nic jiného než jídlo a pití.

Po obědě Suvorov probíral právě ukončené manévry a komentoval je.

Zeptal se plukovníka Davydova, který při manévrech velel druhé linii:

„Proč jste vedl druhou linii při útoku tak pomalu? Vzkázal jsem vám přece, abyste zrychlili jízdu, a vy jste jeli pořád tak pomalu!“

O Vasiliji Denisoviči bylo známo, že je chladnokrevný a umí se dokonale ovládat. I teď bez váhání odpověděl:

„Protože jsem to nepovažoval za nutné, Vaše Jasnosti!“

„Jak to?“

„Zdařilý útok první linie to nevyžadoval – nepřítele hnala ona. Druhá linie byla nutná jen pro vystřídání první, až bude znavena pronásledováním. Proto jsem šetřil koně, kteří měli co nevidět vyměnit vyčerpané.“

„A co kdyby se nepřítel vzpamatoval a zahnal první linii na útěk?“

„K tomu nemohlo dojít, vždyť s ní byla Vaše Jasnosti!“

Suvorov se usmál a zmlkl. Je známě, že se mračil a otáčel zády k tomu, kdo se mu chtěl zalichotit a pěl na něj chvály. Ale když taková chvála rozšiřovala a upevňovala ve veřejném mínění přesvědčení, že je neporazitelný, dělalo mu to dobře. Takové pochvaly měl rád, čekal na ně, ale ne z ješitnosti, nýbrž proto, že mu byly jakousi morální podporou, zavazovaly ho k tomu, aby byl skutečně neporazitelný.

Po obědě ještě asi hodinu poseděl, byl hovorný, veselý, jeho podivinství jako by z něho spadlo. Potom odjel do tábora a tam prohlásil:

„První pluk je vynikající, druhý dobrý, třetí bez připomínek, čtvrtý je k ničemu.“ Pod prvním plukem myslel poltavský pluk lehké jízdy.

Poté Suvorov vsedl do bryčky a odjel zpět do Chersonu.

(3)

V Chersonu zůstal Suvorov věrný svým zvykům. Byl to člověk optimistický, prostý, rozpustilý jako chlapec a přitom naprosto vyrovnaný. Jeho podivínské chování, projevy nespokojenosti, závisť a nepřízně byly jen nepatrnými skvrnami na povrchu jeho dobrého a citlivého srdce.

Vstával jako vždy brzy ráno. Komorník Prochor měl nařizeno, aby generála vytáhl za nohu, když se mu nebude chtít z postele. Potom pobíhal jen v nočním prádle po pokojích nebo po zahradě a učil se ze sešitku finská, turecká a tatarská slovíčka a věty. Poté se umyl, polil se studenou vodou, pil čaj a po něm se zpívaly z not náboženské písně. Když skončil výcvik, dával se do práce nebo do čtení novin. Před obědem každý den vypil skleničku kmínky, k níž přikusoval ředkev. Nerad jedl sám. Ovoce ani pochoutky mít nemusel, vína pil málo, jen o svátcích nabízel hostům šampaňské. Když přišel velký půst, odbývala se v jeho pokoji téměř denně bohoslužba, při níž generál přísluhoval jako dáček. Spal na seně, pod hlavu si dával dvě prachové podušky, přikrýval se prostěradlem a za chladných nocí modrým vojenským pláštěm. Nenosil teplou kazajku ani rukavice, ale pokoje měl rád vytopené jako v lázni, i v tom největším horku chodil do lázně a potom na sebe lil ledovou vodu. Měl rád zvířata, i když doma je nechoval. Někdy štěkal na psy, které potkal, na kočky zas mňoukal.

Nesmírně si vážil starých obyčejů. O svátcích vždy nechal postavit u svého domu různé houpačky, se všemi se líbal v kostele a potom zval důstojníky a úředníky, aby si u něj odpočinuli. Hosté se brzy rozjížděli a generál si na chvíli zdřímnul. V deset hodin si oblékl uniformu a objevil se u houpaček, kde se už sešla spousta lidí. Byli tu také plukovní hudebníci a zpěváci. Suvorov obcházel houpačky, pohoupal se s úředníky a kupeckými paničkami a pak je i jejich muže zval, aby si s ním večer přišli vypít čaj.

Nedaleko Chersonu, u potoka zvaného Ataman, byl hustý a stinný hájek. V létě se sem sjíždělo urozené panstvo i prostý lid. Suvorov dal opravit polorozpadlou restauraci, postavenou ještě za Potěmkina, v háji byly upraveny a posypány pískem četné aleje a cestičky. Každou neděli a o všech svátcích sem přijížděli hudebníci z pluku a od námořnictva, scházeli se tu obyvatelé a všichni netrpělivě očekávali Suvorovův příjezd.

Sotva se objevil, ozvalo se jásavé „Hurá!“. Muzikanti začali hrát. Generál se procházel alejemi a se všemi se zdravil. Večer se tančilo a pořádaly se chorovody, při nichž Suvorov nechodil s dívkami, nýbrž s důstojníky. V zimě se ve velitelově domě konaly taneční večírky, hrály se různé sváteční hry, jako třeba „na fanty“, a Suvorov se jich nadšeně účastnil. Nejraději ze všeho měl hru, které se říkalo „Pořád ještě žije!“. Odjakživa nesnášel zrcadla a jen na naléhání dam dovolil, aby jedno pověsili v odlehlém pokoji.

Neměl rád napodobování francouzské módy. Nikdo před ním nesměl bezdůvodně mluvit francouzsky. Sám generál mluvil tímto jazykem jen s cizinci, a to jim ještě radil, aby se co nejdříve naučili rusky.

Na jedné slavnosti si zavolal syna místního velitele, který byl vychováván a vzděláván podle francouzské módy, vzal ho za ruku a řekl mu:

„Mladý muži! Pojdte, zatančíme si spolu. Hudbo! Kozáčka!“

Švihák pochopitelně neznal ruské tance a začal tedy všelijak nemotorně vyhazovat nohama. Přibližoval se tanečním krokem ke generálovi a ten jenom podupával pravou nohou a točil se dokola. Pak přišla řada na Suvorova, ale on místo toho řekl:

„Jsem starý. Nemám dost sil. Ale tohle bude dobrá partnerka!“ přistrčil mladíka k jedné výstřední dámě, která si potrpěla na zahraniční módu a lehkomyšlné koketování. Mladík pochopil, jaké ponaučení mu chtěl Suvorov dát, a od té chvíle se přestal chovat jako chersonský Pařížan.

Suvorov zřejmě vůbec rád lidi vychovával, nejednou dával ústní i písemná ponaučení svým příbuzným, přátelům a známým. V březnu roku 1793 dostal dopis od slavného maďarského barona Karacsaye, který mu sděloval, že jeho malý Alexandr se vzorně učí, líbá ruce svému kmotrovi a doporučuje se do jeho přízně. Generál požádal všemocného Platona Zubova, aby jeho kmotřence zapsal do jednoho z pluků a vystavil mu potvrzení. Zubov jeho prosbě vyhověl a Alexandr Karacsay byl jmenován poručíkem. Suvorov poslal potvrzení otci a připojil k němu ponaučení pro malého Alexandra, v němž viděl budoucího vojáka:

„Můj milý synu Alexandře!

Jako voják si musíš pečlivě prostudovat díla Vaubanova, Kugornova, Curassova a Hübnerova. Uč se hlavně bohosloví, fyzice a morálce. Pozorně si

přečti Evžena, Turena, zápisky Julia Caesara, Bedřicha Druhého, hlavní díly Rollenovy historie a Sny hraběte de Saxe. Abys mohl číst literaturu, musíš se učit jazykům, cvič se v jízdě na koni, zacházení s kordem a šermu.

Vojenské ctnosti jsou tyto: nebojácnost u vojáka, smělost u důstojníka a odvaha u generála. Velitel musí dbát na pořádek a kázeň, musí být bdělý a prozíravý.

Buď upřímný k přátelům, nechtěj víc, než potřebuješ, a chovej se nezištně. Horlivě služ svému králi.

Miluj pravou slávu, nauč se rozeznávat ctižádost od pýchy a hrdosti.

Nauč se co nejdřív odpouštět chyby druhým, ale sobě je nikdy neodpouštěj.

Pečlivě cvič své vojáky a buď jim sám vzorem.

Budeš-li se neustále cvičit v tom, jak si všeho všimnout na jediný pohled, staneš se velkým vojevůdcem. Uč se využívat terénu.

Při vojenském řemesle musíš být trpělivý, neúspěch tě nesmí odradit. Nauč se včas rozeznávat okolnosti klamné a pochybné, nepodléhej předčasně prchlivosti.

Vzpomeň si vždy na jména velkých lidí a řiď se podle nich rozumně při pochodech a operacích, nikdy nepodceňuj nepřítele, ať je jaký chce, snaž se zjistit, jaké má zbraně, jak s nimi zachází a bojuje; poznej jeho sílu i slabiny.

Zvykni si na neustálou činnost. Buď pánem svého štěstí – o vítězství rozhoduje jediný okamžik. Podříď si štěstí tím, že budeš rychlý jako Caesar, který uměl dopadnout nepřítele i ve dne, obklíčit ho a přepadnout tam, kde chtěl, a tehdy, kdy se mu zachtělo. Zabraň nepříteli v přísunu zásob a nauč se umění, aby tvoje vojsko nemělo nikdy nedostatek potravin.

Nechť ti Bůh pomáhá, abys dokázal takové statečné a hrdinské činy jako proslulý Karacsay.“

Při čtení tohoto dopisu se znovu můžeme přesvědčit o pravdivosti Buffonova výroku: „Styl je zrcadlem člověka“. Suvorovův charakter, jeho prudkost, zanícenost, věčný neklid a zároveň cílevědomost, důslednost a láska k povolání, které vykonával, se odrazily i ve způsobu jeho myšlení. Suvorovův životopisec Anthing, který strávil několik měsíců v generálově chersonském domě, napsal: „Jeho styl je stručný a odvážný. Dovede tak vhodně volit výrazy, že nikdy nemusí opravovat to, co napsal.“

Suvorov snil v Chersonu o bitevním poli a váhal, zda má dát přednost „velké“ válce s osmanskou Portou nebo „malé“ s povstaleckým Polskem. V úsilí Poláků o navrácení státní nezávislosti viděl vzhledem ke svým monarchistickým názorům hrozbu pro ruský trůn. Neustále sledoval události, které se odehrávaly v Rzeczy pospolité a rozčilovaly ho nedomyšlené akce Prusů i pomalost Repnina, který velel ruským vojskům. Rozhořčeně psal Chvostovovi: „Já bych tam s tím skoncoval za čtyřicet dní.“ Časem se ukázalo, že nešlo jen o vychloubání.

(4)

Polsko bylo v 18. století podle slov B. Engelse „šlechtickou republikou, založenou na vysávání a útlaku rolníků“. (pozn. Marx, Engels, Spisy, Svoboda, Praha 1967, sv. 22, s. 54). Po prvním dělení Rzeczy pospolité v roce 1772 byla šlechta nucena přistoupit na určité reformy. Vliv na to měla jak vnitřní situace v zemi, zejména rostoucí nespokojenost nižších sociálních vrstev, tak i vnější vlivy, především působení myšlenek Francouzské buržoazní revoluce. Ústavy z roku 1791 a 1793 zaručovaly měšťanům zastoupení v sejmu a uzákonily následnictví při dosazování panovníků, ale i v těchto omezených reformách spatřovali velcí magnáti porušování svých práv. Jak uvádějí „Dějiny Polska“, „jen využití revolučního rozmachu lidových mas a ozbrojení nevolného rolnictva a městského obyvatelstva mohlo v daném okamžiku zachránit zemi před cizí porobou. Boj za národní nezávislost by přitom nutně musel přerůst v agrární revoluci, v selskou válku. V Rzeczy pospolité však nebylo takové politické síly, která by se mohla postavit do čela revolučního vystoupení lidových mas. Vládnoucí třída v Rzeczy pospolité na to nemohla přistoupit. Bála se svého lidu víc než cizích vojsk“. Sociální základna povstání byla tedy velice úzká.

Kateřina II. a její vláda se v Polsku chovaly, jako by tam byly doma, a obavy z oslabení jejich vlivu je donutily, aby poslaly do Polska vojska. S tím se však nehodlal smířit jiný dravec – Prusko. Po vzájemné dohodě bylo v roce 1793 provedeno nové dělení Polska, při němž Prusko získalo Toruň a Gdaňsk, ruské impérium pak Kyjevskou, Volyňskou a Minskou gubernii.

Polsko, ponížené druhým dělením, žilo jen nadějí na povstání. Zdálo se, že je to neobyčejně vhodná chvíle: pruská a rakouská armáda byla připoutána k Rýnu, Rusko bylo zaneprázdněno přípravami na válku s Tureckem. Do čela hnutí odporu se postavil polský národní hrdina Tadeusz Kościuszko.

Polsko obsadila ruská a pruská vojska. Zvláštní zplnomocněný vyslanec Kateřiny II. ve Varšavě, I. A. Ingelstrom, měl za sebou osmitisícovou ruskou posádku. Nikdo nečekal, že tak náhle dojde k revolučnímu výbuchu. Signál k němu dal velitel brigády Madaliński, který podnikl útok na Krakov. Vzápětí přispěchal Kościuszko, 24. března 1794 se střetl se slabým ruským oddílem generálmajora A. P. Tormasova a porazil ho. V bitvě si udělala ostudu „národní jízda“, která se skládala výhradně ze šlechty, vyznamenali se zato sedláci ozbrojení kosami – „kosiniéři“. Přestože bylo toto vítězství samo o sobě bezvýznamné, silně pozvedlo morálku povstalců a ovlivnilo celý průběh dalších bojů.

6. dubna 1794, v pašijovém týdnu, celá Varšava za poplašného vyzvánění všech zvonů povstala. Bezstarostný generál Ingelstrom tím byl zaskočen. Rozptýlené ruské jednotky byly likvidovány v úzkých ulicích města. Z celé osmitisícové posádky bylo zabito 2265 a zajato 1764 lidí. V noci na 14. dubna, o velikonocích, se povstání rozšířilo do Vilna, kde byl zajat velitel ruského oddílu generál Arseňjev.

Povstání vyvolalo nepokoje i v oblastech hraničících s Polskem, kde se v té

době zdržovalo asi patnáct tisíc Poláků, kteří zhruba před rokem vstoupili do ruských služeb. Když se dozvěděli, že došlo k povstání, rozhodli se, že se probijí do své vlasti. Vrchní velitel všech pohraničních vojsk od Minské gubernie až k ústí Dněpru, staříčský Rumjancev, nařídil Suvorovovi a veliteli sousední oblasti generálu I. P. Saltykovovi, aby pevně uzavřeli hranice a rozpustili bývalá polská vojska. Využívaje své oblíbené zbraně – momentu překvapení, Suvorov tento nelehký úkol rychle splnil. 26. května 1794 se vydal na cestu a 12. června už byli bez boje odzbrojeni poslední z osmi tisíc Poláků.

Potom Suvorov navštívil slavného polního maršála na jeho panství ve Višenkách. Rumjancev ho vlídně přijal, pozval na oběd a dlouho s ním rozmlouval o polských událostech.

Přestože bylo polské povstání pro impérium Kateřiny II. velice nebezpečné, šlechta, ruská i polská, se ze všeho nejvíc bála rolnické revoluce. Zotročenému lidu byly zájmy Rzeczki pospolitě vpodstatě cizí, a to se stalo jednou z hlavních příčin její porážky. Jak poznamenává historik Kostomarov, „kdyby se v té době nepřátelské mocnosti odvážily jen nabídnout polským nevolníkům svobodu, zachvátilo by celé Polsko lidové povstání . . .“

Zpočátku úspěšní Poláci teď prohrávali jednu bitvu za druhou. Jen skryté i zjevné rozpory bránily Prusům a Rusům ve společném postupu. Dva měsíce nerozhodně přešlapovali u Varšavy, která se rychle opevňovala. Nečekaně došlo k nepokojům v pruském týlu – v Brestu-Kujavském, Seradzi, Kališi, tedy v oblastech, které byly už dříve připojeny k Prusku. „Tlustý král“, jak se říkalo Bedřichu Vilému II., rychle ustoupil od Varšavy. Ani nerozhodný Repnin nebyl úspěšný. Pokusil se přejít do útoku směrem k Němenu, ale byl odražen polskými partyzány a nemohl postupovat dále. Teď se připravoval k přezimování. Vypadalo to, že tím tažení roku 1794 skončí. Ale Rumjancev se odhodlal k samostatné akci – poslal do Polska Suvorova, aniž by se předem poradil s Petrohradem.

7. srpna sedmdesátiletý maršál poslal po kurýrovi Suvorovovi dopis. Psalo se v něm, že všechny zprávy z Turecka „svědčí o tom, že na této straně je klid a pořádek“, ale nepřítel „v Polsku a v Litvě je stále drzejší a mazanější“. Generál se měl s malým oddílem „prudce odklonit“ od Brestu, aby tak usnadnil operace ostatním sborům. 14. srpna Suvorov se čtyři a půltisícovým oddílem opustil Němirovo a vydal se na rychlý pochod. Chtěl obnovit válku a odvést k Varšavě všechny nejbližší síly ruské armády.

Jeho sbor postupoval neuvěřitelně rychle a připojoval k sobě všechny oddíly, na které cestou narazil. 15. srpna byl v Prilukách, 18. v Bieleckově, 21. v Ostrohu, 28. srpna už se svým jedenáctitisícovým vojskem přitáhl ke Kovelu.

Skoro všechny pluky, které mu podléhaly, s ním už někdy bojovaly – některé na Kinburnské kose, jiné u Fokšan a Rimniķu nebo při dobývání Izmailu. Z těchto zocelených vojáků mnozí kaprálové a poddůstojníci vykonávali nižší funkce. Zpráva, že přijel oblíbený vojevůdce, se rychle rozletěla vojskem.

Vojáci z azovského pluku si právě vykračovali ve středu kolony, když tu se pluky lehce zavlnily. Doléhalo k nim radostné volání vojáků. Suvorov sedící na kozáckém koníkovi nechával kolem sebe projet sbor. Na hlavě měl přílbu, na sobě bílý letní kolet, plátěný kabátek a krátký meč, uvázaný k pasu. Pozdravil

azovský pluk, pak ho znovu dohonil a dal se do hovoru se svým starým známým a vrstevníkem, velitelem roty F. V. Charlamovem.

Major a rytíř řádu sv. Jiří Charlamov byl opravdový obr. Měřil dva aršiny a dvanáct a půl palce, byl statný a urostlý jako topol. Ačkoli mu bylo už čtyřiašedesát let, mohl ještě měřit své síly s každým mladým silákem.

„Tví vojáci jsou chlapíci, Fjodore,“ řekl Suvorov. „Ale nepřítel je prý také silný,“ pokračoval generál, dívaje se na granátníky.

Dva granátníci, Golubcov a Voronov, oba urostlí a krásní, mu jako jeden muž odpověděli: „No a co, Vaše Jasnosti! Vždyť máme pořádné bodáky. A ani tu hloupou kulku nenecháme střílet vedle, až na ni přijde řada!“

„Výborně! Tak je to správné!“ zvolal Suvorov a znovu se obrátil k rotnému: „A jestlipak máš, Fjodore, také staré vojáky, ty kteří bojovali na Krymu a u Kinburnu?“

„Mám!“ odpověděl Charlamov a zvolal: „Michajlo Ogněve!“

Z řady vystoupil udatný, veselý granátník malé postavy. Generál na něho rychle pohlédl, a pak na okamžik zavřel oči:

„Bože můj! Tebe jsem už někde viděl, ale nemohu si vzpomenout . . .“

„V bitvě u Kinburnu, Vaše Jasnosti!“

„Ach ano, už jsem si vzpomněl! . . . Pamatuješ, jak jsi tenkrát zabil hned tři Turky najednou? Běžel jsi vedle mne. Vzpomínáš si, jak mě kulka zasáhla semhle do ramene a tys mě s donským esaulem odvedl k moři, vymyli jste mi ránu a převázali mne? Tys za mnou potom celou bitvu běhal!“

„Jak bych si to nepamatoval, Vaše Jasnosti. Nezapomněl jsem ani, že jste ke mně byl velmi laskavý!“ odpověděl Ogněv.

„A jaký je teď?“ otočil se Suvorov k rotnému.

Vojáci v domnění, že se obrací k nim, zvolali: „Výborný voják, chlapík!“

„To jsem moc rád!“ řekl generál. „Ty jsi sloužil u azovského pluku, vidíš?“

„Přeložili mne spolu s Jeho Vysokoblahorodím velitelem naší roty,“ vysvětloval Ogněv.

„Sbohem, Michajlo Ohniváku! Jsi chlapík, Ohniváku!“ Potom Suvorov odcválal kolem útvaru k čelu kolony.

Asi ve tři hodiny předali odpočívajícím vojákům Suvorovův rozkaz k zahájení pochodu: „Vojska vyrazí až zakokrhá kohout. Pochodovat rychle! Hlava na ocas nečeká. Neublížovat obyvatelstvu!“

Po vyhlášení rozkazu vysvětlil major Charlamov seržantovi:

„Poslyš, příteli Šulgine! Až bude všechno připraveno, ať se vojáci hodinku nebo dvě prospí. Potom se umyjí a pomodlí. Ten kohout není obyčejný – kokrhá hodně brzo.“

Generál se na noc uložil do seníku, který stál na louce. Měl s sebou jen jednu kubitku, byl s ním kozák Ivan z isajevského pluku, komorník Prochor a kuchař – ti se uložili vedle seníku. Velitel odpočíval jen ve spodním prádle na seně, pokrytém místo koberců a prostěradel vojenským pláštěm z tenkého tmavě modrého sukna.

K sedmé hodině ráno Suvorov dvakrát zatleskal a zakokrhá jako kohout: „Kikirikí!“ Bubeníci, kteří čekali jen na jeho pokyn, ihned zabubnovali na pochod a vzduch se rozechvěl zvukem trubek a bubnů. V táboře nastal ruch

a asi po čtyřech minutách bubny oznámily: „Na vozy!“ Stany vojáků i důstojníků byly okamžitě sbaleny. Po dalších pěti minutách se přední voje daly do pohybu. Suvorov je už vedl!

Vojáci šli asi pět hodin bez odpočinku, ani na chvíli se nezastavili. Ti, kteří byli unaveni, vystupovali z řady a několik minut odpočívali. Vyčerpané vojáky sbíraly zadní voje a ukládaly je na vozy.

Teprve o půlnoci se vojáci utábořili na louce a usnuli, jako když je do vody hodí. Za svítání byla už vojska znovu připravena k pochodu. Všichni opozdílci si odpočinuli a zařadili se na své místo. Kolem desáté hodiny ucítili vojáci ve vzduchu vůni kaše. Únava jako by z nich spadla, zrychlili krok a zastavili se až u kotlů plných masa a kaše. Tady pak odpočívali až do večera. Za jedenáct hodin ušli přes padesát verst. V sedm hodin večer ve vzorném pořádku znovu vyrazili na cestu směrem k městečku Divin.

(5)

3. září 1794 přední voje kozáků z Isajevovy brigády za pochodu zaútočily u městečka Divin na předsunutý polský oddíl čítající dvě stě jezdců. Obyvatelé městečka a zajatci vypovídali, že městečko Kobrin je obsazeno půltisícovým oddílem povstalců ze sboru Sierakowského. Generálové radili Suvorovovi, aby shromáždil o protivníkovi podrobnější údaje, ale on nechtěl ztrácet čas a rozhodl jinak.

Ještě téhož dne večer dohonil Isajevův předsunutý oddíl, který právě odpočíval v lese, zdřím si u ohně a kolem půlnoci vydal rozkaz k útoku na Kobrin. Kobrinský oddíl byl zaskočen. Rusové získali bohatě zásobený sklad potravin. Zajatci říkali, že Sierakowski se už dozvěděl, že Suvorov táhne od jihu, ale nečekal, že se objeví tak brzo. Teď se s ním bude chtít za každou cenu utkat.

Suvorov zjistil, že Sierakowski zaujal velice výhodnou pozici u krupčického kláštera a nehodlá se jí jen tak vzdát. Generál objel svá vojska a upozornil je, že co nevidět dojde k boji. 5. září večer pěchota rychle vyrazila ke Krupčicím. Na druhé straně města, za mírně se svažující slatinou stál Sierakowski s osmnácti tisíci povstalců. Za zády měl krupčický klášter, vlevo a vpravo se táhly lesnaté kopce. Ruský vojevůdce měl mnohem méně vojáků – zhruba třináct tisíc. Musel vyřešit těžký úkol: čelní útok přes bažinu mohl způsobit velké ztráty, protože před polskou frontou stálo pět baterií, které už zahájily palbu; k bočnímu útoku neměl dost sil. Bylo časně ráno 6. září.

Suvorov se rozhodl, že se pokusí najít v blízkosti zranitelné místo v řadách protivníka, vzal si myslivce a odjel s nimi k pravému křídlu Poláků. Nepodařilo se jim přejít slatinu. Žádné další pokusy si už nemohli dovolit, bylo třeba zahájit útok. Buxhövdén měl jít s pěchotou přes mokřinu, čtyři jízdní pluky vedené generálmajorem G. I. Ševičem měly provést obchvat zprava a Isleňjevovi myslivci zleva. Pěchota vyrazila přes městečko směrem k bažině. Cestou sbírala proutěné ploty, dveře, desky, dříví, chrastí a všechno, co jí přišlo pod

ruku a mohlo se hodit k přechodu přes bažinu. Zahřměly nepřátelské baterie. Kartáče, granáty a koule z nich vylétaly jako hejna špačků, kulky zasypávaly útočníka jako kroupy. Vojáci se při přechodu mokřiny pořádně zapotili. Po kolena vázli v bahně a museli si navzájem pomáhat, aby vybědli. Nejtěžší to měl chersonský granátnický pluk. Kartáče z něj vykusovaly celé řady, ale pluk se nezastavil. Přechod přes bažinu trval asi hodinu, zdržovala ho čtyři polní děla, která nesli vojáci na rukou.

Když se ruská pěchota přebrodila, seřadila se v tupém úhlu k polským bojovým sestavám a zaútočila bodáky. Poláci se úporně bránili, ale všechny jejich zakopané baterie padly. Suvorov sám řídil bitvu, objevoval se všude tam, kde si povšiml nějakého zdržení. Sierakowski přeskupil kolony do čtverhranu a dal se na ústup. V tu chvíli se na obou polských křídlech objevila ruská jízda. Poláci ustoupili k hustému lesu, který je zachránil před pronásledováním.

Jakmile bylo jasné, jaký bude výsledek bitvy, poslal Suvorov do Kobrinu rozkaz, aby se trén vydal na cestu ke Krupčicím. Vojáci vyčerpaní těžkým bojem tak hned dostali jídlo. Sám generál už několik nocí nespal a sotva se držel na nohou. Odjel ke stromu, který stál na pahorku, slezl s koně, pokřižoval se a řekl:

„Chvála Bohu na výsostech!“

Prochor mu podal sklenku vodky, Suvorov ji zajedl sucharem, kozák Ivan už zatím přímo na pahorku rozprostřel plášť, do hlav položil sedlové brašny – a vojevůdce v tu ránu usnul. Když uviděl spícího Suvorova generálporučík P. Potěmkin, který měl za úkol shromažďovat vojska, raněné a zajatce, rozkázal, aby snesli všechny prapory a standarty ukořistěné nepříteli. Potom s oddílem tiše přistoupil k veliteli a vojáci postavili prapory ke stromu ve tvaru stanu, který chránil Suvorova před palčivými slunečními paprsky. Když se Suvorov probudil, poděkoval všem shromážděným velitelům, nařídil, aby jeho poděkování vzkázali všem důstojníkům a vojákům a aby odvezli do Kobrinu zajatce, děla a trén.

Před setměním se v Suvorovově vojenském stanu sešli generálové a velitelé. Potěmkin navrhoval, aby si na nějakou dobu odpočinuli, napekli chléb a nasušili suchary, protože vojska už měla zásoby jen na čtyři dny. Suvorov na Potěmkinu pohlédl a řekl úsečně:

„Cožpak Poláci nemají chléb? Co tě nemá. Bez božího požehnání marné lidské namáhání!“

Pečení chleba teď opravdu nebylo důležité, protože sbor Sierakowského dostal sice pořádný, ale ne smrtelný zásah. Generál se navečeřel, na dvě hodiny si zdřím, a potom až do rána oka nezamhouřil. Mnohokrát vyšel ze stanu, díval se na tábor a tiše rozmlouval se strážemi.

Sotva začalo svítat, vyběhl nahý ze stanu a Prochor ho od hlavy k patě polil studenou vodou ze dvou kotlů. Při oblékání přikázal, aby vyhlásili budiček, a za několik minut už stál zcela oblečený před vyrovnanými strážemi. Vydal stručný rozkaz: „Nepromočte patrony.“ Staří vojáci to pochopili a vysvětlili nováčkům, že se budou brodit přes řeku, a musí si proto přivázat patronašky o něco výš. Blížil se už večer, když se u myslivců ozvaly lesní rohy a u jízdy trubky – Suvorov rozhodl, že si vojska musí odpočinout. Teď už se nebál, že ztratí z očí

Sierakowského, který se chystal k obraně důležitého strategického bodu – Brest-Litevska.

Při pochodu k Brest-Litevsku narazil Suvorov na vedlejší lesní stezce na azovský pluk, pozdravil ho a odjel k Charlamovově rotě.

„A kdepak je Míša Ohnivák-Ogněv, Fjodore? Kde je Voronov a Golubcov?“

Charlamov na ně zavolal.

„Zdar, Vaše Jasnosti, Alexandře Vasiljeviči!“ řekli granátníci a vystoupili z řady.

„Buďte zdraví, kamarádi!“ zvolal generál. „Jste stateční! Viděl jsem, jak jste se včera bili. Radost pohledět! Jeden na deset! Tobě, Michajlo, ať říkají Ohnivák-Ogněv, tobě, Golubcove, Orel, a tobě Voronove, Sokol. Vy všichni, celá vaše rota a celý pluk, jste odvážní chlapíci!“

Po těchto slovech rychle odcválal dopředu. Zastavoval se u všech pluků a rozmlouval s vojáky, jenom jeden pluk vynechal, protože porušil vojenskou disciplínu.

8. září v noci se ruský sbor zastavil u vesnice Treszcyn, vzdálené asi šest verst od Brestu. Bylo rozhodnuto, že obejdou pozice Poláků a budou postupovat poli přes řeky Muchavec a Bug. Zvony všech kostelů v Brestu a v městečku Terespol začaly bít na poplach – Rusové byli zpozorováni. Vojáci vstoupili do řeky. S každou kolonou se brodilo několik jezdců, kteří pomáhali malým pěšákům držícím se za provazy spletené ze sena. Suvorov rozhodl, že na střed zaútočí Buxhövdanova pěchota a na křídla Ševičova a Isleňjevova jízda. Sierakowski očekával, že Rusové udeří ve směru od Terespolu, a seřadil proto svá vojska do dvou linií se zálohou. Proti osmi až devíti tisícům Rusů stálo nejméně třináct tisíc Poláků, z nichž ovšem asi třetinu tvořili vojáci ozbrojení kosami. Když Poláci prohlédli Suvorovův manévr, rychle a přesně přeskupili čelo pod pravým úhlem a zaujali pozici, při níž měli po levé straně Terespol a jejich pravé křídlo se opíralo o les.

Ale Sierakowski nebyl s touto novou pozicí spokojen, a když se přiblížila ruská jízda, dal se na ústup k vesnici Korszin. Do vzniklých mezer postavil dělostřelectvo a po stranách kolon umístil jízdu. Suvorov okamžitě rozkázal Isleňjevovi, aby na Poláky zaútočil, a pěchotu poslal jízdě na pomoc. Povstalci se zatím rozložili ve dvou kolonách na kopci za vesnicí Korszin, na hrázi postavili tři baterie, z nichž každá byla vybavena čtyřmi děly, a jejich třetí kolona se spolu s jízdou pokusila zaútočit na levé křídlo Rusů.

Isleňjev však včas prohlédl záměr Sierakowského a hnal se se svou jízdou na tuto třetí kolonu. Nerovný písčité terén plný výmolů bránil jízdě v útoku, polské baterie mířily přesně, a Isleňjevova jízda proto musela dvakrát ustoupit. Ale potom z boku zaútočily na polskou jízdu Isajevovi kozáci a ruské eskadrony se zakously do kolony.

A už se blížila také ruská pěchota. Vpředu šly čtyři prapory myslivců, kousek za nimi ostatní pluky. Sierakowski nařídil dvěma zbývajícím kolonám, aby ustoupily, v domnění, že se mu podaří najít záchranu v lese, stejně jako u Krupčic. Vtom však proti nim vyrazila Ševičova jízda. Řady jedné z kolon padaly jako podfáté. Stejný osud stihl i druhou kolonu. Jen jejím zbytkům se

podářilo dosáhnout lesa. Také třetí kolona již byla pořádně prořídla a snažila se zachránit v bažinách na břehu Bugu a říčky Krasny.

Dělostřelectvo začalo ostřelovat vesnici Dobrzyń, kde se shromáždili uprchlíci. Šavle jízdy a bodáky pěchoty pak dovršily jejich dílo. Malý oddíl polské jízdy uvízl v bažině a utonul v ní. Ty, kdo se zachránili, pronásledovala ruská jízda asi patnáct verst.

Nejlepší vojáci z každé rotý začali sbírat své zabitě a raněné kamarády, byly vyčleněny také oddíly vedené důstojníky, které hledaly raněné mezi mrtvými Poláky. Nalezené na vlastních rukou odnášeli vojáci k převazišti, polévali je vodou, vymývali jim speklou krev, převazovali rány svými šátky a dávali jim suchary a maso ze svých toren. Někteří dokonce roztrhali své čisté prádlo, protože věděli, že jejich čin by se zalíbil „otci Alexandru Vasiljeviči“. Než se Suvorov dal spolu s jízdou do pronásledování zbytků rozbitého sboru Sierakowského, nařídil: „Pomáhat raněným Polákům.“

Potom se Suvorovův postup na nějakou dobu zastavil. Měl velké ztráty, mnoho raněných a nemocných, kteří byli posláni jako doprovod se zajatci, nebo je zanechali v různých místech, kde jim byla poskytnuta nezbytná péče a klid. Jeho sbor se tak zmenšil skoro o polovinu.

Očistili tedy vhodné místo, rozbili na něm stanový tábor a vykopali zemljanky. „Tábořit ve stanech pod širým nebem“ museli až do začátku října. Každý den, kromě svátků, sobot a nedělí, probíhal výcvik.

Při výcviku Suvorov říkal vojákům: „Pluk – to je pevnost na pochodu, musíte být soudržní, opírat se jeden o druhého. Pak si o vás nepřítel vyláme zuby!“

Někdy z ničeho nic za jízdy obrátil koně a snažil se projet řadami vojáků. Ti se museli srazit a nesměli ho pustit. Když se jim to podařilo, měl obrovskou radost a říkal jim: „Chytré hlavičky, otevřené, chlapíci!“ Když se mu však podařilo řadami projet, nazýval pluk i jeho velitele „váhavci“ a „budižkničemy“. Suvorov neprováděl výcvik déle než půldruhé hodiny a pokaždé ho ukončil poučným proslovem, který vycházel z jeho příručky – vojenského katechismu.

Nespokojeně z Brestu sledoval pomalý pohyb spojeneckých vojsk, přesvědčoval Derfeldena, aby co nejrychleji obsadil Grodno, a žádal Repnina, aby část oddílu poslal k Brestu, odkud chtěl zahájit novou ofenzívu. Druhý ruský sbor, jemuž velel generálporučík Ivan Eustachovič Fersen, mezitím překročil Vislu. 28. září Fersenův dvanáctitisícový sbor zaútočil na Poláky u Maciejowic. Polský oddíl byl rozdrčen a sám Kościuszko padl do zajetí.

Když se Suvorov o této bitvě dozvěděl, okamžitě změnil svůj plán. Na jeho naléhání mu Repnin podřídil Fersena a částečně i Derfeldena. Z Brestu se k oběma generálům rozjeli kurýři s rozkazem, aby se vydali směrem k Varšavě. Suvorov zanechal v Brestu dvoutisícový oddíl a 7. října odtáhl do nitra Polska.

Doslechl se, že po Kościuszkově porážce se polské oddíly začaly rychle stahovat k Varšavě. Derfelden šel v patách Makranowskému a několikrát se s ním srazil, ale polský sbor přesto úspěšně ustupoval. Suvorov nařídil Fersenovi, aby odfízl cestu jedné z kolon Makranowského, Fersen se však opoždil a spojil se s generálem až 14. října ráno ve Stanislawu. Přivezl s sebou jedenáct tisíc vojáků. Suvorov jich měl asi osm tisíc.

Před útokem na Varšavu podnikl ruský vojevůdce dva průzkumy – Fersena poslal k městečku Okuniewu a druhý oddíl se vydal ke Kobylce, kde měla podle zpráv být polská vojska. Isajev s několika sty kozáků a deseti eskadronami perejaslavských jízdních myslivců se od rolníků dozvěděl, že v Kobylce jsou skutečně povstalci, kteří té noci dostali posilu. Ohlásil to Suvorovovi a požádal ho o pomoc. Generál dal rozkaz k dalšímu postupu. Kozáci a jízdní myslivci jeli hustými křovisky, potom s velkým úsilím přebrodili bažinu a 15. října v šest hodin ráno narazili na nepřítele.

Tři až čtyři tisíce Poláků stály na rovině sevřené lesem. Ve středu měli pěchotu, na bocích jízdu a na kraji lesa byli připraveni pěší myslivci a několik děl. S Isajevem bylo jen půldruhého tisíce jezdců, ale přesto podnikl útok na křídla. Suvorov, který předjel svůj sbor a ocítl se na bojišti, zpozoroval, jak nerovné jsou síly. Poslal proto rozkaz jízdě jedoucí za ním, aby ze všech sil spěchala na pomoc.

Potom se objevil Isleňjev a zaútočil na nepřátelskou jízdu na levém křídle, Ševič zahnal do lesa jízdu z pravého křídla. Poláci se seřadili do dvou kolon a spořádaně se dali na ústup, kryti dělostřeleckou palbou. Stejně jako v ostatních bitvách této války projevovali nejen velkou odvahu, ale i dobrou vojenskou připravenost, nepodobali se Turkům ani dřívějším vojskům Barské konfederace.

Isleňjev pronásledoval jednu z kolon čítající asi tisíc lidí a zaútočil na ni dragouny, z nichž se teď stali pěšáci, protože pěchota nestačila včas dorazit na místo boje. Poláci složili zbraně. Druhá, mnohem početnější kolona ustupovala po Velké varšavské cestě, byla však obklíčena jízdu a dvěma prapory myslivců, kteří jí zabránili v ústupu. Lesnatá krajina znemožňovala pohyb jízdním útvarům. Na Suvorovův rozkaz tedy slezly s koní čtyři eskadrony lehké jízdy z mariupolského pluku a dvě eskadrony karabiníků z gluchovského pluku a zaútočily na nepřátelskou pěchotu. Fersen v Okuniewu povstalce nenašel a přispěchal, když už jeho pomoci nebylo třeba. Více než polovina polského sboru byla zničena. Z tisíce zajatců bylo pět set těch, kteří se vzdali dobrovolně, posláno domů.

Po Kobylce zbyla na cestě k Varšavě jen jedna hrozivá překážka – předměstí hlavního města Praga, změněné v pevnost. Jeho posádku tvořilo přes třicet tisíc vojáků, nepočítaje v to ozbrojené Varšavany. Rozsáhlé opevnění bylo vybaveno děly velkého kalibru. Suvorov čekal na spojení s Derfeldenem, k němuž došlo 19. října. Jeho síly se zvětšily na pětadvacet tisíc lidí a osmdesát šest děl. Ani na chvíli nezaváhal, neboť věděl, že dobytí Prahy rozhodne o výsledku celé války.

Po připojení Derfeldenova sboru se Suvorov chtěl seznámit s jeho důstojníky. V pokojích, kde mělo dojít k jejich přijetí, byly přes chladné počasí otevřeny všechny dveře a okna, aby se jimi mohli vypařit všichni váhavci. Protože vojevůdce neměl rád černou barvu, bylo přísně zakázáno, aby se mu důstojníci představovali v černých šatech.

Vilim Christophorovič Derfelden, generál, jehož si Suvorov nesmírně vážil, ještě jednou přehlédl své důstojníky. Mezi shromážděnými byl plukovník apšeronského pluku a Repninův synovec kníže Lobanov-Rostovskij, na jehož

hrudi se skvěl řád sv. Jiří třetí třídy, který dostal za bitvu u Máciny; urostlý plukovník tulského pěšího pluku Karl Lieven; kapitán dělostřeleckého praporu a budoucí dobyvatel Kavkazu A. P. Jermolov; zahraniční dobrovolníci – podplukovník hrabě Kenson a synovec francouzského královského ministra hrabě Saint-Priest.

Sedesátiletý Derfelden byl trochu nervózní, protože zrovna nedávno ho Suvorov přísně pokáral. Generál jel po ránu vstříc jeho sboru a cestou si všiml několika vojáků, kteří vtrhli do polské vesnice a svým řaděním tam udělali pořádný rozruch. Suvorov jako vždy vojákům nic neřekl, ale Derfeldena přivítal slovy:

„Loupež! Proboha, Vilime Christophoroviči, musíte je potrestat! Voják není žádný lupič! Obyvatel se nesmí ani dotknout. Subordinace! Disciplína!“

Starý generálporučík se zmožil jen na odpověď:

„Je to moje vina! Neuhlídal jsem je.“

Když Suvorov celou záležitost vyřídil s Derfeldenem, poručil pěchotě, aby nastoupila do dvou řad a odepjala z pušek řemeny. Potom dal viníky prohnat uličkou. Vojákům byl rozdán Suvorovův katechismus. Při vzpomínce na tuto ranní událost se Derfeldena zmocňovalo rozčilení, nervózně pokukoval po dveřích, z nichž měl vyjít generál. Objevil se nečekaně a začal Derfeldena přátelsky objímat.

„Vilime Christophoroviči, příteli! Tvůj žák už je tady!“

Když zpozoroval nechápavý výraz na tvářích důstojníků, dodal: „Svémi vítězstvími nad Turky u Maximenu a Galati mi ukázal, jak vyzrát na nepřítele!“

Suvorov měl veselou náladu, chtělo se mu žertovat. Repninův úspěch u Máciny považoval za značně přehnaný, a proto řekl s neznatelným úsměvem Lobanovovi:

„Bitva u Máciny byla asi pěkně krvavá, což?!“ A vzápětí s pohledem upřeným na Lievena hlasitě poznamenal: „Takový chlap jako hora a jistě také odvážný důstojník! Jak to, že na vás nevidím žádné vyznamenání?“

Potom se obrátil k Saint-Priestovi:

„Máte úspěchy ve službě. Ve vašich letech jsem byl jen poručíkem!“ A najednou ho začal vášnivě líbat: „Váš strýček byl mým dobrodincem. Za mnohé jsem mu zavázán.“

Snad jen sám Saint-Priest pochopil smysl jeho slov. Jeho strýc jako francouzský ministr podnítil Turky k válce s Ruskem, v níž se Suvorov vyznamenal u Turtukaje a Kozludži. Generál se rychle zeptal hraběte Kensony:

„Za jakou bitvu jste dostal tenhle řád? Co je to za řád?“

„Je to řád maltézských rytířů, dostávají ho jenom členové urozených rodin,“ odpověděl hrabě.

Suvorov se zašklebil:

„To je tedy moc čestný řád! Dovolte, abych si ho prohlédl.“ S maltézským křížem v ruce se začal vyptávat jednotlivých důstojníků:

„Za co jste dostal svůj řád?“

Odpovídali mu:

„Za Izmail.“

„Za Očakov.“

„Za Rimnik.“

„Vaše řády mají menší cenu než tenhle!“ namítal Suvorov. „Dostali jste je jen za odvalu. Ale tenhle čestný řád je udělován za urozenost!“

Všichni důstojníci pak byli pozváni na oběd a rozesadili se u stolu podle hodností. Před obědem generál vypil velkou sklenici vodky, aniž by při tom hnul brvou. Nejprve se podávala odporná vařící polévka, kterou musel každý sníst. Potom přinesli zatuchlý balyk (pozn. solený hřbet lososa nebo jesetera), politý konopným olejem. Bylo přísně zakázáno nabírat sůl ze slánky nožem a každý si musel včas odsypat hromádku soli vedle sebe.

Mluvílo se o Praze, o jejím pevném opevnění, o odhodlání její početné posádky.

„Praga má všechno, co bylo až dosud vynalezeno ve vojenském stavitelství,“ říkal Suvorovovi Derfelden. „Tvrdí to přeběhlíci. Vysoké valy s hlubokými příkopy, srázy porostlé drny a zastavěné trojitými palisádami, baterie obložené kamením, fleše (pozn. = srubové valy) zabezpečující ústup, šest řad vlčích jam s ostrými špicemi, přes sto děl a třicet tisíc odvážných vojáků!“

„Hned zítra naříď, Vilime Christophoroviči, aby se sbor naučil, jak nosit žebříky, hatě, proutěné pletivo, jak je přistavovat ke stromům a jak po nich lézt, jak házet pletivo na vlčí jámy a hatě,“ odpověděl mu Suvorov.

Válečná rada jednomyslně schválila názor svého velitele – bylo rozhodnuto vzít Pragu útokem.

23. října se po celý den pletly ve všech plucích proutěné rohože dlouhé dva a půl sáhu a široké tři aršiny. K večeru byli vybráni dobrovolníci, kteří měli jít jako první, a dělníci, kteří nesli pletivo, hatě a žebříky. Pečlivě vybraným vojákům bylo rozdáno náradí sloužící k rozbíjení pevnostních zátarasů. Před setměním bylo vše potřebné k útoku připraveno.

Rozhořely se ohně, u nichž se v kruhu sešli vojáci každé roty. V sedm hodin večer byl vojákům přečten Suvorovův rozkaz, jenž začínal prostými slovy: „Útokem dobýt opevnění Prahy . . .“, a končil stejně věcně: „Nevbíhat do domů, nepřítel, který prosí o milost, ušetřit, nezabíjet bezbranné, s ženskými nebojovat, neubližovat dětem. Tomu, kdo padne – království boží, živým – sláva! Sláva! Sláva!“

24. října v pět hodin ráno vzlétla signální raketa, vzápětí se roztrhla a po černém nebi se rozsypaly stovky malých hvězdiček. Kolony se daly na pochod. Dobrovolníci a dělníci s rohožemi, žebříky a hatěmi běželi vpředu. Přivítaly je výstřely polských stráží. Z ruské strany jim nikdo neodpovídal. Pevnostní děla ozářily záblesky výstřelů a celé okolí se rozsvítilo letícími rozžhavenými koulemi. V tom okamžiku obránci Prahy uviděli blížící se husté kolony ruských vojáků.

Zapraskaly výstřely z pušek, celé opevnění se otřásalo dělostřeleckou palbou. Kolony Lacyho a Lobanova-Rostovského se stále ještě v naprosté tichosti přibližovaly k opevnění, dosáhly příkopu, zakryly vlčí jámy pletivem, příkopy zaházely hatěmi a dostaly se na val. Střelci se rozběhli po okrajích

příkopu a stříleli po hlavách nepřátel. Až teď se v kolonách ozvalo burácivé „Hurá!“

První a druhá kolona vydržely křížovou palbu z pevnostních baterií, z ostrova na Visle i ze samotné Varšavy, ostřelovány kartáči a puškami se vrhly na jízdu a pěchotu, které stály na valu, probily se až k mostu a zajaly zde dva generály. Třetí a čtvrtá kolona, bodák proti bodáku a hrud' proti hrudi, se srazily s nepřítelem na valu. Poláci ustoupili. Asi tři minuty Rusové nestříleli na znamení, že první opevnění bylo dobyto.

Ruským vojskům ulehčovala útok nejednotnost varšavských vůdců, která mezi nimi zavládla po Kościuszkově porážce. Jeho nástupce Wawrzecki byl jako velitel neschopný a nerozhodný. Když ho probudila střelba, panoval všude kolem samý zmatek a u varšavského mostu nenašel ani stráž. Zachránil se však a teď se obával o osud Varšavy, a snažil se proto poškodit most.

Jeho obavy byly zbytečné. Suvorov chtěl obránce Varšavy jen postrašit a sám dal most zapálit.

Ruská vojska nedopřála nepříteli oddech, nedovolila mu, aby se vzpamatoval. Třetí a čtvrtá kolona dobyly vnější opevnění a bez zastávky se hnaly dál, když tu najednou vyletěl do vzduchu sklep plný koulí a dělostřeleckých nábojů.

Začalo svítat. Pátá, šestá a sedmá kolona se rychle probíjely do pravého křídla Poláků. Denisovovi vojáci zahnali obránce na výběžek mezi Vislou a jejím rozbahněným přítokem. Za útočníky postupovalo dělostřelectvo. Po několika hodinách byla celá Praga v rukou Rusů.

Suvorov byl toho dne nemocný, sotva za sebou vláčel nohy. Po bitvě ulehl ve svém stanu na slámu, aby si trochu odpočinul. Vojska, která se rozložila kolem, se ani nepohnula a zachovávala naprosté ticho. Vojáci mluvili jen polohlasně, aby svého milovaného velitele nerušili.

„On nespí, když spíme my,“ říkali si, „za celý svůj život nezaspal žádnou důležitou bitvu.“

Na noc generálovi přichystali kalmyckou kibitku, protože podzimní vzduch byl už ostrý. Téhož dne Suvorov poslal krátké hlášení Rumjancevovi: „Nejjasnější hrabě, sláva! Praga je naše.“

25. října brzy po půlnoci odrazily od varšavského břehu dvě loďky, nad nimiž vlál bílý prapor. Mlčky je vyprovázely davy neozbrojených obyvatel s lucernami a svíčkami v rukou. Zástupci varšavského magistrátu, oblečení do polských národních krojů a uniforem, se vypravili k Suvorovovi, který je již očekával před svou kalmyckou kibitkou. Když si povšiml, že se k němu blíží se strachem, vyskočil, odepjal šavli, odhodil ji a zvolal polsky:

„Pokój! Pokój! Mír!“

Podmínky kapitulace Varšavy, které si nadiktoval, byly umírněné. Navrhl Polákům, aby svezli všechny zbraně a děla za město, aby opravili most a prokazovali „veškerou úctu“ svému králi. Jménem Kateřiny II. slíbil poraženým svobodu, osobní nedotknutelnost a ochranu majetku obyvatel města. Ti pak na vlastních rukou vynesli z loďek zvěstovatele míru.

29. října v osm hodin ráno se rozezněly bubny, flétny, hoboje, basy, lesní rohy a měděné trubky. Všechny střechy, okna domů i břehy Visly byly plny lidu. Svižně a udatně si vykračovali ruští pěšáci s vlasy ostříhanými dokulata a bez paruk, oblečení do lehkých uniforem, které se skládaly z přílb s chocholem z koňských žíní, krátkých kabátců a širokých kalhot.

Suvorov ve vojenské kazajce a s přílbou na hlavě jel v čele azovského pluku. Na břehu na druhé straně mostu mu úředník z magistrátu podal pozlacené stříbrné klíče od města, ležící na sametovém polštářku, uctil ho chlebem a solí a pronesl krátký projev. Ruský vojevůdce uchopil klíče, políbil je, zvedl nad hlavu a řekl:

„Děkuji Bohu, že tyto klíče nejsou tak drahé, jako . . .“ obrátil se k rozvalinám Prahy a zaslzel.

Druhého dne vykonal oficiální návštěvu u polského krále Stanislava.

Ačkoli neměl rád okázalost, tentokrát se vynasnažil, aby svou slavnostní uniformou, četnými vyznamenáními a velkou suitou, včetně jízdy, vyjádřil úctu královskému majestátu Stanislava Augusta. Generál měl v tomto ohledu zcela konzervativní názory, hluboce si vážil královského majestátu, bez ohledu na to, jaké pocity v něm vyvolávala osobnost Kateřiny II., Stanislava Augusta nebo později Pavla I. Protože neměl vlastní kočár, použil ekvipáže hovorného P. Potěmkina, kterému předem nařídil: „Majitel kočáru pojedje se mnou, ale bude jen sedět a mlčet, protože musím cestou přemýšlet.“

Polský král, ještě nedávno zajatec povstalců a nyní zajatec ruské carevny, ho přijal na palácovém schodišti. Skoro celou hodinu s ním Suvorov rozmlouval o samotě, mezi čtyřma očima. Suvorovova velkorysost zapůsobila na krále silným dojmem. Během rozhovoru ho požádal, aby propustil jednoho zajatého důstojníka, královské páže.

„Budete-li chtít, propustím vám jich třeba sto,“ odpověděl generál. Na chvíli se zamyslel a pak se smíchem dodal: „Dvě stě! Tři sta! Čtyři sta! A možná i pět set!“ Ještě téhož dne poslal pobočníka za oddíly zajatců, které již ušly dvě stě verst od Varšavy.

V boji byl Suvorov nelítostný, ale k poraženému protivníkovi se choval úplně jinak – velkoryse a lidsky.

Výsledkem jeho rozhovoru se Stanislavem Augustem byla dohoda, že všichni polští vojáci i důstojníci budou propuštěni a důstojníkům budou ponechány zbraně. Početné oddíly vedené Dambrowským, Madalińským, Gedroicem, Josefem Poniatowským a Kamenieckým ještě bojovaly. Zprávy o humánnosti Rusů na ně silně zapůsobily. Vojáci se rozutíkávali, bouřili se proti svým generálům, dobrovolně se vzdávali kozáckým oddílům. Suvorov jednal naprosto promyšleně. 8. listopadu už mohl hlásit Rumjancevovi: „Vivat mocná Kateřina! Vše bylo vykonáno, nejjasnější hrabě! Polsko je odzbrojeno!“ Humánní zacházení s poraženými povstalci samozřejmě přineslo ovoce, ale svou roli sehrála i Suvorovova vrozená naivita. Zdálo se mu, že „vše bylo zapomenuto. Rozmlouváme spolu jako přátelé a bratři. Nemají rádi Němce,

ale nás zbožňují.“ Jako už tolikrát předtím, považoval vojevůdce své přání za skutečnost.

Polské tažení umlčelo všechny Suvorovovy petrohradské nepřátele. Na jeho hlášení o dobytí Prahy Kateřina druhá odpověděla třemi slovy: „Sláva maršálu Suvorovovi!“ „Víte, že nikomu neuděluji hodnosti mimo služební pořadí. Nemohu přece urazit staršího, ale vy jste se sám jmenoval polním maršálem . . .“ napsala mu. Jaká ironie osudu! Geniální vítězství u Izmailu mu nedalo nic, naopak, vyneslo mu jen nemilost, ale vítězství nad polskými povstalci mu přineslo nejvyšší ocenění, o němž až dosud mohl jenom snít. Drahocennou maršálskou hůl v ceně patnácti tisíc rublů mu přivezl jeho synovec Alexej Gorčakov. Hůl, na niž Suvorov čekal s pověřeným strachem a kterou ve svých dopisech označoval jen začátečními písmeny, byla vysvěcena v kostele. Vojevůdce tam přišel jen ve vojenské kazajce bez hodnostního označení, poručil, aby postavili do řady několik židlí a ty pak začal přeskakovat, pronášeje při každém skoku:

„Repnina jsem přeskočil! . . . Saltykova jsem přeskočil! . . . Prozorovského jsem přeskočil! . . .“ Vyjmenoval tak všechny generály, kteří byli služebně starší, a teď se s ním museli radit. Pak dal židle odklidit, oblékl si maršálskou uniformu a znovu vešel do kostela. Téhož dne byl vysvěcen i řád Rudé orlice a Velké černé orlice, které mu poslal pruský král Bedřich Vilém II.

Ze všech sil se snažil uklidnit zmučenou polskou zemi a neměl ani zdání o úmyslech Kateřiny a jejího dvora. Dosáhl vítězství tak rychle a nečekaně, že v Petrohradě nestačili včas vypracovat další instrukce. V dvorních kruzích se začalo šířit, že polní maršál nadělal v Polsku takovou škodu, že ji už sotva bude možno napravit. Bezborodko mu vytýkal, že „se tváří příliš shovívavě“. Jiný státní činitel se vyslovil mnohem ostřeji: „Všichni dobře víme, že Suvorov udělal velkou chybu, když nepožadoval na Varšavě vysokou kontribuci, ale nikdo to nechce napravit ze směšné úcty k jeho slibům, které dal i těm nejhorším Polákům, že totiž bude zapomenuto na minulost a jejich osoby i majetek že jsou nedotknutelné.“ Humánní jednání Suvorova vůbec nevyhovovalo uchvatitelským plánům vlád Ruska, Pruska a Rakouska, které už za maršálovými zády připravovaly nové dělení Polska.

Nemělo by smysl uvádět všechny prosby a žádosti Alexandra Vasiljeviče, týkající se Poláků, kteří se zúčastnili povstání, i jejich žen a rodin. Výnos Kateřiny II., v němž bylo Polsko zbaveno samostatnosti a jeho král byl poslán do Grodna, musel na Suvorova zapůsobit jako studená sprcha.

Se zařatými zuby musel ustoupit od mnohých svých slibů, jejichž splnění za daných podmínek nebylo možné. Když k němu přišla další deputace Poláků se žádostí, přivítal ji uprostřed pokoje, najednou vyskočil do výšky a prohlásil:

„Takhle velká je carevna!“

Potom si sedl na bobek:

„A takhle maličký je Suvorov!“

Zástupci to pochopili a vzdálili se.

Suvorova, jehož „rychlý meč“ v tak krátké době přinesl vítězství, už v Polsku nemohli potřebovat. V říjnu roku 1795 ho Kateřina odvolala do Petrohradu.

Umění vítězit

Bohatýři! Nepřítel se před vámi třese . . .

SUVOROV, UMĚNÍ VÍTĚZIT

(1)

Praga i Varšava zmizely v mlhavé dálce a vpředu se táhla bílá jednotvárná zimní cesta, která ještě nebyla uježděna. Suvorov trpěl v krytém kočáře neustálými nárazy, způsobenými četnými jámami a výmoly. Vpředu cválal jako kurýr jeden z jeho pobočníků, který měl na starost nocleh a koně.

Pobočník Tiščenko přichystal a poklidil teplou chalupu, ale nenapadlo ho, aby se podíval za pec, kde spala hluchá stařena. Když se ozvalo cinkání zvonků, vyběhl do síně, pomohl maršálovi vystoupit z kočáru a zavedl ho do světnice.

„Ty už jsi tady?“ řekl Suvorov. „Je všechno připraveno?“

„Hned dostanete čaj.“

Maršál poslal pobočníka napřed, aby vyřídil knížeti Petru Ivanoviči Bagrationovi, že si nepřeje žádné slavnostní uvítání. Potom se Suvorov podle svého zvyku svlékl donaha, polil se studenou vodou a začal poskakovat po světnici, prozpěvuje si přitom turecky různé výroky z koránu.

V tom se probudila stařena, vyhlédla ze zápečí a přesvědčena, že polní maršál je čert, začala křičet jako na lesy:

„Spaste duši! Pánbůh s námi a zlé pryč!“

Tento nenadálý křik vylekal i Suvorova. Přiběhl pobočník Stolypin a komorník Prochor a odvedli stařenu polomrtvou hrůzou pryč.

Maršál uháněl k Petrohradu v nevzhledné kubitce, přikryté pytlou a s kuchařem na kozlíku, aby se za pomoci této maškarády vyhnul poctám, které mu uchystali místní vojenští představitelé. Těšil se na setkání s milovanou Natašou, která se krátce před tím vdala. Suvoročka se stala ženou dvaatřicetiletého generálporučíka Nikolaje Zubova, bratra Kateřinina oblíbence.

Zubov nepatřil mezi nápadníky. Ještě v roce 1793 se o Natašinu ruku ucházel mladý plukovník hrabě Elmpt, syn generála a Suvorovova bojového druha, a kníže Trubeckoj, jediný dědic zavrženého generálporučíka, majitele sedmi tisíc duší. S tím však Suvorov brzy přestal počítat, protože se dozvěděl, že „kníže Trubeckoj pije stejně jako jeho otec, utápějící se v dluzích, že jeho příbuzní jsou hašteřiví, zejména pak jeho matka, Natašina teta z druhého kolena.“ Zbyl tedy jen Elmpt, který se Suvorovovi nejvíce zamlouval: „Je klidný, není to žádný marnotratník ani rváč, je trochu plachý díky přísné výchově, ale chytrý a mravopověstný, jen svým zevnějškem se někdy podobá německému hejskovi.“

Ale Elmpt byl nakonec také vyloučen. Tentokrát neočekávaně zasáhl dvůr, údajně proto, že byl protestant. Suvorov dostal dopis od Platona Zubova, v němž stálo, že carevna by mohla považovat za nevhodné, kdyby se dcera vynikajícího ruského vojevůdce, který proslul svou stálostí ve víře a službě vlasti, provdala za cizince a ještě k tomu vyznavače jiné víry. Skutečnou příčinu však bylo třeba hledat jinde: se Suvorovovou slávou vzrůstal i význam jeho dcery, o níž se začali zajímat Zubovovi. Starosvatkou se stala sama carevna. Slavnostní zasnoubení Nikolaje Zubova s Natálií Suvorovovou se konalo 8. února 1795 v Tauridském paláci a 29. dubna byli mladí oddáni.

Nikolaj Zubov, dvorní podkoní Jejicho Veličenstva, byl prostší než jeho bratři, službu vykonával svědomitě a horlivě, dlouho sloužil v armádě a ve druhé rusko-turecké válce se projevil jako statečný voják. Ostatně současníci se o něm vyjadřovali jako o člověku zcela bezvýznamném: málo vzdělaný, hrubý, býk, který byl odvážný, jen když se napil, jinak ne, nevládný a navíc ještě opilec. Svou atletickou postavou se naprosto lišil od křehké Nataši.

Suvorov byl svým zetěm záhy zklamán a neustále s ním válčil. Ale nepřátelský vztah k Nikolaji Zubovovi nijak neovlivnil otcovu lásku a úctu k Nataše. Právě jí svěřil Arkadije, kterého nakonec uznal za vlastního syna, a pak jí a zeťovi dal na starost jeho výchovu. Natálie Zubovová o mnoho let přežila svého muže, který se stal aktivním účastníkem spiknutí roku 1801 a jako první udeřil Pavla I. zlatou tabatěrkou do spánku. Nikolaj Zubov zemřel v roce 1806 a zanechal po sobě vdovu se šesti dětmi. Po jeho smrti žila Natálie Zubovová v Moskvě, zahrnuta všeobecnou úctou jako dcera nesmrtelného Suvorova, a věnovala se pouze výchově svých dětí.

Jednou, když jela v kočáru, poslala sluhu, aby nakoupil látku. Sluha chtěl co nejvíce ušetřit a smlouval tak dlouho, až kupec ztratil trpělivost a prohlásil, že by si raději promluvil s paní. Když se od sluhy dozvěděl, že je to Suvorovova dcera, přistoupil ke kočáru a prosil hraběnku Zubovovou, aby látku přijala

jako dárek. Přes všechny námitky Natálie Alexandrovny si odmítl vzít peníze.

Když v památném roce 1812 Natálie Zubovová opouštěla Moskvu obsazenou Francouzi, zastavila ji nepřátelská hlídka. Stačilo však, aby odpověděla, že je Suvorovovou dcerou. Francouzi ji propustili a ještě jí – ženě – vzdali čest jako vojákově.

Zemřela 30. března 1844 v Moskvě.

(2)

Osm koní táhlo ze Strelny do Zimního paláce dvorní kočár s osmi skleněnými okénky. Byl začátek ledna roku 1796 a mráz dosahoval dvaceti stupňů. Suvorov se oblékl do kompletní uniformy polního maršála, ale kožich si nevzal a klobouk držel v ruce. Stejně to museli udělat i dvorní podkoní, hrabě N. Zubov, generálové P. A. Isleňjev a N. D. Arseňjev, kteří jej doprovázeli ze Strelny do Petrohradu. Šestašedesátiletý polní maršál přitom nařídil, aby jedno z okének v kočáru bylo spuštěno, a tak se Suvorovovi průvodci chvěli zimou. Isleňjev a Arseňjev vzhledem ke svému podřízenému postavení mlčeli, ale Zubova to dráždilo, a když kočár předjel k Zimnímu paláci, řekl Stolypinovi:

„Ten tvůj udatný maršál nás všechny nechal pěkně promrznout!“

Kateřina II. už polního maršála očekávala ve svých přijímacích pokojích. S ohledem na Suvorovovy vrtochy dala zastřít všechna zrcadla.

Mluvili spolu o zamýšlené perské výpravě, jejíž vedení se měl Suvorov ujmout.

Potom se vojevůdce v doprovodu své suity odebral do Tauridského paláce, v němž se měl ubytovat. V malé ložnici stála pohovka a křesla, na zemi bylo přichystáno přepychové lože z voňavého sena a v krbu jasně plápolal oheň. V sousedním pokoji stála granitová váza naplněná vodou z Něvy a stříbrné umyvadlo s naběračkou na polévání. Suvorov se svlékl, sedl si ke krbu a poručil, aby mu přinesli teplé jídlo. Byl čilý, veselý a nezvykle mnohomluvný. Nadšeně se vyjadřoval o laskavém přijetí, ale neodpustil si jedovatou poznámku o „asijských vavřínech“, které lákají panovníci.

Druhého dne se začaly hlásit návštěvy. Maršál přijal jen Děržavina a Platona Zubova. Favoritovi, který jej předchozího dne přivítal v neúplné uniformě, se pomstil tím, že ho u dveří ložnice přijal jen ve spodním prádle. Zato Děržavina přátelsky objal, pozval ho na oběd a své chování k Platonu Zubovovi mu vysvětlil takto:

„Vice versa!“ (pozn. = latinsky: naopak, obráceně)

I když byl Suvorov v Petrohradě středem všeobecné pozornosti, nehodlal měnit své zvyky, jenom už neobědval v osm hodin, ale v deset nebo v jedenáct večer spolu se svými hosty. Byl jako vždy citlivý a nešetřil sympatiemi, ale k jednotlivým vysoce postaveným hodnostářům se choval různě. Jednou při obědě, když pobočník Stolypin právě nosil na stůl teplé jídlo, pohlédl polní maršál z okna:

„Čí je to kočár?“

„Hraběte Ostermana,“ hlásil Stolypin.

Hrabě Ivan Andrejevič Osterman, vicekancléř kolegia zahraničních věcí, tenkrát ztrácel půdu pod nohama, na jeho místo se tlačil A. A. Bezborodko, který dělal závrtnou kariéru.

Suvorov vyskočil od stolu a tak rychle vyběhl ke schodišti, že ho pobočník, který stál blíže ke dveřím, nestačil předejít. Ostermanův lokaj jen tak tak stačil otevřít dvířka kočáru, Suvorov do něj vyskočil, poděkoval zavržovanému Ostermanovi za čest, kterou mu prokázal svou návštěvou, a po desetiminutovém rozhovoru se s ním rozloučil.

Několik dní nato se vojevůdce při obědě znovu zeptal na jméno majitele příjíždějícího kočáru.

„Patří Bezborodkovi,“ odpověděl Stolypin.

Suvorov se ani nezvedl od stolu, a když Bezborodko vešel, nařídil, aby mu postavili židli vedle něho, a řekl mu:

„Pro vás je na jídlo ještě brzo, Alexandře Andrejeviči. Posadte se prosím.“

Nedalo se nic dělat. Asi po čtvrt hodinové rozmluvě se Bezborodko odporoučel, ale polní maršál se ani teď nezvedl od stolu, aby jej vyprovodil. I v tomto případě přijal dvě osobnosti podle zásady „vice versa“, která záměrně kontrastovala s jejich postavením u dvora. Vojevůdce si i nadále vymýšlel různé kousky, jimiž bojoval o svou vlastní důstojnost a protestoval proti nespravedlnosti.

Ještě nikdy před tím nebyl Suvorov tak slavný. Připomeňme si, že jeho činy, které přiváděly v úžas potomky, mu takové uznání nepřinesly. Básníci – Děržavin, Kostrov, Dmitrijev – ho jako o závod oslavovali svými díly.

Vyšel – a vyschl pramen zloby.

Čeho se dotkl, to rozbořil,

z polí a měsí se staly hroby,

krok pouhý – velmoc pokořil!

psal s nadšením Děržavin. Pro něho byl ruský vojevůdce mocným bohatýrem z ruských bylin:

Na hory vstoupí – hory úpí,

na vody lehne – vody kypí,

krup se jen dotkne – k zemi se řítí,

vymrští věž – a o mrak se chytí.

„Nejsem básník a dávám průchod svým citům jen jako prostý voják,“ odpovídal Suvorov Děržavinovi, když mu posílal vlastní verše. Také na Kostrovovo poslání odpověděl ve verších, v nichž vyjádřil své názory na poezii:

Je úděl moudrých jen na posvátných dlít luzích

a světlo poznání roznítit ve svých družích.

Když opustí náš svět, dál žijí ve svém díle,

jež jiné přiměje vznešené klást si cíle.

Já dobře užít chci to, co mi darem dáváš,

a v zbožné úctě mám všechno, co do mne vkládáš.

*Co chybělo mi snad v mé službě společnosti,
to nyní poznávám díky tvé učenosti:
Zas vím, že Julius i Titus už tu byli,
ty ve mně, básníku, probouzíš jejich síly.
Kdyby dnes z mrtvých Homér s Vergiliem vstali,
tvůj vytříbený sloh by za příklad si vzali.*

K zástupu básníků oslavujících Suvorova se připojil i mladičský Dmitrijev, který sloužil v gardě. V jeho ódě je překrásně zobrazeno ruské vojsko a velikost mnohonárodního ruského státu:

*Na přilbě chochol rozevlátý,
nad hlavou bílé zástavy,
pokryt je prachem pancíř zlatý
a na něm emblém krvavý!
Hle vojsko, které táhne v šiku!
Všichni jsou v srdci Slovany.
Jak Mars je každý z bojovníků,
v rukou má osud spoutaný.
Jen slovo – světa půl se zvedá,
různou tvář mají, mrav i hlas:
z Tauridy ctitel Mahomeda,
idolů otrok Kalmyk zas,
Baškir se střelou neomylnou
a Čerkes s dýkou kalenou
udeří s námi paží silnou
a prach až k nebi pozvednou!*

Suvorov jen zřídka navštěvoval Kateřinu II., vyhýbal se okázalým audiencím. Když se Kateřina dozvěděla, že jel ze Strelny jen v uniformě, poslala mu přepychový sobolův kožíšek a přikázala poslovi, aby mu vyřídil, že ho má skutečně nosit.

„Jakže?“ pozastavoval se nad tím Suvorov. „Vždyť voják podle předpisů kožíšek nosit nesmí.“

Posel odpověděl, že tentokrát je to s výslovným souhlasem panovnice.

„Matička mě rozmazluje,“ zněla odpověď.

Při každé cestě do paláce s sebou pak bral sluhu, který držel kožíšek přes ruku, když Suvorov vystoupil z kočáru, oblékl mu ho a maršál v tomto carském kožíšku důstojně vkráčel do vstupních sálů.

Ke Kateřině se choval zvláštním způsobem, který bil do očí, i když vnější projevy úcty až přeháněl. Ostatně i tato přemrštěnost byla jen ironickým projevem jeho vztahu k lidem ode dvora. Byl carevně oddán možná víc než všichni ostatní, ale lišil se od nich svou „nepřikrášlenou otevřeností a bezprostředností vojáka“, jak výstižně poznamenal A. Petruševskij. Říkal Kateřině pravdu o stavu vojsk a nebál se dotknout některých osobností.

Jednou při obědě chtěla Kateřina II. projevit pozornost knížeti S. F. Goli-

cynovi, který seděl vedle ní. Řekla mu, že té noci spala klidně, protože věděla, že je na strážní spolehlivý důstojník. Službu měl tenkrát Golicynův syn. Kníže vstal a uklonil se. Suvorov, který seděl vedle carevny z druhé strany, se Golicyna okamžitě zeptal, proč neposlal některého ze svých synů k Varšavě, aby si tam vysloužil svatojiřský kříž, a ukazuje na některé lidi sedící u stolu, mezi nimi i na knížete Barjatinského, který se hlasitě chlubil svými hrdinskými činy, dodal: „Tihle ho dostali zadarmo!“

Jindy se zas Suvorov nepokrytě nudil na dvorním plesu. Kateřina II. obcházela hosty, a když přišla k němu, zeptala se ho:

„Co mohu nabídnout milému hostu?“

„Ucti mě, matičko, kořálíčkou,“ uklonil se polní maršál.

„Ale co tomu řeknou krásné dvorní dámy, až s vámi budou rozmlouvat?“ poznamenala trochu nespokojeně Kateřina.

„Uctí, že s nimi mluví voják,“ prostomyslně odpověděl Suvorov.

Kateřina mu sama podala sklenku kmínky.

Při návštěvě careviče Pavla, následníka trůnu, kterou vykonal na jeho žádost, také hned začal se svými vtipy. Ale Pavel ho zarazil a řekl mu:

„Však mi si rozumíme i bez toho.“

Suvorov zvažněl a hovořil s ním věcně, ale když vyšel z jeho pracovny, začal poskakovat po pokojích a prozpěvovat si:

„Prince adorable, despote implacable! Princ k pomilování, despota bez slitování!“

Pavlovi se to samozřejmě doneslo.

Dojem z nedávného omračujícího úspěchu ve vrtkavých petrohradských kruzích zakrátko vyprchal, zapomnělo se na něj. Suvorov teď připadal dvořanům i samotné carevně nezajímavý a nudný, jeho chování považovali za nemístné. Hrabě F. V. Rostopčín takto vyjádřil mínění dvora:

„Nevědí, jak by se Suvorova zbavili, carevna už má dost jeho banálních vtipů, které i jí vhánějí krev do tváří.“ Kateřina II. uvažovala, kam poslat nepokojného vojevůdce.

Brzy se naskytla příležitost: carevna Suvorovovi navrhla, aby zajel do Finska a zkontroloval opevnění, která tam vybuďoval v letech 1791–1792. Starý maršál přijal svěřený úkol s nadšením. I jemu bylo v Petrohradě smutno, zejména od té doby, kdy odpadly starosti s Natašou. Po návratu z Finska začal přemýšlet o nabídnutém tažení do Persie, ale pak dospěl k závěru, že bude lepší, když si počká na významnější válku a na střetnutí se silnějším nepřítelem. Později svého odmítnutí litoval, ale chybu už napravit nemohl. Do čela vojsk táhnoucích za Kaspické moře se postavil jednohohý Valerian Zubov.

V lednu roku 1796 byla Suvorovovi svěřena všechna vojenská seskupení ve Vratislavské, Vozněsenské, Jekatěriloslavské, Charkovské a Tauridské oblasti. Sousednímu seskupení velel polní maršál Rumjancev a ještě dále na sever až k Litvě byla vojska knížete N. V. Repnina. Na jižní a západní hranici Ruska tak vznikly tři armády, očekávající vývoj událostí.

V druhé polovině března maršál opustil hlavní město. V té době již nabyly konečné podoby jeho instrukce k taktickému výcviku vojsk, které byly zároveň příručkou pro vojáky – jeho vojenský katechismus „Umění vítězit“.

Malé městečko Tulčin leželo mezi Vinnicí a Umaní na břehu Jižního Bugu. Suvorov si ho vybral za svůj „hlavní stan“ a ubytoval se zde v přízemí zámku hraběnky Potocké, rozené kněžny Mniškové. V jednom z pokojů, jehož okna vedla do květinové zahrádky, bylo nastláno seno, přikryté prostěradlem a dekou – maršál zůstal věrný svému zvyku. U okna stál psací stůl, dvě křesla a malý čajový stolek. Skoro každý den se zatápělo v krbu. Suvorov se spřátelil s Potockou i s její rodinou, stále ji navštěvoval a zval na oběd. Kromě toho se postaral i o hraběčtinu nejstarší dceru, které nejdříve nabídl jako ženicha svého synovce Alexeje Gorčakova a potom mladého Elmpta. Celou záležitost pravděpodobně dovedl až do šťastného konce.

S přibývajícím léty rostla i Suvorovova zbožnost – pravidelně posílal peníze na modlitby za rodiče do kostela Fjodora Studity v Moskvě, v době půstu byl ještě asketičtější, v pašijovém týdnu první tři dny vůbec nejedl. Před svátky chodil na ranní pobožnost do domácího polního kostelíku a o svátcích na mši.

Každou sobotu se sám věnoval výcviku vojsk ležících v Tulčinu. Před cvičením maršál nebo některý z velitelů pluku či roty připomínal vojákům nejdůležitější myšlenky z „Umění vítězit“:

„Srazit podpatky, stáhnout podkoleníky, voják stojí vypjatý jako strunka, čtvrtého ještě vidím, pátého už ne.

Vojenský krok je dlouhý jeden aršín, při zatačce půl druhého aršínu. Pozor na rozestupy.

V šiku, i za pochodu, jsou vojáci od sebe vzdáleni jeden loket, řady zachovávají rozestup tři kroky a za pochodu dva. Buben je nesmí plést!

Střelivem šetři po tři dny a někdy po celé tažení, není-li ho kde vzít. Nestřílejte často, ale dobře míř. Bodej vši silou. Kulka se může minout, ale bodák ne. Kulka je husa, bodák chlapík. Vraz bodák do pohana a setřes ho, mrtvý na bodáku by ti poškrábal krk šavlí. Když ti jde šavlí po krku, uskoč na krok a zaútoč. A pak se dej do druhého a do třetího – bohatýr jich skolí půl tuctu, ba i víc.

Šetři si kulku v hlavni. Ženou-li se na tebe tři, prvního probodni, druhého zastřel a třetího vyříd zase bodákem. Stává se to jen občas a není čas znovu nabít. Když útok – tak do toho!

Při střelbě míř na terč, voják dostává jen 20 kulek, kup si proto olovo, abys ušetřil – je levné. Míříme přesně, na zmar přijde jen každá třicátá kulka a v polním a plukovním dělostřelectvu ani ne každý desátý náboj. Kartáčů se neboj, létají nad hlavou, vrhni se na ně a děla i s obsluhou jsou tvoje – hned na místě je zlikviduj, dožeň, probodni, nad ostatními se smiluj, jsou to také lidé, zbytečné zabíjení je hřích.

Umírej za chrám Matky Boží, za matičku, za nejjasnější palác. Církev se za tebe bude modlit k Bohu. Kdo zůstane naživu, tomu čest a sláva!

Neublížuj obyvatelstvu, živí nás a napájí. Voják není lupič. Kořist je posvátná! Když dobudete tábor, všechno je vaše. V Izmailu si vojáci navíc

rozdělili i spoustu zlata a stříbra. Stejně to bylo i na mnoha jiných místech. Ale bez rozkazu ať mi nikdo za kořisti nechodí . . .“

Ne náhodou se jedna z částí „Umění vítězit“ jmenuje „Rozmlouvání s vojáky jejich řečí“. Suvorov tu barvitým lidovým stylem vysvětluje, čemu a jak se mají vojáci učit, aby dokonale ovládli své řemeslo a stali se spolehlivými obránci své vlasti. Základní myšlenkou jeho příručky je požadavek rozhodné a útočné taktiky jak v poli, tak i při dobývání pevností:

„Pronikni překážkami, na vlčí jámy naházej proutěné pletivo, pak dále vpřed, přeskoč palisády, naházej hatě, spusť se do příkopu a postav žebříky. Střelci zatím očisťují hradby, míří na hlavu. Kolony se vrhají vzhůru po hradbě na val, tam útočí bodáky, vyrovnávají řady, strážě k prachárně a otevřít bránu jízdě. Když nepřítel ustupuje k městu, obraťte za ním jeho děla, neustále ostřelujte ulice, děla ani na chvíli neumlkají. Na pronásledování není čas. Rozkaz: proniknout do města a řezat nepřítele na ulicích. Jízda seká. Do domů nechodit, bít jen na otevřeném prostranství. Místa, v nichž zalehl nepřítel, vzít útokem. Po obsazení náměstí postavit strážníci a ihned rozestavit hlídky k branám, sklepům a skladům . . .“

Ještě dnes nás v „Umění vítězit“ zaujme Suvorovovo vlastenectví, jeho bezmezná víra v morální a bojové kvality ruského vojáka a důstojníka:

„Bohatýři! Nepřítel se před vámi třese . . .“

„Nepřítel má stejné ruce jako my, ale neovládá ruský bodák . . .“

Své geniální „Umění vítězit“ tvořil vojevůdce po celý svůj život. Jeho počátky najdeme už v „Suzdalském zřízení“, kde zdůrazňuje, jak je důležité vypěstovat ve vojákově mravní cit, houževnatost, vytrvalost, iniciativu, solidárnost. V zevrubných Suvorovových rozkazech z dob války s polskými konfederáty i z dob jeho pobytu na Kubáni se základní principy prohlubují a skvěle osvědčují v boji.

Není v nich nic zkosnatělého, jednou provždy daného. Vše závisí na zvláštích protivníka a proměnlivých podmínkách, které nelze předvídat:

„Řady proti pravidelným vojskům, čtverhrany proti mohamedánům, kolony netvořit. Ale může se stát, že i v boji s Turky se bude muset čtverhran o pěti stech mužích pustit do pěti až sedmatisícové hordy za pomoci křídelních čtverhranů. V tom případě vytvoří kolonu, ale až dosud to nebylo nutné. Jsou tu také bezbožní, lehkomyšní a ztřeštění Francouzi. Ti bojují s Němci i s jinými vojsky v kolonách. Kdybychom se náhodou střetli s nimi, musíme proti nim bojovat také v kolonách.“

Jednotlivé prvky Suvorovovy taktiky nepřijímali vojáci a důstojníci mechanicky, nýbrž promyšleně. Každý znal smysl toho, co dělá, protože principy výcviku odpovídaly bojovým situacím a praktická cvičení se co nejvíce přibližovala válečným podmínkám. Francouz Duboscage po shlédnutí tulčinských manévrů napsal:

„Vojenská zdatnost jednotlivého vojáka či důstojníka spočívala podle názoru Suvorova v rychlém plnění rozkazů a v neohroženosti, jež neznala žádných překážek. Pro dosažení této rychlosti a neohroženosti bylo podle jeho

názoru třeba seznámit vojska s válečnými podmínkami za pomoci manévru, které měly být natolik blízké skutečnosti, aby se voják na skutečnou válku díval jen jako na manévry . . .

Suvorov nezapomínal ani na manévry, které se obvykle prováděly v evropských armádách. V rozvinování šiků, pochodech, ústupech atd. však neviděl konečný cíl, snažil se vždy dojít co možná nejrychleji a bez oklik ke svému oblíbenému útoku . . .

Potom všem se snad ani není třeba šířit o příčinách neporazitelnosti Suvorovových vojsk. I ten nejposlednější voják, který byl zasažen jeho vlivem, ovládal praxi i teorii války lépe, než je teď v době míru znají i ti nejvzdělanější lidé v kterékoli evropské armádě.“

Zapamatování „katechismu“ bylo samozřejmě ulehčeno tím, že byl v „Umění vítězit“ vyložen aforistickým a rázným jazykem, jehož rytmus – „leť, rvi, lámej, skákej“ – sám o sobě vyjadřoval rychlost a zázračnou sílu ruských bohatýrů. Lidovost stylu „Umění vítězit“ nemá obdoby v tehdejší literatuře. Vojevůdce a voják mluvil s rolnickou masou jejím výrazným, „nízkým“ jazykem, plným přísloví a pořekadel, aniž by se nějak lacině podbízel a přizpůsoboval.

Vůle velkého vojevůdce, soustředěná do jediného bodu – vítězství! – magnetizovala vojska při výcviku i v boji, stálé úspěchy, kterých dosahovali pod jeho vedením, dodávaly vojákům jistotu, rozhodnost a nevyčerpatelnou energii. Nejen jeho bohatýři vycvičení k „umění vítězit“, ale i rakouští „nichtbestimmtsagři“ – „ignoranti“ silně podléhali jeho morálnímu vlivu, měnili se k lepšímu a významně se podíleli na vítězstvích u Fokšan a Rimniku a později i u Trebbie a Novi. Ale hlavní zásluhu měl vojevůdce na výchově ruského vojáka *nového* typu.

V době, kdy byla disciplína vynucována holí a surovým, bezduchým drilem, se někdejší rolník v Suvorovově armádě cítil jako osobnost, věřil v sebe i ve své síly, chápal smysl toho, co dělá, získal národní sebeuvědomění, a byl proto morálně připraven na střetnutí s jakýmkoli, třeba i tím nejsilnějším nepřítelem. „Jméno vojáka v sobě zahrnuje všechny lidi, kteří jsou ve vojsku, od nejvyššího generála až po posledního mušketýra“ – tento odkaz Petra I. byl bezvýhradně uváděn do života a sám Suvorov byl jen předním vojákem. Jeho vzhled, způsob života i zvyky způsobily, že ho vojáci považovali za „svého“.

Byl sice šlechtic, syn Kateřinina dvořana, rytíř mnoha ruských řádů, hrabě, kníže a ke konci života generalissimus všech ruských vojsk, ale vůbec se nesnažil využít privilegií, která mu tyto hodnosti mohly poskytnout, byla mu cizí, dokonce je nesnášel. Když v maršálské uniformě, ověšené brilianty, které měly cenu několika vesnic, smrkal před nastoupenými útvary přes dva prsty, vykonával před vojáky malou potřebu nebo si s nimi sedal ke kaši, nebyla to póza. Je známo, že ho jeden generál chtěl napodobit a začal se chovat jako on, prováděl stejné vylomeniny a žertíky, ale vojáci se mu vysmáli: „Proč nás ten stařík otravuje?“ U každého jiného to vypadalo jen jako panské rozmazy. Jestliže měli před sebou obzvlášť těžký, zdánlivě nesplnitelný úkol, jako třeba u Izmailu a později na italských bojištích a ve švýcarských propastech, vždy apeloval na vlastenecké cítění vojáků. Celý jeho život byl příkladem

neúnavného zápasu s napodobováním západoevropského rutinérství, s vojenskými taktikami jakoby vystřiženými podle německého vzoru, se všemi těmi Weimarny, Prozorovskými, Repniny a Melasy. Každým svým krokem, každou řádkou vytrvale bránil národní svébytnost ruské armády. Když se o jednom generálovi dozvěděl, že neumí psát rusky, prohlásil:

„Je to hanba! Ale ať píše francouzsky, jen myslet musí jako Rus!“

Vlasteneckou výchovu vojáků a lásku k Rusku chápal vojevůdce v širokém smyslu slova, ne úzce nacionálně. „Jsem Rus! Jsme Rusové!“ hrdě po něm opakoval Gruzín Petr Ivanovič Bagration i Vilim Christophorovič Derfelden, původem Němec.

Svérázný vojenský génius Suvorovův by ovšem nikdy nemohl zrodit jednoho z největších vojevůdců ve světové historii, kdyby byl založen na nacionálním zpátečnictví a pouhé věrnosti odkazu dědů. „Když zkoumáte Suvorova,“ píše vojenský historik Marčenko, „sledujete zároveň i růst a vývoj ruského člověka, který byl přetvářen přičiněním Petra I.“ Jako vnuk vrchního písaře preobraženského pluku a syn Petrova kmotřence se Suvorov s úctou skláněl před tímto „neúnavným dělníkem“ na trůnu, jeho reformami a vítězstvími:

„Hluboce jsem si ho vážil za Ladožský průplav i za Poltavu, šel jsem po jeho stopě a dospěl jsem k závěru, že byl nejvýznamnějším vojevůdcem své doby.“

Není náhodou, že Suvorov, který pokračoval v Petrových reformách a dále je rozvíjel, přikládal tak velký význam výcviku a znalostem. „Učení je světlo – nevědomost tma,“ tvrdil vojevůdce ve svém „Umění vítězit“. Mnozí historikové, zejména cizí, viděli v Suvorovovi „barbara“, neznalého teorie vojenství a vítězícího díky „šťastné náhodě“. Tato „lež oděná do selského kabátu ruské pravdy“, jak výstižně řekl veterán Suvorovovy armády J. Starkov, nevydrží žádnou kritiku.

Z čistě vojenského hlediska Suvorov natolik předešel své současníky, že od nich nemohl očekávat pochopení. Na rozdíl od tehdejších strategických pravidel nepovažoval za hlavní cíl války dobývání měst a pevností, nýbrž zničení protivníkovy živé síly. Oproti západoevropské kordonové strategii, která vedla k rozptylování vojska, požadoval soustředění sil v rozhodujícím směru a postupnou likvidaci nepřítele. V polovině 19. století napsal B. Engels ve své charakteristice pokrokových rysů Suvorovova vojenského umění, že jeho strategie se příliš nelišila od soudobého strategického systému.

V době stagnujících kánonů lineární taktiky ruský vojevůdce překonal neživou rutinu a vnesl do vojenského umění nebyvalou pružnost.

„Každá válka je jiná,“ tvrdil. „V Polsku jsme potřebovali hlavně lidi, v Itálii zase hřmění kanonády.“ Čtverhrany proti Turkům, útok pěchoty proti polské jízdě, kolony a rojnice střelců z předního voje proti Francouzům – historie válek, které Suvorov vedl, představuje velice rozmanité formy boje. Jeho proslulé novátorské principy – „odhad“, „rychlost“, „nápor“, rozhodný bodákový útok, neúnavné pronásledování nepřítele, pevné mravní zásady vojska – byly ve svém souhrnu blízké taktice armád revoluční Francie.

V roce 1918 V. I. Lenin a J. M. Sverdlov schválili knížku rudoarmejce, kterou museli povinně znát všichni vojáci Rudé armády. Její závěrečná část,

v níž jsou vycíleny hlavní cíle bojové a morálně politické přípravy, začíná krátkými citáty ze Suvorovovy vojenské příručky.

(4)

Když se Suvorov stal velitelem vojsk na obrovském teritoriu jihozápadního Ruska, při jejichž řízení nebyl nikým omezován, začal své novátorské myšlenky s neochabující energií aplikovat v praxi. Teď už neměl a ani nemohl mít žádného soupeře. A. Prozorovskij i P. Potěmkin, kteří se ho dříve snažili vytlačit, teď sami žádali, aby je vzal k sobě. Velký Rumjancev už dožíval poslední dny svého života. Když se Suvorov po cestě z Petrohradu do Tulčinu zastavil na Rumjancevově panství ve Višenkách, oblékl si uniformu polního maršála se všemi řádovými kříži a hvězdami, už u vrat vystoupil z kočáru a s kloboukem v ruce přešel celý dvůr pěšky. Snažil se starému polnímu maršálovi každou maličkostí vyjádřit svou úctu. Během dvouhodinového rozhovoru mezi čtyřma očima se samozřejmě dotkli i bouřlivých událostí v Evropě.

Už 9. dubna roku 1792 Francie vyhlásila válku Rakousku. Zazněly první výstřely války, která se přehnala jako bouře po celé Evropě a trvala téměř čtvrt století. Feudální, absolutistická koalice západoevropských zemí vedla neslavnou válku proti buržoazně republikánské Francii. Začátkem roku 1796 se v Itálii objevil šestadvacetiletý Napoleon Bonaparte. Do Ruska přicházely jedna za druhou zprávy o jeho vítězstvích nad Rakušany.

Suvorov z Tulčina pozorně sledoval všechny peripetie války v Itálii a na Rýnu. Holandský major Falconet, inženýr ruského velitele, kreslil na jeho přání plány bitev podle údajů z novin. Generálové potom podle nich na improvizovaných poradách analyzovali postup Rakušanů a Francouzů. Jednou se Suvorov dočetl, že republikánský generál Moreau se prý u Rýna dostal do pasti. Poslal článek Falconetovi, aby ho přeložil, požádal ho o vypracování podrobného plánu a po setmění pozval všechny generály na čaj.

„Při válečné poradě vždycky začínají ti nejmladší,“ prohlásil maršál, „každý si tedy po řadě prohlédněte plán a vyjádřete svůj názor.“

Generálové si pozorně prostudovali náskres sestavený Falconetem a shodli se na tom, že pokud Moreau nebude chtít obětovat svá vojska, bude se muset vzdát.

Suvorov si plán důkladně prohlédl, upozornil shromážděné generály na postavení obou stran a řekl: „Jestliže ten rakouský generál nestačí včas poslat posilu oddílu, který brání most, Francouzi se na tomto místě probijí.“

Za několik dní noviny skutečně oznámily, že pomalost Rakušanů umožnila Moreauovi, aby se probil přes most, a unikl tak z obklíčení.

Přesto však Suvorov dával přednost bojovému výcviku před abstraktními rozborů nad mapou. V okolí Tulčinu, které bylo rozčleněno vysokými vrchy, stržemi, roklemi, řekou, lesem a křovisky, vznikla cvičná bojiště. Vojska se rozložila ve čtyřech táborech podél potoka Selnice. V každém táboře stály

v řadě stany jednoho pluku, před nimi byla umístěna plukovní děla, za stany vojáků byly vyrovnány důstojnické stany a za nimi stál trén a kuchyně. Vodu brali ze tří studní, které vojáci vykopali u vesnice Něstěrvarky. Říkali jim „Suvorovovy studně“. Na začátku táborového soustředění se Suvorov přestěhoval z Tulčinu do vesnice Kinaševa, kde se ubytoval v domku rolníka Děchtara. Falconet sděloval Chvostovovi: „Náš vážený stařík je zdrav. Je velmi spokojen se životem, jaký vede. Jak sám dobře víte, přišlo období jeho oblíbené zábavy – bitevní pole, výcvik, tábory, neustálý pohyb. Nic víc ke štěstí nepotřebuje.“

Suvorov často přepadal pluky ležící v táborových „komponentech“. V doprovodu tří štábních důstojníků a kozáka Ivana přicválal do tábora v pravé poledne. Na sobě měl jen košili, krátký kabát táhl za rukáv. V táboře všechno spalo. Hlídka stojící u pyramidy pušek poznala polního maršála a zakřičela:

„Do zbraně!“

Suvorov rychle odcválal ke stanu plukovního bubeníka a zavolal na něho:

„Jakove Vasiljeviči! Pane Kisljakove!“

Ten vylezl i s bubnem:

„Budte zdrav, otče náš Alexandře Vasiljeviči!“

„Zdravím tě, Jakove! Jsi ty mi ale chlapík! Pamatuješ, u Brestu? Jak jsi přišel o svůj buben, vyrval jsi nepříteli ten jeho a obklopen nepřátelskými vojáky jsi bubnoval na poplach? Teď, Jakove, bubnuj na pochod!“

Na břehu potoka zarachotily bubny a rozlaholily se trubky. Během necelých pěti minut už stály pluky v šiku. Suvorov je dal přeskupit do kolon a nařídil, aby pochodovaly rychle přes Strelnu. Nejméně patnáct verst je sám vedl, vojáci museli provádět různé manévry, střílet a vrhat se na bodáky s křikem „Hurá!“. Jízda uháněla po poli a sekala do pomyslného nepřítele.

Cvičení skončilo až k večeru a vojska v těsném kruhu obklopila svého polního maršála. Ten všem poděkoval za jejich snahu i za to, že žijí ve svých táborech klidně a chovají se přátelsky k obyvatelstvu. Veliteli kinburnského dragounského pluku vyslovil přísnou důtku za to, že se jeho vojáci špatně chovali.

Pak si zavolal svého oblíbence F. V. Charlamova, políbil ho a zeptal se ho:

„Jsi zdrav, můj Fjodore? Bůh tě ochraňuj. Tví bohatýři jsou mírní jako ovečky. Tak je to správné. Voják musí bít nepřítel na bojišti, a ne běhat za ženskými! Nekraďte! Zloděj je špatný voják!“

Jindy si zas Suvorov po obědě zavolal pobočnicka:

„Chlapče!“

Když Stolypin vešel, maršál se zrovna myl. Zeptal se ho:

„Zítra je sobota?“

„Ano, Vaše Jasnosti!“

„Děla by se koní nebála, ale koně se děl bojí!“

Když Stolypin viděl, že Suvorov zmlkl a klidně se myje dál, zavolal si službu konající plukovníky z jezdeckta a pěchoty a doslovně jim vyjádřil maršálův rozkaz. Ti ho však nemohli pochopit:

„Co to jen může znamenat?“

Ale Stolypin, zvyklý na Suvorovovy hádanky, jim to vysvětlil:

„Vzpomeňte si pánové na řádky prvního ponaučení: pěchota se nejdříve učila bojovat proti jízdě a potom proti dělostřelectvu. Ale jízda se ještě neučila bojovat proti dělostřelectvu. Dejte střilet z děl, a já, jakmile děla zahřmí, vejdu do ložnice, jako bych se šel podívat, zda v krbu hoří oheň. Jestliže se mýlíme, maršál se mne hned zeptá: ‚Co má znamenat ta palba?‘ A jestliže jsme ho pochopili, obrátí se ke mně, přiloží si dva prsty ke rtům a bude pokračovat v tom, co právě dělal.“

Sotva děla zahájila palbu, vešel Stolypin k Suworovovi. Ten se na něho skutečně podíval, přiložil si dva prsty ke rtům a zase dál cosi psal.

S příchodem podzimu začal Suworov pořádat velká noční cvičení, která obvykle končila cvičným útokem. K tomuto účelu bylo asi tři versty od Tulčinu, nedaleko „Suworovových studní“, vybudováno zvláštní opevnění. Tvořily je čtyři hradební zdi s baštami; z nichž každá byla dlouhá skoro dvě stě metrů, před každou ze čtyř kurtin (pozn. = část hradebního valu mezi dvěma bastiony) byl ravelin (pozn. = opevnění trojúhelníkového půdorysu, chránící kurtinu). Kromě příkopů byly kolem vykopány do tvaru šachovnice tři řady vlčích jam. Uprostřed se tyčila věž postavená z proutí. Odtud chtěl maršál pozorovat průběh zteče.

Vojska vyšla z táborů s bojovou výstrojí, ale bez toren, a seřadila se kolem pevnosti. Panovalo naprosté ticho. Když přijel Suworov, vojáci ho ani nepozdravili, aby se neprozradili „nepříteli“.

Část pěchoty a dělostřelectva byla vyčleněna pro obranu pevnosti. Suworov je rozestavil na valech a sám vylezl na věž. Za soumraku vzlétla signální raketa a vojska se s voláním „Hurá!“ vrhla do útoku. Rachocení dělostřelecké palby a výstřely z pušek otřásaly krajinou, hustý dým střelného prachu zahalil nebe. Všechno vypadalo jako při skutečném dobývání pevnosti, jenom náboje, kterými se střílelo, byly slepé. Útočníci přešli vlčí jámy, zaházeli příkop hatěmi, vystoupili po žebřících na val a začali prokopávat přední násypy, aby mohlo projít dělostřelectvo a jízda. Část vojáků zamířila k věži ve středu opevnění, kde byl velitel.

Po úspěšném dokončení zteče maršál poděkoval vojskům za jejich výkon.

Vojevůdcova neúnavná činorodost dokázala vojska zázračně změnit. Mnohem méně lidí umíralo na různé nemoce a epidemie. Úmrtnost ve vojsku maršála zpočátku děsila, zejména v Oděse, kde se před ním de Ribas snažil skrýt špatný stav armády. Ubylo i dezertérů. Zcela vymizelo násilí, kterého se dříve vojáci dopouštěli na civilním obyvatelstvu. Přestalo také rozkrádání proviantu, zlepšilo se zásobování vojska potravinami. Suworov si zavolal náčelníka armádní komise pro zásobování, plukovníka Ďjakova, a upozornil ho:

„Nikolaji Alexandroviči! Hleď, aby všechny rezervní sklady byly plné a abys měl v pořádku všechno, co náleží k pohyblivým skladům. Ale jestli někde, nedej bože, nebude dost proviantu, dej si pozor, na první osice tě pověším! . . . Víš dobře, příteli, že tě mám rád a že své slovo dodržím! . . .“

Nejdůležitější bylo, že se vojska díky Suworovově neúnavné činnosti změnila, prošla rychlým a skvělým výcvikem, přešla jim do těla, do krve vojenská moudrost, obsažená v jeho katechismu „Umění vítězit“.

„Ve válce se připravujte na mír a v době míru na válku,“ říkával svým vojákům, když je cvičil pro budoucí boje. Ale jaké? Perského tažení se odmítl zúčastnit a teď podrážděně sledoval neschopného pětadvacetiletého Valeriana Zubova, který se vychloubal, že se nejpozději v září dostane do Isfahánu. Jeho armáda trpěla epidemiemi a vojáci utíkali. Ale téměř sedmdesátiletá, neobjektivní Kateřina se nedala ničím zviklat. Ztráta nějaké energie a stále větší přecitlivělost ji vedly k tomu, že v slabém, omezeném a zženštilém Platonu Zubovovi viděla nového Potěmkina. Dobyetí Derbentu a Baku ocenila tím, že jmenovala Valeriana Zubova generálem. Suworov to ironicky komentoval z Tulčinu:

„Na Východě je pěkné divadlo: hrdinný hrabě Valerian se dostane za Derbent, pokoří a opevní Kaspické moře, natáhne své paže až k Aragaci, dále než to dokázal Petr Veliký, a oklestí Gruzii. Potom mu bude i polní maršál málo.“

Suworov odsuzoval všemocného favorita ostrými, ba hrubými slovy, ale měl pravdu. Dvořané se před ním plazili, nechali si líbit nejen urážky jeho protěžovaných lokajů, ale i kousky, které jim prováděla knížecí opice.

„To zas Platonovi pěkně naroste hřebínek,“ rozčiloval se polní maršál.

Stále více se přikláněl k názoru, že hlavním protivníkem Ruska se v nejbližší budoucnosti stanou Francouzi, kteří zatím úspěšně bojovali v Itálii. Suworov předvídá vpád „dvanáctera národů“ (pozn. = vpád „dvanáctera národů“ – rozuměj Vlasteneckou válku 1812) do jeho milovaného Ruska, vpád, jemuž bylo možno včas zabránit s mnohem menšími silami:

„Ta vaše turecká válka . . . Ne, měli byste zasáhnout kořen, bít Francouze . . . Ti jsou její příčinou, když budou v Polsku, bude jich tak dvě stě tři sta tisíc. Varšavou jsme dali přes prsty pruskému králi, a ten měl sto tisíc vojáků. Spočítejte Turky (Bůh zehnej Švédsku). Rusko by mělo mít asi půl miliónu vojáků. Teď, když je Francouze třeba hledat v německé zemi, měla by na všechny tyhle války stačit polovina z nich . . .“

Kateřina II. se chtěla otevřeně připojit k protifrancouzské koalici, protože v myšlenkách francouzské buržoazní revoluce spatřovala smrtelné nebezpečí pro absolutismus. Ovšem Francouzská republika už zdaleka nebyla onou ochránkyní nižších sociálních vrstev, jak tomu bylo po vítězství jakobínů. Vojska Direktorata nesla na bodácích nejen velká hesla „volnosti, rovnosti a bratrství“, ale také loupila a ničila. Napoleon Bonaparte za svých vítězných tažení doslova zpusťoval Itálii.

Rakousko se po všech porážkách, které je postihly, dostalo na pokraj katastrofy a žádalo Rusko o vojenskou pomoc. Kateřina II. slíbila, že podpoří Rakušany šedesátitísícovým sborem, sestaveným z vojsk Rumjanceva, Suworova a Repnina, který hodlala poslat do Krakova. Po celé zemi se šířily zvěsti o nadcházejícím tažení. Suworov se obával, že neobjektivní Kateřina svěří velení sboru bratrovi svého milce, a vyléval si srdce v soukromých dopisech, které psal svému důvěrníkovi Chvostovovi. Vyjadřoval se o knížeti Platonovi stále kousavěji:

„Ačkoliv má tak chabý rozum, stojí dnes už výše než kníže Potěmkín, který byl mnohem schopnější, i ve svém hněvu upřímnější a velkorysejší. Toho snad

mohl překonat někdo lepší. Často se musím smát Platonově dětské hlouposti a hořekovat nad osudem Ruska . . .

Sejmi uzdu žákovi, a on ji nasadí svému učiteli. Voltairovi vládla jeho kuchařka, ale ta byla chytrá, a tady jde o stát . . .“

Jeho obavy, že tažení bude svěřeno někomu jinému – Valerianu Zubovovi, Derfeldenovi, Repninovi – však byly neopodstatněné. Neexistoval jiný претенdent než on, stavěli se za něj i samotní Rakušané. Už byl připraven „Nejvyšší reskript“ pro polního maršála s přílohou, v níž byla podrobně rozepsána vojska, jež se měla tažení účastnit. Zdálo se, že osud už určil jemu i Napoleonovi los a slibuje jim brzké střetnutí na bojištích. Ale jednání Ruska s Rakouskem a Anglie s Pruskem ještě neskončila, ještě nebyl s konečnou platností schválen plán nadcházejícího tažení, když náhle 6. listopadu 1796 skonala Kateřina II.

Její smrt znamenala i konec všech Suvorovových nadějí . . .

Za víření bubnů a pištění fléten vtáhla do Petrohradu gatčinská vojska Pavla I., oblečená podle pruského vzoru. Po ulicích pobíhaly stovky policistů a dragounů a na carův rozkaz strhávali chodcům kulaté klobouky, které hned na místě ničili, od fraků jim uřezávali límce a vesty rvali na kusy. Tisíce polonahých obyvatel v panice prchaly do domů.

Na všechny strany Ruska se rozjeli „feldjégři“ (pozn. = kurýr, posel) – slovo, které ruské ucho ještě nikdy neslyšelo. Přátelé se báli před citlivým Suvorovem mluvit o tom, co se stalo. Když Rumjancev slyšel, že do Višenek přijel „feldjégr“, jenom se zeptal:

„Z Berlína?“

„Ne, z Petrohradu.“

„Vím, co to znamená. Ať vejde!“

Nehledě na to, kolik nespravedlnosti musel stařícký polní maršál snášet od Kateřiny II. a ještě více od jejích milců, nastolení Pavla I. považoval za předzvěst tak velkého neštěstí pro Rusko, že ho při čtení dopisu ranila mrtvice a ještě v témže roce zemřel.

Suvorov proplakal celou mši a panychidu, ale před vojska už předstoupil s klidnou tváří.

Ve vyhnanství

*Dopřejte volnost mému duchu, který se žene vpřed jako povodeň,
moudře ji spoutejte propustí . . .
Nemohu uhasit požár ve své duši.*

SUVOROVŮV ZÁZNAM

(1)

Není pochyb o tom, že Pavel I. za své krátké, sotva pětileté vlády provedl mnoho nepředložených činů, neohlížel se na požadavky doby, naopak, šel proti nim, a tím jako by si připravoval vlastní záhubu. Někteří historikové otevřeně mluví o nenormálnosti syna Kateřiny II., jíž vysvětlují jeho chování. Mnohé svědčí i o tom, že byl stejně jako Petr III. prostě prusofilem. Obě tvrzení jsou pravdivá, ale neříkají ještě všechno. Dlouhá léta ponižování zmrzčila a zatvrdila jeho srdce, hromadila se v něm nenávist ke všemu, co zavedla Kateřina II. Zkušenost a rozvahu, cynismus a státnickou prozíravost Kateřiny II. vystřídal romantický diletantismus; vše, co bylo spjato se jménem zesnulé panovnice a jejích favoritů, mělo být zapomenuto.

V prvních dnech nové vlády byli mnozí přímo zaplavováni projevy přízně. Polními maršály byli jmenováni hrabě N. Saltykov, kníže N. Repnin, hrabě I. Černyšov, brzy nato Kamenskij, Elmpt, Musin-Puškin, Prozorovskij, I. Saltykov, Gudovič. Ještě výše se vyvihl mazaný Bezborodko, který se stal vicekancléřem a knížetem s titulem Jasnosti a zaokrouhlil počet svých nevolníků na čtyřicet tisíc duší.

Brzy přišly další změny. Pavel přerušil válku s Persií a odvolal V. Zubova, zastavil vojenské přípravy k tažení proti Francouzům, zrušil nové odvody rekrutů, zavedl v armádě, gardě a dokonce i u dvora tuhou kázeň: dvořané se museli hlásit u panovníka už v sedm hodin ráno. Osvobodil také politické vězně: Novikova, Radiščeva, Trubeckého, Kościuszka, a určil dva dny v týdnu, kdy mu mohl kterýkoli poddaný předat ústní nebo písemnou žádost.

K čemu však vedly i ty nejlepší carovy úmysly? A. T. Bolotov na to vzpomíná: „... využívající svobody a práva každého obracet se s žádostmi na svého panovníka, usmyslili si i panští lokajové, že si budou stěžovat na své pány, dali hlavy dohromady, sestavili žádost a při ranní audienci ji všichni společně předložili panovníkovi. Vše možně v ní očerňovali své pány, obviňovali je z mnoha zlých skutků a prosili cara, aby je vysvobodil z tyranie jejich statkářů, otevřeně prohlašující, že u nich nechtějí sloužit a že by chtěli raději sloužit jemu. Panovník si okamžitě uvědomil, k jakým strašným, nebezpečným a těžkým následkům by mohlo dojít, kdyby jejich žádosti vyhověl . . . přelétl pohledem všechny přítomné, zavolal si jednoho policejního úředníka a přikázal mu, aby tyto lidi sebral, odvedl je na trh a veřejně je ztrestal karabáčem v takové míře, jakou určí sami jejich statkáři . . . V zárodku tak uhasil jiskru, která mohla roznítit strašný požár, a vzal chuť všem sluhům a otrokům žalovat na své pány.“

Potom Pavel I. zaměřil své reformy na armádu. Chtěl vymýtit všechny zlořády, které se v ní rozmohly zejména v posledních pěti letech vlády jeho matky. Zakázal využívání vojáků jako sluhů v domácnostech, letních sídlech a na venkově, spojil svá gatčinská vojska s privilegovanými gardovými pluky, propustil ze služby důstojníky, kteří nebyli u svých pluků v době, kdy se ujímal trůnu atd. Ale krajnost jeho opatření a nesmiřitelná nenávisť k nedávné minulosti úplně deformovaly i ty nejlepší úmysly. A to jsme zatím nemluvili o opatřeních přímo zhoubných.

Patřila k nim i Pavlova nekompromisní snaha organizovat vojsko podle pruského vzoru. Jednoduchou a pohodlnou uniformu, zavedenou z podnětu Potěmkina, zaměnila pruská. Vojáky oblékli do tmavozelených uniforem z tlustého sukna s klopami, ležatým límcem a manžetami cihlové barvy, které doplňovaly dlouhé kamizoly. Hlavy jim vpředu ostříhali nakrátko a polili páchnoucím tukem. Na spánky jim zavěsili dlouhé lokny a do týlu vpletli aršínový cop poprášený moukou. Každý dostal klobouk se širokým stříbrným prýmkem, velkou prohlubní a černou mašlí. Měl tak nesmyslný tvar, že sotva přikrýval hlavu a za pochodu padal. Černý flanelový šátek široký dva palce nemožně stahoval hrdlo. Nohy jim obuli do těsných střeviců se zvednutou špičkou a pod kolena stáhli černými soukennými kamašemi s červenými knoflíky po celé noze. Výstroj byla těžká a znesnadňovala pohyb.

Ještě jako následník vydal Pavel pro svá „potěšná“ gatčinská vojska řád Bedřicha II. z roku 1760, něco vynechal a připsal doplňky zaměřené proti opatřením zavedeným Kateřinou II. Začátkem roku 1797 se tento řád stal závazný pro celou ruskou armádu. U dvora byla otevřena „taktická třída“, v níž vojenští poradci nového panovníka – Kannabich, Steinwehr a Lindener – lámanou ruštinou učili generály a důstojníky novému pojetí výcviku a zacháze-

ní s esponentem, honosnou zbraní podobající se krátké píce, již Pavel vyzbrojil důstojníky. Poddůstojníci dostali místo pušek halapartny čtyři aršíny dlouhé, a počet střelců v pluku se tím snížil o dobrou stovku lidí.

Generálové a důstojníci, kteří neplnili své povinnosti, byli propuštěni, vězněni v pevnosti, posíláni na Sibiř. Když jeli na cvičení, brali si s sebou několik set rublů pro případ, že by byli posláni do vyhnanství. Jeden ze zasloužilých bojovníků, podplukovník Fjodor Len, vedl svitské důstojníky. Účastnil se Suvorovových tažení a u Izmailu podle slov vojevůdce „prováděl průzkum pevnosti, důkladně se obeznámil se všemi místy, ostřelován kartáči beze strachu vyhledal místa vhodná pro umístění baterií, a když tyto zahájily palbu na pravém křídle, dokázal pod neustálou palbou vše provést velice úspěšně a rychle“, za což získal válečný řád sv. Jiří. Pavlův oblíbenec Arakčejev ho hanebně znectil za naprosto bezvýznamné opomenutí. Jen mlčky vyslechl jeho urážky a dokončil cvičení, ale když se pak vrátil domů, napsal Arakčejevovi krátký dopis a zastřelil se.

Vojákům nastala skutečná muka. Ani za předchozí vlády se s nimi nikdo nemazlil, ale za Pavla s nimi nakládali opravdu krutě. Generál Arakčejev, který osobně prováděl výcvik preobraženského pluku, vojákům při špatném držení těla uštědřoval rány, rval granátníkům kníry, bil je nově zavedenou sukovicí bez ohledu na to, zda šlo o obyčejné vojáky nebo junkery (pozn. poddůstojníky šlechtického původu).

Zejména v hlavním městě se hlavním prostředkem, který měl vyvolat služební horlivost, stal strach. Mnohaleté bojové zásluhy nebyly ničím ve srovnání s nedodržením nějaké formality. Sám smysl a podstata výcviku byly vedlejší, hlavní důraz byl kladen na věci vnější. Pavel urazil polní maršály tím, že tuto nejvyšší hodnost udělil skoro celé desítce bezvýznamných lidí. Oslabil i význam generálské hodnosti, kterou poskytl několika mladíkům. Každý pluk dostal svého velitele (pozn. šlo o čestnou funkci vysoce postavené osobnosti), jehož jménem se od té doby nazýval místo dřívějších názvů podle ruských měst. Utrpěla tím moc a autorita velitelů pluků.

Pavlovy názory na armádu jako na poslušný mechanismus musely nutně vést k nekompromisnímu a rozhodnému střetnutí s proslulým Suvorovovým systémem.

(2)

V půli listopadu roku 1796 se Suvorov přestěhoval z Tulčinu do vesnice Timanovky a ubytoval se tam v útulném jednopatrovém domě. Odtud řídil svá vojska.

Protože starý maršál nikdy neměl blízko ke dvoru, a neznal proto dost dobře skutečný charakter následovníka, zpočátku se dokonce radoval ze změn, k nimž došlo, a vychvaloval nového panovníka za to, že „srazil modly“, především rodinu Zubovových. Suvorova v té době znepokojoval především případ jakéhosi majora Vronského, jenž podal ve Varšavě udání na zlořády v zásobování. Celá záležitost se táhla od roku 1795.

I když vyšetřování ukázalo, že byla rozkradena desetkrát menší částka – dvaasedesát tisíc rublů místo uváděného půl miliónu –, vyšel tím najevo nepěkný podvod, kterého se na důvěřivém Suvorovovi dopustili jeho nejbližší podřízení – Tiščenko a Madrykin. Sám Vronskij dostal „jako původce udání“ patnáct tisíc rublů, ale pak proti němu vzniklo podezření, že si počínal ziskuchtivě, a byl poslán zpátky k pluku. Pociťoval to však jako nespravedlnost a podal stížnost Pavlu I. Ten nařídil, aby bylo vyšetřování obnoveno, a zároveň 15. prosince 1797 poslal uklidňující list do Tulčinu:

„Hrabě Alexandře Vasiljeviči. Neznepokojte se případem Vronského. Nařídil jsem komisi, aby to přešetřila a vyslechla ho. Nechte minulost spát.

Commençons de nouveau. Ten, kdo je příliš zahleděn do minulosti, by mohl přijít o oči, ostatně někteří i bez toho měli jen jedno oko.

Přeji všechno nejlepší v novém roce a zvu tě do Moskvy na korunovaci, budeš-li moci přijít.

Sbohem, a nezapomínej na staré přátele.

Pavel

Nauč své vojáky mým pořádkům, buď tak hodný.“

Tón tohoto dopisu byl mírný, téměř přátelský, a návrh, aby zapomněl na minulost (připomeňme, že Suvorov byl v posledních letech pokládán za oblíbence Kateřiny II.), byl šlechetný. Ale za zdánlivě dobráckými žerty, narážkou na jednookého Potěmkina a za žádostí, kterou obsahovalo postskriptum, mohl starý maršál postřehnout i něco jiného, zneklidňujícího a hrozného. Denně narůstající zvěsti o Pavlových reformách naznačovaly rozsah nebezpečí, které se nezadržitelně valilo na jeho milované dítě – vojska, která vypiplal.

„Začneme od začátku,“ prohlásil nový monarcha, jenž si usmyslel, že od základů přebuduje ruskou armádu, aniž by se ohlížel na její slavné tradice. Tichý žal sevřel Suvorovovi srdce. Bezvýhradně uznával autoritu panovníka, ale jeho podivné reformy, které poškozovaly armádu, v něm musely zákonitě vyvolat odpor. V tomto bezesporu tragickém zápase se sebou samým prokázal velký vojevůdce velkou statečností, nemohl se vzdát těžce vykoupených zásad, ani když šlo o samotného panovníka.

Maršál se ocitl ve „víru myšlenek“: „Pýcha předchází pád . . . Moudří praví: nevěř růžím, mají trny . . .“ Skryté pochybnosti sílí: „Uctivý může být i kat . . . být stále ve střehu a nedat se oklamat nějakými květinami . . .“ Několikrát za den bere do ruky pero a poznamenává na horním okraji listu: „při západu slunce“, „zrána“, „navečer“. Jako by rekapituloval celou svou životní dráhu a vyvozoval závěry: „Nezapomínám na staré přátele, nikoho nepotřebuji, usiluji jen o obecné blaho, ale chci také předejít zlu . . .“ „Mí nejbližší příbuzní a má povinnost – Bůh, car a vlast . . . Nad vším vládne osud . . .“

„Je pozdě na to, abych se změnil,“ nepřestával tvrdit a stále více dráždil Pavla I. porušováním nového řádu.

Když maršál poslal do Petrohradu svého důstojníka se soukromým dopisem, Pavel ho přidělil k jednomu z místních pluků a Suvorovovi dal najevo svou nelibost, nazýváje takovéto využívání důstojníků „nevhodným jak z hlediska

služby, tak z hlediska jejich hodnosti“. Maršál ještě ani nedostal tento carův přípis a už se dopustil dalších tří přestupků: žádal o dovození, aby mohl změnit rozmístění svých vojsk; když obdržel rozkaz, že mají být rozpuštěni kozáci, ponechal si u sebe energického generála Isajeva; a konečně z vlastního rozhodnutí umožnil podplukovníku Baturinovi dovolenou v Petrohradě. Následoval další, ostrý a podrážděný přípis. Dříve než došel, provinil se Suvorov znovu: poslal do Petrohradu kapitána s hlášením, že nedostal žádné instrukce týkající se zákazu používání důstojníků jako kurýrů. Tento odvážný čin byl již zjevným protestem proti byrokratickému poručníkování.

Suvorov se rozhodl, že odejde do výslužby. V nově zavedeném řádu brzy poznává „pruské způsoby“, „starou, zatuchlou“ taktiku Bedřicha II. „Jsem lepší než nebožtík velký pruský král,“ píše Chvostovovi, „já jsem z milosti boží bitvy neprohrával.“ Rozhořčen „nesmyslnou krutostí ve vojsku“, brání národní hrdost, jež byla potupována slepým napodobováním německých pořádků: „Není větších špinavců než Prusáci. Jejich pláště se říkalo lauser neboli všivák, kolem jejich strážnice nebo budky člověk neprošel, aniž by při tom něco nechtyl, hlavy jim tak páchnou, že na vás z toho jdou mdloby. My jsme žádné breberky (pozn. aut. = paraziti, kteří se rozmnožovali pod nánosem mouky a tuku v účesu) neměli. A největším trápením jsou teď pro vojáky kamaše – úplná pohroma pro nohy, raději jdou k artělovým vozům za poloviční plat (pozn. aut. = poloviční plat dostávali vojáci, kteří nepatřili k útvarům). Kasárna, kam je budou na noc zavírat – to je vězení . . . A nám zbyly jen oči pro pláč.“

„Rusové to Prusům vždycky natřeli, čemu se tedy od nich máme učit?“ hodnotí všechny inovace Pavla I. v taktice, disciplíně a oděvu vojáků.

Jeho vtipné výroky se šířily po celém Rusku: „Nejde copem píchat, loknou požár dmýchat, pudr s prachem míchat,“ nebo: „Pudr není prach, lokna zas ne dělo, copem sekat zkus, a já nejsem Němec, ale řádný Rus.“

Když mu car udělil hned dvě důtky, které byly zveřejněny ve vojsku, a zamítl jeho žádost o roční dovolenou, Suvorov písemně požádal o odchod do výslužby. Ale Pavel ho předešel a už 6. února při denním rozkazu nařídil: „Polní maršál Suvorov se takovým způsobem vyjadřuje o Jeho carském Veličenstvu, že ho, vzhledem k tomu, že není válka, a on je tudíž bez zaměstnání, pro jeho mínění propouštíme ze služby.“

Suvorov byl připraven k odjezdu, ale i k tomu teď potřeboval jakési zvláštní povolení. Ještě půldruhého měsíce musel „generál generálů“ setrvat v nečinnosti v Timanovce a v Tulčinu a teprve v posledních prosincových dnech ve tři hodiny ráno odjel do Kobrinu. Nekonal se žádné dojemné loučení s vojskem, neplakali fanagorijci. Suvorov propuštěný ze služby ztratil právo nosit uniformu a pluk musel předat jinému. Nemohl už tedy svolat vojsko nebo alespoň jeden pluk a pronést k němu řeč.

Z rozhodnutí Kateřiny II. získal maršál velké panství a zámek v Kobrinu, který ležel na západ od Brestu. Tehdy byl uprostřed parku postaven prostý dřevěný přízemní panský dům o sedmi místnostech, obehnaný hliněným valem. Z města vedla k usedlosti cesta, lemovaná vysokými vlašskými topoly.

Počátkem dubna roku 1797 přijel Suvorov z Tulčinu do Kobrinu, kde už

zatím hospodařil jeho zástupce, podplukovník Korickij. Téměř současně s propuštěným generálem dorazili do jeho sídla důstojníci, jimž navrhl, aby odešli ze služby a stali se jeho pomocníky – plukovník Borščov, podplukovníci Falconet, Hess a Tichanovskij, majorové Treskin, Gressner, Timašov, kapitán Kapustanskij, rotmistři Pavlovskij a Višněvskij, poručíci Stavrakov, Mafušinskij, Korbut, Pokrovskij a štábní lékař Bělopolskij. Suvorov všechny vybavil dopisem, který je opravňoval k držení určitého množství rolníků, půdy a pozemků. Bylo to tisíc sto osmdesát čtyři duší pro osmnáct lidí. Hned po svém příjezdu se zavržený maršál začal věnovat hospodářským záležitostem. Na jeho příkaz byly všechny úřední budovy umístěny za sadem a v panském domě byla postavena ruská pec, jediná v celém Kobrinu, určená speciálně k přípravě jeho oblíbené pohankové kaše. Nedaleko domu postavili malou kapli. Po každodenní běžné práci chodil maršál často na procházky, i za chladného počasí se denně koupal v malém rybníku, jehož břehy byly osázeny lípami, často navštěvoval městskou Petropavlovskou pevnost, pocházející ze 16. století. U kostelní zvonice ležel obrovský kámen, kterému lidé říkali Suvorovův, protože prý na něm starý vojevůdce častokrát odpočíval.

V armádě nespokojené novými pořádky to vřelo. Kolem Suvorovova jména, které se stalo symbolem slavných bojových tradic, vznikaly stále nové a nové legendy.

22. dubna večer se v Kobrinu objevil koležský asesor J. A. Nikolev a předal polnímu maršálovi carův příkaz: „Jeďte do Kobrinu nebo do jiného místa, kde se Suvorov zdržuje, odvezte ho odtud na jeho borovičské statky a tam ho svěřte Vyndomskému (pozn. borovičský městský hejtman). V případě potřeby si vyžádejte pomoc od kteréhokoli představeného.“

Suvorov se jako ve snu rozloučil s přáteli, narychlo podepsal protokolární knihu se zplnomocněními pro své důstojníky, a aniž by vydal jakékoli pokyny ohledně hospodářství, vyrazil s Nikolevem do zapadlých novgorodských lesů. Nevzal si s sebou žádné cenné věci, mezi nimiž byly i brilianty v hodnotě tří set tisíc rublů. Po úmorné dvanáctidenní cestě předal Nikolev polního maršála pod dohled majoru A. L. Vyndomskému, sám se vrátil do Kobrinu, jménem cara zatkl všechny důstojníky a odvezl je do Kyjeva, kde je uvěznil v pevnosti. Bylo s nimi zahájeno vyšetřování, ale protože k ničemu nevedlo, mohli se důstojníci vrátit. Někteří odjeli do Kobrinu, jiní ke svým plukům. Pavel napsal novgorodskému gubernátorovi P. P. Mitusovovi: „Dohlédněte na to, aby se propuštění majorové Anthing, Gressner, rotmistr kníže Četvertinskij a jim podobní ze Suvorovovy suity v žádném případě nedostali do styku s bývalým maršálem hrabětem Suvorovem, který teď žije v Novgorodské gubernii.“

(3)

Vesnici Končanskoje, v níž žilo tisíc nevolníků mužského pohlaví, získal Vasilij Ivanovič Suvorov v roce 1769 spolu se sedmnácti okolními vesnicemi. Sám A. V. Suvorov byl natolik zaneprázdňen svými služebními povinnostmi,

že se sem dosud dostal jen třikrát – v letech 1784, 1786 a 1789. Dal zde postavit malý dřevěný kostelík zasvěcený sv. Alexandru Něvskému a založil tu sad. Když však do tohoto vzdáleného statku přijel 5. května 1797, našel jednopatrový panský dům zchátralý, kostelík poničený a sad zpustlý. Musel se nastěhovat do prosté selské jizby nedaleko kostelíka. Na kraji vesnice se v domku karelského rolníka ubytoval Alexandr Lvovič Vyndomskij, pověřený dozorem nad polním maršálem.

Sláva velkého vojevůdce a aureola mučedníka přidávaly tomuto dohledu ještě nepříjemnější příchut. Zdá se však, že Vyndomskij byl přizpůsobivý a taktní a dokázal se sžít se slavným vyhnanecem. V Končanském dostal Suvorov dopis od dcery: „Mé srdce mi velí jen to, abych se bez ustání modlila k Všemohoucímu za váš dlouhý život a duševní klid. Já, bratr i syn jsme zdraví a prosíme vás o požehnání . . . Mám jedno velké přání – co nejdříve se s vámi shledat. Prosím o to Boha, on je ochráncem nás všech. Líbám vám ruce.“ Hraběnka Zubovová si vyprosila na panovníkovi souhlas a už za měsíc přijela s malým synem Alexandrem a třináctiletým Arkadijem do Končanského.

Starý maršál byl tak potěšen a rozrušen, že si zpočátku nevěděl rady, jak své drahé hosty co nejlépe umístit ve svém ubohém obydlí. Zůstali u něj skoro celé dva měsíce a přidělali tím starosti Vyndomskému, který se musel o každé maličkosti radit s gubernátorem Mitusovem. Ten posílal papíry dál do Petrohradu a Pavel osobně zkoumal každou hloupost. „Můžeme převézt z Kobrinu do Končanského brilianty a ostatní cenné věci?“ dotazoval se Vyndomskij, a panovník sděloval své rozhodnutí: „Můžete.“ „Dovolíte, aby směl Suvorov navštívit přicestovavší důstojník?“ Odpověď: „Důstojníka odmítnout a poslat ho zpátky.“ „Je polnímu maršálovi dovoleno navštěvovat sousedy?“ „Zakazuje se.“ „Smí provdat za sousedního statkáře svou příbuznou Eupraxii Rajevskou, která za ním přijela?“ „Povolit.“ atd. Panovník z dalekého Petrohradu dohlížel doslova na každý Suvorovův krok.

Vyndomskij těžce snášel své postavení a žádal o penzionování, odvoláváje se na nemoc. Pavel tedy svěřil dozor nad významným obyvatelem Končanského nám známému Nikolevovi, který musel prokurátorovi denně podávat hlášení o Suvorovově chování a způsobu života. Ponižující dohled nejvíc trápil polního maršála.

„Nejmilostivější care!“ psal Suvorov Pavlovi v září roku 1797, „dnešního dne ke mně přijel koležský rada Nikolev. Veliký vladaři! Obměkčete své srdce, smilujte se nad ubohým starcem, jestliže něčím zhřešil.“ Ale v podivínském carovi se sentimentalita spojovala s mimořádnou krutostí a záchvaty ušlechtilosti s bezcitností. Prosebný list zůstal bez odpovědi.

Když Suvorov Nikoleva potkal, přistoupil k němu a položil mu záměrně naivní otázku:

„Odkudpak jsi přijel?“

„Zajel jsem sem po cestě z Tichvinu,“ vyhýbavě odpověděl Nikolev.

„Doslechl jsem se, že jsi dostal za Kobrinu hodnost,“ pokračoval generál s úsměvem. „No ano, byla to moc důležitá služba. Zasloužíš si to, zasloužíš! Jen tak dál – a dostaneš metál!“

Nikolev postřehl výsměch:

„Prvořadou povinností věrného poddaného je plnit carovu vůli.“
„Já bych to neudělal, raději bych předstíral, že jsem nemocný!“

Po tomto rozhovoru se nicméně začal chovat ke svému dohlížiteli mnohem shovívavěji a laskavěji.

Natálie Zubovová s celou rodinou však po příjezdu Nikoleva Končanskoje opustila. Začínalo být ostatně chladno a ve zchátralém panském domě už stejně déle žít nemohli.

Když odjela, padl na Suvorova smutek, často plakal a jeho zdravotní stav se zhoršoval. Navíc se na něj začala hrnout jedna nepříjemná událost za druhou.

Mnozí lidé, když se dozvěděli, že maršál upadl v nemilost, chtěli využít vyhnancovy bezbrannosti a žádali o peněžitou náhradu nejružnějších škod. Jakýsi major Vičanovskij například požadoval odškodnění za své sídlo, poškozené granátem za války s Polskem. Jeho požadavek trojnásobně převyšoval skutečnou cenu statku. Litevský hrabě Wurzel si stěžoval, že mu kdosi ukradl potah a dřevo. Major donského vojska Černozubov prohlásil, že na ústní příkaz Suvorova utratil značnou částku peněz za píci, a chtěl své peníze zpátky. Většinu těchto požadavků, někdy vyloženě nehorázných, car potvrdil, takže Suvorov byl najednou různým lidem dlužen asi sto tisíc rublů. K věřitelům se nakonec připojila i žena, doufající „v carovu přízeň“, která jediná ji „může zachránit v její skutečně žalostné situaci“. Následoval příkaz, aby byl Varvaře Ivanovně přidělen dům, v němž by mohla bydlet, a aby jí byla poskytnuta podpora ve výši osmi tisíc rublů ročně.

Suvorov bojoval s nepřízní osudu po svém, zůstával věrný svému spartánskému způsobu života. Vstával v Končanském stejně jako dřív dvě hodiny před rozbřeskem, poléval se vodou, pil čaj a chodil do kostela, kde prostál celou ranní pobožnost a mši svatou, přičemž sám hlasitě předčítal ze Skutků apoštolských a zpíval basem na kůru. V sedm hodin podávali oběd, po něm maršál spal, myl se, chodil na nešpory, znovu se asi třikrát myl a pak šel spát. Jedl jen postní jídla. Nosil režnou vestu, na jednu nohu si obouval holínku a na druhou, raněnou – pantofel. V neděli chodil v myslivecké kazajce a v kašketu, o významných svátcích si oblékal maršálskou uniformu bez vyšívání, ale se všemi rády. Ve všedních dnech chodil po vesnici jen ve spodním prádle, běhal s dětmi rolníků a hrál si s nimi, poslouchal vesnické novinky a smířoval rozvaděné sousedy.

Život v Končanském ho stále více nudil. Začátkem února 1798 odjel Arkadijův vychovatel a správce kobrinského sídla Sion, potom Suvorov propustil vojáky, kteří museli odejít ze služby a žili s ním. Jeho samotu s ním sdílel jen Prochor.

A tu se najednou v Končanském zničehonic objevil jeho synovec Andrej Gorčakov, křídelní pobočník Pavla I.

Suvorov si získal obrovskou popularitu v armádě i mezi lidem a jeho vyhnanství bylo pro Pavla stále nepříjemnější. Nařídil tedy devatenáctiletému Gorčakovovi, aby vojevůdci vyřídil, „že jestliže se vůči mně něčeho dopustil, zapomněl jsem na to; může přijet sem, kde, jak doufám, nezavdá svým chováním sebemenší popud k nedorozumění.“

Jenomže Pavel Suvorova špatně znal. Maršál přijal zprávu lhostejně a do

Petrohradu odmítl jet. Přesvědčil se totiž, že názory nového panovníka na armádu naprosto odporují jeho představám, a neviděl důvod ke smíření. Andrej Gorčakov, který dělal kariéru a na rozdíl od svého bratra Alexeje neprošel válečnou školou, se bál, že se Pavlův hněv obrátí nejen proti jeho slavnému strýčkovi, ale i proti němu samotnému. Podařilo se mu Suvorova přesvědčit, že do Petrohradu jet musí. Uminěný stařík souhlasil, ale prohlásil, že je zesláblý a nemocný, a pojedje proto bez přepřahání, po polních cestách. Gorčakov věděl, jak netrpělivě očekává Pavel maršálův příjezd, a snažil se ho všemi způsoby přemluvit, ale maršál trval na svém. Synovec se tedy rychle rozjel poštou do Petrohradu a strýček se začal pomalu připravovat na cestu.

„Tak co, přijede hrabě?“ přivítal Pavel svého křídelního pobočníka.

Gorčakov ho honem ujišťoval, že jeho pozvání udělalo Suvorovovi ohromnou radost, ale že nemůže jet poštou, protože má podlomené zdraví, a přijede tedy do Petrohradu později s vlastními koňmi.

Pavel se Gorčakova neustále vyptával, kde vlastně Suvorov je, že tak dlouho nejede. Mladý dvořan se vykrucoval, jak mohl.

Za jednoho pozdního večera se zavržený maršál konečně objevil v Petrohradě. Car, který se už uložil ke spánku, po této zprávě vyšel ke Gorčakovovi a řekl mu, že by Suvorovova hned přijal, ale protože je už příliš pozdě, bude ho očekávat nazítří kolem deváté hodiny ráno.

Druhého dne si Suvorov oblékl uniformu svého synovce, protože vlastní neměl, a vypravil se do Zimního paláce. Někdejší velkolepý a nádherný palác Kateřiny II. se teď změnil v obrovskou strážnici.

V sálech stály stráže, řinčení zbraní a dupot nohou vyvolávaly ozvěnu, výstražná slova „někdo jde“, která předem hlasitě a táhle volali strážní, aby hlídka v dalším sále měla dost času dát k počtě zbraň, naháněla strach všem přichozím. V pokoji přiléhajícím k Pavlově pracovně už stáli v půlkruhu dvořané a čekali, až car vyjde. Suvorov byl pevně rozhodnut, že dá najevo svůj nesouhlas s novými pořádky, ba dokonce odpor k nim, a začal proto vyvádět, sotva vstoupil do paláce.

Jednomu generálovi řekl:

„Políbil bych tě na ústa, ale vadí mi tvůj nos!“

Jiného se zeptal, zda je těžké bojovat na parketu. Nakonec přistoupil k Pavlovu oblíbenci, pokřtěnému Turkovi a bývalému carskému lazebníkovi Kutajsovovi, který byl povýšen na garderobiéra. Přivedl ho do rozpaků tím, že s ním nejdřív začal mluvit turecky. Pak se ho mocným hlasem zeptal:

„Kutajsove, že jste můj přítel? Buďte tak laskav a ukažte mi, kde tu mají ono místo.“

Kutajsov potlačil vztek a vysvětlil maršálovi, kde najde záchod. Ale ten ho chtěl dorazit:

„Jsem už starý a špatně vidím . . . Bojím se, že nenajdu cestu, když tam půjdu sám. Buď od té dobroty, přítelíčku, a doveď mě tam . . .“

Garderobiér splnil i tuto Suvorovovu prosbu. Když se pak maršál vrátil,

ujišťoval všechny, že Kutajsov byl nadmíru laskav a poskytl mu při tom veškerou pomoc, s níž lze v podobných případech počítat jen u velice blízkého přítele.

Pavel se objevil v doprovodu ceremoniáře, a ačkoli to neměl ve zvyku, vzal Suvorova za ruku a odvedl ho do své pracovny. Rozmlouval s ním přes hodinu a neustále mu naznačoval, aby se zase vrátil do služby. Maršál však umíněně stáčil rozhovor na svá dřívější vítězství a dlouze vykládal o dobývání Izmailu. Pavel ho trpělivě vyslechl a pak znovu mluvil o jeho budoucí vojenské kariéře. Suvorov na to odpověděl vzpomínkami na dobývání Prahy a jiná vítězství. Byl čas odjet na cvičení.

Car chtěl Suvorovovi udělat radost, a nařídil proto, aby tentokrát nebyl prováděn obyčejný výcvik, ale aby místo toho prapor předvedl útok. Krok vojáků však nebyl takový jako Suvorovův „aršínový“ a útok se ani zdaleka nepodobal bodákové zteči. Suvorov začal tak vyvádět, že by za to každý jiný člověk přišel o hlavu. Zmateně pobíhal mezi četami, předstíral, že si neví rady s placatým kloboukem, každou chvíli ho ztrácel, zamotával se do šosů, tvářil se nechápavě a udiveně a stále si něco bručel pod nos. Když se ho Pavel zeptal, co to provádí, odpověděl:

„Říkám si modlitbu ‚Buď vůle Tvá . . .‘“

Pavel byl po celou dobu k nepoznání, a držel se i teď, ale cvičení se pro oba stalo trýzní – jeden viděl jen to, jak jsou likvidovány dřívější pořádky, druhý zas jen neskrývaný nesouhlas s novotami. Suvorov stále chodil za Gorčakovem a říkal mu nahlas:

„Už dál nemůžu! Odejdu.“

Vystrašený chlapec ho uprošoval, aby měl strpení, protože odejít z cvičení, kterému byl přítomen sám car, by bylo krajně neslušné. Ale Suvorov trval na svém:

„Nemohu tu zůstat, bolí mě břicho!“

Po návratu do paláce si Pavel Gorčakova zavolal:

„Račte jet ke svému strýčkovi, pane, požádejte ho, aby vám vysvětlil své chování, a přivezte mi odpověď. Dříve neusednu ke stolu.“

Gorčakov odcválal ke Krjukovu průplavu, kde se Suvorov ubytoval v Chvostovově domě. Maršál ležel svlečený na pohovce. Ostrře řekl synovci, že se znovu vrátí do armády jen tehdy, když mu bude vrácena dřívější neomezená moc, jak tomu bylo za Kateřiny II. Gorčakov mu odpověděl, že se jeho slova neodváží tlumočit panovníkovi.

„Řekni si mu, co chceš, ale já neustoupím!“ prohlásil Suvorov.

I v následujících dnech se imperátor bezvýsledně pokoušel o smír se slavným polním maršálem a nemohl pochopit příčinu jeho zatvrzelosti. Ale Suvorov, přesvědčený, že ruská armáda si musí zachovat svou svébytnost, vedl s všemocným panovníkem i nadále nerovný boj. V Pavlově přítomnosti ani za jeho zády nevynechal příležitost, aby se nevysmál novým pořádkům, pruským rituálům a nepohodlné uniformě. Jeho pobyt v Petrohradě stále více ztrácel smysl.

Nakonec se na Pavla přímo obrátil a požádal ho, aby mu povolil návrat na venkov. Car, ač nerad, souhlasil.

(4)

Zpočátku se Suvorov v Končanském cítil šťasten a postupně se zbavoval všech neradostných petrohradských dojmů. Ponižující veřejný dohled byl teď zrušen.

Maršál jezdil k nejbližším statkářům, zval je na návštěvu a bez zábran prováděl své ztřeštěnosti. Jakýsi soused k němu jednou přijel na návštěvu v kočáře taženém čtyřmi páry koní a Suvorov mu slíbil, že mu návštěvu oplatí. Statkář sezval na smluvený den celé okolí. Hosté byli úplně konsternováni, když se před nimi objevila bryčka tažená osmdesáti koňmi zapřaženými za sebou. Štolba je celou půlhodinu sváděl dohromady, až konečně vjel Suvorov do dvora. Zpátky do Končanského se vrátil jen s jedním koněm.

Když se Suvorov stal statkářem, věnoval velkou péči svému panství, v němž zřejmě spatřoval svůj poslední přístav. Dal postavit přízemní panský dům, vysázet ovocné stromy, překlenout můstky přes potoky. Často navštěvoval selské usedlosti, pořádal svatby, chodil na křtiny. Robotníkům zvýšil plat, otci svého věrného Prochora dal penzi a samotnému komorníkovi slíbil, že po jeho smrti bude volný. Skutečně pak od Suvorovova syna Arkadije Alexandroviče dostal svobodu.

Maršálovým zamilovaným místem se v Končanském stala špičatá hora Dubicha, k níž vedla od statku březová alej. Po dubech, které tu kdysi rostly, už nebylo ani památky, zůstal jen název, vrchol hory teď pokrývaly obrovské smrky. Na Dubiše postavili besídky a malý jednopatrový domek o dvanácti čtverečních metrech, který zvenčí obehnali úzkými otevřenými galeriemi. Dole byla kuchyň a čeledník, do patra vedlo malé schodiště z osmi či deseti schodů. V Suvorovově pokoji stálo staré křeslo, dubový stůl na jedné noze, na podlaze ležela hromádka slámy. Bylo odtud vidět vzdálené lesy a řeky, Suvorov se zde mohl kochat přírodou a vychutnávat samotu.

Pavla I. zatím znepokojoval vítězný postup francouzské armády a stále častěji pomýšlel na to, že bude třeba poskytnout vojenskou pomoc Rakousku a Anglii. Jeho rozhodnutí silně ovlivnily události na Maltě. Od dob středověkých křížáckých válek patřila řádu maltézských rytířů a nepodléhala žádnému z panovníků. Ve skutečnosti však potřebovala mocného ochránce. Když se Malty zmocnil Napoleon, Pavel vzal řád pod svou ochranu a přijal hodnost řádového velmistra. Toto poněkud teatrální gesto plně odpovídalo carově povaze. Jaké výhody mohlo mít Rusko ze založené řecko-ruské Svaté aliance? Komu byl potřebný onen směšný řád? Ale Pavel snil o novém křížáckém tažení, a vstoupil proto do války s Francií.

Poslal na pomoc Portě a Angličanům admirála Ušakova, který měl „velké vojenské schopnosti, neobyčejně pevnou vůli . . . a přitom zachovával prosté staré ruské zvyky a obyčeje“. Cařihrad, který se ještě nedávno chvěl při pouhém vyslovení jména Ušak-paša, náhle uviděl na Mramorovém moři ruskou eskadru a sám sultán, převlečený do bosenského kroje, si ji jel na loďce prohlédnout.

Na západních hranicích Ruska stál v plné pohotovosti dvacetitisícový sbor

generála A. G. Rosenberga. Když už bylo naprosto jasné, že ruská vojska potáhnou do ciziny, vzpomněl si Pavel I. znovu na Suvorova. Začátkem září roku 1798 se za něj vydal generálmajor I. I. Prévost de Lumian, kterého polní maršál dobře znal z dob společné služby ve Finsku. Car mu nařídil, aby zjistil, jaký názor má Suvorov na strategii nadcházející války.

Vojevůdce nadiktoval de Lumianovi podmínky nezbytné pro vítězství:

- 1) Pouze ofenzíva.
- 2) Rychlý pochod, útoky chladnými zbraněmi vést se zápalem.
- 3) Žádná metodičnost, ale dobrý odhad.
- 4) Naprostá svoboda rozhodování pro vrchního velitele.
- 5) Na protivníka útočit a bojovat s ním v otevřeném terénu.
- 6) Neztrácet čas obléháním . . . dobývat pevnosti co nejrychleji ztečí s použitím živé síly, ztráty jsou pak menší.
- 7) Nikdy nerozdobovat síly na obranu mnoha strategických bodů. Jestliže se jim nepřítel vyhne, tím lépe, protože se tak jen rychleji žene na vlastní porážku.

Tento plán bleskové války, pro Suvorova tak charakteristický, se už svou podstatou rozcházel s představami prusofila Pavla a rakouské dvorní válečné rady. Polní maršál navrhoval, aby jen u Strassbourgu a Luxembourg byly ponechány dva sbory a hlavní síly aby táhly na Paříž. Úspěchy republikánské Francie v něm vyvolávaly touhu utkat se s Napoleonem. Často říkal: „Ten chlapec míří daleko. Je nejvyšší čas ho přiskřípnout.“

Brzy poté ho v rozhovoru s Rostopčinem přiřadil k největším vojevůdcům na světě – Caesarovi a Hannibalovi.

Přestože se maršál nechal unášet představami o střetnutí s francouzskou armádou, byl si dobře vědom toho, že nemá naději na návrat do služby, že se k němu blíží smrt. Na věčnost odešli už skoro všichni jeho významní současníci – Kateřina II., Bedřich II., Orlovové, Rumjancev, Potěmkin. „Trávou zapomnění“ zarostly valy Izmailu i bitevní pole u Fokšan a Rimniku, pavouci opřádali svými sítěmi ložnici obrovského Potěmkinova paláce v Chersonu, rozpadaly se slavobrány postavené na počest Kateřiny II. Noví lidé teď řídili politiku a vedli války: devětadvacetiletý Bonaparte, osmadvacetiletý velkovévoda Karel, velitel rakouské rýnské armády, třicetiletý Joubert. Zdálo se, že i sám Suvorov je už jen legendárním pozůstatkem nenávratně mizejícího 18. století.

Ozývala se četná zranění. „V levé straně, té více zmrzačené, už 5 dní nemám cit a asi před měsícem jsem se vůbec nemohl pohnout,“ stěžuje si Suvorov v prosinci roku 1798. Bezmála sedmdesátiletý maršál se cítil osamělý, přerušil styky s N. Zubovem, načas dokonce i s milovanou dcerou, a rozhodl se, že odejde do kláštera. Ještě v prosinci žádal Pavla I.: „Vaše carské Veličenstvo, co nejponíženeji prosím, aby mi bylo dovoleno odjet do Nilova novgorodského kláštera, kde chci zasvětit zbytek dní svého života službě Bohu. Jen náš Spasitel je bez hříchu. Odpusť mi moje neuvážené činy, milostivý care.“ Pod žádostí je podpis: „Pokorný a zbožný sluha boží.“

Avšak historie měla pro Suvorova přichystánu ještě jednu, možná tu nejtěžší zkoušku.

6. února 1799 se do Končanského přihnal křídelní pobočník Tolbuchin s vlastnoručním reskriptem Pavla I.: „Hrabě Alexandře Vasiljeviči, právě jsem dostal zprávu, že si vídeňský dvůr výslovně přeje, abyste se postavil do čela jeho armády v Itálii, kam směřuje i můj sbor Rosenbergův a Hermanův. Vzhledem k současné situaci v Evropě proto považuji za svou povinnost, navrhnout vám nejen jménem svým, ale i jménem ostatních, abyste se ujal této věci a velení, přijel sem a vydal se do Vídně.“ V jiném, tentokrát soukromém dopise mu psal: „Teď není čas na vyřizování sporů. Viníkovi odpustí Bůh. Římský císař vás žádá o převzetí velení nad svou armádou a svěruje do vašich rukou osud Rakouska a Itálie. Jsem nucen s tím souhlasit a vy je musíte zachránit. Přijďte sem co nejrychleji, nenechte svou slávu dlouho čekat a mně dopřejte potěšení ze shledání s vámi.“

Když Pavel dostal dopis od císaře Františka, který zval Suvorova do funkce vrchního velitele, řekl prý Rostopčinovi:

„Vida, jak si nás váží – Rusy všichni potřebují . . .“

Panovník si stejně jako před rokem nebyl jist, zda Suvorov přijede, a rozhodne-li se přijet, zda mu to nebude trvat dlouho. Teď však bylo všechno jiné . . .

Na cestě do Itálie

*Je čas shledání a čas loučení . . . Na cestu vezměte 250 rublů.
Jegorka ať zaběhne k starostovi Fomkovi a řekne mu,
aby mu tu sumu předal. Nebude to
žádná legrace, vždyť tady jsem přisluhoval
jako dáček a zpíval basem, a teď jedu
zpívat v roli Marta.*

PÍSEMNÉ NAŘÍZENÍ SUVOROVA

(1)

Triumfální tažení Suvorova do severní Itálie začalo v zapadlém Končanském.

Objevil se v Petrohradě celý utrápený a sešlý, ale duševně čilý a pevně přesvědčený o svém vítězství na italském bojišti. Mimochodem, jednoho, morálního vítězství už dosáhl – přesvědčil cara, že Rusko si musí uchovat svou svébytnost.

„Válku si veď po svém, jak dovedeš,“ odpověděl Pavel I. na maršálovu žádost, aby byly ve vojsku provedeny některé změny.

Panovník ho přijal do řádu maltézských rytířů a všemožně mu dával najevo svoji přízeň. Suvorov toho využil k vykonání dalšího milosrdného skutku. Dostal v Petrohradě úpěnlivý dopis od jakési vdovy Sinické:

„Žiji už sedmdesát let, pohřbila jsem šestnáct dospělých dětí a sedmnáctého, mou poslední naději, zahubila nerozvážnost mládí a prchlivost – Sibíř a věčné zatracení se staly jeho údělem, a mne země ještě nechce přijmout . . . Panovník je milosrdný, hrabě Rinnický milostivý a soucitný: vrať mi syna a zachraň zoufalou matku kapitána gardového granátnického pluku Sinického.“

Po rozhovoru s Pavlem jí Suvorov odepsal: „Ctěná matko, tvému synovi bylo odpuštěno, aleluja, aleluja, aleluja.“

V zájmu spravedlnosti je třeba říci, že pro Pavla nebyly charakteristické jen záchvaty impulsivního hněvu. Ctižádostivci a spiklenci, kteří jej obklopovali, v něm probudili zájem o mladou krasavici Annu Lopuchinovou ve snaze oslabit vliv jeho ženy a favoritky Nelidovové. Lopuchinová však nepodlehla panovníkovu vášnivému naléhání a nakonec se přiznala, že miluje mladého P. G. Gagarina, který byl v době italského tažení Suvorovovým pobočníkem. Pavel povolal důstojníka do Petrohradu a 8. února 1800 jej s Lopuchinovou oženil.

Prudká změna panovníkova vztahu k Suvorovovi nezůstala utajená: dvořané se k vojevůdci hrnuli, jako by se s nimi najednou roztrhl pytel. Starý maršál si, jak známo, nepotrpěl na lichotky a vysmíval se všem pochlebníkům.

Jeden z carových oblíbenců se u něho objevil ověšen hvězdami a stuhami. Suvorov se ho několikrát zeptal na jméno, a pokyvuje hlavou, řekl:

„Neslyšel jsem! Neslyšel! Za co vás tak počtili?“

Favorit se neodvážil říci „za zásluhy“ a jen rozpačitě mumlal cosi o „přízni a službách“.

„Proško!“ zakřičel Suvorov, „pojď sem, hlupáku, pojď a nauč se, jak se mi zavděčit. Odměním se ti – vidíš přece, jak odměňují toho, kdo se umí zavděčit!“

U Suvorova se objevil i jeho trapič Nikolev. Taková netaktnost vyvedla maršála z míry. Vyběhl mu vstříc, ukláněje se div ne k zemi:

„Kam bych jen posadil takového velkého a významného člověka! Je to můj největší dobrodinec. Proško, posaď ho výše než všechny ostatní!“

Prochor postavil židli na pohovku a za bouřlivého smíchu všech přítomných donutil Nikoleva, aby si sedl na toto „vysoké“ místo.

Z panovníkových oblíbenců si Suvorov vážil jen chytrého a ctižádostivého pobočníka F. V. Rostopčina, náčelníka oddělení a předsedajícího člena kolegia zahraničních věcí. Jemu se slavný vojevůdce svěřoval se svými válečnými plány, charakterizoval mu rakouské a francouzské generály a ani při této příležitosti nepřestával žertovat. Jednou uprostřed vážného rozhovoru maršál zničehonic zakokrhal.

„To přece nejde!“ zvolal Rostopčin.

„Zkus se mnou žít,“ odpověděl Suvorov, „a za chvíli budeš i kdákat!“

„Poznal jsem ve světě jen tři odvážné lidi,“ říkal vojevůdce. Rostopčin se ptal na jejich jména.

„Curtius, Dolgorukij a starosta Anton. První se bez bázně vrhl do propasti, druhý se nebál říkat pravdu carovi a třetí lovil medvědy . . .“

Suvorovovy aforismy se okamžitě šířily po Petrohradě a zvyšovaly obdiv

veřejnosti. Na ulicích se za maršálem táhly davy lidí, kteří mu nejrůznějším způsobem vyjadřovali svou úctu. Odevšad přicházeli staří známí ze slavných bitev, kteří si přáli pod ním sloužit. Když se vojáci Hermanova expedičního sboru dozvěděli, že se má Suvorov stát jejich velitelem, jásetu nebylo konce.

Protivník, s nímž měl Suvorov změřit své síly, daleko předčil nejen Turky, ale i Prusy a Rakušany, což už dokázal v mnohých bitvách. Na pokusy feudálně monarchistické koalice zadusit francouzskou republiku odpověděla francouzská armáda tím, že v roce 1793 sama překročila hranici a nastolovala v dobytých zemích republikánské zřízení. V roce 1799 se Holandsko začalo nazývat Batávskou republikou, Švýcarsko Helvétskou a v Itálii, rozdrobené na trpasličí státy, se objevil Piemont místo Sardinského království, Předalpská republika se sídlem v Miláně, republika Ligurská a Partenopská, která vznikla místo Neapolského království.

Čím dále však pronikala francouzská vojska do cizích zemí, tím zřetelněji se měnil i samotný charakter války, která přestávala být pro Francii obrannou a měnila se v dobovačnou. Tento proces se s definitivní platností dovršil na počátku 19. století, v době dobovačných válek Napoleonova císařství.

Francouzská armáda měla neobyčejně pevnou organizaci. Mladí a ctižádostiví generálové revolucionizovali samotnou taktiku vedení boje, využívali především rojnic pěchoty a kolon. Francouzský voják dokonale ovládal chladné zbraně. Prusové a Rakušané, uplatňující dávno zastaralý a konzervativní lineární systém, si stěžovali, že „za obvyklých okolností“ by Francouzi byli poraženi, ale že vždy prorazí „se strašnou silou“, jako „dravý proud“. Když zahynul v Itálii velitel rakouské armády, šestadvacetiletý princ Oranžský, všichni byli zajedno v tom, že zastavit nápor francouzských vojsk může jen Suvorov.

Pavel I. sice souhlasil s návrhem spojenců, ale přesto okamžitě poslal tajný rozkaz generálporučíku Hermanovi:

„Vídeňský dvůr mě požádal, abych svěřil velení nad spojeneckými vojsky v Itálii hraběti Suvorovovi-Rimnickému. Poslal jsem pro něj, ale předem vás upozorňuji, že přijme-li tuto funkci, budete muset po celou dobu jeho velení sledovat jeho opatření, jež by mohla uškodit vojskům i společné věci, jestliže se nechá příliš unášet svou obrazotvorností, pro niž je schopen zapomenout na všechno na světě. I když je příliš starý na to, aby se mohl stát Telemachem, budete vy přesto Mentorem, jehož rady a názory musí zmírňovat zápal a odvahu vojáka, který si zvykl na vavříny.“

Herman bez váhání přijal tento choulostivý úkol a s naivní domýšlivostí doufal, že se mu za pomoci německé metody skutečně podaří zkrátit neklidného polního maršála. Jeho neslavné velení ruskému vojsku v Holandsku později ukázalo, jak málo se hodil k tomu, aby se stal soupeřem revolučních generálů – jeho sbor byl rozdrčen a sám Herman se dostal do zajetí. O to méně se hodil pro roli Suvorovova mentora.

Vojevůdce pobyl v Petrohradě asi dva týdny a koncem února se vydal do Vídně. Jel pomalu, protože jeho zdravotní stav se už v Končanském zhoršil. Na cestě, kterou se ubíral, byla Mitava, kde tehdy žil vévoda provensálský, pozdější Ludvík XVIII.

(2)

Ještě nedávno se poslednímu z Bourbonů jevila budoucnost v černém světle. Po svém útěku z Francie vedl vévoda provensálský podle vlastních slov „kočovný život dobrodruha“. Po dlouhém putování ho Pavel I. pozval do Ruska. Vévodovi byl určen za obydlí mitavský palác, který kdysi náležel oblíbenci Anny Ivanovny Bironovi. Když ovšem nápadník trůnu dorazil se svým doprovodem do hlavního města Kuronska, našel palác ve strašném stavu: část budovy byla zničena požárem, nábytkem byly zařízeny jen pokoje určené pro něho a pro vévodu angoulemského, nebylo kam uložit služebnictvo a gardisty z osobní stráže. Slibovaný důchod nepřicházel z Petrohradu několik měsíců. Vévoda se díval na holé stěny, poslouchal vyprávění o někdejší velkoleposti mitavského paláce, v němž kdysi bývala komnata dlážděná rublovými mincemi postavenými na hrany, a trpělivě čekal.

Rok 1799 vzbudil ve vyhnanci naději na lepší budoucnost. Když po obědě jako obvykle sledoval partii triktraku (pozn. = druh hry s kostkami a kameny) nebo šachu, uvažoval o důsledcích monarchistické koalice a o divné povaze Pavla I., kterému jako by se stejně jako Shakespearovu Hamletu zjevoval stín otce. Jinak se uzavíral v pracovně a psal nabubřelé výzvy evropským panovníkům.

Stejně jako celá Mitava nežil vévodův dům ničím jiným než zvěstmi o tom, že přes hlavní město pojedje slavný polní maršál.

Hned ráno se v Suvorovově sídle shromáždil celý zástup lidí, kteří se mu chtěli představit. Když odbila osmá hodina, otevřely se dveře do sálu, objevila se v nich malá postavička jen ve spodní košili a Suvorovovým hlasem pronesla: „Polní maršál přijde hned!“ – a skryla se. Vzápětí vyšel znova, ale tentokrát již v zelené uniformě posíté diamanty a ověšené řády. Rychlost, s jakou se oblékl, měla vyvrátit řeči o tom, že vojevůdce je starý a sešlý.

Po uvítání se Suvorov doprovázený davem měštanů prošel ulicemi města a navštívil strážnici. Když zpozoroval, že strážnému oddílu přinesli oběd, sedl si vedle vojáků, s velkou chutí s nimi pojedl kaši, a potom jel k nápadníkovi francouzského trůnu, jak bylo předem dohodnuto.

Na čtverhranném vnitřním nádvoří již Suvorova očekávala čestná stráž gardistů z osobní stráže. V přijímacím pokoji se sešla celá suita – vévoda angoulemský, hrabě d'Avare, hrabě de Giche, kapitán královských mušketýrů, hrabě de Cossé, četní ministři – ovšem bez ministerstev! – hofmistři, kammerjunkeři a dvorní duchovenstvo. Uchazeč o francouzskou korunu již kráčel Suvorovovi vstříc a všiml si přitom, jak je maršál hubený a malý, jak potměšile blýská modrými očima, že nemá paruku a nezapnul si uniformu. Celý se až schoulil, když se mu Suvorov podle starého ruského zvyku poklonil až k zemi a pak mu políbil ruku a lem šatu.

„Jsem šťasten,“ spustil vzletně vévoda provensálský, „že mohu na vlastní oči spatřit nejrychlejší meč Ruska, a velice lituji, že s vámi nemohu sdílet všechna nebezpečství boje, jenž bude předcházet vítězství, o čemž jsem skálopevně přesvědčen...“

Suvorov vévodu překvapil už svou první odpovědí:
„Bůh mne trestá za mé hříchy,“ pronesl téměř zlostně, „poslal Bonaparta do Egypta, a já jsem tak přišel o slávu z vítězství nad ním.“

Zástupem aristokratů, kteří se chvěli při pouhém vyslovení jména neporazitelného generála, to zašumělo. Na tvářích se jim zračila nedůvěra, rozpaky i nadšení.

„Váš kord je zbraní odplaty, již řídí sama Prozřetelnost, pane maršále,“ slavnostně prohlásil nápadník trůnu a pozval hosta na besedu do své pracovny.

„Doufám, Vaše Veličenstvo, že nebudu muset spálit mnoho prachu, abych vyhnal nepřítele z Itálie! A prosím vás, pane, vzkazte mi, kdy se s vámi mám v příštím roce setkat ve Francii.“

Suvorovova neochvějná víra ve vítězství způsobila vévodovi bolest – i republikáni zůstávali v jeho očích Francouzi. Mlčky sklonil nakadeřenou hlavu a pustil maršála do pracovny.

Více než hodinu si aristokraté šuškali o tom, co viděli a slyšeli, a vévoda se zatím obdivoval lehkosti, s níž Suvorov jako zkušený dvořan vedl rozhovor. Vojevůdce uvažoval o tom, že po vítězství v severní Itálii bude třeba dobýt Dauphiné, zamířit na Lyon a pak zaútočit na Paříž. Mluvil o provincii Dauphiné, o její strategické poloze a hospodářských možnostech, jako by tam někdy žil.

Když Suvorov odešel, řekl vévoda svým dvořanům, pečlivě zvažuje každé slovo:

„Pod touto originální maskou jsou skryty schopnosti velkého a geniálního vojevůdce.“

(3)

Záhy poté už byl Suvorov ve Vilnu. Na náměstí před městskou strážnicí ho očekávali představitelé vojenských i civilních úřadů, měšťané a také jeho oblíbený fanagorijský pluk v čele se svým velitelem Jazykovem. Maršál ani nevystoupil z kočáru, přijal čestné hlášení a zeptal se:

„A jestlipak jsou tu moji staří známí fanagorijci?“

„Ano, Vaše Jasnosti!“ Jazykov pokynul veteránům, aby šli blíž.

Ke kočáru okamžitě přistoupilo na padesát urostlých a šedovlasých vousáčů.

„Vítáme tě, otče! . . . Buď zdrav!“

Suvorov jim odpověděl rozechvělým hlasem:

„Buďte zdraví, bohatýři! Ruští rekové! Moji drazí přátelé! Buďte zdraví! A hleďte! Kabanov? Kirillov? Zdravím vás!“

„Vaše Jasnosti, otče náš rodný,“ spustil granátník Kabanov, „vezmi nás s sebou!“

Suvorov však jejich prosbu nemohl splnit. Podle rozdělení vojsk, stvrzeného Pavlem, se měl fanagorijský pluk odebrat do Holandska. Aby však neurazil své bojové druhy odmítnutím, prohlásil nahlas, aby to všichni slyšeli:

„Poprosím o to panovníka!“

Vyměnili poštovní koně a kočár se znovu rozjel. Všude ještě ležel sníh a cestu navíc znesnadňovaly četné výmoly a závěje. V jednom místě kočár uvázl a jezdci ho museli vytáhnout. Zatímco vojáci pracovali, Suvorov na ně zavolal:

„Ať žijí stateční rimničtí karabiníci!“

Poznal pluk, který se zúčastnil slavného útoku jízdy na turecké zákopy u Rimmiku.

Vzhledem k špatné cestě musel maršál nakonec vyměnit kočár za poštovní saně. 3. března se na několik dní zastavil ve svém kobrinském sídle a vydal příkazy, jak naložit s majetkem. Až 9. března překročil hranice a čtrnáctého večer dorazil do Vídně. Ubytovali jej na ruském vyslanectví, přičemž vyslanec A. K. Razumovskij dal pokyn, aby z pokojů polního maršála odstranili všechna zrcadla a bronzové předměty.

Když se druhého dne v doprovodu hraběte Razumovského vypravil k audienci u císaře Františka, byly vídeňské ulice zaplaveny množstvím zvědavců. Třicetiletý panovník přijal ruského vojevůdce mimořádně laskavě. Suvorovovi byl udělen titul rakouského polního maršála, jako hlavnímu veliteli mu podřídili spojeneckou armádu a slíbili naprostou svobodu jednání. Přesto jej panovník zároveň požádal, aby ho podrobně informoval o chystaném tažení.

Právě v tomto okamžiku se zrodila jejich vzájemná nedůvěra. V čele rakouské dvorní válečné rady stál baron Thugut, syn prostého občana, který si klestil cestu způsobem kalým i nekalým. Skutečnost, že on sám nikdy nesloužil v armádě a nevyznal se ve vojenských věcech, mu vůbec nebránila v tom, aby nesestavoval plány tažení, nedával rady generálům a nevměšoval se do všech podrobností operací. Vlastnímu prospěchu byl ochoten obětovat vše, co si kdo zamlouval, včetně zájmů své vlasti. Podle Bagrationa to byl „schopný, ale nepoctivý diplomat, nejhloupější vojenský taktik na světě a strašný náfuka a sobec, který na svou vlast uvalil nesmírné neštěstí“.

Thugut si doslova omotal kolem prstu ruského vyslance ve Vídni Razumovského, jehož sami Rakušané nazývali „velkovévoda Andreas“. Vyslanec nejednou přemlouval Suvorova, aby Thuguta navštívil, ale pokaždé slyšel stejnou odpověď:

„Andreji Kirilloviči, vždyť já nejsem žádný diplomat, ale voják. Copak se s ním domluvíme? A k čemu by to bylo? Mým záležitostem nerozumí, a já zas nerozumím těm jeho. Znáte první žalm žaltáře? ‚Blahoslavený ten muž, kterýž nechodí po radě . . .‘“

Neoblomnost, ba umíněnost ruského vojevůdce ještě více vyostřila vztahy. Je pochopitelné, že pedantická vídeňská dvorní válečná rada nemohla po tolika obětech, jež přinesla jejich země, a po mnohých neúspěších ve válce slepě věřit nějakému jednotlivci, a k tomu ještě cizinci. Suvorov ostatně chápal, že jeho útočný plán, který v Končanském vyložil Prévostovi de Lumianovi, nemůže uspokojit kabinetní teoretiky. Když k němu na rozkaz panovníka přijížděli členové dvorní válečné rady, říkal jim, že vypracovat detailní plán tažení lze jen na místě, až bude znát stav vojsk, která mu byla svěřena. Generálu Lauerovi řekl:

„Cíl – na Paříž! Jak ho dosáhnout? Bít nepřítele na všech stranách, působit ve stejnou dobu na všech místech. Práce vojáka má svůj specifický charakter, který se v každé minutě může změnit. Dílčí předpoklady zde nejsou opodstatněné, jejich výsledek nelze předem nijak předvídat. Možné je jen jedno – bít a hnát nepřítele, nedat mu čas ani na minutu a moci jednat svobodně. Potom s boží pomocí můžeme dosáhnout cíle, za to ručím.“

Ale dvorní válečná rada potřebovala plány, v nichž by byl promyšlen každý krok. Suvorovovi přinesli plán vojenských operací v severní Itálii, územně ohraničených řekou Addou, a požádali ho, aby změnil a opravil vše, co bude považovat za nutné. Polní maršál plán přeškrtl a dole připsal, že začne tažení přechodem přes Addu a skončí tam, kde se zlíbí Bohu.

Podle vyjádření A. Petruševského „Suvorov, který dobře znal historii, zejména vojenskou, a který důkladně prostudoval války 18. století, nemohl nevidět, že nešťastná mánie všechno předvídat, všechno prokombinovat na papíře a určovat z kabinetu každý krok vrchního velitele se už po několik desítek let Rakušanům draze vyplácela, a jen tato velmoc z nepochopitelné zaslepenosti nepostřehla pochybnost svého systému.“

„V kabinetu samá lež, ale v boji krutá řež!“ tvrdošijně trval na svém Suvorov.

Napjaté vztahy, které se v té době vytvořily, ještě nemusely vést k vážným rozepřím. Silně působilo i Suvorovo osobní kouzlo. Dokonce i císař František byl veselý jako nikdy. Maršál s ním neustále žertoval a při jednom setkání mu řekl:

„S Francouzi se vždycky zacházelo příliš zdvořile, jako s dámami. Ale já jsem na takové uctivosti starý, budu s nimi zacházet tvrději!“

Ve Vídni se Suvorov setkal také s princem Koburgem. Staříci si poplakali při vzpomínce na to, co bylo. Potom Alexandra Vasiljeviče navštívil odvážný maďarský generál Karacsay, nyní již ve výslužbě, a přivedl s sebou svého syna Alexandra.

Suvorov Karacsaye políbil a pak s ním začal mluvit turecky. Ten mu však odpovídal jen s velkými obtížemi a omlouval se, že jazyk už zapomněl. Rozmlouvali o dřívějších válkách, o Fokšanech, Rimniku, Izmailu . . .

„Proč jsme jen tehdy neobsadili Cařihrad!“ zvolal maršál.

Karacsay mu se smíchem odpověděl, že to nebylo tak snadné.

„Nikoliv,“ namítl Suvorov. „Byla to hotová maličkost. Několik denních pochodů při ochabnutí Turků stačilo – a byli jsme v Cařihradu a naše námořnictvo v Dardanelách.“

Karacsay připomněl, jaké překážky byly na cestě k průlivům.

„Hlouposti! Náš Elfinston se tam v roce 1770 dostal s jediným korábem, neuznal je za hodné jediného výstřelu, vysmál se jejich nepřístupnosti hudbou na lodi a vrátil se, aniž by ztratil jediného muže. Víme, že baron Tott potom Dardanely opevnil. Ale lehkomyšlní Turci je dávno přivedli do původního stavu. Přečti si, jak popisuje Dardanely anglický rezident v Portě Eton, přesvědčíš se, že mám pravdu. Naše loďstvo by se tam dostalo. Ale mírumilovná politika zastavila jeho plachty i kormidlo a hnala vítr nazpátek . . .“

Během rozhovoru bojových přátel Karacsayův syn, rozmazlený a nesmírně živý chlapec, běhal a skákal po židlích. Otec se chlapce snažil uklidnit, ale Suvorov ho zadržel:

„Nech ho! Ať se vydovádí, dělá mi to radost. Brzy, ach brzy zchřadne tento zlatý věk bez zlata, až poprvé uslyší slovo: etiketa. A potom sbohem nevinná prostota a veselost dětství!“

Při loučení maršál navrhl Karacsayovi, aby znovu nastoupil vojenskou službu a jel s ním do Itálie. Ten s radostí souhlasil.

24. března se Suvorov rozhodl opustit Vídeň. Císař František mu ovšem na rozloučenou neopomněl předat podrobnou instrukci. Jak správně poznamenává A. Petruševskij, tato instrukce byla „právě tím, čemu se Suvorov chtěl vyhnout a proč se nechtěl zavázat dvorní válečné radě žádnými předem vykonstruovanými návrhy . . .“ Podle ducha a litery dokumentu bylo možné očekávat dlouhou a nudnou válku s nekonečným manévrováním a zimním ležením, zřejmě jako vždy za Adíží. Z celého plánu bylo cítit bojácnost a s ní i obvyklou nedůvěru k vrchnímu veliteli. Byl to tak říkajíc předem připravený rozkaz, v němž bylo jen místo „X Y“ vepsáno jméno Suvorova. K uskutečnění takového plánu nemělo smysl odvolávat Suvorova z Končanského a navíc ho ještě dosazovat do funkce vrchního velitele, což bylo za těchto podmínek přímo škodlivé, protože Suvorov musel po celou dobu své vojenské kariéry bojovat s nežádoucím poručíkováním všeho druhu.

Dvorní válečná rada a její předseda Thügut tedy dosáhli svého. Maršál geniálně předvídal budoucnost, když řekl Razumovskému:

„Andreji Kirilloviči! Bude-li rakouská vláda jednat více ve vlastním zájmu než v zájmu obecném, bude naše práce marná, nadarmo poteče ruská krev a všechny oběti Ruska budou zbytečné . . .“

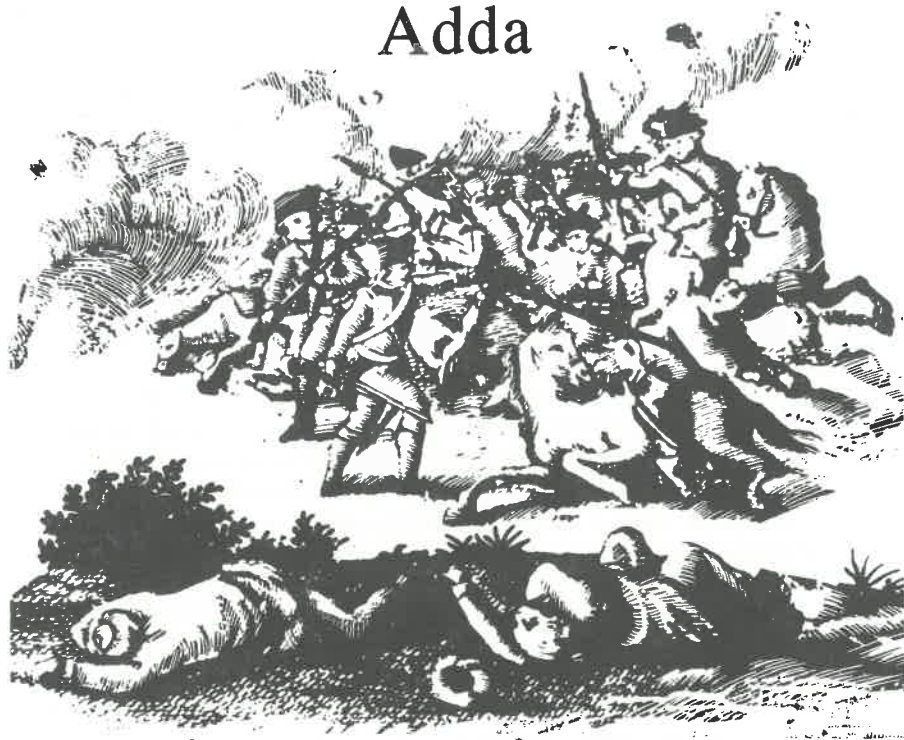
Před odjezdem z Vídně Suvorov poděkoval hraběnce Razumovské za pohostinnost, navlékl jí na krk řetízku se zlatým srdíčkem, zamkl je a klíček si nechal u sebe.

Po cestě do Verony začal předhánět rychle pochoduující vojska. Pospíchal i Suvorov, jel dnem i nocí a ve štýrských horách se jeho dormeuse (pozn. krytý vůz upravený pro spaní) převrhl ve tmě do řeky. Maršál se bolestivě uhodil, ale na soucitné projevy spolucestujících bodře odpověděl:

„To nic! Škoda jen, že se mi promočily noty s duchovními písněmi. Obávám se, že nebude podle čeho zpívat: ‚Chvála Tobě, Bože!‘“

Adda

*... Jaká sláva zdolat šarlatána!
Vavříny, které uzmeme Moreauovi,
se budou více zelenat a bohatěji kvést!*

SUVOROV

(1)

Co se vlastně dělo v severní Itálii, do níž vedla Suvorovova cesta? Velení nad osmdesátitisícovým uskupením rakouských vojsk, která se rozložila na rozlehlém území od řeky Adiže až ke Štýrsku, Istrii a Dalmácii, bylo po nekonečných průtazích svěřeno staříckému generálovi jezdeckva Melasovi, člověku odváznému, ale málo energickému a jako veliteli neschopnému. Proti nim stálo padesát osm tisíc francouzských vojáků v čele s vetším staříkem Schérerem, někdejším ministrem pro vojenské záležitosti, kterému armáda vůbec nedůvěřovala. Další část vojsk Direktoría byla v jižní Itálii – osmadvacetitisícový oddíl, jemuž velel talentovaný Macdonald, a část jich byla rozptýlena po pevnostech v Lombardii, Piemontu a Ligurii.

Na nátlak Direktoría odtáhl Schérer 15. března 1799 se šestačtyřicetitisícovou armádou k řece Adiži, kde zaujali obranné postavení Rakušané. Francouzi získali rozhodující převahu na svém levém křídle, ale na pravém křídle utrpěli od Rakušanů zdrcující porážku. Po této krvavé bitvě přešlapovali Schérer i rakouský generálporučík Kray na místě. Obě armády manévrovaly podél Adiže a 25. března se srazily u Magnana v další krvavé bitvě. Obě strany měly obrovské ztráty, ale Francouzi na bitvu doplatili víc než Rakušané, ztratili pět tisíc zajatců, osmnáct děl a celý trén. Poté Francouzi odtáhli za řeku Mincio a Rakušané se rozložili jihozápadně od Verony u Villafranky.

Kray čekal, až dorazí Melas, a zatím se do ničeho nepouštěl. Za jediný měsíc ztratili Rakušané v severní Itálii dvacet tisíc vojáků. 29. března se konečně objevil Melas a čekal dál – nejdříve na ruský sbor Rosenbergův a Rebinderův a potom na Suvorova.

Francouzi v obavě, že budou odříznuti, opustili v té době svou spolehlivou obrannou linii, zanechali za sebou posádku v Brescii a posílili posádku v Mantově. Schérer si chtěl vybudovat pozice na pravém břehu řeky Addy, ale bál se příchodu Rusů, a žádal proto o posilu z Toskánska a Milána, naléhal na Paříž a zapřísahal Macdonalda, aby mu přišel z Neapole na pomoc. Rakušané stále otáleli a teprve 3. dubna se Melasova vojska dala do pohybu.

Téhož dne dorazil Suvorov do Verony. Ruského polního maršála uvítal hlavní ubytovatel, markýz Schateler. Tento vzdělaný rakouský generál si k němu přisedl do kočáru, ukazoval mu na mapě rozmístění vojsk a snažil se uhádnout jeho myšlenky. Ale Suvorov ho skoro neposlouchal a stále jen opakoval:

„Bodáky, bodáky . . .“

3. dubna také přivezli do Vídně trofeje, které Rakušané získali v bitvě u Magnana. Na náměstí Bra byla vystavena francouzská děla a truhlíky se střelivem a na Mariánském náměstí vlály ukořistěné prapory.

Když se temperamentní Italové doslechli, že přijel ruský vojevůdce, rozeběhli se mu naproti, vypřáhli koně a odvezli ho k paláci Emilio, který mu byl dán k dispozici, nadšeně volající:

„Eviva nostro liberatore! Ať žije náš osvoboditel!“

Maršál hbitě vyběhl po mramorovém schodišti do připravených pokojů, v nichž byla zastřena všechna zrcadla. V přijímacím salónku ho již očekávali ruští a rakouští generálové, představitelé veronského duchovenstva a městské správy, zástupci obyvatelstva. Suvorov k nim vyšel v bílé uniformě, uklonil se, přistoupil k arcibiskupovi a ten mu požehnal. Potom pevným hlasem pronesl:

„Můj car Pavel Petrovič a rakouský císař František I. mě sem poslali s vojsky, abychom vyhnali z Itálie pošetilé a lehkomyšlné Francouze, obnovili ve vaší zemi i ve Francii klid, podepřeli kymácející se trůny a křesťanskou víru, ochránili mravy a vyhladili bezbožníky. Prosím vás, Vaše Eminence, modlete se za naše bohabojné vojsko. A vy,“ obrátil se k představitelům Verony, „buďte věrní panovníkovým zákonům a v duchu nám ze všech sil pomáhejte!“

Suvorov se ještě chvíli zdržel, a pak se s úklonou vzdálil do svého pokoje. Italové odešli, zůstali jen ruští generálové a několik rakouských. Polní maršál znovu vyšel a s přivřenými očima požádal velitele sboru Rosenberga:

„Andreji Grigorjeviči! Seznamte mne s pány generály!“

Rosenberg je začal představovat podle služebního postavení, u každého uvedl hodnost a příjmení. Maršál stál vzpřímeně a při každém neznámém jméně otevřel oči a s úklonou řekl:

„Víš bůh, že vás neznám! Seznamme se!“

Přišla řada na mladší důstojníky.

„Generálmajor Meller-Zakomelský,“ pronesl Rosenberg.

„Ach ano, vzpomínám si!“ řekl Suvorov. „Nejmenujete se náhodou Ivan?“

„Ano, Vaše Jasnosti,“ odpověděl dotázaný.

Suvorov otevřel oči a přátelsky se uklonil:

„Zabojujeme si, dáme Francouzům zabrat! Čest a sláva nám!“

„Generálmajor Miloradovič,“ pokračoval Rosenberg.

„Ale! To je přece Miša! Michajlo!“

„Jsem to já, Vaše Jasnosti,“ zvolal osmadvacetiletý generál.

„Jídával jsem u vašeho tatínka Andreje pirohy. Ty byly panečku sladounké! Pamatuji si to, jako by to bylo dnes. Vás si také pamatuji, Michajlo Andrejeviči! Jezdil jste tenkrát moc pěkně na dřevěném koníčkovi. A jak jste se pane oháněl dřevěnou šavličkou! Polibme se, Michajlo Andrejeviči! Bude z tebe určitě hrdina. Hurá! . . .“

„Budu se ze všech sil snažit, abych nezklamal důvěru Vaší Jasnosti,“ pronesl se slzami v očích Miloradovič.

„Generálmajor Bagration,“ představil Rosenberg.

Suvorov ožil:

„Kníže Petre! Jsi to ty, Petře? Pamatuješ na Očakov? Jak jsme bili Turky?“

Přistoupil k statečnému generálovi a začal ho líbat na oči, na čelo i na ústa.

„Jak bych se nepamatoval, Vaše Jasnosti,“ odpověděl dojatý Bagration. „Copak bych mohl zapomenout na tu šťastnou dobu, kdy jsem sloužil pod vaším velením?“

Polní maršál se otočil a začal dlouhými kroky rázovat po pokoji. Pak se náhle zastavil, přivřel oči a pronesl:

„Subordinace! Cvik! Vojenský krok – aršín. Při zatáčení – půl druhého! Hlava na ocas nečeká! Znenadání, jako blesk z čistého nebe! Je třeba útočit! Chladné zbraně – bodáky, šavle! Zmáčknout a nepustit, neztrácet čas ani na minutu! Překonat všechno, i zdánlivě nepřekonatelné překážky! Hnat se jim v patách, všechno zničit, do posledního muže! Kozáci chytají prchající a zabírají jim výstroj. Bez oddechu vpřed, využít vítězství! Žádná pastýřská idyla! Útočit, smést všechno, co se nám postaví do cesty! Hlídky nejsou nutné, pozor na průzkum, odhalí tvé záměry. Neústupnost, prozíravost, odhad, čas, odvaha, nápor!“

Suvorov zmlkl, jako by ho tento proslov unavil, a pohroužil se do sebe. Náhle však znovu ožil a prudce se obrátil k Rosenbergovi:

„Vaše Excellence! Dejte mi dva pluky pěchoty a dva pluky kozáčků!“

„Vaší Jasnosti jsou k dispozici všechna vojska. Které si budete přát?“

Suvorov se na něj nespokojeně podíval a zase zavřel oči. Rosenberg, který pod ním nikdy nesloužil, nechápal, oč jde. Polní maršál opakoval:

„Potřebuji dva pluky pěchoty a dva pluky kozáčků!“

Na chvíli se odmlčel, ale když viděl Rosenbergovy rozpaky, začal se ho vyptávat, jak daleko jsou Francouzi, kdo jim velí, a o Schérerovi se vyjádřil:

„Dokud bude ten ubytovatel leštit svým vojákům knoflíky, snadno ho přemůžeme.“

Nespokojený s Rosenbergovými odpověďmi, prohodil:

„Narážky, dohady, lhaní, přetvařování, polovičatost, krasořečnění, neznalost!“ – a odešel do svého pokoje.

Po setmění vzplály ve městě různobarevné ohně, rozsvítily se světelné tabule a iluminované iniciály jmen. Italové se celou noc veselili na ulicích.

Druhého dne brzy ráno objel Suvorov ležení, v němž ho nadšeně vítali ruští vojáci. Zvučně a v pravidelných intervalech zněly údery velkého bubnu, jako by to tlouklo jedině, společné srdce vojáků. Jejich řady se ztrácely v nedohlednu. A všichni teď podléhali jeho vůli, žili jeho myšlenkami a city. Suvorov jim krátce připomněl své pojetí útoku a vrátil se domů.

Znovu požádal Rosenberga o „dva pluky pěchoty a dva pluky kozáčků,“ ale ten to ani teď nepochopil. Tehdy vystoupil Bagration a řekl:

„Můj pluk je připraven, Vaše Jasnosti!“

„Tak tys mi porozuměl, kníže Petře? Porozuměl? Jdi!“ zvolal polní maršál.

Na schodišti se Bagration srazil s Lomonosovem a Pozdějevem (první vešel kombinovanému granátnickému praporu a druhý donsému kozáckému pluku) a navrhl jim, aby šli s ním. Za necelou hodinu se vrátil k Suvorovovi a ohlásil mu, že je vše připraveno.

„Bůh tě ochraňuj, kníže Petře!“ řekl mu na rozloučenou maršál. „A pamatuji: hlava na ocas nečeká, znenadání, jako blesk z čistého nebe!“

Chápavému Bagrationovi to stačilo. Okamžitě odvedl svůj předvoj z Verony do Valeggia. Ještě téhož dne se vydal do Valeggia i Suvorov.

(2)

Rovinu severní Itálie svírají na severu a na západě příkré srázy Alp a na jihu svahy Apenin. Údolím protéká vodnatý Pád, do něhož se vlévají řeky, tvořící jakousi řadu výhodných, za sebou položených obranných čar – Adiže, Mincio, Oglio, Adda, Ticino, Sesia. Severní Itálie zaujímá významnou, ba klíčovou strategickou polohu mezi Francií, Švýcarskem, Rakouskem a celým Apeninským poloostrovem. Proto se také za všech dob stávala arénou, k níž směřovala mnohá vojenská tažení.

Suvorov, jenž bil Turky ve stepích a polské konfederáty v bažinách a lesích, dokázal i zde, v naprosto nových podmínkách, uplatnit svůj prostý a zdravý úsudek vojáka. Jeho pevná vůle, vytrvalost v dosahování vytčených cílů a obrovský morální vliv, který měl na vojsko, mu zaručovaly úspěch.

Ruští vojáci za pochodu mluvili o bohatství Itálie a chudobě jejích obyvatel. Tato hustě osídlená, úrodná země, zavlažovaná nesčetnými kanály, skutečně vypadala jako pozemský ráj. Ale vesničané, kteří nosili hrubé kazajky, krátké kalhoty, červené punčochy a dřeváky, jejichž podrážky byly pobité cvočky, se

museli spokojit s nudlemi z kukuřičné mouky, které si jen někdy mohli vylepšit trochou obyčejného olivového oleje. Maso a ryby si dovolit nemohli. Jejich oběd doplňovala malá sklenka domácího červeného vína ze zbytků vinné révy, smíchaných s vodou. Na pravé víno měl nárok jen nejstarší člen rodiny. Na trhu bylo všechno drahé, hlavně lahůdky, například žáby, které sem přiváželi živé, zabalené do ubrousků, a které si kupovalo jen panstvo.

„Pochutnávají si dokonce i na zlatozelených broucích, kterým u nás říkáme chrousti,“ vyprávěl jeden z důstojníků, „jako si my pochutnáváme na lesních a zahradních jahodách.“

Vojáci jedli bílý chléb z kukuřičné mouky, do níž bylo přimíseno trochu pšeničné, a toužili po žitném chlebu, zelňače a kvasu.

Cesty byly výborné, po stranách se táhly příkopy, plné stojaté vody. Ruské vojsko si vykračovalo zčerstva. Občas se mezi ním objevil Suvorov na svém kozáckém koníkovi, cválal podél šiku a nařizoval: „Zpívat!“

*Dolů po říčce, po říčce Kazance
šedivý kačer pluje . . .*

zpívali vojáci několika hlasy a doprovázeli svůj zpěv hlasitým hvízdáním. Bujará ruská píseň se nesla nad italskými poli a přiváděla v úžas i tak muzikální národ, jako jsou Italové. A co teprve, když vystoupil z řady hráč na lžičky, zachřestil svými dřevěnými nástroji a spustil se do podřepu! To neodolal ani sám polní maršál, seskočil s koně a zakroužil kolem hráče s šátečkem v ruce, jak to dělaly dívky.

Žertoval s vojáky a v duchu uvažoval o poměru sil. Rozhodl se, že využije početní převahy spojenecké armády a zatlačí Francouze do hor za Janov. Potom hodlal obsadit Milán a Turín, obrátit vojska proti Macdonaldově armádě a rozdrtit ji. A pak chtěl vtrhnout do Francie, zatímco arcivévoda Karel bude spolu s ruským generálem Korsakovem tlačit Massénova vojska ze Švýcarska a zadržovat Jourdanovu armádu na Rýnu.

Ovšem velký vojevůdce nevelel jen zkušeným ruským vojákům, ale i rakouským vojskům, která nebyla zvyklá na jeho taktiku, a ta vedli pedantičtí generálové, neschopní využít úspěchu, kterého dosáhli u Magnana. Mohli Schénera úplně rozdrtit při ústupu po úzkých polních cestách. Jen stěží se mu podařilo zachránit dělostřelectvo zásluhou energického generála Moreaua, který dokázal v okolních vesnicích sehnat půl druhého tisíce volů a vytáhnout s nimi uvízlá děla. Jenže pasivní Rakušané se spokojili jen s tím, že vyslali několik jízdních hlídek, a ani je nenapadlo, aby zorganizovali pronásledování protivníka.

Suvorov dorazil do Valeggia 4. dubna a hned druhého dne vlídně přijal rakouské generály. Krayovi řekl:

„Vám budu vděčit za úspěchy nad nepřítelem. Otevřel jste mi cestu k vítězství!“

Potom vykonal přehlídku rakouských vojsk. Přes hodinu seděl na koni a pozorně si prohlížel tváře defilujících vojáků.

„Tak co, kamaráde, dáme Francouzům na frak?“ zeptal se německy šedovlasého granátníka.

„Bili jsme nepřítele s Laudonem a s vámi nám to půjde ještě líp!“ odpověděl granátník.

Suvorov nechal projít celou kolonu a pak se obrátil ke generálům, kteří stáli kolem něj:

„Dobře pochoduji. Vítězství!“

Mezi přáteli však nebyl tak shovívavý a poukazoval na Krayovu nerozhodnost u Magnana:

„Ale v tom mu nečistý duch našeptal: ‚Unterkunft‘, a pronásledování poražených Francouzů byl konec . . .“

Pro Rakušany bylo typické to, co polní maršál vytrvale a energicky vykořeňoval v ruské armádě – nevědění. Když slyšel rakouské důstojníky odpovídat „Ich kann nicht bestimmt sagen“ – „Nemohu to říct s určitostí“, začal používat přiléhavé ironické slovíčko „nichtbestimmtsager“. Druhé bylo „unterkunft“, to znamená klid, pohodlí.

Zatímco se Rosenbergův sbor blížil k Valeggiu, zoselal Suvorov do pluků spojenců ruské důstojníky jako instruktory a sepsal pokyny, podle nichž se měli Rakušané učit dvoustrannému útoku průlomem. Melasovy vojáky tyto pokyny úplně šokovaly.

7. dubna přitáhlo do Valeggia jedenáct tisíc vojáků – divize Povallo-Švejkovského. Suvorov rozdělil svá vojska do tří kolon a do čela každé z nich postavil kozácké pluky. Předvoji, který tvořila Ottova divize a Bagrationův oddíl, velel Kray. Zvláštní křídelní kolona hraběte Hohenzollerna přešla řeku Oglio.

(3)

Nastávající srážka s dosud neznámým protivníkem Surovova poněkud rozrušila. Počítal, kolik dní ještě zbývá do příchodu další ruské divize, a vzpomínal, jak si počínal u Oglia princ Evžen Savojský v roce 1701. Francouzi zatím stále ustupovali směrem k Addě. Schénerova kolona, tvořící pravé křídlo nepřítele, pod tlakem Hohenzollernových vojáků opustila městečko Cremonu, v němž byl umístěn hlavní sklad vojenských zásob. Část těchto zásob stačil Schéner zničit, ale jedenáct vlečných člunů s dělostřeleckými náboji a čtrnácti obléhacími děly padlo do rukou rakouského předvoje. Po Schénerově odchodu bylo ohroženo i levé křídlo Francouzů, jemuž velel Moreau, a ten dal proto rozkaz, aby i jeho vojska ustoupila k Addě.

Na cestě, kterou šla vojska spojenců, ležela Brescia – jedno z největších měst Lombardie. Suvorov si byl dobře vědom toho, jakou váhu bude mít jeho první střetnutí s Francouzi, a přikázal proto generálu Krayovi, aby vzal město útokem. Rakušané se přiblížili k Brescii od východu a okamžitě ji začali silně ostřelovat. Bagration obešel město z levé strany přes vinice, a odřízl tak Francouzům všechny cesty vhodné k ústupu.

Když se vojska spojenců přiblížila k Brescii, shromáždil její velitel Bousset tisíc sto vojáků a zavřel se s nimi v citadele, ale obyvatelé města sami otevřeli

brány a spustili mosty. Na Krayovy výzvy, aby se vzdali, odpovídali Francouzi střelbou. Spojenci se rozestavili kolem citadely a začali se připravovat k útoku. Bousset viděl, že nemá smysl klást další odpor, a 10. dubna ve čtyři hodiny odpoledne citadelu vzdal. Suvorov teď mohl přes Brescii navázat spojení s rakouskými vojsky v Tyrolsku.

Po pádu Brescie se Francouzi na vlastní oči přesvědčili, že Suvorovův příchod povzbudil spojeneckou armádu k velice rozhodnému postupu. Vítězství bylo dosaženo rychle a beze ztrát. „Nemáme žádné mrtvé ani raněné . . .“ hlásil ruský maršál Pavlu I. Když car dostal tuto zprávu, nařídil, aby po skončení děkovné bohoslužby v Pavlovsku byla přečtena modlitba za „dlouhý život . . . vítězného Suvorova-Rimnického“. Čtrnáctiletý Arkadij Suvorov byl tak rozrušen, že před Pavlem v slzách klesl na kolena. Panovník, spokojený s tímto projevem synových citů, pozval Arkadije do své pracovny a tam mu řekl:

„Jeď k němu a uč se od něj! Lepší vzor ti dát a do lepších rukou tě svěřit nemohu!“

Polní maršál zatím stále popoháněl Rakušany. Na jeho rozkaz musela vojska absolvovat noční pochody dlouhé až dvacet osm verst. Rakušané na tak dlouhé pochody nebyli zvyklí, rychle podléhali únavě a scházeli z cesty. Pohyb zpomalovaly i cesty rozbahněné jarním táním a časté přechody přes řeky. Kolonu, jíž velel sám Melas, zastihl v noci na cestě k Addě liják. Promoklí vojáci a důstojníci reptali a staříček Melas, který navíc ještě churavěl, vojáky zastavil, aby oschli. Suvorova toto porušení kázně podráždilo.

„Doslechl jsem se, že si pěchota stěžuje na promáčené nohy. Za to může počasí . . .“ posměšně káral Melase. „Za pěkným počasím se honí ženské, hejskové a lenoši. Žvanil, který si stěžuje na službu, bude jako egoista zbaven hodnosti . . . Kdo se necítí zdrav, ten ať zůstane vzadu . . . Odhad, rychlost, energičnost! . . . Pro tentokrát to stačí.“

Melas se hájil, že Rakušané, nezvyklí na takové pochody, otevřeně reptají.

„Toho si nevsímejte,“ odbyl ho Suvorov. „Filip, král španělský, nařídil, aby z Madridu vyvezli všechnu nečistotu, která div nezpůsobila ve městě epidemii. Celé hlavní město se proti tomu vzbouřilo. Ale král řekl: „Jsou to kojenci, kteří pláč, když je myjí. Zato pak spí tvrdě!“ . . .“

Spojenci se ve třech proudech stále více přibližovali k Addě. Suvorov dosud neměl přesné informace o nepříteli a předpokládal, že se Francouzi zdrží na řece Oglio. Ale přechod přes Oglio obsadil 12. dubna předvoj knížete Bagrationa, který byl za Brescii vyznamenán řádem sv. Anny. Grekovovi a Denisovovi kozáci nečekali na příchod ostatního vojska, vrhli se za ustupujícími Francouzi, pronikli do hustě osídleného Bergama a obsadili město i citadelu. 14. dubna celá spojenecká armáda došla k řece Addě a rozložila se v dohledu nepříteli. Suvorov se konečně střetl se Schérovými hlavními silami a mohl teď připravit vše potřebné k úderu.

Řeka Adda, kterou nebylo možno přebrodit, měla příkrý pravý břeh u pramenů a četná ramena, kanály a bahnité břehy v ústí. Její sto verst dlouhý tok tak tvořil výhodnou přirozenou obrannou čáru. Schérer se ocitl v kritické situaci: nemohl už dále ustupovat, protože by tím ztratil spojení jak s vojsky

operujícími v Alpách, tak s oddíly ve střední a jižní Itálii. Po zmateném ústupu měli Francouzi dvacet osm tisíc vojáků, Suvorov jich měl čtyřicet osm tisíc. Nerozhodný Schérer se navíc bál o svá křídla, a roztáhl proto svá vojska po celém toku Addy – od Lecca až k Pizzighettone. Levé křídlo tvořila Sérrurierova divize rozptýlená po obou březích Addy na území dlouhém třicet verst. Ve středu byla Grénierova divize a pravé křídlo bránil Victor (všechny divize po osmi tisících vojáků) a Laboisierův předvoj.

Vzhledem ke své početní převaze hodlal Suvorov vytvořit úderné seskupení z divize generála Otta, Vukasovičova sboru a kozáků, prolomit střed Francouzů v oblasti Trezzo a táhnout na Milán. Bagration na pravém křídle a Hohenzollern na levém měli mezitím provádět manévry, které by odvrátily pozornost nepříteli. Melas s Keimovou a Fröhlichovou divizí měl zůstat v záloze u Treviglia. Události na pravém křídle však ruského maršála donutily, aby svůj původní plán změnil.

15. dubna Bagrationův nevelký oddíl (myslivecký pluk, Lomonosovův granátnický prapor, Denisovovi a Grekovovi kozáci), projíždějící horskou soutěskou směrem k Leccu, zatlačil Francouze a pronásledoval je až k městu.

Potom Bagration svůj oddíl rozdělil – jedna kolona prováděla obchvat, druhá zůstala v záloze a třetí vedl přímo na Lecco. Francouzští vojáci generála Soyera, kteří byli vytlačeni z města, se rozvinuli v hustých rojnicích po okolních kopcích. Když se však přesvědčili, že proti nim stojí jen malý nepřátelský oddíl, přešli okamžitě do protiútku. Ruským vojskům hrozilo obklíčení.

Bagration žádal o posilu. Asi ve čtyři hodiny odpoledne přijel na civilních povozech prapor vedený generálem Miloradovičem a zastavil postup Francouzů. Ti pak začali protivníka obcházet po horách. Podle slov Suvorova Miloradovič „rychle předhonal ostatní vojska, dal se velice odvážně do boje, a i když byl služebně starší než kníže Bagration, nechal ho velkoryse bitvu dokončit.“ Dva prapory, jimž velel osobně generálporučík Povalov-Svejkovskij, definitivně rozhodly o výsledku krvavé bitvy. Francouzské eskadrony, které se vklínily do ruské kolony, „byly rozsekány do posledního muže“, ostatní hledali záchranu za řekou. Suvorov s obavami sledoval průběh této zuřivé dvanáctihodinové bitvy a po jejím skončení řekl: „Lecco mi pořádně hnulo žlučí.“

Francouzi zde ztratili asi tisíc lidí a Soyerův oddíl byl roztržen vedví. Až nyní Suvorov upřesnil svůj plán přechodu přes Addu. Bagration měl bez jízdy rychle překročit řeku Lecco, Seckendorf táhnout do Lodi a Melas zaútočit na opevněné předmostí u Cassana.

Téhož dne, 15. dubna, byl Schérer zbaven funkce vrchního velitele italské armády a na jeho místo byl jmenován šestatřicetiletý Moreau, po Bonapartovi nejvýznamnější francouzský generál. Armáda i lid si ho vážily pro jeho ušlechtilost a rozhodnost.

Sám Napoleon ve svých zápiscích o italském tažení charakterizuje Schéreera jako člověka, kterému „nechyběla chytrost ani odvaha, ale neměl dost pevný charakter. O válce mluvil směle, ale nejasně a nehodil se pro ni. Voják musí mít tolik charakteru, kolik má rozumu. Lidé, kteří jsou chytří, ale nemají dostatečně pevný charakter, se málo hodí pro toto řemeslo. Lepší je mít

pevnější charakter a méně rozumu. Lidé průměrně inteligentní, ale obdaření rozhodným charakterem, mohou v tomto umění často dosáhnout úspěchu. Mezi vojevůdce, kteří měli velké rozumové schopnosti a jim odpovídající charakter, patřili Caesar, Hannibal, Turenne, princ Evžen a Bedřich.“

Je příznačné, že Napoleon neuvádí ještě jednoho vojevůdce, u něhož se vysoce vyvinutý intelekt harmonicky spojoval s pevným charakterem – Suvorova. V jeho zápiscích o válce roku 1799 se vůbec projevuje zřetelná snaha zlehčit význam ruského polního maršála, který dokázal za tak neuvěřitelně krátkou dobu připravit Francii o všechno, čeho dosáhl Bonaparte v Itálii. Suvorovova rozhodnost se projevovala ve všem, dokonce i v té větě, kterou komentoval Moreauovo jmenování:

„I v tom spatřuji prst prozřetelnosti: Jaká sláva zdolat šarlatána! Vavříny, které uzmeme Moreauovi, se budou více zelenat a bohatěji kvést!“

Moreau převzal armádu za krajně nepříznivých podmínek – její roztažené postavení se mohlo snadno stát příčinou porážky. Pokusil se zachránit situaci tím, že okamžitě nařídil, aby se divize soustředily – Grénierova a Victorova u Vapria a Cassana, Sérrurierova u Brivia. Ale Suvorov protivníkovi v tomto přeskupení zabránil. V noci z 15. na 16. dubna začali ženisté z Ottovy rakouské divize stavět pontonový most u San Gervaisia, proti Trezzu.

Aby nevzbudili pozornost Francouzů, bylo záměrně vybráno místo nejméně vhodné pro přepravu: ostrý zákrut řeky, kde velice rychle proudila voda, a skalnatý břeh. Francouzi byli přesvědčeni, že na tomto místě nelze most vybudovat, tím méně v noci, a nepostavili proto na břeh ani hlídky. Svou chybu si uvědomili až ráno, když už několik set rakouských myslivců a ruských kozáků přešlo přes most. Začala se přepravovat Ottova divize, za ní Denisovovi, Molčanovovi a Grekovovi kozáci, kteří dorazili z Lecca, a nakonec Zopfova divize.

O úspěch se postarali rychlí kozáci, vedení polním atamanem Denisovem. Rychle objeli ze severu Trezzo a hnali Francouze k Pozzu a Vapriu. Moreau pochopil, že právě na toto místo se zaměří hlavní nápor spojenců, a pospíchal proto na místo boje, ale byl málem zajat kozáky, kteří se už dostali až k hlavnímu stanu francouzské armády v Inzagu. Poslal rozkaz generálu Grénierovi a generálu Victorovi, aby urychlili postup na Vaprio. Nejdříve se objevil Grénier, zastavil Ottovu divizi, a když dostal posilu, přešel do útoku. Ottovi přispěchal na pomoc markýz Schateler se dvěma čelními prapory a dvěma eskadronami Zopfovy divize. Ale ani on nedokázal zadržet nápor Francouzů. Jeden z rakouských praporů byl doslova rozsekán nepřátelskou jízdou.

Znovu se vyznamenal ataman Denisov. Shromáždil všechny tři kozácké pluky, spolu s maďarskými husary zaútočil na levé křídlo a zatlačil Francouze k Pozzu. Podle slov Suvorova „kozáci všude bodali se statečností vlastní Rusům, podněcování moudrým a odvážným bojovníkem, svým polním atamanem Denisovem, i plukovníkem Grekovem“.

Od Milána se přiblížil francouzský jízdní pluk, ale kozáci si s ním také poradili a zajali mnoho nepřátel, mezi nimi i generála Beckera. Po úporném boji obsadila Zopfova divize vesnice Pozzo a Vaprio. Moreau ještě doufal, že

udrží pozice mezi Cassanem a Inzagem, ale dělala mu starosti silná dělostřelecká palba i pohled na francouzské vojáky prchající od Cassana. Hrozilo mu obklíčení.

Zatímco se Rusové přepravovali přes Addu, nařídil Suvorov Melasovi, aby poslal Keimovu a Fröhlichovu divizi ke Cassanu. Potom měly tyto oddíly přejít Addu u Gorgonzole a odříznout Francouzům ústupovou cestu. Pomalost a ochablost Rakušanů způsobila, že se tento plán nepodařilo plně uskutečnit. Třináct tisíc Keimových a Fröhlichových vojáků šest hodin bezvýsledně útočilo na opevněné předmostí, které bránila jedna neúplná francouzská brigáda čítající dva tisíce mužů. Energický Moreau stačil za tu dobu přesunout ke Cassanu část Victorovy divize. Ve čtyři hodiny odpoledne přijel do Trezza sám Suvorov.

Jakmile se objevil, rakouská vojska jako by se úplně změnila, tatam byla jejich pasivita a nerozhodnost. Maršál provedl malé přeskupení, dal postavit baterii z třiceti děl a povzbudil vojska k novému rozhodnému útoku. Rakušané vnikli do nepřátelského rozmístění tak prudce, že Francouzi opustili děla a nestačili za sebou ani spálit most. Mezi padlými byl republikánský generál Argout. Keimova a Fröhlichova divize se nakonec přece jen dostala do týlu Francouzů, kteří ustupovali od Vapria. Rakouské kolony však byly tak vyčerpány nepřetržitým dvanáctihodinovým bojem, že se zastavily přímo na bitevním poli. Jen rychlí donští kozáci pronásledovali nepřítele.

V noci na 17. dubna Vukasovičův sbor žlikvidoval nepřátelské postavení u Brivia, přešel Addu a zatlačil generála Guilliera.

Poslední dramatickou epizodou bitvy u Addy byla porážka generála Sérrurierera. Republikánská armáda doplatila na Schérerovy chyby. Zatímco se 16. dubna odehrávala bitva u Vapria a Cassana, ve vzdálenosti osmi verst od bojiště, takřka za zády Rakušanů, po celý den setrvalo v nečinnosti Sérrurierovo uskupení. Puntičkářský generál čekal na Moreauovy rozkazy a nehnul se od vesnice Paderno. Neměl ani tušení, že bitva je už prohrána. 17. dubna ráno se střetl s Francouzi Vukasovičův sbor. Francouzi se zpočátku úporně bránili, ale když Sérrurier spatřil blížící se Rosenbergova vojska, pochopil, že další odpor by neměl smysl, a složil zbraně.

Během tří dní – 15., 16. a 17. dubna – tak bylo rozhodnuto o osudu Lombardie. Spojencům se otevřela cesta na Milán. Francouzi měli v této třídenní bitvě dva a půl tisíce padlých a raněných, asi pět tisíc jich padlo do zajetí. Suvorov nazval Addu Rubikonem, ležícím na cestě do Paříže, pochválil Rakušany, kteří „odvážně bojovali chladnými zbraněmi“, a zvláště vyzvedl Denisovovy donské kozáky.

Pavel I. poslal Suvorovovi briliantový prsten se svou podobiznou a napsal mu: „Přijměte ho jako svědka vašich slavných činů a noste ho na ruce, jež sráží nepřítele . . . Vašeho syna jsem vzal k sobě jako pobočníka se služebním postupem a posílám ho k vám. Zdálo se mi, že vašemu synu a žákovi nepřisluší, aby sloužil u dvora.“

Když se vojska spojenců objevila dvacet verst od Milána, francouzské komisaře, zdržující se v hlavním městě Cisalpinské republiky, zachvátila hrůza. Opustili město spolu s Grénierovou divizí a spěchali na západ, do Turína. V milánské citadele zanechali posádku pod velením generála Bechauda.

Donští kozáci obklíčili město, prolomili bránu, odrazili výpad Francouzů, kteří opustili hrad, a hnali se za nimi. Mnozí nepřátelé padli, mnozí byli zajati. Miláňané, vyčerpaní rekvírováním a rabováním, stejně jako obyvatelé jiných italských měst káceli stromy svobody, trhali frygické čapky a stírali nápisy: „Volnost, rovnost, bratrství“. V té době se k Milánu blížila Ottova a Zopfova divize, za nimi pak Fröhlich a Keim. Suvorov zastavil vojska několik verst od města a odložil triumfální vjezd do Milána na 18. dubna, kdy byl Boží hod velikonoční.

Večer postavili vedle stanu polního maršála velký stan, který sloužil jako polní pravoslavný kostel. Tisíce vojáků a důstojníků v hlubokém zamyšlení očekávaly začátek bohoslužby. Nebyli zde jen Rusové. Bylo již po katolických velikonočních, ale z rakouského tábora přišli Srbové, Slováci a Valaši, aby si poslechli velikonoční chvalo zpěvy.

Obličej se ztrácely ve tmě, jen stan byl jasně osvětlen. Přijelo několik lehkých kočárů s ruskými a rakouskými generály. Z prvního vystoupil Suvorov v ruské uniformě polního maršála, na níž byly zavěšeny všechny řády.

Zařízení polního kostelíka bylo prosté – na rámu napnutý plátěný ikonostas, na němž bylo připevněno několik ikon, kazatelna z na sebe naskládaných prken a dva tři měděné svícný. Sotva vojevůdce vešel do chrámu, začala bohoslužba. Starý kněz, jeden ze Suvorovových zázračných bohatýrů, pozvedl kříž, za ním kráčeli důstojníci s chatrnými korouhvemi vyšívanými skleněnými korálky a hedvábím, pak následoval chór zpěváků, sám maršál s matně blikotající voskovicí v ruce, rakouští a ruští generálové.

Cestou se k procesí přidávali stále další a další lidé. Plamínky desítek tisíc svěc se třepotaly ve tmě.

„Vstaňme časné zrána a užijme Krista, slunce spravedlnosti . . .“ zpíval třaslavým stařeckým hlasem kněz.

„A místo myrhy přinesme píseň vládci . . .“ přidával se sbor, v němž vynikal hlas polního maršála.

„Ať povstane Bůh a rozptýlení budou nepřátelé jeho . . .“

Po těchto slovech roztrhly noční ticho výstřely ze stovek děl, rozestavených na rovině kolem polního chrámu.

Ráno se kolony vydaly do Milána.

Krátce před tím Rosenberg představil Suvorovovi dva ruské úředníky, kteří byli posláni k vojsku, aby v něm tajně dohlíželi na politické volnomyšlenkáře. Maršál k nim vyběhl a otíral si přitom tvář hadříkem. Ukázal na jednoho z nich a zeptal se Rosenberga:

„Co je to za člověk?“

„To je státní rada Fuks!“

„Božínku, ty jsi ale hubený!“ divil se Suvorov, prohlížeje si ho od copu až po střevice. „Musíš se mnou jezdit na koni! A kdo je tohle?“

„Státní rada Bašlovskij.“

„Zato ty jsi pořádně vypasený!“ řekl Bašlovskému maršál. „Až budu mrznout, zalezu si ti do břicha.“

Mimochodem, když se polní maršál trochu víc seznámil s Fuksem, vzal si ho k sobě, aby se staral „o všechny vojenské písemnosti“, a neodloučil se od něho po celé tažení.

V den odjezdu do Milána si chtěl Suvorov trochu vystřelit z jeho obyvatel, a nařídil proto Fuksovi, aby jel ve své vyšívané diplomatické uniformě v čele velkolepé suity. Sám maršál, oblečený do bílého rakouského kabátce, se držel opodál.

U městské brány uvítal Suvorova Melas. Když staří generál zpozoroval, že ho chce polní maršál obejmout, naklonil se k němu, ztratil rovnováhu a spadl s koně.

Lid se tísnil v ulicích a všude se rozléhalo volání:

„Eviva Szuworow!“

Fuks odpovídal na pozdravy důstojnými úklonami. V tomto na první pohled podivinském chování polního maršála byl skryt ironický význam: před třemi roky totiž Miláňané stejně nadšeně vítali Bonaparta.

Suvorov se ubytoval v domě vévodkyně Častiglione, u níž předtím bydlel Moreau. Při loučení vojevůdce poděkoval Fuksovi:

„Díky Jegoru Borisoviči! Krásně se klaněl, opravdu krásně!“

Ještě téhož dne se Suvorov zúčastnil recepce, kterou uspořádala paní domu. Byl velice uctíván, milý a duchaplný. Když mu třicetiletá vévodkyně představovala svou dvanáctiletou dceru, zvolal:

„Bože, paní, vždyť vy sama jste ještě mladička a okouzlující dívenka!“

A když se dozvěděl, že je vévodkyně rozvedená, řekl:

„Takový netvor snad ani nemůže existovat! Ukažte mi ho, prosím!“

V chrámu se na jeho počest konala děkovaná bohoslužba. Vojska vytvořila špalíry a vojevůdce projížděl jejich řadami ve slavnostním pozlaceném kočáře. Oblékl si uniformu rakouského polního maršála se všemi vyznamenáními. U vchodu do chrámu ho uvítal arcibiskup a ruský velitel mu odpověděl italsky. V chrámu mu přichystali čestné vyvýšené místo, pokryté rudým sametem se zlatými ozdobami, ale Suvorov se tam odmítl postavit a modlil se spolu s ostatními. Když vyšel z chrámu, házeli mu Miláňané k nohám věnce a květy, padali tváří k zemi a snažili se dotknout šosu jeho uniformy.

„Jen aby mne všechno to podkuřování neomámilo,“ řekl potom, „musím teď přece pracovat!“

Doma ho čekal slavnostní oběd, na který byli pozváni nejvýznamnější obyvatelé města a rakouští generálové. Když Suvorovovi představovali zajaté francouzské velitele, které také pozval na návštěvu, políbil každého třikrát na tvář na počest Božího hodu velikonočního a přiměl je, aby mu rusky odpovídali na pozdrav „Kristus vstal z mrtvých“. (pozn. trojí políbení na tvář = starý pravoslavný velikonoční zvyk. Při tom se zdravili „Christos voskres“ – Kristus vstal z mrtvých a odpověď zněla „Voistinu voskres“ – skutečně vstal). Jeden ze

zajatců, Sérrurier, při rozhovoru s polním maršálem poznamenal, že jeho útok na Addu byl příliš odvážný.

„Co se dá dělat,“ s ironií odpověděl Suvorov, „my Rusové neznáme v boji žádná pravidla ani taktiku. Já jsem ještě z těch lepších.“

Suvorovova vlídnost Sérruriera doslova okouzila, zejména když nařídil, aby mu byl vrácen kord, a doprovodil to slovy: „Nemohu zbavit kordu toho, kdo jím tak mistrně vládne.“ Na čestné slovo, že v této válce už nebude proti spojencům bojovat, francouzského generála propustil a dovolil mu odjet do Paříže. Povzbuzen jeho velkorysostí, požádal Sérrurier o propuštění celého oddílu, který se vzdal Rusům. V tom mu však Suvorov nevyhověl, i když řekl: „Tato prosba dělá čest vašemu srdci.“ Ujistil Francouze, že budou se zajatci dobře zacházet, vyjádřil naději, že se spolu brzy setkají v Paříži, a požádal ho o překlad Lomonosovova dvojverší:

*Tak velkorysý lev zlosyna k zemi sráží,
jen dravý vlk se pak padlého týrat snaží . . .*

Když Sérrurier vyšel z pokoje, mimoděk se mu vydral výkřik:

„Quel homme! Jaký to člověk!“

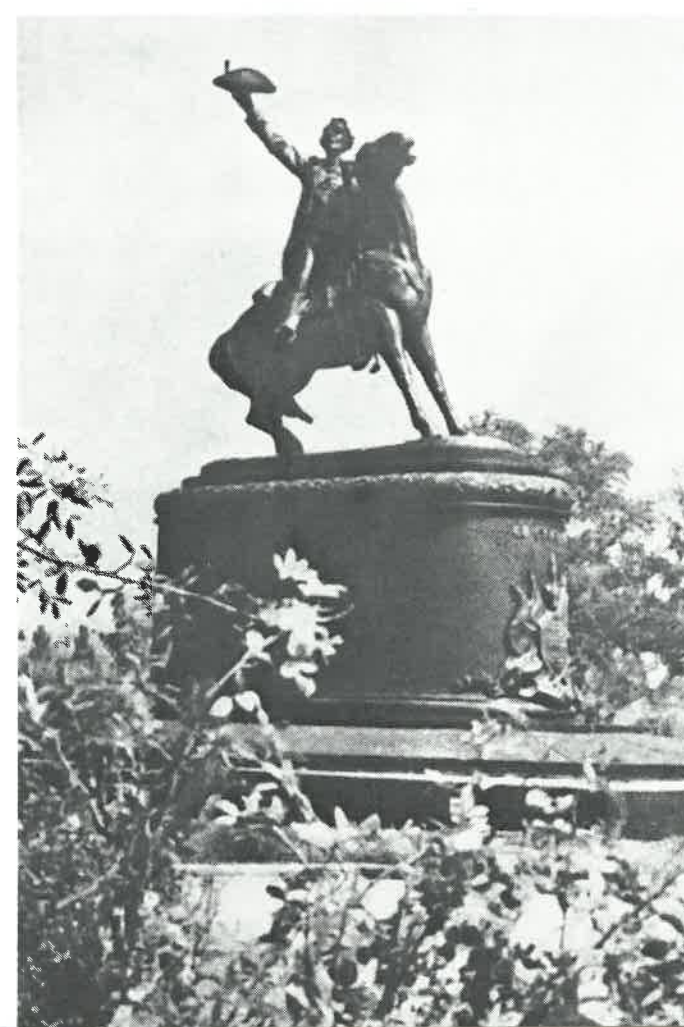
Po všechny tyto dny se v Miláně nemluvilo o ničem jiném než o Suvorovovi a jeho armádě. Zvědavost budili zejména vousatí kozáci, kterým Italové říkali „ruští kapucíni“. Protože byl Boží hod, všichni ruští vojáci se při setkání zdravili podle pravoslavného zvyku a obyvatelé Milána nemohli pochopit, proč se na každém kroku tak něžně líbají. Ostatně vojáci považovali za svou povinnost zdravit takto i Italy a ti prováděli pravoslavný obřad s ným údivem.

Suvorov se zdržel v Miláně jen tři dny. Administrativní záležitosti svěřil Melasovi a sám promýšlel plán dalšího postupu. Přestože bylo venku krásné teplé počasí, dal vytopit pec a v jeho pokojích to sálalo jako v parní lázni. Markýz Schateler, tajemník Fuks a Krayův ubytovatel Anton Zag, všichni v uniformách a s napudrovanými účesy, trpěli, ale nesli to statečně. Jen ruský vojevůdce, oblečený do bílé spodní košile a bosý, se zřejmě cítil skvěle. Rychle si prohlížel mapy nakupené na stole, občas se obrátil k Schatelerovi a sděloval mu své názory na nadcházející tažení.

Násilným přechodem přes Addu už Suvorov zašel dále, než si to původně představoval rakouský dvůr. Ale spojenci měli stále ještě za zády pevnosti obsazené Francouzi – Peschieru a Mantovu na řece Mincio a pevnost Pizzighettone na Addě, kterou blokovali Seckendorf a Hohenzollern. Z Vídně na ruského vojevůdce neustále naléhali, aby co nejdříve dobyl Mantovu. Neměl však ve zvyku ztrácet drahocenný čas obléháním. To by jen umožnilo zbytkům poražené Moreauovy armády, která se stáhla k Piemontu, aby se vzpamatovala a načerpala nové síly. Počítalo se také s tím, že se Macdonaldova armáda spojí s posádkami roztroušenými po jižní Itálii a bude postupovat na sever. Suvorov si byl dobře vědom toho, že v první řadě nesmí dopustit, aby se Macdonaldova armáda spojila s Moreauovou. Všechno ostatní považoval za druhořadé.

Dobývání Izmailu.
Schiflerova rytina
podle kresby,
kterou zhotovil
M. M. Ivanov
na bojišti.

Pomník
A. V. Suvorova
v Izmailu.
B. V. Eduards. 1913.

A. V. Suvorov a
G. A. Potěmkin.

„Kikiriki“.
Litografie
podle kresby
Žukovského.

M. I. Kutuzov. 1775.

T. Kościuszko.

A. V. Suvorov. Podle portrétu
od I. Kreuzingera.

A. V. Suvorov.
Perokresba J. Norblina. 1795.

Střelec v letech 1797–1801.

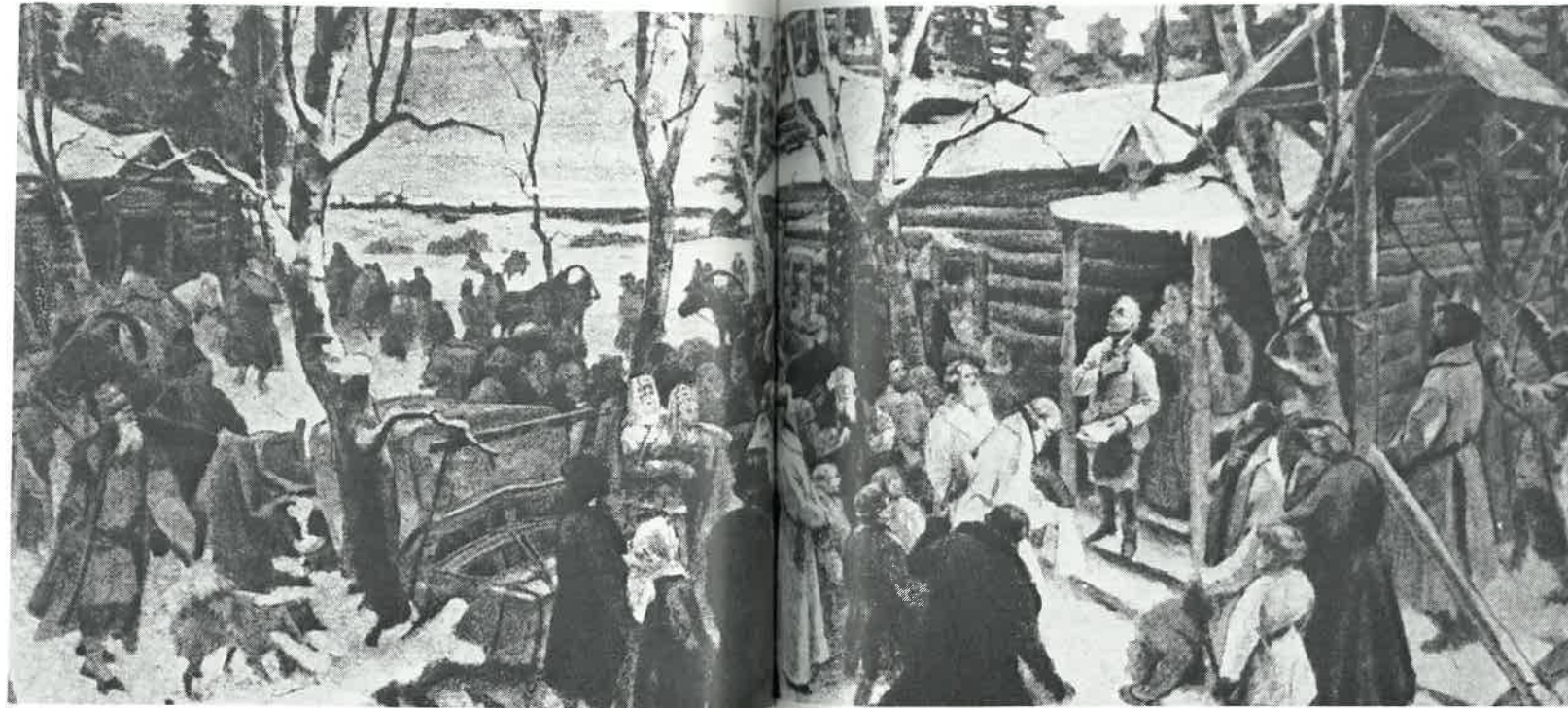
**Pavel I.
Podle
Ščukinova
portrétu.**

A. A. Suvorov. Portrét od neznámého malíře.

**A. V. Suvorov.
Podle
Nedelovy
rytiny.**

**Odjezd
A. V. Suvorova
z vyhnanství
v Končanském
do Petrohradu.
N. A. Šabunin.**

Bitva u Addy.
Podle Singletonova
obrazu.

A. V. Suvorov.
Walkerova
rytina podle
Atkinsonova
portrétu.

A. V. Suvorov.
Bronzová bysta.

M. A. Miloradovič.
Českova rytina.

A. K. Denisov.
Serjakovova rytina.

Bitva u Trebbie.
Dobový německý
lidový tisk.

P. I. Bagration.

Navštívenka A. V. Suvorova.

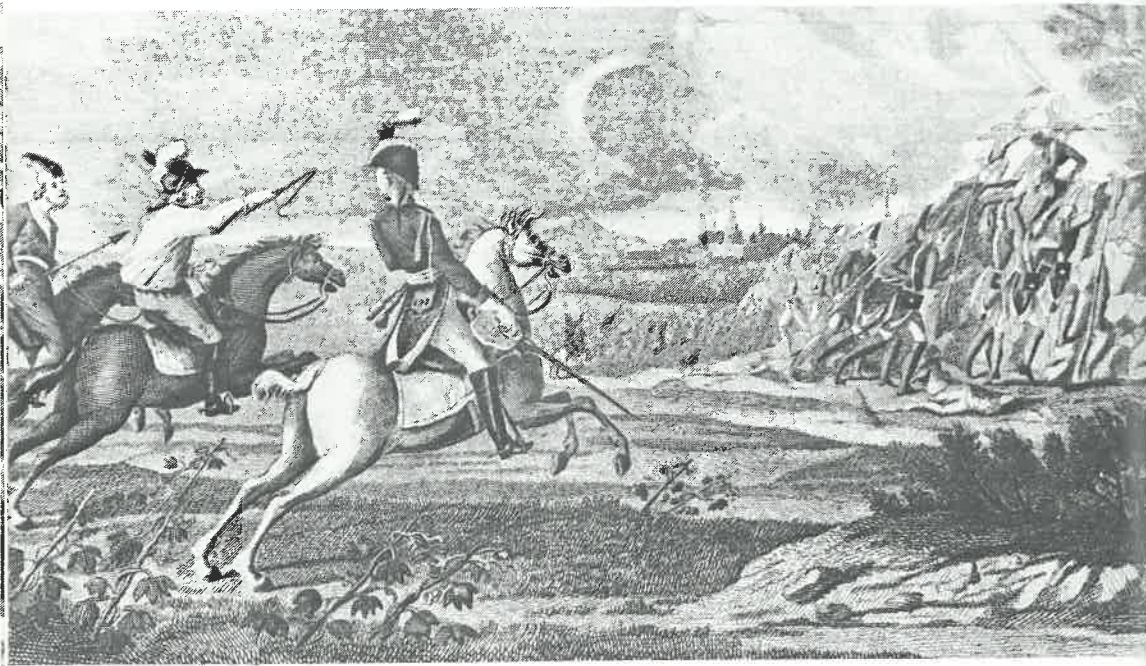

V. Ch. Derfelden.
Dobová rytina.

J. M. Starkov.
Podle litografie.

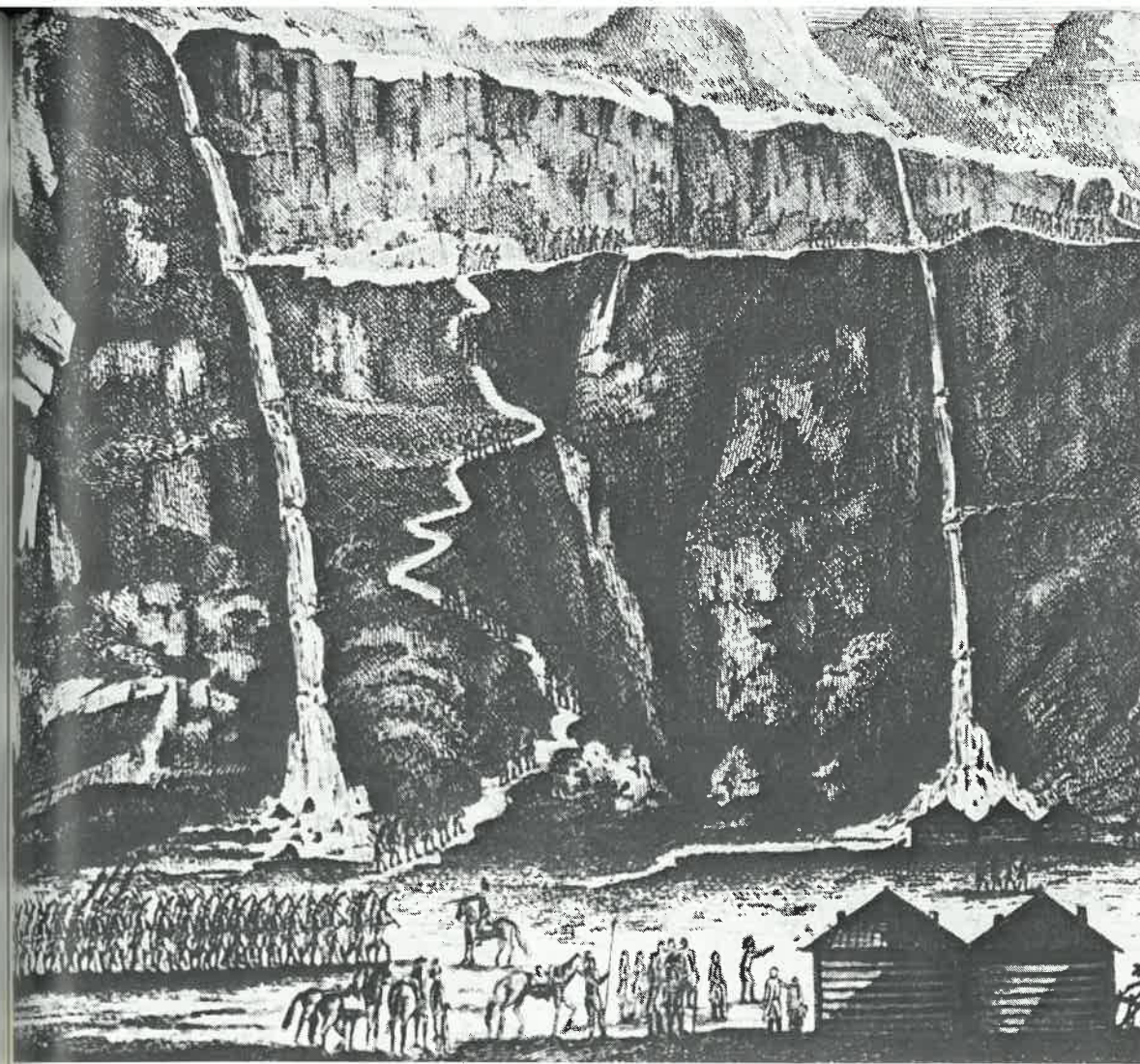

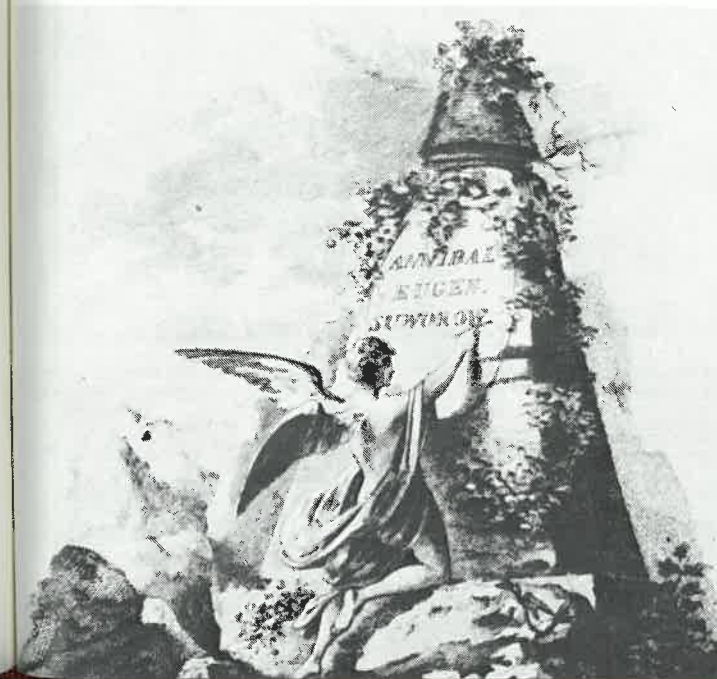
A. V. Suvorov v bitvě u Novi. Meyerova kresba.

Svatý Gotthard.

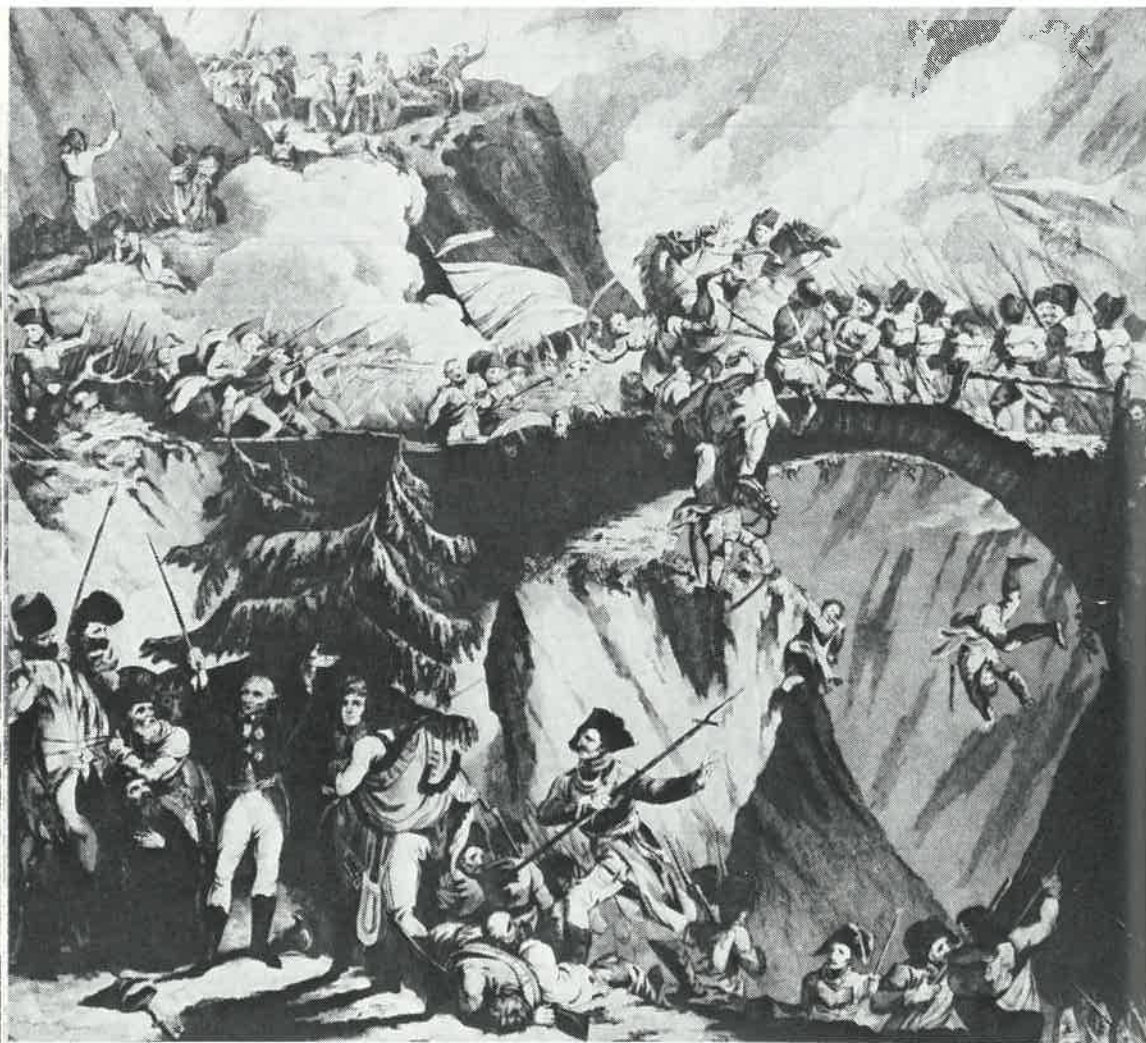

Ruská vojska
v Alpách.

Pomník v Alpách.

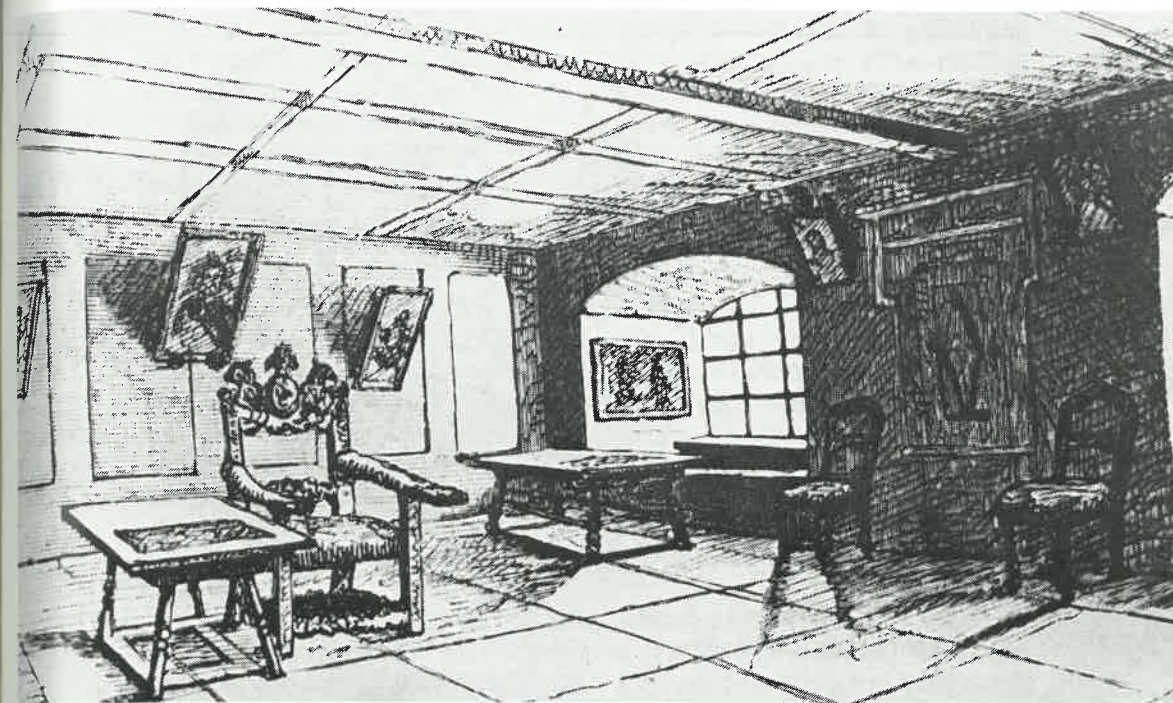

Bitva
u Čertova mostu.
Podle
francouzské
rytiny.

A. V. Suvorov.
Podle Debucourovy
a Bergerovy
rytiny.

302

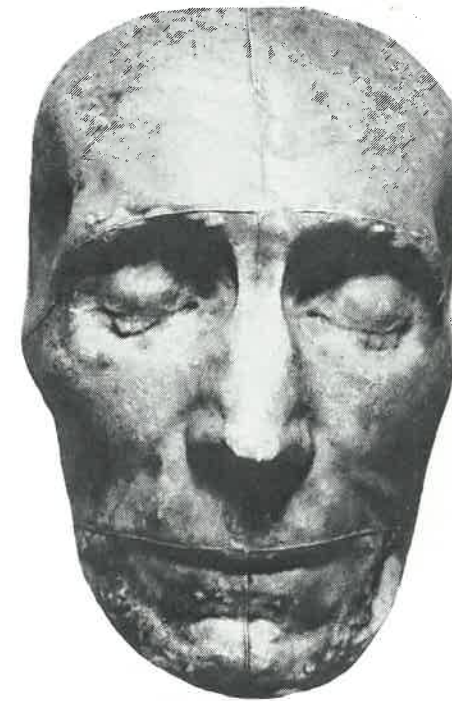
Pokoj v klášteře, který obýval
A. V. Suvorov a v němž se konala
válečná rada (Muotonské údolí).

A. V. Suvorov. Utkinova rytina.

A. V. Suvorov. Schmidtův portrét.

Posmrtná maska
A. V. Suvorova.

A. V. Suvorov.
Dobové anglické karikatury.

Pomník
A. V. Suvorova
v Leningradě.
Autor
M. I. Kozlovskij.

Ale musel brát v úvahu i požadavky dvorní válečné rady. Po porážkách, které utrpěli u Mantovy v době Napoleonova tažení v letech 1796–1797, se Rakušané domnívali, že jen Mantova se může stát zárukou úspěchu.

„Baron Thugut ve svých dopisech nazývá Mantovu nepřístupnou pevností a klíčem k Itálii!“ pronesl Suvorov. „Bude dobyta mým přítelem Krayem. Ale proč si něco nalhávat a považovat ji za nejdůležitější? To o ní tvrdí Bonaparte. Chce totiž ukázat své holedbání v lepším světle a zamaskovat tak své chyby. Pevnost, kterou Bonaparte dobýval celý měsíc a dvacet pět dní, si takový hrdý název nezaslouží. Jeden člověk si zalže a ostatní to po něm opakují!“

Přiběhl k Zagovi a vytrhl mu z ruky plán Mantovy:

„Tady ji máte! Kde je její nedobytnost? Bašty a raveliny po obou stranách brány! Z toho mají všichni strach. Celá její síla je v pevnosti San Giorgio. Ale jaké výhody zato poskytuje obléhajícímu! Když se zmocní věže Teresy, mají v rukou stavidla. A po jejich otevření vyschnou všechny kanály!“

Maršál se vrátil ke stolu a vyhledal jinou mapu:

„Proč nikdo nemluví o Tortoně? To je skutečná pevnost. Stojí na vysoké skále a stála sardinského krále patnáct milionů. Ta je nepřístupná! Houfnice ani dělostřelecké granáty ji nezasáhnou! Je nedobytnější než Mantova – a také bude naše!“

V plánu, který nadiktoval markýzi Schatelerovi, se počítalo s tím, že spojenecká vojska budou rozdělena na dvě části. Suvorov ustoupil vídeňským taktikům a vyčlenil pětadvacetitisícovou Krayovu armádu, která měla dobýt Mantovu a ochránit Veronu, Legnano a Brescii. Pro útočné akce mu zbývalo třicet šest tisíc vojáků – osmnáct tisíc Rusů a stejný počet Rakušanů. S touto armádou chtěl překročit řeku Ticino a Pád, rozdrtit Macdonalda a pak se stočit k Turínu proti Moreauovi. V týlu měla Macdonalda ohrožovat neapolská vojska spolu s ruskými, anglickými a tureckými výsady. Spojení mezi oběma částmi spojenecké armády bude zajišťovat Hohenzollernův sbor. Samu italskou citadelu obklíčí generál Laterman a na západě ho bude krýt generál Vukasovič. Ze švýcarské strany budou severní Itálii chránit oddíly tyrolské armády.

Úvahy ruského vojevůdce nabývaly stále větších rozměrů a šíře. Přemýšlel o úloze dalších spojeneckých armád – tyrolské a rýnské, mluvil o tom, že by bylo možné vyhnat francouzská vojska ze Švýcarska. Nadšení posluchači jen s velkým úsilím stačili sledovat rozlet jeho myšlenek. Zag si mezitím sundal šátek a uniformu. Generál se náhle zastavil a začal ho líbat:

„Jsem rád, když se ke mně lidé chovají přirozeně!“

„Bože můj!“ zvolal Zag. „Vždyť by se tu člověk upekl!“

„Co se dá dělat,“ zasmál se Suvorov, „takové už je naše řemeslo! Být vždycky v dosahu ohně. A proto si ani tady nechci odvyknout.“

Do pracovny vešel domodra vyholený černovlasý obr Miloradovič, Suvorovův oblíbenec, veselý a bezstarostný mladík.

„Jestlipak znáš tři sestry?“ otočil se k němu maršál.

„Znám, Vaše Jasnosti! Víra, Naděje, Láska!“

„Správně,“ zaradoval se velitel. „Jsi Rus, proto to víš. S nimi je sláva i vítězství, s nimi je Bůh!“

Dříve než dostal velkolepý plán ruského polního maršála, poslal mu císař František reskript, který mařil všechny Suvorovy úmysly. Veliteli italské armády se v něm ukládalo, aby omezil „své hlavní operace na levý břeh řeky Pádu“ a „zvláštní pozornost“, aby věnoval „zabezpečení svých pozic v dobytých oblastech pokořením pevností, které se v nich nalézají, jako je například Mantova.“ Suvorovy dalekosáhlé a smělé záměry dvorní válečnou radu zcela zřejmě vyděsily. Ve zvláštních doplňcích k reskriptu byly znovu určovány meze jeho operacím.

Ovšem Suvorov dostal reskript z Vídně v době, kdy už spojenecká armáda přešla na pravý břeh Pádu. Suvorov totiž nehodlal čekat na odpověď v Miláně.

Trebbia

*Francouzi bojují v kolonách,
budeme se tedy s nimi bít také v kolonách.*

SUVOROV

(1)

Italská fronta byla jediným místem, kde spojenci na jaře roku 1799 dosáhli podstatných úspěchů. Ve Švýcarsku a na Rýnu Rakušané nevyvíjeli žádnou činnost.

Po odchodu z Milána dosáhla spojenecká armáda 21. dubna břehu Pádu a přední oddíly si vynutily přechod na druhý břeh. Sám polní maršál odjel do Pavie, města na řece Ticino, kam dorazila také část ruských vojsk.

Zajel se podívat na místo bitvy u Pavie, kde byl v roce 1525 poražen a zajat francouzský král František I. Itálie, země se slavnou válečnou minulostí, mu byla knihou, v níž si dychtivě četl a nad jejímiž stránkami si připomínal činy oblíbených vojevůdců.

O Macdonaldově armádě stále nepřicházely žádné zprávy. Suvorov se rozhodl, že přesune hlavní síly k Pavii a překročí Pád nad ústím Ticina. 26. dubna se celá spojenecká armáda rozložila po obou stranách Pádu – na levém břehu byla ruská vojska Rosenbergova a na pravém, jižním, Melasovi Rakušané. U Voghery stál v předsunutém postavení Bagrationův předvoj.

Suvorov chtěl zaujmout postavení mezi dvěma francouzskými armádami a podle zpráv o nepříteli spojit obě svá vojska na některém z břehů Pádu.

Pokud by bylo nutné jít nejdřív směrem k Piemontu, proti Melasovi, získal by příležitost připojit k Rosenbergovým vojskům nejen Fröhlichovu a Zopfovou divizi, ale i Vukasovičův sbor s částí blokádního sboru Latermanova. A kdyby musel nejdřív zaútočit na Macdonalda, mohla by se ruská vojska připojit k Fröhlichově a Zopfově divizi a využít Ottova předvoje.

A o čem uvažoval Moreau, zatímco Suvorov zkušeně manévroval se svými hlavními silami?

Když francouzský generál ustupoval ve dvou kolonách od Milána, měl největší starost o to, aby neztratil spojení s Macdonaldovou armádou a udržel Turín, centrum Piemontu, v němž měli Francouzi hlavní sklad zásob. Moreau nařídil generálu Perignonovi, jenž přijel z Francie do Janova, aby obsadil přechody přes Apeninské pohorí a svým pravým křídlem se spojil s Montrichardovými vojsky, která se rozložila v parmské, modenské a ferrarské oblasti. Tím chtěl zajistit Macdonaldově armádě volnou cestu přes Florencii a Bolognu do severní Itálie.

Protože Moreau nic nevěděl o plánech ruského vojévůdce a kromě toho měl obavy z rozptýlenosti svých i bez toho slabých sil, rozhodl se, že soustředí všechna polní vojska na výhodném postavení a v Turíně zanechal jen posádku. Tři tisíce čtyři sta vojáků se uzavřelo v citadele, kam byly sneseny velké zásoby potravin, děla a zbraně. Francouzská armáda, to znamená dvě divize – Grénierova a Victorova, které měly všehovšudy dvacet tisíc vojáků, se rozložily mezi Valenzou a Alessandrií u soutoku tří velkých řek – Pádu, Tonara a Bormidy, a zajistily tak celý jihozápadní Piemont a hlavní cesty přes Apeniny a Janovský záliv. Postavení Francouzů bylo mimořádně výhodné: Moreau se odtud mohl dostat do Turína dříve než Suvorov a v případě, že by ruský maršál zaútočil na Macdonalda, mohl ohrožovat spojence z týlu.

Suvorov přikázal, aby byl posílen střed jeho postavení mezi Moreauem a Macdonaldem a odjel k Bagrationovi do Voghery. Za hodinu po něm tam dorazil také velkokníže Konstantin, kterého Pavel poslal k bojující armádě. Den před tím byl přítomen kapitulaci Peschiery, již obsadil generál Kray. V této strategicky významné pevnosti ležící na severu Itálie ukořistili Rusové devadesát děl, osmnáct dělových člunů a velké množství střelného prachu. Ale hlavní přínos spočíval v něčem jiném. „Dobytím této pevnosti jsme se stali pány na jezeře Lago di Garda a nad komunikací s Tyrolskem a Švýcarskem,“ psal Suvorov. Dobytí Peschiery Krayovi konečně umožnilo, aby obrátil všechny své síly proti Mantově, která ležela o něco níž také na řece Minciu.

Tím, že k němu poslal svého syna, projevil Pavel I. polnímu maršálovi téměř neomezenou důvěru. Ale dvacetiletý Konstantin, jenž byl nesmírně prchlivý a bál se jen svého krutého otce, se lehce mohl stát přítel. Za mentora mu byl určen čestný a statečný voják Vilim Christophorovič Derfelden, ten se však vůbec nehodil pro roli vychovatele velkoknížete. Kromě toho bylo Derfeldenovi svěřeno ještě jedno poslání – měl se postavit do čela armády v případě, že by se něco přihodilo devětašedesátiletému polnímu maršálovi.

Suvorov vyběhl Konstantinovi vstříc a uklonil se mu:

„Syn našeho cara!“

Potom přistoupil ke suitě velkoknížete a řekl:

„Nevidím.“

Konstantin pochopil a začal mu jednoho po druhém představovat, přičemž jako prvního jmenoval Derfeldena. Maršál otevřel oči, objal svého přítele, pokřičoval se a políbil jeho řád. Pak mu Konstantin Pavlovič představil své čtyři pobočníky – Ozerova, Safonova, Komarovského a Langa.

Velkokníže byl velice podobný svému otci – jak vzhledem, hlavně nepravidelnými rysy obličeje a ohrnutým nosem, tak i charakterem. Suvorov tušil, že by se Konstantin mohl dopustit nějaké nerozváženosti, a proto ho raději při rozloučení upozornil:

„Nebezpečí, jemuž můžete být, Vaše Veličenstvo, vystaven, mě vede k úvaze, že vás nepřezijí, jestliže se vám něco stane.“

Druhého dne ráno, 27. dubna, Suvorov, oblečený do uniformy rakouského polního maršála, navštívil Konstantina a podal mu hlášení o stavu vojsk. Velkokníže ho zavedl do své pracovny a dlouho s ním o samotě rozmlouval. Když potom Konstantin představil Suvorovovi rakouského knížete Esterházyho, který ho doprovázel z Vídně, maršál řekl:

„Sdělte prosím císaři Františkovi, že jsem velice spokojen s vojsky Jeho Veličenstva. Bojují *skoro* tak dobře jako Rusové!“

Tímto kousavým „skoro“ vyjádřil svou stále silící nespokojenost s politikou vídeňského dvora. Zakrátko se skutečně znovu jasně potvrdila zálužnost a zlišťnost rakouského císaře a dvorní válečné rady.

Suvorov dostal do Voghery nepravdivé zprávy o přesunech francouzských vojsk. Oznámili mu, že prý nepřítel opouští Valenzu a zároveň očekává, že k Tortoně přijdou posily z Janova. Ve skutečnosti tomu bylo právě naopak: Valenza byla obsazena levým křídlem hlavní Moreauovy armády a v Tortoně zůstala jen malá posádka sedmi set pěšáků.

Na rozkaz ruského polního maršála se rakouská vojska ležící na pravém břehu Pádu vydala k Tortoně, přičemž Bagration s Karacsayem měli město obejít a odříznout ho od Alessandrie. Tento manévr byl naprosto zbytečný, neboť šlo o jakýsi „boj se stíny“. A slabý oddíl Rosenbergův měl zatím obsadit Valenzu, tedy střetnout se s Moreauem. Skutečnost, že zprávy o protivníkovi byly nepravdivé, vyšla najevo až později, a to se stalo příčinou porážky, kterou ještě znásobil zásah velkoknížete Konstantina.

28. dubna se markýz Schateler přiblížil k Tortoně s předními rakouskými jednotkami. Vojáci vylomili za pomoci místních obyvatel bránu a oblehli citadelu. Druhého dne odjel do Tortony Suvorov. Ruský předvoj vedený generálem Čubarovem zatím přitáhl k levému břehu Pádu a začal se připravovat k přechodu asi sedm verst jižně od Valenzy, proti písčitému ostrůvku Mugarone, který od nepřítele dělilo jen úzké a mělké rameno. Suvorov, stále ještě přesvědčený, že Francouzi ustoupili k Apeninám, měl Čubarova k tomu, aby po dobytí Valenzy táhl dále na Alessandrii.

Přímo před nosem Moreaua se velitel donského pluku Semernikov s kozáky a třiceti myslivci přepravil na ostrůvek, přebrodivil rameno a obsadil vesnici Bassignano. Za ním přešli ostatní. Francouzi se okamžitě přiblížili. Po malé přestřelce se Čubarov se svým oddílem vrátil na Mugarone. V té době dorazil k ruskému předvoji velkokníže Konstantin s generálem Miloradovičem a třemi

pobočníky. Pomalu projel po nízkém a bahnitém levém břehu Pádu až k Valenze a zjistil, že na příkrém pravém břehu stojí nepřátelské hlídky. Ty začaly po jezdcích okamžitě pálit.

Teprve nyní, tj. 29. dubna, Suvorov pochopil, k jaké situaci došlo. Bleskově změnil své rozhodnutí, přikázal Rosenbergovi, aby okamžitě zastavil přepravu u Bassignana, vydal se podél Pádu směrem na východ, přešel Pád u Cambia a připojil se u Tortony k hlavním silám. Čekal však na Rosenberga marně.

Ten totiž nenašel u Cambia vhodné místo k přepravě a vrátil se k Bassignanu, kde už zatím Čubarov stačil postavit velký prám, který unesl celou rotu. Netrpělivý Suvorov poslal Rosenbergovi jeden rozkaz za druhým: „Vaše Excellence Andreji Grigoriči! Osud Valenzy ponecháme na pozdější dobu. Připojte k sobě generála Čubarova, doufám ostatně, že jste tak již učinil, protože tam není potřebný. Dokud se sem všichni nepřepравí, postačí, když ponecháte na jeho dřívějším stanovišti výzvednou kozáckou hlídku. A vy co nejrychleji ve dne v noci přepравujte ruské divize přes Pád, aby se mohly spojit u Tortony, a shromáždíte ze všech přilehlých míst co nejvíce lodí.“

Ale Rosenberg i nadále váhal. Právě ho informovali, že u Valenzy prý nezůstalo více než tisíc Francouzů. Byla to pravda. Když Moreau viděl, jak se Čubarov po dva dny otevřeně snaží přejít Pád u Bassignana, považoval to za krycí manévr, nechal u města silnou zajišťovací jednotku a velkou část Grénierovy divize přesunul k Alessandrii, kde už stál se svou divizí Victor. 1. května ráno se na ostrůvku Mugarone shromáždil celý Čubarovův předvoj. Zbývalo jen přejít rameno, ale Rosenberg se k tomu stále nemohl odhodlat.

„Na co čekát, Vaše Excellence, rozkažte svým lidem, ať postupují dále,“ netrpklivě na něho naléhal velkokníže.

„Jsme ještě příliš slabí . . .“ odpovídal Rosenberg. „Snad bychom měli počkat na posily . . .“

„Vidím, Vaše Excellence, že jste byl zvyklý sloužit na Krymu,“ posměšně poznamenal Konstantin. „Tam byl větší klid a nepřítel jste neměl na očích.“

Uražený starý voják v sobě nenašel dost síly, aby se řídil především zájmy společné věci.

„Dokážu vám, že nejsem zbabělec!“

Po těchto slovech Rosenberg vytasil kord, zavolal na vojáky: „Za mnou!“ – a první se začal brodit přes řeku.

Tři ruské prapory a kozácký pluk se valily k Valenze, zahnalý z okolních kopců francouzské střelce a obsadily vesnici Pecetto. Dvě rotý granátníků v čele s Konstantinem Pavlovičem úspěšně zaútočily na nepřítel a donutily jeho baterii, aby zmlkla. Ale tento úspěch slabého oddílu byl jen prologem krvavé porážky.

Grénier se cestou do Alessandrie dozvěděl o ruské akci a rychle se vrátil zpátky. Brzy se k Valenze přihnal i Moreau, který zároveň přikázal Victorovi, aby tam také okamžitě přitáhl se svým vojskem. Celá francouzská armáda tak ohrožovala dva a půl tisíce ruských vojáků! Rusové opustili kópce a vesnici Pecetto a statečně bojovali na rovině. Čekali na posilu, ale ta stále nepřicházela. Velkokníže se pro ni tedy vydal sám.

Přijel Miloradovič s jedním praporem a za ním ještě několik set pěšáků.

Podařilo se jim nepřítel zastavit. Když na kopcích vrcholil zuřivý boj zblízka, objevily se čerstvé síly nepřítel – Victorova divize. Tehdy podle Suvorova líčení „odvážný generálmajor Miloradovič, který se vyznamenal již u Lecca, zpozoroval nebezpečí, pozvedl prapor, poslal vojáky do boje na bodáky, srazil a pobil s nimi pěchotu a jízdu, jež stály proti nim, a sám v boji zlomil šavli a přišel o dva koně.“

Ale hrstka Rusů, vyčerpaná osmihodinovou bitvou, musela nakonec ustoupit. Vojáci se v pořádku stáhli, zaujali pozici u Bassignana a tam až do tmy odráželi Grénierovy a Victorovy útoky. Jejich situace však už byla kritická. Navíc obyvatelé Bassignana, kteří předtím Rusy přátelsky vítali, jim teď střelili do zad, někteří Italové se dostali na prám, přerežali lano a pustili prám po proudu. Rusům nezbyvalo nic jiného, než se dostat na ostrůvek Mugarone a tam vyčkat do rána. Přeprava probíhala ve velkém zmatku, sám Konstantin div nepřišel o život, když se jeho kůň splasil a zanesl jezdce do řeky. Rusové, ostřelováni nepřítel, po celou noc nedovolili generálovi Gardannovi, aby přešel rameno. Kdyby Francouzi zesílili dělostřeleckou palbu, zničili by celý předvoj. Ráno se však podařilo přivést zpátky prám a vojska se začala přepравovat na levý břeh Pádu.

Suvorov poslouchal vzdálenou kanonádu u Valenzy a obával se, že Rosenbergův oddíl bude zcela zničen, trápilo ho jeho postavení „bezmocného diváka“. Až v noci se dozvěděl o výsledku nešťastné bitvy. Bylo zabito, raněno nebo zajato sedmdesát ruských důstojníků, jeden generál a tisíc dvě stě vojáků. Francouzi ztratili kolem šesti set mužů, mezi nimi i generála Quenella. Podporučíkovi Čubarovova mysliveckého pluku Rykovovi se podařilo uprchnout ze zajetí na francouzském koni a kozáci jej zachránili před pronásledovateli. Koně na rozkaz Suvorova našli a vrátili Francouzům.

Byl to první velký neúspěch spojenců, který navíc postihl ruský oddíl. Podrážděný polní maršál znova rozkázal Rosenbergovi, aby se urychleně vydal k Tortoně: „Neztrácej ani minutu a okamžitě splnit tento rozkaz, nebo půjdete před válečný soud.“ Pavlu I. Suvorov napsal hlášení, v němž ho informoval o nerozvážnosti velkoknížete, který porušil kázeň. Váhal však, zda má list poslat, a radil se s ostatními. Když potom hlášení přečte jen vypravil, poslal vzápětí druhého kurýra, aby je přivezl zpět, neboť se mezitím rozhodl, že si s Konstantinem promluví sám.

Velkokníže si byl vědom své viny, a otálel proto s příjezdem k Suvorovovi. Když konečně přijel, přivítal ho maršál poklonami a i jinak mu projevoval povinnou úctu. Potom se s ním zavřel do pracovny. Po půl hodině vyšel Konstantin zcela rozladěný. Tvář mu zrudla pláčem. Suvorov ho i nyní vyprovázel s hlubokými poklonami, ale v předpokojí, kde na velkoknížete čekala jeho suita, řekl všem, že jsou nerozvážní chlapi, a pohrozil jim, že je dá spoutat a dopravit pod dozorem „feldjégra“ do Petrohradu.

Konstantin Pavlovič byl od té doby jako vyměněný. Ačkoli byl poslán k Suvorovovi jako dobrovolník, aby se u něho naučil vojenskému řemeslu, byl teď tichý jako pění a mírný jak beránek a jenom požádal, aby směl být přítomen při jednáních štábu. Suvorov souhlasil, ale s podmínkou, že si nebudou navzájem překážet a nebudou se ani setkávat. Konstantin tuto

podmínku bez výhrad dodržoval. Přicházel tichounce, ani se neuklonil a posadil se do koutku. Vojevůdce se rovněž tvářil, že ho nevidí, a jenom jednou při vzpomínce na Bassignano řekl, aniž by někoho jmenoval:

„Nezkušené mládí! Plete se kam nemá!“

4. května kníže Bagration obsadil malé městečko Novi, kde našel velký sklad dělostřeleckých nábojů. Spojenecká vojska byla stejně jako dříve soustředěna na pravém břehu Pádu a znemožňovala tak Moreauovi ústup k Janovu a Macdonaldovi po úpatí Apenin k Alessandrii. 5. května se ke spojeneckým vojskům připojil generál Keim, který 28. dubna dobyl pevnost Pizzighettone na řece Addě.

Tehdy Suvorov změnil své původní plány a rozkázal armádě, aby se znovu vrátila na levý břeh Pádu.

(2)

Složitost situace v severní Itálii vyžadovala schopnost okamžitě změnit orientaci v závislosti na daných podmínkách. Zkostnatělý kabinetní dogmatismus, který je vždycky nebezpečný, tu byl dvojnásobně škodlivý. Protivník se vyznačoval výjimečnou iniciativou, energií, pružným jednáním a také velkou pohyblivostí, z níž vyplývala i schopnost včas zmizet a neočekávaně udeřit. Dokud měli Francouzi v rukou Turín, skrývala v sobě nebezpečí také blízkost republikánské Francie, která bezprostředně hraničila s Piemontem.

Lze říci, že jen Suvorovova metoda, která se svým novátorstvím blížila taktice francouzských revolučních vojsk, umožňovala spojencům brilantně řešit i ty nejtěžší úkoly. I když byl ruský maršál všemožně omezován vídeňskými „unterkunfty“ a „nichtbestimmtsagry“, dařilo se mu prakticky dokazovat účinnost svého umění vítězit. Bylo třeba brát v úvahu i to, že severoitalské bojiště bylo jen částí obrovské fronty, která rozlízla Evropu od Amsterodamu, hlavního města Batávské republiky, až k Neapoli, hlavnímu městu republiky Partenopské. Změny, k nimž došlo v místech, kde spolu bojiště hraničila, okamžitě ovlivňovaly situaci u sousedů.

Jednou z příčin, proč Suvorov změnil své rozhodnutí, byly události ve Švýcarsku. 2. května francouzský generál Lecourbe neočekávaně zaútočil na rakouský sbor prince Rohana, zatlačil ho a způsobil mu značné ztráty. Ruský maršál neznal podrobnosti jeho porážky, a začal se proto obávat o pravé křídlo a tyl italské armády, které Rohan zajišťoval. Znepokojovaly ho zprávy o tom, že velké síly nepřítele chtějí od Rýnu proniknout přes Švýcarsko do severní Itálie. Teď už bylo třeba zabránit Moreauovi ve spojení nikoli s Macdonaldovou armádou, která uvízla na jihu, ale s vojsky, jež měla přitáhnout ze Švýcarska.

Suvorov posílil Rohana částí Hohenzollernova sboru a potom se rozhodl, že se spojí se svým pravým křídlem a bude zároveň ohrožovat hlavní město Piemontu, aby vylákal Moreaua z jeho pevného postavení.

Moreau se domníval, že spojenecká armáda směřuje do střední Itálie proti

Macdonaldovi, a skutečně opustil své pozice a táhl na Tortonu. Očekával, že se tam setká jen s průzkumným oddílem. 5. května ráno se Victorova divize přebrodila přes řeku Bormidu. Francouzský vrchní velitel si tak chtěl otevřít cestu na Janov. Karacsayův předvoj, který zaujal pozici na druhém břehu Bormidy proti Alessandrii, začal ustupovat, protože se na něj tlačil mnohem silnější nepřítel. Do hlavního tábora Rakušanů přijel ordonanční důstojník a udělal tam poplach.

Melas nebyl k nalezení a ruský polní maršál, k němuž poslali pro rozkazy, byl daleko. Generál Lousignan se tedy rozhodl, že se vydá s Fröhlichovou divizí naproti Francouzům. V té době se v souhlase s dispozicemi blížil od Novi Bragationův oddíl. Rusové se okamžitě připojili k rakouským křídům a potom spojenci za rachocení bubnů vyrazili vpřed.

Bagration upozoroval pohyb levé nepřátelské kolony a zaútočil na ni se svým oddílem a s Molčanovými a Grekovovými kozáky. Donští kozáci se odvážně vrhli na francouzské husary, zatlačili část pěchoty k řece a skoro celou ji zlikvidovali. K levému křídlu spojenců se připojil generál Keim. Tehdy Moreau pochopil, že se přepočítal a že má co dělat s hlavními silami Suvorova. Francouzi couvli a začali přecházet po jediném mostu přes Bormidu, ostřelovaném dělostřelectvem. Vyzábl jen se ztrátou pěti set mužů, i když se tehdy nabízela možnost rozdrtit celou republikánskou armádu.

Suvorov se o bitvě dozvěděl příliš pozdě a přicválal, když už byl všemu konec.

„Nechali jste nepřítele utéct!“ řekl rozmrzele.

Rakušané skutečně nedokázali zorganizovat ani pronásledování a dovolili Francouzům, aby za sebou zničili most přes Bormidu.

Suvorov zůstal v táboře, povečeřel chléb s opékanou cibulí a kousek balyku. Ráno se pak vyptal svého starého spolubojovníka, plukovníka donského pluku Denisova, kterému vlídně říkal Karpyč, na podrobnosti bitvy a na to, jaký podíl na ní měli Rusové. Zajímalo ho zvláště, zda Bagration dobře útočil a zda použil bodáků.

Nečekaný Moreauův výpad za Bormidu v ničem neovlivnil vojevůdcův původní plán. Hlavní armáda se i nadále přepravovala na levý břeh Pádu. Kozácké hlídky, rozptýlené směrem na západ a severozápad, hlásily, že na celém rozlehlém území po obou březích Pádu není po nepříteli ani stopy. 8. května 1799 Miloradovič obsadil město Casable, které leželo na Pádu pod Turínem, a druhý oddíl generálporučíka J. I. Povalo-Švejkovského vešel do Valenzy, již opustili Francouzi. Moreau se odpoutal od spojenců a odtáhl.

Situace jeho armády byla den ze dne horší, a nadaný republikánský generál se proto rozhodl opustit výhodnou pozici u Alessandrie a ve dvou kolonách se začal probíjet horami do Janova. Victorova divize táhla bez dělostřelectva a bez trénu na jih horskými stezkami a pronikala partyzánskými léčkami. Italové stále otevřeněji vystupovali proti francouzské armádě. Ještě těžší cestu musela prodělat Grénierova divize, s níž zůstal Moreau. Šla oklikou, aby zachránila trén a děla. Na její cestě ležela horská pevnost Ceva, kterou obsadili vzbouření obyvatelé. Suvorov jim okamžitě poslal na pomoc malý rakouský oddíl, jenž prodělal namáhavou cestu po horských stezkách. Moreau ještě před

příchodem do Cevy s údivem přijal zprávu, že je pevnost obsazena rakouskou posádkou, a nařídil, že musí být za každou cenu dobyta. Vrchnímu veliteli francouzské armády tedy dělala starosti záchrana zbytků jeho armády.

Změny, k nimž došlo na italském válčišti, měly dalekosáhlé následky. Krayova vojska, připoutaná k Mantově, s jejímž pádem nebylo možno v nejbližší době počítat, byla přesto oporou pro Ottův oddíl, který kryl tyl spojenců od Apenin. Suvorov se chtěl zajistit proti výpadům Francouzů ze severu, a přikázal proto celému sboru hraběte Hohenzollerna, aby opustil Milán a spojil se ve Švýcarsku s Rohanem a Strauchem. Spojenci museli vyřešit nejtěžší úkol v severní Itálii – dobýt Turín.

Suvorov o tom napsal:

„Náš přechod do Trina, Crescentina, Chivassa a Turínu, vzbouření celého Piemontu, a také hlad, kterým Francouzi budou trpět v úplně zpustošené zemi, donutí Moreaua, aby bez odporu opustil Piemont. Nesmíme podcenit význam manifestace našeho přátelského vztahu k obyvatelům Piemontu, musíme z toho co nejvíc vytknout: „barbetti“ (rolníci z hor) z Pignerolského údolí a Nizzané z Tendské soutěsky zadrželi nepřítele do našeho příchodu a my ho pak budeme moci zcela rozdrtit . . . Až Kray, Otto a všichni povstalci v Itálii porazí Macdonalda a Montricharda, padne i Mantova, což znemožní Montrichardovi a Macdonaldovi spojení s Moreaem; zničíme je každého zvlášť . . . Ať přijde do Piemontu pomoc z Francie z jakékoli strany, přes Savojsko, Dauphiné nebo Nizzu, nezbude jim nic jiného, než udělat výpad přes Turín. Z toho vyplývá, že musíme přesunout naše vojska do okolí tohoto hlavního města.“

Spojenci měli ve dvou kolonách táhnout na Turín, Melas zleva, podél Pádu, a trochu severněji Rosenberg. Bagrationovy a Vukasovičovy přední oddíly obešly hlavní město Piemontu. Ačkoli bylo strašné vedro, armáda postupovala rychle. Suvorov často zajížděl daleko dopředu, slézal s koně, lehal si někde do vinohradu a díval se na pochoduující vojska. Potom vyšel na cestu a připojil se k některému z ruských pluků. Vojáci ho obklopili a maršál vzpomínal na dřívější bitvy nebo mluvil o budoucích operacích a loučil se s nimi vlídnými slovy: „Jste stateční bojovníci! Jste Rusové! Nepřítel se před vámi třese!“

Potom Suvorov čekal, až dojde jeho „archa“, předpotopní kočár, který si koupil od kozáků a dal do něj zapřáhnout selské koně. Odpočinul si ve společnosti nepostradatelného Fukse a několika štábních důstojníků a opět sedl na svého kozáckého koníka. Jednou chtěl předjet pochoduující ruskou kolonu, sjel na stranu a bez váhání přeskočil široký příkop, takže všichni bezděčně vykřikli. Když kozácký plukovník Denisov viděl, že Suvorov zajíždí příliš daleko, začal mít obavy, aby maršál se svým malým doprovodem nepadl do zajetí francouzských předsunutých hlídek. Když už do Turína zbývalo jen několik verst, Denisov poradil Suvorovovu synovci Andreji Gorčakovovi, aby vrchního velitele hlídal. Ten mu však odpověděl, že nemá odvahu to udělat. Adrian Karpovič tedy sám zastoupil Suvorovovi cestu a upozornil ho, že jet takto dál je pro něho nebezpečné. Maršál mu odpověděl, že se musí nutně setkat s markýzem Schatelerem. Denisov se nabídl, že sám najde hlavního ubytovatele, který byl vyslán kupředu, aby vyjednával s nepřítelem, a co nejrychleji se s ním vrátí.

Schateler zatím už dojel k Turínu a navrhl veliteli posádky, aby město vzdal. Ten mu však odpověděl, že ho bude za každou cenu bránit. Suvorov dal rozkaz k obklíčení Turína a postavení baterií. V noci z 15. na 16. května mělo začít ostřelování, a jestliže se posádka nevzdá, měl být ráno zahájen útok.

Některí rakouští generálové začali mluvit o tom, že dobýt Turína bude velice obtížné. Maršála to popudilo:

„To jsou hlouposti! Hannibal prošel Španělskem, přepravil se přes Rhônu, porazil Galy, přešel Alpy a dobyl Turín za tři dny. Budu se od něho učit! Chci se stát pokračovatelem jeho génia!“

Spolu s předními vojsky vstoupil na předměstí a zastavil se u fontány. Kochal se krásou jižní italské noci a pohledem na roztočivé tvary stromů. Derfelden, který stál vedle něho, začal vychvalovat italskou přírodu. Maršál mu přitakával, ale dodal:

„Kvetoucí příroda tu svádí k něze. Synové severu musí být silní a zmužilí, musí vzdorovat vlivu podnebí. V každém mírném kraji je zdrženlivost ctností. V tom je celý zázrak! . . .“

Nedaleko fontány začaly dopadat francouzské koule. Suvorov však neměl v úmyslu odejít. Denisov, silný jak medvěd, k němu tedy bez zbytečného vysvětlování přiskočil, uchopil ho do náručí a odběhl s ním na bezpečné místo. Bezmocný Suvorov křičel, proklínaje Karpyče, vjel mu do vlasů, ale nerval je. Denisov ho pustil z náručí až v příkopu, a protože Suvorov chtěl stále zpátky k fontáně, odvedl ho z dosahu koulí.

Ruský vrchní velitel se ještě jednou pokusil přimět nepřítele ke kapitulaci. Nařídil svému synovci generálmajoru Andreji Gorčakovovi, aby znovu písemně domluvil veliteli města Fiorellimu. Velitel Turína mu drze odpověděl: „Až na mne zaútočíte, odpovím vám.“

Doufal, že ubrání město, obehnané pevným valem s bastiony a kamennými hradbami. Byla to skutečná pevnost. Suvorov zahájil přípravy k útoku. Dal vykopat zákopy a nechal Turín dva dny a dvě noci ostřelovat z děl. Jen díky obyvatelům nestihl město stejný úděl jako Izmail.

Již v noci za 14. na 15. května se generál Vukasovič spojil s velitelem piemontské národní gardy. Ráno dali obyvatelé města signál, Rakušané se vrhli k bráně vedoucí k Pádu a našli ji otevřenou. Byl spuštěn i padací most. Spojenci, vedení Keimem a Vukasovičem, vtrhli do města tak nečekaně, že se mnozí Francouzi ani nestačili skrýt v citadele a rychle vyhledávali úkryt v městských domech. Fiorelli jim sice poslal z citadely na pomoc kolonu, ale nebylo to nic platné, neboť Vukasovičův nevelký oddíl ji okamžitě zahnal zpět. Ve skvěle vybavené zbrojnici našli spojenci tři sta osmdesát dvě děla, patnáct mozdířů a dvacet tisíc pušek.

Ve tři hodiny odpoledne vešel do hlavního města Piemontu Suvorov s hlavními vojsky. Byl zde uvítán ještě nadšeněji než v Miláně. Večer bylo město slavnostně osvětleno. Vrchní velitel se ubytoval v přízemí jednoho domu. Brzy k němu přivedli vyjednavče od Fiorelliho. Zrada obyvatel města velitele rozžula, a oznamoval proto, že bude město ostřelovat tak dlouho, dokud ho spojenci neopustí. Hlavním cílem tohoto poselství však zřejmě bylo zjištění domu, v němž se ruský polní maršál ubytoval. Ačkoli parlamentáře

vedli od bran citadely až do Suvorovova pokoje se zavázanýma očima, dokázal svůj záměr provést. Sotva odešel, spustilo se na Turín krupobití dělostřeleckých granátů a kalených koulí, z nichž mnohé dopadaly přesně na maršálův dům. Na dvoře bylo zabito několik koní, byli zraněni mnozí ordonanční důstojníci a pobočníci.

Přestože byla hluboká noc, vypravil se Denisov rychle k veliteli.

„Co se děje, Karpyči?“ zeptal se ho maršál.

Děnisov hlásil, že Francouzi z citadely míří přesně na jeho dům.

„Dej mi pokoj, chce se mi spát,“ odpověděl mu maršál a otočil se ke zdi.

Denisov tedy odešel, ale brzy poté si Suvorov pozval službu konajícího generála. V té době vzplanuly ve městě na třech místech požáry. Obyvatelé Turína byli zoufalí. Velitel nadiktoval Gorčakovovi nový dopis pro generála Fiorelliho:

„Upozorňuji vás, že budete-li navzdory všem zvyklostem, které mezi sebou dodržují osvědčené národy, i nadále střílet na město, padne to na hlavu Francouzů, kteří budou při vstupu do Turína okamžitě zajati. Všichni, včetně nemocných, budou postaveni na esplanádě citadely a zůstanou tam tak dlouho, dokud budete střílet po nevinných obyvatelích. Zvažte si sám, generále, jakým dojmem zapůsobí vaše msta na národy, jimž Francouzi slibovali pomoc a bratrství, a co si o tom pomyslí Evropa.“

Suvorovova pohrůžka zapůsobila: velitel oznámil, že nebude na město střílet, když spojenci příslibí, že nezaútočí na citadelu ve směru od Turína. Ruský vojevůdce souhlasil, přestože strana citadely obrácená k městu byla nejslabší.

V Turíně polní maršál obdržel zprávy o úspěších spojenců na různých místech severní Itálie. 15. května generál Povalo-Švejkovskij a Seckendorf obsadili Alessandrii, téměř ve stejné době Klenauův oddíl ovládl Ferraru a Hohenzollernovi se vzdala milánská citadela. 17. května měla být tato nová vítězství v Turíně oslavena. Ráno se v Suvorovově domě konala děkovaná bohoslužba a poté si vrchní velitel oblékl kompletní slavnostní uniformu a vypravil se do kostela. Doma uspořádal oběd, na který pozval nejvýznamnější obyvatele města a spojenecké generály. Maršál pronesl přípitek na zdraví Keima, který spolu s Vukasovičem přijel do Turína.

Jeden z přítomných vídeňských aristokratů Suvorova upozornil:

„Víte, že Keim je synem ševce a z řadového vojáka to dotáhl až na generála?“

„Vím!“ odpověděl Suvorov. „Nemůže se pochlubit rozvětveným rodokmenem. Ale po jeho vítězstvích bych si pokládal za čest, kdyby byl alespoň mým bratrancem . . .“

„Je těžké rozpoznat ve vojákově budoucího vojevůdce,“ řekl Derfelden.

„To je pravda,“ živě reagoval maršál. „Jen Petru Velikému byla dána schopnost správně odhadnout lidi. Podíval se na vojáka Rumjanceva – a byl z něho důstojník, vyslanec, šlechtic. A ten to pak Rusku splatil prostřednictvím svého syna Zadunajského. Domnívám se, že vizitkou hlupáků je pýcha, lidí průměrně inteligentních ničemnost, a člověka vysokých kvalit vznešenost citů, která se skrývá za skromností.“

„Vaše Jasnosti!“ poznamenal chytrý Fuks. „Váš obdivovatel hrabě Rostopčin mi napsal: ‚Váš osud je záviděníhodný. Sloužíte u velkého člověka. Rumjancev byl hrdinou své doby. Suvorov je hrdinou všech dob.‘“

Maršál se zachmuřil.

„Tak to není! Odpověz mu: ‚Suvorov je Rumjancevovým žákem.‘“

Mezitím hostům podali velice nechutný kulatý piroh, který obvykle jedl jen Suvorov.

„Jestlípak víte, pánové,“ řekl, „že pochlebníci to nemají lehké? Lichocením se podobá pirohu – je ho třeba dobře upéct, přiměřeně naplnit vším potřebným, nepřesolit jej ani nepřipálit. Proto mám rád svého kuchaře Míšu – je to špatný pochlebník,“ dodal se smíchem.

Téhož dne večer byl Suvorov pozván do divadla, kde mu přichystali slavnostní uvítání. Když vešel do své lóže, zahřměl potlesk, zvedla se opona a na scéně se objevil chrám slávy, do něhož umístili Suvorovovu bustu. Starému bojovníkovi vstoupily slzy do očí a začal se uklánět divákům. Domů se vracel osvětlenými ulicemi, v nichž uprostřed světel zářily iniciály jeho jména.

Sardinský král Karel Emmanuel s nadšením sledoval úspěchy ruského maršála a poslal k němu bývalého turínského gubernátora, hraběte Saint-Andrého. Suvorov jako přesvědčený monarchista začal podle vyjádření jednoho historika „opatrně dosazovat na trůn piemontského krále“. Spolu se Saint-Andréem sestavil plán restaurace dřívější vlády a obnovení dřívějších titulů, hodností a řádů. Velké naděje vkládal do organizace královské armády, a nerozpustil proto dokonce ani republikánskou národní gardu, protože většina gardistů nesympatizovala s Francouzi. „Mám tolik práce, že se sotva držím na nohou,“ sděloval Suvorov z Turína vídeňskému vyslanci Razumovskému. „Ale kdybych jen trochu povolil napjaté struny, bude z harfy balalajka.“

Jeho snahy o restauraci však svědčily o tom, že byl jako politik naivní. Císař František považoval země osvobozené od Francouzů za své. „Je naprosto spravedlivé,“ psal ve svém reskriptu, „aby značné ztráty na lidských životech, které utrpělo moje mocnářství během téměř jedenáctileté války, byly vykoupeny cizími územími, jež vyrveme nepříteli . . .“ Za bombastickými sliby vídeňského dvora, že obnoví trůny a porazí republikánskou „hydru“, se tedy skrývala obyčejná ziskuchtivost. Ruský vojevůdce tak poprvé jasně odhalil uchvatitelské záměry Rakouska. Nejenže mu zakázali obnovu královského vojska a všechny administrativní záležitosti svěřili Melasovi, ale vídeňská vláda mu ve všem svazovala ruce svými reskripty, žádala, aby se spokojil s tím, čeho už bylo dosaženo, a hlavní síly využil k dobývání pevností.

„Musím vám znovu poručit,“ připomínal mu František, „abyste nechal stranou všechny ostatní záměry a postaral se především o dobytí Mantovy . . . získal byste tím postavení výhodné pro ochranu všech našich dobytých území . . .“

„Mantova má být mým hlavním cílem. Nestojí však za ztrátu nejvýhodnější doby tažení . . . Když není les důkladně vymýcen, roste znovu,“ stěžoval si Suvorov v dopise Razumovskému. „Ach Bože! Jak by nám teď byla užitečná piemontská armáda . . .“

Poukazoval na to, že tak postupovali i Francouzi, kteří ozbrojovali místní obyvatele, že to bylo jejich nejdůležitější pravidlo, které jim „pomáhalo k rychlým úspěchům“.

Cizí historikové vytýkali ruskému polnímu maršálovi, že po dobytí Milána nejednal dost rozhodně, jenomže on byl na každém kroku omezován zásahy dvorní válečné rady. Thugutovi se nelíbila Suvorovova samostatnost, a obklopil ho proto svými přísluhovači, kteří mu donášeli všechno, co se dělo ve spojenecké armádě. Suvorov nemohl Rakušanům ani trochu důvěřovat, v každém z nich viděl špeha prvního ministra. Ten, kdo se postavil na stranu ruského polního maršála, okamžitě ztratil Thugutovu důvěru a byl odvolán z italského bojiště. Stalo se to i hlavnímu ubytovateli Schatelerovi, který se vrchnímu veliteli zalíbil a sblížil se s ním.

Ruská armáda v Itálii trpěla nedostatkem potravin, o něž se starali také Rakušané. Vojáci někdy nedostali potraviny i několik dní za sebou, a když je dostali, byly zcela nekvalitní. Chléb pekli z nahrubo umleté kukuřičné mouky, chutnal spíš jako tráva; vojáci příliš často dostávali oslí maso; vodka, kterou rozdávali řadovým vojákům, byla rozředěna vodou . . .

Armáda téměř hladověla, a kolem se zatím prostíral úrodný kraj, plný domácího zvířectva a drůbeže, nejrůznějšího ovoce a zeleniny. Není proto divu, že si vojáci sem tam něco uzmuli u místního obyvatelstva. Suvorov však zůstal věrný svým morálním zásadám a za pomoci energických opatření tyto zlořády vymýtil. Vedla ho k tomu i skutečnost, že byl v zemi, kterou měl podle svého nejhlubšího přesvědčení osvobodit od francouzských utlačovatelů. Věděl však, že kořen zla netkví ve zkaženosti ruských vojáků, ale ve špatné péči o ně. Trápil se pro své bohatýry, ale nemohl na tom nic změnit.

Při jednom z pochodů se skupina vojáků uložila k odpočinku na břehu řeky. Žvýkali to, co měli u sebe, a zapíjeli to vodou, kterou si nabírali lžicemi přímo z řeky. Přijel k nim Suvorov.

„Co to tu děláte, chlapi?“

„Dáváme si italskou polévku!“

Maršál slezl s koně, přisedl si k nim, půjčil si lžici, ochutnal vodu a řekl:

„Teď jsem sytý, dokonale sytý!“

Když se s vojáky loučil, prohodil, že v blízkosti jsou Francouzi a ti že mají spoustu jídla, je k nim jen třeba proniknout a o pochoutky nebude nouze.

Starosti o politický, administrativní a hospodářský úsek armády však Suvorova nemohly odvést od vojenských záležitostí. Spojenci obléhající turínskou citadelu vyslali na západ zvláštní oddíly, které měly pozorovat horské přechody přes Alpy. Pro uklidnění obyvatelstva byly všude rozšiřovány výzvy k lidu, sestavené Suvorovem.

Když polní maršál zbavil Piemont Francouzů, zaměřil se na zbytky Moreauovy armády, které se skrývaly v Apeninách. K pevnosti Ceva, kterou obléhal nepřítel, se vydal Vukasovič, podporovaný Fröhlichovým oddílem. Sotva se Rusové přiblížili, Francouzi přerušili obléhání a zanechali za sebou čtrnáct děl a dva moždíře. Klíčové místo na cestě do Janova – Ceva – se tak dostalo do rukou spojenců a Moreau musel hledat nové možnosti záchrany. Polovina jeho vojska tři dny a tři noci bez oddechu budovala horskou cestu,

aby mohli obejít Cevu. Za cenu obrovské námahy se jim podařilo převézt dělostřelectvo a 26. května konečně přešli Apeniny a sestoupili k Janovskému zálivu.

Když se Suvorov ujistil, že Moreau je ve velice svízelné situaci, rozhodl se, že bude protivníka pronásledovat až k mořskému pobřeží a nedopřeje mu, aby se vzpamatoval. Předpokládal, že Vukasovič vyjde na pobřeží severozápadně od Janova a odřízne Moreaua od Francie. Vojska Povalo-Švejkovského a Seckendorfa měla postupovat na jih horskými údolími. Koncem května se už Francouzi drželi v severní Itálii jen v pevnostech Mantovy a Coni a v citadelách Tortony, Alessandrie a Turína.

Rusko nadšeně vítalo Suvorovova vítězství. „Všichni čestní a věrní synové vlasti sborem oslavují vaše vítězství,“ psal mu Rostopčín, „a vaši nepřátelé a jedovatí plazi hryžou hlínu a bojí se odlesku vaší slávy.“ Pavel I. dal zjistit, kolik řádů svaté Anny je hotovo, a hned jich pět set poslal Suvorovovi, aby s nimi naložil „podle svého uvážení“.

„Před vámi vždy kráčí vítězství a vaše sláva dělá z Itálie věčný pomník vašich hrdinských činů,“ psal ruský car v následujícím reskriptu.

Ačkoli podmínky byly pro Suvorova krajně nevýhodné, musel totiž na naléhání dvorní válečné rady rozptýlit velkou část svých vojsk, udržoval si stále operační armádu, vždy připravenou k útoku.

(3)

Suvorovovy úspěchy ulehčily postup rakouské armády ve Švýcarsku. Ačkoliv měl arcivévoda Karel obrovskou převahu, stále váhal a vymlouval se na sychravé počasí i na to, že nedostal žádné dispozice od dvorní válečné rady. Potom jeho armáda začala opatrně postupovat do nitra země tak, že ze dvou stran obešla Bodamské jezero. Nerozhodnost Rakušanů povzbudila generála Massénu. Ten je sám 14. května napadl, aby zabránil spojení arcivévodova a Hotzova uskupení. Francouzská vojska, vedená mladými generály, z nichž se později staly významné osobnosti – Neyem, Udinem a Soulttem, se vrhla na arcivévodův předvoj a zajala dva tisíce mužů.

Misky vah se převažovaly hned na jednu, hned zas na druhou stranu, ale Karlovi se nakonec přece jen podařilo spojit se s Hotzem. Masséna pomalu ustupoval a Rakušané stejně pomalu pronikali do Švýcarska. 24. května došlo u Curychu k další významné bitvě. Arcivévoda vstoupil do Curychu a dál už zas nic nepodnikal.

Jakmile se Rakušané dostali do Švýcarska, přešla pod Suvorovovo velení tyrolská armáda generála Bellegarda. Zatímco se hlavní síly přesouvaly na jih k Apeninám, chtěl polní maršál na severu obsadit důležité horské přechody v Alpách – Svatý Gotthard, Simplon a Svatý Bernard. Bellegarde dostal rozkaz, aby podpořil částí svých vojsk generála Hadika při chystaném útoku na Svatý Gotthard.

18. května už byl Svatý Gotthard v rukou spojenců. Rakouská vojska proti

svému zvyku zaútočila chladnými zbraněmi a donutila Francouze, aby rychle ustoupili. Zvláště těžké ztráty jim Rakušané způsobili v úzké soutěsce Čertova mostu. Suvorov vyjádřil Hadikovi své uspokojení a vyzval celou armádu, aby „při všech útocích postupovala stejně a hlavně aby se dlouho nezabývala přestřelkou, ale s bodákem v ruce se vrhla na nepřítele, a jízda aby se zařízla do řad protivníka“. Ale jeho chvála Hadika se ukázala jako předčasná. Činorodý, podnikavý a rozhodný francouzský generál Lecourbe zatlačil Rakušany k Čertovu mostu a při rozhodujícím útoku se sám hnul v čele svých granátníků. Jen jednomu praporu spojenců se podařilo uniknout ze soutěsky a vyhodit za sebou část úzkého mostu. Když se Hadik dozvěděl o tomto nezdaru, úplně ztratil hlavu. Navíc se v jeho týlu objevila silná francouzská divize.

Záchrana přišla zcela neočekávaně. Francouzi najednou začali ustupovat, protože se obávali, že budou po zásahu Karlovy armády sami odříznuti. Suvorov se všemožně snažil přimět Hadika k pronásledování nepřítele, žádal arcivévodu, aby spojil s Hadikem levé křídlo své armády, ale ani jedno jeho přání se nesplnilo.

Nečinnost Rakušanů byla podmíněna politickými úvahami. Velkovévoda Karel mnohokrát prohlašoval, že nemůže útočit, dokud do Švýcarska a na Rýn nedorazí ruský sbor Rímského-Korsakova a Rebindera. I vídeňský dvůr je netrpklivě očekával. Dvorní válečná rada měla své „tajné kloubové mechanismy“ (použijeme-li jazyka Kozmy Prutkova), které fungovaly v tom smyslu, že chtěla prostřednictvím cizí síly odzbrojit bavorské vojsko a ovládnout samotné Bavorsko. Ruský car se málem chytil na tuto vějíčku. Rozhořčila ho konfiskace majetku maltéžského řádu v Bavorsku a usmířil ho jen okamžitý slib bavorského kurfiřta, že napraví svou chybu.

Byly tu však i jiné důvody, kvůli nimž Thugut navrhoval Pavlovi, aby všechna vojska přicházející z Ruska byla soustředěna ve Švýcarsku. Rebinderrův (dříve Hermanův) sbor byl nejdříve vyslán na pomoc neapolskému králi Ferdinandovi. Ale s přibývajícím úspěchy Suvorova rostla i chtivost vídeňského dvora. Itálie, která byla obsazena téměř výhradně Rakušany, tak plně podléhala císaři Františkovi a dvorní válečné radě. Měnící se okolnosti přiměly Thuguta, aby několikrát změnil své návrhy týkající se ruských pomocných vojsk, až toho měl nakonec Pavel dost a s konečnou platností rozhodl, že Rímskij-Korsakov půjde do Švýcarska a Rebindera do severní Itálie. Od tohoto okamžiku vztahy mezi oběma dvory citelně ochladly.

Pavel I. vstoupil do války s republikánskou Francií jen ve jménu abstraktní ideje, stržen svými reakčními plány, František I. a Thugut ji vedli proto, aby získali pro Rakousko nová území. Kdo znal vrtkavost a nezkrotnost ruského panovníka, mohl už tehdy lehce předvídat nevyhnutelný rozpad koalice. Pavel I. nařídil Suvorovovi, aby osobně navázal kontakt s neapolským králem Ferdinandem. V té době se v jižní Itálii odehrávala krvavá válka. Ze Sicílie přijel Ferdinandův zplnomocněnec kardinál Ruffo, postavil se do čela povstalců a zmocňoval se jedné oblasti za druhou.

Vyděračská politika Direktorata měla za následek nevyhnutelnou porážku Francouzů a jejich spojenců na jihu Itálie. Komisař, kterého sem Direktorium vyslalo, prohlásil, že nejen královský majetek, vlastnictví klášterů, maltéžské-

ho řádu, jezuitů a bank, ale i staré památky Pompejí a Herculanea náležejí Francii. Od obyvatelstva byly vymáhány nové daně a dávky, které zvyšovaly kontribuci. Bylo zapomenuto na to, jak dřívější vláda krále Ferdinanda zneužívala své moci, protože přišly nové pohromy a nespravedlnosti.

Velitel francouzských vojsk na jihu Itálie, čtyřiatřicetiletý Jacques Stéphan Macdonald, budoucí vévoda torontský a francouzský pair, jemuž sám Napoleon předal maršálskou hůl za skvělý úspěch v bitvě u Vagrama v roce 1809, byl člověk rozhodný, nezištný, toužící po slávě. Vytkl si za cíl, že dosáhne severní Itálie a spojí se s Moreauem.

Po namáhavé cestě, na níž se musel neustále potýkat s povstalci, došel Macdonald se svou armádou, posílenou o připojené posádky, 14. května 1799 do Florencie. Po úzké pobřežní cestě, či spíše stezce, nemohl provést své šestatřicetitisícové vojsko přímo do Janova. Francouzští vojevůdci proto vypracovali plán spojení severně od Apeninského pohoří, nedaleko Tortony. Macdonald měl vyjít na dlouhou okružní cestu přes Piacenzu 20. května a Moreau až 6. června. Spojenecká armáda byla vážně ohrožena. Suvorov měl sice téměř dvakrát tolik vojska než Francouzi, ale dvě třetiny jeho armády byly z vůle dvorní válečné rady rozptýleny po celé délce severní Itálie.

Opustili jsme ruského vojevůdce v okamžiku, kdy se zdržoval v Turíně a měl v úmyslu vyhnat Moreaua z Janovského zálivu. Zároveň se postaral o zabezpečení týlu – dal vybudovat obranné postavení a sklady zásob v pevnostech Pizzighettone, Pavie, Valenzy a konečně i v citadele Piacenzy. Jako by předvídal budoucí události, dal v Piacenze vybudovat další opevnění a shromáždit zásoby potravin na tři měsíce pro dvacet tisíc lidí.

Sám maršál se s hlavní armádou zdržoval v Turíně a čekal, až budou zřejmější úmysly protivníka. Kdyby si teď nepřítel usmyslil táhnout na kteroukoli stranu, k Turínu nebo k Alessandrii, mohl Suvorov po dvou či třech denních pochodech přesunout k potřebnému bodu kolem třiceti tisíc mužů. Velmi brzy se přesvědčil, že Francouzi nezaútočí proti Piemontu.

30. května v šest hodin ráno Suvorov opustil Turín, během tří dní a dvou nocí ušel devadesát verst a 1. června už byl v Alessandrii. Než odešel z Turína, sepsal kromě mnoha jiných dispozic i pokyny pro Bagrationa, jak má postupovat při výcviku rakouských vojsk: „K(níže) Petře Ivanoviči! Vojska hraběte Bellegarda přijdou z Tyrolska do Alessandrie nevyycvičená, nebudou umět zacházet s bodáky a šavlemi. Vaše Jasnosti, až dorazíte do Asti, navštivte mne, a pak se okamžitě vydejte do Alessandrie, kde odhalíte Bellegardovým vojskům tajemství zabíjení nepřítele chladnými zbraněmi a ukážete jim cestu k vítěznému útoku. Výcvik všech jednotek stačí provádět dvakrát nebo třikrát, a zbude-li na to čas, mohou se potom už cvičit sami, a odnaučte je ustupovat.“

V té době sestoupila s hor Macdonaldova šestatřicetitisícová armáda a 1. června vyšla do rovin severní Itálie. Vpravo byly Montrichardova a Rusqueova divize, ve středu Olivierova a Vatregrnova a vlevo legionáři Dąbrowského. V deset hodin odpoledne Olivier zaútočil u Modeny na Hohenzollernův oddíl, zajal asi tisíc šest set jeho lidí a zatlačil ho na druhý břeh Pádu.

Tento úder zamotal hlavu rakouským generálům. Domnívali se, že

Francouzi tak získali možnost rozdrtit po částech rozptýlenou armádu spojenců a dobýt zpět všechna území v severní Itálii. Suvorov byl ovšem toho názoru, že mu francouzská ofenzíva slibuje nové vavříny. Bitva u Modeny konečně vyjasnila celou situaci. „Francouzi se jako včely skoro ze všech míst rojí k Mantově . . .“ napsal 2. června Rosenbergovi, na něhož zároveň naléhal, aby se připojil k hlavním silám. Ruský maršál se rozhodl, že bude krýt své pravé křídlo před případným útokem ze strany Moreaua a rychle se vydá vstříc nebezpečnějšímu nepříteli – Macdonaldovi, rozdrtí ho dříve, než se objeví Moreau, a pak zaútočí na druhou francouzskou armádu.

Všechny Suvorovy dispozice jsou plné energie, cílevědomosti a nezvratné víry ve vítězství. Generál Keim dostává v Turíně dopis:

„Milý generále! Jdu k Piacenze rozbít Macdonalda. Pospěšte si s obléháním turínské citadely, abych nezazpíval Te Deum dříve než vy.“ Vojska dostala rozkaz, který se svým duchem blížil „Umění vítězit“:

„1) Nepřítele ničit chladnými zbraněmi – bodáky, šavlemi a pikami. Dělostřelectvo střílí po nepříteli podle vlastního uvážení, proto se o něm podrobně nezmiňuji. Jízda a kozáci se snaží proniknout do křídel nepříteli.“

2) Neváhat s útokem. Když je nepřítel pobit a rozsekán, ihned ho pronásledovat, nedat mu čas, aby se vzpamatoval a seřadil. Bude-li se nepřítel vzdávat, ušetřit ho, jen zbraně musí odhodit . . . Ve dne v noci nepříteli pronásledovat, dokud nebude zcela zničen.“

3) Kotle a lehký trén nesmí být daleko od místa srážky s nepřitelem, aby po jeho porážce bylo možno uvařit kaši, jinak se vítězové musí spokojit s chlebem ze svých toren a vodkou z polních lahví. Jízda se musí sama postarat o píci.“

Vojáci, kteří ještě ani nezačali bojovat, jsou nazýváni „vítězi“ – to je celý Suvorov! I jeho péče o armádu je pozoruhodná. Ne náhodou psal Razumovskij z Vídně Pavlu I.: „Vojáci celého světa závidějí Suvorovovým podřízeným.“

4. června šestadvacetitísíková spojenecká armáda vyrazila na pochod, který nemá v historii obdoby a který byl zakončen třídní bitvou na březích Tidone a Trebbie.

Vojska šla ve dvou kolonách – zleva Rakušané vedení Melasem a zprava Rusové v čele s Rosenbergem – celou noc bez zastávek, přičemž musela přejít dvě řeky – Bormidu a Scriviu. Rakouští generálové a důstojníci nebyli na takovéto pochody zvyklí a reptali, ale když je u městečka Castelnuovo di Scrivia začala předhánět ruská kolona, sami zrychlili pochod. Suvorov věděl, že je nutné, aby se před Macdonaldem objevil nečekaně a ihned na něho zaútočil všemi silami, a povolil proto armádě jen tříhodinový odpočinek. Když se vojska blížila k Piacenze, začaly Suvorovovi docházet zprávy, že bitva už začala.

Po celý 5. červen Ottův šestitísíkový oddíl neúnavně vzdoroval Victorově divizi, ale když jeho pravé křídlo obešli legionáři Dąbrowského, musel s velkými ztrátami ustoupit od Piacenzy na západ k městečku San Giovanni. Velitel mu okamžitě poslal na pomoc třítisícový sbor vedený Melasem. Unavení Melasovi vojáci, kteří ušli za třicet šest hodin osmdesát verst od

Alessandrie až k řece Tidone, se hned dali do boje. Ale Macdonald měl obrovskou přesilu a byl rozhodnut, že slabšího nepřítele zničí.

6. června brzy ráno vyrazila za Melasem hlavní armáda. Vojáci nešli, ale běželi. Červnové italské slunce stálo vysoko, lidé byli vysílení vedrém a padali vyčerpáním. Kolona se roztáhla. Suvorov ji objížděl a povzbuzoval vojáky:

„Vpřed, vpřed! Jako blesk z čistého nebe! Hlava na ocas nečeká!“

Aby byla cesta pro vojáky únosnější, dal napsat ruskými písmeny dvanáct francouzských slov, například: „Vzdejte se“, „Odhoďte zbraně“ apod. Když se znavení vojáci začali opožďovat za ostatními, poddůstojníci jim tato slova předčítali. Vojáci doháněli ostatní a zapomínali na únavu, aby nevypadali před Suvorovem jako „váhavci“.

Když došli do městečka Stradella, vzdáleného asi osm verst od San Giovanni, uložilo se vojsko k odpočinku, ale Ottovy a Melasovy prosby o urychlenou pomoc donutily Suvorova, aby vojska zvedl na další cestu. Maršál svěřil předvoj velkoknížeti Konstantinu Pavloviči, vzal si čtyři kozácké pluky a spolu s Bagrationem spěchal na bojiště.

Otto a Melas už několik hodin úporně bojovali. Macdonald byl přesvědčen, že má před sebou celý Suvorovův předvoj, a proto se na Rakušany vrhl, aby je vyřídil do příchodu hlavní armády. Francouzi se přebrodili přes řeky Trebbia a Tidone, které byly onoho žhavého léta velice mělké. 6. června v osm hodin ráno Salmova brigáda a Victorova divize zaútočily na levé křídlo Rakušanů, Rusquova divize na střed jejich postavení a legionáři Dąbrowského na pravé křídlo. Macdonald vrhl do boje proti devítitísícovému uskupení všechny síly, které měl k dispozici – devatenáct tisíc vojáků z třiceti šesti tisíc, neponechal si žádnou zálohu. Nečekal, že by spojenci mohli dostat nějakou posilu.

Poláci obešli pravé křídlo Rakušanů a zmocnili se jejich osmi děl. Celému uskupení hrozilo nebezpečí obklíčení. V tomto kritickém okamžiku se jim za zády zvedl hustý oblak prachu. To přijížděl polní maršál se čtyřmi kozáckými pluky.

Odcválal na pahorek a rychle si prohlédl bojiště. Grekovovi a Pozdějevovi kozáci se z pravé strany přehnali kolem Dąbrowského a vrhli se na ohromenou polskou pěchotu; generálmajor Gorčakov s Molčanovými a Semernikovými kozáky napadl zleva Francouze; Levenevovi a Karacsayovi dragouni udeřili na čelo legionářů Dąbrowského.

Macdonaldovi vojáci se poprvé setkali s ruskými donskými kozáky. Na chvíli upadli ve zmatek a to postačilo k tomu, aby bitva okamžitě dostala jiný spád.

Kolem čtvrté hodiny odpoledne se na cestě objevil ruský předvoj. Konstantin Pavlovič splnil Suvorovův rozkaz a pospíchal ze všech sil. Prořídle pluky se znovu postavily proti křídům nepříteli. Vrchní velitel vyčlenil dva prapory na posílení Gorčakova, přikázal generálu Ottovi, aby zaútočil na střed podél hlavní cesty, a zbytek vojska poslal na své pravé křídlo proti Dąbrowskému.

Velitel tohoto křídla, Bagration, ho polohlasně požádal, aby s útokem ještě počkal. Mnozí vojáci se totiž zpozdili a v rotách teď nebylo ani čtyřicet lidí. Suvorov ho odvedl stranou a pošeptal mu do ucha:

„Macdonald jich nemá ani dvacet. Jen klidně zaútoč . . .“

Za šestatřicet hodin od přechodu přes říčku Bormidu ušli ruští vojáci sedmdesát verst a teď se za zvuků hudby, rachocení bubnů a zpěvu ruských písní jako jeden muž vrhli na modré kolony Francouzů. Suvorov projížděl celou frontu a stále jim opakoval:

„Vpřed, vpřed! Bodej! Sekej!“

Viděl, jak spojenecká vojska pod silnou dělostřeleckou palbou přelézají nesčetné příkopy a strouhy a téměř bez zastávky postupují stále vpřed. Brzy nechali za zády vesnici Sermet. Obzvláště úspěšně bojovalo pravé křídlo spojeneckých vojsk proti legionářům Dąbrowského. Zatímco na ně zepředu tlačila Bagrationova pěchota, Grekovovi a Pozdějevovi kozáci se několikrát vrhli na jejich křídla, útočili z týlu, pronikali do čtverhranu. Bylo už rozprášeno několik polských praporů a potom i francouzská polobrigáda. Očití svědkové tvrdili, že kozáci ještě nikdy tak skvěle nebojovali proti pěchotě. Jak by teď byla Macdonaldovi dobrá záloha!

Levé křídlo Francouzů už ustoupilo za řeku Tidone, ale Victor a Salme na pravém křídle ještě úporně bojovali o každou píď země. Když jim začalo hrozit obklíčení, dal se Victor na ústup. V tom okamžiku se však už zleva přes hlavní cestu přihnali kozáci a rakouští dragouni, kteří zahnali Dąbrowského za Tidone, a zaútočili z boku na Victorovu divizi.

Jezdci, vyčerpaní rychlým pochodem za úmorného vedra a několikahodinovým bojem, se museli každou chvíli zastavovat u příkopů a plotů. Občas celé eskadrony slézaly s koní a vedly je za opratě nebo je vytahovaly z příkopů. Francouzská kolona se u vesnice Bosco snažila seřadit do čtverhranu, ale nevydržela nápor jízdy. Victor jen s velkými obtížemi shromáždil svou divizi až za řekou Tidone.

Macdonaldova armáda ztratila v této nezdařené operaci asi tisíc mužů, kolem tisíce dvou set Francouzů bylo zajato.

Večer, když už boj skončil, začaly docházet hlavní síly spojenců. Ale vojáci byli tak vyčerpaní, že o nějakém pronásledování nemohla být ani řeč. Polní maršál odjel na noc do San Giovanni, kde ještě v noci napsal rozkaz pro vojska:

„K řece Trebbii nám zbývá jedna a půl míle. Tu už klidně dojdou . . .

Půl míle před nepřítelem nebo i blíže se seřadí.

Než vytvoří bojové sestavy, půjdou v mnoha kolonách.

Jestliže nás nepřítel mimo naše očekávání hned napadne, okamžitě utvořit linii, nedopustit, aby nastal zmatek, ale také pedanticky nelpět na zbytečné přesnosti.

Dá-li se nepřítel na ústup, okamžitě ho pronásleduje jízda a kozáci, které podpoří pěchota. Ta už potom nemůže jít v řadě, ale bez zbytečného ztrácení času vytvoří kolony . . .

Jízda zaútočí ve dvou řadách jako při hře v šachy: rozestup na jednu eskadronu, aby v případě, že se první linie v boji rozpadne, mohla druhá linie projet mezerami.

Nepoužívat povel ‚stát‘, nejsme na cvičení, ale v bitvě.

Při útoku užívat povely ‚sekej‘, ‚bodej‘, ‚hurá‘, ‚bubny‘, ‚hudba‘.“

Suvorov počítal se všemi možnými neočekávanými eventualitami. U městečka Parpanese postavili ženisté most přes vodnatý Pád, který měl vzbudit dojem, že po něm od Mantovy přijdou Krayovy posily. Ve skutečnosti však mělo toto opatření jiný smysl: v případě neúspěchu bylo možno po mostu ustoupit na levý břeh Pádu. „Generál Vpřed“ předvídal, že v případě porážky už nebudou mít čas ustupovat po pravém břehu Pádu. Spojenecká armáda, pronásledovaná z týlu Macdonaldem, by pak padla do rukou Moreauově armádě, která se blížila od Janovského zálivu, a dostala by se tak mezi dva ohně.

Suvorov původně plánoval útok na 7. června, ale protože byla vojska velice unavena, odložil začátek operace ze sedmi hodin ráno na deset hodin dopoledne. Hlavní úder mělo provést pravé křídlo spojenců, které tvořila ruská vojska. Maršál nařídil Melasovi, aby sem přesunul také Fröhlichovu divizi. Na úzké frontě dlouhé tři kilometry soustředil Suvorov patnáct tisíc vojáků. Chtěl zatlačit Macdonaldovu armádu na severozápad, přitlačit ji k Pádu, a tam ji zničit. Melas měl na levém křídle spojenců provést podpurný útok. Aby podpořil bojové nadšení Rakušanů, nařídil maršál používat 7. června jako hesla slov „Teresia“ a „Kolín“. Vzpomněl si totiž, že 7. června 1757 Rakušané u Kolína zvítězili nad Bedřichem II.

Macdonald, zaskočený příchodem hlavních sil spojenců, se rozhodl čekat, až dorazí Olivierova a Montrichardova divize, a začít s útokem až 8. června. Spoléhal se také na Moreaua, který měl už 6. června dojít k Tortoně a pak se objevit v týlu rusko-rakouské armády. Jeho rozhodnutí bylo bezesporu chybné, ale lze je vysvětlit nedostatkem zkušeností. Iniciativa tak přešla do rukou Suvorova, který v žádném případě nehodlal vyčkávat.

Bitva vzplanula mezi řekami Tidone a Trebbia, v místech, kde před mnoha lety Hannibal porazil Římany. Po jedné hodině odpoledne polní maršál, který se v té době zdržoval v Bagrationově předvoji, zastavil vojáky, aby se trochu vzpamatovali. Přesně ve dvě hodiny rozeslal rozkaz k začátku útoku a sám vedl předvoj vpravo. Ruská pěchota provedla bleskový čelní útok na divizi Dąbrowského a Pozdějevovi kozáci se opět obrátili proti křídlu Poláků. Legionáři bojovali zuřivě, protože věřili, že před nimi je Suvorov, ale nevydrželi bodákový útok a ustoupili za Trebbii. Zanechali za sebou dvě děla, prapor a šest set zajatců.

Generál Victor, kterému Macdonald, raněný u Modeny, svěřil velení nad všemi vojsky, přispěchal Dąbrowskému na pomoc se svou divizí a s částí Rusquovy divize. Chtěl dokonce odříznout Bagrationův předvoj od ostatních vojsk, ale vtom se objevila divize Povalo-Švejkovského. Sám šedesátiletý Rosenberg vedl vojáky do boje na bodáky proti nepřátelské koloně, která už zprava obcházela ruský předvoj, zahnal Francouze do hor a vrátil se k Bagrationovi.

Förstrova kolona úspěšně útočila na Francouze ve středu, Molčanovovi kozáci zatlačili nepřátelskou jízdu a rakouská pěchota se zmocnila vesnice Grignano. Tou dobou dorazily k Trebbii dvě čerstvé francouzské divize – Olivierova a Montrichardova, na které čekal Macdonald. Jeho armáda teď byla

dvaapůlkrát silnější, rozrostla se o 11 600 mužů. Montrichard posílil svou divizí střed a boj vzplanul s novou silou.

Suvorov se objevoval na různých místech bojiště a povzbuzoval své vojáky. Fuks stál na kopci v týlu, v bezpečné vzdálenosti od místa boje, a rozmlouval se starým Derfeldem o vojevůdci:

„Pohleďte!“ zvolal. „Stačí, aby se objevil, a všude je zase pořádek!“

Derfelden se usmál:

„Pro vás je to něco nového, ale já jsem to už za těch třicet let, co sloužím s tímto nepochopitelným podivínem, viděl mnohokrát. Je něco jako posvátný talisman, který stačí přivést a ukázat, aby bylo dosaženo vítězství. Několikrát v životě mne Suvorov zahanbil. Jeho dispozice mi někdy připadaly chaotické, ale výsledek vždy potvrdil opak . . .“

Levé křídlo Francouzů už bylo zcela rozprášeno vojsky Bagrationa a Povalo-Švejkovského. Jen ustoupivší jednotky Victorovy a Rusquovy se ještě držely na protějším břehu Trebbie. Avšak Melas porušil Suvorovův rozkaz a přes jeho dispozice si u sebe ponechal Fröhlichovu záložní divizi, která měla zasadit konečný úder. Rakouský generál sice dosáhl na svém křídle taktické převahy a získal sedm set zajatců, ale zároveň zmařil Suvorovovy záměry, a dokonce svým jednáním ohrozil celý střed spojenecké armády. Odvaha a vytrvalost ruských vojáků vyrovnala nedostatek lidí, ale stálo je to mnoho obětí.

Po dlouhotrvající bitvě byli Francouzi konečně na celé frontě zatlačeni za Trebbii.

Maršál přenocoval v selské chalupě. Nezměnil své dispozice a znovu přikázal Melasovi, aby poslal Fröhlichovu divizi ke střední koloně a připojil k ní ještě deset eskadron jízdy. „Je překvapující, jak shovívavě reagoval Suvorov na Melasovo porušení kázně,“ poznamenává A. Petruševskij, „vždyť možná právě kvůli němu musel boj ráno pokračovat.“

Protože byl Macdonald silnější než spojenci, rozhodl se, že druhého dne za každou cenu přejde do protiútku. Počítal s tím, že se každou chvíli musí objevit Moreau, a kromě toho z Apenin sestupovala zvláštní divize generála Lapoipa (tři tisíce tři sta lidí), která směřovala na křídlo spojenců. Macdonald si byl tak jist svým vítězstvím, že nepovažoval za nutné ponechat si zálohu.

„8. června,“ píše Suvorov, „došlo k třetí bitvě . . . krvavější než předchozí.“ Husté modré kolony Francouzů začaly na mnoha místech přecházet říčku. Legionáři Dąbrowského už po okolních kopcích obcházeli pravé křídlo spojenců. Maršál proti nim okamžitě vyslal Bagrationův předvoj. Ruská pěchota již poněkolkáté zaútočila na nepřitele bodáky a kozáci udeřili z boku. Legionáři se jen tak tak zachránili útekem na druhý břeh Trebbie a bitvy se už nadále nezúčastnili, protože byli zcela dezorganizováni několika porážkami, které následovaly jedna za druhou.

Nejhůř na tom byla divize Povalo-Švejkovského. Když se Bagrationův předvoj odtrhl směrem doprava a napadl Poláky, vznikla tím mezi jeho divizí a ostatními vojsky mezera dlouhá celou verstu. Toho šikovně využili Victor a Rusque, kteří podnikli na divizi Povalo-Švejkovského boční a čelní útok. Díky trojnásobné přesile zatlačili Francouzi ruské prapory do vesnice

Casaliggio, kde bitva 7. června začala. Granátnický pluk, pojmenovaný podle Rosenberga, byl obklíčen. Rusové obrátili svou třetí linii nazpátek a zepředu i zezadu se kryli střelbou. Drželi se však jen s velkým úsilím, protože už byli zcela vysílení nerovným bojem a úmorným vedrem. Bagrationův předvoj, který se vrátil divizi na pomoc, vyčerpal všechny své zálohy. Pušky špatně střílely, protože závěry i páničky byly ucpány nánosem prachu. Velitel pravého křídla Rosenberg začal pomýšlet na ústup a odjel to oznámit Suvorovovi.

Maršál strávil celý den v sedle a byl už poněkud unaven. Svlékl si kabát a odpočíval, opíraje se zády o obrovský balvan. Vyslechl Rosenberga a rozhodně mu řekl:

„Vaše Excellence Andreji Grigorjeviči! Zvedněte tenhle kámen.“

Rosenberg mlčel.

„Nejde to, že? A stejně tak nemohou Rusové ustoupit! Jděte, proboha, jděte už! A držte se! Bijte je! Pronásledujte! Jsme Rusové a ne nějaký unterkunft.“

Rosenberg odjel, ale vzápětí se přihnal rakouský důstojník, kterého vyslal Melas, aby zjistil, kam mají v případě porážky ustoupit.

„Do Piacenzy!“ zněla rychlá odpověď. „Řekněte mu, aby ze všech sil útočil kolonami na střed! Ať udeří rychle a přímo!“

Pak se Suvorov obrátil k Bagrationovi, který právě dorazil, a zeptal se ho:

„Tak co, Petře? Jak to vypadá?“

„Špatně, Vaše Jasnosti. Ubývá nám sil. Poslal jsem do boje poslední zálohu svých granátníků. Pušky špatně střílejí. Nepřítel je silný . . .“

Suvorov ho přerušil:

„Ale to vůbec není dobré, kníže Petře! . . . Koně!“

Přikázal, aby s ním jel pluk kozáků a prapor myslivců, kteří se právě uložili k odpočinku. Lidé vyčerpaní únavou ožili. Maršál dal povel, aby bubny oznámily nástup, a vojáci se jako jeden muž vrhli kupředu.

V té době přešla Trebbii čerstvá kolona Francouzů a protrhla ruskou frontu. Suvorov se hnal k ustupujícím vojákům:

„Vylákejte je! . . . Rychle je vylákejte! Běžte!“

Vojáci se vzpamatovali a zmatený houf se zase vyrovnal do řady. Teď už Rusové při ústupu přesně zasahovali Francouze. Ustupovali tak za svým maršálem asi půldruhého sta kroků.

„Stát!“ vykřikl Suvorov.

V tu chvíli začaly na Francouze dopadat koule a granáty z ukryté ruské baterie. Vrchní velitel využil příhodného okamžiku.

„Vpřed!“ rozkázal. „Jděte, jděte! Na bodáky! Hurá!“

Unavení vojáci z Bagrationova předvoje a vojska Rosenberga a Povalo-Švejkovského v sobě našli novou sílu a udeřili tak energicky, že je Francouzi považovali za čerstvou posilu. Victorova i Rusquova divize začaly ustupovat. Levé křídlo nepřítel bylo zatlačeno za Trebbii a do útoku už nepřešlo.

Macdonald měl v záloze jen zcela demoralizované legionáře Dąbrowského.

Ale ani ruská vojska neměla dost sil k násilnému přechodu Trebbie. Melas

opět porušil maršálův rozkaz a stále u sebe držel Fröhlichovu divizi. Vůbec mu nedošlo, že levé křídlo hraje v bitvě zcela podružnou roli. Poslal na pomoc jen Lichtensteinovu jízdu.

Zatímco se deset eskadron rakouské jízdy přesunovalo k pravému křídlu, nahrnula se obrovská síla Francouzů na střed, který bránila slabá kolona Ivana Ivanoviče Förstra. Rusové přivítali Montrichardovu divizi chladnými zbraněmi a ve stejnou dobu se objevil na křídle Lichtenstein. Přicválal sem i Suvorov. Montrichard, ohrožovaný z čela i z boku, zahájil ústup, který se brzy změnil v bezhlavý úprk. Jen s velkými obtížemi znovu shromáždil svou divizi na pravém břehu Trebbie.

Když se Lichtensteinova jízda vypořádala s Montrichardem, posílila Melasovu pěchotu, na kterou se tlačila Olivierova kolona. Rakušané vyrazili kupředu a dostali se až ke korytu Trebbie, ale silná palba z kartáčů a pušek je donutila k návratu.

K šesté hodině večer se všichni spojenci dostali na levý břeh Trebbie. Suvorov chtěl zpočátku obnovit útok, ale vedro a únava vojska ho donutily, aby útok odložil na příští den. Sám devětašedesátiletý vojevůdce měl ještě dost sil k tomu, aby povzbuzoval vojáky, vydával rozkazy, prováděl nová rozhodnutí, přestože skoro celé tři dny a tři noci neslezl s koně. Přemáhaje svou únavu, radostně blahopřál spojeneckým generálům „k třetímu vítězství“ a požádal je, aby vyřídili jeho „vřelý dík“ vojákům a důstojníkům. Krvavá bitva stála spojence hodně obětí. Ale Suvorov zůstal věrný svým zásadám, a chtěl proto Macdonaldovu armádu dorazit. V pět hodin ráno už měla být spojenecká vojska připravena k útoku.

„Zítřejší dáme Macdonaldovi ještě čtvrtou lekci,“ řekl Suvorov generálům na rozloučenou.

9. června za svítání si předsunuté hlídky povšimly, že na pravém břehu Trebbie není po Francouzech ani stopy. Macdonald totiž v noci armádu odvedl a zanechal na místě jen malý oddíl jízdy, který udržoval táborové ohně, aby zmátl spojence. Francouzská armáda se 10. června shromáždila v horách, u městečka Borgo San Domino. Macdonald ztratil celkem asi osmnáct tisíc lidí. Ze dvou tisíc legionářů Dąbrowského vyvázlo jen tři sta.

10. června nechal Suvorov svá vojska celý den odpočívat. Teď mohl učinit opatření proti Lapoipově koloně, která postupovala z městečka Bobbio dolů po proudu Trebbie, a poslat oddíly, aby obsadily Bobbio. Když se tento francouzský generál dozvěděl o výsledku bitvy u Trebbie, vrátil se zpět, našel však už městečko obsazené spojenci. Pokusil se na slabé ruské jednotky zaútočit, ale byl poražen. Úspěšný nebyl ani Moreau, který pomalu postupoval k Alessandrii v domněnku, že se tam stále ještě zdržuje Suvorov. Nejdříve napadl Bellegardův sbor a dosáhl jistého úspěchu, ale když se přiblížila hlavní armáda, raději se stáhl do Apenin. Vítězství bylo korunováno tím, že se vzdala citadela Turína s třítisícovou posádkou.

Dokonce sám protivník ocenil Suvorovův postup. Moreau označil pochod k Trebbii za „vrchol vojenského umění“. Za několik let řekne Macdonald při rozhovoru s ruským vyslancem u Napoleonova dvora: „Císař Napoleon si sice nedovolí pohanět Suvorovovo italské tažení, ale nerad o něm mluví. Já jsem

byl v době bitvy u Trebbie příliš mladý. Tehdejší neúspěch mohl mít zhoubné následky pro mou kariéru, zachránilo mne jen to, že nade mnou zvítězil Suvorov.“

Pavel I. reagoval na nové vítězství reskriptem: „Blahopřeji vám vašimi vlastními slovy: „Sláva Bohu, sláva vám!“ Chvostov sděloval „strýčkovi“, že „toto vítězství tu způsobilo úplné pozdvižení, v takových případech nikdo nelituje kurýrů“. Všichni vojáci navržení Suvorovem dostali štědrú odměnu. On sám byl obdarován portrétem, zarámovaným do briliantů.

Rusko jásalo, Francie byla zděšena, ale ti, kdo se snad měli nejvíce radovat ze Suvorovových vítězství – císař František a dvorní válečná rada – se chovali velice zdrženlivě. Rozpory mezi ruským vojevůdcem a ziskuchtivým rakouským dvorem již zašly příliš daleko. V novém reskriptu František Suvorovovi zakazoval jakékoli útočné operace ve směru na Řím, Neapol nebo přes Vallis a Savojsko do Francie. Jeho poručníkování bylo urážlivé. To bylo zřejmé i mnohým Rakušanům.

Když se polní maršál zeptal jednoho ze spojeneckých generálů, proč Hannibal po vítězství u Trebbie netáhl přímo na Řím, generál mu odpověděl, že pravděpodobně i Kartágo mělo svou dvorní válečnou radu.

Novi

*Mladý Joubert se k nám přišel učit,
dáme mu tedy lekci . . .*

SUVOROV

(1)

Rebinderův sbor se v Piacenze připravoval na setkání s milovaným vojevůdcem.

Už od večera se všichni dávali do pořádku a zkušení vojáci vyprávěli o Suvorovovi a jeho vítězstvích. Brzy ráno na rovině uprostřed kukuřičných polí a vinogradů nastoupily do čtverhranu tři mušketýrské a jeden myslivecký pluk, tři kombinované granátnické prapory a dva kozácké pluky – celkem deset tisíc těch nejjudatnějších bojovníků. V slunečních paprscích zazářily měděné grenadýrky a knoflíky na tmavě zelených uniformách s červenými klopami a manžetami, pozlacené odznaky důstojníků i namodralá ocel ruských bodáků.

Zvědaví obyvatelé Piacenzy obsadili všechny domy. Svými modrými uniformami se od nich odlišovali ranění Francouzi, kteří opustili nemocnici, aby se podívali na toho, kdo je porazil. Zraky všech byly upřeny na cestu.

Seržant Rebinderova pluku Jakov Starkov byl tak rozrušen nadcházejícím

setkáním, že po celou noc nezamhouřil oka. A už je tu otec Alexandr Vasiljevič! Polní maršál cválal v doprovodu početné suity.

„Kdyby nebylo naší rodné matky – posvátné disciplíny, která drží bojovníky v řadách, vrhlo by se mu celé vojsko vstříc,“ pomyslel si Starkov. Suvorov zastavil koně, přelétl vojáky pohledem a hlasitě zvolal:

„Zdravím vás, bratři, udatní bohatýři! Buďte zdraví, staří přátelé!“

Vojáci mu odpovídali každý po svém, každý z nich mu chtěl říci to, co mu leželo na srdci. Nakonec všechno přehlušilo hromové „Hurá!“.

Potom na rozkaz Suvorova začalo cvičení, které trvalo asi hodinu. Po něm sbor v rotách prošel kolem polního maršála. Rakušané ze Suvorovovy suity se podívovali vyrovnanosti řad, statnosti a svižnosti vojáků, jejich veselým tvářím.

Vojska se zastavila. Suvorov přijel až k Rebinderovu pluku a prapory ho obklopily v těsném kruhu.

„Pobijeme nepřátele! Získáme si čest a slávu!“ vznášela se nad vojsky jeho slova. „Odhad! Rychlost! Nápor! Nepřítel o nás nemá ani zdání, myslí si, že jsme sto a možná i dvě stě tři sta verst daleko. Ale my na něho udeříme jako blesk z čistého nebe. Pěkně mu zamotáme hlavu! Útočte tím, co máte, s čím nás Bůh poslal. Jízda jako první! Sekej, bodej, pronásleduj, odřezávej, nepusť! Pěchota na bodáky! Bratři, jste ruští bohatýři! Nepřítel se před vámi třese! . . .“

Vzduch nad Piacenzou rozechvělo volání deseti tisíc vojáků: „Veď nás, otče! Budeme se snažit! Hurá!“

Potom Suvorov sbor opustil a velitelé pluků a praporů k němu přivedli jeho staré známé. Stařáci se vrátili až k večeru a plni radosti jeden přes druhého sdělovali vojákům své zážitky. Granátník Ohnivák – Ogněv vyprávěl:

„Sotva jsme vešli do obrovské světnice, sálu, už nás vítal náš otec: ‚Buďte zdraví, staří přátelé, ruští bohatýři!‘, pak přistoupil ke mně. ‚Á, Michajlo Michalyč! Zdravím tě, Míšo!‘ a políbil mě. ‚Zdraví ti slouží, Michajlo Michalyči? Pamatuješ, jak jsi mě na Kinburnské kose zachránil před smrtí? Měli bychom si už, Míšo, odpočinout. Až tu s tou válkou skončíme, pojeděš se mnou a budeš se mnou sedávat u jednoho stolu . . . Jak ti prořídly vlasy, Míšo,‘ dodal Alexandr Vasiljevič s vlídným úsměvem, ‚zestárl jsi, Michajlo!‘ a strčil mi do ruky tohle . . .“

Ohnivák-Ogněv ukázal vojákům čtyři zlaťáky, zabalené do hadříku. Smál se i plakal zároveň a vyprávěl dál:

„Sešlo se nás tam asi půl stovky. A skoro všechny si Alexandr Vasiljevič pamatoval podle jména! Promluvil si se všemi, kdo s ním byli na Krymu, na Kubáni, na Prutu, u Rimniku, na Dunaji i v Polsku a pro každého měl vlídné slovo. Nakonec nám řekl: ‚Zatím sbohem, bratři! Ještě se uvidíme. Pozdravujte ode mne všechny, všechny statečné vojáky!‘“

Suvorov si vážil generálporučíka Rebintera, měl ho rád a říkal mu přátelsky Maxim, ale s ohledem na práva služebně starších svěřil jeho sbor Rosenbergovi a Rosenbergův Derfeldenovi. Vojska se utábořila u Alessandrie, prováděla manévry a cvičila. 28. června po setmění dal maršál rozkaz k cvičné zteči městských hradeb. Francouzská posádka, která se stále ještě zdržovala

v citadele, Rusy s údivem pozorovala. Snad právě toho chtěl Suvorov dosáhnout.

Celý měsíc musel činorodý vojevůdce zůstat na jednom místě a čekat, až se vzdá citadela Alessandrie a Mantova. Nepřátelská armáda, ukrytá za Apeninami, byla tak desorganizována, že nemohla pomýšlet na žádné útočné operace. Ve střední a jižní Itálii byli Francouzi na všech místech zatlačováni a pronásledováni. Suvorov dostal dopisy od admirála Ušakova a kardinála Ruffa, kteří mu psali o pádu Neapole, na němž měli lví podíl ruští námořníci v čele s kapitánporučíkem Bellem.

Obrátil se na rakouského důstojníka, který mu přivezl dopis od Ušakova: „Jak se daří mému milému Fjodoru Fjodoroviči?“

Suvorov si Ušakova velice vážil, viděl v něm velitele stejných kvalit, jako měl on sám. Když se dozvěděl, že ruské loďstvo dobylo v únoru 1799 pevnost Korfu, řekl svým spolupracovníkům: „Náš velký Petr stále žije! I dnes se potvrzuje pravdivost jeho slov, která pronesl v roce 1714 po porážce švédské flotily u Alandských ostrovů: ‚Příroda stvořila jen jedno Rusko, a to nemá soupeře!‘ Ať žije ruské loďstvo! Jindřich IV. napsal proslulému Crillonovi: ‚Aby ses šel pověsít, udatný Crillone, zvítězili jsme u Argues a tys u toho nebyl!‘ Já si teď také říkám: ‚Proč jsem nebyl u Korfu, třeba jako podporučík.‘“

Protože důstojník neodpovídal, opakoval maršál svou otázku:

„Jak se daří Fjodoru Fjodoroviči?“

Rakušan nechápal, o kom mluví. Fuks mu proto rychle pošeptal, že má na mysli Ušakova.

„Ach ano,“ vzpamatoval se, „pan admirál von Ušakov je zdrav.“

Suvorov vybuchl:

„Nech si to svoje ‚fon‘, říkej si tak komu chceš, ale vítěz nad tureckou flotilou na Černém moři, který otrásl Dardanelami a pokořil Korfu, je pro tebe Fjodor Fjodorovič Ušakov!“

Po těchto slovech okamžitě odešel s Fuksem do své pracovny.

Kardinál Ruffo tvrdil, že tento úspěch byl možný jen díky Suvorovovým vítězstvím, která odvedla všechny Macdonaldovy síly k Trebbii. V neapolské oblasti mohl Macdonald zanechat jen slabé posádky. Maršál dostal také balíček, který obsahoval poznámky ruského svědka událostí. Fuks mu je začal předčítat:

„Když vojska vstoupila do Neapole, začali tam Kalabrijci strašně řádit: zabíjeli všechny jakobíny, náhodou i záměrně, vykrádali domy, dopouštěli se násilí na nešťastných ženách a nevinných dětech. Přes dva tisíce domů bylo zničeno. Křesťanská armáda svým běsněním předčila revoluční. V mnoha ulicích upalovali zajatce, nabodávali je na bodáky. Našly se i takové zrůdy, které pily krev zabitých. Ruffovi se jen s velkou námahou podařilo zachránit obilné sklady, v nichž se ukrylo na šest set vlastenců. Rusové se na toto nelidské počínání dívali s odporem. Ale nezůstali jen nezúčastněnými diváky. Vrhali se na vrahy, vytrhávali jim z rukou jejich nevinné oběti a touto hrdinnou lidskostí si získali slávu, která bude navždy zapsána ve zdejších kronikách . . .“

Suvorov se zachvíval při poslechu Fuksových slov. Potom vstal, pokřižoval se a řekl:

„Zbabělci jsou vždycky krutí!“

Když podepisoval dopis pro Ušakova, připsal na něj cosi tak drobným písmem, že to Fuks nemohl přečíst.

„Nenamáhej se,“ usmál se Suvorov, „to je turecký pozdrav našemu spojenci Kadyr-Abdul-bejovi.“

Později Ušakov Fuksovi řekl, že Turek byl těmito řádky nadšen a nechtěl věřit, že je tak správně napsal Rus.

(2)

Suvorov by býval chtěl okamžitě táhnout do Janovského zálivu a zasádit tam rozhodující úder nepříteli. Ale zatímco Francouzi po všech utrpených porážkách systematicky mobilizovali své síly a doplňovali stav armád, omezovala dvorní válečná rada své plány na dobytí Mantovy a dalších pevností a na obranu dobytých italských území. Všechno úsilí bylo třeba soustředit na citadelu v Alessandrii.

Tato pevnost ve tvaru pravidelného šestiúhelníku, oddělená od města řekou Tanaro, byla považována za jednu z nejlepších pevností v Itálii. Její posádku tvořily tři tisíce mužů. Maršál šetřil lidi, a odkládal proto zteč. Nařídil, aby byla pečlivě provedena ženijní příprava, a čekal, až dorazí z Turína těžké dělostřelectvo. Když byla dopravena děla, vyzval velitele citadely, aby se vzdal, a teprve když ho francouzský generál Gardanne stroze odmítl, začal se připravovat ke zteči.

4. července ve tři hodiny ráno zahájily všechny baterie tak silnou palbu, že v citadele okamžitě vzplanul sklad a nemocnice a za šest hodin zmlkla pevnostní děla. Baterie pálily nepřetržitě, za sedm dní bylo ze sedmdesáti pěti děl vystřeleno čtyřicet dva tisíce nábojů. 10. července přivezl parlamentář generálu Bellegardovi souhlas ke kapitulaci.

„Dnes jsem obdržel vaše hlášení o dobytí pevnosti v Alessandrii,“ psal Suvorovovi Pavel I. „Vaše úspěchy i plody vašich vítězství jsou hodinu od hodiny pevnější a brzy už celá Itálie nebude mít na očích své bezbožné pokořitele. Bude za to vděčit vašemu umění, odvaze a ctnostem. Zítřka odtud odjízdim do Pavlovska, hned nazítří sežvu naše i cizí panstvo a dám sloužit bohoslužbu za stále zdraví vždy vítězného polního maršála a vojsk, jež s ním bojují.“

Po dobytí alessandrijské citadely se všechno obléhací dělostřelectvo a část Bellegardova sboru přesunuly k tortonskému hradu, který stále ještě kladl odpor. Během celého tažení Suvorov postupně obracel vždy celé dělostřelectvo proti jednotlivým pevnostem. Po pádu Pizzighettone byl celý obléhací park přesunut do Milána; když kapitulovala milánská citadela, byla děla převezena k Turínu; pokoření turínské citadely uvolnilo prostředky k obléhání Alessandrie. Protivník nemohl vydržet silné a koncentrované ostřelování a žádná pevnost se neudržela déle než několik dní. Suvorov tak ušetřil lidi. Ale hrad

v Tortoně byl dobyt jen díky regulárnímu obléhání. Jak víme, považoval ho Suvorov za nedobytnější než pevnost v Mantově.

Blokáda Mantovy už trvala celé tři měsíce. Její velitel, brigádní generál Latour de Foissac, jeden z nejlepších francouzských inženýrů, měl k dispozici desetitisícovou posádku a zásoby potravin na celý rok. Osud této pevnosti natolik znepokojoval dvorní válečnou radu a tak zdržoval realizaci Suvorových záměrů, že byl vrchní velitel ochoten obětovat vše, jen aby si uvolnil ruce. Když přitáhl do Itálie Rebinderův sbor, velká část jeho dělostřelectva, všichni zákopníci a minéři byli posláni Krayovi k Mantově. Cílevědomé obléhání začalo 25. června a 18. července se pevnost konečně vzdala. Vítězové získali šest set sedmdesát pět děl, flotilu dělostřeleckých člunů a velké zásoby potravin.

V Rakousku nebylo žádné ze Suvorových vítězství oceněno tak jako toto. Francii porážka pevnosti ochromila. Obviňovali velitele nejen ze zbabělosti, ale dokonce i ze zrady. Když se vrátil do vlasti, byl předán soudu a odsouzen ke ztrátě uniformy. Car Pavel udělil Suvorovovi za Mantovu titul knížete Italského. Ale maršalovu žádost, aby byl odměněn Kray, Pavel I. zamítl, neboť byl krajně nespokojen s politikou vídeňského dvora.

„Přijměte můj dík za vaše slavné činy,“ psal car Suvorovovi 9. srpna, „necht jsou navždy zapsány v paměti vašich potomků pro větší čest a slávu Ruska . . . Přestože mi doporučujete polního zbrojmistra Kraye, nic jsem mu nedal, protože římský císař jen nerad uznává zásluhy učitele a vůdce jeho vojsk a nedostatečně oceňuje záchranu svých území . . . Odpusťte mi to, můj vítězný polní maršál, kníže Italský, hrabě Suvorove-Rimnický.“

Sám Suvorov měl z pokoření Mantovy ohromnou radost, hlavně proto, že očekával změnu situace. Doufal, že pád pevnosti odstraní i překážky, které mu až dosud bránily v útočných operacích. Protestoval proti malichernému poručkování i proti tomu, že musel každý svůj krok předem konzultovat s dvorní válečnou radou. Ruskému vyslanci ve Vídni napsal:

„Štěstěna má holý tyl, zato z čela jí visí dlouhé vlasy. Když ji za ně nepopadneš, nikdy se nevrátí . . .“

Suvorov byl stále zatrpklejší. Nestačilo, že ho zbavovali samostatnosti, ke všemu ještě rakouská vojska často dostávala pokyny bez jeho vědomí. Starý maršál píše o svém nesnesitelném postavení Razumovskému do Vídně. Dopis končí slovy: „Domů, domů, domů – to je celý můj plán pro Vídeň.“ A za několik dní žádá Pavla:

„Bojácnost vídeňského kabinetu, jejich závistivost ve vztahu ke mně jako k cizinci, intriky některých licoměrných velitelů, kteří jsou v přímém spojení s dvorní válečnou radou, jež až dosud řídila všechny operace, i skutečnost, že je nemožno provádět bez předchozího hlášení ze vzdálenosti tisíce verst, mě, Vaše carské Veličenstvo, nutí, abych co nejponíženiěji žádal o odvolání, jestliže se situace nezmění. Chci složit své staré kosti ve vlasti a modlit se k Bohu za svého vladaře.“

Teprve na základě maršalova dopisu pochopil Pavel pravou příčinu rozporů, a jak už bylo vlastní jeho nestálé povaze, okamžitě vznesl protest proti tomu, aby byl Suvorov považován za pouhého vykonavatele rozkazů dvorní válečné

rady. Razumovského pověřil, aby žádal na Františkovi vysvětlení, a kromě toho poslal rakouskému císaři dopis, v němž poukazoval na to, jak zhoubná jsou rozhodnutí dvorní válečné rady pro zájmy společné věci. I ruský vrchní velitel obdržel od Pavla reskript. Car mu radil, že se musí uchránit „před všemi intrikami a úskoky vídeňského dvora“, ponechával „na umění a vlastním uvážení Suvorova“ „další válečné operace“ a nabádal ho k „obzvláštní opatrnosti vůči podřízeným rakouským generálům, jejich úmyslům, závistivosti a ziskuchtivosti“.

Ve skutečnosti to už znamenalo rozklad koalice.

V době nucené nečinnosti maršál rozpracovával plán konečného vypuzení Francouzů z Apeninského poloostrova. Rozhodl se, že zaútočí ve třech kolonách, sestoupí k Nizze a Janovu a tam definitivně rozdrtí republikánskou armádu. 19. července, několik dní před pádem Mantovy, se obrátil na rakouské generály a nařizoval jim, prosil je, zapřísahal, aby se konečně vydali k Riviéře. Ačkoli byl vojevůdce zvyklý na bezvýhradné dodržování vojenské kázně, musel teď v zájmu věci ustoupit.

„Zapřísahám vás, Vaše Excellence, ve jménu vaší oddanosti Jeho císařskému Veličenstvu, zapřísahám vás ve jménu vaší horlivé činnosti ve prospěch společnosti,“ psal Melasovi. „Využijte své moci a vynaložte všechny své síly na to, aby byly během deseti dní dokončeny přípravy k navrhovanému útoku na Janovský záliv. Rychlost nám teď nejvíce pomůže, pomalost by byla neodpuštělným hříchem.“

Už dorazila k Alessandrii Krayova vojska, která si po pádu Mantovy uvolnila ruce, už padla pevnost Serravalle, to „orlí hnízdo visící nad cestou do Janova“, když se Francouzi dozvěděli o chystané ofenzivě spojenců. Zatímco Suvorov ztrácel čas v úmorném boji s vídeňským „unterkunfem“, Direktorium provedlo řadu energických opatření, zformovalo nové a přeformovalo staré armády – rýnskou, švýcarskou, alpskou a italskou. 24. července přijel do Janova nový vrchní velitel, Barthélemy Joubert, nastupující na místo Moreaua, který byl přeložen na Rýn.

Ačkoli mu nebylo ještě třicet let, byl považován za jednoho z nejlepších republikánských generálů. Byl to člověk nesmírně čestný a všestranně vzdělaný, v roce 1796 se po boku Bonaparta zúčastnil skvělého italského tažení. Vyznačoval se obdivuhodnou odvahou, měl vynikající vojenské nadání, za pouhé čtyři roky se z řadového vojáka stal brigádním generálem. Po bitvě u Rivoli o něm Bonaparte řekl: „Joubert prokázal odvahu granátníka a vojenské znalosti velkého generála.“ Proslavil se tažením do Tyrolska, které Carnot nazval „výpravou titánů“, operacemi v Holandsku, na Rýnu, dobytím Piemontu v roce 1798.

K armádě přijel přímo od oltáře. Před odjezdem řekl své mladé ženě: „Přivítáš mne buď mrtvého, nebo jako vítěze.“

Joubert měl pouze čtyřicet pět tisíc vojáků a při útočných operacích jich mohl použít ještě méně. Velmi dobře věděl, jak těžký úkol mu byl uložen, a požádal proto Moreaua, aby se ještě několik dní zdržel u armády a pomohl

mu svými zkušenostmi. Na válečné poradě se nakonec rozhodli, že budou postupovat přes hory na sever. 1. srpna obsadilo levé křídlo Francouzů město Acqui na řece Bormidě a část pravého křídla se přiblížila k Serravallu.

Suvorov se zaradoval, když se dozvěděl, že nepřítel sám opustil těžce dostupné horské soutěsky a směřuje do roviny. Nemusel už podnikat namáhavý horský pochod.

„Mladý Joubert se k nám přišel učit,“ řekl, „dáme mu tedy lekci . . .“

(3)

Joubert nevěděl o pádu Mantovy a předpokládal, že jsou k ní i nadále připoutána Krayova vojska. Zjevně podcenil síly spojenců. Zatímco Francouzi ve dvou skupinách, z nichž jedné velel Saint Cyr a druhé Perignon, postupovali směrem na Novi a Tortonu, rozmístil Suvorov svou čtyřiašedesátitísícovou armádu tak, aby nepřítel všude narazil na předsunuté jednotky. Doufal, že předstíraným ústupem předvoje vyláká Joubertova vojska z hor. Tento manévr – záměrný ústup na místo příhodné k boji – byl v 18. století něčím zcela novým.

3. srpna 1799 před svítáním se Francouzi přiblížili k Novi. Bagration, který zde stál s částí předvoje, začal ustupovat. Levé křídlo nepřítele se pohnulo dopředu, ale pak se zastavilo. Joubert vyjel na kopce v okolí Novi a pochopil, že udělal chybu. V dalekohledu uviděl celou spojeneckou armádu rozestavenou na Tortonské rovině. Pochod Francouzů přes hory tedy neměl žádný smysl a navíc jejich armádě hrozila zkáza.

Nabízelo se jediné správné řešení – návrat do hor, do vyhledového Janova, i když by tím utrpěla Joubertova reputace. Nová válečná rada nedospěla k žádným závěrům. Francouzi měli štěstí, že krajina, v níž stáli, tvořila velice výhodnou ochrannou čáru. Chránily je příkré severní svahy Apenin, snižující se směrem k západu od městečka Novi a pokryté terasovitě rozloženými vinohrady a sady. Jejich postavení obzvláště zvýhodňovaly hory, táhnoucí se od Serravalle na severozápad až k Novi.

Suvorov si vybral za svůj hlavní stan městečko Pozzolo Formigaro, před nímž stál Bagrationův předvoj. Celý 3. srpen strávil maršál v sedle. Před linií rozvinutých praporů zalehla v obilí rojnice myslivců. Suvorov, oblečený jen do bílé košile, k nim přicválal, aby si prohlédl nepřátelské postavení. Byl už rozhodnut k útoku, neboť se obával, že Joubert zase odtáhne. Francouzští generálové, pozorující nepřítele dalekohledy z okolních kopců, poznali vrchního velitele spojenců. Nepřátelské strážní hlídky spustily silnou palbu, za nimi se začala formovat jízda. Velkokníže Konstantin Pavlovič se obával, aby Francouzi nějak neohrozili polního maršála, a poslal mu proto jako ochranu dvě čety rakouských dragounů. Ale Suvorov se brzy vrátil zpátky. Při promýšlení dispozic si byl naprosto jist vítězstvím a výborně naladěný složil Melasovi německé verše, v nichž opěvoval bodák a šavli, proklínal „ohavný ústup“ a Kraye nazýval hrdinou.

Se vzkazem se k Melasovi vypravil Arkadij Suvorov. Maršálův syn, vysoký, urostlý plavovlasý krasavec a silák, byl velice chytrý, ušlechtilý a přímý. Jeho smělost vyvolávala nadšení i v těch největších odvážlivcích. Nedostalo se mu však potřebného vzdělání ani patřičné výchovy, udělal sice skvělou kariéru, ale žil velice nespořádaně. Vojáci ho zbožňovali. V pětadvaceti letech velel divizi a utonul v roce 1811 při záchraně řadového vojáka. Svou smrt našel ve vodách Řimniculu, na jehož březích jeho otec rozdrtil Turky.

Ve svých patnácti letech byl už generálmajorem a sloužil jako pobočník u svého otce.

Podle plánu, sestaveného polním maršálem, mělo Krayovo silné uskupení (kolem dvaceti sedmi tisíc vojáků) hned ráno zprava, západně od Novi, zaútočit na levé křídlo Francouzů a upoutat na sebe hlavní síly protivníka. O něco později měly zahájit útok východně od Novi dva ruské sbory – Derfeldenův a Rosenbergův, a dva rakouské – Melasův a Alkaniho. Jejich úkolem bylo zabránit Joubertovi v ústupu a obklíčit jeho armádu.

„V tomto pozoruhodném operačním plánu jsou obsaženy nové myšlenky, jež Suvorov poprvé uplatnil v praxi,“ napsal sovětský badatel, plukovník A. N. Bogoljubov. „Útok na nepřístupné postavení, obsazené osmatřicetitísícovou francouzskou armádou, by i při dvojnásobné přesile bez odpovídajícího manévru skutečně neměl žádný smysl. Proto se Suvorov rozhodl vzbudit dojem, že k hlavnímu útoku dojde na druhořadém úseku fronty. Tento útok byl svěřen silné Krayově skupině . . . Hlavní úder nebyl zasazen současně s vedlejším, ale až za několik hodin po Krayově útoku. Hlavní útočné síly byly rozčleněny do hloubky – v první linii bylo dvacet tři tisíce lidí, ve druhé čtrnáct tisíc, vojska druhé linie přitom zaujala výchozí postavení ve vzdálenosti deseti až patnácti kilometrů za první. A konečně i fakt, že Suvorov vedl hlavní úder na pravé křídlo Francouzů, tedy na nejdůležitější úsek fronty, svědčí o jeho schopnosti správně odhadnout terén z hlediska operačního.“

4. srpna před svítáním se ozval první výstřel z děla. Kray vedl svá vojska proti levému křídlu Francouzů. Bellegardův a Ottův oddíl zaútočily čelně a Seckendorfovův malý oddíl obešel nepřítele podél řeky Lemme. Francouzi ještě nestačili zaujmout postavení, a zahájili proto boj z chodu. Byly odraženy přední oddíly jejich jízdy a potom došlo k přestřelce. Joubert se tryskem hnul k předsunuté rojnici střelců a náhle klesl k zemi zasažen kulkou. Jeho poslední slova byla: „Marchez, marchez toujours! Postupujte, stále postupujte!“ Jeho smrt až do konce bitvy před vojáky tajili a velení převzal Moreau.

Přední voje Krayových vojáků dosáhly úpatí hor, přeskupily se do kolon a začaly stoupat, zatlačující Lemoignovu divizi. Kolem osmé hodiny ráno vzplanul boj na celém západním úseku fronty. Moreau poslal pro posily. Přichvátala Grouchyho divize a Colliho brigáda a obě udeřily na křídla Rakušanů. Kray posílal stále nové důstojníky k Bagrationovi a žádal ho, aby dovolil zahájit útok i na levém křídle spojenců, ale ruský generál nechtěl porušit dispozice. Sám už byl také celý nervózní a posílal k Suvorovovi pobočníky a ordonanční důstojníky, ti se však nevraceli. Nakonec se sám vypravil do Pozzola Formigara.

Cestou potkal jednoho z posílů a ten mu hlásil, že velitel spí zabalen do

pláště. Bagration se polekal a pomyslel si: „Co to má znamenat? Proboha, snad není mrtev?“ Pobídl koně ostruhami.

Generálové stáli v čele kolon. Bagration k nim přijel a uviděl Suvorova, jak leží na zemi zabalen do svého starého pláště z tmavomodrého tenkého sukna. Sotva Bagration prohodil několik slov s generály, maršál shodil plášť a vyskočil:

„Bože můj, usnul jsem jak špalek! Je nejvyšší čas!“

Po celou tu dobu ležel a poslouchal rozhovory generálů i pobočníků příjíždějících přímo z bojiště. Přitom si promýšlel další postup. Nyní, po čtyřech až pěti hodinách boje, byli Francouzi nuceni nasadit do boje západně od Novi všechny své hlavní síly – asi pětadvacet tisíc lidí. Kray tedy splnil svůj úkol. Suvorov znovu přelétl pohledem postavení, rychle se vyptal Bagrationa na podrobnosti a potom jemu a Miloradovičovi nařídil, aby zaútočili ve směru k městečku Novi, ležícímu mezi dvěma řekami na samém úpatí hor.

Ruský předvoj vyrazil vpřed tak směle, že Francouzi nevydrželi jeho nápor a ustoupili do Novi. Rusové se stočili kolem města doprava a pod palbou děl a kartáčů stoupali do hor. Francouzské střelce nebylo skoro vidět, zato kolony, které se zastavovaly před nesčetnými příkopy a ploty, byly dobrým terčem. Předvoj utrpěl obrovské ztráty. Tři nepřátelské baterie, skryté za hřebenem hory, kde jim nemohla ublížit ruská děla, nepřetržitě pálily. Ke všemu ještě vystoupil z Novi generál Gardanne a udeřil na levé křídlo útočníka. Málo početná Bagrationova vojska ustupovala pod ochranou kozáků a rakouských dragounů.

Právě v tom okamžiku se objevila čerstvá divize Francouzů, vedená Vatrengem. Republikánský generál opožděně postupoval k Novi a teď se jeho čelní kolona náhodně střetla s ruským křídlem. Suvorov okamžitě poslal proti nepříteli velkou část Miloradovičova vojska a nařídil Derfeldenovi, aby se urychleně přesunul k Novi.

Miloradovič a Bagration teď postupovali vlevo od městečka a donutili Vatrengovu přední brigádu k ústupu, ale útok se ani tentokrát nezdařil. Gardanne znovu vyvedl svá vojska z Novi a udeřil na Bagrationovo pravé křídlo. Dvě Vatrengovy brigády, které právě dorazily na místo boje, zaútočily bodáky na Miloradovičovo levé křídlo. Celý levý úsek spojenecké fronty byl ohrožen. Vtom se však objevily Derfeldenovy kolony, spěchající na pomoc svým spolubojovníkům. Vyrovnaná linie Rusů postupovala kupředu za zvuku bubnů a s rozevlátými prapory, jako při cvičných manévrech. Francouzi ustoupili na hřeben hory, a tam pak vzplanul zuřivý boj. Na Rusy dopadlo krupobití nepřátelských kulek a kartáčů. Protivník bojoval velice odhodlaně. Ani druhý Derfeldenův útok se nezdařil, neboť neměl dost sil, aby umlčel rachotící baterie. Náhle hustá kolona nepřátel protrhla rozvinutou linii kombinovaného praporu a moskevského granátnického pluku. Mezi ustupujícími vojáky se objevil maršál, který se neustále zdržoval na nejnebezpečnějších místech bojiště. Rychle projížděl kolem řady a mocným hlasem velel:

„Ke mně! Sem, bratři! Vyrovnat řady!“

Okamžitě k němu přijel Derfelden a maršál se na něho rozzlobeně obořil:

„Proboha! Vždycky musíš mít zálohu!“

Vzhůru svahelem už běžel záložní prapor pěchoty.

„Bratři!“ obrátil se Suvorov k vojákům. „Vpřed! Jsme Rusové! Útoč bodákem! Bij pažbou! Nezůstávej pozadu – rychle vpřed! Rozmáchni se, až se ti hlava zatřese! Vpřed!“

Granátníci pronikli do francouzské baterie. Sotva ji obsadili, objevila se nová kolona v tmavomodrých uniformách a třírohých kloboucích. Plukovník Charlamov a generálmajor Jakov Tyrtov jako jeden muž vykřikli:

„Sem, chlapi! Obráťte děla! Nabíjejte! Do toho!“

Granátníci bleskově obrátili nepřátelská děla, nabili je kartáči a vystřelili salvu na kolonu. Ta zakolísala a rozpadla se. Charlamov, vysoký prostovlasý stařec, třímající v rukou dvě pistole, se postavil do čela vojáků:

„Kupředu, chlapi! A na bodáky! Hurá!“

Francouzi sice utekli, ale hřeben hory stále nebyl dobyt. Už se překlenulo poledne a spojenci ještě neudolali nepříteli. Vojáci byli u konce svých sil, padali slabostí a žízni, i lehce ranění umírali z vysílení.

Snad za celou dobu své mnohaleté vojenské služby se Suvorov neseťkal s tak zuřivým odporem. Před jeho očima byl odrážen jeden útok za druhým. Generálové se ho snažili uklidnit, ale on jim jen vášnivě tvrdil, že porážku nepřezijí. Namítali mu, že odražený útok ještě neznamená porážku, ale to on sám dobře věděl. A kromě toho tušil, že už brzy dojde k rozuzlení bitvy. Bylo zřejmé, že protivník nasadil do boje všechny své síly, zatímco spojenci měli v záloze Melasův devítitisícový sbor a ještě dále na sever, před Tortonou, silný sbor Rosenbergův. Suvorov přikázal Melasovi, aby postupoval podél řeky Scrivie směrem k Serravallu a udeřil na týl francouzské armády. Rosenbergova vojska nechal v klidu, což samo o sobě svědčí o tom, že ve skutečnosti o vítězství nepochyboval. Přestože Melas postupoval poměrně pomalu, ve tři hodiny odpoledne už vpadl do boku Vatrengově divizi. Když se ozvala ohlušující palba z děl a pušek, vyrazili zároveň s ním vpřed i Kray s Derfeldenem. Dvě Melasovy kolony už došly k Serravallu, zahrnaly odtud legionáře Dabrowského, obsadily městečko Arquatu v týlu nepříteli a zahrnuly doprava, aby se mohly spojit se zbývající částí oddílu.

Vatrengova divize se držela jen s velkým úsilím. Cisalpinská legie se při prvním náporu dala na útek, stržena svými důstojníky. Francouzům přijel na pomoc velitel pravého křídla Saint Cyr s jednou polobrigádou a podařilo se mu Melase zastavit. Vatrengova divize se vzpamatovala a přešla do protiútoků. Ukořistila dvě děla a zajala rakouského generála. Zdálo se, že spojence opouští štěstí, avšak nad městem Novi a v horách se už ozývalo mohutné „Hurá!“ Po krvavém boji zblízka se Derfeldenovi podařilo proniknout do Novi.

Moreau byl zcela vyveden z konceptu. Když se ho později ptali na Suvorova, odpověděl: „Co lze říci o generálovi, který je tak nadlidsky vytrvalý a raději sám zahyne a nechá padnout celou armádu do posledního muže, než by o jediný krok ustoupil?“

Bitva byla velice krvavá, neboť obě strany bojovaly mimořádně úporně a zuřivě. Spojenci ztratili na osm tisíc lidí, Francouzi přes deset tisíc. Zahynul Joubert, divizní generál Vatreng a brigádní generál Gareau. Mezi čtyřmi tisíci

šesti sty zajatců byli i generál Perignon, divizní generálové Grouchy a Colli, brigádní generál Partouneaux.

(4)

Sotva umlkly výstřely nad horami Novi a v táboře nastal klid, objevil se Suvorov v malém domku, kde sídlil štáb. Byl od hlavy k patě pokryt prachem.

Fuks mu už přichystal na stole všechno potřebné k psaní hlášení a rozkazů. Když ho vojevůdce spatřil, nadšeně zvolal:

„Konec – je boj nám chloubou! Ty buď mou hláskou troubou!“

Bylo už k sedmé hodině večer, ale vedro se nezmírnilo. Suvorovovi oznámili, že od obležené Tortony přijel Rosenbergův důstojník. Byl okamžitě pozván dál. Hlásil Suvorovi, že Rosenberg čeká se svým záložním sborem na jeho pokyny.

„Dobře, příteli,“ řekl Suvorov a nařídil Fuksovi, aby Rosenbergovi napsal, že má hned nazítří začít energicky pronásledovat rozbitou francouzskou armádu.

Mladý důstojník si s dychtivou zvědavostí prohlížel vrchního velitele, jehož jméno znělo po celé Evropě. Potom přišli štábní důstojníci a Suvorov jim nadiktoval ještě několik rozkazů, týkajících se ofenzivy spojeneckých vojsk přes Apeniny. Zároveň se měl od Toskánska přiblížit k Janovu generál Klenau, který se už dříve vydal podél pobřeží. V dané chvíli by už měl být u bran Santa Maria.

Znenadání se Suvorov obrátil k poručíkovi:

„Byly pod Tortonou založeny miny?“

„Nevím, Vaše Jasnosti,“ ujelo důstojníkovi.

Maršál uskočil, jako by ho uštkl:

„Nic neví! Je to nebezpečný člověk! Chyťte ho!“

Začal pobíhat po pokoji.

Nakonec se uklidnil a předal zahanbenému důstojníkovi zapečetěný rozkaz. Přitom mu řekl:

„Musíte vědět všechno! Příště si dejte větší pozor!“

K veliteli přijel také Melas doprovázený rakouskými generály. Suvorov ho objal, pochvalně se vyjádřil o statečnosti Rakušanů, ale neodpustil si poznámku:

„Nezdržovat se! Nepoddávat se unterkunftu! Vpřed, vpřed!“

„Ach ano, zapomněl jsem – vy jste přece generál Vpřed,“ zavtipkoval starý Melas.

„Správně, otče Melasi! Ale občas se ohlédnu i dozadu! Ne abych utíkal, ale abych útočil! A my k tomu teď máme vhodnou příležitost.“

„Vždyť s sebou nemáme potraviny ani muly pro výstup do hor.“

Suvorov se zachmuřil.

„Nařizuji Vaší Excelenci, aby co nejrychleji sehnala muly a potraviny,“ řekl pevně. „Jinak bude generál Klenau na francouzskou armádu sám.“

„Moje Excelence už obdržela rozkaz dvorní válečné rady k návratu do Toskánska, a než dostane další pokyny, nesmí nic podnikat,“ odpověděl Melas. „Chtěl bych vás, Vaše Jasnosti, seznámit i s dalšími dispozicemi dvorní válečné rady. Generál Fröhlich má s devíti tisíci vojáky obnovit v Toskánsku pořádek a odzbrojit domobranu. Jeho Excelence generál Bellegarde byl odvolán do Vídně a hrabě Hohenzollern odjel s diplomatickým posláním do Florencie . . .“

Protože Suvorov mlčel, Melas ještě dodal:

„Uvedený nejvyšší rozkaz musí být bezodkladně splněn, proto jsem ho už ohlásil na patřičných místech a učinil jsem nezbytná opatření.“

Ruský vojevůdce, který byl ještě před několika hodinami svěží, chlapecky veselý a nadšený slávou, náhle pocítil strašnou únavu a slabost. Když Rakušané odešli, musel si Fuks sednout ke stolu a maršál mu nadiktoval dopis pro náčelníka vojenské správy a carova oblíbence Rostopčina:

„Můj ctěný pane, hrabě Fjodore Vasiljeviči!

Všemohoucí nám popřál nové vítězství. Nově jmenovaný vrchní velitel, generál Joubert, si chtěl získat důvěru vojsk, a sestoupil proto 4. srpna s hor s více než třicetitisícovou armádou. Spojenecká armáda nechala za zády Gavi, zaútočila na něho a po krvavé bitvě zvítězila.

Mne to však netěší. Rozkazy, které mi neustále posílá dvorní válečná rada, mi podlamují zdraví, a nemohu zde proto déle sloužit. Chtějí řídit operace ze vzdálenosti 1000 verst, nevědí, že tady jsme nuceni každou minutu měnit jejich rozhodnutí. Dělají ze mne exekutora jakéhosi Didrichsteina a Türpina. Takové jsou tedy nové rozkazy vídeňského kabinetu . . ., z nichž vám bude zřejmé, proč tu nemohou déle zůstat. Prosim Vaši Jasnost, aby to oznámila Jeho carskému Veličenstvu, stejně jako to, že po janovské operaci formálně požádám o odvolání a odjedu odtud. Nemám sil psát dál.“

Suvorov teď mohl vyčlenit k pronásledování Francouzů jen Rosenbergův sbor. 5. srpna časně ráno ruské kolony opustily Novi a vystoupily po příkrých svazích hor. Ruští vojáci před sebou uviděli množství zabitých Francouzů. Očitý svědek vzpomíná, že jich bylo víc než snopů obilí na tom nejúrodnějším poli. Granátníci smekali, křížovali se a prostými slovy se modlili.

K desáté hodině večer se sbor zastavil ve vinohradech naproti strmé hoře žlutohnědé barvy, kterou obsadil nepřítel. Generál Rosenberg přikázal, aby všichni stáli tiše, a protože vyšel úplněk, museli si granátníci otočit čepice, aby se měděné erby neleskly v jeho svitu. Za svítání spatřili Rusové horu v celé její mohutnosti. Byla poseta Francouzi, kteří ve spěchu ustupovali. Rosenberg váhal. Až kolem osmé hodiny se dal sbor do pohybu. Vojáci i důstojníci reptali:

„Jak to? Mít nepřítel na dosah ruky a pustit ho? To přece nemají Rusové ani Suvorov ve zvyku!“

Rosenberga neměli v armádě rádi, přisuzovali mu chyby jiných a dokonce i sám Suvorov sdílel tuto předpojatost. Teď se však dopustil zjevné chyby. Moreau získal čas. Před polednem vojska došla k Serravallu. Vedle malé pevnosti, přilepené k sráznému svahu hory, seděl na koni donský kozák s píkou

v ruce. Znamenalo to, že klíčové místo janovských hor je opět v rukou spojenců. Mezi třetí a čtvrtou hodinou prošel sbor kolem pevnosti Gavie, na jejíchž hradbách vlál bílý prapor.

Teprve 6. srpna dohonili Rusové ustupující Moreauovy zadní voje. Několik praporů na Francouze zaútočilo bodáky, zahnal je z hor a pronásledovaly tři nebo čtyři versty. Nebyla to bitva, ale krvavá jatka. Čtyřtisícový nepřátelský oddíl přestal existovat. Sto třicet lidí padlo do zajetí, mnozí padli a většina vojáků se rozutekla. Pronásledování však bylo na samém začátku přerušeno.

Pokyny dvorní válečné rady Suvorova přinutily, aby dal všem oddílům rozkaz k návratu na výchozí postavení. To zachránilo zbytek Moreauovy armády. Generál Klenau se mezitím rozhodl, že neuposlechne rozkazu dvorní válečné rady a bude se řídit původními rozkazy vrchního velitele. Došel po pobřeží skoro až k Janovu. Protože ho však nepodpořily hlavní síly, musel ustoupit a ztratil při tom několik set lidí.

Znepokojivé zprávy přicházely také ze Švýcarska a z oblastí sousedících s Francií. Generál Masséna zatlačil Rohanovu a Strauchovu brigádu, obsadil Simplon a Svätý Gotthard, a otevřel si tak cestu k úderu do týlu italské armády. K pevnosti Coni se blížila francouzská armáda Championetova.

Suvorov utábořil svá vojska u Asti, městečka mezi Turínem a Tortonou, které mu zajišťovalo výhodnou polohu pro případ útoku nepřítele ve směru od Coni i ve směru od Janova. Maršál dal rozkaz k novému obléhání tortonské citadely, posledního ohniska odporu v severní Itálii.

11. srpna nepřátelské strany uzavřely oboustranně výhodnou dohodu. Posádka se zavazovala, že se po dvaceti dnech vzdá, jelikož jí do té doby nevysvobodí francouzská armáda. Druhá strana přislíbila, že vojáci ani důstojníci nebudou zajati a budou se moci vrátit domů.

Tři týdny, které Suvorov strávil v táboře u Asti, se staly dobou triumfu velkého стратега. Ze všech stran se sem sjížděli cizinci, aby se podívali na vítězného vojevůdce. V mnoha zemích se objevily články, brožury, portréty, karikatury, medaile a pamětní odznaky, oslavující ruského polního maršála. V Německu byla vyražena medaile se Suvorovovým profilem a latinským nápisem na lící straně: „Suvorov – miláček Itálie.“ Na rubu bylo napsáno: „Postrach Galů“. Ruský zástupce v Brunšvicku Grimm, kterému maršál po ukončení války v Polsku daroval svůj miniaturní portrét, psal, že si ho k němu přicházejí prohlédnout celá procesí.

V londýnských divadlech byly na počest Suvorova přednášeny verše. Staly se módními Suvorovovy pirohy, účes à la Suvorov . . . „Zahrnují mne poctami,“ psal ruskému vojevůdci Nelson, „ale dnes se mi dostalo té nejvyšší pocty: řekli mi, že se vám podobám.“

Angličtí umělci obdařili vítěze nad Francouzi těmi nejfantastičtějšími rysy. Na jedné karikatuře byl zobrazen „jako tlustý, opilý kondotier s dýmku v zubech, který za sebou do Ruska bohorovně vede na oprati spoutané členy francouzského Direktorata, jejichž uplakané obličej vyjadřují hluboký zármutek a sepjaté ruce prosí o slitování . . . Druhá karikatura, jež se také vztahuje k Suvorovovým vítězstvím, ho zobrazuje, jak požírá Francouze, kteří od něho prchají na všechny strany, ale on po nich šlape nohama, napichuje prchající na obrovské vidličky a hltavě je pojídá.“

Král Karel Emmanuel projevil přání sloužit v armádě pod jeho velením, nazval ho „nesmrtelným“ a jmenoval ho „velkým maršálem piemontských vojsk a královským grandem“ s dědičným titulem „prince a královského bratrance“.

Suvorov vtipně reagoval na tyto projevy přízně. Když mu ohlásili, že se dostavil krejčí, aby mu vzal míru na uniformu velkého maršála Piemontu, okamžitě se zeptal:

„Jaké je národnosti? Jestliže to je Francouz, budu s ním mluvit jako s mistrem jehly. Je-li to Němec – jako s kandidátem, magistrem nebo doktorem Uniformologické fakulty. A bude-li to Ital, tak jako s maestrem nebo virtuózem na nůžky.“

Když se dozvěděl, že krejčí je Ital, řekl:

„Tím lépe! Ještě jsem neviděl dobře oblečeného Itala. Ušije mi širokou uniformu, aspoň budu mít konečně prostor!“

Tmavomodrá uniforma, ve švech bohatě vyšívána zlatem, byla skvostná, což plně odpovídalo ješitnosti vládce malého státu.

Nezapomnělo se ani na Suvorovova komorníka Prochora Dubasova. Karel Emmanuel ho odměnil dvěma medailemi s latinským nápisem: „Za ochranu Suvorovova zdraví“. Na balíčku, zapečetěném velkou královskou pečetí, bylo napsáno: „Panu Proškovi, komorníku Jeho Jasnosti knížete Suvorova.“ Na starého sluhu projev královny přízně zapůsobil tak mocným dojmem, že s hlasitým nářkem odnesl balíček svému pánovi. Suvorov nepřikládal přízni sardinského krále příliš velký význam, a proto s potěšením využil této příležitosti k dalšímu ze svých kousků. Zavolał si Fuksa a zakřičel na něj:

„Jakže! Jeho sardinské Veličenstvo ráčilo poctit svou nejmilostivější pozorností i mého Prošku?! Sedni si a napiš, jak bude vypadat ceremoniál zítřejšího slavnostního předání medailí!“

Fuks si sedl a napsal:

„Za prvé: Proška musí být zítra střízlivý . . .“

„Co to má znamenat?“ předstíral Suvorov údiv. „Jakživ jsem ho neviděl opilého!“

„Nemohu za to, že já jsem ho zase nikdy neviděl střízlivého,“ namítl Fuks.

V druhém bodu se předpokládalo, že po předání medailí políbí Proška svému pánovi ruku. Suvorov s tím však nesouhlasil a žádal, aby nelíbal ruku jemu, nýbrž pověřenci sardinského krále markýzi Gabetovi.

Příštího dne proběhl ceremoniál přesně podle vypracovaných bodů, s výjimkou prvního. Suvorov se objevil ve zlatem se třpytící uniformě velkého maršála piemontských vojsk a Proška měl na sobě, bez ohledu na strašné vedro, sametový kaftan, k němuž byl zavěšen velký měšec. Tentokrát neobsluhoval a jenom stál jako solný sloup za Suvorovovou židlí. U stolu se pilo jakési zkvašené kyperské víno a připíjelo na zdraví Prošky Dubasova. Suvorov se tvářil velice vážně a slavnostně. Když Proškovi zavěsili na prsa obě medaile na zelených stuhách (na jedné z nich byl vyobrazen Pavel I. a na druhé Karel Emmanuel), pokusil se políbit Gabetovi ruku, ale ten se nedal. Suvorov

i Proška ho s křikem honili po pokojí a všichni tři přitom div neupadli. Tak spojoval maršál práci s kratochvílí a říkal tomu rekreace nebo rozptýlení.

V Rusku se už stalo Suvorovovo jméno legendou. Pavel I. mu psal:

„Nevím, co bych vám ještě mohl dát. Žádná odměna vás není hodna.“

Něco se však přece jen našlo. Byl vydán příkaz, aby byly „knížeti Italskému, hraběti Suvorovu-Rimnickému i v přítomnosti panovníka prokazovány všechny vojenské pocty, které přísluší Jeho carskému Veličenstvu.“

„Ruští orlové předstihli orly římské“

*Tento přechod byl až dosud ze všech
moderních přechodů Alp nejvelkolepější.*

B. ENGELS

(1)

Suvorovova vítězství v Itálii postavila ziskuchtivou Vídeň před nové problémy. Aby mohla bez překážek rozšířit své državy, snažila se teď zbavit ruských vojsk v Itálii a především samotného Suvorova. Skvělé úspěchy spojenců na italských bojištích vzbudily choutky i v dalších členech koalice. Anglie usoudila, že teď je řada na ní, aby využila ruských zbraní ke „zkročení“ Francouzů. Pod záminkou restaurace, tedy obnovy dřívějších pořádků, chtěla „vládkyně moří“ zkusit svého odvěkého konkurenta – Holandsko nebo alespoň zničit jeho mohutné loďstvo.

Podle nového plánu měla anglicko-ruská armáda odejít do Holandska, v Itálii zůstávala jen rakouská vojska a Suvorov s ruskými vojsky se chystal ke vstupu do Švýcarska. Předpokládalo se, že se tam spojí se čtyřadvacetitisícovým sborem Rímského-Korsakova a bude ohrožovat Francii vpádem na její území. Rakušané, kteří se až dosud zdržovali ve Švýcarsku, byli přesunuti na Dolní Rýn. Spojenci – Anglie a Rakousko – tedy měli na starost slabě zajištěná francouzská křídla a nevelká a nesourodá ruská expediční armáda se

měla střetnout s osmdesáti tisíci zocelenými vojáky v čele s odvážným generálem Massénou.

Spojenci vzali v úvahu povahu ruského cara a skvěle využili jeho slabín. Přijal anglický plán i pozměňovací návrhy Rakouska, vyjádřil pouze lítost nad tím, že vpád do Francie byl odložen na příští rok. Největší význam pro něho mělo to, že ruské armádě a ruskému vojevůdci byla opět přisouzena nejdůležitější role.

Suvorov v duchu nesouhlasil s výsádkem v Holandsku a se vzájemným přemístováním obrovské masy vojska po celém válčišti v Itálii, Švýcarsku a Porýní. Armády, které se měly přesunout, byly načas zcela vyřazeny z účasti ve válce, což mohlo vést k řadě nebezpečných a nepředvídatelných komplikací.

„Budou-li z celku tohoto významného podniku vytrženy třeba jen malé kousky, zkrachujeme,“ znepokojoval se ruský maršál.

Nemohl především souhlasit s tím, jak rychle se měla podle názoru císaře Františka přesunout ruská vojska do Švýcarska. Moreau byl totiž stále ještě v Janově. Rusové navíc nebyli vůbec připraveni na válku v horách, kterou až dosud nepoznali, a neměli dokonce ani štábní důstojníky obeznámené s terénem.

„Nechápu chování vídeňského dvora,“ psal Suvorov v dopise Pavlu I., „když jediný pokyn Vašeho carského Veličenstva, aby se vojska vrátila do vašeho mocnářství, může zhatit všechny jeho domyšlivé plány . . .“

„Vídeňský dvůr by býval neměl žádný užitek z toho, kdyby se dotkl slávy a důstojenství ruského panovníka a jeho vítězných zbraní, neboť Rusko stále ještě bylo tou studnou, z níž muselo Rakousko pít,“ poznamenává k tomu A. Petruševskij. „Ne že by mu byly tak drahé jeho vlastní zájmy, ale jeho politikové byli tak krátkozrací a dosahovali svých cílů za pomoci tak nevybíravých prostředků, že díky Suvorovovi vyšla jejich falešná hra najevo dříve, než bylo záhodno, a vypadala jako znevažování důstojnosti jiných.“

Myšlenka na odsunutí Rusů z Itálie do Švýcarska, jehož osud byl Rakušanům stále více lhostejný, řídila všechny činy „brodfrasserů“, nenasytných žroutů, jak teď říkal vídeňským stratégům Suvorov. Čerstvé zprávy ze Švýcarska jen potvrzovaly tyto neveselé závěry. Když byla rakouská vojska posílena ruským sborem Rímského-Korsakova, měl arcivévoda Karel skvělou příležitost zasadit zdrcující úder Massénovu slabému levému křídlu, které stálo na druhém břehu Aare. Případné vítězství by vypudilo Francouze ze Švýcarska. V noci z 5. na 6. srpna udělali spojenci nesmělý pokus přejít Aare, říčku širokou asi dvě stě kroků. Aniž by se postarali o včasné přepravení předvoje, začali stavět mosty, dostali se do palby a s nepořízenou odtáhli zpět.

Rusové přijali arcivévodův postup jako nepřekonatelnou komedii, která byla sehraána jen proto, aby odvedla pozornost. „Bestimmtsager se domnívá, že Aare není možno přejít v mokrých pláštích . . . A pak, potřebuje unterkunft,“ ironizoval Suvorov. Německý vojenský historik K. Clausewitz se o tomto neúspěchu vyjádřil zcela jednoznačně: „Arcivévoda měl ještě před svým odchodem využít své zjevné převahy k tomu, aby na hlavu porazil Massénu. To, že to neudělal, nebyla opatrnost, ale zbabělost.“

Tou dobou se ruský maršál dozvěděl také o dispozicích vídeňského dvora,

kteří už neměly daleko ke zradě. V souhlase s rakouským plánem arcivévoda Karel odváděl svá vojska ze Švýcarska, aniž by vyčkal, až se spojí ruské sbory rozdělené Alpami a prostory severní Itálie! Rímskij-Korsakov tak musel se svými dvaceti čtyřmi tisíci vojáky držet celou frontu dlouhou dvě stě verst proti celé Massénově armádě.

„Obdržel jsem zprávu, která mne velice překvapila,“ psal Suvorov Karlovi. „Vaše královská Výsost považuje za svou povinnost uvést do pohybu uvedený sbor ruských vojsk ve Švýcarsku tak rychle, že odchází s císařsko-královskou armádou, která až dosud byla ve Švýcarsku, do Švábska. Zkušenému vojevůdci musí být jasné, jak smutné následky bude tato změna nevyhnutelně mít pro Německo a Itálii. Jsem přesvědčen, že s ohledem na velké cíle spojené s obecným blahem nebude Vaše Výsost pospíchat se splněním rozkazu, který už možná dala. Jeho splnění by bylo v naprostém rozporu s našimi velkými záměry . . .“

Marné naděje! Jediné, co arcivévoda udělal, bylo, že bez ohledu na dvorní válečnou radu zanechal ve Švýcarsku Hotze s dvacetitisícovou armádou. Karel byl talentovaný vojevůdce a chápal, jak beznadějná bude situace Rímského-Korsakova. Podle původního plánu měl navíc Suvorov odejít do Švýcarska jen s Derfeldenovým sborem, který nestačil ani na to, aby zaměnil Hotzovy Rakušany. Maršál hořce žertoval, že musí „ke Korsakovovi dojet se svou suitou sám na svém Bucefalovi . . .“ Generálporučík Maxim Rebinder, který byl i přes svých šedesát let velice silný, zatínil své obrovské pěsti a říkal v kroužku důstojníků:

„Bože! Jak nízký je zrádný nevděk, kterým odplácení zachránci Rakouska Alexandru Vasiljeviči i nám přemoudřelí zástupci vrchní válečné rady! Jak jsou zaslepení a krátkozrací! Ale bude jim bez nás zle!“

„Ta sůva buď přišla o rozum, nebo ho nikdy neměla,“ napsal Suvorov o Thugutovi. Jako by předvídal osud Rímského-Korsakova: „Masséna na nás nebude čekat a vrhne se na Korsakova . . . I když nemám z ničeho strach, říkám, že proti nebezpečí Massénovy převahy málo zmohou má vojska, odtud i později . . .“

V Petrohradu zpráva o odchodu arcivévodovy ze Švýcarska málem způsobila naprostý rozchod s Rakouskem. Jen obava, že Vídeň uzavře separátní mír s Francií, zabránila Pavlu I., aby svou hrozbu splnil. Už dříve ruský car dovolil Suvorovovi, aby „v případě, že se nezmění dosavadní chování“ Rakušanů, shromáždil vojska na jednom místě a „postupoval nezávisle“. Pavel I. teď poskytl vojevůdci neomezenou moc: „Toto vám navrhuji a prosím, abyste mi odpustil. Rozhodnutí, jak postupovat dále, ponechávám na vás . . .“

Bylo třeba urychleně poskytnout pomoc Rímskému-Korsakovovi. 28. srpna 1799 brzy ráno vyšel Derfelden se svým sborem z Asti a Rosenberg z Rivalty směrem na Svatý Gotthard. Melas pokračoval v blokadě tortonského hradu, do jehož kapitulace, jak víme, zbývaly pouhé tři dny. Ale sotva se Rusové uložili k odpočinku, dal Suvorov rozkaz k okamžitému návratu. Moreau se totiž dozvěděl o přesunu ruských vojsk do Švýcarska a okamžitě sestoupil se třemi kolonami z janovských hor, zmocnil se Novi a snažil se osvobodit Tortonu. Suvorov pomohl Melasovi a Moreau se musel urychleně stáhnout

zpět do hor. 31. srpna francouzská posádka v souhlase s podmínkami kapitulace opustila tortonský hrad.

Při záchraně spojenců ztratili Rusové tři drahocenné dny, kterých skvěle využil Masséna.

(2)

Po odchodu arcivévody Karla byly rusko-rakouské síly ve Švýcarsku rozdrobené a rozptýlené. Domýšlivý generálporučík Rimskij-Korsakov podceňoval protivníka. Velkou část svého sboru umístil u Curychu, před řekami Limmatem a Aare. Třináct tisíc Rakušanů, kteří podléhali přímo generálu Hotzovi, zajišťovalo obrannou linii od Curyšského k Wallenstadtskému jezeru. Jižněji stály smíšené oddíly, jimž veleli Jelačič, Linken a Aufenberg. Francouzská armáda byla také roztažená, obsadila frontu od Basileje na Rýnu podél řek Aare, Limmatu, Albisu, Linthu a dále ke Svatému Gotthardu, ale její postavení bylo mnohem výhodnější. Masséna měl nejen značnou početní převahu, ale stačil navíc soustředit velké síly na důležité pozici u řeky Limmatu, tedy na svém levém křídle.

Plán, který Suvorov sestavil v Asti, předpokládal, že se co nejrychleji přiblíží k nepříteli, zaútočí na Svatý Gotthard a udeří na protivníka na pravém křídle a z týlu. Protože nechtěl ztrácet čas, rozhodl se pro nejkratší, ale velice namáhavou cestu. Podle pečlivě vypracovaných dispozic se měla nejdříve spojit Linkenova a Hotzova kolona a poté se připojit k Suvorovovým vojskům. Potom měli spojenci postupovat po obou březích Luzernského jezera až do Luzernu, tam se spojit se sborem Rímského-Korsakova a zaujmout postavení na pravém břehu Reussu a Aare.

Protože maršál vůbec neznal terén, zavolal si do Asti důstojníky rakouského generálního štábu. Bylo jich devět a vedl je podplukovník Weirother, který si podle slov Petruševského později získal „velkou, ale smutnou proslulost“ v napoleonských válkách. Není těžké si domyslet, že právě Weirother měl na starost konkretizaci plánu. Suvorov se musel chtít nechtě podřídit právě tomu „projektovanému unterkunftu“, kterému se tolikrát posmíval. „Unterkunft“ měl tentokrát značné výhody – znal totiž složitý terén budoucího bojiště. Ze stejného důvodu starý maršál naléhavě žádal rakouské velitele ve Švýcarsku, Hotze a Straucha, aby ho seznámili se všemi „místními překážkami a charakterem kraje“. Okolnosti tedy zkušeného vojevůdce donutily, aby se v mnohém spolehl na jiné.

Ruská vojska poměrně rychle postupovala k Svatému Gotthardu. Celý trén byl převážen okružní cestou přes Veronu, Tyrolsko a po severním břehu Bodamského jezera a polní dělostřelectvo směřovalo do Engadinského údolí a dále do Feldkirchu. Podle předpokladu měla armáda dostat dvacet pět horských děl, k jejichž obsluze byli vycvičeni někteří vojáci. Náklad byl naložen na soumary a vojáci šli bez zátěže, mnozí důstojníci nesli jen plášť, svinutý přes rameno. Vojska byla na nejvyšší možnou míru odlehčena. Povelky byly přesné, byl udržován vzorný pořádek. Vyrazili ve dvě hodiny v noci,

v deset si vojáci odpočinuli a dostali kaši, posílili se a několik hodin spali. Ve čtyři hodiny odpoledne, když se zmírnilo vedro, znovu vyrazili na cestu, šli šest hodin a v deset hodin večer dostali večeři.

Během druhého denního pochodu od Alessandrie se před nimi v dálce ukázal masív Alp, připomínající bouřková mračna. Podnebí se postupně měnilo, bylo stále drsnější, začalo pršet. Cesta přešla v širokou stezku. Nedaleko městečka Taverne obklíčily vojáky hory čnějící až do nebes.

Suvorov předpokládal, že dorazí k Svatému Gotthardu 6. září a 8. září podnikne útok na nepřátelské postavení. Melas ho ujišťoval, že v Bellinzoně očekává ruskou armádu tisíc čtyři sta třicet mulů, nezbytných k dalšímu postupu do hor. Když však velitel v čele svých vojsk po rychlém pochodu dorazil do Taverne, zjistil, že ho Rakušané opět podvedli.

„Nejsou mezi ani koně, je jenom Thugut, hory a propasti,“ psal a s hořkostí dodával: „Ale já nejsem malíř.“

Konstantin Pavlovič navrhl, aby bylo pro náklad použito kozáckých koní, ale neměli vaky ani nosná sedla. Suvorova to zneklidňovalo, psal Pavlovi, že pochod neměl žádný smysl a že ztratil „výhodu rychlosti“. Tou dobou bylo dopraveno několik set mulů, jejichž pohaněče ovšem Rakušané najali jen do Bellinzony. Suvorov je musel přemlouvát, aby zůstali s armádou po celý pochod. Asi po dvou nebo třech dnech dorazilo ještě několik set mulů. Uběhlo pět nepokojných a starostmi naplněných dnů a nocí.

Starý maršál ve svém nezbytném plášti a v tyroláku s širokým okrajem objížděl na svém kozáckém koníkoví tábor a povzbuzoval vojáky.

„Tam jsou bezbožní Francouzi,“ ukázal na sever směrem k horám. „A my se s nimi budeme bít jako Rusové! Hory jsou vysoké. Jsou v nich propasti, dravé proudy vody, ale my je přejdeme, přeletíme. Jsme přece Rusové! Až budeme lézt po skalách, budou na nepřítel střílet jen střelci. Střílejte málo, ale přesně. A ostatní rychle pronikají do rozvinutých řad protivníka. Až se tam dostaneme, bijte, bodejte, pronásledujte, nedopřejte jim oddech. Fronta je všude. Je hříšné zabíjet ty, kdo prosí o milost. Tomu, kdo padne, království nebeské. Živým čest, sláva, sláva, sláva!“

Vojáci mu s upřímnou oddaností odpovídali:

„Veď nás, otče! Veď, veď! Jdeme! Hurá!“

Ohnivák-Ogněv a ostatní staří vojáci si povšimli, že Suvorov o něčem tak usilovně přemýšlí, že se mu až změnil výraz tváře.

„Co se to děje s naším otcem?“ říkali si. „Není nemocen? Co bychom si bez něho počali? Nebo je snad před námi příliš mnoho Francouzů a on si myslí, že se s nimi nevypořádáme? Ale ať si je těch modrokabátníků třeba sto tisíc, všechny je skosíme nebo sami do jednoho padneme. Pravda, bratři?“

„Ano, máte pravdu!“ odpovídali jim mladí vojáci. „Když na to přijde, vypořádáme se nejen s modrokabátníky, ale i s císařskými bílými kabáty.“

Důstojníci vedli jiné rozhovory, neboť se lépe domýšleli, co dělá jejich maršálovi takové starosti.

„Alexandr Vasiljevič je už krajně znechucen unterkunftem, utrápen intrikami Rakušanů. Místo abychom šli a bili Francouze, zbytečně tu stojíme, a za všechno může Thugut.“

Toto jméno „se neslo vojskem jako boží trest, jako mor“. Rusové otevřeně mluvili o zradě a zbožňovali Suvorova.

Ruská armáda se vydala na cestu až 10. září. Vedle Suvorova se trmácel na kozáckém koníkovi Antonio Gamma, pětadesátiletý majitel domu, v němž se Suvorov ubytoval v Taverne. Osobnost polního maršála zapůsobila na starého Itala tak mocným dojmem, že zapomněl na svá léta, rodinu i hospodářství a následoval Suvorova do Alp. Později se stal průvodcem armády a byl jí mnohokrát prospěšný.

12. září se v městečku Dazio připojila k Derfeldenově koloně brigáda rakouského plukovníka Straucha. Odtud zbývalo už jenom deset verst do Airola, které obsadily předsunuté hlídky Lecourbovy divize. Clonou zářijového deště na příchozí pochmurně hleděl Svatý Gotthard. Úzká cesta se vinula údolím, které svíraly zvětralé skalní stěny, a ještě dále se ztrácela ve výši. Gudinoва brigáda, která střežila průsmyk, měla jen tři a půl tisíce mužů, ale terén znásoboval její síly.

Maršál si byl dobře vědom toho, jaké obtíže a riziko představuje útok na Svatý Gotthard, a poslal proto předem šestitisícový Rosenbergův sbor okružní cestou. Přesto se však rozhodl, že nebude čekat na Rosenberga, kterého mohly cestou zdržet jiné Lecourbovy oddíly, a zaútočí ve třech kolonách.

V pochmurném a mlhavém ránu 13. září vojska opustila Dazio a podle plánu se rozešla na různé strany. Bagrationův předvoj se vydal směrem doprava a začal pod nepřátelskou palbou stoupat po příkrých srázích. Levé koloně spojenců se podařilo obejít křídlo nepřítele.

Francouzi vystoupili výše a zaujali nové postavení. Dobře znali tyto nebetyčné masívy a cítili se v nich jako doma. Zaútočila na ně prostřední kolona – Fröhlichova divize posílená Povalo-Švejkovským. Nepřítel pomalu ustupoval, až vystoupil na sám vrchol hory.

V té době přišla Gudinovi na pomoc část Loisonovy francouzské brigády. Rovněž jejich postavení ještě více znesnadňovalo čelní útok. Rusové se sice odvážně vrhli kupředu, ale protože je střelci, ukrytí za útesy a balvany, mohli libovolně ostřelovat, útok uvázl. Vojska, povzbuzená přítomností Suvorova, se vrhla vpřed podruhé, ale ani teď se útok nezdařil. Bagration stále nepřicházel, ani o Rosenberga nebylo nic slyšet. Blížil se večer, bylo třeba počítat s tím, že už se brzo setmí. Francouzi se bránili neobyčejně úporně. Ale Suvorov byl ještě houževnatější. Dal rozkaz ke třetímu útoku. Vojska se šplhala vzhůru, a brzy poté se na zasněženém vrcholku objevili proti levému křídlu nepřítele Bagrationovi vojáci.

Rusové se drápali po útesech a skalách a s vynaložením nesmírné námahy postupovali stále výš. Vrchol hory se skrýl v mracích, lidé si v husté mlze navzájem pomáhali, vysazovali jeden druhého nahoru, opírali se o bodáky. Někteří měli přivázaný k nohám stupačky – háky určené ke šplhání na sloupy. Tak se předvoj vyškrábal přímo po příkrém srázu až na hlavní alpský hřbet a vydal se k městečku Hospis, ležícímu v sedle průsmyku, za zády Francouzů. K. Clausewitz nazval tento přechod „tím nejpodivuhodnějším hrdinským činem za celou dobu Suvorovova pochodu.“

Francouzi nečekali, že se objeví Bagration, opustili své postavení a začali

rychle ustupovat. Rusové měli vyhráno, ale draze za to zaplatili: na tisíc dvě stě jich bylo vyřazeno z boje. V Hospisu přivítal Suvorova starý šedovlasý převor kapucínského kláštera s řádovými bratry. V bouřlivých dobách a v zimních vánicích mniši vyhledávali na strmých a nebezpečných stezkách Svatého Gottharda zbloudilé poutníky a zachraňovali je. Představený kláštera pozval starého, vysíleného ruského vojevůdce do cely, aby si tam odpočinul a posílil se.

Vojáci utišili hlad brambory, hrachem a rybami. Suvorov byl veselý, vlídný, chválil klášterní bratry za jejich hrdinskou činnost a rozmlouval s převorem hned německy a hned zas francouzsky nebo italsky. Převor mu sdělil, že podle klášterních kronik byli Rusové na Svatém Gotthardu už před sto padesáti lety.

„Vida!“ zvolal maršál. „Jdeme tedy po stopách našich dávno zesnulých předků!“

Po krátkém odpočinku začali vojáci sestupovat s hory. Gudinovi přišel na pomoc sám velitel divize Lecourbe s posilami. Už vyrazil vstříc Suvorovovi, když se dozvěděl, že za jeho zády se hromadí Rusové. To dorazila dlouho očekávaná Rosenbergova kolona.

10., 11., a 12. září Rosenbergův oddíl, jehož předvoji velel Miloradovič, postupoval po úzkých stezkách, šplhal se na vysoké hory, spouštěl se do propastí. Musel přebrodit mnohé hluboké říčky, v nichž vojákům sahala voda až do pasu. Po všechny tři dny nepřetržitě lilo, noci byly tmavé a chladné, vál ostrý severní vítr. Denní pochody byly nekonečné, trvaly od časného rána až do setmění. Mnozí vojáci při rychlém pochodu uklouzli na srázných svazích a po hlavě se zřítily do propastí. 12. září, ještě za denního světla, došel oddíl do městečka Tavetsch. Zde se hory poněkud rozestoupily a cesta se zlepšila. V tornách měli zásobu sucharů už jen na tři dny.

Fjodor Vasiljevič Charlamov, jenž byl za italské tažení povýšen na generálmajora, vybral ze svého pluku sto sedmdesát lidí, které dobře znal, odvedl je asi tři sta kroků před linii sboru a tam se s nimi uložil na noc. Prikázal jim, aby byli připraveni k boji. Pohovořil si s vojáky a nařídil jim, aby si pevněji přivázali bodáky řemeny k puškám. Za svítání přestalo pršet a sbor pokračoval v cestě. Za nepočetnou skupinou kozáků na koních rychle postupoval předvoj a za ním ostatní pluky. Tak šli Rusové asi šest verst až k hoře Chrispalt.

Francouzské předsunuté hlídky ustoupily za vrchol hory. Miloradovič se stočil doleva, Mansurovův pluk doprava a Charlamov se svým azovským plukem udeřil na střed. Nepřítel se snažil udržet u svých zemljanek. Bodákový útok však Francouze donutil, aby sestoupili k jezeru Oberalp a zaujali tam nové postavení.

Když se Rusové vyšplhali na výšinu, spatřili hustou rojnici střelců, kteří zalehli za obrovskými balvany. Generálmajor Charlamov cválal na svém čerkeském koni v čele dobrovolníků a myslivců. Francouzi je zasypávali kulkami a kartáči.

Charlamov nedopřál nepříteli ani na chvíli oddechu, takže Francouzi zakolísali a utekli do údolí k vesnici Urseren.

Chýlilo se už k večeru, hory se zatáhly a údolí se skrylo v mlze. Major brigády, kterého Rebinder poslal na výzvědy, hlásil, že se nepřítel před

Urserenem seřadil do kolon a je připraven k boji. Rebinder rozkázal vojákům, aby co možná nejtíšeji sestoupili do údolí. Nepřítel je nezpозoroval. Na úpatí hory Rusové vytvořili bitevní linii. Na povel vystřelili salvu a s voláním „Hurá!“ se vrhli do boje na bodáky. Francouzi, zaskočení útokem, se dali na útěk.

Ačkoliv byl Fjodor Vasiljevič Charlamov dvakrát raněn, bez oddechu se hnal spolu s dobrovolníky za nepřítelem. Když ho potřetí ranil kartáč do ramene, spadl s koně. Vojáci se zastavili a obklopili ho.

„Chlapci!“ řekl jim. „Žeňte se kupředu, u mne zůstanou jen dva lidé. „Slyšíte, chlapci! S pomocí boží, běžte. Bodejte, pronásledujte, bijte! Já už více nejsem carovým sluhou. Všechny ode mne pozdravujte. Dlouho jsem s vámi sloužil, nevzpomínejte na mne ve zlém . . .“

Kvečeru přenesli vojáci raněného generála do vesnice a uložili ho v domě tamějšího kněze. Když ho lékař obvázal, upadl do bezvědomí. Dvě hodiny před rozbřeskem se probral, a když kolem sebe uviděl asi třicet svých nejoblíbenějších vojáků, řekl jim:

„Sbohem, chlapci! Jdete kupředu a já s vámi už nemohu jít. Škoda! Ale nedá se nic dělat,“ hořce zaplakal. „Bijte nepřítele! Ach Bože! Chtěl bych poslat pozdrav otci . . . ale není po kom . . .“ Potom přelétl pohledem všechny přítomné a obrátil se ke Starkovovi: „Ano, ty, můj odchovanče! Řekni příteli Maximu Rebinderovi, aby co nejsrdečněji pozdravoval našeho otce! Poslechni mne a udělej to. A tady máš mé požehnání,“ strhl si z krku křížek, a pak vytáhl hodinky. „Tady máš na věčnou památku na mne. Buď čestný, modli se k Bohu, ze všech sil sluj carovi a vlasti! Neopovaž se být zbabělý . . .“

Rosenberg se dopustil velké chyby, když se zpozdil s výstupem do Urserenu. Zaujal postavení na výšinách, a když uslyšel výstřely od Svatého Gottharda, domníval se, že protivník je ještě daleko a že je tedy ještě brzo na útok. A zatím by okamžitý útok na Urseren odřízl francouzská vojska na Svatém Gotthardu a ve vesnici Hospental a odsoudil by je ke zkáze a zajetí. Ale oba ruské oddíly dosáhly i bez toho značných úspěchů. Rosenberg a Derfelden ohrožovali Lecourbovu divizi ze dvou stran, a postavili tak jejího velitele před těžkou volbu.

Tento schopný a odvážný generál, pravý představitel vojenské školy revoluční Francie, přijal odvážné rozhodnutí. Mohl by býval klidně odejít přes pozvolný průsmyk na západ do údolí Vallisu. Ale to by Suvorovovi umožnilo, aby se bez překážek dostal k luzernskému jezeru, kde kotvilo francouzské loďstvo. Lecourbe se zachoval tak, jak by se asi zachoval Suvorov. Dal vypálit výstražnou salvu na ruský tábor, potom poslal celé své dělostřelectvo do řeky a v noci odváděl vojska přes divoký horský hřbet Betsberg s úmyslem obejít Urseren, kde stál Rosenberg. Celou noc se Francouzi šplhali do hor, převalili se přes hřbet, k ránu sestoupili, a znovu se tak postavili do cesty ruské armádě.

Derfeldenovi vojáci, kteří se sotva drželi na nohou, se na noc utábořili kolem vesnice Hospental. Bylo chladno a sychravo, lidé mrzli i u rozdělaných ohňů. Asi čtyři versty od nich probleskovaly noční tmou ohně druhého tábora. V něm byl Rosenberg. Ale oba tábory považovaly ten druhý za nepřátelský. Před

půlnocí poslal Suvorov Hotzovi a Rinskému-Korsakovovi zprávu, že Svatý Gotthard padl, vojska dorazila do Hospentalu a hned zítra budou pokračovat v útoku, takže doufá, že se večer dostane do Altdorfu, jak předpokládaly dispozice.

Rusy však vpředu očekávala ještě strašnější překážka, než byl namáhavý výstup na Svatý Gotthard – Urnerloch a Čertův most, dvě tak úzké soutěsky, jaké se snad jinde na světě nenajdou.

(3)

Cesta z Hospentalu vedla podél toku Reussu, který se čím dál tím rychleji řítí úzkou soutěskou sevřenou horami. Po jedné verstě se cesta zařezávala do skal, které příkře spadaly do koryta řeky. V roce 1707 jeden zkušený italský minér prorazil ve skále tunel, kterému se říkalo Urnerloch – Urnerská díra. Byla to skutečně díra dlouhá osmdesát kroků, téměř zaokrouhlená, tmavá, vlhká a tak úzká, že jí sotva prošel mul s nákladem. U východu z tunelu cesta tvořila jakýsi převis přilepený k strmé skále a pak v přímém úhlu klesala k Reussu, nad nímž se tyčil oblouk Čertova mostu. Voda se tu řítí dolů v několika vodopádech, jejichž řev a dunění se rozléhalo daleko do okolí. Z mostu se cesta opět prudce stáčela a až před vesnicí Göschenen se rozbíhala do volného prostoru.

14. září v šest hodin ráno vystoupil Suvorov z Hospentalu, spojil se v Urserenu s Rosenbergem a dopředu poslal Miloradovičův předvoj. Až k Urnerské díře nechával protivník Rusy na pokoji, neboť byl zřejmě přesvědčen, že jeho postavení je nepřístupné. Před vchodem do této pochmurně zející umělé jeskyně přivítali Francouzi předvoj dělostřeleckou palbou a výstřely z horského děla, které bylo ukryto v tunelu. Tři sta odvahlivců se vyšplhalo nahoru, aby Urnerloch obešli. Druhý oddíl, který tvořilo dvě stě myslivců vedených majorem Fjodorem Trevoginem, sestupoval k Reussu po srázném skalnatém svahu, vysokém sto padesát metrů. Pod nepřetržitou nepřátelskou palbou, riskující, že se mohou každou chvíli zřítit do propasti, dosáhli myslivci kamenitého koryta, přešli řeku a pak se začali škrábat nahoru po příkrém břehu.

Obránci Urnerlochu ustoupili, protože se báli, že budou odříznuti. Generálmajor Mansurov zamířil do tunelu a zatlačil je až k východu u Čertova mostu. Když první vojáci došli k rozevřené propasti, nemohli už couvnout. Na úzké cestě vznikla zácpa. Na ustupující Francouze i Rusy, kteří se na ně tlačili, začaly dopadat koule a kartáče. Mnozí se neudrželi a zřítili se do propasti.

Rusové se vrhli k mostu. Francouzům se ho podařilo poškodit. Hlavní oblouk naštěstí zůstal celý, ale po druhém zůstala jen obrovská díra. Trevoginovi myslivci však už zatím přešli po příkrém levém břehu. Ustupující Francouzi stále ostřelovali most. Rusové rozebrali seník, který našli nedaleko mostu, a přitáhli klády. Důstojníci, kteří se stále drželi vpředu, svázali klády svými šerpami. Kníže Meščerskij, třetí z tohoto rodu, vstoupil na vratkou lávku, byl však vzápětí sražen smrtící kulkou. Stačil ještě říci:

„Přátelé, nezapomeňte na mne v hlášení . . .“

Suvorovovi bohatýři přebíhali na druhý břeh po úzkých kládách, riskující, že se zřítí do propasti. V tu chvíli se zleva od skalního výběžku přiblížil třiadvacetiletý generálmajor Nikolaj Kamenskij s archangelorodským plukem. Už večer dostal rozkaz, aby postupoval za Lecourbem přes Betsberg a obešel Urnerskou díru a Čertův most. Teď jako služebně nejstarší převzal velení. Nedopřál nepříteli, aby se vzpamatoval, a vyhnal ho ze soutěsky. Kamenskij, syn významného vojevůdce a polního maršála, si chtěl zasloužit Suvorovovu pochvalu. Přišel k armádě těsně před švýcarským tažením a vojevůdce, který zapomněl na neshody s jeho otcem, mu tehdy vlídně řekl: „Syn mého přítele bude spolu se mnou sklízet vavříny, jako jsme je kdysi sklízeli s jeho otcem.“

Cesta se čtyřikrát stáčela z jednoho břehu Reussu na druhý. Nepřítel se snažil zničit všechny čtyři mosty, ale Kamenskij se na něho stále tlačil. U městečka Wassen se Francouzi pokusili o obranu, ale nevydrželi nápor a ustoupili za most, který za sebou Lecourbe stačil zbořit.

Staří vojáci chválili mladého Kamenského:

„Vida hraběte! Běží a leze spolu s námi kupředu. Chlapík! Je jako jeho otec Michail Fedotjevič. Jenže ten byl prchlivý, a tenhle má dobré srdce a má rád vojáky.“

Když Kamenskij přinesl maršálovi ukázat svůj dopis otcí, Suvorov na něj připsal: „Váš syn je odvážný mladík, starý generále!“

Hlavní síly Rusů zatím čekaly na pravém břehu Reussu, až bude opraven Čertův most. Rakouští sapéři ho velice důkladně změřili, rozvázně se radili, ale do práce se nepouštěli. Generál Rebinder ztratil trpělivost a zavolal si z pluků vojáky, kteří znali tesařinu. Na jeho výzvu se přihlásilo přes sto tesařů. Vytrhli Rakušanům z rukou jejich nástroje a dali se do práce. Zakrátko byl most hotový.

„Ja, fertig!“ divili se sapéři. „Das ist gut! Ano je hotov! To je dobré!“

„To koukáte, co? Vy byste až do večera jen žvanili a skutek utek!“ řekl jim voják, který řídil práci.

Po Rebinderově hlášení si vedoucího prací zavolal Suvorov, odměnil ho penězi a nadšeně zvolal: „Rusové dokážou všechno! Jiní tuto schopnost nemají, ale my ano!“

Armáda přišla do Wassenu v noci a zůstala tam až do rána. V pět hodin ráno rychle vyrazil Miloradovičův předvoj. Před Amstegem ho přivítaly dvě kolony Francouzů, které kryly dvě rojnice střelců. Miloradovič neměl rád přestřelky, a vedl proto své vojáky do boje na bodáky. Vzápětí přispěchala posila. Ustupující Francouzi za sebou zapálili další most. Ale ruský předvoj přešel břeh po zetlelých trámech a zbylých deskách a vytlačil Lecourba z vesnice Amsteg. K ruské armádě se tak mohl připojit oddíl rakouského generálmajora Auffenberga, který se držel poblíž vesnice.

Lecourbe se stáhl do úzkého a dlouhého Schachenského údolí, které se táhlo vpravo, a rozhodl se, že se Suvorovovi postaví na odpor. O výsledku rozhodl opět bodákový útok ruského předvoje. Kolem poledního obsadila vojska Altdorf, v němž našla malý sklad potravin, který jim velice pomohl. Vojáci už

měli své váčky na suchary téměř prázdné a soumaři s nákladem se opozdili, nebo cestou zahynuli. Každý voják dostal tři hrsti mouky a trochu sucharů.

Ale Suvorov až teď s hrůzou zjistil, kam ho Rakušané zavedli. Silnice, které se tehdy říkalo Svatogothardská, hned za Altdorfem končila. Srázné svahy divokého a holého hřebenu Rosstocku spadaly dolů k jezeru. Je nepochopitelné, na co spoléhal rakouský generální štáb. Suvorov se mohl obrátit zpátky a jít Maderským údolím k hornímu toku Rýnu. Ale tato cesta by ho zavedla dál od Schwyzu. Nezbyvalo tedy nic jiného, než postupovat dál pochmurným Schachenským údolím mezi nepropustnými horami. Aby se dostali do Schwyzu, museli se vojáci šplhat po nebezpečných pasteveckých a loveckých stezkách. Museli pospíchat, protože Suvorov se už bez toho zpozdil s příchodem do Altdorfu o čtyřadvacet hodin. Od řek Linth a Limmat se už dva dny ozývala kanonáda.

Ještě nikdy žádná armáda nešla takovouto cestou. Bagrationův předvoj se vydal na těžký pochod 16. září 1799 v pět hodin ráno, za ním šel Derfelden, pak Auffenberg a Rosenberg zajišťoval týl. Stezka byla stále užší a příkřejší. Vojáci šli husím pochodem po kluzkém blátě, kyprém sněhu a mokřím kamení.

Před nimi se jako nekonečná stěna tyčil hřeben Rosstocku. Podle slov očitého svědka jedna srázná a obrovská hora přečnívala nad všemi ostatními. Z černých mraků, které po ní přebíhaly, to na vojáky dýchlo vlhkým chladem. Mlha byla stále vlhčí a hustší. Na vojácích už nezůstala suchá ani nitka. Proklínali horu:

„Kdyby se teď aspoň ukázali modrokabátníci! Zapomněli bychom na tuhle břečku a zahřáli bychom se v boji!“

Až k večeru dosáhl Derfeldenův sbor vrcholu a utábořil se tam na noc. Dole pod nimi se slabě ozývaly výstřely. To Rosenbergovy zadní voje zadržovaly Francouze, kteří se na ně tlačili. Vojáci pořádně promrzli, boty jim už nebyly k ničemu, obzvláště důstojníci si úplně zničili holínky.

„Pušky dolů! Prohlédnout patrony! Vyměnit křesací kameny! Dát si do pořádku boty! Rozdělat ohně!“ hlasitě nařizoval generál Miloradovič, obcházející vojáky.

Naštěstí našli v blízkosti seník. Za necelou hodinu ho vojáci rozebrali a ohně se rozhořely. K rozdělení použili násad halaparten, které nemohli použít v boji. Všichni se okamžitě dali do práce: někdo si spravoval boty, někdo sušil uniformu a plášť, jiní se pustili do pečení placek z mouky, kterou dostali v Altdorfu. Miloradovič přistoupil k ohni, uviděl upečenou připálenou placku, vzal si ji a s velkou chutí se do ní zakousl:

„Ach bože! Je chutnější než piroh! Sladší než ananas! Čí je to placka?“

Vojáci mu to řekli.

„Děkuji. Pošlu ti za ni trochu sýra.“

A zachvilí skutečně jeho člověk přinesl malý kousek sýra, odevzdal ho vojákovi a řekl mu:

„Promiň, že je to tak málo. Pán ho rozdělil na půl, víc nemá. Vždyť víš, že soumaři s nákladem se opozdili.“

Voják si sýr nevzal:

„Když je to tak, to raději umřu, ale za živého boha si ho nevezmu!“

Potom každý voják vytáhl suchar a Ogněv k nim přidal kousek polévkové kostky, kterou vzal z torny zabitého Francouze. Ogněv všechno sebral, zabalil jídlo do šátku a odnesl je Miloradovičovi. Generál všechno přijal a osobně přišel vojákům poděkovat.

Armáda postupovala bez odpočinku od rána 16. září do večera 18. září, tedy celých šedesát hodin. Po celou tu dobu pětadvacetitisícové vojsko lezlo jako obrovská housenka přes horský hřbet. Je překvapující, že za těchto nesmírně těžkých podmínek dokázal Suvorov paralyzovat Lecourbovy útoky na zadní voje. Dva Rosenbergovy pěší pluky s úspěchem zadržovaly mnohem silnějšího nepřítele a potom v pořádku ustoupily od Altdorfu.

Sám polní maršál buď jel na koni, nebo šel pěšky s předními oddíly a vojáci ho tak měli stále na očích. Necítil se dobře, zmocňovala se ho slabost, byl vyčerpán fyzicky i duševně, utrápen úklady Rakušanů, ale snažil se vypadat vesele, žertoval s vojáky, povzbuzoval je. Když v jednu chvíli projížděl kolem promrzlých, hladových a zamračených vojáků, kteří se na chvíli zastavili, aby se trochu vzpamatovali, zanotoval píseň: „Copak je mé dívce, co se s milou stalo“. Kolem se ozval smích a vojáci zas načerpali sílu.

Výstup na Rosstock byl velice namáhavý, ale sestup byl snad ještě těžší. Vál ostrý severák, který lidem pronikal až do morku kostí. Bagrationův předvoj se už blížil k vesnici Muotathal a Rebinderův sbor se teprve připravoval k sestupu, který měl začít 17. září časně ráno. Vojáci doufali, že budou mít to štěstí a utkají se s nepřítelem v rovině: „Copak se před námi budou stále skrývat za kameny jako zloději a utíkat před námi po horách jako kamzíci? Copak se v těchto nebetyčných horách nenajde otevřené místo a oni se proti nám nepostaví tváří v tvář, jak jsme na to zvyklí?“

Miloradovič dal povel k další cestě, bubny zabubnovaly na pochod, ozvaly se trubky a vlastnoručně vyrobené klarinety, po horách i po dolinách se nesly ruské písně:

*Když už pohár pozvedáme
za Rus, naši matičku,
nalij, bratře, žízeň máme,
rychleji nos, bratříčku!
Nalij, nalij ještě výše!
Do dna vypijem své číše!*

Vojáci přešli po hřebeni a přiblížili se k sráznému svahu. Clonou mlhy uviděli hluboko pod sebou údolí. Cesta byla po dešti stále namáhavější. Mnozí vojáci uklouzli a řítili se dolů, ale o život skoro nikdo nepřišel.

Bagrationův předvoj zatím v Muotathalu narazil na předsunuté nepřátelské hlídky, které sem byly vyslány od Schwyzu. Velitel přikázal kozákům, aby se skryli za lesíkem, objeli hlídky a udeřili na ně z boku a z týlu. Část pěchoty poslal dopředu. Nepřítel byl zakrátko obklíčen a rozprášen. Sto vojáků a důstojníků padlo do zajetí.

Suvorov sestoupil do Muotonského údolí a poslal sto kozáků směrem doprava, ke Glarusu, aby něco zjistili o Linkenově rakouském sboru. Po Linkenovi nebylo ani vidu ani slechu, a u jezera Klönthal, ležícího na půl cesty

mezi Muotonským údolím a Glarusem, stáli Francouzi. Místní obyvatelé informovali Suvorova o strašné události. Zatímco maršál dobýval Čertův most, Masséna rozdrtil sbor Rímského-Korsakova. K této katastrofě došlo 14.–15. září. Způsobilo ji špatné rozmístění ruských vojsk, domýšlivost a vypínavost jejich velitele, početní převaha Francouzů, Massénovo umění a prozíravost. Počet zabitých, raněných a zajatých vojáků dosáhl osmi tisíc. Francouzi zajali tři generály, získali devět praporů, dvacet šest děl a skoro celý ruský trén.

14. září generál Soult porazil Rakušany na dolním Linthu. Padl generál Hotze a náčelník jeho štábu. Neúspěch rakouského sboru „se šířil zprava doleva jako morová nákaza“. Ačkoliv generálové Jelačić a Linken, bojující na horním Linthu, měli nad Francouzi převahu, postupovali tak nešťastně a chovali se tak zbaběle, že museli nakonec dát rozkaz k rychlému ústupu.

Na celém švýcarském válčišti teď stál proti Francouzům jenom Suvorov se svou malou armádou, která byla vyčerpána dlouhým pochodem a měla nedostatek potravin i dělostřelectva. Energický Masséna už činil opatření k uvěznění protivníka v Muotathalu, odkud bylo možno uniknout jen dvěma směry – na Schwyz a na Glarus. Sám zůstal s částí vojska ve Schwyzu a ostatní poslal ke generálu Molitorovi, který přehradil cestu do Glarusu. Jedna brigáda z Lecourbovy divize střežila stezku přes Rosstock. Vypadalo to, že Suvorovovu armádu nemine porážka. Před odjezdem z Curychu slíbil Masséna zajatým ruským důstojníkům, že k nim brzy přiveze polního maršála a velkoknížete.

Jen těžko si lze představit, jak velké bylo utrpení velkého vojevůdce, zrazeného Rakušany. I vojáci, kteří skoro nic nevěděli o porážce Rímského-Korsakova, si povšimli, že se se Suvorovem něco děje. Příbuzný seržanta Starkova, který sloužil v kombinovaném granátnickém praporu, vyprávěl vojákům Rebinderova pluku:

„Náš otec je zdrav, ale je nějak moc smutný. Včera jsem stál na stráži u jeho bytu a právě u něj byli všichni generálové a velkokníže. Velitelé se tam zdrželi dlouho, takové dvě tři hodiny. Nikdo neví, o čem se radili, všude kolem stály stráže. Generálové vycházeli od Alexandra Vasiljeviče v povznesené náladě a celí rozrušení. Jejich tváře byly zachmuřené, nejvíce se mračil Vilim Christophorovič Derfelden a kníže Petr Ivanovič Bagration.“

Byla to slavná válečná rada z 18. září, která předcházela hrdinskému činu. K jeho uskutečnění byla potřebná naprostá jednomyslnost a krajní vypětí duševních sil. Na poradě byli pozváni Rusové, generál Auffenberg se jí nezúčastnil.

(4)

Když kníže Bagration jako první přijel k Suvorovovi, měl už vojevůdce na sobě kompletní uniformu polního maršála ruských vojsk se všemi řády. Rychle přecházel po pokoji a přerývaně si sám pro sebe říkal:

„Přehlídky! . . . Cvičení! . . . Velká sebeúcta, jen se otočí – klobouky dolů! Bože můj, i to je potřebné, ale v pravý čas . . . Ale potřebnější je vědět, jak vést

válku. Znáť terén, umieť všetchno dobre uvážiť. Nedat se obelstít. Umieť bít! Být poražen – to není nic těžkého! Hotze! Ale oni si už zvykli – vždycky dostávali na frak. A Korsakov, Korsakov – třicet tisíc, a takové vítězství, při vyrovnaných silách nepřítele! Zahubit tolik tisíc! A jakých! Za jediný den! Pane, smiluj se! . . .“

Suvorov stále chodil sem a tam a Bagrationa si ani nevšiml. Ten pochopil, že jenom překáží, a vyšel ven. Brzy po něm přijel velkokníže Konstantin Pavlovič, všichni generálové a několik plukovníků. Maršál se přichozím uklonil, zastavil se, zavřel oči a zamyslel se. Jako by zápasil s vlastními myšlenkami, s tím, jak jim říci o neštěstí, které postihlo Rusy. Všichni mlčeli. Ale neuplynula ani minuta a Suvorov se vzpamatoval. Otevřel oči a jeho pohled jako blesk sjel po přichozích.

„Korsakov byl poražen a zahnán za Curych! Hotze beze stopy zmizel a jeho sbor byl rozprášen. Ostatní rakouská vojska – Jelačićova a Linkenova, která se s námi měla spojit, byla odražena od Glarusu a zahnána. Celý operační plán na vyhnání Francouzů ze Švýcarska je teď k ničemu! . . .“

Maršál začal mluvit o všech intrikách a překážkách, které mu stavěl do cesty baron Thugut a jeho dvorní válečná rada. Připomněl slib prince Karla, že se svou šedesátitisícovou armádou neopustí Švýcarsko, dokud nepřijdou Rusové, mluvil i o další pohromě, kterou jim připravili Rakušané tím, že Rusové nenašli v Bellinzone muly, a ztratili tak několik dní.

„Kdybychom vyšli z Bellinzony 4. září,“ zvolal Suvorov, „dostali bychom se do Muotathalu 10. nebo 11. září a Masséna by se neodvážil vytáhnout se svou divizí proti Korsakovovi a Hotzovi!“

Maršál se odmlčel, zavřel oči a opět se ponořil do vlastních myšlenek. Zřejmě chtěl dát generálům čas, aby dobře pochopili smysl toho, co řekl. Všichni byli rozrušeni. Bagration cítil, jak v něm vše krev, a srdce jako by mu chtělo vylétnout z hrudi. Ale nikdo nepromluvil. Čekali, co řekne vojevůdce, kterého zrada přivedla do smrtelně nebezpečné situace.

Suvorov pokračoval:

„Teď už nemůžeme jít kupředu, do Schwyzu. Masséna má přes šedesát tisíc vojáků, a my jich nemáme ani dvacet tisíc. Návrat by byl naší hanbou. Znamenal by ústup, ale já jsem nikdy neustupoval a Rusové také ne. Jsme sevřeni horami. Máme málo sucharů a ještě méně dělostřeleckých nábojů a patron. Před námi je silný nepřítel, pyšný na své vítězství . . . Vítězství, kterého dosáhl jen díky zradě! Od dob bitvy u Prutu za cara Petra Velikého ruská vojska ještě nikdy nebyla v takovém smrtelném nebezpečí, v jakém jsme teď my. Nikdy! Vždycky jsme nad nepřítelem vítězili a sláva Ruska už přes osmdesát let zářila na jeho praporech a hřměla od východu na západ. Nepřátelé se Ruska báli a spojenci v něm měli ochránce a spolehlivého pomocníka . . . Petra Velikého zradil bezvýznamný člověk, nicotný panovník maličké země, závislý na mocném vládcí . . . Ale kdo zradil cara Pavla Petroviče? Věrný spojenec Ruska – kabinet velkého, mocného Rakouska, nebo přesněji ten, kdo ho řídí, ministr Thugut se svou dvorní válečnou radou, což je ostatně totéž! Ne to už není jen zrada, ale věrolomnost, která neplyne z hlouposti, ale je předem dobře promyšlena. Úmyslná zrada Rusů, kteří za záchranu Rakouska prolili tolik krve.“

Suvorov přelétl pohledem své generály:

„Od nikoho teď nemůžeme čekat pomoc. Můžeme doufat jen v Boha a spoléhat na neobyčejnou odvalu a obětavost vojska, které vedeme. To jediné nám zbývá. Máme před sebou nesmírné obtíže, stojíme na pokraji propasti! . . .“

Suvorov se odmlčel, zavřel oči a potom zvolal:

„Ale jsme Rusové! Zachraňte čest a důstojnost Ruska a jeho panovníka!“

Při posledních slovech starý maršál poklekl.

„Abych pravdu řekl, všichni jsme strnuli,“ vzpomínal Bagration, „a všichni se bezděčně vrhli ke starému hrdinovi, aby ho zvedli . . . Ale Konstantin Pavlovič ho podepřel jako první, objal ho, líbal mu ramena a ruce a z očí mu přitom tekly slzy. I Alexandr Vasiljevič měl oči plné slz. Ach bože, do konce svého života na tu chvíli nezapomenu! Se mnou se také dělo něco podivného, krev ve mně vřela, jako nikdy před tím. Jako by mnou od temene až po konečky prstů na nohou otrásla jakási mocná síla. Byl jsem v takovém zvláštním stavu, v tak povznesené náladě, že kdyby se proti mně objevilo třeba sto tisíc nepřátel nebo Tatarů i s nečistými silami, byl bych se jim postavil . . . Stejně pocity měli i ostatní. Všichni jsme se bezděčně dívali na Vilima Christophoroviče Derfeldena a náš pohled mu říkal: „Promluv ty, ctihodný, chrabry starče, promluv za nás za všechny!“

A Derfelden, který byl po Suvorovovi nejstarší, promluvil:

„Otče Alexandře Vasiljeviči! Tušili jsme a teď i víme, co nás čeká. Ale ty zase znáš nás, bojovníky, kteří by za tebe dali život, kteří tě bezmezně milují. Věř nám! Přisaháme před tváří Boha za sebe i za všechny ostatní. Ať nás potká cokoli, nesetkáš se u nás, otče, s odpornou zbabělostí, kterou Rusové neznají, ani s reptáním. I když před námi bude sto tisíc nepřátel, i když nám tyto hory postaví do cesty třikrát, desetkrát tolik překážek – zvítězíme nad nimi i nad nepřítelem. Všechno vydržíme, neuděláme hanbu ruským zbraním! Padneme-li, zemřeme hrdinskou smrtí. Veď nás, kam chceš, dělej, co uznáš za dobré. Patříme ti, otče. Jsme Rusové!“

„To přísaháme před tváří Všemohoucího!“ zvolali všichni.

Suvorov vyslechl Derfeldenovu řeč se zavřenými očima a s hlavou skloněnou. Po slově „přisaháme“ zvedl hlavu, otevřel oči, v kterých se zablesklo, a vzrušeně pronesl:

„Věřím vám! Mám z vás radost! Bože, jsme přece Rusové! Děkuji vám, moc vám děkuji! Rozdrtíme nepřítele! Zvítězíme nad ním i nad zradou! Vítězství!“

Přistoupil ke stolu, na němž byla rozložena mapa Švýcarska, a začal na ní ukazovat:

„V těchto místech, tady a tady jsou Francouzi. Rozdrtíme je a potáhneme ze Schwyzu na Glarus. Pište! Auffenberg s brigádou Rakušanů ještě dnes vyrazí po cestě ke Glarusu. Cestou zažene nepřítele ze soutěsky u jezera Klönthal, a bude-li to možné, obsadí Glarus. Stanoviště bude v Glarusu! Za knížetem Bagrationem půjde Vilim Christophorovič, já půjdu s ním. Rosenbergův sbor zůstane tady. Jako posilu dostane Försterův pluk. Když nepřítel zaútočí, rozdrtíme ho! Musíme ho rozdrtit a zahnat do Schwyzu – dál ne! Celý náklad na soumarech i ostatní zátež za námi pošle Rosenberg a bude je zajišťovat. Pak

vyrazí i jeho sbor. Nemáme na čem vézt těžce raněné. Shromáždíme všechny a necháme je tady s potravinami. Budou potřebovat obsluhu a lékaře. Nechte s nimi i důstojníka, který umí francouzsky. Ať se o ně stará jako o vlastní děti. Dejte mu něco peněz na nezbytnou péči. Zavolejte Fukse. (Fuks se objevil.) Napiš Massénovi, že tu zůstávají naši těžce ranění a že je svěřujeme do humaní péče francouzské vlády. Michajlo,“ obrátil se Suvorov k Miloradovičovi, „ty půjdeš vpředu, čelem k nepříteli! Maxime,“ řekl Rebinderovi, „sláva tobě . . . Všichni jsme Rusové! Nedopřejme nepříteli, aby měl nad námi vrch! Bít ho a hnát jako dříve! S pomocí boží, do toho! Jděte a udělejte vše pro slávu Ruska!“

„Odešli jsme od Alexandra Vasiljeviče v povznesené náladě, ke všemu odhodláni, silní na duchu, plní vůle zvítězit nebo padnout, ale padnout hrdinskou smrtí – pokryt prapory našich pluků vlastními těly,“ vzpomíná dále Bagration. „A udělali jsme všechno podle svého nejlepšího svědomí, jako praví Rusové . . . Udělali jsme vše, co bylo v našich silách. Bili jsme nepřítel na všech stranách, prošli jsme nebetyčnými horami, pokrytými sněhem, které byly až dosud považovány za nepřístupné. Prošli jsme, přestože jsme neměli ani polovinu potřebného množství chleba. Cestou jsme nenarazili na jediné obydlí, nepotkali jsme žádné obyvatele, ale všechno jsme vydrželi a zvítězili jsme nad přírodou i nad nepřitelem, kterému pomohla zrada spojeneckého kabinetu, jenž se vydával za našeho přítele nejvěrnějšího. Přetrpěli jsme studené severáky i hlad. Až k městečku Chur jsme nenarazili na jediný strom, takže jsme se v tom mrazivém a deštivém podzimním nečasem nemohli ani ohrát, ba ani čaj nebylo na čem uvařit. Bláto a sníh byly naším lůžkem, příkrývkou nám bylo nebe, z něhož se na nás sypal sníh a padal déšť. Údery hromu, které se ozývaly nad našimi hlavami a dohřmívaly dole, pod našima nohama, rozhlašovaly naši slávu, naši sebeobětavost. Tak jsme šli skoro bosí přes mohutné skalnaté hory, v nichž nebylo ani cest, ani stezek, mezi strašnými vodopády, přes bystřiny, kde nám voda sahala až ke kolenům a někdy i výše. Jenom silná vůle vlastní ruskému člověku a láska k vlasti a Alexandru Vasiljeviči nás mohla přenést přes tuto smrtelně nebezpečnou propast . . .“

(5)

V souladu s dispozicemi Auffenberg odešel 18. září, zahnal s hory Prager nepřátelské hlídky a sestoupil do Klönthalského údolí. Ráno na Rakušany zaútočila Molitorova brigáda, zatlačila je a pak Francouzi navrhli Auffenbergovi, aby složil zbraně. Rakouský generál nedoufal v brzkou pomoc Rusů, a začal proto vyjednávat, ale když mu oznámili, že se přiblížil Bagrationův předvoj, přerušil jednání a předstíral ústup. Molitor se za ním hnál v domnění, že vítězství už nemůže nic ohrozit. Na jeho levém křídle se však neočekávaně objevil Bagrationův oddíl a zaútočil bodáky. Francouzi se dali na ústup a Rusové je pronásledovali.

Molitor ustoupil k východnímu cípu jezera Klönthal a posílil svou brigádu

o oddíly přicházející od Glarusu. Jeho postavení bylo téměř nepřístupné; z jedné strany ho chránily neprůchodné hory, z druhé jezero a bažina, jejímž středem vedla úzká cesta, po které mohli projít vedle sebe jen dva lidé. Francouzi zaujali postavení před východem z tohoto úzkého průchodu, za kamennou zdí evangelického kostela.

Rakouský prapor, který šel vpředu, přivítala salva. Několik útoků uvázlo, neboť Francouzi je příliš silně ostřelovali. Bagration nechal své unavené vojáky odpočinout. Při sebemenším šramotu začínali Francouzi okamžitě střílet. Rusové byli vyhladovělí, mnozí z nich už několik dní neměli ani suchar. Když někde sehnali pár brambor, považovali to za velké štěstí.

Kníže Bagration, kterého trápila rána v levém stehnu, seděl, opíral se o skálu a na něco čekal. Zatím rozmlouval s vojáky, kteří se usadili kolem něj:

„Jen počkejte, ještě chvíli to vydrzte! Až řeknu: ‚Vpřed‘, rychle udeříme. A bez pardonu.“

„Jak si přejete, Vaše Jasnosti! Už aby to bylo!“ odpovídali mu zkřehlí vojáci.

Ve tmě se ozval hlas:

„Kde je kníže Petr? Kde je Petr?“

Objevil se Suvorov. Byl celý promoklý a třásl se zimou ve svém tenkém plášti. Bagration ho přivítal a skoro násilím ho musel odvést ke skále. Přitom mu šeptal:

„Proboha, mluvejte tišeji, Vaše Jasnosti!“

Nad jezerem náhle vzlétl celý roj francouzských kulek a kartáčů. Suvorov se rozčiloval: „Kníže Petře! Zítra, nejpozději zítra chci nocovat v Glarusu!“

„Budeme tam,“ uklidňoval ho Bagration. „Před chvílí jsem poslal Lomonosovovy granátníky s praporem a se spolehlivým průvodcem na skalní výběžek a podplukovník Jegor Cukato šel na hřeben. Svou hlavou ručím na to, že budete na noc v Glarusu, Vaše Jasnosti.“

„Děkuji, kníže Petře! Děkuji! Tak se mi to líbí! Tak je to správné!“ vzrušeně říkal Suvorov. Potom ho odvedli do ohrady pro ovce, aby si tam odpočinul.

Molitor byl znepokojen střelbou, a vyslal proto ještě před svítáním oddíl, který měl zaujmout postavení v horách, ale opozdil se. Vrcholy už obsadili Rusové. Francouzi začali v husté tmě pálit z pušek. Prapor se s voláním „Hurá!“ vrhl se svahů proti výstřelům. Mnozí se zřítili do propasti a zahynuli v ní, ale nepříteli způsobil prudký útok mnohem větší ztráty. Derfeldenova vojska, která stála dole, také přešla do útoku a Lomonosov začal obcházet kostel. Molitor měl strach z obklíčení, a proto rychle ustupoval po úzké cestě. Po šesti verstách znovu zaujal postavení u vesnice Netstal. I odtud ho však Bagration po úporném boji vytláčil a z chodu obsadil i vesnici Náfels na břehu řeky Linthu. V té době dostala demoralizovaná Molitorova brigáda posilu od generála Gazana. Francouzi tak získali převahu a znovu obsadili vesnici Náfels. Bagrationův předvoj už byl krajně vysílen nepřetržitým bojem a těžkým pochodem, ale znovu vyhnal Francouze z Náfelsu. Pětkrát nebo šestkrát přešlo městečko z ruky do ruky a zrovna je obsadili Rusové, když Bagration dostal Suvorovův rozkaz, aby odešel k Netstalu. Cesta na Glarus byla volná.

Nejhůř na tom byl Rosenbergův sbor, který zajišťoval odchod hlavních sil v Muotonském údolí. Měl k dispozici asi čtyři tisíce bojeschopných vojáků, nepočítaje v to opěšalé kozáky. Pluky zadního voje, zajišťující náklady na soumarech, stále ještě přecházely Rosstock. Masséna měl deset tisíc vojáků. Rozhodl se, že okamžitě provede průzkum, aby zjistil, jak je na tom ruská armáda.

Rosenbergův oddíl stál ve dvou řadách před vesnicí Muotathal. Vpředu bylo kolem tří set dobrovolníků a rota myslivců, již velel major Ivan Sabanějev. 18. září večer dorazili soumaři s nákladem, v němž byly patrony a malá zásoba sucharů. Sabanějev oznámil dobrovolníkům, že Suvorov *výslovně* nařídil, aby nepřítel bili do posledního dechu, že je to *jeho* nazvatná vůle. Před setměním přijel k přednímu oddílu Maxim Vasiljevič Rebinder, shromáždil všechny a řekl jim:

„Chlapci! Nezapomeňte, že jste Rusové. Nesmíte udělat chybný krok! Bijte nepřítel, bijte ho odvážně, svorně, rychle. Střílejte přesně, bodejte. Pamatujte si, chlapci, že strach má velké oči! Zbabělců se musíme zbavit jako prašivých ovcí, protože nadělají v bitvě spoustu škody, zbabělost je nakažlivá jako mor. Slyšíte, chlapci? To vám říkám já, stařec, který už padesát let slouží vlasti.“

„Vaše Excellence, otče Maxime Vasiljeviči!“ odpověděl mu vysoký stařec s dlouhým, hustým plnovousem. „Jak si můžete myslet, že bychom mohli být zbabělí! Ať třeba všichni do jednoho padneme, ale nepřítel nad námi nebude mít vrch. Spolehněte se, nejsme žádní nováčci, ale zkušený Rusové!“ Otočil se k ostatním a zeptal se jich: „Že je to tak, bratři?“

„Však my už si s nepřítelem jaksepatří poradíme!“ odpovídali vojáci.

Dobrovolníci po celou noc nezamhouřili oka. Oheň si rozdělat nesměli, ale dovolili jim, aby si zapálili dýmky. Začalo svítat, zahalila je hustá mlha. Sabanějev vyslal dopředu hlídku – důstojníka s padesáti dobrovolníky. Za čtvrt hodiny narazili Rusové na silnou nepřátelskou hlídku, ale Francouzi po malé potyčce utekli. Rozednilo se. Čas ubíhal, vojáci už měli hlad a chtěli se posílit suchary. Ale staří jim to zakázali:

„Ne, bratři, neděláte dobře! Když se najíte, budete se těžko pohybovat, a jestli někdo dostane zásah do břicha, hned tak se z toho nevyliže. Raději se postěte, bude vám lehký na duši a také pro váček se suchary to tak bude lepší . . .“

Kolem druhé hodiny odpoledne začalo být u Francouzů rušno. Střelci se rychle přibližovali k Rusům, za nimi šly husté kolony. Čtyři čtyři dobrovolníků okamžitě zaujaly postavení. Francouzských střelců bylo třikrát tolik než Rusů. Dobrovolníci vyčkávali, a když se k nim nepřítel přiblížil na vzdálenost sto padesáti kroků, začali střílet. Ani jedna kulka se neminula. Nepřátelská rojnice značně prořídla, zastavila se, ale to už ji dohonila druhá linie. Francouzi čile vyrazili kupředu, jejich kulky letěly na přední ruské vojáky jako včely na med.

Major Sabanějev si povšiml, že se nepřátelští střelci hodně vzdálili od svých kolon, dal zabubnovat, dobrovolníci zaútočili bodáky a zahnali nepřátelské střelce na útek. Bubny daly povel k ústupu. Nespokojení dobrovolníci začali pomalu ustupovat, ale bubny je přinutily, aby zrychlili chůzi.

Francouzské kolony se na ně okamžitě začaly tlačit, postavily děla a brzy poté dopadly na Rusy první kartáče. Dobrovolníci a Sabanějevovi myslivci se kryli střelbou a ustupovali k první linii, před ní se stočili doleva a doprava. Nepřátelské kolony se vrhly kupředu, ale byly zasypány kulkami a kartáči. Rusové zaútočili bodáky a zadrželi Francouze, těch však bylo příliš mnoho. Rebinderovi vojáci nepřítel z posledních sil zatlačili. Vzápětí se za velkou kamennou budovou objevila silná, asi třítisícová nepřátelská kolona. Dva ruské pluky zakolísaly a začaly ustupovat. Na ústup se musel dát i Sabanějev se svými dobrovolníky. Probili si bodáky cestu, seřadili se do kolony ve tvaru trojúhelníku a začali rychle pálit z pušek.

Do čela kolony se postavil sám starý Rebinder a zvolal:

„Chlapci! Sebrali nám dělo! Vpřed!“

Rusové zaútočili bodáky, získali zpět dělo a navíc ukořistili velkou houfnici, která zasypávala Rusy kartáči. V tu chvíli se objevil Miloradovič s třemi pluky druhé linie a s konečnou platností nepřítel zahnal. Pronásledovali ho ve směru na Schwyz přes pět verst. Velkou odvalu při tom projeví Denisovovi donští kozáci, zakousli se do hustých řad nepřítel tak zuřivě, že se Francouzi dali na útek. Začalo se stmívat, a Miloradovič proto pronásledování zastavil.

Mnoho nepřátel bylo zabito nebo zraněno, ale zajatců bylo málo. I Rusové měli velké ztráty. Mezi těžce raněnými byl i odvážný velitel dobrovolníků Ivan Vasiljevič Sabanějev.

Rosenberg se domníval, že zvítězil nad strašným nepřítelem. Ve skutečnosti však Francouzi podnikli jen zesílený průzkum. V noci dorazili do Muotathalu všichni soumaři s nákladem a za nimi i poslední pluky. Rosenberg teď měl asi sedm tisíc mužů. V noci a ráno byl klid, Rusové byli přesvědčeni, že k dalšímu útoku už nedorazí. Ale Masséna se zatím připravoval k rozhodujícímu úderu. Tři obrovské francouzské kolony, vyzbrojené děly, se objevily na obou březích řeky Muoty, přešly do útoku a obklíčovaly ruská křídla po svazích hor. Rojnice dobrovolníků nechala nepřítel dojít co nejbližší a přivítala ho přesně mířenými výstřely. Plukovník apšeronského pluku Michail Žukov, který zastupoval Sabanějeva, dal rozkaz k ústupu. Francouzští střelci se v zápalu pronásledování odtrhli od svých kolon a dobrovolníci jen hořeli touhou zaútočit na ně bodáky. Ale Žukov kroutil šedou hlavou a říkal jim:

„Ještě máme čas, chlapci! Chvilku počkáme!“

Brzy nato se objevil Miloradovič a dal povel k útoku. Dobrovolníci se vrhli kupředu a zatlačili nepřátelské střelce. Nápor Francouzů byl stále prudší, tlačili se na přední oddíly. Dobrovolníci se obrátili, a když za sebou neviděli své vojáky, jen neradi couvali. Za frontou cválal na koni Miloradovičův pobočník a volal:

„Stáhnout se! Vylákat je a zatlačit k horám!“

Seržant Jakov Starkov a starý voják Ivan Machotin se kryli střelbou a přitom se domlouvali: „Kam zmizeli naši?“ Dobrovolníci se už dostali až k horám a francouzští myslivci je začali obcházet po srázných svazích.

„To jsou mi ale divy!“ řekl Starkov. „Nepřítel skáče po horách jako kamzíci.“

Zamířil, vystřelil a jeden „hopsal“ mu padl k nohám. Pod botami zabitého Francouze našel Starkov ještě jedny podešve s železnými hřeby, které byly řemeny přivázány k nohám. Ale neměl čas, aby mu tuhle šikovnou věcíčku strhl. Dobrovolníci se stáhli do velkého vinohradu, který se rozkládal vzadu na pahorcích, Miloradovič jim nařídil, aby se stočili doleva, mušketýři šli vpravo. Manévr proběhl hladce a nepřátelské kolony se náhle octly tváří v tvář hlavním silám Rosenberga, které se skrývaly po celé šíři údolí.

Následoval protiútok. Ohromení Francouzi nechápali, co se děje, a teprve po chvíli odpověděli palbou z pušek a děl. Ale to se již rychle blížily prapory a vzplanul bohatýrský boj muže proti muži, jak to umějí jen Rusové. Nepřítel nevydržel jejich nápor a utekl. Rusové se na něj zuřivě tlačili, zmocnilo se jich takové nadšení, že některé prapory druhé linie předhony první, jen aby dostihly nepřitele. Massénova vojska zachvátila panika. V tom zmatku se převrhla bedna na náboje a překážela v cestě ustupujícímu dělostřelectvu. Rusové okamžitě ukořistili pět děl.

Poddůstojník Ivan Machotin, urostlý a odvážný voják, se spolu se svými dvanácti nerozlučnými kamarády tlačil na „čepičáře“ granátníky. Povšiml si, že opodál stojí nepřátelský důstojník s blýskavými epoletami:

„Bratři! Vidíte toho zlatého chlapíka na skvostném koni? K němu! Vy se vypořádejte s čepičáři a já si to vyřídím s ním!“

„A tak jsme dojeli až k tomu chlapíkovi,“ vyprávěl později sám Machotin. „Obklopili ho urostlí mládenci a bojovali s našimi na život a na smrt. Probili jsme se s přáteli až k němu, ale on obrátil koně a prchl z bitky. Chtěl jsem ho dostat živého. Přihnal jsem se k němu zezadu a vši silou jsem vrazil bodák do jeho koně. Ten se svalil na bok a vzepjal se. Hned jsem mu zasadil ještě jednu ránu. Klesl k zemi i s jezdcem. Mí přátelé usilovně kosili Francouze a dávali na mě pozor. Chytil jsem chlapíka za límec, strhl jsem mu s ramene epoletu a zahodil ji a pak jsem se do něho zase pustil, ale on mi jilcem své šavle uštědřil pořádnou ránu do prsou. Když jsem viděl, že se nevzdá po dobrém, a na prsou jsem cítil bolest, vrazil jsem mu jednu, ale takovou, že se svalil na záda. Vyrval jsem mu z ruky šavli, zahodil ji a pak jsem ho začal slušně zvedat za límec, ale dostal jsem to do levého ramene. Rychle jsem se ohlédl, a vidím, že mi tu ránu šavlí zasadil francouzský důstojník, který seděl na koni a chystal se na mě znovu. Odstrčil jsem prvního tak prudce, že upadl, obrátil jsem se k druhému, o krok jsem uskočil a bodákem do něj. Důstojník se svalil jako snop. Než jsem se stačil vypořádat s tím zuřivcem, můj první známý uprchl na cizím koni a byl už na půl výstřelu daleko. Bylo mi to líto, ale nedalo se nic dělat. Poslal jsem za ním kulku, zvedl jsem epoletu, zastrčil ji do váčku na suchary a zase jsem se pustil do práce.“

Později, v Glarusu, odnesl Machotin epoletu Suvorovovi. Generál Lecourbe, který byl zajat v bitvě u Muoty, dosvědčil, že tuto epoletu nosil na rameni Masséna. Machotin byl za výjimečnou odvahu jmenován podporučíkem a byl přeložen k mysliveckému pluku.

Když Francouzi opustili Muotonskou soutěsku, pokusili se zastavit u mostu přes řeku Muotu, ale byli znovu odraženi. Nechali za sebou dvě děla, které Rusové okamžitě obrátili proti nim. Jen donští kozáci na svých rychlých koních

stačili Francouzům. Celé houfy se dávaly dobrovolně zajmout. Porážka byla tak zdrcující, že se Masséna zastavil až za Schwyzem. Jeho armáda ztratila čtyři tisíce lidí. Vyhladovělí Rusové našli v tornách zabitých Francouzů dostatek chleba a sucharů, sýr, kořalku a víno v malých plochých lahvích. V lese nedaleko Schwyzu objevili kozáci opuštěné zásoby markytánů. Noc uběhla klidně. Nepřítel stál pokojně za Schwyzem a Rusové si poprvé za mnoho dní mohli dopřát teplé jídlo – v polních lahvích si uvařili polévku.

Masséna později prohlásil, že by dal všechna svá vítězství za Suvorovo švýcarské tažení.

(6)

V Glarusu očekával Rusy odpočinek, vojáci dostali po funtu sýra a pšeničné suchary. Zatímco se Rosenbergovy zadní voje táhly přes horu Prigel, která už byla pokryta sněhem, ostatní vojsko nabíralo síly k dalšímu pochodu.

„K počtě zbraň!“ vykřikl strážný z Rebinderova pluku a vousáci, zocelení v bojích, okamžitě vyskočili a postavili se do pozoru.

„Nechte toho, nechte . . .“ mávl rukou šedovlasý velitel jejich pluku. Stařík měl na nohou jezdecké boty bez podrážek, které si ovinul šosy, uštríženými z generálského kabátu. „Buďte zdraví, bratři!“

Vojáci svorně pozdravili svého milovaného generála.

„Měli jste sýr? Dali vám suchary?“

„Ano, dali! Mokrát děkujeme!“

„Vím, že je to málo po tak dlouhém pochodu. Ale mějte strpení. S pomocí boží se ještě dosyta najíme. Zaženeme zbytek Francouze, a do Švábska! Dejte si do pořádku pušky! Pevně si přivažte bodáky.“

„Rozkaz! Splníme!“ odpověděli mu vojáci.

Rebinder přistoupil k starému Michailu Ogněvovi, který byl ověšen medailemi.

„Á, buď zdrav, Michajlo Michalyči! Prosím tě, příteli, oprav mi nějak boty.“

„Rozkaz, Vaše Excellence! Mám kůži,“ s úsměvem řekl voják. „Tuhle noc jsem ji sedral z jednoho Francouze. Je sice nevydělaná, ale já už si s tím nějak poradím.“

„Jak to, z Francouze?“ užasl Rebinder. „Jak to, že z něho sedral kůži?“

„Je to tak, Vaše Excellence! Sedral jsem z něho kůži, jenomže kravskou. Asi se svými kamarády snědl krávu, kůži si uprostřed prořízl a přetáhl si ji přes hlavu na ramena, aby ho chránila před deštěm. Byl pěkně mazaný! Sundejte si ty boty. Podívejte, jak jste si do krve rozedral chodidla!“

„Děkuji ti, Míšo!“ dojatě řekl Rebinder. „Máte mne všichni rádi. I tady v těch horách jste mi pořád něco posílali, jednou brambory, po druhé zas řepu, mějte za to můj otcovský dík!“

„A co náš otec? Jak se mu daří? Je zdrav?“ zeptal se generála Ogněv.

„Alexandru Vasiljeviči dělají velké starosti Thugutovy pikle,“ odpověděl Rebinder.

Suvorov skutečně po příjezdu do Glarusu pochopil, že poslední naděje na pomoc a podporu Rakušanů jsou ztraceny. Generál Linken bezdůvodně opustil údolí řeky Linthu a ustoupil do Graubündenu. Teď už maršál nemohl přemýšlet o tom, jak zlepšit postavení spojenců ve Švýcarsku, ale musel myslet na to, jak zachránit čest a slávu Ruska, jak zabránit porážce a zničení zbylých vojsk. Svolal do Glarusu válečnou radu. Armáda byla ve strašném stavu: lidé byli rozedraní, vyhladovělí, neměli patrony ani dělostřelecké náboje. S ohledem na to všechno se velitel zřekl původního plánu, podle něhož se měl probít k Rakušanům, a rozhodl se, že odvede vojska okružní, bezpečnou, ale namáhavou cestou přes Schwanden, Elm, Ringenkopf a Panix do údolí Rýnu.

Armáda se vydala na cestu v noci z 23. na 24. září. První šel Miloradovič, potom Rosenbergova a Derfeldenova vojska, zadní voje vedl Bagration. U řeky Sernftý na ně zaútočilo pět tisíc Francouzů. Bagration okamžitě zastavil svůj dvoutisícový oddíl a přeskupil ho. Nepřítel zahájil dělostřeleckou palbu. Rusové děla neměli a bojovali hlavně bodáky. Museli šetřit poslední patrony a to jen zvyšovalo jejich vytrvalost a houževnatost. K večeru se zadní voje v naprostém pořádku stáhly za vesnici Matt. V dešti a sněhu Rusové probděli celou noc v očekávání pronásledování.

25. září 1799 po půlnoci se vojska znovu dala do pohybu přes Panix, který byl pokryt půlmetrovou vrstvou sněhu. Vzhůru na horský hřbet se vinula stezka, po níž mohl jít jen jeden člověk. Nahoře, kam oko dohlédlo, se tyčila obrovská zasněžená pustina Graubündenu a Tyrolska. Potácející se vojáky zahalila vlhká a hustá mlha, zaléval je déšť a zasypával sníh, prudký vítr je srážel k zemi. Strašná byla zejména noc z 25. na 26. září, kterou většina vojsk strávila na horském přechodu přes Panix. Každý se schoulil kam se dalo, všichni hledali úkryt před větrem a chladem.

Sestup s Panixu byl po mrazivé noci ještě namáhavější než výstup. Vítr navál všechen sníh do úžlabin a obnažil na skalách tenkou vrstvu ledu. Desítky vojáků uklouzly, spadly do propasti a zahynuly v ní. V úžlabinách se museli po kolena brodit v ledové vodě bystřin. Vojenské čepice, klobouky ani lokny nechránily hlavu a uši před horským větrem, mrazem a vánicí. Neměli už ani kousek jídla. Když vojáci vyšli ze soutěsky a uviděli dva býky, okamžitě se na ně vrhli, stáhli je, rozčtvrtili a rozdělali oheň. Všichni, včetně maršála, si opékali svůj kousek masa napíchnutý na klacku nebo na kordu.

Suvorov, jehož zdravotní stav se zhoršil už v Itálii, se ze všech sil snažil, aby na něm nebylo vidět, jak je zesláblý. Dlouho trpělivě snášel vánice, zimu, vítr, déšť, hlad, padal slabostí, ale stále ještě žertoval s vojáky:

„Bohatýři! Ruští rekové! Přeneste se přes tuhle horu – je to už blízko! Už to máme jen kousek!“

Ale ke konci pochodu ani on nevydržel, tvář se mu úplně změnila, byl na kost vyhublý. Při přechodu přes Panix ho podpírali dva silní kozáci a vedli jeho koně. Maršál se jim každou chvílí snažil vytrhnout a umíněně opakoval:

„Pusťte mne, no tak pusťte! Půjdu sám!“

Ale starostliví ochránci ho mlčky vedli dál, jen občas chladnokrevně prohodili: „Sed!“ – a Suvorov se podřizoval.

Vojáci sestupovali k městečku Chur, kde je čekalo teplo, chléb, porce masa

a vodky. Starý vojevůdce se slzami v očích hleděl na své bosé, nedostatečně oblečené a vyčerpané bohatýry. Z jeho rtů tiše splývalo:

„Alpy jsou za námi, hurá! Ruští orlové předstihli orly římské!“

Dlouhá řada vítězství, jako byl Kinburn, Fokšany, Rimnik, Izmail, Praga, Adda, Trebbia, Novi, byla korunována skvělým a nesmrtelným švýcarským pochodem.

Smrt a nesmrtelnost

Poutníče zastav kroky!

*Muž nepodobný nám zde leží dlouhé roky.
Na kůru s dřáčkem basem v zapadlém kraji pěl
a slávou se jak Petr či Alexandr skvěl.
Ze džbánu chladnou vodou se v zimě, v létě myl,
však v srdci lidu plamen odvahy roznítil.
On neměl zbroj a koně jak řecký bojovník,
ba ani skvělý štít tepaný zlatem tence,
s nahajkou v ruce jen a na kozácké herce
za léto jedině šest Trójí pokořil.
Pak z mísy společně s vojáky kaši jed'
vůdce dvou velmocí, jenž ohromoval svět.
A králové si k němu, ne on k nim přisedal,
o trůn jim války vedl, a sám na slámě spal.*

A. S. ŠIŠKOV

Po švýcarském tažení už slavnému vojevůdci nezbyvalo mnoho dní života. Ale v těchto posledních měsících se stal osobností přímo legendární, byl obklopen všeobecným zájmem, obdivem a úctou. Po celé tažení Rusko se zatajeným dechem očekávalo zprávy o probíhajícím krvavém dramatu. O výsledku tažení se v Petrohradě dozvěděli až po 20. říjnu. „Bůh vám žehnej! Zachránil jste slávu našeho panovníka i ruského vojska,“ psal Suvorovovi Rostopčin, „všichni do jednoho byli vyznamenáni, poddůstojníci jsou povýšeni na důstojníky.“ 28. října 1799 Pavel I. jmenoval vojevůdce generalissimem všech ruských vojsk: „Prokazuje vám tu nejvyšší poctu, jsem přesvědčen, že pozvedám největšího vojevůdce naší doby a všech věků.“ Až dosud byli v Rusku jen dva generalissimové – od roku 1727 Menšikov a od roku 1740 muž carevny Anny Leopoldovny Anton Ulrich. Na rozdíl od nich si však Suvorov tuto hodnost nevysloužil svým postavením, nýbrž hrdinskými činy a díly. „U jiného by takové vyznamenání bylo přehnané, pro Suvorova je to málo – měl by se stát andělem!“ vášnivě tvrdil Pavel Rostopčinovi. Ale stát se oblíbencem ruského cara bylo ještě nebezpečnější, než být stíhán jeho nemilostí.

Ruský vojevůdce chtěl pokračovat ve válce, stále si vymýšlel nové plány: „Nejllepší by bylo vydat Švédsko do rukou arcivévodů . . . A Rusy poslat do Itálie, kde se může každou chvíli objevit známý Bonaparte. Spoléhám na piemontskou armádu a tažení přes Dauphiné. Depot v Turíně je připraven, a jestli Thugut něco odvezl, bude to muset vrátit.“

Ruští vojenští historikové nejednou vyslovovali hypotézy o tom, jaký by asi byl osud Itálie, kdyby v ní zůstal Suvorov, který se tak toužil utkat s Bonapartem. Konstatovali, že jen těžko lze srovnávat prakticky nezávislého Bonaparta (a později samovládcu Napoleona) s podřízeným vrchním velitelem. Ale dochované dokumenty dokazují, že se mu zcela jistě vyrovnal svým rozhledem, bystrostí a silou vůle, stejně jako vzděláním, znalostmi vojenské historie a logickým usuzováním, ba v něčem ho dokonce předčil.

Suvorov toužící změřit své síly s Napoleonem nemohl klidně hledět do očí Rakušanům a rozmlouvat s nimi, jako by se nic nestalo. Když ho generál von Colorado, vyslaný arcivévodou Karlem, zval na recepci do města Lindau, odpověděl mu: „Vezete mi rozkaz od arcivévodů. Ve Vídni jsem skákal podle jeho píšťalky, ale tady je to jiné, přijímám rozkazy jen od svého cara!“

Potom začal obcházet ruské generály a důstojníky. Chválil ty, kteří se vyznamenali ve švýcarském tažení, některé políbil a jednomu generálovi ze sboru Rímského-Korsakova doporučil, aby si po porážce u Curychu raději zažádal o odchod do výslužby. Nešťastný Rímskij-Korsakov, který stál vedle, nečekal, až ho Suvorov znectí, a potichu se vypařil.

„Sami jste to viděli, pánové!“ obrátil se Suvorov ke všem přítomným. „Korsakov odešel, přestože jsme spolu neprohodili ani slovo. Je spíš nešťastný než provinilý. Padesát tisíc Rakušanů nehnulo prstem, aby mu pomohli – tam je třeba hledat viníky. Chtěli ho zničit, troufali si i na mne, jenže Suvorov na ně . . .!“ Vojevůdce si ulevil štavnatým výrazem jako obyčejný voják a potom se obrátil k rakouskému generálovi: „Řekněte arcivévodovi, že se bude zodpovídat před tváří Boha za krev prolitou u Curychu!“

Došlo tedy až na výčitky a urážky. Suvorov ostatně vyjádřil jen všeobecnou nespokojenost. Co si také mohli myslet o rusko-rakouském spolku, jestliže 15. listopadu Rostopčin dostal takovýto rozkaz od Pavla I.: „Obdržíte-li oficiální notu s požadavky vídeňského dvora, odpovězte jim, že jsou to samé žvásty a galimatyáš.“ Přes všechny prosby a naléhání císaře Františka ruská vojska ještě téhož dne opustila Augsburg a vydala se směrem do Ruska. Pavel chtěl podniknout proti Francii jakési křížácké tažení, a teprve nyní plně pochopil, že on jediný bojoval ve jménu ideje, zatímco ostatní spojenci ji využívali k získání výhod.

I když samotného Suvorova trápilo pomýšlení na nedotažené italské tažení a neúspěchy tažení švýcarského, současníci ho oslavovali jako vítěze a triumfátora – v německých a českých městech ho vítala hudba, na jeho počest se zpívaly kantáty, dívky mu přinášely vavřínové věnce. Jeden z očitých svědků, švédský generál Armfeld, takto popisuje Suvorovovu návštěvu divadelního představení v Praze:

„Celé divadlo bylo osvětleno, za lístky se platila trojnásobná cena. Když se Suvorov objevil v lóži arcivévody Karla, divadlo zahřmělo bouřlivým potleskem a voláním: Hurá! Ať žije Suvorov! Publikum zachvátilo nepopsatelné nadšení. Když skončil prolog, napsaný na jeho počest, znovu se ozvalo hlasité provolávání slávy. Suvorov oblečený do uniformy rakouského polního maršála, na níž se skvěly všechny jeho řády, odpovídal: ‚Ať žije František!‘ a několikrát se pokusil přerušit provolávání svého jména, ale nepodařilo se mu to, takže nakonec přestal gestikulovat a jen se hluboce ukláněl. Potom žehnal divákům v přízemí a v lóžích, a kupodivu to nikomu nepřipadalo směšné. Naopak, všichni se mu klaněli, jako by byl sám papež. O přestávce se jedna mladá dáma vyklonila ze sousední lóže, aby si ho mohla lépe prohlédnout. Suvorov se s ní chtěl seznámit, a když mu ji představili, podal jí ruku. Dáma však upadla do takových rozpaků, že mu zapomněla podat svoji. Přitáhl si ji tedy za nos a políbil ji. Diváci se rozesmáli.“

Při hlučných slavnostech v Lindau, Augsburgu, Praze a Plzni, při promýšlení nových záměrů a plánů Suvorov alespoň na chvíli zapomínal na neduhy, které ho pronásledovaly už od pobytu v Končanském. Potom se ho však zmocňovala celková ochablost, trápil ho kašel a mrazení. V Praze v noci tak promrzl, že vyběhl z ložnice a začal spolu s Prochorem pobíhat po přijímacím pokoji, aby zjistil, odkud tak táhne. Někdy se úplně vzdaloval světu. Když jednou rozmlouval se svým ubytovatelem o Donu Quijotovi, smutně řekl: „Ja, aber, mein lieber Zag, wir alle donkichtieren. Kdybychom každý měli svého Cervantese, čtenáři by se také smáli naší hlouposti, domnělé odvaze, platonické lásce, zápasům s větrnými mlýny. I já jsem se od plic zasmál, když jsem tu knihu četl. Ale bylo mi ho chudáčka líto, když se mu ve výhni vlastní obrazotvornosti jeho fantasmagorická loutkohra rozplynula jako dým a on kajícně, i když s pocitem hořkosti přiznal, že byl blázen. Je to nemoc stáří, a já cítím, že se ke mně nezadržitelně blíží . . .“

Záhy poté, co opustil Prahu, se mu přitížilo. V Krakově musel cestu přerušit a léčit se. S velkým vypětím sil se nakonec dotrámácel do Kobrinu a tam ulehl. Nemoc postupovala. Protože byl až úzkostlivě čistotný, nesmírně trpěl tím, že

má tělo „samou vyrážku“ a hnisavé vředy. „12 dní a nocí jsem nevzal do úst, posledních šest dní to šlo, nepotřeboval jsem ani lékaře . . .“ psal generalissimus 9. února 1800 Rostopčinovi. „Cestování po souši mi dalo zabrat víc než cesta po moři. Navíc mám celé tělo samou vyrážku a puchýř, hlavně v záhybech kůže . . . Pospíchal jsem z Krakova, abych byl co nejdřív na domácí půdě, ztrácím vědomí, už nesedím na židli, ale ležím v posteli.“

Bagracion, který po celou tu dobu Suvorova nesputil z očí, chvátal do Petrohradu oznámit, že Suvorovova nemoc je nebezpečná. Do Kobrinu přispěchal Suvorovův syn a Pavlův osobní lékař Weichardt. Pacient ho však neposlouchal, raději se řídil radami felčara Nauma. Když mu Weichardt navrhoval, aby se léčil v horských zřídlech, protestoval: „Co tě to napadlo? Tam si posílej zdravé boháče, chromé hráče, intrikány a jinou pakáž. Ať si tam hová v bahně – ale já jsem doopravdy nemocný. Potřeboval bych se pomodlit na vesnici – venkovská jizba, ruská lázeň, kaše a kvas. Jsem přece voják.“

Weichardt namítl, že není žádný voják, ale generalissimus.

„To je pravda, ale vojáci ve mně vidí svůj vzor,“ odpověděl Suvorov.

Když přišly dobré zprávy z Petrohradu, potvrdilo se, že na Suvorovovu nemoc má velký vliv jeho psychický stav. Hlavní město připravovalo generalissimovi skvělé uvítání – u Narvy ho měly očekávat kočáry dvořanů, po obou stranách ulic měla stát vojska a zdravit vojevůdce bubnováním a voláním „Hurá!“

Suvorov se hned cítil lépe, měl dobrou náladu, a odhodlal se proto, že bude pomalu pokračovat v cestě. Ale na cestě do Petrohradu ho jako blesk z čistého nebe zasáhl carův nenadálý hněv. 20. března od něj dostal krutý reskript: „Pane generalissime, kníže Italský, hrabě Suvorove-Rimnický. Informovali mne, že v době, kdy jste velel mým vojskům v zahraničí, byl ve vašich službách generál, kterého jste přes všechna má nařízení a ustanovení řádu nazýval službu konajícím. Velice mne to překvapilo, a proto vám nařizuji, abyste mi vysvětlil, co vás k takovému jednání vedlo.“

Byl to naprosto zanedbatelný prohřešek a ve srovnání s dřívějšími projevy přízně vypadala tato malicherná výtka jako nehoráznost. Vždyť ještě nedávno Pavel Suvorovovi psal: „Nepřisluší mi, můj hrdino, abych tě vyznamenával, přesahuješ moje rozměry, ale všechno mohu cítit a ocenit ve svém srdci a vyjádřit ti tak své uznání.“ Nikdo z toho nebyl moudrý, předpokládali, že příčinou je Suvorovovo chování. Ale skutečnou příčinou byla „povaha cara Pavla“, člověka přecitlivělého a nestálého, jak správně postřehl A. Petruševskij. Veškeré přípravy na uvítání byly přerušeny, Suvorov je teď ostatně ani nepotřeboval. 20. dubna přijel polomrtvý do Petrohradu a ubytoval se v Chvostovově domě u Krjukova průplavu.

Život v něm pomalu uhasínal, ztrácel paměť, blouznil stále častěji. Pavel k němu poslal jednoho generála se vzkazem, že je nežádoucí, aby se objevoval u dvora. Na smrtelné posteli řekl Suvorov carovu oblíbenci hraběti Kutajsovovi, který k němu přijel, aby mu složil účty ze svých činů:

„Zpovídat se budu Bohu, na cara se mi teď nechce ani myslet . . .“

Suvorov umíral a jeho tvář zkrásněla, rozjasnila se a zklidnila.

Byl jasný májový den plný pohody, v Petrohradě tak vzácný, stromy opatrně

– co kdyby přišel pozdní mrazík? – rozvíjely své něžně zelené listy. A daleko na jihozápadě, ve staré polední zemi, již Suvorov nedávno opustil, už bujela tráva a hýřily květy. Za Alpami pohřmívalo, pod třibarevnými prapory se tam shromažďovaly kolony vojáků v tmavomodrých uniformách a malý člověk s pramínkem vlasů přilepeným k čelu, zatím ještě štíhlý, s proslulým třírohým kloboukem na hlavě, chystal Rakušanům nové Kanny, jejichž první obětí se měl stát Melas.

Nové, XIX. století se ujímalo svých práv. Pomatený ruský car a reakční romantik ve svém Michajlovském zámku Suvorova dlouho nepřežil. Jako by byl smyslů zbavený, postavil si proti sobě celý dvůr, gardu, duchovenstvo i kupce a 12. března byl za mlčenlivého souhlasu vlastního syna zavražděn.

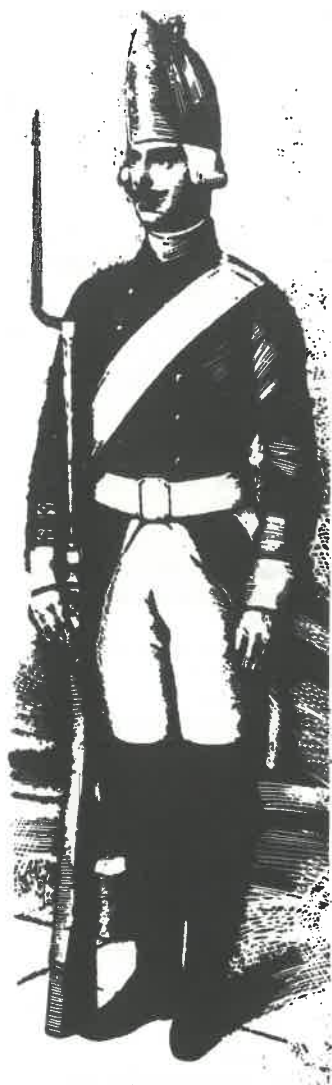
Potomstvu nezanechal nic, snad jen styl nábytku. Zato Suvorovova smrt znamenala pouze novou formu života. Odkaz velkého vojevůdce jako částičky jeho nesmrtelné duše zůstal v srdcích takových lidí, jako byl bájný bohatýr a seržant Rebinderova pluku Jakov Starkov a kapitán Alexej Jermolov, který už v sedmnácti letech převzal z rukou polního maršála řád sv. Jiří, černovlasý obr generál Miloradovič, který prokázal obrovskou statečnost v Alpách, budoucí husar, básník a partyzán Denis Davidov, jenž navždy uchránil ve své paměti vzpomínku na setkání s ruským Marsem, přímočarý kníže Bagration a moudrý Goleniščev-Kutuzov.

Ti všichni měli už v brzké době zachránit svou vlast před vpádem snad nejstrašnějším od dob Batú-chána.

Přehled nejdůležitějších životních dat a činnosti A. V. Suvorova

(Všechna data jsou uvedena podle starého,
t. j. juliánského kalendáře)

1729 – 13. listopadu Narodil se v Moskvě v rodině praporčíka preobraženského pluku Vasilije Ivanoviče Suvorova.	1768 – 1772 Účastnil se válečných operací proti polským konfederátům.
1742 – 23. října Zapsán jako mušketýr do semjonovského gardového pluku.	1773 – 1774 Účastnil se rusko-turecké války z let 1768–1774.
1748 – 1. ledna Začíná vykonávat aktivní službu v hodnosti kaprála v semjonovském pluku.	1773 – 10. května Uskutečnil první úspěšný útok na Turtukaj.
1754 – 25. dubna Povýšen na poručíka a přeložen k ingermanlandskému pěšímu pluku.	1773 – 3. září Porazil turecká vojska v bitvě u Hírsové.
1758 – V hodnosti majora řídí formování záložních praporů pro bojující armádu v Livonsku a Kuronsku. Byl velitelem Memelu. Povýšen na podplukovníka.	1774 – 16. ledna Oženil se v Moskvě s kněžnou Varvarou Ivanovnou Prozorovskou.
1759 – 1. srpna Účastnil se bitvy u Kunersdorfu.	1774 – 17. března Povýšen na generálporučíka.
1761 – Operuje s jezdecktvem při sboru G. G. Berga.	1774 – 10. června Zvítězil nad tureckým sborem u Kozludži.
1762 – 26. srpna Povýšen na plukovníka a přeložen k archangelskému pěšímu pluku.	1775 – 1. srpna Narodila se dcera Nataša.
1763 – 6. dubna Přeložen k suzdalskému pěšímu pluku.	1778 – 23. března Jmenován velitelem vojsk na Krymu a na Kubáni.
1764 – 1765 Napsal „Plukovní (Suzdalské) zřízení“.	1780 – leden V souvislosti s plánovaným perským tažením přeložen do Astrachaně.
	1784 – 4. srpna Narodil se syn Arkadij.
	1786 – 22. září Povýšen na generála.

- 1787 – 1790**
Účastnil se rusko-turecké války z let 1787–1791.
- 1787 – 1. října**
Zvítězil v bitvě u Kinburnu.
- 1789 – 21. července**
Rozdrtil turecký sbor v bitvě u Fokšan.

- 1789 – 11. září**
Zvítězil nad tureckými vojsky v bitvě u Rimniku.
- 1790 – 11. prosince**
Dobyl pevnost Izmail.
- 1791 –** Poslán do Finska, aby tam opevnil rusko-švédskou hranici.
- 1794 –** Účastnil se války Ruska s Polskem.
- 1794 – 19. listopadu**
Jmenován polním maršálem.
- 1796 – leden**
Jmenován velitelem ruské armády se štábem v Tulčinu.
- 1797 – 6. února**
Pavlem I. poslán do výslužby se ztrátou práva nosit uniformu.
- 1797 – 22. dubna**
Poslán do vyhnanství do vesnice Končanské v Novgorodské gubernii, kde nad ním byl vykonáván policejní dozor.
- 1799 – únor**
Znovu přijat do služby, jmenován vrchním velitelem rusko-rakouských vojsk v Itálii.
- 1799 – březen**
Přijel do Vídně a byla mu udělena hodnost polního maršála rakouských vojsk.
- 1799 – 10. dubna**
Dobyl pevnost Brescii.
- 1799 – 16. – 17. dubna**
Zvítězil nad francouzskými vojsky u řeky Addy.
- 1799 – červen**
Zvítězil nad Francouzi na řece Tidone, vyhrál bitvu u Trebbie.
- 1799 – červenec**
Obsadil pevnost v Mantově.
- 1799 – září**
V bojích přešel přes Svatý Gotthard a Čertův most ve Švýcarsku, převedl vojska přes hřbet Rosstock do Muotonského údolí, uskutečnil přechod přes hřbet Panix.
- 1799 – 28. října**
Jmenován generalissimem všech ruských vojsk.
- 1800 – 20. dubna**
Přijel do Petrohradu.
- 1800 – 6. května**
Zemřel v Chvostovově domě u Krjukova kanálu v Petrohradě.

OBSAH

Kapitola první – Mládí	9
Kapitola druhá – Voják Suvorov	19
Kapitola třetí – Sedmiletá válka	34
Kapitola čtvrtá – Suzdalské zřízení	62
Kapitola pátá – Od Smolenska do Vilna	73
Kapitola šestá – Turtukaj a Kozludža	98
Kapitola sedmá – Na jihu Ruska	118
Kapitola osmá – Kinburn a Očakov	158
Kapitola devátá – Fokšany a Rimnik	173
Kapitola desátá – Izmail	182
Kapitola jedenáctá – Ve Finsku	212
Kapitola dvanáctá – Opět na jihu Ruska	219
Kapitola třináctá – Umění vítězit	240
Kapitola čtrnáctá – Ve vyhnanství	255
Kapitola patnáctá – Na cestě do Itálie	268
Kapitola šestnáctá – Adda	276
Kapitola sedmnáctá – Trebbia	307
Kapitola osmnáctá – Novi	330
Kapitola devatenáctá – „Ruští orlové předstihli orly římské“	345
Kapitola dvacátá – Smrt a nesmrtelnost	368
Přehled nejdůležitějších životních dat a činnosti A. V. Suvorovova	373